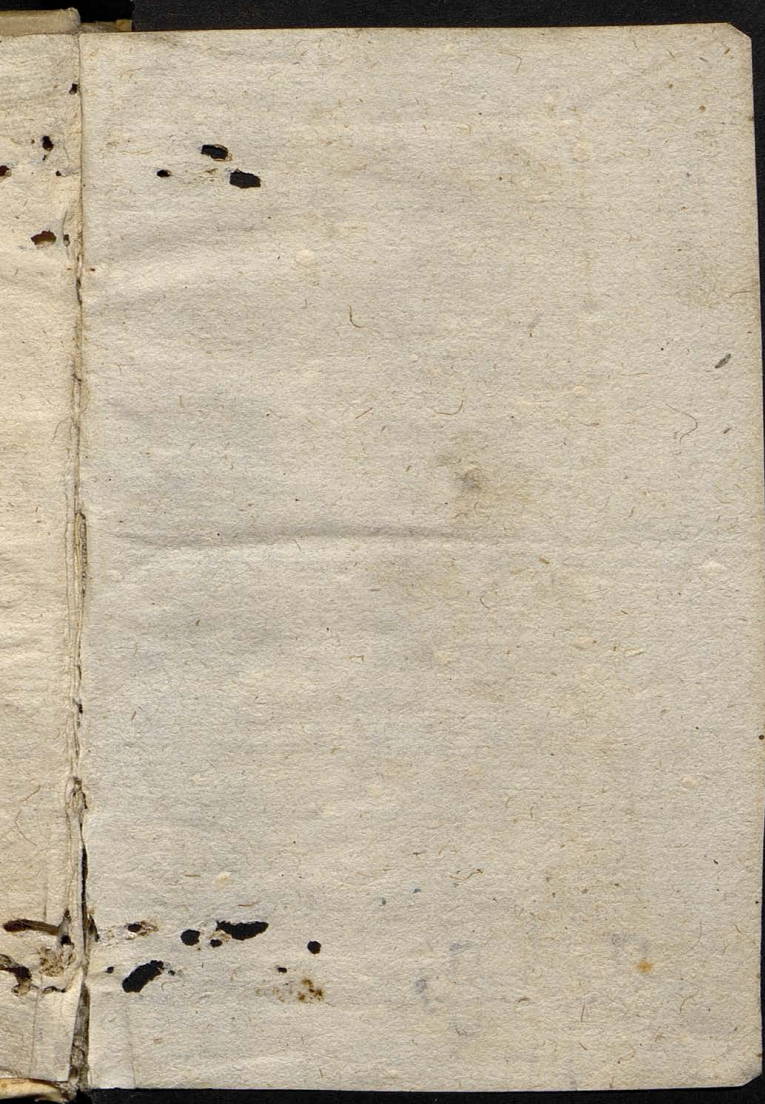
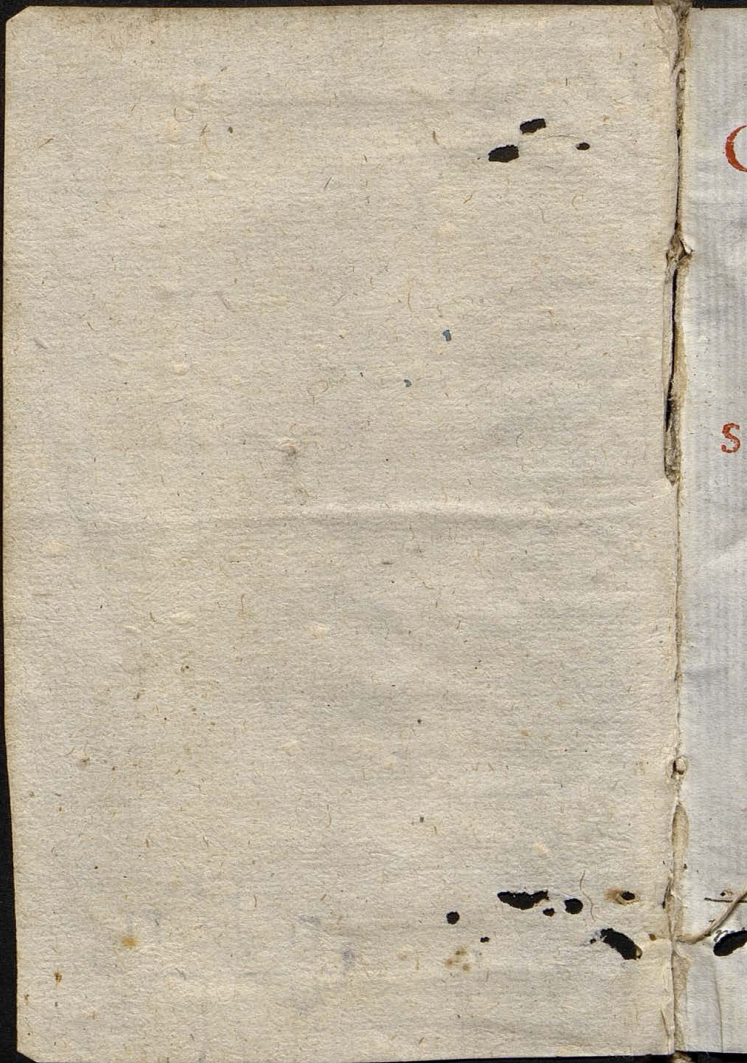

n. I. 3.

PETRI FIRMIANI
OPUSCULA

Quibus Continentur

GYGES GALLUS
SOMNIA SAPIENTIS,
&
SÆCULIGENIUS.

Accessere

Indices rerum copiosissimi.

Editio Correctissima.

*Eremitas
Camatoulas
Mon. Anger.*

juxta Exemplar Parisinum.

pressum

G E D A N I

Anno 1686.

PETRI TILMANNI
OPUSCULA

OPUS COMMUNE
CYCLES GALILEE

SOMNIA SAPIENTIA

SECVLI GENIVS

Handwritten signature:
Johann Tilmanus
M. 1644

CEPANI

NOBILISSIMO ET INTE-
GERRIMO VIRO ,

R E N A T O
D E L O N G U E I L ,
D O M I N O D E M A I S O N S ,
I N S U P R E M O G A L L I A -
R U M S E N A T U

P R A E S I D I I N F U L A T O ,

P E T R U S F I R M I A N U S
Salutem !

V T *suprà ceteros placeres, Vir*
Nobilissime, teque operis
huius patronum nuncupa-
rem, effecit jam perspecta
mibi singularis virtus tua, quã antehac fame
perillustis commendatione acceperam. Non
is sum quem facile decipiat secundus rumor :
quantis imponere soleat, scio : ubi de merite
patuendum est, suspiciosus senex, nec solã ata-

te, sed & experiētiā trepidus, expecto oculorum suffragium. His te probavisti, Vir Illustrissime! securus te aestimo teque, colo. Tuus ille apud nos secessus, quem tantopere doluit Luteia, hoc mihi beneficium contulit, ut tuis moribus fruerer: sciremque haud mentitam famam esse, quae te simul ad ardua, & ad quieta genitum nuntiaverat. Vidi te, cum forensibus curis expeditus, eā alacritate animi, atque constantiā, aliis durissimam sortem excipiebas, ut strenuum, nec omnino vacuum jocus ipsa quae perculerat fortuna suspiceret. Comitatu tui nihil detraxit temporum iniquitas; alterum te hominem nemo vidit; cumque te Senatus, optimam sui partem, te, sine quo fustē geri non poterant, ipsa quoque negotia expeterent, ostendisti in ipso otio stare posse felicitatem tuam. Quamdiu duravit injuria, inter amicorum paucissimos ita honestis remissionibus pacatissimum animum tradidisti, ut tamen potior esset cura pietatis. & te instaurante, quae prius invenustē surrexerant, novā impensā, novoque ingenio altaria niterent. Templis dispositionem, marmora, statuas dedit successio tua; ipsiusque beneficium haud ingrati cives agnoscunt, modic.

dicâ in urbe jam conspici, quod vel in prae-
cipuis eximium sit. Nobilissima stirpis tuae
genius is est, divinis impense studere. Magna
adhuc annorum serie à viventium coetu abe-
ras, cum tui maiores, Numinum sinu lacris
inensissimi, Deorum maximum e'iquabant,
tot seculis cultum, ut ex Jove Capuolino,
per vos Petrum emergere Roma jam Chri-
stiana letaretur. Stat adhuc eâ in urbe in-
ter egregia artis miracula, cum vestris in-
signibus, aeneum illud Principis Apostolorum
signum, & ubi jam tot Caesarum trophaea, vel
edacibus annis, vel barbarorum servitiâ perie-
re, meliore fato, a vite pietatis vestrae monu-
menta perseverant. Ut Religioni quondam
efficius es, ostensâ quam sequeris piete-
te, olim antecessores tui providerunt. Ve-
rùm non tantum imitaris; praestas. & hinc
tibi ingens gloria gentilitiae virtutis, in sa-
crorum cura sedulitatem, atque magnificen-
tiam superavisse. Nec sola, cum remotus à
turbis nobiscum degeres, pietas fuit; mirati
sunt in ceteris, quotquot te videre, integrita-
tem tuam, simulque, (quod ardua affinita-
tis est) sagax illud ingenium, quo aliquando,
molestis plane temporibus, puero Rege aula-

que professis odiis conscissa, creditum tibi
ararium ita curaveras Princeps Minister,
ut damnosa profusione exhaustum prius, citò
nec iniquè tamen restitueres; civiumque, opi-
nionè ad publicas solutiones Regius thesaurus
haud sufficiens, data nominis tui fide jam
propè rebellantes turbas sisteret, & à fœde-
ratis qui ad obsequium vocati martem suam
venalem habent, solita auxilia mercaretur.
Fulgebat in eo secessu stirpis dignitas,
quam per tot atates cohonestaverunt, purpu-
ra civilis; hereditarium tribunal; clarissi-
marum urbium toties commissa sollicitudo:
Prætores eximii, fortissima tradita sibi, non
semel, Neustria propugnacula: legati, præci-
pua apud externos sapientia, suis Regibus cha-
ri: sacrorum Antistitum longus ordo: Car-
dinalitii denique culminis, in vestro Richar-
do, Eminentia, ut nihil vobis dare angustius
ipsi Reges, aut supremi Pontifices possent. Hæc
sunt, quæ te mihi præ cæteris charum spe-
ctabilemque effecere: Sed dulcius fuit, quod
quæ me genuit patria, tuos etiam majores
procreavit, qui sub famosissimo Principe, &
ipsi incliti superato oceano, subactisque pri-
mo certamine insularibus, inter victores nu-
meran-

merantur. Nostras es, licet altera te, cum
tuis, in promptius Regum consilium, jam
terra possideat. Ad nos utcumque redibis
quoties indigena tui opus, ad negotiorum le-
vamentum, placebit benignè invisere. Se-
natoris vultus aliquando ponebat Cato, &
Deos ludentes saepe nobis poëta describunt,
ut non erubescat presidum gravitas, ad in-
genuas relaxationes è solio suo nonnumquam
descendere. Quia tamen Sapientis volu-
ptates severe sunt, nihil tibi liber hic profe-
ret quod omnino à seriis sublimem animum
avertat. Ubique videbis Gygen te dignum,
& in ludicris quoque non degenerem philo-
sophiam. Probabis viri ingenium, mores:
una vobis erit de mortalium sorte, ac me-
ritis sententia. Quod frustra optaverint
plurimi, foelici vestigio percarres hoc opus,
nam te per omnia integerrimum nihil le-
det in fontes quosque liberior insultatio:
quin, gaudebis iustissima querela oblique
laudari equitatem tuam damnarique illas
cupiditates, quas rectus, ac similis tui,
Fudex nullus absolverit. Nec te anigma-
ta terrebunt, aut sistent; totus lux es: vel
levi acie penetrabis quodcumque humilio-
ribus

ribus ingeniis calignosum occurreret, aut et-
iam impervium. Vbi Gygen reliqueris,
alius succedet noctium suarum explana-
tor hand illepidus, quo cum, si mihi
fides est, non inutiliter aut in-
jucundè somniabis.

Vale!

ICON

I C O N A U T H O R I S.

Hominum ingenia novi, curiosa sunt: non satis est scivisse nomen Authoris; de persona quoque quæritur: nosse me omnes volent, antequam legant: nam quis mortalium os dicentis non prius libentur intuitur quàm verba percipiat? Ergò; ut is ordo servetur (quod ante me forsitan nemo fecerit) ingenuus pictor adumbrabo vultus meos. Mihi quam alteri, puto, notior sum, & tot annos ipso me familiariter usus, securiùs inde accertiùs, priusquam de Gyge narravero, quis homo, quis homo sim, dicam.

Patria mihi Gallia est, eâ parte quæ septentrionem versus extremâ Sequan alluitur. Sub mitissimo coelo solum ferax, ea nutrit ingenia, quæ & cito maturescunt, & ea sedulitate æquo student, curant sua, alienas fraudes devirant; ut apud in sinceros, suspiciososque, ac debiles non rarò in crimen vocetur notissima sapientia.

Tellus hæc Maiori Britannix Reges dedit: Siculis Principes, justitia armorum, ac fortunæ foelicitate ita Herculi per omnia æquandos, ut suas etiam fabulas à Poëtis meruerint. Hinc ortum duxere Heroës illi quorum terror ad hostium cladem olim pene sufficiens manet, adhuc; æterni odii materia, æternum nomen; & nutriendæ invidiæ cibus, tot victoriarum in prostratis quondam gentibus, memoria per-
severans,

Sancti-

Sanctiori Philosophiæ adhuc adolescens nomen dedi: & illa quietissimo exceptum sinu, postmodum vix sentientem perduxit ad canos. Inter plurimas corporis afflictationes, jucunda senectus, neque mihi, aut aliis gravis. Ut multa discerem, vidi multa: plura audiui: cætera contulit oculatior meditatio, & nobile inter sapientes otium: neque tamen cum illis semper; Aliquando solus, ut æternis liberius fruar, ne socium habeam, me quoque fugio: quippe illud haud nesciens, nisi à se homo discedat, sæpè sibi quàm alteri nocentiorum esse.

Vis & scire ubi habitem? in modico colle tranquillissima mihi sedes; ex qua ad oram fluminis, latè diffusam, suoque portu notissimam urbem quoties lubet, conspicio, niva-pores obstiterint: nam sæpè ad radices collis jacenti incumbunt nebulæ, & civitati nondum sol totam noctem abstulit, cum jam mihi, templorumque fastigiis.

Hortum non situs tantummodò sed & industria commendat. Lata planitie facilis primum ambulanti, mox ad gratissimum laborem, inter densissimas arbores, callesque, suis erroribus haud inofficiosos, assurgit, ac deprimitur. Multæ voluptati accedit sæpissimè avium cantus, & lusciniarum frequens æmulatio, tanquam sententiam à me expectantium, utra suaviùs, aut longiùs cecinerit.

Inter hæc, ubi divina res, aut necessaria corporis cura operam meam non postulant, libros evolvo; in hoc maximè beatus, quod semotus à negotiis, quibus tot homines dilaniantur, non ignoro felicitatem meam.

Novi-

Novisti Firmianum: sed cur scribis inquires,
non satis est legisse? Orbi natus sum: frustra
me peperit mater, si otio quasi congelatus
torpesco, neque me sentiat ætas mea utilem
sibi. Parum est profuisse suo sæculo, spes altior
animum subit: nascituris volo loqui, quis vi-
ventium impediatur? Et vobis igitur, ô Posterî?
scribo: ad vos enim, si rectè auguratur præfaga-
mens, nec decipit scribentem sui operis amor,
liber iste perveniet. Plurimæ veterum artifi-
cum statuar breves, ad nos usque manent: Rhodiorum Colossus vix ad quinquagesimum an-
num steterat tota urbe excelsior, cum tremen-
te basi excussus est; adeò non moles æternita-
tem præstat operibus, sed felicitas sua.

At nimis forsitan spei indulgeo: leve cri-
men est, & cunctis penè mortalibus commu-
ne, sibi grandiora de libris polliceri, illudque
non perfunctoriè sperare, quod maxime cu-
piunt. Cæterum, nullus mihi pudor erit de isto
opere tam libere pronuntiasse: nam si illud
posterî videant, verum dixero: sin, & pessimo
fato breves annos maneat, illo penitus extin-
cto nemo sciet quid speraverim. De his satis;
me agnito, Gygen nosce.

LECTORI.

VEre extiterit Gyges iste, an fingatur, quæris, Lector? quid tua interest Gygen alter homo, an calamus genuerit? Magno expectantium agrorum, & publicæ utilitatis incremento sitiens Ægyptus Nilum recipit, nesciat licet cui fonti saluberrimum amnem debeat, & fecundius quolibet imbre, certiusque beneficium. Ideone aurum respuas, quod dubius utrum sol radiorum patientia, an Raymundus, syderibus ipsis diligentior, advocato in societatem operis igne, artemque regente Philosophia, illud in musæo suo fecerit? quid utilissimi metalli originem inquietus dives scrutaris? quid dubitas frui? aurum est, illo utere. Ubi res habetur, quaerit frustra unde illa ortum ducat. Prima auri nativitas terram spectat, non te: illud cum cœpisti tenere, tibi natum est. Ecce narrationem non modò non fastidiosam, sed maximè utilem: ultrò oblatam volens, & serenus excipe, nec desiderium subeat ea importunè investigandi, quæ rei adhuc usque tempora ignora, fidem tollant, aut faciant. Magnum tibi imponis onus si Gygen excutis. Verùm labori tuo parcam: etiam annuente me, crede quod lubet. Commentum si existimabis, non succensebo; si historiam, & te oculatum probabis, Lector, & me veritatis candidissimum scriptorem non ægrè suscipies. Vale.

PETRI FIRMIANI
GYGES GALLUS.

AD MIRANDA scire qui volet,
euntem me in remotissimas oras
vel impiger comes sequatur, vel
expectet redeuntem. Ad proavos
iter facio: ea narraturus meo sæculo, quæ prior
ætas cum viderit, affirmare tamen posteris
propè non audet, vixque ipsa fatetur sibi: stu-
pendorum enim ea ferè conditio est, ut suis
etiam spectatoribus ægrè se probent, & cum
sensu referente maximè credi meruerint, hæ-
renti tamen animo, timentique præstigiis ludi,
aliquam sui dubitationem faciant.

Priscis illis temporibus, cùm adhuc sub Re-
gum suorum primâ stirpe variè ageret, & ad
meliora fervaretur nostra Gallia; vir fuit, per-
spicacissimo ingenio, & morum, qui tum ma-
ximè vigeabant, notitiâ clarissimus. Nomen
illi à patre Charmion; à casu, Gyges; à natura,
sagax animus, sciendique quæ apud mortales
agerentur, ingens cupido. Tanta meditantis so-
litude nihilominus in deliciis fuit, quòd pu-
taret raros esse, qui latentem hominem sin-
ceris vultibus præferant, neque tot vitiorum
fucos, ipse ingenuus, tot larvas ferre posset.
A mortuis igitur viventium mores accipere
tutiùs ratus, omnis penè ævi philosophos, stu-
diis velut carminibus vocatos, indetessus le-
ctor admittebat in consiliorum secretum; col-
lectisque suffragiis, æquissimus iudex, decer-
nebat, sua vel vitiis supplicia, vel præmia vir-

tutibus. In eo reconditæ vitæ, securissimæque otio, sibi foelix, & ad arbitrium latitans, quomodo repentè muratus, novis consiliis incubuerit, referam.

Eâ adhuc tempestate plurima Druydarum, qui olim suis sacris, suis legibus inclyti per totum orbem fuerant, monumenta visebantur. Stabant mediis in agris, & in sylvis maximè, sub annosa quercu marmora, ut nec sepultis sacerdotibus arbor illa deesset quam viventes coluerant. Inter tot nobilissimæ vetustatis opera, sub suis frondibus sepulchrum eminebat, secto lapide, ita in acumen surgens, ut non pyramidis præaltæ, sed depressæ molis speciem exhiberet spectantibus, impolitum opus, neque ullâ artis industriâ conspicuum, nisi quoddam figuris aliquot, improba manu ductis, ostendebat sub ea lapidum congerie eruditos cineres delitescere, & in philosophi memoriam, plusquam sui, laborasse artifices; signa enim cœlestia totam illam struem ex ordine, variis formis impleverant, ut non dubitares astra olim coluisse, quicumque sic meruisset sub eis condi. In summo apice sphaera ingens videbatur intextis circulis per tot annos propemodum intemerata, & colore magis quàm jactura operis, temporum victrix, fatebatur suam ætatem.

Fama erat Druydarum principem, fato illic interceptum, pias superstitem manus reposuisse; occultissimæque Philosophiæ arcana eo in loco asservari, nec magis cineres quàm sapientiam reperturum, quicumque in abdita molis, cui tot pepercerant anni, non impius

admitteretur: nam funus violare summum nefas putabant, illique ab ultore Deo maxima supplicia parari, qui sepulcrum solvisset. Hinc magna busti illius apud omnes reverentia, simul & ruinæ expectatio, ut cadente scilicet vel injuria temporum mole, vel fulminum ictu, curiosa sciret posteritas, quid in ea majores condiderant.

Fœlicissimè Charmion in hæc loca pervenit, cum ingentibus pluviis laxata nuper humus antiquissimum monumentum adeo moverat, ut recens ex discedentium lapidum vitio meatus, qui corpori humano satis esset, virum invitaret ea quærendi quæ fortuna obtulerat. Ut se recepit in tumulum, quia à sole ad umbram venerat, primum nihil intuitus Charmion, donec è ruina lumen erumpens caligantibus oculis suum sensim usum restitueret, formam loci aliquid insolens spirantis, utraque manu, tremente vestigio, cæcus lustravit. Ex tactu constabat ædiculam esse, fornice adeo humili, ut nec sub eo rectus incederet. Reddita non multo post luce, effigiem viri stupens conspicit, ita jacentis ut dormire videretur; nam & lacerto cadentem vultum excipiebat, & quasi inexpectatus legenti somnus obrepisset, liber ex altera manu fluebat, quem non ex cortice confectum, aut membranis, sed plumbeis laminis gravem, inter marmorei senis articulos posuerant qui procuraverant funus.

Ad saxeum cervical adhærebat æneæ pyxis, quæ postquam avido Charmioni spem dulcissimam insinuasset, mox ut referata est, nihil præ-

præter annulum dedit ; & is pariter æneus erat, rudisque , palâ latiore , ut grandiusculum lapidem , sed inamœnum , dentato orbe exciperet. Majora expectanti non placuit munus quod ei fors obtulerat ; confusus itaque , dolensq; se frustrâ avarum , se facilem qui opes expectasset à mortuis , spreto volumine , & cum sua pyxide , annulo , discessum parabat , hanc in adverso pariete scripturam advertit :

O quisquis es mortalium , benignissimæ fortunæ gratias habe , & ante cæteros admissus ne contemne sortem tuam. Nemo te.

Plura murus acceperat quæ posteris redderet ; sed ætas , & ex longo solis abscessu malignior aër , inmadente saxo vetustissimos apices ita corruerat , ut non verba sed syllabas & quiddam ipsâ liturâ obscurius intuenti proponerent. Ingens tamen aliquod bonum eo in tumulto jacere , illique maximam fœlicitatem portendi qui in eum primus intrasset , cætera scriptura indicabat : verùm ultro se deferens beneficium non capiebat Charmion , jam licet in novam spem crescens , & suo propemodum gaudio impar , quod primus , quod solus ad sepulchrum accesserat , aditum opportunissimâ ruinâ disponentibus fati ; Itaq; non ante exire decrevit quàm scripturam ejusmodi , suamque fœlicitatem intellexisset : & inter spem , metumque medius , iteratâ diligentia oculisque ex affectu , ut solet , acutioribus , locum scrutatur , existimans repositas illic à majoribus opes , secundi laboris præmium fore. Sed nihil præter eum quem ex materia despexerat librum invenit , arculamque æneam

quæ ignobilem anulum referata protulerat. Ad hæc rursus animo cadente, quid fortunæ, inquit gratias agam? nihil ultra stimulos dedit, animumque ea inquirendi, quæ aut omnino nulla sunt, aut improbè celat, non datura quod sperare imperavit. Vide tamen ô Charmion! addebat ille, ne in eam contumeliosus existas, quam fortè propitiam habuisti. Aurum non dat quidem, aut gemmas; sed quid, si in plumbo, quid, si in annulo, quæ tibi adeò vilia sunt, quam non sentis adhuc felicitatē liberalissimâ manu porrigit? Nec mora, rapit librum, anulum digito induit, & in philosophi reverentiam salutata effigie, quanta ferret ignarus adhuc, sepulchro digreditur.

Fortunatissimè illuc advenisse Charmionem evolutus ad solem liber ostendit. Annos quippe promittebat suo lectori, prosperumq; longissimæ vitæ usum, si præceptis, quæ nec multa, nec gravia erant, stare veller, sibi que imperare. Ex eo didicit Charmion, Druidas, qui maximè sacris dediti erant, non sacerdotes tantum fuisse, sed etiam medicos; qui generis nostri charitate ducti, non questu, aut proprii nominis famâ, idèò naturæ arcana penetraverant, quòd sanctius ad illa accessissent, & mysteriorum abstrusiora meruissent quæ jam apud nos rara est, inquirentis scientiæ simplicitas.

Mira hic liber de plantis quæ apud nos nate, viles sunt; contemptæque, eas habent virtutes, quas sæpè in ignotis querimus frustra. Faciles herbas, quæ agricolis tantum usui sunt, restituebat in suam dignitatem liber iste, monebatque medicinam quæ tot succos am-

bitiosâ prudentiâ miscet, infœliciter ægrotis optime sibi consuluisse. Neque remedia tantum ægro corpori sufficiebat utilissimus liber, sed animis quoque, siue innato, siue ad contactum mutuato vitio laborantibus.

Arduares; sed & apud multos iniuriosa, egrotos sanare, quibus pro morbo est sua voluptas, aut ex temporum quibus vixeris ratione, admissa in animum opinio: nam quis nesciat ad sua passim remedia pavere, irasci hominum genus? Ideò paucissimi inveniuntur, qui mederi morboris affectibus velint, eamque artem profiteri, cujus merces odium, divor, ipsiusque beneficii maligna ut plurimum interpretatio, quasi non levare illo fomento ægritudinem velis, sed addere vires morbo nova infania, & quæris, ubi non tanguntur, vitis dolorem excitare. Ille tamen liber docebat qua ratione suos ægros demereri medicus posset, & suavissimo poculo ita querulam naturam conciliare, ut valens arti accederet & sanitatem pateretur.

Saluberrimæ philosophiæ cognito, ut per tempus licebat, libro, annulum quoque diligentius intueatur, miratusque, quod ignotis, quacumque, venteres, figuris cælatus appareret, simul ex colore Heliotropium lapidem in pala suspicatus, novo gaudio exiliit. Non candida luce ut Adamas; non ut Carbunculus, purpureo splendore oculos mulcebat rarissimus lapis: nihil quod avarum pectus sollicitaret, in eo natura posuerat; nihil quod ingentibus æquaret prædiis, levissimi sexus ambitiosa luxuries. Obscura, nec æqualis per omnia viridi-

tas, sanguineis venis distincta, fecerat ut altius in eo lateret naturæ parentis, fortunæque beneficium. * Lapidem hunc, ut plerique scriptores tradidere, si flori ejusdem nominis admoveas, utriusque virtutis nexu efficies, juvantibus stellis, ut omnium oculis subductus, ipse omnes videas, & qui tibi propiores erunt, ut absentem desiderent.

O me beatum, inquit Charmin, si cognitus quidem ex authorum fide, verum frustra quæsitus lapis sic se ultrò incogitanti obtulerit! Quis mihi vel secretissimos mores occultat, si non visus domos penetrem, si invito domino recedentis vitæ testis fiam, si cupiditates humanas abjecta persona, amotisque præstigiis, contemplari conceditur? securus pergam quocumque ire placuerit; nam quis obset, aut noceat? quas superbas fores vel exorem demissus, vel pulsem tremens, si non videar? ad accessum meum nemo admonitus se componet, aut adscititio vultu ludet oculos, qui persæpè non sinceras virtutes mirantur, ubi in publico verecunda perversitas se ex arte regit, proprii dedecoris conscia, statim ut aspectum fugerit, ad quodcumque audax, non Deum aut innocentiam reverita, sed famam. Benè est: quod semotus non satis didici à libris, vultus ostendent, homines noscam, si figuræ istæ, quod suspicor, ad Cælum factæ, eam à benignissimis syderibus virtutem hauserunt

A 4

* Hoc veteres, & inter recentiores Nicolaus Perrotus, Episcopus Sipontinus, Cornucop. Epigram. 2.

ferunt cujusjam spem insinuant, neque deterior lapis coniecturam fefellerit. Stolidos, aut etiam scelestos mores postquam ubique admixtus certissimè cognovero, & de illis forsitan scribam; non prius tamen id fecero, quàm ex isto volumine commodior mihi ad viti-
orum infestationem pateat via. Illo, illo duce, ita acer in vitia ero, ut me omnes ament, omnes quærant, omnes teneant, cum viderint in nequitiam, non in ullum hominem me armari, & absque veneno insultare sceleribus. Nulli parcam vitio, quod in notitiam venerit, neminem pungam. Ita placebunt vel amariora, aculeos ipse laudabit qui merebitur. Seria modestissimis jocis ita sæpe temperabo, ut si revocetur ab inferis tristissimus mortali-
um Heraclitus, non abnuat plurima esse quæ risum à viro sapiente non indecenter obtineant. Ut me æstus impulerit ostendam ætatis meæ ineptias: Voluptati suum pretium, opinioni suam tyrannidem eripiam; & hoc dilectissimæ Galliæ prestabo, ut me non me-
stum authorem habeat, verum licet, infestum-
que iis moribus, qui communi propè insania legum instar recepti sunt.

Hæc cum ille cogitaret, non fortunæ, non sibi satis gratulabatur, quod moralis philosophiæ nova instrumenta sic in manus venissent, modò votis Deus annueret, profutura mortali-
bus. Adhærentem domui hortum habebat diligentissimus florum cultor Charmion, sed illorum præcipuè qui amicum solem ita sequuntur, ut cum illo surgant cadantque, id non inveniustè imitati, quod in amplissima
face,

face, & ad orbis bonum mobili, jure miramur. Solaris & ipse Charmion erat, ideoq; amabat solaris, & Astrologiæ deditus libentissimè intuebatur in ludente humo cursus astrorum. Celeriori itaque quàm solebat pede domum reversus, in viridarium concessit: mox Heliotropio Heliotropium maritans, ut ex floris contactu adjutus lapis occultissimam virtutem proderet, figurisque aliàs in ære otiosis etiam daretur sua potestas, levissimo vestigio, ne accedentem pedum strepitus proderet, triclinium intravit. Plures tum ex amicis in eo erant: nullus tamen illorum Charmioni assurrexit, licet ille prior honestissimos viros salutavisset, & inde certissimè agnovit se non videri. Amplius tamen ad majorem lætitiæ experimentum capturus, uni amicorum, qui remotus à cæteris suasolvebat cogitationes, nescio quid in aurem insurravit; quo ille, cum neminem videret, tanto terrore correptus est, ut sublata primum voce, mox tremens amisso spiritu oculisque nihil certum contuentibus, insanire videretur. Aliquem ei loquutum credidit nullus, licet ad majorem fidem protensâ manu, per cælum, per sanctissimas aras sæpius juraret, non sine stomacho repetitâ Religionē. Dum trepidum auditorem omnes derident, illeque magis irascitur, interim, eodem quo venerat silentio, Charmion ab jucundissimo amicorum tumultu se proriipuit.

In cubiculum deinde receptus, vix sua solatia capiebat; jam sibi plusquam Charmion videbatur; & quia spirituum more ubiq; adesse

non visus poterat, suâ etiam sententiâ cunctis maior, digniorque corporibus. Nunc mihi, in-
 quiebat ille, suum Gygen jactet Lydia, qui si-
 milis ope annuli tot mactavit in patria hostes,
 tot illegitimæ potestatis impedimenta intrâ
 paucos menses sustulit, ut ex vilissimo pastore
 Rex fieret; illius sortem quæ tot libris, tot car-
 minibus celebrata est, mea certè fortuna æ-
 quat; verùm annuli meliore usu laudabilio-
 rem efficiam. Ad hoc mihi tantum prode-
 rit, ut certius de genere meo sentiam; quid
 juvat elementorum qualitates, pugnas, aut
 mutuam in mixtis agnovisse patientiam, si
 hæc ipsa quæ apud nos sunt, non observes in
 homine? maioris momenti apud me sunt
 Eclipses animorum, quam syderum: quo-
 modo emergat, occidat, redeat ratio, mea
 res est; sed absque annulo major certè eo-
 rum pars me lateret, quæ expedit nosse,
 non ad meos tantum usus, sed & si
 voluntas maneat, ad publicam utilitatem.
 Exin, per varias domos Charmion cepit er-
 rare, ut abditus testis nulli pudorem aut me-
 tum inculceret, & ita melius privatos conjusli-
 bet fortunæ mores intueretur. Quia tamen in
 ingenti turba plura se ac maiora visurum spe-
 rabat, quàm si in modica civitate, aut in agris
 tantum scrutaretur occulta hominum studia,
 vitæque liberioris rationem; mense expleto,
 in urbem regiam placuit ire, ubi per aliquod
 tempus moratus, ea vidit quæ sine stupore
 mea ætas non audiet.

Vir Religiosus erat Charmion, neq; prius
 voluit aliquid eorum tentare quæ de-
 cre-

creverat, quàm in templo solvisset quod Deo deberi novit ratio, & libenter pendit pietas. Ergo sacras in aedes cæterorum more receptus, ut vota concepit, licuitque adstantium ora intueri, omnes vidit una Religione colere Deum, & in ea consentire quæ publicè agebantur. Probaturus tamen an aliqui maligna arte sibi illuderent, statuit, induto cum suis foliis annulo, ita in plurimorum aedes admitti, ut nescirent secretorum testem adesse, securiusque agerent quodcùmque placuisset: & hoc illi prima domus spectaculum exhibuit.

HIRUDINES.

IN intimis aedibus quidam senex, humanissimum vultum præferens, & aliquot etiam in egenos largitionibus, urbi notus, cubiculum habebat, in quo quidquid literarum esset ad familiæ curam, solebat recondere; præter hæc variæ sollicitudinis instrumenta nihil penitus mensa acceperat, nisi librum; & hic videbatur esse Aristotelis, erat enim de inventionē; quod ut ex titulo agnovit curiosus Librorum inspector Charmion, statim apud se hilaris: Iste vir, ut video, ex nostris est, inquit, & certe in omen accipio, quod hâc diē, quæ ad inquirenda mortalium secreta, in ista civitate prima mihi est, in philosophum inciderim: sed ut subitarium, ita breve gaudium fuit: nam titulus quidem scholæ notus: verum materiæ immanes, & de pecuniis investigandis atrox disciplina, detexere subito virum, qui

ex frontis fide, ac donationum versutia crede-
batur ab homine non recedere.

Dum in suo libro hæret avidus senex, quæ-
ritque inveniendarum opum compendia, &
sedens animo imbibit subtilioris fortunæ va-
rias artes, interim Charmion, sene altior, &
ipse legebat quàm multiplici via ad facultates
itur, quamque stolidè per tot pelagi errores,
ventorumque minas ac pericula, Argonautæ
Colchos profecti sint ad diripiendum vellus
aureum, cum illud quisque in patria sua ha-
beat, & solo propè ingenio tolli, atque dolis,
toties fœlix nequitia ostenderit: Non sudores
æstivos, non profectiones hybernas, non jeiu-
nia, aut rei domesticæ sordes, tanquam opum
comparandarum certissimos modos, cupidis-
simo seni proponebat suum volumen: tota
ferè in acerbitate scientia: ut si festinanter quis
vellet ditescere, servatâ ad famam quadam oris
comitate, sermonumque blanditiis; intus ta-
men, ne quid detrimenti negotia paterentur,
aut tarde procederent, humanitatem abjiceret.
Superstitiones quoque diræ eo in libro con-
tinebantur; ex infantium cruore, ac parentum
lachrymis compositionem quandam fieri,
quâ si liniantur ædium postes, brevi in eas ir-
ruiet tanta opum vis, ut fodinas ipsas æquent,
& ad properantis fortunæ dona tabescat invi-
dia, cæteri stupeant.

Horrebat Charmion; & à libro tantillum a-
versus, dum mente & oculis Numen præca-
tur, ut aut feritatem illam perderet, quod gra-
tiæ erat, aut senem: servus derepentè adfuit
qui domino nuntiaret instare tempus sacrificii,

com-

comportatum ignem, thura, vittas quoque & ferra, quibus ex veteri ritu diis immolanda ornabantur, victimas expectare. Non mole-
stum seni fuit à studiis avocari, ut ad gratiora pergeret. Sed quæ illæ apud Christianos ceri-
monia, agebat Charmion, an forte ista in do-
mo viget adhuc, sub virtutis insignibus, dæ-
monum cultus, & extincta dudum sacra, hic
ego conspiciam? heu mihi! in quas ædes mea
me curiositas intulit? sed gradum revocare
non placet, neque tempus est: ultra pergam,
& ne quid eorum, quæ clam hic agentur me
lateat, senis huius, qui me adesse non sentit,
hærebo vestigiis.

Sub effossa terra specus erat, ad quam non
aliqui gradus ducebant; sed longo tramite
sensim molliterq; desidens humus commo-
dissimam viam fecerat. Talis propemodum
apud Romanos locus ille abditissimus, in quo
celebrabant Consualia. Alta illic nox, quam
ut amoverent duo servuli, non sine pavore
(nam metum præferebat vultus exanguis) fa-
ces gestabant; & cogitabundus senex, silensq;
sequebatur, ex proximi sacri immanitate jam
ipse pallidior. Ubi profundius in terram se pe-
netraverat horrida specus, inter odores, quos
undante fumo per multa volumina, acerræ
ardentes spirabant, ac ferrugineos ornatus,
ara surrexerat, & hanc Diti sacram voluerant;
ut scilicet opum dominus, quas natura invi-
diosissimo sinu occulit, auri subsidium cultori-
bus suis largiretur, & longè ab illis recederet
malorum omnium gravissimum, Egestas.

Ad placandum Numen fertis coronati pueri
tres,

tres, totidemque matres cum infulis, vinctis post terga manibus, & ipso jam propè metu exanimés, mortem opperiebantur, ex offibus quæ multa illic & plerumq; cruenta jacebant, admonitæ, frustra misericordiam expectari, nec gemitus, aut lachrymas apud eos valere qui Diti facerent. Mirum est senem illum, cum maximè sæviret, à verbis atrocioribus abstinuisse, veteres imitatum qui se in casuras pecudes mitissimè agere existimabant, si non occidi, quod crudelitatis verbum est, imperarent, sed ad rem divinam cultros illis admove-ri, ut ex tactu quem jubebat Religio, postulabatque laborantis Reipublicæ salus, Deos haberent propitios.

Modico spacio sex hostiæ immaniissimi viri manu ceciderant, & ne pereuntium ultimæ voces miserationem facerent, datis ictibus, utraque manu senex aures obturabat, fluentesque ante aram sanguinis rivôs, igneis oculis per longum tempus intuitus, abominanda voluptate fruebatur; quin, & sumpta patera sanguinem hausit, & stupentibus servulis (qui tamen præbuerant) ore cruento gustabat suum scelus. Peracto sacrificio aquam sibi dari iussit, ut os manusque ablueret, & indice ori superposito, significans ne quid servi garrirent, iisdem facibus præviis quæ accedentibus lumen fecerant, in cubiculum suum, tanquam nihil à legibus, nihil à Deo grave immineret, frigidus revertitur.

Non plura intueri in illa domo sustinuit Charmion; nam quid nisi atrox cerneret, quidve placaret animos quos tot scelera, tot misero-
rorum

rorum inutiles gemitus, tot funera accenderant? abscedens igitur, nimiamque simplicitatem, quam hucusque professus fuerat, sibi obijciens; O me hebetem, inquiebat, quandiu mihi imposuit nequitia! quandiu, ubi cæteri vident, cæcus fui! Ex vero certè mihi dictum fuerat aliquos esse divites, qui non nisi mortibus ad illud fastigium pervenere ex quo modestiores fortunas superbe despiciunt. Quàm solerter in egenos, & ad populi conspectum miseratio longam sævitiem celat; & modicæ in divinum cultum collatæ opes, manum apud credulos absolvunt, quæ rapinis ingentibus meruit rescindi à corpore, insepultamque feris dari!

Funestissimas credebam carnificum domos; ubi in trabes, in scamna, in mensas facinorosorum cruces transeunt, illudque omne fit familiaris supellex, quod prius supplicium reorum fuerat, & legis iratæ publicum spectaculum. Aliquid hodie vidi retrius; hominem sua manu homines jugulantem, sceleratas eges, ubi quidquid surgit, funus est. Haustum ore humano sanguinem humanum, neque perpotantistamen attonitum pectus, ut ipso Thyeste funestior, recepto cruore, diceret:

Quis hic tumultus viscera exagitat mea?

Quid tremat intus? sentio impatiens onus.

Meumq; gemitu non meo, pectus gemit.

Mitiùs profectò in Iudeos olim sæviere Romani milites, cum captâ urbe, aurum, quod miseri voraverant ut secretius lateret, scrutaban-

bantur ense, & insuetos in avaro stomacho cibos querebant vulneribus. Sanguinem fuderunt milites, sed militum nullus bibit; & sævientium furorem ex parte excusabat, quod Iudæi plùs merebant quam passi sint; quod priores sacrilegâ manu latens in domini venis pretium eruerant; & ne quid tantarum opum in extincto corpore maneret, apud mortuum quoque ferro reliquias quæ vivere.

Addam & illud: sinente Principe furebat Romanus miles, & victorum licentia fundebat sanguinem, cui parci, cum ipsius Numinis causa ageretur, vel iniquum fuisset. Senex hic non effuso cruore placatur, nisi & potest; immeritos necat; & quia feritatem illam lex prohibet, damnatque, si sciat humanissimus princeps, specum fecit, ut à luce amotum scelus non alios testes haberet quàm qui & iudicium timent, manusque ad illud horrentes licet crudeli tamen obsequio commodavere.

Ab hoc divite ad alios qui pauperum creatores simul & tortores dici non immeritò possunt, quia cum miseris vel levissima vitæ subsidia avellunt, opus suum vexant, facilis memoriæ transitus fuit. Paucos inveniri qui eo furore suas opes consequuti sint, equidem credo, inquiebat, nam ut virtus ingens, rara est, ita rarum, ingens scelus; natura ex operum dignitate sibi famam ambiens, ægrè patitur aliquid ab ea distedere: ni potestas major vim inferat, sapienter quodcumque agit: & ideò monstrum omne, insolens est, quod vix cense illæ, quarum nexu omnia generantur, ab in-

stitu-

stituto ordine deflectunt, ut portenta non expectato ortu omen faciant, suumque sæculum infament. Idem & de moribus censeo; raro enormiter peccant: pudet enim multum à recto descivisse. At visis quæ ego in divitis specu conspexi, facile adducor, ut credam aliquos esse, qui epoto sanguine, illorum scilicet facultatibus qui ab injuria se tutari nequeunt, ita saginantur, ut in prædam natos putes quoscumque eorum cupiditas voraverit.

Grammaticorum est, nominum origines investigare; curam hanc cum illis partiri certè nolim; mea me satis philosophia tenet: totus illius sum: sed in messem alienam breviter falcem misisse nullius erit injuria. Opes substantiam vocant; an quia sine illis homo non stat, & accidentium ingenium videtur induisse, quæ, si subtrahatur firmitus illud cui ex nature suæ indigentia inhærent, illicò deficiunt? An quia sine opibus homo inter homines ita perit, ut in vivis propemodum non censeatur? aut saltem facultatibus amissis ita tenuis est, ut dicere queas, quidquid adipis prius concessum fuerat, quasi fortune quodam morbo evanuisse? Certè si substantia hominum illud rectissimè vocatur, quo vita efficitur commodior, quisquis iniuriâ alienas opes in suam familiam transtulit hominem absorpsit. O scelus! & nulla potestas Cyclopes hos insectatur; ut provocato vi stomacho, benè vomant quod malè voraverunt: & nimium edax cupiditas, suas ipsa epulas horreat, dum cogetur egerere. Quærebat deinde quâ ratione scelus illud quod viderat, detegeret; non placebat enim

deferre iudici, ut occultus testis ipse fuisset, et secretum de annulo proderetur, & ita perire consilii utilitas, quo volebat apud nesciente agere, ut ubique latens certiorum de moribus humanis ferret sententiam. Talia volventi illud potissimum animo sedit.

Regis ærarium non plurima tantum bella sed & improvidi in variis sumptus exhauscerant: jacturam toties refarcire plebs non poterat, & ad iteratas calamitates quæ afflicti jam laribus gravissimæ incumbabant, amiserat patientiam, timendumque erat ne eâ populû injuriâ magnatum aliquis opportunè uteretur: neque enim deerant, qui procellas movere in votis haberent, si commodas in excelsioris fastigii comparationem censuisset effraenis ambitio, ac utiles in scelera: & his qui negotiorum ministros vel ex potestatis invidia, vel ex negatis gratiis oderant, ingens voluptas fuisset, insigni aliqua calamitate regimen infamari. Vnum ad tot mala remedium, si finiretur plebs exiguis facultatibus, post tot fortunarum ærumnas, placidè frui, & apud illos qui pessima arte in immensas opes citò creverant, pecuniæ quærentur: multæ enim tum spongiæ totum illud quod ad irrigandas provincias satis esset, si latè spargeretur, traxerant; & ex justitia erat suprâ modum inflatas comprimere, ne siccitate deficiens imperium diutius laboraret.

In ea cogitatione Charmion statim ut in suam domum receptus est, corruptis de industria literis, ne authoris manus ex consueta scribendi ratione posset agnosci, pluribus in chartis hæc verba exaravit:

Pecu-

Pecuniam, ô Regis ministri! apud vacuum plebem quæritis: finite impleri, ut tribuat, jam nihil præter lachrymas habet: discite ubi sit quod tantoperè ardetis: dum populus gemit, dum etiam lugens laborat, ut callosæ manus cibum (quo vel alii canes nolint) sibi comparent; principi opes, vobis quoque, si uti non pudet, delicias: interim acervos auri qui regno debentur, præteritis. Ite, ite, ad Petiliani domum (hoc diviti nomen erat) petite speluncam, vobis ostendi, ubi ingens thesaurus nuper inventus est; totum sibi vult, alieni appetens homo cum major pars ad Regem pertineat, quæ si in publicos usus convertetur, nec bellum militibus, nec pax, quæ jam ex inanitate sua nutat, commodis indigebit. Si negat vir, testes ex servulorum numero duos habete, Praxeam atque Numerium, qui descendenti in antrum comites fuerunt, faciesque prætulere.

Ubi hæc scripsit Charmion sumpto ne videretur annulo, in regias ædes dirigit gressus: quo cum pervenisset, variis in locis indices schedulas spargit, ut si quas perire contigisset, aut vanas ab obviis contemni, in tanto numero inveniretur aliquis qui regi aut ministris de invento thesauro nuntiaret.

Non diu latuit divitis scelus; qui primus ex Regis cubiculariis in ejusmodi chartam inciderat, detulit, statimque missi qui referrent, verumne quod ea scriptura indicabat, & an debitis opibus regnum privaretur maligna senis hujus cupiditate, qui eas, monstrante bono Gallie genio, non tam sibi invenisset, quam Principi. Pecunias quidem illas audacter negabat.

bat: sed ad antri mentionem, non sibi constare vultus videbatur: & ut in latebras illas viam cæteris præire minacibus verbis iussus est, statim in genua provolutus, seque reum non abnuens, misericordiam Regis implorabat: sed omnium iudicio timor ille pro celatis pecuniis nimius, cum ad gratiam citò promerendam sufficeret thesaurum tradidisse. Verum majora senem turbabant; ara illa quam in specu Plutoni erexerat: sacrificiorum furor: prostrata cadavera, quæ recente adhuc religione nondum amota fuerant, ut accipiendis novis hostiis locus ille purgaretur: quem ut intuiti sunt qui à Rege venerant, horror omnes & propè stupor invasit. Nec diu crudele spectaculum sustinuerunt: quasi non compotes mentis, plures in fugam conversi per tenebras illas solem quærebant, incerti an ultrà luceret oculis qui tam nefaria conspexissent. Correpto deinde cum duobus servis Petiliano, Regi defertur, non in totum mentitum fuisse qui schedulas scripserat, inventam speluncam, maxima in ea delituisse, sed quæ furorem, non cupiditatem facerent. Cum postea ex legum præscripto in illud crimen diligentius quæreretur, factum est, ut per multa indicia iudices plura nossent, quam vel ipsi putaverant: nempe multos esse, qui similes aras construxissent, nec mitius ad ingentes divitias pervenisse, qui tam citò pervenerant.

Ita unius causa plurimorum fortunas excitavit, Regemque impulit, ut deinceps plebe relicta, quæ jam opibus omnino destituta erat, apud eos, qui non regiâ benevolentia atq; donis, sed nefario ambitu tam subito supra prin-

principes ipsos creverant, subsidia belli pacisque quærerentur. Mirum est quantum pecuniarum dederit nova apud Gallos diligentia: quod vix provinciæ exangues fisco solvebant, in privatis ædibus inveniebatur, & ex pauperum malis tot bona, ut ministros ipsos poeniteret damnosas opes, ubi nequiter latebant tardè quælivisse.

Maxima etiam inde processit utilitas: temperantiores fuere qui postea in præcipuos gradus assumpti sunt: non amplius palatia construebant quæ Regam videri possent; non hortos pensiles invitâ naturâ in domorum fastigiis locabant; non fontes ducentibus fistulis ascendebant in cubicula, ut vigilanti domino aquarum suavissimo murmure somnos efficerent; sobrie ditescebat quisquis curabat Regis negotia, & quod virtus solummodò prius fuerat, jam fortunæ quoque securitas erat, in ipsa dignitate modestia. Multis etiam post annis nemo in egenos nisi timide atrox fuit; suam vitem lætus agricola putabat, certus uvas sibi daturam, cum antea præter laborem nihil, vinumque omne quæstor, aut fiscus haberet. In egente familia nemo ea quæri merebat quæ in illa non erant; non turbabat miseros satellitum pavor; securè pascebant pecora; elementis quisque utebatur absque metu: non implebant carceres egeni, ut inopiæ suæ poenas luerent; aut sublata culcitra ægroti cogebantur in paleis infelicitissimæ vitæ tragœdiam absolvere; omnibus quos fortuna damnaverat, concedebatur à principe quies; cavebaturque ne divitum onera in eos

caderent qui portare leviora non poterant. In hac populi foelicitate, gratior apparebat principum majestas, promptissimosq; habebat ad quaecumq; pericula subditos, qui prius in malis duxerant eam potestatem servavisse, à qua, restitutis rebus, nihil sperandum esse auxilii.

Regis armis bona precari, votum omnium erat, quod scirent fortunatos successus constantioris tranquillitatis certissima esse praesagia, & jam fato meliore apud Gallos patriæ gloria atque amplificatio audaciam potentioribus non facerent, populis iram, aut consternationem. Ad victoriæ famam lætus civis nullo jubente triumphales ignes excitabat in publicæ hilaritatis significationem: redeuntemque ab hostibus principem non triste silentium, sed faustus omnium ordinum clamor excipiebat, ambitiosè optantium ut civium annos Deus in unam Majestatem conferret, cui suprâ mortalium sortem in plura sæcula foelicissimi dies debebantur.

Nihil Regis fide firmitus, quod cum ipse non egeret, tot in ærarium congestis absque invidia opibus, gauderet quoque non tardè aut malè solvere quaecumque ab inferiorum fortunis reddenda acceperat.

Antequam regiæ pecuniæ, & provinciarum spolia ab ejusmodi hominum manibus eriperentur, ea inopia laborabant principes, ut à suis antecessoribus inceptam domum ipsi non possent absolvere. Circùm multa palatia in Regum dedecus quotidie surgebant, & in tanto privatorum luxu, conducere artifices sola Majestas non poterat; unde ignobilis ad-

cò

ed regis domus accessus, sordidusque, ut
sæpè ad ipsas fores quæreretur ab exteris. Ab-
solutas ædes Regibus novæ pecuniæ dederunt,
eâq; diligentia festinavit pulcherrimus labor,
ut completo triennio nemo quæreretur prin-
cipi apud suos subditos melius quàm in suis
penatibus esse, & ex recto quisque agnosceret
quàm distat à Rege civis.

Sed ut diuturna esse ea felicitas quæ tot
votis petita, tam tardè & jam præter spem ve-
nerat; ex prudentum consilio, quibus in publi-
cis negotiis Rex utebatur ad nimis potestatis
vitandam ostentationem, statuit, ut quolibet
decennio conflaretur ex severiorum ludicum
numero emendatorium tribunal (ab luce &
ardore flammeum vocabant) quod de vita &
fortunis eorum quæreret, qui ex famæ rela-
tione publicoque odio, aut nimia etiam opu-
lencia meruissent pro suspectis haberi.

Quodcumque integerrimi Iudices decre-
verant, hoc ratum apud Regem erat; ne-
que Magnatum ullus audebat nocentium
causam amplecti, aut precibus sollicitare
principis misericordiam, ut irrita vellet ea
esse quæ à sanctissimo tribunali emanave-
rant. Inter conscios penè habebantur qui
nimis anxie pro reis vel orabant, vel metue-
bant, & ne pecunia quoque corruptos esse
appareret, quisquis propriæ fortunæ amo-
re à miseratione abstinebat, quam exagitationis
amicorum dignitatibus inutilem fore sciret,
sibi que nocituram. Ita præcisa spe indulgen-
tiæ, sibi que relictis legibus, ut ad arbitrium
favirent, non frustra laborabat iudicum ocu-
lata

lata diligentia, nec more Gallico cadebat statim quod mature statuerant.

Facultatum expoliatio, perpetuum exilium, levissima censebantur supplicia peculatus. Plurimis qui acrius sub principis invidia plebem vexaverant, negatum est ultrà vivere: & cognitâ Regis in subditos charitate, quidquid procelloso spiritu in commotâ plebe intumuerat, sincere sedatum est. Interim tributa quod modica essent, jucunde ab omnibus solvebantur, nam deberi Majestati quisque noverat; & quia non distracto cursu undique ad Regium ærarium confluebant, factum est, ut locus ille qui ex penuria communi vocabulo *ἔρηδος* dicebatur, appellaretur oceanus.

Magna præfectorum ærario neque unquam sordidis consiliis corrumpenda fides, bona hæc negotiis ingentibus ac regio decori copiosè subministrabat, ut jam nihil vel ad imperii subsidium deesset, vel ad pompam. Videbat hanc sceleratam populus, maximè gaudens, quod quæ tributa lubens solveret, in necessarios reipublicæ usus pulcherrimosque, non in unius aut alterius fastum profusè ac nequiter absumerentur.

Non egrius inter vina sitim servet ebriosus, quàm inter pecuniæ acervos abstineat à furto avarus animus, maximè si criminis occultandi spes datur, nec traditæ gazæ, ut in privata commoda cesserit, timetur à deluso Rege rationem postulari. Sæpe in ejusmodi viros Regni opes inciderant, magno cùm civium, tum principum malo; nam ingentes licet, bre-

viter

viter tamen, neque opportunè rebus afflictis succurrebant; & immanes hiatus, ac bibacem humum noctæ citò siccabantur, quæ torrentium instar collectæ festinanter, suo etiam tumultu in plerisque locis, quæ cursus non erat, fecerant meatum.

Magnete ambitiosior est omninò Chrysolithus lapis, nulla illi cum ferro concordia, sed quæ ad ignobile metallum languet virtus, excitatur statim si aurum objicias; Suum quoque amatorem aurum sentit, & aliquid ipso pondere fortiùs, quo afflatum gestit à proprio centro avelli, quasi ad oscula properans nativam gravitatem amitteret. Icon avari lapis hic, cujuscotus in pretio amor. Divitiarum avido arma ostende, non sumet; ferrum enim sunt; sed thesaurum non credideris; nam si tradas cupienti, diù non servabit manus innoxias, amicum trahet aurum; ad vicinas opes prodeit se quæ semota ab illis fortè latuerat sympathia.

Delectum hunc in constituendis ærarii rectoribus, quia Rex non indecorum aut nimis anxium Majestate existimabat, ex aliena nequitia ac proprio damno jam cautior, brevi in eam rerum omnium opulentiam crevit egena principum dignitas, ut toto regno cessaret tritum illud ac Regibus injuriosum proverbium, quo miseræ plebi tolerabilior esset egestas, illam ministros in throno posuisse.

Speciosissima est mortalium oculis pecunia, facile animos ad sui amorem allicit, & periculosè etiam in ipsis munimentis reconditur, nisi latenti dederis ministros continentes; uxorum

instar quaesita regibus, suos & illa eunuchos habeat, citò enim violabitur, nisi asservandæ, velut spadones aliqui, præfiantur spectatæ integritatis viri, qui in illud probum incur-rere, quadam honoris ac innocentiae necessitate omninò non valeant.

Ea tum vigeat circa Regis gazam castitas, ut pro miraculo haberetur, cum antea principes indignante plebe tulissent notum dedecus, & tanquam fati sævitia ad inopiam compulsi, nihil eorum tentavissent quibus illa injuria in meritos auctores recideret. Ita Gygis solertia mutavit rerum statum, & ex foelici eventu patuit concessum homini fuisse mirabilem annulum, ut eo maximè in commune bonum uteretur.

Liberales artes miro affectu fovebat qui tum imperabat in Galliis, & undique collectos qui in illis excellere, suis diplomatibus, interdumque beneficiis ad studium incenderat. Solerter inde acceptâ occasione (antequam Gyges in id propositum incubuisset) vir bonus, illarum nomine saluberrimum consilium Regi dare constituerat, & hæc scripti citò pervulgati summa ferebatur:

*Galliarum Regi, Liberalium artium
Supplicatio.*

CUm ex reverentia, aut metu, quotquot homines te suum principem agnoscunt, taceant, O Rex! sine nos loqui, cives tuas; Regia benevolentia dignas credidisti, crede quo-

quoque quod à nobis accipies, neque time Regibus invisam prolixitatem sermonis; novimus quam breviter monendi sint Principes; & verbosâ oratione illud sæpissimè effici, ut in ultionem dati cædii aut tardius benefici sint, aut petitis non annuant; ne ergo tanquam loquaces respuas, eoque contemptu cadat apud te justissima causa, paucis multa dixerimus.

Deinde Grammatica, ut ordine prior, Regem monebat ab illis omnino hominibus abstineret, qui *litteris* malè uti consueverunt; quorum tota vivendi ratio *barbarismus*; qui *prasentium* fastu & opulentia, *præteriti* non meminere; rogabatque quoniam malè *conjugabant*, *declinarent*.

Ostendebat Rhetorica quàm perversè *locis* abusi, ut portentosas *amplificationes* facerent; quam *figuris* sæpe apud Regem mentiti, ut publica mala minuerent, & misratio ad tot vexatæ plebis querelas, in optimo principe deficeret; denique, quia improbè, & ad Regni perniciem eloquentes fuerant, aiebat deinceps non admittendos in consilium, illisque optimè substituendos, qui vera, qui iusta, qui humana loquerentur.

Quæ in ratione tota est Dialectica, orabat ut expensarum *ratio* illam noctem tolleret, quæ offusa negotiis peccandi facit audaciam; illiq; damnarentur qui pessimè *Argumentati*, *præmissis* in Regum gratiam adductis, suam semper in conclusione *fortunam* posuerant.

Harmoniam solvisse illos homines canebat Musica; dum plus æquo *elati* aliorum voces

audiri vetant : revocandos ad concentum esse ; illisque *onus humilior* præciperetur qui non dissentiret à cæteris.

In suas regulas plurimum errasse prædones illos probabat Arithmetica ; urgebatque , ut Regias pecunias eodem *numero* redderent , quo acceperant.

Ostensis , quas modica pecunia ab fortunis humilioribus extorserant , *terris* , & quàm latè nocuerant novi homines , nullis jus suum terminis passî circumscribi , non ægre Geometria indicabat quid peccassent in *mensura*.

Astrologia denique nihil de supernis illos cogitasse querebatur ; illudq; Regi intonabat , ut nullos in posterum pecuniarum ministros haberet qui sub Mercurio nati essent ; quod sy-
dus illud & longos daret digitos , & ingenium ad fraudes furtumque acueret.

Non pervenit ad Regem deprecantium Artium justissima querela , prohibentibus scilicet , quorum intererat notissimam veritatem à Rege ignorari , ne quid tale Majestati traderetur. Et nisi Petiliani patefactum scelus amissos assentatorum dolis , atque malitiâ , oculos , optimo principi restituisset , publica res longae furum illorum atrocitate omninò perierat.

Quid ab illo tempore posterioribus annis faustè actum sit in Galliis , (quia id rerum ordo postulabat) breviter quidem , & ex occasione retuli : sed jam necessaria est ad tantæ foelicitatis exordium , & ad nostri Gygis habiles do-
los reversio.

Recens adhuc erat æquissima illa administrandi Imperii ratio , cum opportunè quæstio
me-

med
tio
adm
cau
da v
cept
thor
&c , f
nuen
tum
gris
dem
A
tusti
in ha
novi
even
agno
id m
est ,
ac u
Pe
jam
sang
rum
heba
frequ
fund
tioru
char
mon
qui
re ,
agre

medica agitata est; an phlebotomiæ frequentior usus ad ægritudinum levamen sapienter admitteretur à medicis. Novæ disceptationis causa, quidam ex Germania hospes, in secanda vena, suprà quàm ad id usque tempus receptum esset in Galliis, audax, quo tamen auctore ferebant plurimos ægrotos convaluisse; &c, sive fortunæ ludo, temeritati non raro annuentis, sive sola civium credulitate comparatum nomen, cæteris qui ex veteri ritu suis egris solebant prodesse, timidius, totam penè fidem abstulerat.

Ad salutem multum confert disciplina vestustior, certissimo gradu majorum vestigiis inhærens; ad subitam famam, præceptorum novitas, verborumque insolentia; & donec ab eventis tristioribus vanam artem, noxiamque agnoveris, quæstuosissimo honore fruitur in id maximè intenta, ut si nomen perdendum est, jacturam hanc sarciat diligentia fortunæ, ac utilitate erroris.

Peregrini hominis recentem methodum jam probabat ex parte medicorum vulgus, & sanguinem humanum (damnato antecessorum usu qui contrà senserant) adeò vilem habebat, ut ad omnes ferè corporum casus non frequentur modò, sed & interdum copiosè funderetur. Infanientes ægrè ferebat prudentiorum docta canicies, & in genus nostrum charitas. Ergo ut hunc vitæ thesauro parcerent monebant; & humanitatem eorum imitati qui priores mittendi sanguinis artem docuerat, ostendebant sapientissimis rationibus, in ægrota carne plerumque lethaliter ferrum

mergi, quam natura, aucta remediis, non sub-
fidiis destituta, in pristinas vires absque vul-
nere restituisset. Verum novitate tumultuan-
te, ne schola diutius ingenti mortalium dam-
no, à seipsa dissentiret, voluit Rex ut convo-
catis quotquot in urbe regia degebant medicis,
illi turbines habita disputatione, pensatisque
rationibus, quæ vario fundamento innixæ, e-
tiam experimentis creverant, solemniter com-
ponerentur: misso quoque in disceptantium
cætum primariæ dignitatis viro, qui Regis
nomine, & sui muneris reverentiâ, clamo-
res, ac nimios, si qui insurgerent, affectus
temperaret.

Non semel visum est medicis de ea re quæ-
rere; die quem Marti veteres sacrum voluere,
proposita est quæstio, & utrimque ita pugna-
tum, ut vix cum hebdomade desierit; non ali-
ter ac si de bello & pace ageretur; expectan-
tibus universis, quid de civium sanguine con-
cilium illud statueret, quo decernente, aut
mitemsceret in suos ægros medicina, aut sæviret
acerbius.

Longum esset prolixæ disputationis ordi-
nem texere, variæque eruditionis placita, sub-
tilitatem, tricas, ut quia ambæ superare non
poterant, saltem quæ vincenda erat, caderet
non ignobili certamine. Conclusio fuit, ex-
ternum medicum hostem fuisse, qui togatus
gallicum sanguinem fuderet; si qui ejus ope-
râ convaluerant, naturæ gratias habendas,
non crudelissimæ arti quæ cœco impetu pro-
fuisset: veterum præceptis immotè standum;
quibus tot sæcula reverentiam habuerant :
clima-

climatis, ut & ætatis, in quolibet ægro, singularis temperamenti, & morbi maximè, expendendam esse rationem; quod si non observes, jure censearis homicida, qui ut cautius noceres, & à tribunali securus, quos vivere non optabas, phlebotomiâ perdidisti.

Hæc non videbantur ad politiam pertinere, sed ut regimini plurimum prodesse, effecit senatoris prudentia, qui jussu principis disputationi publicæ interfuerat, ut illo moderatore saperet incerta sui, & in mortalium perniciem pugnam medicorum eruditio. Nam finitis comitiis, ut modesti fuissent, in illa disceptatione, ut ratio partium studiis prævaluisset postulante Rege, ita vir sapientissimus de scholæ placitis retulit, ut de Regno loqueretur.

Vix sine stomacho, ô Rex! ejusmodi homines patiuntur sibi ab aliis contradici, inquit; Ita imperio nati sunt, ut Regibus ipsis sæpè præscribant, quibus deliciis indulgere; quos labores fugere, aut amplecti; quem spirare aërem debeant; quâ diei horâ libero cœlo frui, ut brevi ambulatione refectos sua iterum solitudo, suus thorax excipiat. Quamdiu vales, o Rex! tamdiu nulla in Regno potestas tuam æquat: sed statim ac vires lapsæ sunt, & ad remedia currendum est, tibi ægritudo dominos creat, & qui te sanum medicum sine tremore conspexerant, mox ut illorum operâ indiges, sumpto suæ artis supercilio, tuo velut casu elati, superbè decernunt quantum te pasci, quantum dormire, aut etiam loqui oporteat; quodque in summa egestate gravissimum creditur, ipsam Majestatem in eas angustias con-

trahunt, ut quidquid ad ægritudinis solatia vel leve concefferint, habeatur ingens beneficium.

Neceffe fuit, Rex, ut inter tot viros qui ex fuæ ſcholæ genio, quodcumque proferunt, jubent, & ut quædam oracula audiri ſe optant, tumultus aliquis fieret; quippe dum periti omnes volunt videri, ſuamque deſpici ſapientiam non ferunt, in ea animorum verborumque tempeſtate, aliquandiu dubitavit ſchola an aliquid certum ab iratis, famæque nimium ſtudentibus decerneretur: ſed paulatim diſputantium fervor intepuit; & ex licentia quam feceram ortus pudor, ne ſi diutiùs præſente me turbo ille concitatas mentes verſaret, diceretur Hypocratis alumnos, qui cæteros mortales ab inſanis motibus prohibent, meam patientiam laſſaviſſe.

Pace redditâ, mirum eſt quàm ſolenter, quàm copioſè, illa pars cui nova methodus placebat, loquuta eſt: quàm ſolidè altera, quæ veteri ſententiæ ſuffragabatur. Tanta utrimque dicta ſunt, ut pauciſſima memoriæ adhæſerint; nam præter illa quæ celeberrimæ liti optatum finem impoſuere, cætera quæ illud argumentum in tot dies protraxerunt, vix meminero.

Hæc autem ſunt quorum imagine tencor adhuc. Medicinam errare quæ æquali apud omnes regiones ſecuritate putat ab ægrorum corporibus ſanguinem peti. Naturam ipſam, dum timidioreſ eſſe voluit gentes illas quæ ab ſolis vicinia longo ingentique calore ſolvuntur, medicos monuiſſe quid agerent. Nam idèd in bellum minus prone ſunt, & pericula

cau-

cautiùs vitant, quod laxatis nimio cœli fervore artibus parum sanguinis insit, & illud maxima cura servandum esse ratio doceat, quod parcè datum est. Longè diverso genio aguntur qui frigidiora climata incolunt, & premente circà gelu, spiritus illos, calorem illum interiorum tutissimè foveant, quo festinantius sceleriusque coquuntur alimenta, & copiosior sanguis illa corpora vegetat, quæ tanquam non ignara sui, ad ictus, si quos excipere oporteat, promptissima sunt, & vulnera non reformidant. Ex illa naturæ sapientia docemur non eandem ubique extrahendi sanguinis legem esse debere & securè fundi, si ex climatis influxu suas ita venas implet, ut eductus, ciborum valida coctione non egrè reparetur; secus autem, si in flaccidis vasīs molliter serpat, suamque penuriam ostenderit.

Ignibus illis certè non torretur Gallia, quibus tot populi laborant: sed licet benigniori sole utatur, peccat tamen medicina, si temperatæ regioni tantum sanguinis imperet, quantum subtrahi opus est illis gentibus, apud quas toto fere anno sævit hyems, & robustissima ideò nascuntur corpora, ut rigidioris cœli immites aspectus, suas nives pati possint. Ea ratione per æstatem etiam non frequenter vena pungitur, nisi morbus urgeat, & pretio illo sanguinis citò redimenda sit sanitas, cui infesta foret nimia medentis prudentia, subsidique cunctatio.

Plura, ô Rex! in hanc sententiam dicta sunt, sed præcipuè utilitatis fuit ille discursus, quo ostensum est medicinam quæ omnibus omni-

no corporibus prodesse cupit, singulorum maximè esse scientiam; ex illa enim notione securior pronunciat quid ægro potissimum proficit, & remedia fortius urget, aut temperat.

Variis tum exemplis, tum rationibus patuit, quanta in educendo sanguine requireretur prudentia; illorum præ cæteris memini. Frænum bilis rectè sanguinem vocari aiebant, timendumque ne igneus ille humor, rabidusque, qui benignioris societate solet mitescere, noxiosissima incendia conflet, si optimo moderatore destitutus totas in hominis exitium vires exerat, quæ remissè nec suprâ medicorum opem nocuerant, quoties tentantes, comes sanguis compescuit.

Varia est omninò mortalium temperatura: & ab ea naturæ contemplatione, ut plurimum pendet illius artis fœlicitas, quæ fractis corporibus, ne vel citò, vel leviter spes damnetur, consuevit sanitatem polliceri.

A Etas quoq; prout firma est, aut languida, regulas mutat; nam senes suæ terræ prorsus reliqueris, si quod ex annis vegetioribus adhuc in illis superest, frequenti aut largâ profusione extrahas; & coloris haud redituri jacturam mox sequetur artuum solutio, vel funus.

Ex morborum qualitate etiam æstimantur remedia: quippe sæpissimè periculum fit unius quod alteri ingens ac præsentaneum subsidium est, illudque in exemplum referebant: Qui aquâ intercute laborat, Phlebotomiæ usu in majus naufragium extenditur; & nisi vel calor immodicus, qui mediis in aquis sæpissimè fervet, vel vitæ insidiata suffocatio, festi-

festinanter & ex accidenti sanguinem poscat, ferro parcat prudens medicus, quo alter non satis perspectâ valetudine, ægrotantis fatum maturavisset; Itaque ut regionis, sic & ægri per omnia ajebant habendam esse rationem, ut ars quæ in bonum generis nostri à Deo concessa est in eos errores non incurrat, quorum non est nisi probrosa peccantibus, illisque qui periere prorsus inutilis pœnitentia.

Lætabar maximè, o Rex! illa pro curandis corporibus statui, quæ ipse in regno ad publicæ quietis securitatem meliora judicaveras: Nam & vos Principes populis præesse Deus voluit, ut Regiæ artis beneficio illæ ægritudines amoverentur, aut omninò non essent, quibus aliquando interit patrie temporumque foelicitas. Et illud sapientissimi viri in sacris codicibus legitur: Nolite me constituere principem populi, non sum medicus; quasi diceret, illo fastigio indignos, qui politici corporis mala cum sanare teneantur, aut nolunt, aut nequeunt.

Plurima in Galliis crudeli quorundam hominum solertiâ fota fuisse, non tantum nos qui tulimus, novimus, o Rex! didicerunt & exteri; nec sine stupore audierunt, in sagacissima gente, quæ regendo orbi sufficiat, ad publicæ ægritudinis levamentum illa remedia non adhiberi, quæ & præstò erant, neque violenter aut periculosè sumenda, si illis uti tamdiu deliberans, & (ut credebatur) ipsis etiam calamitatum authoribus nimium favens potestas voluisset. Hæc mala, rumores hos, tunc stiristi cum à politico corpore, multis jam vulneribus

saucio, ne noxiè fundaretur quod in illo supererat sanguinis, fugentes circumquaque, in quæ unquam spontè cessaturas, hircines amovisti.

Optimo Regi ita placuit illa laus, ut tamen contristaret: Nam ad memoriam revocabat infelicitissimi temporis mala, nec sine dolore occurtebat præteritæ felicitatis imago, quâ abusi, qui sub illo publicis thesauris præfuerant, privatas fortunas in eam opum superbiam extulerant, ut ornandæ Majestati, paci tuendæ, solvendisque militum stipendiis planè sufficeret, quod raptorum manus abstulerant.

Cùm hæc ille cogitaret, Regi proximus aderat adolescens, Imperii hæres, serio sermone adeo fatigatus, ut ex vultu & oculis tadium illud agnosceretur. Chorræas impensè amabat, & quàm ægrè olim in Impetatore mimicas has voluptates Roma tulisset, memor pater, omnibus modis conabatur, ut filius ab his ineptiis abstinere, & servatâ dignitate, si remissionibus vacare placebat, saltem amplecteretur robustiores delicias.

Vix ardua tentat ludicris assuetus princeps, & rarò mutatur genius ille quem juveni infudit nimium placens ac mollis institutio. Majestatem decet, non ad fidium concentum nobile corpus; sed militare vestigium, & inter tympana ac tubas nutrita vis, quæ hosti, si quando pulsandus erit, terrorem faciat, subditis reverentiam. Ad seria Principes nasci ita scitur ab omnibus, ut ægrè subditis placeant, si vel pueri puerascunt. Quemadmodum Herculi

culi contigit à matris utero fortem esse, ac vincere, optamus illis cunas viriles; & quæ illis plurimum favet opinio, putat tamen multum imperio detrahi, si aliquid pusillum accesserit: si voluptatum ignobilitate privatam sortem imitetur.

Volebat Rex adolescentem filium ad Regnum erudiri, ut quod ipse pater non fecerat, à puero ad virilem usq; etatem venationi plus justo addictus, id aliquando in Civium bonum ageret Regiis curis imbutus successoris animus & maturè formata prudentia. Igitur captatâ occasione sic ad senatorem Rex:

Istud quidem dudum sciebam, optimum regimen censei, si philosophi imperent: sed mihi plane novum quod à te audio, non posse bene imperare qui medicinam nesciant. Age, & si potes ostende, quàm verum sit artem illam, nostram esse: Multum tibi debebit Hypocratis schola, si ad illam Reges cogas.

Tum ille: Respublica velut politicus quidam homo est, ô Rex! cuius cives membra sunt & sæpe contingit variis ægritudinibus vexari corpus illud: pluribus enim malis patet tanta vastitas, recipitque, nisi eruditus Princeps periclitanti medicam manum admove-rit. Illud autem vix rentabit sceleriter, si rerum illarum peritus non est quarum scientia atque usus optimum regimen efficiunt.

Illud maximè proderit nosse climata, ne quod uni competit regioni, omnibus æque convenire existimet qui regno præficitur. Suis principibus aliquæ gentes adeo sunt obnoxie
ut

ut servitutem, cui se quodam fato edita esse existimant, nemo respuat : Apud illas (præter Regem) quicumq; homo nascitur, ipso patriæ ritu mancipium fit ; putaturque, ita opes, ita vitam precariò possidere, ut ad imperantis nutum abjicienda sint, quæcumq; favente fortunâ commodi lares acceperant, aut natura concefferat. Statim ac aliquem perire utile judicatur Regis ærario, & luxu crescente, vel sermonum jactantiâ, nimium se prodit incauta foelicitas ; moris est ut per nuntios ad hominis domum crudeles codicilli deferantur qui mori jubeant ; & qui tollendus est, adoratis (tanquam ab ipso Numine adventarent) immanibus literis, frequentia etiam insigit oscula : clementissimo Principi gratias habet, quod siverit ad hanc usq; diem luce frui ; quod levi supplicio à gravioribus, quæ in hujus vitæ decursu instabant malis, pereuntem eximat ; & sub ipso ferro, non professâ mæstitia frontem contrahit, non deferendæ familiæ sensus, querelas aut gemitus movet : totum damnati studium, ut jubente Principe, non patienter modò, sed etiam libenter videatur caput obtulisse carnifici.

In illis certè gentibus, ô Rex ! quæ regiminis hujus patientissimæ sunt, nullo sui periculo credam potestatem sequi : Acerbitas enim illa longo usu recepta est, & ut tyrannidi consensit ad tolerantiam malorum edocta plebs, ac veluti quibusdam naturæ legibus diuturnâ servitute cervicem flexit, licet se miseram sciat non tamen habet mutandi status causam, quæ apud plurimos multum valet, calamita-

tum

tum novitatem : & hoc pati quod ab ævo antecessores perpesti sunt, non habetur gravissimum. Quippe generis nostri ea est iniquitas, ut levia penè mala censeantur, si successionē veniant; illudque nobis durissimum sit, cujus exempla non vidimus. Tertiam annuorum reddituum partem in Reipublicæ usus dari, aliqua natio ita fert, ut huic familiæ damno assueta, non sentiat onus suum.

Mores hos in Gallias admittere non securè Reges tentaverint : Neque enim unquam existimavimus, subditorum bona ita Principum esse, ut tanquam suis indiscretè uti possint, nisi ad id cogat non mentita ad justitiæ speciem; sed vera, & cui omninò parendum sit, necessitas. Maxima est Francorum in suos Reges reverentia; ut decentiùs imperent, libenter quælibet fortuna de suo detrahet, gaudebitque id sibi negare, quo aucta Principum majestas latiùs apud externos fulgeat; & nemo non dabit quæ in publicam salutem expendi certissimè cognoverit. Verùm animos movet inverecunda illa atque enormis potestas, quæ summo jure omnia sibi vendicat, & in majus Reipublicæ exitium, nomine suo privatorum quandoque cupiditates prætexit, ut titulo majestatis velut in communem causam damnatas singulorum opes audacius diripiant.

Apud nos feliciter imperant Reges, si modestè sua exigunt, si subditorum labori illud non invident, quod improbo sibi sudore comparavit; & cum solis instar micent, feranturque per varias domos æquali semper splendore

dore conspicui, non in eo dignitatem suam ponant, ut fortunis humilioribus haud sinant tranquillè ducere suam noctem. Principes reveremur atq; amamus, si & ipsi nos ament; si ex dignitatis eminentia suprà calamitates positi miserentur tamen; illaque consilia respuant, quæ si audiantur, Reges vel turpiter avaros, velesse prodigos, audacesque; ac tandem inhumanos efficient.

Mitissimam Principum potestatem experti majores, cui regimini optimè subderetur futura ætas, nepotes docuerunt. Referam, si placeat, ex historia tua, o Rex! quàm malè rebus innovandis aliquando incubuit peregrini hominis, qui climatis hujus genium haud norat, ambitiosa ac præceps diligentia.

Avo tuo imperante, nescio quo syderum influxu, Etruscus quidam in aulam admissus, non ægre id assequutus est, ut Regi placeret, & administrando imperio crederetur aptissimus. Nemo certè illo subtilior erat, aut fingendis affectibus cautior; perplexis negotiis natus, quod professio consilio, atque audaciâ animi exequi haud poterat, id versatili ingenio, ac lentâ, quæ apud nos penè ignota est, prudentiâ sæpe perficiebat: verum sagacissimo viro deerat illa politeia, quæ ex varia climatum positione metitur usus suos; & quia Galliâ novus hospes non satis noverat, factum est, ut sub facilimo Principe sibi traditam, tributis ingentibus prope perderet.

Uxorem Ligurem habuit, opum truculenter avidam; cui si placere amaret, necesse erat ut credito ministerio in suæ fortunæ incrementum

tum

tum acerbè uteretur : nec in illam sævitiam ægrè consentiebat ambitiosi hominis cupiditas : verùm ne conjectas in principis ærarium manus, vacuas ad se revocaret, aut in modicâ Gazâ non satis lateret immodesta compilatio, illud maximè curabat ut aucta indies tributa, tanquam publicis necessitatibus suffectura, thesauro Regio accederent.

Dum sic ambo copiosissimis fortunis foelicitè student, crescuntque honoribus ; Interim nubiles fiunt natæ, filiique ad capeffenda munia idonei. In eo opum fastigio jam pudebat generos habere præcipuis stirpibus impares, & in familiam illas dignitates admisisse, quæ supremæ non essent, humile videbatur. His ergo comparandis, quæ præclarissimam sortem decebant, denudandus erat novis artibus populus, ut Etruscus ille, tanquam devicta æquissimo bellò Galliâ, manubias sibi ex illius spoliis statueret.

In hoc consilium providentissimè incumbens, sæpè Regi insinuare, numquam fidelius obedire plebem, quam cum premitur ; pinguem, suisquè tranquillè facultatibus uti assuetam frequentissimè inolescere : Reges Aegyptios olim erexisse Pyramides, non ad solam nominis famam, ut plerique existimaverunt, sed ut tantorum operum mole populus non spontè obsequens, & ex ipsa Principum indulgentia audax, ac rebellare facilis, diu in officio contineretur : quippe à lassatis, fractisque nihil metuendum, secus si in vires pristinas redire, seque nosse permiseris.

Addebat & alia : bellis in exteris sub vario
juris,

juris, aut æquissimæ vindictæ nomine perlatis non famosa tantummodò imperia effici, sed & feliciora : otiosos enim populares ejusmodi armis à civili detectione abduci ; neque certius concepta in Regem, aut in ministros odia poni, quam si inquietis animis, & aliâ irâ placandis, externum hostem objicias. Multitudine laborare imperium ; illos utiliter in legionum duces eligi, & sub honoris specie mitti ad necem, quorum suspecta esse meruit potestas, vel timetur audacia. Satis esse, si Gallia effuso in finitimos marte, ut calamitatem propellere coacti, de inferendâ non cogitent, domesticâ pace frueretur.

His à Rege non auditis tantum, sed & facillime creditis, modico tempore toto fere imperandi ratio mutata est : Nullus exigendæ pecuniæ modus ; satellitum sævitia, late vastati colonorum, qui prius commode egerant, lares totos agros egenis replevere ; & destituta suis cultoribus tellus, stirpium inutili luxu, ac denso horrore, pluribus in locis, quasi ad calamitatis consortium & ipsa accederet, mœrorem suum significabat.

Eâ duritate per Gallias primum extinctus est Principis amor ; mox & metus, nam quid ultra timeret plebs ad summam inopiam ducta, aut quid Rex subditis iratior, ad miserorum terrorem minaretur acerbius ? Calamitosâ desperationem egestas, desperatio audaciam fecit ; ut omnia sibi licere populus crederet, quæ ad propellendas vitæ fortunæque injurias validiora haberentur. Exhaustos maxime incendebant Hetrusci opes, familiæ splendor,

dor, & in ipso patriæ squalore, adventitii hominis potentia inconsultè superbiens.

Hanc quoque non tulit aliquorum Principum depressa, aut minus reverenter habitanda dignitas, qui illud regis auribus frequentissimè infundi haud ignorabant: viros Principes nimios animos habere, ut in altioris potestatis gloriam optima loqui velint, si inflatos voces ad consilium; &, si bello præficias, sincerè militare. Comprimentam natalium superbiam; & ab stirpibus humilioribus utique promovendos esse, qui cum Regi debebunt gloriam, potestatem, opes, strictiori quoque nexu Majestati adhærebunt, & memores quantæ acceperint, ultrò concessæ gratiæ pretium eximiâ fidelitate solvent.

Gravioris elementi finis concludi non patitur aer, oppressus fuit, ipsoque montium tremore non rarè ostendit quàm periculosè turbetur æquissimus ille naturæ ordo, quod depressiora quæque vilibus elementis loca assignantur, altiora nobilibus, hanc sibi inferri contumeliam indignati principes ingenti ruinâ, cum minor vis ad id non sufficeret, haud multò post quæsierunt in illam celsitatem restitui à qua cecidisse videbantur. Illis auctoribus undique sparsi qui vexatos cives, jamque iratos ad majus odium provocarent; jactarentque non ideo bella in externos alii, quod crederentur necessaria; sed quod privati hominis cupiditati illos tributorum exigendorum prætextus prolixè sufficerent, quibus amplissima prædia liberis, dignitates, nobilissima matrimonia quærentur.

Arte hac facillimè Gallorum accensus furor, inverecundè ausus est ea moliri, quæ brevi regiam dignitatem in summum rerum suarum discrimen adduxere, & Reipublicæ speciem Regno inusserunt, cum illa quæ prius in cives obloquentissimos omnia poterat, palam calcaretur ab incondita plebe authoritas. Nullus armorum pudor; & ut annuente quoque pietate viderentur insanire, qui ab maiestate defecerant, Sacerdotum, quos maxime decebat Principis amor, atque beneficiorum recordatio, publicâ oratione effectum est, ut se Deo obsequium præstare quam plurimi crederent, qui patriæ mala obstinato Marte vovebant; ac sanctius ducerent, ad majores negotiorum procellas, invocato hosti adherere, quam Principi.

Mala hæc invexit in Gallias victa tandem enormium tributorum patientia, ac Hetrusci præpostera administratio, qui si Francisci climatis genium, mores ex prudentia tractasset humanius, sine dubio multum regno profuisset innata viro, nec facilè decipienda sagacitas.

Lætabantur quotquot audiebant, simulque nutu provocabant, ut majora auderet, sincerissimi hominis libertatem; nam profutura credebatur, & ex præteritæ ætatis calamitatibus monebatur Rex haud leviores debere expectari, si ab illa regnandi suavitate, quæ civium amorem sibi nuper conciliaverat, ad pristinas tributorum acerbitates egentisque populi contemptum potestas deflesteret.

Sed se loquutum audacius timere incoepit Senator, & demissiori voce jam componebatur ad silentium, cum Rex hominis pavorem

rem

rem sublevaturus, clementissimo vultu, nec ab aulâ expectato, additis quoque humanissimis ad majorem fiduciam verbis, ut ultra liberrimus sermo procederet, animos dedit. Summa mihi voluptas est, inquit, ea audire; quæ taceri Regibus solent. In liberâ gente linguas liberas esse debere cum illo Principe planè æstimo, qui calumniis petitus hanc primus sententiam protulit, ne si cogerentur cives ea non loqui, quæ prodita animos levant, verborum tyrannus haberetur. Ostendisti neminem rectè imperare, qui regionis, cui præest, genium non satis norit, & ex illa inscitia sæpe fieri, ut subditis multa imperentur, quæ cum habeantur gravissima, neque consuetudine firmata sint, defectionem faciunt. Nunc de personis age; & quâ ratione singularium quoque scientia esse debeat illa regiminis forma, quæ à medicorum placitis suam artem videtur mutuari.

Regia voce erectus Senator (quod minimè sperabat) alteram quæstionis partem, quâ divitum plurimi perstringebantur, maximo adstantium gaudio in hunc sensum prosequutus est: Grande licet ingenium tibi Deus dederit, ô Rex, frustrâ tamen subditos tuos omnes nosse tentaverit illa animi vastitas, qua cæteros Principes antecellis; & in disquirendis singulorum facultatibus indecorè etiâ jaceret Regalis illa, quæ altioribus negotiis debetur, suoque dignis fastigio, diligentia: tuorum cura sit hæc inquisitio, quos jubebis omnium fortunas explorare, ut nulla earum queri possit se nimium premi, & in dividendis oneribus, quæ
fin-

singulorum lacertis certe æquanda sunt, justitiam abesse.

Ista censeberis egisse si sedulò mandabis ut fiant, nec absque multa illos esse patieris, qui injuria vestigal dispertient.

Verè nobiles à quibuscumque tributis eximi recepit consuetudo; neque plebs ipsa abnuìt, & ex æquitate esse creditur stirpes optimas, quæ longo ordine inclyta majorum suorum facinora recensent, ejusmodi privilegiis, meritisque honoribus distingui à cæteris. Altiori licet claritate, Rex conspicuus sis, illius tamen ordinis es, & ad dignitatem imperantis pertinet ea nobilium exceptio, quibuscum & ipse censeris consuevisi. Si te solem dixerit aliquis, omnes illicò annuent: nam cæteros mortales non ex celsitate tantum tuâ superas, sed & perfundis, ac vegetas lumine tuo. Verùm, nobiles hi quibus circumsepius cerneris, majestatis tuæ radii sunt, & ex tuo certè splendore multùm decederet, si tibi magis quàm sibi micantes, communi cum cæteris æqualitate patereris obscurari. Satis tributorum solvunt, cum ex tuo imperio, nonnunquam absque stipendiis, & sæpe nec jussi, statim ut periclitatur tua salus, aut dignitas lèditur, alacres fundunt, triplici in uno discrimini obsequio, pecunias, sanguinem, vitam.

Sed quis ferat ignobiles illos qui indicta universis civibus onera ab suis humeris inique excutiant, ut egentes immortale pondus ferre coacti, sub eâ tibutorum mole, quæ fortunis essent validioribus levia, perennè deficiant.

Aliqui sunt qui nominum similitudine ab-

usi,

usi,
me
liu
mut
dec
ver
rent
vel
ci fa
re in
tran
priv
quos
puls
nec t
scant
mili
ex sp
scant
ros,
pluri
non f
debit
dere
nata
egen
Al
popu
tas;
facul
si stip
salt e
tione
probi

usi, se inferunt in antiquiores familias, & mentitas emunt cognationes; ut qui nobilium stirpes inquisituri, provincias obeunt, mutuatis in generis fraudem titulis, aut verè decipiantur, aut se decipi simulent, si sordidis, verum multo auro tumens marsupium proferentibus, eam dignitatem conferre placet, vel deprecante (quod sæpe fit) potentis amici favore, quasi Reges essent, ad arbitrium creare ingenuos. Ita fit, ut in generosas familias transfusæ ignobiles iisdem omninò fruantur privilegiis; nec animos tamen illos habeant, quos clarus, & ab insignibus avis deductus pulcherrimæ proli sanguis dare consuevit. Donec temporum cursu mercaturam suam dediscant, timidos, nec facillè ad bella formandos milites plerumque gignunt stirpes istæ; licet, ex splendoris novitate cæteris superbiùs insolefiant, ut præteritæ sortis maculam apud ignaros, simplicesque tumor ille operiat. Sic jam plurimos nobiles habes, ô Rex, & quod fisco non solvunt isti, quorum opes, copiosâ tibi que debitâ collatione, minimum vexarentur, pendere cogitur misera plebs, tanquam ad hoc nata, ut quidquid durum imperatur, ad solos egenos pertineat.

Aliorum quoque divitum æquè noxia est populo tuo, modestior licet videatur, iniquitas; qui non mentito quidem sanguine, sed facultatum suarum reverentia id efficiunt, ut si stipendiariis annumerari necesse sit, modicâ saltē & ridendâ aliquot nummorum solutione (quasi immunes sint) & solo natalium probro, communiq; cum Plebeis hominibus lege

lege familia maceretur. Ea annorum vestigium declinatione, tota in calamitosos, qui se tutari nequeunt, gravitas cadit; & quæ in corpore politico pars infirmior est, noxios humores ita admittit, ut publici illius naufragii quo destitutæ viribus familiæ malè pereunt, vix in vegetiores fortunas stillicidium adverteris.

Quem verò putes Regni illius statum esse, ubi nulla personarum ad justitiæ præscripta fit distinctio; ubi ipsa egestas nimiae repletionis infumulata, novis artibus, nova indies sævitia extenuatur & quicumque minus habet sanguinis, plus jubetur effundere. O quis sortem tuam dignè lugeat! vix bellis quàm pace inferior oppressa plebs! Te Reges ament, te quietam, te florentem velint, cujus gratia Reges sunt; non ideo foelix eris, nisi quod tacent divites, quòd iniquè agunt, quod solerter, nec inscio tamen magistratu, vitant, deferatur Principibus.

Sed quòd me hic æstus? cum jam toto Regno ea sit tributi exigendi ratio, ut præter antiqua illa jura quæ patrio more recepta sunt, Portoriorum non invidiosos proventus, ac Regii patrimonii hereditariâ lege debitas opes, nihil tibi, Rex, solvi jubeas quo secernaris à subditis? Aut unde mihi, ut optimo tempore iniquissimis moribus ita succenseam?

Nempe jussisti, ut de singulorum statu liberè dicerem, quem & expendi omninò necesse est, ne sub mitissimo imperio, dum nimium parcit copiosis civibus corruptissimorum judicum favor, male perseveret tanquam in publica

blica perniciæ pauperum calamitas, & Regiæ clementiæ fructu destituantur illi propter quos maxime odiosa illa vectigalia sublata sunt.

Olim certe hæc fieri, prolixè doluimus: Vicus amputasti: sed denuò serpere aliquibus in locis loquacior fama jam retulit: & plura minantis incommodi iustissimus metus ad hos questus me compulit.

Sic dicente senatore, acciderat ut Charmion aulam ingressus adesset cum annulo: induendus enim philosopho erat, quòd in Regiam ejusmodi homines non libenter admitterentur, nimis sincere dicturi, quæ aut ipsi perversa in Regno vidissent, aut fama jactaret. Nullo prohibente vilissima mancipia in interiores cellas quotidie intrabant cum dominis, & si quis ex barba & pallio agnosceretur philosophus, non prius propitium habebat militem, qui Regias fores custodiebat, quàm à Prætorianorum, sæpius absente, præfecto ejusmodi licentiam concedi ostendisset in chartula. Severitatem hanc multum averfatus Charmion, quoties in aulam concedere volebat, accepto annulo aulicorum frustrabatur aspectus: & tum placuerat viro in proximam statuæ basim quæ illic oportunè stabat, conscendere: ut quæ in conferriissimo nobilium cœtu dicebantur facilius capere posset, Regemque intueri.

Facto à Senatore silentio, & quid Rex ad tam utilia, sibi quæ ex parte ignota referret expectante aula, subito impetu Charmion putavit se aliquid ingens in patriæ salutem facturum, si ex illo suggestu non visus loqueretur.

tur. Validissima illi vox erat, & novo conatu totas vires in eam contulit, ne crederetur esse hominis, majoremque terrorem imparatis auribus incuteret.

Hæc vera sunt (inquit) O Rex! ampliora tamen accipe, & cœlesti voce monitus prosequere quod cœpisti: Iam patriæ parentem vocat te sublevata plebs; illustrissimum titulum serva, quem tibi tot tributis inviso publicum odium negaverat. Suos habent terminos Regna; pacatus posside, quod tibi majores tradidere. In capiendis urbibus frustra consumitur tempus, aurum, milesq; telis objicitur, si aliquando reddendæ sunt. Sordide regnat in vacuos cives Princeps, & fœde inflatur caput, si ut pinguedinem suam augeat, cætera membra deficiunt. Sic impera, ut memineris te populis in commune bonum datum esse: & ideo Reges creari, ut omnium sit illa fœlicitas, quam ut suam potentiores sibi vendicant, neque sinunt (ni æquior majestas superbis obstiterit) ad infimam usque plebem descendere. Iam pene omnia in pristinum ordinem restituta sunt; ne te incautum nova impostura decipiat, fidos habe qui publica mala, justissimasque ærumnosæ plebis querelas referant, ni mavis quod solent in Britannia Reges, tibi magis quam alteri credere, tuasque ipsæ lustrare provincias, ut nihil eorum te prætereant, quæ remoto, & aliis curis, aut etiam voluptatibus distento, vix aliquis tuorum auderet sincere nunciare.

Non Regem modò, sed & purpuratos omnes terruit potentissima vox, quod Cœlo de-

delapsam crederent; & brevi per totam Galliam effusus rumor, charissimos Numini pauperes esse, quorum non obscuro patrocínio, in ipsâ aulâ, unde exploditur tantis artibus, tantâ nequitia veritas, causam cœlites susceperant.

Nobile poëtis argnmentum dedit illa oratio: & ad dignitatem magis fuit, quòd aliqui asseruerant, cum hæc dicerentur, labiorum motum se advertisse in statua: sive pavor turbaverat mentes, sive placuerat in suæ vanitatis ludum hanc fabulam apud populum spargere.

Isacidem referebat signum illud, efficaci lyra ludentem, quâ spiritus nequam ab Hebræo Rege amovebatur, redibatque misero quies tot excussa furoribus. Nunquam gratiori musica vel utiliori prophetam in principis aula placuisse, poëtæ canebant, quam quæ ex marmore ipsius, eo die tam faustè processerat: quidquid enim mite & gentium votis propitium cupidorum hominum artibus exulavisset: eo posse sermone revocari: nec ab infesto genio timendum ubicumque audiretur quod statua regiis auribus infuderat, ut plebis ærumnas dignas esse ostenderet, quæ inter ipsâ artificum simulachra oratores invenirent. Sed hæc moneri optimum principem necessarium non erat, & jam desierant illa enormium tributorum onera, quæ subditos premunt ac exasperant.

Neque tamen illa imperandi suavitas caruit monstis quæ terrorem facerent: nam de cœlo lapidatum est, & tetra nube stillans sanguis dubium fecit an rediret exacta calamitas. Pa-

vorem vulgi compescuit Principis jussu statim editus vulgatusque à philosopho liber, quo ostendebatur non in malorum augurium dari hos naturæ effectus; causas suas habere, unde necessario fluant: Ubi generatur minium non raro purpureas nives videri, soli sui genium scilicet servante vapore, eumque colorem red. dente, cum in modum lanæ silentio cadit sparsis hinc inde velleribus. Marco Acilio, & Cajo Porcio consulibus nubes etiam sanguinem fudisse; orante in senatu Milone, lateres; neque tamen publicæ alicujus calamitatis cruentos imbres, solidosque fuisse præfagia. Nihil mirum si saxa in altum tolleretur turbo involvens, & cessante illa vi quæ rapuerat, præcipitarent in subjectam civitatem; quotidie arenas in Africâ, vento excitantes; in remotissima loca deferri, eosque cumulos efficere, quos syrtes vocant, ubi prius lata planities erat, viarumque ordinem ita corrumpere, ut, velut in pelago, viatores syderibus cursum regant.

Ergo metum ponerent, & in solatium quoque cogitarent, majorem vim lapidum irruisse in illas domos, quæ principis justissimam iram senserant, ut nemo à Rege inique percussas diceret, quas publicæ injuriæ vindex natura ampliori saxorum aggere violaverat. Si quid terribile portenderet sanguineus imber, non in malum omen Populo dari, sed divitibus illis qui nequiter emerent: inde enim non male significari, si deinceps in sua vel regni commoda plurimum auxiliorum à politico corpore extraheret potestas, non ab illis partibus peti debere, quæ jacent; sed ab illis quæ
fur-

fursum sunt, tanquam non terra, sed cœlum ipsum sanguinem daret.

Quod mox dicturus sum, licet longè post evenerit; quia tamen ex Gygis solertiâ ortum est, quo Authore publica negotia restituta sunt, præterire non debeo, nec aliàs possim re-terre commodiùs.

Aliquando Rex villam petiturus ad viginti milliaria ab urbe distantem, ut mutatione aëris ex medicorum consilio incertam sanitatem stabiliret, læsticâ gestabatur, & unâ cum illo ad sermonum voluptatem, ex magnatibus unus; dum non properato gressu multi sub regentibus pueris viam faciunt; Ecce viri duo cum uxoribus, ac miserâ prole, pedites ibant; exteræ illis vestes, sed vultus qui Gallorum essent; nisi quod nimio sole adusti videbantur. Hos cum forte conspexisset Rex, voluit scire unde venirent, aut quò pergerent; & illico vocati, non procul à læstica omnes simul cum lachrymis ingenua provoluti sunt. Regem movit non expectata consternatio, ut juberet subsistere læsticarios; & percontatus, quæ patria? quis casus tam acerbos fletus exciret? unus illorum, optimi vir ingenii, ut potuit, licuitque per gemitus, ita de se fociisque loquutus est:

Ignosce, Rex, quod in peregrina veste nos conspicis. Olim in Galliatua geniti nihil ejus cultus perdidimus, quem tibi deberi nos à puero obsequentissimi parentes docuere, licet ad hos amictus calamitas compulerit. Haufimus inimicum aërem, Rex! sed tibi fidi, neque unquam urgentibus malis aliquid nobis

excidit quod subditos non deceret. Ego paterfamilias, hanc in conjugem jam ab multis annis accepi; hic filius noster; hæc nurus est; sobolem in exilium dedit, cum maximè optanda erat sterilitas, nam inter hostes Gallis progeniem creari pudor est, & prope patriæ injuria.

Me juvenem, nec studiis omnino ineptum, pater ad sacerdotium destinaverat, tunc cum mihi fratres erant qui rusticum opus facerent, illisque succederent curis, à quibus me alienum agnoverat: Sed heus! brevi fratrum funera quas hic labor expectabat, mutaverunt sortem meam; & pater glebas versare, ac ferere fruges assuetus, ne colonus in domo nostra deesset, invitum damnavit ad stivam. Qui me casus concuterent, quibus ærumnis servarer, jam tum advertebat præsaga mens; nam solos sacerdotes videbam sacrorum suorum privilegio immunes à tributis, nec posse me defugere quæstorum sævitiam, si crescente regiminis ira, ut jam timebatur, aliquid in plebem statueretur acerbius.

Patre mortuo, pusillæ familiæ dominus cum his ruri agebam, non omnino infœlix; modicas enim opes uterq; parens reliquerat, agrum qui necessarias segetes daret, ovium gregem: neque mihi tunc ullus in divites livor, aut odium, quamdiu laboribus nostris utcumque frui passa est hominum illorum acerbitas, qui colligendis vectigalibus præfecti villas obibant, & tuo nomine postulabant ea à nobis tribui, quæ in publica, ut agebant, negotia tuiq; regni præsidium legebantur. Sed non diu concessum.

cessum fuit ita vivere; quodcumque sudore comparaveram, tanquam furto collectum reddere cogebar, & rebellionis scelus erat, si non plura etiam in fiscum conferrem, quam quæ opum tenuitas, corporis vires, jejunia ipsa dare poterant, aut terra largiri.

Quid tandem? sublata non semel supellectile in vacuis focis cogebarur ipsam humum pro strato habere, ubi nox quietem fessis artubus indixerat: qui, cadente sole recesserant satellites, per somnos, tanquam semper instarent, non bene sopitis novos terrores ciebant; dormire simul & lugere jam didiceramus omnes; redibant miseris, cum major securitas erat, sævientium minæ, armenta rapta, carcerum imagines.

Sic exactis aliquot annis timui ne tot ærumnis imparem ad extrema consilia desperatio adigeret: nam plures, ne diutius ita vexarentur, sua fata properaverant. Et jam, quid enim negem? in animum venerat optimam conjugem, charissimos natos; nam præter hunc adhuc mihi unus erat, ista manu tollere quam in me postea armarem, ut tot immanium virorum furoribus petitos unus tandem furor absolveret. Sed benè mihi, quod in memoriam rediit ærumnosæ vitæ non mederi spontaneum interitum; & peiori satellitio in alterâ vita laboraturos, qui hujus impatientiâ citius è viventibus exirent, quam sineret Deus. Verum timeo ne longâ malorum nostrorum serie, O Rex, tædio tibi sim. Imò, inquit Rex, ad me enim hæc pertinent: tum ille, Ergo, ab scelere illo me continui, & in

consilium calamitatis vocatis familiaribus; sic ad illos sum loquutus: Ut nesciam quid vobis potissimum optem, invisa fortuna effecit, ô miseri! exilium, an interitum? utrumque crudele. Galliam deferamus, in cujus sinu nos natura educavit, amicos, lares? Moriamur? sed quo scelere obstricti? nocentium est, sic festinata nece, dum stat adhuc sanitas, claudere vitam. Ita hærente me, alter ex filiis exclamat; quid hic diutius hæremus, Pater? Natale quidem solum est Gallia, sed patriam vocare jam non finit intolerabilis egestas; sedes mutandæ sunt; amissis omnibus fortunis saltem fuga relicta est, hac utamur; patria erit quæcumque nos terra excipiet; qui rapuerunt cetera, & domum rapiant; auferant agros, & si faciendi tantus amor est, rabidorum canum more mordeant saxa, cum in homines non poterunt. Annuere omnes cum lachrymis, & ne dies consilium proderet, in noctem fugam distulimus, paratis interim in viaticum sarcinulis, donec humanior fortuna ampliora concederet. Edibus quod jam inutiles forent, ignem subicere junior filius volebat, sed prohibui; nam quis scit, inquam, an aliquando non transibit temporum iniquitas; & nos re-
duces volet benignior providentia?

Ita fugimus, & nescio quo fato, viarum incerti, postquam vagos egit per quatuor menses consilii inopia, tandem venimus in Iberiâ; illic per quindecim annos morati, non mutatis certe animis, sumpsimus tamen Regionis illius colorem, vestes; sed quàm non libenter novos hos vultus, amictum hunc Galli patimur.

in-

inde scias, O Rex! quod statim ac referente famâ didicimus, quàm benè nunc tuis subditis esset; quàm clementer cum illis ageres, amoto virorum illorum consilio, qui authores sævitæ te adeo terribilem toto regno fecerant, ut ad tuum nomen trepidaret populus, infantes flerent ac fugerent, citò venimus, eam felicitatem gustaturi cum omnibus, quam omnibus dedisti.

Cum hæc dicerentur, variis affectibus divelebatur Rex; sed ex majestate erat, ut illi motus laterent; igitur ne in longiori sermone nimis laboraret constantia, paucissimis verbis solatus est miseros, jussitque aliquot aureos dari, quibus illorum inopia sublevaretur.

In reliquum iter deinde lecticarii ex Regis imperio mulos agunt; at ille, ut uno teste potuit irasci ac dolere, liberrimè in illos affectus solutus est; & primùm quidem nihil loquebatur; sed minas, quas ferox ardensque vultus intentabat, miscebat suspiriis; Tandem detractò pileo, lachrymis madens, sublatisque in Coelum oculis ac manibus, testem te volo, inquit, summe Deus, populi Regumque judex, omnia hæc me penitus ignoravisse. Ergo Galliam meam sceleratissimi homines, me inscio, carnificinam effecere, & dum Regem agere putabam, monstrum crebebar, aut fera quam subditi paverent! O miseram Regum sortem, quos ex ministrorum scelere fama æstimat! tum femur percutiens, & ardentiori acie terribilis, faciam, inquit, ut subditi mei noverint, me in latrones hos sæviorem esse, quàm illi in plebem fuerunt; si qui puniendi restant, cruci

dabo. Sed quas tibi grates persolvam, Deus! quod ista me nosse voluisti, qua nunquam ad me pervenissent, nisi à viatore didicissem? Acerbos animi motus ad ultimum mitigavit lætitia; eam jam esse Galliam, quæ humanitatibus famâ spontaneos exules revocaret, quos ante sævitia expulerat. Verum prolixè damnatis hircinibus, ad ea quæ detecto Petiliano postridie Gyges vidit redire jam tempus est.

T U R P I T U D O R E L I G I O N E A M I C T A.

EXquisitissimo veneno noxios esse serpentes illos, qui ex colorum splendore, ac mixtura formosiores sunt, compertum est; sed luserit in hoc natura; generi nostro certè probum ingens, illam fraudem apud homines inveniri: Quod tamen fieri sæpissime scimus, ut obscœnissimos mores occulat, tanquam vitiorum cortex aliquis, ostensa ad plebis conspectum, Religio.

Inter eos qui in templo pietatis larvam induerant, matrona erat, quæ ipso etiam corporis cultu, ne quis superbiam culpæ aut elegantiam posset, mysteria præferebat, * Ab Asia nescio quo casu in Gallias morem hunc irreplisse referebant, ut nobiles fœminæ amplissimo texto fluentes pallas, historiis quoque exornarent, & hæc Christi resurgentis triumphum, prostratosque ad cœlestis lumen milites, acu per varios colores ludente, ita induerat,

* De simili veste Asterius homilia de divite tom. 2. Biblioth. Patr.

rat, ut ipse fastus, ac vestium pompa crederetur ad religionem pertinere. Sed quàm fîcte pia esset hæc mulier ostendit alia in domo Religio, sacrisque imaginibus imago neutiquam consentiens.

Cupidinis breve signum habebat in cistula, nec quid de abditissimo cultu quispiam mortalium præter unam ancillam noverat; & maritus ipse nescierat, Numen illud apud se coli, nihil aliud in theca suspicatus præter mundum muliebrem, quem ab illo in tesseram amoris, mox futura uxor, olim matrona receperat.

Ad hæc sacra ut accederet quidam libri invitabant, ea arte concinnati, ut nihil in illis noxium latere crederetur. Sermonis venustate præcipui inter cæteros erant, & fîctis eventibus, Heroum scilicet periculis, amoribus, fortunæque recedentis, & mox aspirantis vario lusu, ita mulcebant animos, ut ex deliciis innumeros emptores invenirent, ferreturque ineptam esse eam elegantiam, qua severi quidem scriptores, nec aulæ genio imbuti, pietatem ornaverant: credebaturque facillimè curiosa simplicitas; & quia plerumque segniter vitam ducebant ingenuæ virgines, ne manuum labor, cujus est apud ignobiles usus, dehonestaret natalia, ad declinandum otium ejusmodi libri tradebantur à matribus, eo sæpe successu, ut intra paucos dies doctissimæ puellæ, illud omne scirent quod ad sacra Cupidinis pertinebat. Qua ratione dandus amor, aut fingendus: qui oculi placatum animum nuntiarent, aut adumbrarent castitatem: quo contemptu, quo gelu magis æstuat amantium ardor; quibus ar-

tibus codicilli in manus veniunt; quæritur apta privatis colloquiis solitudo: falluntur matres: quâ denique constantiâ fovetur, etiam inter famæ pericula, parentumque vetita semel conceptus amor, dataque fœdere pessimo fides.

Hæc omnia matrona à venustissimis libris didicerat, frigida primum, & nihil aliud præter Heroum discrimina temporisque gratissimam jacturam cogitans, mox ergà Cupidinem eo affectu prona ut ab quadam anu, quæ venales habebat apud se ejusmodi merces, Numinis signum multa sibi pecuniâ compararet.

Idolum hoc inter confidentissimas literas, virorumq; aliquot expressas ad vivum icones, & vario nexu implicatos cum purpura & auro capillos, multa cura reponebatur: statisque diebus, educto è cistula Cupidini Matrona divinos honores habebat, & tanquam audienti loqueretur, rogabat supplex, ne quid turbaret amantium vota, aut famam inquinaret.

Ista mulieris de amore simul, & de fama sollicitudo, videbatur ad illud referri quod Astrologi tradunt, Venerem scil. occidentalem, sub terra in genesi, Mercurio non configuratam, id efficere, ut lateat concepta cupiditas, & ea calliditate inter amantes foveatur mutuus ignis, ut nulla lux probrosi caloris indicium faciat, cum tamen prunarum in modum magis ardeat in umbra, quàm si solem admitteret.

Talia orantem in secretissimo conclavi Matronam subridens audiebat. Gyges noster, quòd cum solam se crederet, eos animi motus ingenuè profiteretur, quos palam negare consueverat. Siquidem qui eo sæculo in domo-
rum

rum penetralibus Cupidinem adorabant, non tantum abnuebant in publico, sed etiam convitiis, quæ hostium essent, crudelissimè insectabantur. Et mox apud se receptæ, conceptis ante signum votis quæ poenitentiam nuntiarent, datoque interdum thure, adumbrati odii diluebant injurias.

Ad majorem cultum non rarò mactabantur invisæ Cupidini aves, quæ venturam lucem, & quæsitæ noctis cessatura mox gaudia invisò cantu prænunciant, aut quæ familiarium, quos sopiri maximè interest, somnos importuna garrulitate discutunt. Nihil horum Matrona ignorabat, ideoque gallum gallinaeum cum hirundine numini suo immolare placuerat, quòd amorì, qui pudoris adhuc legibus tenetur extrinsecus, æque adversantur loquacitas, ac lumen.

Quia castissimus erat Charmion timuit aliud quid videre, quod minimè placeret, si in illa domo diutiùs moraretur, & jam nox furtis aptissima instabat, neque ita virum urgebat scrutandorum morum curiositas, ut propterea aut turpia intueri, aut necessariam quietem vellet amittere: Discessit igitur, amplam cogitationum materiem animo volvens, mulierem illam, quæ ut altius falleret, publicè præferebat pietatem, & ut abditam regebat suus Cupido, tam foedis subjacebat amoribus.

Abominauda fraus inserta vitiis Religio, ut tutius lateant, & sub castitatis imagine eam infamiam devitent, quæ turpitudini bis debita, eidem justissimè rependitur, ut fructus operis, ac merces.

Sapienter olim Christiani Imperatores statuere, ne balneis ubi voluptas solutior, cæterisque locis quæ publicis remissionibus destinata erant, Crux adhiberetur: nulla enim cum deliciis salutaris ligni affinitas, & perversè micat in sceleratis ædibus signum illud quod in fastigiis templorum, ut ad memoriam Salvatoris revocetur exul animus, Christiana pietas locare consuevit. Ea lex, quæ prohibebatur indecora rerum sacrarum usurpatio, adeò non vigeat in Galliis, ut ad ipsas triclinii fores, in quo mimicæ artis periti obscenissimis comœdiis juvenum animos corrumpere, & otiosorum pecunias aucupari consueverant, Christi morientis tristissima historia cerneretur; & hac imaginum fraude sæpè decepti qui ad urbem novi accefferant, crediderant templum esse.

Revertenti à Matronæ ædibus Charmioni ut in suam domum se reciperet, per illam urbis regionem necessarium iter fuerat, quæ histrionum aula, ut turpitudinem theatri honestissimè tegeret, religiosas fores ostendebat suis conspicuas imaginibus: quod cum ille conspexisset, suæ adhuc matronæ iratus, cujus spurcitas tanto pietatis ambitu circumvelatas certissimè noverat: O mulier, ait, quàm benè mendacium istud lapidum tuis moribus adumbras! sed an potius obvia illa saxa religiosa sunt, ut tuam hypocrisin æmulentur? ô falsitatem ubique terrarum diffusam! cui fidam? quid sincerum existimem, si quod sanctum videtur, & ad pietatem me invitat, me decipit? Quis ad signa non hæreat? quis non optet ab-

stru-

strusiora morum patere, ut certum de virtute iudicium ferat, & integumentum fraudem devitet, quod sæpè dum simplicissima videtur oculis loqui, ludit obtutus?

Sacræ vestes ad prophanos usus non servantur, ne Religionem inferatur injuria, & divinorum contemptus in mentes humanas irrepat, si quod mysteriis dicatum est, ad vulgaria vitæ officia assumatur, & in compitis idem omnium cultus sit, qui in templo sacerdotis. Quod plurimi foedissimam vitam modestiæ oris, castitatis titulo obvelant, damnabilius est, quàm si ad vitia descenderet sacra suppellex. Sua quidem vitia negant isti; sed ut suos thesauros avarus, ut fidentiùs servant, & amoris suspicione fruuntur securius. Sed ô quàm germanæ virtuti noxia est illa pietatis larva! quàm late dedecus & ruborem spargit in immeritos! Nam mox ut aliquo casu lapsus est qui fronti malè adhaerebat adscititius vultus, apud omnes propè sit opinio, quidquid verè, & ad cæterorum exemplar in optimis fulget, fucum esse virtutis.

Hinc pudor illud vitæ sanctioris genus profiteri, cui nemo fudit quodque ex iniquissimo hominum errore putatur, ubicunque fidelissimum est, ex arte procedere. Hinc nefandum illud apud fatuos proverbium; Maximè cavendum à piis, qui iteratâ Religione pluribus quotidie sacris interesse consueverunt, quasi ceteros temnerent, qui Numini se acceptissimos esse jactitant, breviori obsequio. Inde pietatis nomen non despicitur tantùm à perditæ mentis hominibus, sed & timetur; & qui claritati student, famam se consequutos existimant,

mant, si Religiosos quosque ore infectantur, consuetudine fugiunt.

Fulmine te Deus ad inferos adigat spectrum pietatis, si te, ut æquum est, talem æstimari contigerit, qualem ego jam novi; quot matronas, quæ longè ab tuis spurcitiis absunt, & quod fronte significant, agunt animis, tecum coges infamiâ laborare!

Sic olim nascente Ecclesia, bonum nomen suis sceleribus ita deturpabant nostris initiati sacris perditissimi quidam homines, ut à gentilibus putaretur quisquis Christum coleret, calcato pudore omnes admisisse culpas quibus vita inquinatur: cum nefariis Angelis habere quotidianum commercium: delectari homicidiis: omnium deniq: criminum, quæ societati maximè nocent, mereri supplicia, equuleos, crucem, ignes.

Sic Ophitæ, dum serpentem nutriunt, & suorum sacerdotum incantationibus evocatum è spelunca venerantur, ac passis manibus orant, ut orbium vario tactu, ac lambente lingua, Eucharistica sua benedicat, qui hoc didicerant Ethnici, omnibus baptisatis passim exprobrabant venenatas aras, divos serpentes, vitam ut à ratione absonam, ita dignam planè quam cum colubris agerent, sub ipsa terra, tanquam non homines essent, semoti ab humanis; Indeque opinio, anguem Christum, neque sub mitiori forma, quam tamen in Æsculapio damnabant, Christiani, suis apparere cultoribus.

Sic, dum infantem æneis aciculis configere quotannis solent, qui Quintiliani dicti sunt, ut

si

si puer superstitiosis ictibus intereat, Martyrem habeant; si vivat post vulnera, Pontificem: barbara illa sacra cuilibet Catholico obijciuntur, quamquam nefandas ceremonias, scelestam martyria, sacerdotes suo simul cruentatos, ac creatos sanguine, Ecclesia horreat.

Ita etiam Cajanis negantibus aliquem posse salvari, qui omnibus sceleribus non fuisset obnoxius; eâ Disciplinâ effectum est, ut Christiani omnes crederentur turpitudine morum sibi sclicitatem polliceri: & abominanda quæque agere, ut præmium illud, quod virtus sperare vix aussit, sordidi, immanes, & quotquot latæ sunt, legum ira digni, certissimè consequerentur.

Eadem prorsus est hodie bonorum injuria, cum quis specietenùs pietatem profitetur, cujus secretò hostis est. Nam detecto quod aliquandiu latuerat facinore, in ipsam virtutem probum cadit, & communi cum perditissimis fortuna sæpissimè involvit innoxios. En dicunt, hic ille est, qui sanctitatis imagine orbem lusit: ceteris fide, quos Religiosa signa, prolixior oratio, dimissior vultus, sermo tristior, composita ad modestiam vestis, tanquam quædam pietatis miracula, aliis mortalibus ostentant. Istud vitæ genus, latebra vitiorum est, neque certiùs illa quæ siveris, quam ubi omninò non esse fidem facit nimia Religio. Sic insontes animas plerumque calumniâ invehitur, & eorum, qui sincerè agunt cum Deo, existimationem violat contexta unius nequitia, quam longa calliditate obductam tandem casus ostendit.

Illo

Illo Gygis sæculo vix alterum invenies apud historicos magis ambiguum, minusque sibi consentiens; nam ut tunc immanior nequitia erat, ita major omnimodis Templorum Religio, ipsa scelerum incrementa (veluti quidam morum antiperistasi, ne viribus impar deficeret) imitante pietate. Solitò ferventior ad sacras conciones non modo plebs, sed & nobilium pars maxima ingenti currum fervorumque strepitu conveniebat. Altaria exquisitissimis picturis, marmore, auro, suorumque sacerdotum non uno fulgore aut pretio nitentibus tunicis, rei divinæ apud populum venerationem auxerant: & in præcipuis templis tanta ex serico auroque textili supellex, totque cælati argenti ad pendulos ignes, cereosque fulciendos vasa fulgebant, ut vix ipsa foret ambitio profusior, etiam si ab solâ opum æmulatione inter vanos cives cultus ille procederet.

Pietatem eo tempore florere maximè probabant sacrarum virginum in singulis fere urbibus, nec non in amplioribus pagis collegia; & ex antiquis alveis tot emissæ in nova mella, in novam foeturam apes, ut nubis alicujus instar, dum ubique volant, & suspensæ, ferventesque novas sedes quærunt, subjecto orbi pene cælum eriperent.

In villis quidem eas domicilium habere vertuerant majores, quòd puellis intuta hæc loca crederent, statim ac publica quies libidini armorum cessit, milesque grassatur. Verùm pavores hos, & timidissimæ ætatis prisca consilia temnebat tùm confidentior Deo pietas, nullaque periculorum imagine turbabatur ædifi-

ædificantium virginum labor, supraque fidem
audax castimonia.

Operosas ubiq; cerneret pertinaci diligentia
ac studio, lapidibus, lignis, mercenariorum
segnitiae ac fraudibus inviligare; disponere tri-
clinia, cellas; nobiles puellas quaerere, sollici-
tare, ut spreto mortali conjugio in æterni spon-
si familiam, cujus amore teneri utilius erat
atque honestius, conferrent dotes suas. Neque
suadere res ardua; & facili generosæ prolis
consilio adeò libenter per omnia parentes an-
nuebant, ut protinus, ne quid illam cogitatio-
nem interverteret, ad optatam secessionem ve-
landas adducerent. Quin & sæpe illuc invitæ à
matribus trahebantur, ut reluctantibus salu-
briter fieret pietatis necessitas, illæque seclusæ
discerent quibus sensim, leniterque vanitatum
contemptus fit odium, tandemque oblivio.

Neque segnius Monachi ubique locorum
sibi domos construebant, cumque tanta illo-
rum copia esset, ut etiam se premerent, & sub-
ministrandis alimentis laborarent non raro.
exiliores civitates, nullus tamen propagandi
status finis erat; & libentissime populus fere-
bat onus suum, nihil arduum credens, aut à
ratione absonum quod jussisset Religio.

Authores qui de pietate scripserant, innu-
meri; neq; theologi tantum in eam rem tempus
impendebant & operam, aliquem venuste scri-
bere posse, satis erat ut ad divina conferret ca-
lamum, si aulicæ voluptatis ad modicum tem-
pus pertæsus, cælum utcumq; respexerat.

Amplior quàm antea clerus; & illius digni-
tatis tanta apud Gallos reverentia, ut Rex ipse
geren-

gerendis civilibus negotiis, armisque regendis illos, qui Numini ex sua consecratione propiores erant, plerumque præficeret. His omnibus consentiebat non fucata Reginae pietas, & in meliora quæque adeo prona indoles, ut decipi non posset nisi imagine virtutis. Eo divinorum cultu famam sibi pietati nomen fecerant principes, ut jam non pudenda haberetur; sed honestissimi cujusque studio digna, ac promerendæ gratiæ apud Majestatem via quoque securior.

Verum quod omnibus maxime prodesse debuerat Regiæ pietatis exemplum, hoc in plerisque tum efficiebat, ut sordidos mores majori calliditate contegerent; nam multis licet haud adulterina diceretur inesse probitas, illorum tamen amplior numerus erat, qui insincerè agebant, & ex sacris etiam viris sæpè repertus est, qui nihil Religionis haberet præter vultum & tunicam; Nam ista publicè deponi fortunæ periculum erat, earumque dignitatum mora, quas accelerare poterat sub Principum oculis simulata integritas. Hac fraude plurimi optimum Regem luserunt, & ad breve tempus jussa in speciem virtus, illos gradus, illa bona non ægrè obtinuit, quæ diuturnum immeritis felicitatem effecere.

Præstigiatores tamen viros superabat mulierum in fingendis moribus versutia; & hæc quoque de arcanis quarundam ritibus, quæ inter optimas censebantur, detexit secretus ipse & omnia lustrans Gyges.

Mysticis vestibus, ut prior illa, spectabiles erant, quoties vel in templo conspiciendæ, vel

ami-

amicas invisuræ per urbem procederent. Red-
euntibus in domum comitem se dederat Gy-
ges, ut quid apud se liberè agerent, certò sciret.

Modicum quietis sumplerant, cum detra-
ctis pictis vestibus, lugubres pallas induunt,
vultusque ad mœstitiam figuravere. Interea
tedæ funebres in proximam cellam infereban-
tur, & voces sensim flecebantur in gemitus,
ut jam intelligeret Charmion, quidquid illic
ageretur, ad planctum pertinere.

In cellam deinde receptus cum foeminis, ta-
bulam videt quæ adolescentem egregium re-
ferebat, sed multo perfusum sanguine, & inter-
fectis mulieris tristissimos amplexus animam
dantem. Circum, densæ arbores sylvam ex-
presserant, & spumantis apri fugam ita jam
videbantur excipere, ut frustrà venator curren-
tem feram per tot umbras sequeretur. Facile
agnovit Charmion interfectum à bestiâ Ado-
nidem, dum in Idalio nemore venatur, eâ pi-
cturâ designari, & Venerem esse, quæ morienti
amasio, cum diutius vivere infœlicissimum
juvenem fata vetarent, dabat oscula.

Mensis erat September, ideoque Charmion
primò non credidit (licet aliqua jam suborire-
tur suspicio) mulieres illas celebraturas Ado-
nia; nam Iulius more veteri fletibus illis de-
bebatur, qui deæ lugentis anniversariâ festivi-
tate querelas adumbrabant; sed jam ad cere-
monias illas, ubi receptæ essent tempus omne
credebatur aptissimum. Ergo tanquam recens
aliquod funus incitaret ad gemitus, omnes si-
mul confusos eiulatus edidere. Mox in suavio-
rem planctum componitur muliebris dolor,
& in

& in laudem Veneris recitati sunt aliquot ver-
sus, qui Amathuntiam vocabant, Paphiam,
Citheream, Dearum omnium formosissimam,
amoris parentem; rursusque in acerbiora su-
spiria provolutæ, miseram dicebant, omnique
luctu prosequendam, quòd delicias suas, sua
basia, Adonidem amisisset. Ter repetitis ver-
sibus ter luctu resumpto sacrum illud pera-
ctum est.

Egressus deinde cum cæteris Gyges, stupuit
ad sanctissimæ virginis signum, quod in ipso
triclinii aditu, ut videretur ab omnibus, callidæ
mulieres posuerant. Imagini multa in speciem
reverentia habebatur: ut quælibet ferebat
tempestas, accipiebat flores, ferta; & ubi sævi-
tiâ suâ hyems ejusmodi ornatus damnaverat,
alios flores ars emula naturæ substituebat, ipsi
stirpium honori vix cessuros coloribus. Ad red-
euntium festivitatum lætitiâ, quæ vario
cultu celebrabantur ab Ecclesiâ, varii quoque
imagini dabantur amictus, & Religionem cu-
mulabat lampas accensa, odorato etiam nutri-
mento suaviter spirans, nunquamq; defi-
ciens.

Fallax pietatis spectaculum horrens Gyges,
salutavit tamen Deiparam & hanc illi oratio-
nem habuit: O quàm tibi hic male est, virgo!
sic tibi redditur obsequium, sic honos? quid
scelestius olim in Agrippam Cæsarienses, cum
filiarum illius statuas, detractas palatio (ut eo
quo poterant modo, quemque vel meminisse
turpe sit, illuderent) traxerunt ad lupanar?

Cogitabat deinde admirans, sanctissimæ
Virginis in illa imagine patientiam, Haud pal-
sæ

sæ,
qui
jan
Chr
meta
quæ
Quo
tre
licò
frem
vere
janu
publ
statu
bus p
stitu
tine
T
rint,
infar
rant,
na!
tuam
lente
tri sin
bus?

P
P Er
pin
lebat

ſæ, ſunt, inquiebat, cineribus ſuis labem inferri
quinque illæ virgines, quarum reliquias Tra-
janus in æs liquatum demitti jufferat, ut ad
Chriſtianæ pudicitie inſultationem, ex illo
metalloy, quod ſacra corpora acceperat, vaſa
quædam in balneorum turpiſſimos uſus fierent.
Quotquot calidam ingreſſi urceos illos con-
trectarunt, aut correpti vertigine, cecidere il-
lico, aut furentes, & inſanis motibus acti, ſuo
fremitu, ſuis clamoribus totas thermas reple-
vere. Quin & ultrices puellas expavit Tra-
janus ipſe, factique non multo poſt pœnitens,
publicè ponendas ſub illarum nomine totidem
ſtatuas ex eodem ære conſtari imperavit, qui-
bus placaretur Deus, iſque honos virginibus re-
ſtitueretur, quem gentilis furor inviderat ex-
tinctæ caſtitati.

Tum ad Virginem Gyges: Sic illæ curave-
rint, inquit, cinerum ſuorum reverentiam, ſic
infamie, quam ſentire poſt funera haud pote-
rant, vindices fuerint: & tu, virginum Regi-
na! inter ſcorta patieris conſpici imaginem
tuam, quaſi ſub tua tutela peccent, qui te no-
lentem, te quoque iratam hic poſuere, & ma-
tri ſimul acgnato illudunt falſiſſimis honori-
bus?

Æ D E S

P U D I C I T I Æ.

Perierat apud Charmionem mulierum o-
pinio, niſi alibi meliora conſpexiſſet. Do-
lebat maximè pietatem quaſi lenonis officio
fungi

fungi dum turpissimis moribus velum obducit, Christoque qui publicis honoribus colitur, in secretioribus aditis præferri libidinem.

Sed mœstum postridiè refecit alterius Matronæ virtus, & in veste quam tot mysteria non pingebant, pulcherrimæ vitæ honestas nobiles duas filias habebat, formâ cæterisque naturæ dotibus insignes; pietas tamen illarum vultu notior; nam latere amabant, & ex matris disciplina fugiebant virorum colloquia, aspectus & maximè laudes: quippè in virginum animos, ni caveant, accessum habent facillimum, & pestifera dulcedine incautos affectus ita inclinant, ut placeat primum qui laudavit, mox in animo hereat, & hoc exordio amor ille insinuetur, quem longè amovet severus, neque sibi nimium fidens pudor.

Omnia illis in ædibus ad modestiam culta: Omnia casta; nec fallendis horis ullus liber inveniebatur qui viam præiret ad futuras cupiditates, & ipsa virorum familiaritate esset aliquo modo nocentior; nam & libri loquuntur, taceant licet, nihilque ad perdendos juventutis mores perniciosius est, quàm in vitæ consortium ejusmodi mutos loquaces admisisse.

Apud matronam præter pios scriptores alii quoque erant, qui ex argumenti honestate, & amœnitate placerent: & tum, illa jubente, una ex puellis legebat, quod de Spartanarum mulierum pudicitia historici referunt. Cibus illarum qui mortem arceret, non qui ministraret delicias: Animus virtutum earum amans quæ haberi absque labore nequeunt:

eoque

eoque in pretio castitas, ut etiam arte stude-
rent eos ignes sopire, qui ad venerem provo-
cant. Quibus herbis obstupefcant stimulus ille,
didicerant à suis matribus virgines, illæque
postea, ubi filias ad virtutis capeffenda præce-
pta ætas promoverat, prolem docebant, quo-
modo non læsâ naturâ, auxilia virtutis in
se admitterent, & ita fervaretur necessarius
calor, ut coctis epulis nihil superesset ad libi-
dinem.

Hæc exempla puellis matrona ex libro pro-
ponebat, non ut & ipsæ ejusmodi radices quæ-
rerent, quæ forte apud nos non sunt; sed ut
ostenderet curam pudoris numquam esse ni-
miam, eamque virtutem debere ingenio com-
parari, si naturâ non insit.

Deinde ajebat quibuscumque succis ad ser-
vandam castitatem validiora esse, modestiam
oris, atque vestium: sociarum delectum: opus
quoque, quo virginum manus ab otio abduce-
rentur: quippe oris ac vestium verecundiam
internos animi motus significare, raròque vi-
ros ad cupiditatem, aut spem incitari, nisi in
vultu aut ornatu invitamenta libidinis adver-
tant: & ex carne, quæ aut nuda conspici gestit,
aut ita tegi, ut sub tenuissimo velo formosior
appareat, existiment mercem illam omninò
venalem esse, quæ ita proponitur.

Nemo certè, addebat illa, in pudicitiam au-
det, si suprâ conatus viriles sua se majestate eri-
git, sicut ille se facilè tutantur arces, quæ mu-
rorum altiudine hostes terrent, & locorum situ
audacissimo cuique desperationem faciunt:
secura propemodum est castitas quam ex re-

verentia ac timore nullus oppugnat: Qui sepè ac armis peti vult, etiam si aliquando vincat, temeritatis tamen suæ justissimum præmium tandem accipit, vulnus, aut mortem. Superari virgo timet? hostes non advocet blanditiis oris, nimiam comitate, vestium mollitie ac luxu; inveniet namque qui obtineat, si tot prælia placeant.

Plures triumphos metit horæ unius acerbitas: non si olim viceris, sed si cecideris; fama quærit. Quæ admissa turpitudine restat flagitii imago, marmorea est, multum durat; honoris non item, fictilem dicas, modicam enim injuriam solvitur, quidquid cadit in illam, aut frangit, aut diluit.

Sed frustra modestissimæ erimus, & in simplici veste virtutem, quam revercantur viri, præferemus, si ad nos liberiores foeminae accessum habeant; cito enim candidissimos mores inficit aliena pravitas, initiumque morbi est, ægra sanis miscere. Ergo frigidioribus verbis vultuque ad tedium composito amoveantur illæ, si aliter arceri nequeunt; negatisque quæ aliàs deberentur, visitationum officiis, sciunt ejusmodi colloquia haud nobis placere, & ita distrahantur, quæ morum similitudine & nominis fama non conveniunt.

Illud præterea monebat, quamvis clarissima stirpe editas, non tamen ad spectaculum natas esse. Et vos aliquid agere honestissimum est, inquit, neque enim illæ imitandæ sunt, quarum otiosæ manus nihil præter suas chirothecas novere. Statuas esse mulieres illas non ineptè quis dicat; magno enim labore compo-

nuntur: suos artifices ditant; placent oculis; & cum in familiis præcipuum locum obtineant ad nullos tamen usus serviunt. Flores videris quibus lecti hujus plagulæ, & sedilia ornantur; Ego ipsa unâ cum ancillis texui, ne alieno labori deberem meæ domus delicias, & summa mihi voluptas est posse meminisse, cui rei meum tempus impenderim.

Multos etiam in templum contuli ornatus, & fidentius cum Deo agere mihi videor cum aliquid meorum operum circa Numinis aram audaciam fecit ea petendi, quæ Deus negare non consuevit illis, qui priores dedere. Religionis pars est, ista mulierum in rem sacram diligentia; & illa maximè probatur quæ se inverecundè ornari putat, nisi sit altari pauperior. Fortunę nostre probum est, aurata matrona, Deus egens; ipso cultu agnoscatur quid differat à suis adoratoribus Numen, neque plebs aliquid in nobis lubentiùs, quàm in templo suspiciat.

Actuosas tamen esse non sufficit, ut inter manuum opera pudicitia servetur, quam otio perire tot exemplis didicimus. Ut constantius in eo pudoris proposito maneatis: pensate, quàm indecenter inter viros puella versetur, totosque dies infumat in his colloquiis, quæ brevius, certè placerent, nisi sexum magis quàm personas quæreret. Neque putetis sponsum in ea virorum frequentia facilius inveniri; solitarias mariti, si sapiunt, amant; illasque virgines præ cæteris integerrimas credunt, quæ suum vix egressæ limen, & sub matris umbra crescentes, nihil unquam egere quod vel su-

spicioſus timeat. Nullum invenire virum illa meretur, quæ tot viris tam ſæpe, tam prolixè loquuta, quaſi non ſat citò & ad vota nuptiæ procederent, maturè abjecit ſui ſexus verecundiam.

Sed & illud ad germanam virtutem requiritur: magis illam in peſtore habete, quam in vultu, aut oculis: plus pietatis lateat, quàm appareat: nolo vos totam Religionem circumferre in veſtibus: plurima vitia ſæpè iſtæ imagines celant, quarum jam uſus frequentiffimus eſt apud ſcæminas nobiles. Myſteria cogitate, non producite: iſte apparatus nimius eſt, ut ſincerus credatur: numquam melius feceritis quàm ſi naturam imitemini: prius illi de internis, quæ vitam animali tribuunt, quam de cute, aut de pilis cura eſt: modèſtia ſit in inceſſu & in veſte: ſed quæ ab animo in exteriora iſta effluxerit. Neminem decipite, caſtitatis ſigna in vitis quoque computantur, ſi ſola ſunt.

In exemplum proponebat quoque ſuis virginibus mulier nobilem plantam, novum Gal-
lis oſtentum, & philoſophicæ concertationis ampliffimam materiam, quam ex ſuæ naturæ genio pudicam appellabant. Exigua erat, licet ad nativam dignitatem multâ ſatoris curâ provocaretur, ut ex ipſa brevitate exteram ſcires, quæ non ſponte in ignoto ſolo erumperet: ubi amicam humum notæſque ſtellas naſta erat. Mirum opus inter ſtirpes & animantia medium, ne à mere vegetantibus, ad ſenſiles formas, inſipienter & ſaltu quodam videretur natura procedere. Ad cuiuſcunque corporis
levem

levem contactum horrebat planta, & subito motu, complicatisque foliis cadens, tanquam accepto dedecore pudorem præferbat: sic per breve tempus dejecta, sensim recuperatâ virgebat ramusculos, explicabatque folia lætior, donec tot circumstantium experimentis ita lassaretur, ut ad plures horas, proluxâ mœroris imagine, omninò deficeret.

Pudicitix documenta etiam à plantis habemus, ajebat mulier: suo certè candore lilia castitatem adumbrant, sed non verecundè satis! nam contrectari sustinent: herba hæc, quam sensu præditam fateri necesse est, omninò castior, cætera corpora refugit, contactus reformidat.

Mirabatur Charmion matronam, tanquam ex pudicitix throno, honestatis leges dantem: sed adventans ex vicinis aliquis, sapientissimos sermones ad alia deflexit, festique invito abundi consilium, ut ad alios pergeret quos videre eo die cupiebat.

NATURÆ APO- THEOSIS.

Non longè à castissimæ matronæ domo alia erat, in qua multiplicis status aliquot viri modum querebant (ut olim Julianus ille apostata) quo suum baptismum abluerent; pudebat enim suscepisse; & cum in salutis authorem multa convitia rabido ore protulissent, ante quoddam simulachrum omnes unâ

procubuere. Naturam referre videbatur, redimito aliquot syderibus vertice, in quadratâ basi positam, ut scires immobili lege gubernari universa, & quidquid sub cœlo nascitur, in quatuor resolvi. Cœterum plurimæ ad pectus mammæ tuebant, nec multum distabat à Rumiâ Deâ, quæ pueris lactentibus olim apud gentiles præsidere credebatur, & copiosissimo lacte, tanquam omnium viventium nutrix, quidquid in vitam genitum est, invitabat ad ubera.

Hæc omnia indignabundus Charmion intuebatur, & parum abfuit, quin ex ira & dolore significaret se adesse: sed tutiori consilio aptatum digito annulum non exiit, ne deprehensus audaciæ poenas lueret, qui in alienas ædes non visus irruerat. In ea deinde, quæ tuebatur, mentis acerbitate, notavit non paucos ex eis qui sapientiæ fama clari sunt, in eam impietatem delapsos, ut nihil ipsâ divinius crederent. O perversitatem nostræ ætatis! ajebat ille apud se, sic ergo sub Christiano nomine bacchanalia ante aras ipsas agimus, cum in templo tot larvæ vultus tegant! Ab cultu extero deinceps quis homines noscat, publicisque officiis? quanta latent, quæ si in lucem veniant, non lex, non principum potestas, non denique plebis iratæ furor, satis unquam vindicabit! Hi qui ad populi conspectum sapere videntur, statim ac nihil à testibus metuunt, immaniter loquuntur de Deo, tollunt omne quod fide novimus, neque in rerum natura, quæ opus Dei est, & ad nostros sensus pervenit, aliquid agnoscunt præter ipsam.

ipsam. Hec ultrà agi non patiar, venenum si-
flam, Magistratum vocabo. Et in teterrimos
hostes citò irruendum: nam quantum à de-
fectione mora distat? & quid mihi dedebit
Gallia, si malum sciens negligam, illorum tor-
porem imitatus, qui cum possint hostiles im-
petus frangere, spectant solum, putantque se
calamitatibus publicis satis succurrisse, si de-
sistant.

In eo concitatae mentis æstu egreditur, de-
tractoque annulo, in cujusdam domum se
contulit, à quo consilium sumere in tanto ne-
gotio cupiebat; & mox ut occurrentem ami-
cum conspexit; perimus, inquit, Hyppolite
(sic ille vocabatur) ni succurrat magnum ali-
quod è coelo, nec vulgare auxilium, brevi pro-
scribetur Christus: novà prorsus Apotheoti,
cultores, aras, natura habet: thus illi adoletur:
eosque experitur hostes nostra Religio, qui in
ejus sacramenta juravere.

Narravit deinde quid ageretur, & censente
amico in illam impietatem scriptis ac disputa-
tione agendum; argumenta in istos profutu-
ra, inquit, à solo Magistratu expectaveris:
neque enim in illos ratione pugnandum, cum
& non audiant, sed legibus. Nulla ægritudo
sanatur à medico, nisi prius medicum admit-
tat: isti manum tuam non ferent: placet mor-
bus: quid in obstinatos remedia perdas & ope-
ram: sapientum oracula pro me, consensum
orbis, tot ætatum in uno cultu constantiam,
contemnent: ede miracula, dubitabunt an
videant, aut ad magam naturam referent,
quodcumque Deus homine ministro egerit

in fidei nostræ probationem : Quomodo tibi credent , qui animi pertinacia statuerunt nec sibi credere , si vel mortui resurgant , & laxatis inferis aliquis damnatorum in orbem veniat , testaturus quis æternæ Dei iræ ignis ferviat , quæ desperatorum , ubi clementia defecit , rabies ; quàm vera sunt quæ credimus.

Illos licet acerrimâ concertatione ad silentium cogas , obstinati semper discedent , interdumque cautiore , ut cum in eruditos incidunt , simulent se nihil alienum à Religione credere , & ab infœlici disceptatione abstineant. Triumphum tuum macerabit mixtus dolor ; ita enim hostes superabis , ut tamen itent , & ad dolos convertantur , ubi videbunt quos fugere debeant , aut quibus insultare. Quando se impares agnoverint , ad inimica vexilla palam non dubitabunt accedere , carminis illius memores,

Mutemus clypeos , Danaumque insignia nobis

Aptemus.

sed statim ut commodum erit , iterum sument sua scuta , suos enses , quos stolidis , suæque etiam consciis ineptiæ , timor abstulerat. Cum ergo ex scriptis , aut ex vivâ etiam disputatione , nulla penè speranda sit utilitas , satius erit meo iudicio , ô Hyppolite ! si Magistratus in Theologorum succedant officium , & juris argumentis scelestissima ora obstruant , quibus nos silentium imponere haud poterimus.

Non ea Hyppolito mens erat , sed ut suam sententiam in Charmionis animum facilius insinuaret , primum simulavit se ea omnino pro-

probare, quæ putasset meliora. Nam ubi nihil proficit ratio, inquit, utiliter in illius subsidium poena venit; & in isto quoque negotio, sæpissimè initium sapientiæ, timor.

Quantæ urbes, quæ supremæ potestati colla subjecere, ab illa adhuc non obscurè desciscerent, nisi vehementissimos, sed & ultimos Regum oratores, tormenta scilicet bellica Rex promoveri iussisset, quæ terrore late diffuso, jus principum ita intonarent, ut tamdiu furda rebellio audire cogeretur? Ad hoc tonitruum cessat fatalis ille sopor, quo totæ aliquando urbes sepultæ sunt; sanitas redit: nam sicut ingenti motu, ipsæque Cœli irâ non rarè purgatur pestilens aër; ita morbose civitati sæpè regia tempestas non ingens solummodò remedium est, sed etiam unicum; & ubi agitur de obsequio, quod longa non extorsit humanitas; peccat quietus princeps. Et virgas in cœlo agnoscit philosophus, quæ excussâ nubibus aquâ contumacem humum feriunt: neque inutilis injuriâ; ita enim fit, ut credita sementis siccitate non pereat, & tandem post elusas spes, frustratumque sæpius laborem, tardior terra cultorem suum placet.

Si sponte non sapit populus, cogendus est. Hoc politica ratio docet, hoc pietas Christiana; nam & invitis prodesse jubemur, si possumus, & urgere beneficium, atque etiam intrudere, quod furiosa, vel superba manus non vult. Consilium ergo tuum amplector, mi Charmion, ad conficiendam impietatem magistratum vocemus; gladium portat, neque sine causâ datus est; ut fulserit ille ensis monstrum

pavebit, delitefcet, nec nocebit ultrà virus; quo-
jam tot mortales periere.

Sed an voler magistratus, O Charmion? putas divinum amorem daturum ftimulos; ut hanc peftem infectetur? In latrones certè, in ficarios vehemens eft; fed timeo, ne tot minis tot suppliciis in minora scelera fœvientem, ftatim ut de grandiori piaculo agetur, aliqua cōfideratio molliat: nam plerumque adverti, judices feigniores eſſe cum decalogus jubet, quam cum tabulæ civiles illorum operam poſtulant; & ingentius malum æſtimari, ſi civium periclitetur, ſi pecunia, ſi quies, quàm ſi pietas, ipſiusque Numinis reverentia.

Modici furti ſit reus aliquis, crucem non effugiet, ſi in illorum manus incidat; nam confcientia non finit, ajunt, illum suppliciis eximi, legemque calcari, quâ ſtatuitur, ut qui vitâ noxius eſt, ſua morte utilis ſit. Infœliciter magis, quam ſceleftè fuderit ſanguinem alius, iratos ſentiet judices, neque caſus miſericordiam eliciet; tota licet affinitas illorum genibus advolta, gemebunda, ſupplex oret, ut quod fortunæ noxa fuit, homini condonetur. Et laudanda profeſſò ſeveritas; nam quo fræno coerceantur vitia, ſi terror abſit: ſi nutriat auidaciam indulgentia? Sed ô blandum tribunal, ô humanum quoties de caſtiganda impietate agitur! nam ubi, aut quando ſumus lætati eam publicè exagitari, & puniri promerito.

Vnum vidimus qui cum ob impios, & tota jam Gallia notos ſermones in carcerem con-
jectus

jectus fuisset, suis versiculis, & amicorum, quorum ingens numerus erat, patrocinio, ad eò potestatem flexit, ut non multò post liber evaderet: & ubi non fera Numinis vindicta illum periisse nuntiatum est, doluit Christianus orbis, quòd expiranti datus esset pro patibulo lectus; quòd morbus, quo vel justiores cadunt licitoris officium occupat. O indigna humanitas, etiam quietè apud nos portenta moriuntur! & qui pietatem, qui sacra, qui Deum deridet, amicis legibus fruitur, non terretur iratis!

Nihil ad hæc Charmion; sed videbantur erubescere, quod ad eò simpliciter de Magistratu cogitaverat, ut putaret, statim ac rogaretur, in impios ausurum. Non venerat in mentem majores dignitates in tot negotia extendi, ut circa civilia occupatis vix supersit aliquod tēpus, quod in curam Religionis impendant. In illo tumultu nunquam ferè audiri violatæ pietatis querelas, aut ita promitti opem, ut vel semper protrahatur, vel memoria excidat, vel tandem ex timida sapientia privatisque consiliis, concludatur, illud haud fieri posse, quod à Magistratu Christiano sperari æquumerat, fecissetque, si agentem pro Christo, ille ipse qui in civilibus negotiis, & maxime in re domestica nunquam deest, ardor impelleret,

Tibi mirum, ô Charmion! inquiebat Hypopolitus, quod hodie didicisti; sed nostros ignorare judices putas? illos certè hæc scelera non latent; sed quia ex timore, aut divinæ rei contemptu delator deest, qui potestatem ad officium provocat secunda vivit & indies ita auge-

tur impietas, ut jure oculati timeant, ne tum remedia quærantur, cum ex mali vetustate illorum omnino usus perierit.

Si per domos passim diceretur (quod avertat Deus) Regem non legitimè imperare, stolidos esse qui ei obsequuntur, civesque ex prudentia facturos, si jugum excutiant; nullus ne judex in eam audaciam quæreret, nullæ leges sævirent, ut justissima & tot annos firmata staret auctoritas, quæ ita à nefariis hominibus, in privatis colloquiis oppugnaretur? quanti satellites per familias irent, ut convocatis undique testibus, scelus illud pateret, & rebelles traherentur ad tribunal? Sed quia non de corona cujusdam mortalis agitur, sed de Dei imperio, quasi Magistratum nullus Christum verè Regem crederet, nulloque sacramento teneretur ad tantæ Majestatis reverentiam, libera voce impietas quodcumque vult profert; ad nefaria arma provocat quoscumque subegerat Christus, judices norunt, & tacent.

Substitutis certè judicibus parci æquum est; ab inferiore enim Magistratu illud auxilium expectari, quod altior non contulit potestas, omnino ridiculum. Rotæ illæ exiliores à grandioribus mutuuntur suos motus, & tota quiescit machina, nisi illud quod primum est properaverit. Sed si huic excelssimo tribunali, inquires, libelli supplices darentur, ut periclitanti fidei præsto esset severissimis legibus? Alia sunt quæ plus urgent, Charmion; zelus ramen tuus laudabitur, diceturque te optimum virum qui Christi causam suscepisti, verum imprudentem, qui non habita tempo-
rum

rum aut personarum ratione , credidisti ea posse perfici, quæ incauto, & remoto à negotiis otiosa solitudo suggererat.

Quid agendum ergò, inquit Charmion? non cessemus, retulit alter, ut se obtulerit occasio, eam impietatem insectari; proderit ostendisse quam fatui sint isti nebulones; proderit, non tacere, quoties aliquis loqui coget, qui ex nostro silentio redderetur insolentior, possetque gloriari nihil nos habuisse, quo oppugnata Religio suas injurias propulsaret. Sapientia tùm, argumentorum vis, ænea frons, franget ex parte hostium audaciam; & cæterorum qui de Deo rectè sentiunt, ingens solamen erit ea pugnacis fidei victoria. Sed interim Numen quoque orandum, ut aliquo stimulo pungat sopitam potestatem: nam si voluerit illa, citò non dolebimus, tot inter nos Christianæ Religiónis hostes ea loqui libertate, quæ fortioribus ingeniis iram creat, cæteris periculum.

TIMIDÆ HÆRE SEOS STRATE- GEMATA.

E Quis ille ligneus quem Minervæ sacrum putavit Trojana plebs, sagacissimo Laocoonti perfidiæ delitescantis suspicionem fecit: Cave machinam: quod Deo videtur offerri, sæpè fraus est, non votum. In urbe media domus erat pietatis titulo nobilis, ad quam cum solito

solito more secretus accessisset Charmion, ea vidit, quæ nemo à probis hominibus expectaret.

Duodecim viri pallidi oris virtutemque miro modo adumbrantis, Tiaram triplici coronam cantem conabantur suis insignibus spoliare, ut in humiliorem formam componerent, aiebant enim, decus illud non ferendum quo fulgebat præ cæteris: sed sente id opus exequebantur; nam & coronæ multum texto adhærebant & Tiaram sapienti manu denudare magis placebat; quam si violenter, aut inconsulte ornamenta convellerent.

Dum prolixo labori incumbunt, varius illis sermo erat. Neminem suæ voluntatis dominio frui; & ineptè in cupiditates noxias rationem insurgere; publicas etiam leges irasci, cum facinorosis, defectu cœlestis auxilii, sua scelera præfixa sint, uti & virtutes aliis, quos ad salutem suâ manu Deus adigit; ut quemadmodum infernus, ita & beatorum sedes non nisi mancipiis repleatur, & disparis naturæ vincula totum generis humani negotium confumment.

Addebant, Romanum oraculum inane prorsus esse, & sine Numinis afflatu, timidisque ambagibus adeo obscurum, ut non pecces, si contemnas. Organum sapientiæ haud recte dici Ecclesiæ caput; quod supremum est à subiectis partibus, licet ipsa reclamet natura, officia sua necessario debere mutuari; Neque de Petro homine loquutum fuisse Dominum, cum de inconcussa veritate promitteret; sed de Petro hominibus; & sub singularis personæ

sonæ nomine aliquem cœtum intellexisse; ergo quoadusque convocaretur ille cœtus (quod ardui negotii res est) liberum esse unicuique sentire quod veller: interim instrueretur plebs, dogma firmaretur, quod nullæ manus possint convellere, ubi altis radicibus, & annoso trunco semel in injurias comparatum surrexit: Vaticana fulmina terrorem inferre, non ictum; cavendumque præcipue, ne vano splendore concuterentur Christiani, qui ad tales minas formidare consueverunt.

Adeò absurdus erat tot audacissimorum sermonum interpret Charmion, ut adhuc ambigeret, an inter Catholicos versaretur; sed inspecta tabula dubitationem solvit. Valcini cujusdam effigies erat (nam vultum hominis ex aliquot picturis noverat) quam sub alterâ Hypponenis Antistitis imagine eâ arte posuerant, ut cum vellent omnino lateret; & illum quoque decepisset subtilitas; sed ex vetustate fractus funis ex quo sanctior imago penderat, totum Valcinum protulit, ut miraretur tam cito integerrimæ fidei doctore tale monstrum substitui. Cur ex adverso Ipram urbem sibi pingi curaverant, addito titulo, Nova Tagasta, scire non potuit: neque enim videbat qua verè ratione Africanum nomen illi urbi conveniret. Et hi sunt, ajebat ille, quos ex modestia suprâ cæteros in templo suspexeram: isti, isti sunt vultus qui suavissimo oculorum motu, datisque interdum in aurem suspiriis, alios ad pietatem invitabant!

Qui apertè plurimùm inter se distant fluvii,
se-

sæpè per secretos meatus nectuntur, & longo
 aquarum fœdere ita sub terris consentiunt, ut
 cum diversis in locis erupere, eundem tamen
 gustum servant, eosdemque pisces alant. Non
 aliter profectò isti qui Catholicorum more
 Valcinum odisse videntur, cum eo censent; ita
 enim hominem declinant, ut in fuga nexus
 maneat; imaginem cëlant quidem, sed sensus
 adorant, & ubi soli sunt, teterrimo viro cultum
 adhibent, abjectâ, tunc cum licet, Hipponensi
 pietate.

Cum hæc ille cogitaret, adstantium unus li-
 brum protulit. Valcini ipsius opus erat ita de
 humanâ libertate agentis, ut omnino tolleretur.
 Authoris sententiam cum omnes equali ardore
 amplecterentur, cautior ex illis monuit absti-
 nendum à verbis, quæ consensum proderent:
 tutiori viâ eundem quam quæ Valcini ultimo
 sæculo fuerat, doctissimi quidem viri, sed im-
 prudentis, qui suam sententiam sincerè nimis,
 & veluti quoddam Religionis obsonium, fameli-
 cis mentibus sine sale protulerat. Sibi solitum
 de libertate blandiri humanum genus, non ad-
 duci ut patiatur eripi sibi quod charissimum
 habet, putatque id propè solùm in homine re-
 stare, quo à brutis distinguatur.

Meminissent tyrannos ideò in odium venisse
 quod nimis acriter publicæ libertati bellum
 indixissent, cujus est etiam apud stolidos a-
 mor; nec minimum periculum fore, si appa-
 reat theologos catenas orbi indidisse, ut nihil
 deinceps velle queat, aut agere, nisi quod velle
 & agere omnino necesse sit. Deinde si aperte
 fatemini, addebat ille, non lenita verbis sua-
 vio.

vioribus jactura libertatis alienos habebitis ipsos judices, quos frustra sedere, & injustè etiam regia pecunia aliisque in operæ præmium subsidiis ali constabit, si frustra conditæ sunt leges, nec libertas supersit ad ea declinanda quæ vitari præcepta sunt.

Etiam Regum causa est opinio nostra; petent enim utrum inutilis autoritas, quæ tantâ majestate fulget; annon coërcere subditos possit si insolescant, tegere bonos cum à malis injuria imminet, dignitates tollere, largiri, noxios amovere ab aula, aut ex merito promovere gratiosos? nam si nec ipse Rex liber est, quid regno confert ista dignitas, quæ necessitate omnia agens, in subditos quosque, quos sapientia regi maximè oportet, arbitrium amisit? fidenter inter nos loquamur, ex nostra sententia principum potestas ruit, Majestas nomen est; neque enim illis datur supremum velle, aut subditis ea facultas, quæ requiritur ad obsequium: & cum omnes omninò mortales adigantur ad id quod videntur eligere, hoc tantum supra cæteros Rex habet; quòd primum in Regno mancipium, nobilioribus quoque ornamentis obvelat sortem suam. Sed hæc apud nos servanda sunt, ne lælæ majestatis rei habeamur; & donec argumentorum versutia, verborumque multiplici arte, imprudens in nostras pedicas incidat genus humanum, ea disputemus sapientia, ut qui Valcinum odere, nostrum amicum non sentiant. Veniet tempus quò libere ostendamus, quàm rectè sub durioribus verbis nostram sententiam explicuerit.

Hæc

Hæc omnia Charmion silens audiebat, compressoque, ex timore, zelo tumidus, diras iactabat in doctores; statimque infaustissimam domum deferens, narrabo, inquit, quæ vidi, & vaserimorum hominum, simulatæque pietatis mysterium aperiarn. Nam si hæc admittatur opinio, quæ morum corruptela, quæ conjugum fides? quæ ipsorum sacerdotum castimonia? cum illud sibi quisque persuaserit, ad domandos affectus, qui ex corporum constitutione validissimi sunt, libertatem non concedi? O maritos infœlices! nisi uxoribus succurrat doctrina verecundior; nisi sanctior religio curam thori suscipiat; doceatque, mulieres ad suum dedecus non aliquâ potestate agi, sed liberas ire; nec fas esse Christianos de amissa libertate queri, ut effrenatiùs ruant in ea quæ iustissima lex omnibus non prohiberet, nisi omnibus à legislatore Deo qui novit quàm fragiles sumus, quàm cupiditatibus nostris impares, auxilium adesset.

Cæterum hostes non membra sunt, qui sic in caput nostrum insurrexere: nam Ecclesia sapiens corpus est, non furiosum & in se partium dissidentia miserabiliter sæviens; quodcumque in illam pugnat, alienum est; & qui ad Petri fulmina non movetur, Petrum non novit, cum eundem, ex deceptæ mentis insania, putet esse Salmoneum. Aliqui liquores ita naturaliter dissident, ut cum illos unum vas capiat; nunquam tamen in unum corpus coalescant: & isti qui inter nos sunt, non sunt ex nobis. Revelabo igitur quid semoti à turba imprudentissimè dixere; ut cum in publicum

conr.

composito vultu, stoicoque vestigio procedent,
modestissimæ fraudi nemo fidem adhibeat.

MENSÆ CRU- DELES.

Apuđ Gallos, principum edicta cito in obli-
vionem, aut in cōtemptum veniunt: neque
ipsi Reges aliquid sibi detrāhi ea licentia pu-
rant, cui ex majorum exemplo, & more gen-
tis patientissimè assuevere. Non quamdiu re-
media prosint, sed quam cito, curę est: & fa-
tis censetur publicis incommodis consuluisse
potestas, si recente adhuc decreto in primos
transgressores pœna cadat, cæteris, ubi lex ma-
turuit, securè peccantibus.

Tanta erat eo sæculo conviviorum luxuries,
ut & ipsi epulones non probarent. In unam cœ-
nam multorum jugerum redditus impendeban-
tur, & dedecus erat non fecisse quod quisque
damnabat. Ad frænandos igitur gulæ ambitus,
visum est non modicæ pecuniæ mûlcta in eos
animadvertere qui conviviorum nimio appa-
ratu quærerent venustatis sibi, atque opum fa-
mam conciliare. Neque ullus politicam pru-
dentiam culpāre nisi injuriâ poterat, quod ni-
miis bonis laborare illos divites crederet, qui
tam opulenter insanirent, & in suos usus con-
verteret dispendia voluptatum.

Vitiis tributa imperare, ut parciùs timidiuf-
que insolescant, ars est non tantùm utilissima

Re-

Regibus, verum & iis qui solvere iussi in profusissimi luxus poenitentiam, ad arctiorem suarum facultatum usum coguntur, servantque liberis, quod turpiter, nisi ea multa cohiberetur, voluptras absumpsisset.

Aliquot menses manserat utilissimi decreti reverentia: mensæ apud divites quosque magis nitebant, quàm constabant, coeperatque non displicere fastidienti fortunæ imperata sobrietas: sed citò disciplinam solvit potentiorum exemplum, qui maximè Regii edicti auctores fuerant. & illud sibi quisque licere putavit, quod non tantum præcipui ex aula, sed ex Magistratum cœtu non obscure audebant, ut ipsa legum despectio, quæ fortunis humilioribus formidini erant, traheretur in dignitatis argumentum. Ergo iterum quasi rupto aggere in divitum domos inundavit gulæ furor, & avarum credebatur, ad naturæ necessitatem, virtutisque non sordidæ præscripta mensas convivis ornavisse.

Parcitati affuetus Charmion vix fidem adhibebat iis quæ dicebantur; nam neque os patentius, aut ventres ampliores habent divites quàm cæteri mortaliū; neque illis à fortuna concessus est alius calor quo admissas in stomachum escas velocius consumant. Sed quàm verè peccarent ea in re divites, latenti, ut solebat, Charmioni unius mensa prodidit.

Duodecim omnino convivæ erant, & qui illos vocaverat videbatur ad eam ætatem pervenisse, cui sapientiā ut plurimum conjuncta est; sed senem regebat adhuc opinio, & juvenum

num malis post tot annos laborabat canities.

Abacum argentea supellex oneraverat, operosæque cœlaturæ, ac variæ capacitatis vasa, haud ipsi convivio necessaria, proferebantur ad spectaculum. Quod cum Charmion vidisset, meminit Romani moris, quo fiebat ut ex intimis armariis pretiosiora quæque educerentur ad defunctorum celebrandas exequias. Et rationem invenit convivor iste, aiebat, qua tot mactatæ pecudes, quas mox mensa ista excipiet, non sine honore in sua sepulchra conderentur.

Ut hæc apud se volvebat, ministrorum grex, escarum præfecto præcunte, non sine strepitu, in voluptatis præludium primos cibos attulere, & jussulorum odore triclinium repletum est. Inter convivantes modicum primo silentium fuit; & vix epulis sua condimenta addere hilaritas incoeperat, cum ad lautiores cibos prima mensa sublata est. Alteram avium strues ita repleverant, ut etiam impedirent; nec pullorum iusta ætas expectabatur; ex ipsa penè matre educti, immaturâ morte festinantem gulam incusabant, quod ad promerendos saporés patientia defecisset; sed in istis novitas & pretium placebant, non gustus; mensæque laus ingens erat, eorum quæ nondum ad edentium commodum creverant, obtulisse primitias inutiles.

Succi succis additi; boletorumque advocata in palati solatium dulcis pernicies, ita naturam per omnia corruperant, ut se ipsa non agnosceret. Novum vanitatis ostentum: sibi
gula

gula pyramides erexerat, à quibus tamen abstinerere cogebatur, stomacho tot voluptatibus impare, ut solis penè oculis videretur convivium exhiberi.

Ad triplices mensas nondum erubescerebat superbia; otiosis jam dentibus quarta data est, & luxu crescente nihil quod ederent convivæ, sed solùm quod spectarent, habebant. Longum prandii ordinem non diutiùs tulit Charmion, sed grande aliquid cogitans, cum musici ad concentum se componerent, & jam voces ex proxima cella obscurè audirentur, triclinio excessit; statimque ut ædium primæ fores, quam in viam exitus erat, patuere, in suam domum receptus est.

Virum maximè accendebat, quòd redeunti egenorum turba occurrerat, & fame enectos vultus in ea conspexisset. Feram ego, agebat, epulones ita vivere, cum mori votum sit tot pauperibus, & propemodum voluptas? Si flectere divites non potero, at saltem meo calamo turbabo, & iustissimis querelis inutilem, quem mollissimi convivæ expectant, concentum impediam. Tum sumpto calamo, hanc, ut mentis impetus dictabat, epistolam exaravit:

Egeni Epulonibus salutem.

Ab egenis ad vos venire literas novum est; novum quoque, si ad mala quæ vobis autoribus patimur, movemini. Nam ad alienas egritudines haud flecti diuturnâ fælicitate didicistis, & ab vestra mollitie ferreum pectus. Non satis est miseros aversari, quodcumque à nobis

nobis ortum habet, lædit vos; preces, odor, ipsa lachrymæ: Ergo ne superbas aures flebilis oratio, nares putor, delicatissimos oculos offendat noster fletus epistolam hanc accipite; nam neque clamat, neque foetet, & sicca est. Quid? & illa stomachum movet, & chartæ quæ pauperum manu conscripta est, exprobratis audaciam suam? Quid agant miseri? ostiatim mendicare ærumnosos ubi voluptati indulgetis, ambitiosæ fores non sinunt. Plateas ne nostra inopia impleret, iussistis urbibus excedere, neque conceditur in templis ipsis atrocissimæ egestatis exhibere spectaculum, ut dum misericordiam à Dea divites petunt, dent & ipsi quod postulant. Quid ejectionis restat, nisi ut vobiscum scripto agant, qui crudele exilium imperavistis; specie quidem ut ea sævitia ad necessarium opus cogeremus: reverà ne ab inhumanis pectoribus opem extorqueret objecta in compitis, & in templis calamitas? Legite igitur, epulones, legite. Non profutura vobis petimus: concedite quod in luxuriam transit: quod morbos creat: quod præ copia culinas etiam vestras laxissimas licet, facit angustas: quod adventantium servi apud vos expilant: quod jam satiatis canibus vestri quoque objiciunt: quod excitando igni sæpe datur, ne in flatu, aut in folle coquus laboret: denique quod deperditur. Hoc scripto, hoc lachrymis, hoc ipsa corporum invaletudine postulamus miseri. Naturam non abstulit nobis egestas, ô divites! sed & vos si homines estis, hominibus vitam date.

Lino deinde obsignatam epistolam puero

tra

tradit, jubetque citissimè ad illius domum ferre, qui nobilissimos convivas ad prandium invitarat. Verùm ne latoris imprudentia author epistolæ proderetur, monuit illum Charmion, hoc tantum ostiario diceret, ab amico ad dominum epistolam mitti, negotium urgere, periculum esse in mora, tradendamque, antequam convivium solveretur. Imperavit deinde ut obvios quosque pauperes moneret, ad fores illarum ædium statim futuram largitionem; properarent igitur, neque ad occasionem segnes essent, quæ perdita non redit.

Singula ut disposuerat Charmion, & etiam foelicius evenere. Epistola convivatori nihil tale suspicanti tradita est, cum ultimam ponamensam bellaria fructuumque acervi significarent, & musici monerentur, statim ad futurum qui tædio affectos ad triclinium duceret. Sed lecta epistola totam hilaritatem abstulit, nam quis ille qui pauperum nomine exprobraverat delicias, intempestivis consiliis? nec fivisset saltem convivium finiri, ut qui advenrant hospites, non irati, aut tristes dimitterentur? Deinde uni servorum dictum est, janitorem accerseret qui literas acceperat: posse enim resciri ab eo unde tantæ audaciæ codicilli, & quis lator fuisset; sed ut ab ignoto qui statim recesserat datos esse janitor retulit, inillum, quasi injuriæ conscius fuisset, tota irati domini bilis effusa est; illicoque claves alteri tradite qui sapientius ageret, cum ab externis, qui in ædes non succederent, aliquid simile diceretur domino perferendum. Convivii finem

nem
pisc
verb
prie
puit
La
con
vani
mut
mo
U
tus
apu
mo
der
qui
hil
quo
tes,
virt
stup
nia,
que
det
ros
cur
foe
ope
I
tate
ita
qui
mi
tan

nem maturavit indignatio : Neque semel Epistola frendentium oculos tenuit ; ad singula verba hæseret, & ut rationi datus est locus, quam prius ira turbaverat, paulatim furor interrupuit.

Iam qualis esset, apparebat frigidioribus convivis epularum immanitas ; jam pudebat vanitatis profusissimæ, unaque jam propè mutati, demissis præ verecundia oculis immodestissimi prandii agebant poenitentiam.

Unicus fuit qui cùm solo luxu in urbe notus esset, timeretque ne ineptissimam famam apud parasitos minueret mensa frugalior, ire modum non posuit. Adeò fatuus erat ut crederet eos accepti beneficii gratiam habituros, qui ad tales mensas vocantur ; nesciretque nihil sordidius divite, cujus maxima laus à coquo est ; turpissimumque haberi inter sapientes, si aliquis meritum, quod animi debet esse, virtutumque, mutuetur ab obsoniis. Sed quis stupeat abjectissimi ingenii virum, sua præconia, suam fœlicitatem in saginâ ponere, irascique si quis prudenti consilio aliquid de mensa detrahere cupit ; cùm hoc solum supra ceteros habeat, quòd ventres splendidius farcit, & curculionum minister in condimenta, quæ fœdissimæ Veneri ignes subjiciunt, profundit opes suas ?

Dum ille non sana loquitur, alter qui dignitate præstabat, sapientiori sermone verbum ita compefcuit. Is est certè divitum tumor ; inquit, ut si quid peccent, monitorem non admittant. Diceret audaciam cum fortunâ datam fuisse, adq̃ insolenter superbiunt. Non

sibi tantum sed vitiis quoque, quibus laborant, volunt reverentiam adhiberi; nam si quis sacras illorum cupiditates vel minimum tetigerit, scelestus est. Author epistolæ latet nos; sed quisquis ille sit, qui nobis videtur insultare, justissime calamum aptavit in patrocinium pauperum, & voluptuosis, qui se innoxie delicatos esse crediderant, suam exprobravit sævitiam.

Egenos tamdiu patientes esse plurimum minor; nam destitutis quàm acerbis culinarum ille nidus, quo solo pascuntur, cum ad nostras ædes accessere, frustra sæpè petitori quod fervorum voracitas, aut superbia miseris negat? Si quid nobis vel ad voluptatem deest, subito irascimur tanquam non homines simus, qui cum cæteris pati debeamus, aut carere omnino illis bonis, quæ ad solatia non necessaria conferunt, vitamque laxiorem.

Tum ad senem versus, cujus luxus ea epistola potissimum damnabatur. Et si inurbanum videbitur, inquit, illud non probare quod nostri gratia gestum est, cum tua venia dicam tamen. Ista convivia quæ tot nummis constant, totque cibus referta sunt, non uno modo peccant, & quod mirere, convivoris ipsius fini plurimum adversantur. Quid enim intendit? invitatis voluptatem conferre, famam sibi; utrumque autem ab ejusmodi conviviis ita abest, ut nunquam tristiùs edamus, quàm cum tot carnum conspectu adeò fames perit, ut tetigisse pigeat. Nam ubi nimia ciborum abundantia fit fastidium, oculi sunt pro stomacho, & jejunos habes convivas, quos
ut

ut lautissimè exciperes, totas ferè sylvas suis avibus, suis agros feris spoliasti. Et quid ineptius videtur quàm si nos divites saltubus, campis vastitatem inferamus, ut tot curis conquestas dapes, tanta onera, gemens propemodùm mensa capiat, soloquè aspectu satiandos hospites ad inane spectaculum invitet? Nam quid aliud agimus, quàm ut amici ad tot animalium mortes stupeant; ad tot leporum, tot perdicum acervos, stragem mirentur, dicantque, mox interituras species tot exhaustas funeribus?

Verùm, si de fama agitur certissimè interit ea ciborum copia, quæ prodigos & intemperantes prodit, dignosque quos bona omnino destituant, quod à largitore Deo traditis nequivimus sobriè frui. Et licet non sapè ejusmodi instruantur convivia; cùm tamen in illis splendide peccet convivor, velitque ab omnibus sciri, quantùm pecuniarum una hora profuderit, ad pessimam famam multum est, suis vitiis socios, laudatores, lucem optasse; & luxui qui timere moderatiorum sermones, aut plebis querelas poterat, addita tuba fustulisse verecundiam. Gratiam propè meretur trepidum scelus; multumque ab illo detrahit sua nox. Quæ videri gestit nequitia, improbitatis publicæ, cui certè præit, rea est; neque video quomodo divitum intemperantia apud inferiorum fortunas se absolvat, cùm ad illam accefferit, culparum omnium grave pondus, quæ sitis splendor.

Sed & si levioribus immorari placet; quid de nobis jactari putatis, qui servorum crapulæ

magis, quàm convivis nobilia fercula instrui-
mus, ut prolixis commessationibus ii omninò
mores ruant quos sub temperanti domino so-
brii lares servavissent?

Itaque animo sedet modestioribus cibis in
postèrum convivas excipere; & ut verum fa-
tear, jam diu est quòd volebam mensæ meæ
modum adhibere; sed ab illâ parcitate deter-
rebat malignus pudor, ne apud cæteros divi-
tes qui pessimo mori serviunt, illa epularum de-
tractio in probrum verteretur. Verùm epistolæ
authori habeo gratiam, quòd ad egenorum ora-
tionem sanctius erubui quàm solebam, cum ad
abstinentioris vitæ propositum vultus meos
pudor incenderet. Acres quidem sunt codicilli
isti; sed perierat authoris consilium, nisi pupu-
gissent; neque novum est quibusdam morbis,
qui calore solvi consueverunt, irâ mederi.

Sapientissima loquenti nemo succensuit;
solus ille insanus cui tota urbanitas, totum in-
genium, mensa, doluit epistolæ unius contex-
tu tot viros, qui prius cum illo peccaverant,
tam citò ad frugalitatem fuisse revocatos. Ipse
qui cæteros invitaverat fassus est improbas om-
ninò esse eas mensas, quæ, ut paucos admit-
tant, famem publicam urbibus integris ali-
quando videntur ominari, & id apud vulgus
efficiunt, ut quicumque de lnxu audit, pu-
tet ex æquitate esse ejusmodi divites onerare
maledictis.

Interim egenorum numerus ingens spera-
tæ largitionis instante jam horâ lætior, convi-
vas expectabat. Neque tantum validi accesser-
ant; sed & belli infœlices reliquæ, plerique
mili-

milites, qui altero pede mutili, adscititiis tibiis quod supereat corporis ægrè illuc advexerant, & cum infantibus miseræ matres, quæ ut facilius obtinerent, prolem docebant quomodo gestu, ac clamore, divitum sævitia frangeretur. Ut turbam pauperum apertis quas oblidebant foribus intuiti sunt epulones, novus pudor vultus invasit; & ne diutius cogerentur eo in statu videri, odoremque paupertatis naribus excipere, quem maximè horrebant, citò pecuniâ in confertissimo cœtu sibi viam fecere.

P L A N G E N D A F O E L I C I T A S.

Ex vulgi sententiâ divites beatissimi sunt, illique præcipuè qui ad summos gradus pervenere, & tanquam sydera quædam orbem movent, bellicque ac pacis leges ad arbitrium statuunt. Ideò Charmion illius quietis ardens sectator, quam singuli mortales summopere exoptant, non dilatâ inquisitione voluit eas penetrare domos, in quibus dicebatur habitare foelicitas.

Amplissimæ erant ut assentatorum turbam possent admittere, & maiestate ipsa testari dominorum potentiam. Quid in una earum viderit, accipite. Potrectissimam aream, lectisque stratam lapidibus, ne quid invenustum calcarent adventantium vestigia, undique cingebat magnifici operis moles: hanc æquis intervallis distinctæ ac varii laboris trecentæ columnæ exornabant: pleniores acceperat pars

humilior, ut incumbentium ordinum pondus securius ac decentius ferrent. Neque hîc se totam exhauserat artificum industria : quippe structurâ crescente, veluti per gradus simul procedebat elegantissimæ domus ad regulas artis, non ad barbaræ voluptatis gustum, ordinatissima dignitas : lætior erat quæ priori in-
nitebatur surgentis ædificii facies, & nobilitate diligentia, marmorumque frequentiori incrustatione spectabilis. Opus absolvebant lusus illi omnes in lapide, ac delitiæ artis, quas prima invenit supra cæteras Græciæ urbes in ædium cultu Corinthus luxurians.

Ubi in atrium pervenisses, duodecim eximix proceritatis columnæ, magno emptæ, quidquid antea stuporem fecerat, delebant ex animo. Porphyreticæ erant, ex ære capitella & bases : intermixtis Heroum statuis, quas egregia arte nobiles sua etiam commendabat antiquitas.

Verum hæc præludia tantum esse splendidi-
oris opulentix quàm mox miratus est Charmion. Ulterius namque progressus, nihil præter aurum intuitus est, aut aliquid quocunque metallo speciosius. Cubicula Rege digna : Aulæ textilibus ex serico figuris veterum pugnas, aut triumphos referebant : & quæ ex illis pendebant tabulæ ab artificum peritiâ obtinebant, ut inter exquisitiora supellectilis non indecorè haberentur.

In præcipuo conclavi opulentissimam naturam ita per omnia ars æquaverat, ut incertus hæreret Charmion, materiamne quæ tam copiose profunde-
batur, superet, an quod il-
iam

lam in suos usus tam aptè collocarat, ingenium. Suprà omnia fulgebat in aurato recessu lectus eburneus, quem purpura, & ipsa auro rigens, non totum ambiebat, ut pugnautes tot pulcherrimarum rerum formas, stupens oculus uno obtutu conspiceret. O fœlicem, aiebat Charmion, qui sic dormit! ô verè pretiosas noctes! ô pacem omnibus votis expectendam quæ inter tot bona agitur, quam fortuna, non servato genio constans, tantâ firmitate sancit!

Dum hæc ille lentus spectator non semel in-tuetur, ecce veniebat vir quidam circumfuso comitatu altior; latâ fronte, oculis non sine venustate timendis, & motu loquaci aspectus adeo varios dispensantibus, ut ex illis spem faceret, aut adimeret. Nobilissimæ stirpis erat inter Gallos, neque deerant qui etiam Regibus ortum dicerent, ut opulentissimi viri, quem suæ plurimum laudes mulcebant, gratiam aucuparentur.

Circà illum poëtæ plures, relicto Parnasso inter milites viros didicerant aulæ genium, & pulcherrimis laboribus studebant novo Apollini placere. Ille, ut erat affectus, aut opus probabat, aut impetum, interdumque despiciebat (& ipse Poëta) quod setamen fœlici conatu edidisse voluisset.

Dimissis qui ad voluptatem hominis suas chartas protulerant scriptoribus, densissima virorum turba, promiscui status, duce spe, postquam ad fores, incerta favoris, ac tremens, multum substiterat, tandem atriensi permit-tente, ad illum accedebat, flexuosis salutatio-

nibus & inclinatione cervicum, non minùs quàm verborum blanditiis, significans illuc tantùm se venisse ut iussa acciperet. Varia, & interdum dura imperabantur; sed nullus (tanta hominis reverentia erat) qui vel supercilii contractione, vel mæstitiâ oris, demonstraret se non sponte amplecti: Sub diversa fronte, vultus tamen omnibus unus, arsque eadem occultandi non gratos animi motus, iram, diffidentiam, timorem. Perierat circà hunc virum naturæ audacia; & quoties ad conspectum illius se frenum pati, quasi ratione ipsa esset potentior; mutæ passioncs, sui que prope modum oblitæ, miratæ sunt? Nulla earum nisi iussa erumpebat: tot mansuefactos leones diceres, & depressa juba ad domini vocem trepidos; Nemo enim dolere, irasci, palam amare audebat, nisi cui concessum prius esset.

Tædebat Charmionem tamdiu differri quod maximè optabat; nam quis esset in turba ille vir noverat satis, & semotum videre animus erat. Ut hæc ille cogitabat, opportunissimè adfuit ab remotissima urbe nuntius, qui datis de urgenti negotio quibusdam epistolis, adhuc in viam expeditus, & altero pede jam levior, responsum expectabat.

Stante, ubi literas porrexerat, nuntio, secessit foelicitatis alumnus, ut solo se frueretur, certius sibi quam alteri crediturus id secretum; & illicò Charmion non visus, illius vestigiis hærens, ignotæ solitudinis fit testis. In eo recessu statim ut fores intimi atriensis manu junctæ sunt, alius omninò apparuit vir ille, quàm
in.

intraverat. Oculi pavore hebescere cœpere, frons contracta est, toto vultu pallor majestatem, veneres, audaciam amovit. Vix illo semoto immanior alter apud poëtam locus, ubi,

*Terribiles visu formæ, lethumque, laborque,
Luctus & ultrices posuere sedilia cura.*

Non expectatam Matamorphosim intuitus Charmion, mirabatur quàm variè homini esset, quàm miserè foelix, cui sua solitudo tot mala servaverat. Mox, ille ubi solum se credidit, ingenti suspirio divulgus: quid prodest, inquit, tantis imperare, terra marique celebrari nomen meum, foelicitatem aliis largiri, miseros ad arbitrium facere, si & ipse miser sum? gaudia mea oris sunt; fatear mihi necesse est, nunquam ad fauces pervenere: pectus hoc plus mœroris celat quàm patiantur quos iussi esse infœlices, ut timere me disceret, quisquis non amat. Obnoxium habeo, quod felicitatis summa creditur, principem meum; & quantò dignius est, coronâ ludere, quàm ornari? ultrâ privatum dives sum; quis me fortior? quoscumque timebam meos feci, vel expuli: arces teneo: sed heus! quid ista ad foelicitatem, si curis conficior? si somnus abit, quem solatorem unum habeo quoties exuto sensibus corpore mortem experiri conceditur.

Frustrâ Melpomene Theatrum ornat, ut fessum veracibus malis, poëtices mendacia fublevent: Non jucundè alienam tragœdiam spectat, qui timet suam. Frustrâ oneratur cibus

mea mensa, quibus non tantum pellitur, sed etiam provocatur languida fames: frustra (ne quid desit) odores saporibus accessere, ut voluptatem premat altera voluptas, & nesciam cui magis sensus vacet. In mediis epulis crucior; Risu sardonico os sæpe diductum ad inestitiam sponte revertitur, & secreto dolore semper aliquid delicias turbat, quod cæteri mortales non advertunt. Parum est inimicos habere eos omnes qui ex merito pulsi sunt, aut frustrà speravere: occultis hostibus circumseptus custodiam meam pavel. Me exteri devovent; plebs aliena est: emptos historicos superat eorum numerus qui odere; qui vel meliora iniquissimo calamo aded deturpant, ut jure posteritas ignoret quis olim homo fuerim, quis ad verum magis accesserit, adulatio an dolor.

Sed finiendi questus erant: nam expectabat ad januam nuntius, & negotia urgebant. In eo cubiculo speculum erat, ad quod ille, confectis codicillis, ita composuit os suum, ut mox egressurus iterum foelicitatis personam indueret. O fallacem lætitiā! ajebat apud se Charmion, O vultum mutabilem! O-Protheo dignum! tenebras illas, pectus illud quod tanta jucunditas tegit quis mortalium penetret?

O quā sapienter dixit aliquis, necesse omnino ut ille omnes timeat, quem timent omnes! Eadem est sigilli imprimētis figura & ceræ quæ ex illius contactu & veluti imperio modum accipit: isti foelices qui cæteros ad metum cogunt, pavent quoque; verū & al-
tius

tius: quippe sic volente naturâ ut cum à duriori premitur materia facilior, semper minori tumore iussam speciem referat quàm quæ cælaturæ fuit, in inciso lapide aut metallo profunditas. Trepidat quidem plebs; sed ea timoris lex est, ut nequeat sine formidine esse qui dedit; immò gravius est ab omnibus unum metuere quàm ab uno omnes: Ubi enim quietè deget, qui se arbitratur tot in suam fortunam hostes concitavisse, quot depressit ut illa consurgeret, quotque ad meritas opes aut gradus promovere, cum utique posset; noluit, ne deterior sui fastigii esset existimatio, si aliquid circâ illud solitam mensuram excederet?

Quidquid facultatum habet aut honoris fortuna insolentior ad publicum odium confert: & quis tranquillè noverit se invisum omnibus, cum illud unicuique naturale sit velle amari, & hostium livor pœna quoque sit illius qui advertit se habere unde tristitiam cæteris ac stomachum moveat?

Augustus certè foelix vixit, si unquam aliquis: & tamen devictis terrâ marique hostibus, Iano clauso, tot auctus subactorum Regum tributis, ad unius Ciwnæ, qui delatus à consciis jam nocere non poterat, memoriam, se miserum profitetur, se dominum orbis, se Romanæ civitatis non amorem tantummodo, sed numen ipso Iove charius, acriter deslet: queritur quòd excelsum ita Dii voluerint, ut humiles securasque vulgi delicias experiri nequeat: quodque illo opum aggere, & honorum quasi satellitio vallatus, non possit ad

eum vitæ statum pertingere in quo quies speranda est.

Totum hominem cruciat in sano corpore afflicta pars: tot sunt quæ delectant Cæsarem: quod pungit, unum est: & ut potentum ærumnæ clarius pateant, non instantis periculi horror aut immanitas, sed Augustum movet in imbelli hoste detectum scelus. Illud est quod anxium principem cogit à muliere petere consilium: illud, quod somnos arcet: quod tam diros singultus ab imo pectore extrahit: quod putatur tot tormentis, tot fletibus dignum.

Quam flebilis & illa ad senatum epistola in qua suas perturbationes ac inutilia operosissimæ dignitatis suspiria describit Augustus ipse, invitatque ceteros ut miserrimi principis fortem desceant, quem solio affixit fati iniquitas, ac negotiorum servitus. Imperatorem in se non fert, qui civium bona novit: & vinculis aureis constrictus, ipsi pretio irascitur: invocat privatorum gaudia: nimium faventi fortunæ injuriosus, quod felicitatem suam excutere non licet.

Clarissimorum hominum latentes morbos à plerisque libris acceperam, inquiebat Gyges; verum iste mihi vir exhibet quod ex solo scriptorum discursu notum erat. Ad suspiciosi cujusdam principis animum satis videtur accedere, qui Regii cubiculi muris undecunque affigi specula voluerat; ut quia oculis terga carebant, adventantium motus atque insidias pavido homini neque tot custodibus tuto, circumdactum vitrum ostenderet. Ab omnibus
sibi

sibi putat pernicien parari magnus iste, quia omnibus hostis neminem videt à quo debeat (si justitiæ ratio non humanitatis habenda est) expectare mitiora.

Cùm hæc ego Firmianus de Gyge nostro scribendum, unus amicorum libellum quendam ad me detulit, quo continebatur historia celeberrimi apud Hispanos nostris temporibus comitis ac ducis Olivarii, cujus tanta fuit in creditis negotiis solertia, tantaque, concedente Rege, potestas, ut præsentelicet sole cætera astra non fulgeant, istud tamen sydus mutuatiradiis principem suum videretur obscurare. Ex ea tamen historia non obscure apparebat foelicißimi hominis continuum cruciamentum; in amovendis calumniis, sibique fervando Rege, jugis labor: quem sæpè nunc detectis, nunc secretis machinistentatus, ut tandem rueret colossus ille, Regiæ facilitatis atque benevolentix invisum omnibus Hispanis spectaculum.

Non multum infestus est in cute morbus sed si intus noceat, & corrumpat vitalia. Pauperem miseraris? vivit foelix, si quod satis ad naturam, habet; & sorte sua contentus est; sub adustâ pelle viget animus, neque suum putat malum, quod circà se tantum sævit. Divitiintus ærumnoso hunc compara; quid egenus patitur, quod æquet illud supplicium mentis, illum tremorem qui foelices quosque comitatur, aut si timere dediscant, illam pugnanti-um affectuum procellam, has dico ambitus, invidiæ, cupiditatis mordaces curas, quæ turbidos, sibique quàm alteri nocentiores quies-

cere non sinunt ? hanc à nobis avertat Deus
 fœlicitatem, quæ tot mala eo cautius tegit,
 quo infligit acerbius ! hac prosperitate fortu-
 natior multo artificum labor, & abiectissimæ
 plebis egestas. Sed quid ? quod isti pessimè fœ-
 lices calamitatem suam non tantum ferunt ;
 sed fovent, & nisi quiescere cogantur, ad obi-
 tum usque suas ærumnas protrahunt ?

Profuit multis, eo duci quo venire metue-
 bant ; profuit, ea caruisse fœlicitate quæ vo-
 torum summa erat, ut ad meliora quidem, ve-
 rum ignota, & despecta bona, ipsis negotio-
 rum turbinibus, & hostili sævitiâ comple-
 rentur : ea quippe rerum civilium conditio, is
 ludus est, ut & oceani, ubi non rarò dum mi-
 natur miscetque maria, madido nautæ, &
 jam sua vota damnanti, portum dedit fera
 tempestas. Exemplum vultis apud nos ? non
 multo labore inveniam.

Dum faustè regnaret in Galliis Ludovicus
 decimus tertius, Stilpo inter paucos Regi cha-
 rus omnia penè principis sui arcana noverat :
 si ad initia respicias, nemo melius illo inge-
 nem fortunam auspicatus est ; opum enim
 fundamenta jecerat, cum Regis animum oc-
 cuparat ; nec casuri laboris videbatur molem
 tentare, quam tanta firmitas ferret. Negotiosis
 honoribus notus, jam timeri, jam clientum
 vota admittere incœperat, cum major pote-
 stas subito exilio amovit ab aula quem totis
 jubente Rege cladis nuntium tot calamitosi
 habuerant. Quid illi nocuit hostis ? intulit
 vulnus, sed quo sanaretur, & periclitantem, ut
 falsus est, ex negotiorum turbine, improbi-
 que

que vigiliis sanitatem restituit ; denique nolentem coëgit, suum fieri. Inde, se inimico multum debere, non obscure profitebatur, benefactorem vocabat, mirabaturque se tot annos cæcum, non advertisse, homine ad opinionem felici, nihil esse infelicius.

In Stilpone habemus contentem aulicum: sed pauci sunt qui eo animo patiantur se tranquillos fieri. Authorem boni calumniantur, furiis devent; & impactis in alienum caput diris, propriam pacem perturbant. Fulmine afflatus vidisti ? aut exanimis jacent, aut attoniti exacto periculo tremunt adhuc ; & cum jam sævire Coelum desierit, nihil tamen audiunt præter tonitru ; quidquid vident, fulgur est : & se peti autumant ubi nihil minatur: non dissimilis quorundam aulicorum status, cum jubentur secedere. Dolent : parum est: timent quoque, cum exhausta principes ira, nihil relictum est quod paveat potens sui.

O miseros quibus sua pax pro hoste est: discite vivere: cum vobis in supplicium felicitas datur, discite frui: nihil boni vobis abstulit, qui negavit negotia. Caucasum amatis, ubi qui vinculis tenetur, pretiosis licet, miserimus est.

*Rostroque immanis vultur obunco
Immortale iecur tundens fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatq; sub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.*

Sed ad Charmionem, Gygen nostrum revertamur.

JUDI-

JUDICUM
LAPIS LYDIUS.

ELapſis aliquot diebus ad illum locum palam ſe confert, ubi cauſæ agebantur. Grauiſſima ſedentium judicum ſpecies erat; ætas apta negotiis, & ſub ipſâ canitie multus vigor. Oculuſ lentiffimo motu tanquam crimen aliquod in ſilente turba quæreret, ſerveroſ aſpectuſ vibrabat, & adducto ſupercilio non ſemel monebat, terribile aliquid, quod nondum os protuliſſet; ab iniquis debere expectari. Quàm ſanctè diſceptionibus publicis præſſe iudices deberent tabula admonebat. Fortuna globo inſidens, & plurimo auro gravis ad ſenatores videbatur accedere, & ne purpuratam integritatem depravaret ſuis opibus, armata in throno Nemeliſenſis fulgore prohibebat venientem.

Nemeſi proximè adſtabant lex & honor. Illa ſub matronæ ſpecie ſenectutem ita præſerebat, ut timere adhuc poſſet, nec aliquid animorum videretur amiſiſſe. Frons illi ſexu major ut ſcires viris imperare, & in cæruleâ veſte imitationes ſyderum ad ſignificandam originem, ne quiſ illi inſcius exprobraret vilitatem natalium. Stabat ex altera parte honor in purpura, ſplendidiſſimos radios vertice emittens, ut ad amborum conſpectum metueret conſcientia, dignitas erubeſceret.

Inſpecta tabula Charmion putavit nihil eo ſenatu integrius Areopagum habuiſſe: ſed mox revocata ſententia, quanto facilius eſt, inquit,

quit, pingere justitiam quàm reddere? Videbo an illa iudicum in fortunam severitas, quam gravitate oris, & picturæ symbolis ad plebis conspectum præferunt, etiam in privato eadem animi firmitate perseveret. Non multum temporis effluxerat, cum iudices illi actis causis, suas ædes inter clientum cuneos, & salutantium obvios honores repetunt. Aliquas observare placuit, ut deinde cum videretur, in eas secretissimè admissus, privatæ integritatis, cujus aliqua suspicio erat, testis locuples fieret.

Vix in primam ædium illarum concesserat, cum vir quidam nummis sibi patrocinium quaesiturus, ad senatorem accessit: verùm visæ pecunia, ocyus egredere, inquit, & illatæ injuriæ scias me memorem fore, quòd tuâ pecuniâ corrumpendum speraveris. Eandem sanctitatem alter in proximo tecto expertus est, & ostenso timidâ manu auro, adeò senatoris iram acuit, ut à servis immineret periculum nisi sibi fugâ consulisset. sed mox, quanto pecuniæ dispendio adeundi essent iudicum aliqui, in unius domo patuit.

Multo tempore cliens expectabat ad fores, nec ab auriensi officiosissimis verbis porrectaq; vultus humanitate obtinere poterat ut sibi laxarentur; aiebat enim abesse dominum suum. Hoc cum iterùm ac tertiò, irato similis, flagitanti respondisset, interimque alii non molestè admitterentur, intellexit cliens absentiam senatoris vocari, si quis pecuniæ parcens, nec placato prius janitore, colloquium viri postularet. Ergo ad crumenam versus; nullo negotio, inquit, reducem facies, quem longè amoverat incauta

incauta, ac nimium sibi consulens nummorum continentia. Sic marsupio loquutus, tulit ab eo quod durum janitorem exorabilem faceret, & dato porrigenti manum pretio, admissus est in aream.

Sed conciliandi alii erant, & cum à pluribus vernaculis, qui vel ad varia domus officia, hac illac concursabant, vel otiosi expectabant imperium, non semel frustra petivisset, domino frui, iterum crumenæ operâ usus, indulgentissimum habuit hominis cubicularium, qui tum fortè à senatore digressus, alteri servorum colloquebatur; nec enim prius gratiam postulavit, quàm nummos avidè intuenti proponeret. Et faciam lubens, inquit cubicularius, ut dominum meum videas; sed dum quibusdam codicillis impeditur, placet brevi ambulatione paulò cunctantem opperiri? statim ac ille absolverit, sciet te hîc esse, qui ob negotia veneris.

Dum sic unà repetitis vestigiis, comitanteque Gyge, aream secant, multus illis de litigantium sorte sermo fuit. Quàm inquietè vitam ducerent: quàm sæpè duris iudicibus uterentur, qui vel meliores causas haberent: quàm tardè, totis invocatum jus veniret, in miserorum auxilium: & his quidem prolixius immorabatur cliens: verùm sic ad illum alter. In plures annos trahi sæpissimè negotia quæ breviter absolvenda essent, nimis certè verum est, inquit: sed monebo quo compendio, & quàm foeliciter ad optata pervenias: unum possum, quod & præstabo, sistere te domino meo: tum subridens: sed si non vacuus
illius.

illius uxorem invisas, inquit, illud si egeris, spondeo per omnia facillimum iudicem.

Ad hæc cum hæreret tristis cliens; inutile enim sentiebat esse quodcumque jam pecuniæ profuderat: quid stupes, ait senatoris famulus: nescis ergo per mulieres hodie forensia negotia agi, ideoque plurimos virorum domi manere, dum uxores per varia tecta, formæ illecebris, & sermonum venustate, deliniunt, flectuntque iudices suos: Honestius certè dominus meus sexui huic, ut jam mos est, obtemperat, accipitque ab illo regulas juris: sola enim conjugè excepta, nulla mulierum foeliciter tentaverit mollire animum illius: legibus (quas alioquin sanctissimas habet vir integerimus) unum præfert matrimonium. Si igitur expeditam, fortunatamque ad tua negotia viam quæris, ut blandus tibi iudex fiat, uxorem promerere.

Deinde quid mulieri magis in munus placeret, diu inter illos agitatum est. Alius pridè speculum attulerat, cælati argenti laminis, ac frequentibus smaragdis eximium: purpuram alter, ut pretioso vellere commendaretur jam apud iudicem nutans causa; ergo ut muneris novitate magis delectaretur mulier, dandas esse in aures, quas scirent ex pretio, & arte fore illi gratissimas. In hoc consilium, haud viso senatore cliens egressus est, Gygesque cum eo, maximè dolens ejusmodi captionibus æquitatem violari. Neque hîc solum leges terebantur; pluribus enim in locis advertit ille, ad accessum eorum qui causæ pretium afferrent, cum à jure timor instaret, tantam servulorum,

lorum, ipsiusque Domini lætitiā esse, ut pro-
tinus nosset. fortunam non eos omnes pro
hostibus habere, qui publicè infesti sunt.

Unus inventus est qui cū familiæ leges
pronunciaret, docebat liberos de protrahendis
litibus quæstuosissimā artem; de interpre-
tando jure in amicorum, aut potentiorum
gratiam; denique de abiicienda conscientia,
quam dicebat perrarè negotiis aptari, rigidam
nimis, querulam, & mortalium quieti inimi-
cam. Denique munera commodè à iudicibus
accipi, & solum ab illis respui solere qui inep-
tā pietate, de publico satis, de familia nihil
citant: ut aliis benè sit, sua bona negli-
gunt.

Illud certè apud omnes in confesso est, vix
iudicem fore integrum qui acceperit; mitiga-
tur enim donis animus, & benefactori nocere
quis audeat? in agendæ litis controversia, nihil
videt muneribus patens iudex, præter mune-
ra, ad illorum normam, obsistente licet lege,
flectitur, & iniquus mavult quàm ingratus
haberi. Ingens in ea dignitate scelus, cujus
hæc ut plurimum origo censebatur. Aliqui
erant qui cum multo ære vacuos honores e-
missent, mox ut spontaneam penuriam senti-
re cœperant, indignabantur, se non nisi saluta-
tionibus nutrirī, & ad inanis stomachi fulci-
mentum advocabant, quæ malis iudicibus
semper præsto est, iustitiā venalem. Quid
egissent suis opibus destituti? œconomix er-
rores necesse erat, compensaret illorum manu
jus proditum: quippe defecissent, nisi quæsi-
tam ex honoris immodica cupiditate paupe-
riam

riem refarcisset calamitas publica. Nec iniquitatem cohibebat, quod laceræ fortunæ invitos reparatores haberent illos omnes, qui in cupidum iudicis familiam suas opes coniecerant. Non quilibet artifex sponte laborat, neque curæ est triremium rectoribus, compulsi, an volentes ii quibus ex officio imperant, opportuna diligentia, manuque navigationem juverint. Isti ergo nullo discrimine malefuada litigantium pecunia in suæ domus commoda utebantur, nec aliam prætendebant avidissimæ noxæ excusationem, quam se ejusmodi munera recipere quidem; sed minimè quære; neque aliquid justius acquiri quam quod ab ultroneis datur: quia non expectatus ad limen accessit, ut mariti thorum deturpet foedissimis amoribus.

Quodcumque peccatum suos patronos habet; & tum nescio quo authore liber prodierat qui iudicum in admittendis muneribus facilitatem non excusabat modò: sed divina etiam autoritate firmabat, quasi Deus licentiam illam suo exemplo faceret, cùm à nobis, qui in reorum numero sumus, accipit munera, omnium iudex: illudque sapientis, Magistratibus diceretur, da & accipe. Sed alterius scriptoris, qui rectius cogitabat, hæc responsio fuit: Quidquid Deo tribuitur, non munus est, sed solutio debiti: sed & si munus volueris appellare illi conceditur, qui & æquitatis prævaricator esse non potest, & idè tantum nostram postulat, ut postquam in eum collata erunt, in nos deinde copiosius resfluant: non enim quia indiget Deus, aut quia avarus est, cupit:

cupit ; sed ne ipsi homines egeant , jubet tribuere quæ in eorum manibus otiosa , statim ut ille acceperit , in immensos redditus crescant ; neque secius quàm terræ credita sementis , uberiorem se messem , data temporum patientia , certissimè redditura sunt.

Ex occasione authorum qui de judicum officio ac integritate ita variè scripserant , frequentissimè in privatis colloquiis illa quæstio agitabatur , unde factum est , ut Charmion in cujusdam Theologi domo hanc pro judicibus apologiam audiret. Non multos equidem ea in re peccare existimo ; neque etiam omnia munera arbitror inhoneste admitti , aut injustitiam pugnare. Præclarissimum hoc habet inter cætera nobilitas , quòd qui generosa stirpe orti sunt , in famam potius , quàm in amplissimas opes laborant , neque vitam ipsam cujus apud ignobiles tantus est amor , honestati præferunt ; ut penè ex illa animorum celestitate , de ignoti viri natalibus judicium certum tuleris. Idem ut plurimum in senatoribus præstat dignitas sua : Pudet namque quam sumpserunt purpuram vili commercio dehonestare ; consilium sumere à fortuna ; dare manum muneribus ; latrociniorum vindices , non finit honor latronibus accedere , neque in occulto reos fieri , ne tribunal malè usurpent , cujus justissima severitate & ipsi damnarentur.

Major , credite , numerus illorum est , qui æquitatem servant , quàm eorum qui cum sceleribus mitius agunt , quoties aliquid speratur ex indulgentia cessurum in ardentis avaritiæ

cu-

cumulos, aut projectæ voluptatis luxuriam. Non multos invenies qui uxorum cupiditati ita consulant, ut illarum manu sanguinis pretium accipere velint, quo familia plus sordium acquirat, quàm potentię, aut fulgoris. Sed ex calumnia partium, quibus infœlix in exitu causâ, familiare damnum attulit, penè factum est, ut vel æquissimi judices ancipitem apud vulgus famam habeant, timeaturque ab illis quorum nulla est in reddendo jure ambiguitas. Nemo à foro discedit nisi hostis, si negatum est quod etiam nequissimè concupierat. Miraris ergo, ab hostibus ea jactari, quæ à veritate omnino aliena sunt? miraris in suos animadversores invehi (ubi spes omnis præcisa est) destitutam nequitiam? Nisi loquax esset ultio, sæpissimè periret: Quid! negare illi vis, cum cum manuum usu careat, verborum solatium? nec ipsa lex in illam eâ acerbitate sævit; ad levamen doloris aliquot concedi horas, finitque brevi insania mulcere acceptum vulnus. Cum igitur ex disceptantibus pars una necessariò damnanda sit, ut altera quod suum est, decernente judice, recipiat, & ex damno calumnia emergat, tanquam aliquis ex ligno vermiculus sit, ut obtrectatricem mediam civitatis partem judex habeat, dum alia probat quod ab æquissimo tribunali sapienter decretum est.

De muneribus dicam quoque quod sentio. Exacta causa non videtur æquitati officere acceptum à judice munus. Quæ viatorem præcedit umbra, sæpè & impedit; quæ sequitur non item: si de muneribus agitur, res penè eadem

dem est; nam quæ litem præcedunt, aut etiam comitantur, obsunt luci quæmaxime requiritur in judiciis; quæ sequuntur, ex gratitudine scilicet, & in præstitæ operæ velut præmium, nihil nocent.

Præterea, nimix Religionis videtur esse etiam durante lite, ea prorsus non posse accipere, quæ cum modica sint, & patria consuetudo haud improbet, nec vim æquitati inferunt, nec maculam famæ: licet cautiore virtutis esset eâ in re severitas, & timendum, ne qui levia sæpius accepit, ampliora dona expetat, cedatque tandem cupiditati, cui non assuevit, rigidus officii sui censor, ex toto imperare; multo enim facilius est omnino abstinere à muneribus, quam non peccare in admissis; & rarus est judex, qui aut velit, aut queat, ut pelago Deus, ita donis certos præfigere limites, ut suam arenam non excedant. Hanc pro iudicibus orationem libenter audivit Charmion, verum enim continebat, sed magis placuit, quod post ea vir egregius, qui aderat, de patre suo sic retulit.

Vestis audire optimi senis patris mei sapientissima monita, quibus ille cavebat, ne qui ex filiis in paternum gradum assumendus foret, eo malè uteretur? Nobilissimum par sed arduum, aiebat ille, innocentia & dignitas; & ideo ferè quisque sapiens publicos honores refugit, ne dum in errores alienos animadversor constituitur, sui judex esse negligat, & lex illi vilis fiat, sive assiduitate tractandi, sive etiam experientia, nihil ab illa metuendum, cum in ipso tribunali delinquitur, inde autoritas in re-

motiorem nequitiam tota majestate se extendit. Sicut enim non ubi auditur tonitru periculum fit, sed longius, quia obliquo motu præcipitat excussum fulmen, & in distantia lævit, ita qui ex officio tonanti legi vicinior est, majori securitate scelus admittit, quàm qui procul à tribunali audet res laceßere; & ex quo judex factus sum, sicut iniquius raptorem me fore intellexi, si læsa integritate ditescerem, ita credidi esse posse licentias. Sed obstitit, ô filii, justitiæ amor, timorq; ne si me authore damnaretur æquissima causâ, jacturam deinde refarcire proprio patrimonio cogerer, illasque familias instaurare meis sumptibus, quæ meo peccato periissent. Cujuslibet enim raptoris ea est obligatio, ut reddat quæ abstulit; & quis neget litis arbitrum immeritæ familiæ ea dextraxisse, quæ iniquissima sententia, sive legum ignarus, sive emptus judex, in alteram contulit?

Non conscientia tantum, sed & famæ honestas curanda est, ô filii! cum nuper uni ex nostris aliquot vini dolia in munus missa essent, ut pessimæ causæ suffragaretur, illaque in cellam vinariam cum cæteris deponi passus fuisset, statim rumor tota urbe sparsus est, nihil ab ebria justitia sobrium debere expectari: aliis etiam non inurbanè jactantibus, judice frigidissimo eum certissime esse usurum, qui bibaci Bacchum non propinasset. Cum illud ubique vulgaretur, solus ignorabat Senator se in fabulam venisse, se famæ pretio redemisse suam sitim. Alius oblatum equum non in vitus addiderat præsepibus suis, quid dixisse

ipsum putas, qui dederat? cum inter amicos ageret, in verbis venustissimè luit; nempe ab equo, non æquum judicem faciliè fieri, & sibi equestrem justitiam velocissimè adfuturam esse, quæ in auxilium partis pedes iret, citoque lassaretur.

Quandò pluchrius, optabiliusque, nihilominò accipere, quam accipiendo turpiter ditari, & ea familiæ inferere quæ infament; si aut testes habeant, aut ipsa dantium pravitas, venditæ sibi nequitix ultrix, ex merito prodiderit?

Memini me aliquando legisse, Serapidis statuam, manu ori superposita, suos admonuisse cultores, ne ejus originem indicarent, si nosse contigisset; nam Princeps mortalis olim fuerat, mortali matri genitus, & ad Religionis majestatem intererat, populum Numinis sui ignorare natalia. Fortuna, ingens licet, ò filii mei! & Dæ alicujus instar, plebi reverenda, habet tamen quod occultat, si probrosâ nativitate ad illud fastigium crevit, unde cæteras superba despiciat. Pessimè divites sumus, si fons opum is est quem debeamus occultare silentio. Facultates non placent quas me pudeat comparavisse. Quid prodest judici aureum scelus, si ipse, qui reos legibus solvit, fortunam suam non absolvat?

Cæterum, speciosior est auro æquitas, stabiliorque; nam & nitidius fulget, & illam cum populo dederitis, semper vestra est. O quantâ audaciâ flagitiosi homines in scelus ruent, si nos mercatores esse opinentur, & posse redimi quodcumque peccaverint! si nos debitores, si

pla-

placatos faciant, antequam ipsi noverimus, indulgere, an irasci oporteat! aurum si accipitis, potestatis vestræ certissimum vinculum existimate; exerceri enim in illos non poterit, quibus erit obnoxia: gladium quomodo arripiet manus, quam implebit aurum? an ut reos ex merito feriat, unquam attolletur, si metallo gravis erit?

Sed & pensate, quantò jucundiùs illud præteriens iudex audiat; ecce æquitatis incorruptum servatorem, ecce vindicem scelerum: quàm si illud in aurem venerit; ecce virum in suæ familiæ incrementum, civitatis vastatorem; apud illum quilibet justus, reus est, si inops: miraris divitem? vendit omnia: & ne putes aliquid excipi, jus ipsum. Vides, ut ambulat opimis spoliis indutus? Ex quolibet vestitum filo sanguis stillat; illas enim miserorum cruore sibi comparavit: neque lenius dives est, quàm si more tyrannorum plebem mactaret professa sævitie.

Ex his omnibus intellexit Charmion cedrina quædam tribunalia esse; sed plura inveniri quæ corrumpantur, & muneribus, tanquam lydio lapide, optimos iudices à cæteris discerni.

J E J U N I A O R - N A T A.

SUb ipsâ meridiæ, cum jam varia per urbem horologia monuissent adventasse tempus prandii, nobilem virum in ferico curru, una cum uxore ac liberis repetentem sedes suas, obvium aliquando habuerat noster Gyges;

nec dubitavit, splendidè pransuos, quos tam opulenter regi, gestarique conspexerat. Verum in domum receptus, mox agnovit totam illam vestium pompam supplicium ventris jure haberi, & quidquid in curruniteret, opus esse inediae.

In grandibus patinis parcae dapes (ad malum ministrantium omen) comptissimis dominis apponebantur; nec alios omninò cibos à frigido foco expectare fas erat, cum illa stomachi solatia in suo cultu stultissima vanitas copiosè impenderet. Venustè quidem edebant nobiles isti; nam studium erat, ne more vulgi in egenam mensam accumberent; Sed quid ad naturae levamentum mappa mundior, tersa fidelius lances, textiles sellae, circumque aulae in fortunae larvam, suis coloribus figurisque fulgentia?

Qui assidebant variae aetatis pueruli, consumptis citò eduliis (quod nescirent sortem suam) iteratis blanditiis, atque clamoribus alia atque alia petebant, quae tenuis dare mensa haud poterat, memores quid viderent in aliis: sed flere pater jubebat compositissimae paupertatis tyrones, docebatque, quidquid velle ansì erant, honesta patientia, & quae ingenuos deceret, expectare à parentibus. Interea servuli reflexis, ne viderentur, cervicibus, maligne ridebant, gaudebantque illam aetatem inepta simplicitate monuisse dominos suos, quam fatuè in serico & auro penuria foveretur.

Et hoc ipsum sic apud se versabat Gyges. Quam decorè egent, qui sic totas opes suas spectaculum effecere! sed & quam callidè superbia

perbia inops sua jejunia ornat, ut satietatem quandam opum præferant, credaturque nihil illis deesse, ubi præter clarissimas vestes, ac comparatam, tumentis familiæ damno, suppellectilem nimiam, desunt pene universa.

Aliquos esse homines ajunt, qui solo odorum haustu famem placant; patulis admove-
rerofas aut violas naribus, eximia illis satietas & ubi amicis in effusissimæ charitatis pignus, convivium ornandum est, collectos undecumque, ex fragrantioribus, flores in frugali mensa reponunt; aut si piget diligentiae, hortos ipsos habent pro cœnaculis. Quàm foeliciter plurimi ex nostris nobilibus hanc accepissent à natura ciborum continentiam! si sic pastis vita maneret, impunè auratis vestibus circumtecti incederent, quos nunc miseramur ærumnosè pretiosos. Non pugnaret in stomachum crudelis vanitas: in eximio cultu absque creditoribus ducerentur lætissimi dies; neque dolor esset iis ornari quæ cum debeantur, possessorem suum lancinant.

Non diu sedentes tenuit leve prandium; & ut explicandis ossibus servi recessere puerique ad suos jocos conversi sunt, serio sermone maritus ita cum gemente uxore de re familiari loquitur est: Quid quereris, quid suspiras, mulier? ad hanc parcitatem tua nos adegit ambitio; non ita nobiscum egit fortuna, ut possimus simul magnificetegi, & impleri; alterum eligendum erat, aut sobria vestis, aut mensa; placuit inani noxius splendor; sed ô memiserum! qui te ad necessaria jejunia compellentem lares nostros, antequam desperatæ

res essent, & mercatorum turba timeretur, virili robore non compescui! meum erat uxorem regere, non sequi: ordinem matrimonii foedè ambo turbavimus, dùm tu præscribis quantum insanire luxus debeat, & ego nimium indulgens, ne te gravem sentiam, petitis annuo querentemque te abjectè haberi, placo muneribus: fortunatè rigidus fuisset, qui molliter & infaustè toties dolui lachrymas tuas.

Ad hæc mulier visâ est ita lugere, ut etiam liberè excandesceret. Et tu non in culpa, ait, qui tot equos inutiles tamdiu habuisti in stabulis? his tu, quasi Diomedis essent, te depascendum tradidisti. Dum in aula tanto comitatu circumseptus vis conspici, & fortunam tuam vexas, ut grandior appareat: dum viros Principes plus imitaris, quàm sequeris: dum studes placere alienis uxoribus, & fastidita conjugè, turpissimæ voluptates magno emendæ sunt, diripiuntur ea bona, quorum nunc jacturam in meum caput retorques. Si plus tibi videor splendoris quævisse in vestibus, consilio, non superbia illud egisse me existima, ut quicumque me cerneret, ex ornatu tuam uxorem sciret esse, non famulam. His dictis, festinanter virum deseruit mulier, ne audire ab eo atrociora cogeretur; simulque Gyges ab turbata domo egressus, ita cœpit philosophari.

Quodlibet vitium certè habet martyres suos. Gravem esse suis cultoribus Deum putant omnes qui ab eo deservire, nec advertunt ipsâ declinatione incommodi, in aliud poenæ

genus

genus provolvi miseros, quo nullum acerbius. Auro dicere quilibet avarus potest, quod, martyr Christo: propter te mortificamur tota die? sua enim supplicia avarus & patitur, & amat: dilectæ mercedis intuitu, in longa spacia protrahit ærumnas suas, nec beatiore credidit quam qui sub tortore cupiditate jure à ceteris habentur infœlices. Invidus carnificem habet alterius fortunam si propitiam viderit: quibuscumque bonis læditur, nisi sua sint. Qui libidinosè vivunt, sub amore suo vapulant. Aliis ut video, durissimum famem infert immodici vestitus splendor, ut nisi jejuni non fulgeant: jucundo amictu, querulo ventre, neque unquam benè pasti, nisi cum apud invitantes famelici convivæ, diu laborantem, contractum. que domestica penuria, explicant stomachum suum. Quàm acerbè edent isti cum in alienas ædes successerint! quàm minaces carnibus, quàm terribiles erunt, ubi cultros simul & dapes dabit mensa; licebitque iis armis uti, quibus bestiarum cadavera, post venatorum varios ictus, morsus canum, coquorum injurias, ultimo impetu conficiuntur.

Homines ecce bombycibus per omnia simillimos; isti enim vermes tamdiu edunt, quamdiu sub suo serico non latitant; mox ut illos excepit pretiosus carcer, opusque suum peregit, artificis oris ambitiosus labor, egere discunt, in totum jejunant, tanquam per id natura nobis innuat, eos omnes, qui, ut carè nimis induantur, se exenterant, jure habere pro cibis suas vestes.

O patientiæ miraculum! nemo diu loricam

gestat, quia grave humeris pondus, & corpori humano, ubi se tuendi necessitas abest, haud idoneum; togam ponimus, si nimio calore infesta est, cocco licet vel auro conspicua sit; & tamen inveniuntur qui famem pati malint, quam vestem abjicere.

Quos justius damnem, nescio; ex superbâ voraces, an jejunos: Turpissimum certe est, ex ciborum affluentia & luxu quærere famam. Immanis venter, cui tanto labore parantur cibi, quos etiam nauseans & fastidiens capiat. Atrox gula, quæ tot cursores habet qui culinas suas instruant; quæ tot periculis quæri vult, quod sæpe ipsa nolit, ubi repertum est; quæ tot stagna, tot fluvios, ipsumque oceanum turbat, cum ab ventis, & ab syderibus pax est; quæ ingentes feras capi vult, ut modicam partem sibi delibet; quæ condimentis irascitur, ex mollitie, & consuetudine, non ex gustu, coquis placari difficilis. Horrendum, ita vivere, ut quod in unam diem peremptum, assum, elixum est, mensi, si sobrie illum ducas, plane sufficiat. Sed insanum quoque, de vestibus præcipuam curam habere. In subere præter corticem nihil videas, quod usibus humanis serviat; infructuosa prorsus arbor cujus tota vis in integumento laborat, ut obducatur egregius. Aliter se gerit prudens vitis; quod virtutis habet, sapienter impenditur: quantum opus est, ex ea cortex accipit, sed major de uvis cura; nec dedecus est arboris, quod rami informes tanta utilitate peccant. Quid stultius, quàm in pretiosas vestes totam conferre substantiam? sibi suisque patientiam imperare, ut cæteris

ex-

exhibeas decentius spectaculum? ad quascumque novitates ambitiose mutari; dolere, si quis in amictu, quem ad ingens sartorum commodum mos novus induxit, citius, aut carius insaniat?

Non attritu, aut colorum damno; sed opinione, jam apud nos panni vilescunt. Ut pretium vestis amittas, satis, si per paucos dies visa est; una se vestiendi lex, oculorum fastidium. Ad comparandos hos ornatus, ubi pecunia deficit, sæpe dominus solidiora cadentis fortunæ solatia lugens vendit, suas cœnas, sua prandia; non rarò matrona pudicitiam; tanti est splendide vestiri, ut turpius credatur, obscure continentem esse, quàm fulgere jacturâ castitatis.

Verùm se prodit tandem tantâ arte palliata necessitas; minuitur in dies supellex; liberis subtrahitur annona; indicitur fames servis, & ut familiæ leges apud vicinos pervulgavit aut vernularum loquax egestas, aut ipsa jam vacuæ domus miserabilis species; intutum est foras exire; stat in viis cum satellite sollicitus creditor; qui longo carcere dominum cogat ea reddere, quæ olim in hunc fortunæ suæ decus mutua sumpserat, ut clariùs rueret.

Sed & ampliora in hunc modum meditabatur Gyges. Vexari suis malis miseri solent: verùm & ornari possunt, si inter adversa virtus steterit, firmeturque hostili impetu animus, velut quædam concussæ procellis arbores copiosiori radice suam humum amplectantur ut fidelius adhæreant. Martyres jure dicimus

buq F 5 pœnis

pœnis suis splendidos; Illustrissimi namque cruciatus quoddam genus est, ita torqueri ut luceas: sic illorum caput Christus lædi ab hostibus voluit, ut per ipsa vulnera, tanquam per rimas, emicarent illi radii quibus totum orbem collustravit: & quia (teste Augustino) velut ignis plurimo vapore circumdatus, Servator propemodum latuerat, dum hîc viveret, occidi placuit, ut expoliatus nube carnis, fulgorem redderet majestatis. Sed quàm rectè, quamque sapienter pœna admititur, ut per illam Martyrum fides ac Christi dignitas fulgeat; tàm fatuè quæritur ad illum splendorem comparandum qui rem domesticam exhaurit, imponitque spectantium oculis. Quæ (ô Numen!) mortalium fors & quid in ea expetendum credam, opulentum videri, exquisitis operiri vestibibus, & se scire miserimum?

Modica est quæ in contemplando cultû sentitur ab oppressis voluptas; citò luctum movet inanis luxus, cum ipsa sui ostentatione animum ad secretæ egestatis memoriam revocat, monetque quid ultra timendum sit. Hujus tamen ineptiæ tantus est in plerisque ardor; ut sæpè matrona liberis fundum perire lubentiùs sustineat, quàm sibi ornatum: & ne destitutæ familiæ credatur quàm suo corpori crudelior, in gratiam superflui cultus ipsa quoque à necessariis abstinet, & tanquam jubente inedia medico, ne quid repletio noceat, patientissimè sibi jejunia condensat.

Aureum monile suo conjugî prætulisse Eriphilem libri referunt: neque rarum etiam apud

apud nos maritum tradi, ut superba uxor, verum egens, margaritis conspicua sit, quibus carere, durum putatur. Ecce aliud omnino vanitatis iudicium: cibos credit ornamentis viliores, neque ventris supplicia estimat, dummodo sub pretio laboret.

O quale par ambitio ac fames! inflatur illa, stringitur hæc; & tamen cum naturâ non conveniant, simul degere necesse est, ut ambitio adjutrice fame ea sibi comparet, quæ magis in tumorem suum conferunt.

Tanto impendio quis ferat paupertatem vestiri? Pretiosiores auro lapillos existimamus, quos in annulis metallum illud circumligat. Picturæ injuria censetur, si tabulæ pretium superat ornamentorum splendor, propter quam tantummodo quæsitæ sunt: quid igitur stultius, quam misererrimam fortunam felicium pompa convestire, ut vilius omnino sit quod præcipuum, quàm quod supervenit?

CONJUX AUREUS.

IN progressu sermonis erant duo viri, cum ad illos Gyges accessit: sic autem ad alterum alter. Fateor, movent me gemitus illi quos etiam silentium noctis interturbare, ex famularum relatu tristis intelligo. Tanquam mori destinasset, mœstitia conficit corpus, cibos avversatur, somnum exclusit: Miserum me! in eo statu est mea familia, ut nisi opulento genere fulciam, citò cadat: ecce ditissimum,

qualem nec ipsa vota suspiraverant. Constantissimo ardore, vestium pompa ac numero famulorum, etiam inutilium ambitioso comitatu, ita magnificè procum agit, ut & humiliter: neque enim pudet quotidianos deprecatores adhibere, qui nos ad misericordiam flectant; In dotem, ne consilio amoris obftet ignobilior cupiditas; perit tantum quæ in filia mea præcipua sunt, genus & formam: at luget illa, nec placatur divitiis. Arca est, inquit, non homo; inter merces ergo computari me patiar, quæ sic pecuniis æstimor? In genero parens meus censum quærit, non stirpem aut meritum, Bestiam illam non fero, vitulum illum aureum quem sic pater adorat.

Et hæc quidem illa absente me: sed altius ferit, quod & mihi professis suspiriis sæpè loquuta est; virum hunc in supplicium sibi dari, si ad quæstuosas nuptias invitam compulero. Inter patrem & oeconomum medius, cui auscultem prorsus nescio, nisi fluctuantem animum, constantiâ mentis, quia polles, optimoque consilio firmaveris. Miserebor, ô amice! an utilissimi propositi, ad fortunæ nostræ commodum, tenaxero? ex utraque parte certè sunt, quæ invitent ac deterreant: Ita vim inferre, feritatis est: verum, non audire lugentem, providentiæ. Vix ad suos contemptores reddit semel repulsâ felicitas: sponte accedentes opes si reiecero, quis fastidioso reducet ut iterum detur posse frui, & ex amantium successione agnoscat gnata mea nihil

hil se rebus nostris nocuisse, cum primum expulit?

In hoc negotio, nec deliberandum esse, alter omnino censebat, addebatque subridens: cogi volunt ad nuptias virgines: ut pudicitiae famam consequantur, flent, gement, latitant etiam non raro; numquam tamen magis lætæ, quàm cum ex parentum imperio ad id videntur adigi quod maximè desiderant: huc usque filiam (paternæ dignitatis immemor) penè oravisti ut à te maritum acciperet, expectat ut jubeas. Nobilissimæ puellæ injuria erat hæc de fictitiis gemitibus atque adumbrata castitate cavillatio, ideoque dure pater accipiens sic audiente se traduci, quam optime notat virginem suam. Honestius de ea judica, inquit; In illius mores non cadit ista pudicitiae larva quam in aliquibus videmus: vir iste, cui illam collocare constituo, opulentus est; sed infimâ stirpe editum, nec (ut fatear) ingeniosum satis, vehementer aversatur filia mea, tanquam peccatura in avos (nam hoc sæpe conquesta est) solique corpori nuptura, si illum duxerit.

Ad hæc verba ampliori risu diductus qui procum ignobilem probabat in generum; & quæso, inquit, nonne jam honoris superfluas curas antiquavit consuetudo sapientior, ut nulla pene natalium ratio habeatur in nuptiis, si copiosæ sunt? Utili honestum certè præferbant veteres; sed jam viluit apud nos ea agendi ratio, & ineptus hodie censetur quisquis in eligendo genero, neglectâ familiæ cu-

Perbiam consulit. Optimè quidem si ista conveniant; verum ubi altero carendum est, eligendum planè quod solidius. Parva res, crede mihi, vacuus honor: pecuniam malim quàm tumorem ac stemmata Nobilium. Recordare quid nuperrimè Parmenius vir egregius fecerit; filiam habebat venustate oris ac virtute spectabilem: in sponsam petebatur à plurimis, quorum non dispar erat rei familiaris status ac originis vetustas: omnes tamen aliquamdiu inani spe resectos contempsit, lussit, amovit, ut gnatam suam opulentissimo adolescenti traderet; verum iis orto parentibus quos ille, si petas unde sit, nominare non audeat.

Nobiles avos, & te genitorem, nimis cerrè perpendit tua virgo: nunquid Andromacha clarior est? & tamen sic illa ad filium indignantem se abscondi cum ad necem quærere-
tur,

--- *Spiritus magnos fuge,
Animosque veteres sume quos casus dedit.*

Generosissimam matrem docuit necessitas quid de filio ageret: urgente fato, probrum non putavit Hectoris prolem delitescere. Verum si & de matrimonio agitur, sæpè lex ab infesta fortuna sumenda est: neque indignum existima illius arbitrio regi, cujus tantum est in res humanas, ipsosque Principes imperium. Aliqui scripserunt terram esse cœli conjugem quod scilicet illius concipit influxu, nec quicquam generat nisi maritus ille superior ac tot
syde-

syderibus clarus fordidam, depressoque matrem fecerit. Connubium tamen istud, auctore Deo factum est, neque ullus culpat providentissimi Creatoris sapientiam, quod superna cum infimis tanto nexu cohæreant. Nihil ergo indignum virgine tua si jungi sibi patitur quod infra se est. An pudet cœli amores, amplexusque castissimos assumere in exemplum matrimonii? Sed jube vocari illam, & ut pater loquere, si opus est: quamvis ego, quidquid dicas, jam mutatam crediderim, ideoque tantum fletus fingere, ne ex levitate animi credatur tandem consensisse in virum, illum, quem antè tanto fastidio despexerat.

In suo cubiculo hærebat cum aliquot puellis moestissima virgo, ad curarum solatium lanam ducens, & quasi manuum arte atque consilio lenitura fatum suum; ad quam dum festinat puer, qui incogitantem advocet, ita Gyges in crudelissimum patrem apud se pronuntiat. Genuisti miser, ut adultam, coacto hymenæo ac probrosâ affinitate conficeres? Si nubere imperas, maritum concede, quem sine pudore intueri, quem possit absque lachrymis secretoque odio in thalamum admittere. Pecuniosus est, sed stupidus, sed vecors vir iste, ut tu fateris. Pasiphaën vis esse filiam tuam, qui tanto animali illam subjicis? Multæ lectionis erat Gyges, & ex studiorum recordatione in ampliores cogitationes sic & facillimè effusus est.

Numinibus suis, ut sanctius haberentur, addebant pretium veteres, quasi maiestatis access-

Numinibus suis, ut sanctius haberentur, addebant pretium veteres, quasi maiestatis accessio foret, etiam in diis, auri dignitas, quod omnium penè mortalium consensu consecravit opinio. Fictiles Deos, ligneosque, quos simplicitatis ingenium diu tulerat, tandem in contemptum adduxit sua materia. nobiliores conflati sunt: æneos quoque & marmoreos procedentibus sæculis erubuit ambitiosior superstitio, & tanquam decernente avaritia, nihil auro credidit esse posse divinius. Improbam hanc ac sacrilegam opum existimationem etiam in quibusdam Christianis olim Augustinus advertit; sunt enim (si detur optio illud colendi, quod maxime probat cupiditas) qui Verbum inauratum velint magis quam Incarnatum, & pretium sanguinis vilius putent, quam si Christus perditos homines in metallo redemisset. Nam sicut displicet impudicis (ait) quod Virgine matre natus est, ita & avaris, quia aureum corpus non habuit, cuius lumen perversis mentibus proculdubio fuisset ipso sole charius. Christianorum aliquos ex immanitate affectuum adeo insanire, ut suum Christum fastidiant, quis credat nisi tantus Doctor scripserit?

Sed ecce in minore negotio, quanquam nec sine Numinis offensâ, non omnino dispargustus, ac sordidæ cupiditatis furor; iste enim vir, ubi de collocanda virgine consilium init, spreto clarissimi sanguinis pretio, quasi nepotes ex metallo suscepturus, optat illi, proponique invitæ coniugem aureum, per longa miserrimæ vitæ spatia, & fulgidum, ita & fu-

tu-

turum gravem, non redamanti sponsæ; similemque in omnibus auro illi propter quod conubium contrahendum est.

Cum hæc cogitaret Gyges, adfuit ante patrem miserabilis puella: pallidum os; oculi recentes à lachrymis ipso rubore indicabant, si deretur potestas, quàm fusè solverentur; incessus, ex mœrentium more debilis, ut curis fractam, victamque dolore non dubitares.

Neque tamen sic sævissimum parentem movit; pugnabat in filiam dira cupiditas; & crudelis amici consilio violentior pater, de pretioso conjugē ita gnatæ loquutus est, ut iuberet accipere. Et nunquid voluntati meæ non obtemperabis, inquit; Ergo non licebit mihi virum eligere, quem tibi magis, mihi-que probaverim? à te legem accipiam, ego pater & senex? ætatis es, quæ non sapit. Ut fortunæ tuæ melius sit, ista affectuum dulcedo exuenda est, ex quâ metiris annorum quietem, ac solatia matrimonii. Vide Principes, exosas sæpissime ducunt; amor præfertur foederum necessitas, neque sympathia nubunt, sed utilitate & consilio; accipiunt sæpius, quos nunquam videre, nisi forsitan ex picturis mendacibus, quarum forma ideam artificis reddit, non virginem, de quâ maxime quæritur: neque tamen se miseros dicunt, se infausto cupidine nuptos, cum aliud, quàm quod insincere penicillus adumbrat natura ostenderit.

Antu regibus in amando delicatior? disce iungi, non ex naturæ arbitrio, sed ex prudentia Parentis, cuius est coniugem gnatæ suæ tradere.

tradere, ne videatur illa, si se audiri, si se consuli vel leviter optat, nimium de sponso cogitavisse. Decentius maritum ex aliorum oculis, quam ex suis pudor æstimat; laudatur in virgine illa simplicitas, quæ jubente tantum patre, amorem concipit, ponitque, si ad ditioris proci accessum, quem ille recens probaverit, ardere iubetur utiliore incendio.

Suspirabat illa, cum hæc ardens pater diceret, & ut facultatem obtinuit, sic breviter ore demisso loquuta est. In filiam quantum tibi imperium natura concesserit, non ignoro certè, pater; in culpâ sum, si quem nolis, amaverim: Sed an crimen virginis putas, quod ad viri alicujus nomen horreat, quæ ex pudoris ingenio posset summâ cum laude vel omnes averſari? Ad hæc verba hæsit quidam aliquamdiu pater, sed mox, æquali obsequio, inquit, odii leges atque amoris à parente puella, si sapit, accipiet; neque pudor est sic rigidam esse, cum flecti juberis, sed animi pervicacia. Ergo ne te diutius lateat consilium meum, virum hunc, cujus odio teneri te dicis, generum volo: gratum tibi necessitas, ipsaque consuetudo faciet; magna amoris incentiva erunt, fortunæ, quam nondum capis, gustus; pretiosissima; qualis esse Principum solet, supellex; aurum, gemmæ, ad triumphi speciem accedentes currus; mensæ Sicularum equanda; pedissequarum grex; denique opum ille rumor, ac luxus, qui familias reddit honoratiores, matronasque (quod defectu facultatum præstare nobilis affinitas haud potest) in summam felicitatem asserit.

Cæ-

Cæ
polle
potier
toque
ribus
actim
caput
que fu
quæ t
Herod
refer
videt
bus p
pend
niqu
moni
tur in
ceret
bus.

Sec
tris co
clave
verbi
nu co
provi
ceter
furen
gi su
tisqu
vet,
mort
circa
subit
pecta

Cæterùm, quod vir isse non multo ingenio polleat, rerum tuarum incrementum puta; poteris tu pecuniis, quas tantis precibus, tantoque patientiæ ambitu obtinere à subtilioribus maritis tot uxores nequeunt; non clam ac timide negatas opes in tuos usus subtrahes; caput eris viri tui, imperabis ad nutum. Neque futuræ proli timeo patris illam tarditatem, quæ tantopere (ut ais) ab urbanitate discedit. Heroum filios magnâ ex parte pecudes fuisse, referentibus libris, novimus; & hoc natura videtur egisse, ut in collocandis suis virginibus parentes virorum fortunam maxime perpenderent, non illorum mores, genus, aut denique ingenium. Tùm puellæ abire permisit, monitæ prius, ne nuptiarum quæ parabantur in crastinum, celebritatem ominosam faceret sua mæstitia, aut turbaret suis fletibus.

Sequebatur lugentem Gyges, at illa vix patris conspectum declinarat, cum in suum conclave se recipiens, terribili silentio, maiorem verbis desperationem professâ, utraque manu comas divulsit. Ad acerrimi doloris improvisum spectaculum celeres advolant cum ceteris virginibus famulæ, tantoque ejulatu furentem circumstant, ut ad hos clamores Gygi sua firmitas exciderit. Dum flet ille secretisque querelis acerbissimum patrem devoveret, in deliquium labitur miserabilis puella, & mortis speciem, solutis artubus, ac converso circa cor sanguine, casus ostendit. In tam subitâ clade longum erat vini subsidium expectare à servulis, nec aderant, qui darent

con-

confusè poscentibus. Propiore igitur auxilio perditum colorem, ac propè damnatam vitæ spem, in jacentis os conspersa gelida (quæ tum fortè fovendis floribus recens allata fuerat) utcumque restituit. Mox tanquam ignoto loco errare lumina cœpere, omniumque vultus pavidè intueri. Languidos oculorum hebescentium motus incertosque, sequuntur, qui vix possent à circumstantibus percipi, gemitus: & ut paululum vires collegit natura, potuitque verbis indicare, quid tantùm doleret, horretve, hæc prima vox audita est. Nubam! & huic viro nubam! & cras nubam! neque mihi induciæ saltem dantur, ut reluctantem animum ea mora possim meo fato conciliare! Non satis est me perire, nisi & cito percam!

Turbata deinde petiit, an cimba Charontis solvisset à portu; se enim velle in illam admitti, nec quid magis tunc optare. Desperantis ac perire volentis verba hæc erant, & quod in suam perniciem pressisset cautior ratio, illud non obscurè promebat animus haud compos sui. Plura, sed quæ non cohærerent, sapiùs iterantem in lecto reponunt, adductisque plagulis, ne lux necessariæ quieti importunè obstaret, exorabilem patrem, ac placidos virgini somnos optantes, abscedunt silentio.

Postera dies, quæ nuptiis destinata erat, fleatibus atrox fuit: nondum enim aurora venturum solem nuntiaverat, cum puella, ante quàm ad obsequium accederent famulæ, extremum spiritum egit, sive ipso dolore soluta, sive (ut plurimi conjectabant) pharmaco

ma-

matu
audi
pœna
certi
beris
anim
tunas

Ta
& ut
inced
rat, s
terat
bam f
contu
dine c
tamen
fectus

Du
parat
erat in
præm
modic
fertur
gines
plum
cumd
doris
giore
bres p
ingens
exhib
fimis
sparfi
bantu

maturavit fatum suum. Hinc civium, quotquot
audire, murmur, publicè optantium ut unius
pœna discerent cæteri patres, impares nuptias
certissimis calamitatibus vindicari; neque li-
beris fauste imperari matrimonia; quæ nisi sint
animorum, conciliante natura, crudeliter for-
tunas ac corpora miscueris.

Tantæ virgini debebatur egregium funus:
& ut Gygi relatum est; pompam data die jam
incedere, festinavit ad templum. In eo locus e-
rat, suis cancellis à populo liber, ut cadaver in-
ter ardentes cereos pullosq; ornatus extra tur-
bam sisteretur: In hunc opportuno tempore se
contulit Gyges, ne plebi admixtus, ex crassitu-
dine corporis, aut vestium tactu proderetur, qui
tamen latere constituerat, in id consilium pro-
fectus cum annulo.

Dum sic ad maximæ rei eventum se præ-
parat paterne sævitix ultor Gyges (nam hoc
erat in animo) procedunt ferales exequiæ, &
præmissis qui virga & voce submoverent ini-
modice curiosos; statim ut se scindi tulit con-
fessum vulgus, qua patebat via, triginta vir-
gines opertis vultibus in candida veste tem-
plum subeunt: Singulis sua fax quam & cir-
cumducti flores ornabant in symbolum pu-
doris, æqualibus spatiis dividebantur, ad lon-
giorem pompam incessu gravissimæ. Fune-
bres puellas sequebatur sacerdotum numerus
ingens; hos proximè funus ipsum, in capsâ
exhibitum cunctis, virginis corpus pretiosis-
simis induerant: capilli de more nubentium
sparsi, ultimo ancillarum officio discrimina-
bantur in annulos; & quia brevis ægritudo
puel-

puellares genas non exhauserat, sub ipso pallore ita formam servaverat vultus, ut movere lachrymas vel crudelissimis posset, & etiam post fata placere spectantibus.

Feretro accesserat inexpectatæ tragoediæ author, cum destinato coniuge, virginis pater, quem altè suspirantem, suisque prope lachrymis occæcatum, nemo tamen nisi iratus intuebatur, sentiente turba, iuste illi humanitatem negari, qui ea caruisset. Digna quidem comploratione ejulantis proci fraudata spes (neq; enim crimen viro fuerat in eos affectus exarsisse, qui superassent humilitatem natalium) verùm major erat defunctæ virginis casus, quàm ut aliud posset plebs clementer intueri ac plangere, in illius cladem atque ora, tota se effundebat miseratio.

Patrem, & procum pari gressu sequebatur nobilis affinitas: ampliorum amicorum numerus, maximeque eorum, qui communiori charitate, nec atrata veste, lugubres tamen sub modesto cultu pompam auxerant; silentes hos binosque suis indentes lineis, subito tumultu excipiebat virorum ac mulierum promiscua multitudo, ex vulgi genio ipsiusque funeris conspectu, ne acerbissimæ sorti viderentur denegasse suos gemitus intemperanter clamantium.

Eo ordine in templum admissis exequiis depositoque cadavere, vix populi rumor sedatus est, ut qui laudationem funebrem in virginis dote, instituerat, commodè posset audiri. Compositâ multitudine, aliud omnino pronuntiavit suo tectus annulo Gyges, quàm

qu
sta
ra
lim
hi
pro
tur
cis
tan
bus
scu
ma
so
um
ita
C
natu
con
plu
la su
cidit
sed i
fiver
fatu
pren
qui f
futu
fuit
Fr
morte
spon
Hi
& ut
one n
lentic

quàm quod à publico oratore corona expectabat. Eam vocem Gygi concesserat natura quæ non solum in omnes tonos flecti facillimè posset; sed etiam ab imo pectore ita trahi, comprimique in faucibus, ut cum vellet, proximo cuique tanquam distans loqueretur. Hac arte, juvantibus fraudem amicis, multos luserat, & defunctorum querelas tanquam ab remoto loco insinuarat stupentibus. Nec dubitavit magna adstantium auscultatione, ipsiusque patris terriculo (quod maxime optabat) loquuturum se, si præmissa gemitu, ad defunctæ caput situs, velut umbra properatæ mortis ultionem reposcens, ita diceret:

O me, sævitiâ parentis citius raptam quàm natura voluerat! Virginem plangite, virgines: concivem cives. Non is dies meus, qui tulit: in plures annos genita heu! mature nimis præcisa sum, & adolescens, cogor umbris misceri. Occidisti pater; non succis, non ferro, non fame; sed imperio. Quid fato insultas, tanquam non siverit gnatam tuam diutius vivere? Ipse tu, fatum meum? ipse tu infaustum sydus, quo premente damnata sum. Ademptam lugens, qui funeris legem dedisti? Sub astro mitiore futura superstes citò auferor, quia meis præfuisi natalibus.

Fruere, fruere cineribus meis ò crudelissime mortalium! & nunc qualem voles, cadaveri sponsum trade.

His dictis, in confusa lamenta vox effusa est: & ut recedentis umbra esse crederetur imitatione motus sensim imminutam Gyges finivit silentio.

Ces.

Cessante Gyge, quid in subitis posset cujusque affectus statim ex vario adstantium rumore innotuit. Toto templo trepidæ voces, suspiria, minæ concionem partita sunt.

Plures tamen in vindictam proni, acerbè musabant, sparsimque, audiente patre, serpebat indignantium vox, eum inique vivere qui filiam peremisset.

Paventem, & jam de suo periculo sollicitum monent amici, ut spectante plebe, ad corpus virginis accedat, veniam ab illa exoraturus; sic enim & posse sedari animos multitudinis, & defunctam placari. Dum ille conslernatus gemit antè feretrum, postulatque sibi ignosci sævitiam suam, subtilissimo consilio Gyges in adversam partem flectit virginis caput, ut videretur illatæ injuriæ memor, nec parentem audivisse. In eo quoque motu, terribile cunctis fuit, quòd ad accessum patris, cadaver copiosum sanguinem naribus emisit, tanquam suum interfectorem non ferens, amoveret prodigio.

Viso cruore, vix continebatur populus; & ne ampliori odio moveretur ad spectaculum, detractis ornamentis, in apertam humum citò condi virginis corpus curavit nobilium prudentia, sicque pavore magis ac tumultu, quàm religione & precibus, totum funus peractum est.

Maximam urbem stupendi eventus adeò pervasit subita fama, ut cæterarum rerum cives per dies aliquot viderentur oblivisci. Optandæ novitatis causa, rumor: Posthac enim nullus inventus est, qui in liberorum affectus crudè

crudè
no
bant
cabi
rum
jugi
N
bavi
tur,
vos
mile
Sa
min
tulit
ne
una
set
ptati
plebe
hæc
tunæ
tium
bant
res in
suoq
Hi
quor
ferè
bigu
leger
dari
statu
quasi
Su
mi

crudè suâ potestate uteretur, & ad æquitatis normam mitigatum est imperium. Timebant Numinis vindictam: acerbæ, neque placabiles territæ conscientiæ querelas: Umbra- rum reditum: ipsiusque familiæ cladem, si conjugiorum iniquitate, sese in opes erexisset.

Nec contentus Gyges patrem in templo turbavisse, sæpè quoque, ne quicquid nocte uteretur, inter tenebras, circa jacentis lectum, novos questus edebat virgineis gemitibus perfimiles, attonitumque citabat ad tribunal.

Satis vexato viro illo, ad aliud Gyges, non minore pietatis fructu, solertiam suam transulit. Civilibus licet officiis per totam Galliam necerentur populares, non omnium tamen una erat religio. Quod sensibus altior esset Catholica veritas, ac sæva nimis voluptati, plurimi à paternis sacris defecerant: nec plebejus tantum error: etiam divites familias hæc pestis afflaverat, & ubi commodioris fortunæ tepidis Catholicis spem subjiceret errantium affinitas, indiscretè cum illis contrahebant matrimonia: nec arduum erat, sacerdotes invenire, qui vetitas nuptias suâ præsentia, suoque suffragio comprobarent.

Hinc tamen & subversionis periculum, & quotidianæ conjugum rixæ, liberorumque, ferè semper, circa veritatem Christianam ambiguitas: nam quid ex pugna parentum collegeris, præter istud; de rebus divinis nihil dari certum mortalibus, & quæcunque insectatur unus, defendit alter, in disputantium quasi ludum esse problemata Evangelii?

Subfuscæ prolem gignunt candida uxor,

& vir æthiops, ut parentes ignorari prorsus nequeant, amboſque proponat in liberis dubius ille color, qui necater, nec albus eſt. Haud profeſſo ſincerius, Gygis ævo erudiebatur ſoboles in illis familiis, ubi patre ac matre, ex varia inſtitutione, diverſa credentibus, continua erat animorum ſermonumque diſſidentia. Fluctuabat inter illos duplicis fidei turbines anxia domus: vel in firmitatis ſpeciem, patribus filii, matribus gnatae accedebant, ut in eligenda religione, non veritatis, non recti, ſed omnino ſexus, ac ſuaviſſimæ conſuetudinis ratio haberetur.

Audiverat Gyges, virum divitem, at hæreticum, qui puellæ Catholicæ nupturus dicebatur, eſſe in procinctu matrimonii. Conſenſerant ex utraque parte parentes, & ut quiſque mutuo conſilio conceptas conjugalis pacti leges propriâ manu firmaret, in virginis domo (nam hoc ſexui debebatur) ſtatam diem elegerant: Facto non multo poſt conventu, conſcriptam, expoſitamque adſtantium oculis ſpectati matrimonii tabulam nondum ullus ſuo nomine auxerat, cùm illico turbandis amoribus haud vocatus Gyges adfuit, abſtulitque omnes calamos, ut jam nemo poſſet exarare, quod ad publici inſtrumenti fidem pertinebat, ſtatumque nubentium.

Sic ademptis æquiſſimo furto calamis, ſubitum inter Catholicos dubium fuit, an Deus probaret ejuſmodi nuptias; an qui ſuo aſſenſu promoverent, ad ſummi iudicis conſpectum haberentur innocentes? Firmiori mente virginis pater prodigium acceperat, avidus opum,

opum, nec facile consensurus, religionis intuitu consilium suum distrahi, spemque dulcissimam evanescere. Sed cum novos peteret calamos, moneretque leve hoc esse, quod assidentes turbaverat; stupuit ipse, ubi sensit occultâ vi sibi contractum eripi, quem habebat in manibus, licet contra conaretur. Tremuerunt cum illo & cæteri, ut jam, vix collatis sermonibus, tanquam Deo significante, quid vellet, omnium consensu solverentur sponsalia.

Attonitam præ cæteris virginem ita solatus est Catholicorum unus, sibi commodiorem virum servari à Deo, qui hunc manifestò improbavisset. Pertinere ad Christum omnes Catholicos, neque sine illius injuriâ mysticas ejus partes matrimonio jungi partibus illis, quibus aliud caput est, quàm quod Ecclesiæ præficitur ad regimen ipsius: illa unione monstrum effici ipsâ chimerâ deformius: nam quid, si membris Domini membra draconis adhæserint?

Horribile quoque esse è duobus conjugatis unum semper iræ Dei subjacere; haberi Majestatis ejus hostem, damnarique, si decedat sententiæ suæ tenax. In illa conjugis jactura nihil inveniri, quo soletur orbitatem suam Catholica mulier: quicquid enim dicat ratio, istud majus est; sperare mariti salutem ipse mihi Deus prohibet: periit, nunquam redimendus: vivam felix, ego caro ipsius, cum ille comburitur?

Quod in illis ædibus dictum, actumque fuerat, postea reseivit tota civitas, neque deinceps

ceps Catholicis extra Ecclesiam matrimonia
quæsitæ sunt.

FORTUNA IMME- MOR.

SI quis è templorum fastigiis jacentes cir-
cùm terras conspiciat, vertitur pavore ce-
rebrum, nisi stiterit aut insita animo audacia,
aut ipsa videndi consuetudo. Aliquid simile ac-
cidit his, qui è face vulgi ad sublimes gradus,
amplissimasque opes pervenere: nam debile
caput vehementissimè concutit sortis illius no-
vitas, quæ plebem abjectè miseram tanto cel-
sitatis intervallo infrà se intuetur.

Inter copiosè divites, vir erat, ut ferebant
porcario patre genitus, verùm cui animus ad
tot facultates adeò intumuerat, ut pristini sta-
tus, ac consanguineæ paupertatis, quæ in ejus
adhuc cognatione per notissimos agros peco-
rum curam agebat, non viderentur meminisse.

Regiis negotiis, ut sua curaret, diu ac variè
implicatus, ex illo munere se spectabilem, ac
plurimorum fortunis pernecessarium plus
justo advertens, optabat assiduâ petitorum
concurfione, quibus (& ex composito) non
semel colloquium negabatur, strepere aream
suam, in amplius intolerandæ superbiæ spe-
ctaculum. Ad hanc frequentiam tanta ho-
minis lætitiæ erat, ut ex cancellis, quibus tege-
batur, adventantes quosque, aut absceden-
tes ex tædio, otiosus ipse, & eum familiarissi-
mis colludens sæpius conspiceret.

Nul-

Nallus primo congressu ab inflato aliquid unquam adeptus erat; procrastinabantur quæ magis urgebant; & etiam quæ vendebat beneficia, lento gradu procedebant, ut ex morâ fortius sentirent, qui erant recepturi, ex illius arbitrio pendere felicitàtem suam, ac nisi miseraretur, posse neminem debitas pensiones accipere, aut armorum stipendia; redditi juris pactam à Principe mercedem, vel denique regiis donis frui. Ipso salutationum usu, vanitatis gustum adeò sibi fecerat, ut licet fatigatus sæpè quereretur miserum se, qui tot honores excipere quotidie cogere, illis tamen haud posset satiari.

Hominem istum non tantum videre cupiebat Gyges, sed & sanare, si posset; in id conducebat, superbiam viri ad sua natalia revocare, ideoque Gyges secum tulit, unde illam validè comprimeret.

Eo domum subeunte, nobiles equos agones aliquot ducebant ad flumen, ut lavarentur, ac biberent. Inter eos mulus erat, disciplinæ impatiens, & in prolixis auribus, omnibus equis gloriosior: quem ut vidit Gyges, Domini sui (inquit apud se) imaginem præfert mulus iste; neque enim meminit se asino patre editum; fratres habet, qui pistrino quotidie serviunt, dum nimio esu impinguatus recalcitrat, & phaleratus per urbem graditur, aut nitet in stabulis. Ridiculum animal, improbè etiam genitum, & tamen ipso Alexandri bucephalo superbius. Quàm verum est, in abjectiori tumidiorem esse solere arrogantiam! fræno generosi equi obsequuntur, duci se sinunt; au-

ritus iste rudentis aselli filius ire renuit, jactatisque impetu calcibus rectorem suum conatur excutere.

Quid in bestia Gyges notaverat, illud quoque in divite mox advertit, cum ad ejus cubiculum pervenisset. Aderant multi: ille omnibus medius, omnes ferè increpabat, quòd festinantiùs vellent perfici negotia, quam possent. Tot petitoribus non sufficere principis ærarium; facultates suas Regem haud satis nosse, qui tot pensiones, tot dona sæpè immeritis concederet: largitiones nisi castigaret ipse, brevi nihil superfuturum ad graviora regni negotia: denique recederent, seque quiescere tantillum paterentur, quem jam tot anxium curis, immodestis etiam petitionibus ad tædium usque vitæ perduxerant.

Silebant plurimi, & quibus major fiducia erat, demissè requirebant, ut liceret breviter loqui; neque enim postulata ab æquo desisteret: sed ex prece iratior, cum jam terga verteret, soleas ligneas Gyges, quas de industriâ attulerat, ante illum ponit, ut ad stirpis abjectissimæ recordationem utilissimo pudore suffunderetur. Visis quales olim puer in domo parentis induerat, & ipse sordidissimi gregis pastor, simulq; ignoto qui eâ cavillatione antea actam egestatem exprobrarat, eo furore accensus est, ut omnibus qui aderant gravia minaretur, nisi contumeliæ authorem illicò proderent. Sed omnes cum juramento negabant (ut res erat) scire se quis illi sic illussisset. Cum diu ex vultuum inconstantia ac incertæ vocis indicio frustra quæsisset in arcanyum illud penetrare,

&c

& jam aliquos videret non satis à risu cohiberi, dolore frendens, nec quid ultra loquutus, quò liberius excandesceret, in proximum cubiculum, comitante Gyge, se proripuit.

Mene, inquebat, in domo meâ sub tot virorum conspectu ludi, nec posse hostem agnoscere, in quem ex merito mea tela dirigam! ô dolor! quisquis læsit, securus fruitur malo meo, ridet inscium, quòd accepto vulnere, mihi sic omnino vindicta perierit. Verùm tandem agnoscam; illatæ contumeliæ gaudium hominem prodet; non diu tacebit, qui ex probro meo apud malevolos laudem se consequuturum arbitrabitur. O non expectatum, post tot annos, ac in tantis opibus, dedecus! Quis fuissem jam omnes penè ignorabant; stirpis mæx maculam, quam benè velabat novus splendor, uxor nobilis, mutatum quoque non infelici industriâ nomen! ne quis meorum qui in agris tenuiter degunt, ad me accederet, curaveram sedulus; quid profuit calliditas? quid omnibus penè votis amica fors? Ecce inimicissimus homo recentissimè detegit quod tempus, & maximè opes tam altè condiderant, & ut cito, qualis olim fui, tota urbe innotescam, mox per singulas domos cum cachinno isti garrient, qui acceptæ injuriæ testes fuere.

Hæc cum ille consternatus, ac fletu gravis quereretur; servus quidam rudis adhuc, & è villâ recens, ligneos calceos quos ex altero cubiculo tulerat, ne quis furriperet, attulit ad dominum, ineptè postulans ab irato, quid de illis fieri optaret: jam acerbum in rabiem egit infu-

sulsi hominis quæstio: injuriis, pugno, calcibus significavit quantum ista averfaretur, addiditque se famulum cum soleis perditum vellet. Servo fugiente etiam Gyges egressus est, ne si junctis ex ira foribus, in illo conclavi diutius hæreere dominus vellet, & ipse remorari cogretur. Tum sic apud se Gyges; benè est, sanitatem polliceri videretur ista commotio; ardet, sudat: si frigidè hæc accepisset, desperata res erat: sic morbus excutitur: timebit deinceps insolenter fortunâ suâ uti, diu continebit fastidientem hujus diei memoria.

Post hæc, ad contumaciam viri istius, in mentem rediit libertinorum illorum vetus arrogantia, quos Principes sui traditis imperii facultatibus, ut ditiora se mancipia dicerentur creavisse, vocaverant ad pileum. Talibus (cogitabat Gyges) publicum ærarium credi, ingens certè Romanæ dignitatis probrum erat; verùm & majus, quòd illorum sævitiam ferre patriciæ familiæ cogrentur, & ambitiosas abjectissimorum hominum fores, totos dies obsideret deprecantium habitu circumfusa nobilitas. Quotquot ex præcipuis stirpibus, tanto obsequio, tantâque patientiâ pecunias ab immiti manu extorquere laborabant, fodinis dabant operam, ex quibus plus sudoris quàm auri sibi caperent; & quoscumque Imperator, velut perceptoros spectatissimæ virtutis præmia, adejusmodi viros remittebat, sub honoris & auxilii specie damnabantur ad metalla. Vindicabat eo modo se conscia fardium suarum humilitas, & tanquam natura peccasset, quòd nimia obscuritate servorum fatum dejecterat.

cerat, mancipia ortus sui culpam eâ duritate referebant in nobiles.

Quia abjectè natus est iste vir, pœnam luunt, qui honestis parentibus sunt editi; nihil placidè loquitur: tanquam tota vita iratus, omnibus pene infestus est, qui ad illum accedent. Hos verbis, alios vultu, quosdam silentio suo exturbat, ut si tandem cogatur tradere quæ iustissime petuntur, nemini fuerit officiosus, quem antea non læserit.

Sed an fortè humanitatem abjicit, non quod severitas re ipsa placeat, aut ad vindicandam generis sui ignobilitatem sit tumidus; sed quia rigidum esse, & procrastinare solutiones, ad fortunam suam confert?

Certe audiui à multis victam sæpe petitorum patientiam eò devenisse, ut crederet se non male haberi, si partem acciperet. Ubi hoc verbum sonuit, dicunt istum hominem non omninò intractabilem esse, ac dicere solitum; ærarium quidem Principis exhaustum; sed ne diutius expectet petitor, se de suis quod tum potest, non tamen sine aliquo domesticæ fortunæ incommodo, libenter daturum in promptiorem solutionem. Si hoc ita est, ô utilem simulatæ iracundiæ ludum! ô acerbiteram quælluosam! diu negat totum, ut qui toties frustra postulavit, tandem tædio dejectus, ad iniquissimam conventionem accedat, & dato mendacisyngrapho (quasi nihil negaretur) abeat lætus; cum tamen partem unam invitus concefferit, ut alteram emeret.

Sic philosophante Gyge, per totam urbem contumeliæ rumor spargebatur, quam incer-

to authore acceperat fastidiosus ille vir, qui porcorum suorum videbatur oblivisci. Et mox imitatione injuriæ, plurimi, nocte oborta, ad illorum divitum ostium quos sua fortuna inflaverat, varia ponebant, quæ pristinæ sortis admonerent immemores. Stramineos pileos, cultros recenti madentes sanguine, lagenas, prout vel in villis olim pastores egerant, vel in carnario laniones, aut in tabernis vinariis œnopolas; & locus proverbio datus est, quoties aliquis è pulvere ad opes & ad munera assumptus insolescebat, calceorum memineris.

BIBLIOTHECA DIVITIS.

Sæpe non res habent, sed duntaxat rerum titulos pharmacopolarum loculi, & ea nomen vanitate solatur inopiam suam artifex pharmacis destitutus. Istud quoque in plerisque hominibus advertas: ubi se optimis vacuos sentiunt, signis student; ambiunt præclarissima nomina, quemadmodum ille Imperator, qui se Herculeum dici voluit, cum tamen nihil Herculis haberet præter spoliū leonis, ac clavum; hæc enim quocumque pergeret, secum deferri impendio curabat, & suis etiam numismatibus cælari, ut ex Herois insignibus crederetur fortitudini ac victoriis natus.

Talis erat Gygis tempore quidam homo imperitus; sed præpotens, qui, ne videretur il-
lite-

literatus, ingentem bibliothecam struxerat. Mortua sine liberis uxore, suspicioso homini secundæ nuptiæ non placuerant, & odio hæredum statuerat in suam famam conferre, non annuos tantum redditus, sed & latissimi fundi qui hos dabat, maximam partem, ne inultus decederet. Præclarissimas lacunas facile invenit effundendarum opum consilium: Gymnasium ædificavit suis sumptibus: in rurales delicias domum constituit, decimo ab urbe milliari, quasi in ipsam naturam pugnaret, ita non ferens objecti collis interjectu sibi patentioris agri prospectum eripi, ut immensa pecunia intra breve tempus tolleretur.

Librorum præcipuum studium fuit: vetustissimos codices diligenter conquisitos carerebat, nec fastidiebat neotericos, quasi ingenii ac doctrinæ detractio esset novitas laboris. Literatos habebat qui omnes ætates, omnem studiosorum penum accurate scrutarentur, nam quidquid ab orbe condito, ad id usque tempus, omnibus linguis præcipui aucthores scripserant, volebat in bibliothecam suam congerere, ne ea sedulitate videretur Philadelpho inferior.

Tot accipiendis voluminibus amplissima aula constructa est; & brevi in eum ordinem repositi libri, ut facile esset ex illorum dispensatione agnoscere institutum scriptoris. Cuilibet ingredi volenti statis horis apertus erat locus; & ad studentium commodum, adeò familiarem habebat tantam illam voluminum supellectilem bibliothecæ custos, ut nullo negotio quærentibus traderet quodcumque peteretur.

Receptus Gyges in vastissimam illam mortuorum Academiam (æquum enim ita vocari tot sine vitâ magistros, quos intelligis, confusisque silentio) miratus est literatam opulentiam. Studiorum causâ aliquot illuc viri convenerant; sed non prius quid legerent, aut quid scriberent voluit scire Gyges quàm librorum ordinem levi circuitione percurrisset. Ubi tot hæreticos vidit sanctis patribus admixtos; quid isti hirci faciunt cum ovibus? ait, non satis erat illos judicem Christum ab invicem separavisse, ut dives ille, cujus libri sunt, domini sui sententiam sequeretur? Cæteræ literaturæ bonum odorem corrumpit immanis fœtor. An fortè de Religione ambigit problematicus homo? & fluctuanti, ex prudentia visum est, ea apud se tenere arma quibus posset Ecclesiam ad arbitrium oppugnare, vel tueri? Non video quo symbolo amicas acies distinguat ab hostibus; nam pari omnes apud illum honore habentur. Quis huic potestatem fecit recipiendi veritatis inimicos? licet vitâ jam careant, nocent tamen; & quid frequentius, quàm putidis cæcorum cadaveribus, cum timeri desierunt & solo aëris vitio pugnant, victores interire?

Cum nuper in suppellectile magnæ cujusdam mulieris, quæ paucis abhinc diebus decessit, arcula inveniretur venenis referta, quorum & usum docebat; simul & antidota, suspectam habuerunt omnes diligentiam illam, quæ non remedia tantum sed malorum causas ab Italia sibi mitti tanto secreto voluerat. Est certè cur interrogem quibus succis homo sanctur; quan-

to tempore pati suum auxilium æger debeat, non quâ perniciæ certius tollatur, quâ toxica lento odio, aut præcipiti iræ, retardatione vel festinatione interitus fidelius respondeant: hæc enim nosse non prodest, & in secretæ ultionis commodum, periculosè tenetur quidquid sollicitat innocentiam. Quo animo vir iste tot pestes collegit? Quid de probitate illius cogitem, qui tam exitio providit, quàm saluti legentium? perire volet aliquis? ad bibliothecam pergat; illic inveniet unde corrumpatur fides, concipiatur impietas; mores ruant, quos antea, ne dilaberentur, continebat certa sui Religio. Sed hîc quoque remedia sunt, dicet? Ineptam semicatholici excusationem! ut ægrotos sanet, morbos efficit; vipereum virus potandum lectoribus tradit, ut quid possint in illud sua antidota, norint quicumque volent tanto sui periculo experire medicamentorum efficaciam. Beneficium non est, nocere ut proffis; nullam gratiam illi debeo, qui ex me scire voluit quàm bene sanaretur acceptum ab illo vulnus.

In agro Campano speluncam esse ajunt, in quam si canem projicias, venenato terræ spiritu ita statim corripitur, ut tanquam mortuus jaceat; vires reddit proxima palus, si deficientem opportuna aqua merseris. Ancipitis doctrinæ Bibliotheca hæc, & in contrarios effectus parata, pessimè afflat animos, quibus postmodum, ut creditur, certissimum robur datura est; satis erat si lacum, non specum imitaretur; si optimos quosq; haberet authores, expulsis his, quorum tabe aliquando pietas nunquam instauranda

cor-

corruit: nam ubi gustum sui fecit pernicies, timetur sanitas, & frequenter ita volentes perimus, ut non majori studio hostes fugiamus, quam medicos. Austera ut plurimum veritas; familiaris error est, vitii amicus & curiosis animis multum placens: prohibet lectioni suavius incumbunt qui huc venturi sunt, quam severis illis monitoribus, qui ut neminem fallunt, ita & neminem palpant, docentque sincerè quid de divinis credere, quid agere inter humanos oporteat.

Seriam nostri Gygis meditationem res non injucunda sustulit. Putabat virum illum, qui ingentem bibliothecam tanto sumptu constituerat, doctissimum esse, omnibus linguis instructissimum; sed non diù in ea opinione fuit. Duo viri quos longior lectio fatigaverat, ad modicam remissionem submissâ voce fabulabantur; his admotus Gyges audivit utriusque de divite judicium. Unus ajebat; quoties vellet pecuniosus iste in ignotâ linguæ regionem succedere; satis erit si bibliothecam suam intret, tota enim illi barbara est; neque hominem libri novere, neque homo libros. Alter eleganti ironiâ: Et inde mihi maxima viri estimatio, inquit; commendatur enim præcipue in exteros charitas; Recipit, vestit egregie plurimos scriptores iste vir, cum quibus tamen non potest miscere colloquia; sufficit viro ad prolixam humanitatem, si moneat aliquis, Syros, Hebræos, Arabes, Græcos adesse, qui ab solo patrio veluti extorres, in Gallia hospitium sibi concedi postulent: ad illorum conspectum exultabundus gestit; & quod officioso

fer.

sermone advenis testari haud potest, id comitate vultus profert, lætoque silentio.

Verùm si non charitati sed ambitioni tribuis, quod tot ignotos, sibi que elingues clementer habet; & hoc excelssimi animi indicium puto. Illi orbis domitores quorum imperus nec se ipse comprimere potest, nec ripas pati, haud curant qua lingua civitates loquantur, dummodò suæ sint. Putas Alexandrum atque interprete intellexisse tot populos, quibus imperium suum auxerat? Non ingens censetur Principatus, qui uno idiomate continetur: gloria est, per explanatores rogari à suis; Ergo ne dedecus puta, hominem internuntiis egere, qui referant, quidquid authores isti vernacula sua loquuntur: incitiam facit possessionis magnitudo.

Vide ut ista bibliotheca tanquam orbis quoddam simulachrum habeat suas regiones; necesse est in plurimis peregrinum esse divitem istum, qui sua ditione omnes occupat; neque scio, an in ipso Latio satis commode versetur, cui certe non multum assuevit. Melius apud Gallosaget, dum nos in varias plagas feremur, ipso sinente, qui cum illis nullum potest statuere commercium. Mirum est tanto affectu, tanta librorum cura literis ignorantiam consuluisse. Sic aliquando Venus voluit lorica fabricari à Vulcano, cristatam cassidem, ocreas quibus ipsa non uteretur nec enim mollissimæ Deæ; sed armorum præsidio Deo incus gemebat sub malleis; totum illud opus Marti fiebat, qui fabrum haud incitaret ut faceret. Fruamur & nos imperiti hominis dili-

diligentiâ, ac labore, nobis struxit non sibi hæc
varii generis studiorum copiosissima subsidia.

Plura Gyges audire necesse non fuit, ut disceret, neminem ex suâ bibliothecâ debere æstimari, & quæ in vestibus, in ædificiis, in ciborum nimio apparatu quotidie peccat, etiam non rarò in libris vanitatem insanire. Non quicumque venaticos canes apud se habet, venator est, multis sufficit ea impensa famam quærere, ut appareat quàm sint nobiles, quamque ablitâ necessitate fortuna, quæ tam caro latratu delectatur: librose mere, qui domino suo nihil præter nomen conferant, idem furor.

Aliqui exterarum gentium arma, spathas, arcus, pila, ferratos barbara industria fustes diligentissimè conquirunt, non certè ut iis pugnent: sed ut ad se divertentibus ostendant, quot modis in se sæviat humanum genus, quæ sit odii ac vindictæ variis in regionibus solertia. Haud dispari animo aguntur, qui libros non ad suos quidem usus habent, sed ad spectaculum; scientiarum fautores imperiti; multi linguarum custodes; adeò patientes contumeliæ, ut sinant à tot scriptoribus, quos ante se habent ac suos domesticos effecere, sibi quotidie exprobrari inscientiam suam.

Viris isti callidiores sunt matronæ nobiles; formosas enim pedissequas cavent, ne pulchritudinis opinionem, quam maximè optant, deleat vultus præstantior. Inter libros turpior est ignorantia, quàm si longe ab illis forderet; neque hoc tamen advertunt plerique divites, qui dum ad inanem pompam, tot

vo-

volumina tanto pretio sibi comparant, emunt quoque imprudentes suum dedecus: nam statim queritur de eruditione illius, qui tot eruditos convocavit, & probum est, si respondeatur; cæco amore in literatos ipsum ferri, neque scire quid loquantur isti auctores, quos ad ornamentum suæ domus tanquam tabulas aliquas iussit exponi.

Non omnibus, qui bibliothecam divitis intraverant, idem erat propositum. Unus ab alto supercilio, ac inusitata veste, suspicionem Gygi fecit aliquem esse ex iis, qui terrenorum fastidio stellis miscetur, & ab hominibus tanto intervallo semoti, propemodum ignorant, quis sit cultus cæterorum mortalium. Et vere erat Astrologus, non de eorum numero, qui sapienter cælestium facum cursus, fœdera, ritas scrutantur, docentque quàm varie prosint, aut noceant; quod verè illis sit in regiones, & in ipsa hominum corpora imperium: nam hæc sciri omninò possunt, & nemo peritus negaverit aliquas ab illo nobilium ignium coetu leges dari, quibus orbis inferior nunc severius regitur nunc lenius, & modò immodicis imbribus, modò siccitate laborat; leves morbos, aut civitatibus graves, ac quandoque ignotos admittit, vel læta temporum scire fruitur in exactæ calamitatis solatium.

Majora audebat ille Astrologus, & in profundioris amentię studium, tanquam diutino errore non satis deceptus, adhuc ex antiquo codice investigabat, quomodo hominum vitam ita stellæ definiant, ut nihil vel adipisci, vel fugere possint, nisi ad præscripta sui ortus;

&

& quâ ratione quidquid videtur casus adducere, aut eligere voluntas, ad illa statuta referatur, quæ in nascentes lata sunt.

Magnificis verbis de futuro pronuntiabat author libri; evolvebat omnes ætates, & imperantium syderum particeps, decreta illa explicabat, quibus (si credere dignum est) nullus homo se absolvit. Vitiis natos affirmabat frustra in virtutes eniti: religionem concipi non afflatu Numinis, sed ipso syderum influxu: virgines necessariò manere, quibus suæ stellæ viros negant: beneficos homines esse, vel fures, prout in Jovem inciderint, aut in Mercurium; neque virtuti satis virium esse, ut ab improvisâ cæde, aut tristi sævitia abstinere, si ita Marti, aut Saturno placuerit.

Erat tunc major quàm antea horoscopo-
rum fides, & ea sæculi insania, ut, quovis modo aliquis libertatem impugnaret, illicò subtilis ac eruditus haberetur. Non futilem mōdò, sed prohibitam esse eam scientiam Theologi ostenderant; inspirante cacodæmone inventam, fotam; ut quilibet provocantes ad vitia stellas lubens sequeretur, in quas frustra pugnaret, credereturque, Religio libertatis umbrâ orbem ludere, ac inepte eos præcipere mores qui rationi consentiunt; cum optimos, aut discordes legibus faciat non laudabilis conatus, vel incuriosæ vitæ ratio, sed omnino nativitas.

Ut solidè plures in perniciosissimum errorem scripserant, ita & jucundè aliqui; sed supra cæteros placuerat ille, qui amœnissimo commento (quod quia breve est referam) traduxerat

xerat Astrologos. Titulus erat, *Astra Damnata*.
Hæc autem lepidæ fictionis series.

In ipso Olympi vertice, sub frondeo tecto
aliquos Deorum Jupiter ad convivium voca-
verat, Saturnum scilicet, Martem atque Mer-
curium; & ne quereretur sexus alter se à viris
dispici, Venerem quoque, & cum fratre Apol-
line, Dianam. Ut hilariùs epularentur, curas
omnes Dii posuerant, lætique plenis scyphis,
quod alternis propinabat Ganymedes, bibe-
bant suum nectar, cum subitò ingenti strepi-
tu, non sine Numinum tremore, mons totus
personuit; nam ex veterum gygantum foelici
propè audacia dudum timere didicerant. Re-
pentini tumultus causa, aliquot nocentes, qui
cum ob nota scelera comprehensi, ante tribu-
nal sisterentur, tanquam ipsorum Deorum
suasus sanctissimas leges callassent, totam cri-
minum invidiam referebant in Numina, &
adedò fatua plebs, ut ad primas nocentiù voces,
abjecta cœlestium reverentia, clamaret, com-
prehendendos esse Deos illos, qui authores
scelerum dicerentur; neque arduum facinus
proponi, cùm omnes simul otiosi accumbe-
rent; & Jupiter suum fulmen, suam falcem
Saturnus, Mars gladium, ut inutilia convivan-
tibus arma posuissent: nectum potenti virga
metuendus esset Mercurius, aut Latonæ pro-
les sagittis, quibus confossa Niobes familia
momento interiit, & Venus iræ ministrum,
qui noxiâ cuspide feriret hostes, non duxisset
Cupidinem: denique fatum, cui & Dii sub-
duntur, ita de illorum sorte disposuisset, ut si
festinanter in suprema montis conscenderet
civium

civium manus, omnes unà capi possent.

Religionem omnem abjecerat vulgi furor, & sibi multum gratulabatur infania quod non homines petebat; sed Deos. Primum quidem silentio conscendunt missi à ceteris cives; sed mox ut ad summam planitiem pervenire, & in ingens spatium effusi, locum ambierunt, ubi longo imperio fatigati ad curarum remissionem Dii diverterant, quasi fuga Numinibus præcisa, exultabundi, illum clamorem edidere quo convivii hilaritas simul, & Olympi quies excussa est. Neque mora: frondeam porticum fubeunt, insalutatisque Numinibus una vox omnium erupit, postulari Deos, qui plurimorum scelerum accusati à consciis, si quid in patrocinium cederet, apud æquissimos iudices causam dicerent.

Diis indigna visa res; sed consensum ab invitis extorsit necessitas, & multum ad specimen innocentie erat, quod libenter ad tribunal viderentur accedere. Ergo siente Ganymede Jupiter quasi volens suo Olympo deductus, ceteros Deos ita fato consentire docebat, ut etiam sue dignitatis admoneret. Visis Numinibus tota civitas novitate spectaculi primum stupens, mox effuso cursu; ut etiam loquentes audiret, ad forum contendit; Illic Ptolemæus sedebat Radamantho rigidior, nec humanioris vultus senes undecim, qui ex eminentis scientie fama Urani vocabantur. Hos ut Mercurius vidit, in aurem Apollinis demissus, jam quid iste iudex statuatur scio, inquit, virum novi; nullum scelus ab hominibus patrari autumat, nisi quod compulsi peccant, adigentibus Diis &

eadem

eadem infania decepti senes isti, quidquid in virtutem pugnat, nobis impingunt, ut mortaliū crimina ad innocentiam videantur accedere, dum nos auctores habuerint.

Ubi hæc dixerat, siluit; nam quia cæteris celestibus eloquentior erat, & ex ejus ore pendebat optimæ causæ foelicitas, quærenda erant argumenta quibus apud Ptolemæum se Dii absoluerent. Interim urgebat tacentem judex ut oraret, non semel objectis criminibus quibus dicebantur suam sanctitatem polluisse.

Meditante diutiùs Mercurio, quo exordio uteretur, ad inopiam juris referebat rabida plebs cogitabundæ sapientiæ silentium. Tum Ptolemæus. Quid tu verò, Mercuri! qui ceteris dicendi copiam inspiras: tamdū files? aut fare, aut ut mutus pœnam cum tuis sodalibus subi; nunquid isti nocentes vestris consiliis sanguinem fudere? rapuere alienas opes? invalere toros; in cives quoque suos sumpserunt arma patriæ militiæ desertores? Nunquid & vestra etiam manu impulistis ad facinus? Non expectavit Mars donec Numinum interpretes loqueretur, sed iracundia calens, iuravit per stygiam paludem (nam majus sacramentum Dii non habebant) flagitiosè ea sibi suisque fociis scelera imponi, negavitque mortaliū ullum nisi sponte nequam esse.

Dum sic insultantium hominum, Deorumque se frustra purgantium mixtis clamoribus forum strepit, interim Dii minores fama referente audiunt quid illis sepiem contigerat, qui ut cæterorum principes majori orbis religione colebantur: & quia communis injuria erat,

omnes uno consilio, uno agmine festinant ad vindictam. Ingens Numinum turba: præcedebant tanquam lictores, Pallor & Febris, qui suo adventu amoverent cum plebis, tum iudicum audaciam: neque arma Diis ultoribus placuerant; sed verbera & fustes, ut ipso genere vindictæ maceraretur insolentium hominum in Deos temeritas. Non expectavit venientes concio: statim adfuturos esse ut rumor in forum perlatus est, dirigit primum populus, mox ipso timore incitante fugere omnes, ut in illo motu facillimum fuerit reos, quos unâ cum Diis adduci voluerant iudices, debitis suppliciis elabi.

Ergo præter Ptolemæum suosque assessores qui præ senectute festinanter se subtrahere nequiverat, nullos Dii inveniunt quibus furorem admoverent. Stabant constricta loris septem Numina, & horrore spectaculi exacuebant cæterorum Cœlestium iram. Reddita libertate postulaverunt, ut soli sceleris vindices essent, qui contumeliam acceperant. Annuere petitis omnes. Igitur Jupiter, Saturnus, Apollo, Mars, & Mercurius fustes sumpserunt, ut viriliter ferirent; Venus & Diana virgas, quod scemineo ardori magis convenire viderentur. Tum inejulantes Astrologos, frustra que obsecrantes sibi parci, impetu ruunt: & ut cœlesti iræ modum posuit vulnere livor, cruorque, diu cæsis cædentes imperaverunt palinodiam.

Ea erat, ut faterentur, mortales suorum scelerum authores esse, non Deos: si quid influerent cœli iniquius, non eo cogi voluntatem

humana.

hum
tran
pron
tri q
Supp
mna
rat,
rùm
dere
stine
de fr
terif
Ra
vera
tute
ipsâ
totan
nexu
non u
spar
tos,
blivi
nauf
nefis
die a
quem
dicul
causa
qui a
natur
dis ve
Ve
re, q
strolo

humanam, sue pravitatis ut & probitatis arbitram, sed ad summum induci. Fortuita latere prorsus Astrologos, nec de illis scientiam dari quæ sponte vel elegit homo, vel respuit. Suppliciter tamen petentibus ne omnino damnaretur Astrologia quæ sic in Deos peccaverat, concessum est, ut de syderum motu quantum vellent loquerentur; & quia fabulas vendere consueverant, nec facilis est solitorum abstinentia, etiam permisere Dii, ut de morbis, de frigore, atque æstu, de siccitate, ac pluviis cæterisque hujusmodi impunè mentirentur.

Rationibus aliqui in Mathematicos pugnaverant; nec ardua res fuerat ostendisse eam virtutem fingi, quæ momento cœlis delapsâ, & ipsâ stellarum festinatione tam citò evanescens, totam vitam manciparet. Sub eodem syderum nexu plures quotidie homines nasci, quorum non una vivendi ratio, dissimilis fortuna, dispar exitus; & ineptè dici furere discordes ventos, fluctus intumescere, ipsum nauclerum oblivisci suæ artis, quòd aliquis qui navi vehitur, naufragii legem nascens acceperit; unaque genesis sit veluti pelagi fatum, quo cogatur statâ die agi in rabiem, ut ille destinata hora pereat quem omnino mergi suæ stellæ voluerunt. Rideliculus quoque asserere, ita convenire omnes causas interitus, ut necessario aquis ferri velit qui ad illas damnatus est, tunc cum paratur à natura tempestas, & insidum mare placidis undis vectores ad certum naufragium invitat.

Verùm quia falli homines amant, & fallere, quærebat adhuc apud judicarios inanis Astrologus, unde ipse magis deciperetur, aliosque

que eluderet, & ad suę artis vanitatem ampliores conjecturas, grandiora verba colligebat quę daret lubentibus. Superstitiosum laborem! inquiebat apud se Gyges: sed & spei, si quid factum promiserit, longissimum cruciamentum; deteriorisq; fortunę, quam & pari audacia pręnunciat; maturatam calamitatem! nam quis hujus artis fructus, nisi ut proluxa solitudine commodos successus expectem, timeam malos, donec temporum lapsu agnoverim ea in arte nihil esse suo errore certiũs, nullosque hominum ineptius allucinari quàm qui se prophetas ex stellarum consortio jactitant, & tanquam orbis oracula fidenter promunt, quidquid occultante Deo nondum tempus evoluit?

Impostores hos ex merito damnavit Augustus Tiberius, licet aliquando consuluerit, multavit tamen. Vitellius jussit Italia excidere; Domitianus combussit, ut illustri supplicio ambitiosam culpam luerent, & ex igne, qui etiam noctis sydus est, agnosceretur quid peccassent in sydera. Apud nos tamen, o pudor! secure agunt, nihilque jam communius, quàm dissimulante Magistratu, non sobrias natiuitates texere, fortuitos eventus, libertatis humanę consilia revocare ad stellarum imperium, & tot principum decretis castigatę arti eam adhibere fidem, quam vix damus Christianę veritati.

In eadem bibliotheca alium hominem agebat longè diversa sollicitudo: occupatissimus videbatur, & aliquid spei hausisse à libro quem in manus sumplerat. Ad eum cum accessisset Gyges,

Gyges, agnovit quàm inutili studio tam contentius incumbere. Codex erat ex hebræo in latinum versus, qui ad majorem operis reverentiam, in ipsa fronte lectorem monebat, sacra esse quæ illic traderentur; prophanos arceri à conspectu: eumque diris devovebat qui in occultæ philosophiæ penetrare vellet admitti, nisi esse Sacerdos, aut Levita. Præmissa comminatione, argumentis probabat gravissimus author, inferioris metalli in aurum conversionem esse possibilem: deinde per Deum Abraham, Isaac, & Iacob religiosè jurabat, paucis concessam à Deo, sibi tamen revelatam fuisse eam artem, quam tot mortales, tantis laboribus, tanto fortunæ dispendio incassum quæfivere.

Verùm auri conficiendi leges magna ex parte ænigmata erant, tot intricata figuris, atque coloribus, ut ipsi Oedipodi desperationem facerent. Nihilominus frustra conantem in caliginosa illa documenta virum incitabat promissi magnitudo, nec ingratus labor videbatur, qui propositis tot opibus cupiditatem acueret.

Cùm nihil præter pollicitationes, pretiosa vocabula, ac tenebras Cimmeriis densiores in illo codice Gyges advertisset (nam legebat cum alio) ita secum. Ille vir, qui metallorum conversioni tantoperè studet, non mihi videtur Astrologo sapientior; artem sectatur quæ ægeat: nam quæ tandem prolixi operis utilitas? ignium, quos frustra accenderis, fuliginem diu bibisse, & in illam incurrisse inopiam, quæ ineptæ diligentiae nunquam non merces fuit?

Multo auro quærent aurum metallici homines; quippe viam & terminum artis idem putant, neque ad illud unquam perveniri, nisi per ipsum. Diceret Numen imitari metallorum principem: nam & suos adoratores habet, & adipiscendi leges eadem censentur apud alchimistas, quæ ad obrinendum Deum Christianis datæ sunt. Etenim in se ducit Christus tanquam via, & ad se perducit tanquam patria; sed nunquid non istud aurum facit? Audi peritos artifices; nunquam se dat quærentibus, inquit, nisi auro itinere sint usi, ut ad aurum, scopum laboris, & votorum finem deveniant. Nugatorum hæc disciplina, ut scilicet profusionem illam opum excusent, quam gradum ad illas profitentur, & eâ spe deceptus dives aliquis, dum confectatur copiosius aurum, imprudenter sinat illud deperdi, quod sine clibano, sine igne, facile patrimonium dederat.

Aurum ita investigantium adedò nota est processu temporis tenuitas, ut ex rei familiaris penuria, & pannoso cultu pertinacem alchimistam penè à cæteris secernas. Huic tamen studio hodie non pauci se dedunt, cui postquam diu sudavere, ignem suum majori religione foventes quàm vel olim suam Vestem sacrarum virginum sedulitas, demum una dies multorum annorum spem metit, & totum operosæ diligentiae præmium, laboris ipsius pœnitentia.

Sed & si aurum arte sit, nolim certè invenire secretum, quod nisi ja Eturâ libertatis in alios haud possim effundere. Nam si deprehen-

dar,
mi
tus
qui
rum
capt
crec
ter p
finè
ves
mea
furt
veri
de f
jam
refe
veri
fort
ptor
avan
se vi
rent
jus
gura
fort
gur
que
flan
F
gen
prof
fatis
ces
sè e

dar, statim à Principe custodes adierunt, qui inhi tanquam reo advigilent, ne elabar, inuitus damnabor ad opus quod elegeram; & quia pretiosus ero meo Regi, quæ pretiosorum omnium fortuna est, mea quoque erit captivitas. Tantum verò arcanum nulli concedere labor esset scientis; studia licet foeliciter processerint, ingrata sunt, si fileas: nulla sine socio jucunda possessio est. Nolo ita dives esse, ut eogar abscondere meas opes; ut timeam frui, ne usus me prodat, & suspicionem furti faciat opulentia, cujus ego causam celaverim, ut libertati meæ consulam. Sed cur de successu laboris, tanquam dari posset, mihi jam imaginatione blandior: Plurimos certè referunt, qui faulste circa hanc artem sudavere; verum audacibus coeptis quondam faverit fortuna benignior, quis nunc tantam præceptorum noctem ingenii sui luce discutiat? In avaritiæ spem simul atque supplicium scripsisse videntur authores isti; celant, quod ne celarent, edidere: involutis locutionibus, ad majus scilicet inquirentis negotium, addunt figuras obscuriores, & in tantâ caligine si quid fortè luminis curiosum animum solatur, fulgur est, aut tristissimi solis quidam radius, quem vix nube emergentem urgens & circumflans vapor obruit.

Felix cui non est nisi ad licita, & ad verum ingenium: sed pudet ea tantummodò nosse quæ profiteri salva pietate possumus; & quasi non satis pateret superbis animis veritas, in mendaces disciplinas & plerumque nocivas ambitione extendimur, fluviorum more, qui tumentes

ripam indignati innatant agris, & ipsa sui licentia cœnosa sunt, cum prius solitis septis conclusi, ut commodè ad gentium usus, ita & nitidissime fluerent. Sed ecce novum Gygi spectaculum, tabescentis scilicet invidiæ operosam plane diligentiam.

Aliqui sunt, quos sic aliena fama discruciat, ut nullam ægrius calamitatem perferant; quoties novum aliquod sydus in conspectum prodit, & insolentia fulgoris admirationem orbimovet, latrant ad lumen, nec placantur rabidi & acres, nisi nube condatur claritas illa, aut vertente cœlo occidat. Ex isto Zoilorum genere unus librum recens editum legebat, non ut cruditor inde evaderet; sed ut si quid peccaverat author, colligeret errores, qui in egregium opus incuria scriptoris, aut oblivione irreperant. Neque solos defectus notabat; etiam quandoque in optimis inveniebat quod infcitiae tribueret mordax animus; & ubi dignitate rerum, aut subtilitate ingenii cogebatur ad reverentiam authoris, tanquam ictus telo, mutatis vultibus, lachrymas dabat.

Iniquissimam diligentiam cum ex charta agnovisset Gyges in quam suas notas referebat criticus ille; O perversum laborem! ait, nihil egregium putant emendatores isti, nisi quod suum est, cum tamen aliena miseratione plus cæteris mortalibus egeant; mendosi censores, punctis suis digni, & ex ingenii tenuitate ad illud amaræ scriptionis institutum compulsi, quod omnium abjectissimum est, atque facilissimum, & eorum quos procaciter carpit vestigia serviliter sequitur.

Argu-

Argumentum suum invenisse ingens est scriptoris apud eruditos gloria, major, si in amplissima rerum serie non allucinatur ratio; si à se non dissentit, quæ sæpius circa initia magis floret, eloquentia; nec vis illa deperditur, quæ incipienti fuit. Imperito viatori, & in multum iter succincto plurima occurrunt quæ errorem vel moram faciant. In patente solo sæpius intercisæ viis viæ; sylvæ variis callibus incertæ, aut ipsa dumorum asperitate haud penetrabiles; decursus aquarum sine pontibus, neque saltu superandi, absentibus scaphis: præcipitia, montes; nihil remoratur eundem, nihil turbat, si se credit alteri, & exercitato duce utitur. Gravissimis centè curis ingentique labore se exonérant critici, dum in suæ famæ ineptam affectationem libellos conflant, quorum tota agendi ratio scriptoris alicuius mentem, verba, syllabas quibusdam criminationibus insequi, ac veluti regente filo incedere: ne illo adjumento destituti authores in proprio opere, ut in labyrintho, pereant. Scribunt quia scripsit alter; Egregiam verò laudem! priores enim gradum facere nequeunt; nec alium plerumque petulantissimæ animadversionis ordinem calumnia servat, quam quem author ille tenuit, cui infesta est, ut censuram jure dixeris hederæ similimam, quæ seipsa non stat, ipsique muro, cui nocet, debilis innititur. Nobiliori operæ ideo non incumbunt isti convitiatores, quòd magnitudine coëpti territi, suarumque conscii virium, etiam argumenti inopia laborant.

Statuam æquali per omnia pulchritudine

nec ipse Phidias fecerit : semper in aliquo ars peccat , si arduum ac grande opus aggreditur ; & necessariæ culpæ solatium est , naturam , quæ ut doctior agendi regulas arti præscribit , sæpissimè errantem intueri . Nullus scriptor adeò insons , ut apud severum judicem omninò se possit absolvere . Post tot annos adhuc citantur ad tribunal Homerus , atque Virgilius ; Cicero patrono indiget , qui inanitatis accusatum in optimam eloquentiæ famam asserat ; Ennianas phrasas objecit illi aliquis ; nimiam in verbis mollitiem alter , numerosque qui plus justo ad musicam accederent . Ita fert humana conditio , ut quidquid à nobis sit , saltem ex parte reprehensionis pateat ; sed absurdius nihil , aut iniquius , quàm maligno calamo aliorum lapsus perstringere , ut supra errores positi videamur , qui tam solutè , tam protervè arguimus . Stulti est , optimam messem damnare , quòd inter segetes , extra agricolæ curam , inutiles aliquot plantæ eruperint : Genius ille , qui non libenter bonis immoratur , & ad solatium suum errata quærit , ut corrigat , muscis similis est , quæ non satis partibus , sed putidis adhærent .

Quotquot hodie eruditi viri scribunt , eodem quo Achilles fato videntur geniti ; suos enim Therites habent , qui generosæ virtuti convitiantur ; verùm facili ira plectendos , cùm ad hoc satis sit , vel pugno , si illo uti placuerit , vel contemptione , qua digni sunt , ineptè garrientes castigavisse .

Calumniam vocat Augustinus illam nominum impositionem , quæ purissimis stellis

adulterorum Deorum, furiosorumque criminum videtur impingere. Quid ad hanc contumeliam cœlum innocens? non curant sydera, inquit, quid de illis mentiantur Astrologi, quid schola vomat; constantissimè fulgent, & æquali semper motu exercent cursus suos. Majori offensâ claris authoribus insultat invidorum grex; ferantur tamen ut suus illos genius incitabit: magnam orbi injuriam facient ista lumina, si ob rabularum impudentes querelas quiescant, ac lucere desierint.

Non omnium qui illic libros pervolvebant, ea insania erat, ut vellent vetitis, aut inanibus studiis, detineri; vel ex odio, ac dolore animi, in aliorum labores animadvertere; Aristotelem legebat unus; alter discerebat à Seneca, quàm sit foelix, etiam in adversis, sapiens; quàm Deo dignus, qui in paupertatem, in dolores, in cupiditates humanas pugnat, & vincit, Sanctiorem Philosophiam accipiebat à Chrysostomo Ecclesiastes quidam junior, & eo magistro. Pauli genium induebat, ut Christianæ veritatis securior interpret esset, & in perditos mores utilius invehetur. Nec rationes tantùm, aut acumina; sed figuras ipsas, quibus concutitur animus, quem argumenta vix moverant, studiosè colligebat, & ad Promethei similitudinem, veluti cœlo admotus, sacrum ignem rapiebat, quo deinde frigidus auditores incenderet.

Ad hos, maximo gaudio affectus Gyges; Isti libros norunt, inquit, cum quibus honestè, atque utiliter amicitias contrahant: utinam pari prudentia ac successu cæteri studerent.

nec alios literatos haberemus, quàm qui sapiunt!

Cùm hæc ille mente agitaret, librorum præfectus legentes admonuit, horam adesse qua jubebatur egredi, & dimissis qui illuc se studiorum causa contulissent, bibliothecæ (in crastinum, eodem quo solet modo referandæ) jungere fores. Ita studentium labor finitus est, omnesque discessere.

REGULI.

Virorum qui tum regia negotia curabant; solertia fecerat, ut intra Galliæ fines nullus civis publicam quietem lacefferet; sed à finitimis pericula imminabant: Circùm motus armorum, & ex aliquot Gallorum Principum defectione audacior hostis, Regem ipsum ad extremas usque imperii urbes acciverat, ut animos suis adderet, exteris metum, propiore majestate. Hæc cum agerentur, paucissimi tam ex viris nobilibus sponte ad Regia castra accedebant; nec pudebat expectare imperium, licet gloriæ stimulus (qui perraro ab ingenuis stirpibus abest) patriæque ipsius charitas non modica essent incitamenta ad maturandam profectionem. Multos voluptas; otium plures; non paucos detinebat in provinciis aut rei familiaris cura, aut probrosus nobilitati timor.

Aliquos ex istis audiverat Gyges expectari in urbe ab amico, non procul ab illis ædibus in quibus ipse sibi domicilium collocarat; & ut fenestræ innixus, adventantes in equis conspe-

spexit, sumpsit annulum; mox faciliè in illam domum, ad quam pergebant equites, admissus cum cæteris. Ut de salute omnium utrinque multâ humanitate quæsitum est; & in triclinium amicissimi hospites succedere, plurimum de rebus ludicris sermo fuit; tum ad graviora delapsis, ex temporum conditione, & regi exercitus non una apud omnes famâ, de politicæ administrationis prudentiâ, felicitàte, erroribus, suam quisque sententiam protulit: Ea ratione obsideri urbes ab otiosis, duci fossas, muros everti, fugari hostes, ridebat festivissimus Gyges; & quàm securè audaces sunt nobiles isti! inquebat, quàm faciliè remoto à periculis de periculis loqui! fictitios hostes isti non timent: O si veros non metuant! nam quis sciat, quid in bello futuri sint, qui bella forsitan, nisi in tricliniis, non videret; & de vulneribus agunt, non tanquam milites, sed medici, qui ad sui Hippocratis formâ commodissimè ictus declinantes, doctè tamen loquuntur, quàm graves corpori humano, & quàm altè recepti sint?

Proh dedecus! isti magna ex parte ensemerunt, ut nihil pro patria agant, nihil audeant, & fortitudinis imagine obvelent segnitiam suam. In ipsis Gallicæ finibus minatur hostis; jam propè munimentis quibus tegimur, admovent ignes; diu, ac validè in nos paratus, despicit tumultuaria arma; seros milites; tyronesque, quos exercitatus subito consilio objicimus; vocat honor ad partium auxilium, Rex ipse in castris est, & quiescunt! Quid differunt à togatis militares isti, nisi quòd ad forum sunt

inutiles, & ore minaci hostes, quos sibi ad arbitrium creant, provocant quoque, & inclusi, regias cohortes disponunt, hortantur, promoven? lepidi duces, in quoscumque sumant arma, certissimi reportare incruentas victorias. Ita pictores conflant exercitus, praeliorumque imaginē telam implent, nihil à militibus metuentes, qui penicillo authore prodierunt, eodemque cadent, statim ac novo labore in eadem telā artifex ludere volet, & fecisse poenitebit.

Quam turpe ad tubam non moveri istos nobiles, qui idē ceteros dignitate antecendant, ut ex ipso honore, ubi res publica periclitatur, & Rex hominibus indiget, invitentur ad obsequium! Plebis est, corpor iste, quæ non nisi coacta, aut receptis intra viscera hostibus, commodat manus? & solum præsto est, cum aut à principe imperium instat, aut ab armis, jam penē circa focos rutilantibus, periculum.

Noverat Gyges, nobilibus viris igneam esse indolem, nec amantem quietis; ideoque in venationem immodicē pronam, quod ille labor quodam praeliorum simulachro pugnaces animos oblectet, & in ferarum mortibus, (maximē si insequi periculum fuit, & robore aut dolis diu vitam suam tutatæ sunt) adumbret meliores victorias. Cur ergo, aiebat, vacant isti? cum liceat ferri in hostes, nullumque possint edendæ pugne theatrum invenire patentius aut illustrius, quàm quod nunc exterorum audaciā gallicæ virtuti excitatum est?

An forte ex illis sunt quos campestres Regulos

gulos vocant, & periculoso honori præferunt, quod nullo discrimini patet; villaticum imperium? Certè nihil regno dulcius, si pacatum, aut saltem nulla in eo insurgat potestas; quæ timeri digna sit. Rusticos habent pro subditis viri notiles: in ista agrestium turba, ut audio, sua purpura sæpe conspicui, ad eò principes agunt, ut qui illos in pagis suis viderit, putet Reges esse, ita licenter potestate sua utuntur; sibi solvi tributa ab fortunis humilioribus imperant; minis, fuste, servulorum satellitio reluctantes quoslibet cogunt ad opus; canes sibi nutririjubent, ut qui vel currentem leporem intueri non audet rusticus, illum tamen capiat domino suo.

Cum sic cogitaret Gyges, illique varia de bello loquerentur (quippe illud ex historia noverant; & pluribus sæculis mixti, pugnauerant aliquando sub Alexandro, Scipiones habuerant pro ducibus, Cæsari fuerant à consiliis) agrestis quidam derepente in triclinium irrumpens, horrendo prorsus spectaculo omnium oculos in se convertit. Immane vulnus caput acceperat, toto vultu proruentibus lachrymis mixtus cruor ita mutaverat speciem ut vix posset agnosci, qui acceperat injuriam. Prementibus suspiriis anhelum pectus erat, urgenteque dolore interclusa vox, ante stupentes poscentesque unde illi hæc perniciēs, per longum tempus nihil satis significans Sacerdotem cui crederent, accepti vulneris religiosum testem secum duxerat rusticus, & ut consumto illo impetu qui atrocissimis mœroribus ad primos adstantium contuitus verba intercidit,

pacatiùs ingemere misero concessum est; ante dominum domus supplex, tremensque (nam dubitabat an vel lusus audiretur) in hos sermones prorupit.

Ecce me, filii tui miserabilem hostiam; cerno, ut ferro non pepercit impotens ira; neque solum caput sensit quid fureret, intueri repetitis ictibus fractum corpus, livore tumentes lacertos, & si nudum conspici fas est, agnosce quoque in humeris non disparem insaniam: heu me qui mortuo fratri nimium fidelis, dum unicam ejus gnatham quam mihi decedens reliquerat, non alia charitate apud me teneo quam si illam genuissem, tot procellis locum dedi! Ne quære quid peccaverim, crimen meum, neptis, eadem futura mihi laus, si irritum volens testamentum parentis, eam alteri in sponsam concesserim, quam quem ille nuncupavit. Diu est quod ineptam adhuc matrimonio virginem filius tuus cubiculario tuo tradi vult, qui junior fuit illi à pedibus; non annui, fateor, sed submissè, sed orans ne impari conjugio, quod & ipsa puella horrebat, nos afflictos vellent, laderet sanctos quibus religio debebatur. Nihil nostræ preces, nihil familiæ luctus apud illum valere; invitam ab invitistulit; & quia injuriæ haud satis patiens, inermis licet, veneram in vocantis auxilium, tanquam sibi insensum rebellemque, in ceterorum exemplar (ut ipse retulit) qui talia auderent, ita me multavit filius tuus, ut in ipsos farios, Numinisque contemptores mitius à iudicibus decerneretur. Tu pater, aut filium imperio cohibe, ne ultrà sic sæviat, aut in totum

tum mori jube, quem ille omninò non trucidavit; lubens solvar, neque enim corpus placeat, accepta injuria, cui mederi vel solertior ars nequeat, jam ineptum operibus.

Auditis querelis, quæ prius emicuerat extincta est in omnibus miseratio; dicebant enim jus nobilium esse, ut in obnoxios quosque rusticos omnia possent, nec nisi ex illorum arbitrio orbæ parentibus puellæ, quibus pinguior hæreditas, darentur in conjuges. In mercedem solvi diutini famulatus ejusmodi matrimonia, nec gratiori spe conductos fideliter constanterque dominis adhærere, qui ad obsequium sumebantur: rusticis familiarem esse eam audaciam, ut jugum excutere velint; & tædio suæ sortis dedignentur patientiam illam cui nati sunt. Merito vulneratum qui id noluisse quod imperaverat dominus; & si quid in raptu injurium legibus esset, crimen censerî illius, qui neptem postulanti domino tam superbe negaverat. Rediret igitur in domum suam instructor, satis sibi concedi existimans, quod ejusmodi querelas aure placida excepisset vir nobilis, mendaciis utique referatas, dignasque quas averfaretur ac fuste comprimeret.

Vera tamen esse ea omnia affirmabat sacerdos, petebatque virginem patruo reddi, ut ex parentum voto nuberet, ubi aptam viro, curisque familiaribus præstitisset ætas maturior.

Non is erat nobilium sensus, ut ad sacerdotis monitionem vellent in rusticum humanius agere; sed dum ille luget, & superbe am-

mo-

movetur à conspectu, alibi melius fufurus la-
chrymas suas, adolescens intrat cum epistola,
quam ut domino tradidit, ceteri officiosè
paululum secedunt, ut ab illis remotior, suis
codicillis liberius incumberet. Medios non-
dum absolverat, cum percurrentis vultum in-
vasit subitum incendium, & mox voce acriter
sublata; nisi in rusticos austerius agimus in-
quit, tota ruit nobilium existimatio, reveren-
tia, potestas. En agrestium illorum novum
facinus, en quid ausi in alterum filium meum!
Is verò contextus epistolæ erat.

Ut noveris, Optime pater, quàm protervè
in me peccare rustici soleant, discè inconditæ
temeritatis novum ausum; & ex postrema in-
juria collige, quàm non leniter habendum sit
istud hominum genus, ut in officio maneat.
Agros qui nullius erant, ne absque domino
essent, jure nobilium tibi sumpseras, prohi-
buerasque ne in posterum rusticorum ullus
in eos sua pecora intromitteret: Per aliquot
menses obsequiosi, tandem mutato animo ad
pristinum morem, inconsulto me, rediere, ea
etiam fronte ut dicerent te pagi tyrannum, te
agribissimum hostem, qui incolarum pecu-
des, quarum lacte nutriuntur, solvuntque an-
nuatim durissimum vectigal, ab solo illo arce-
res, in quod ex veteri usu, æquale jus est omni-
um. Nec verentur quas obtinuisti nuper à
principe literas publicè calumniari, tanquam
in commune damnum leviterque concessæ
sint. Omnia vitæ subsidia tibi eo diplomate
eripi furiosè inclamant; teq; multam magis
à principe quàm ampliores agros meritum,
qui

qui fraude, emptoque regii confinii suffragio tam fœdè, tam audacter majestatem luseris. Ea insania incitati, suos greges in tua pascua plurimi illorum deduxere, quibus servorum meorum manū valide amotis, iterum rebellat rusticana contumacia. Hanc premere (in tantum crevit) jam nequeo, cum maximè ad illorum questus sacerdotes accesserint, ob hoc maximè infesti, quod (ut palam queruntur) sub plebeiò nomine, nobiles viri invitis templorum rectoribus, decimarum redemptores ea sibi bona adscribant, quæ altaribus vota sunt; tu consule, tu jube, optime pater, quid fieri in tanto negotio oporteat. Si vi agendum est, & imperas, auxilia mihi dari à vicina nobilitate sedulus curabo, & in castigandis rusticis segnem non habebis filium tuum, vale.

Ad epistolam indignabundi omnes dixerunt plecti debere rusticos; convocandos ex amicis qui contumaciā illam comprimerent, opemque promissere. Quod ut audivit Gyges, O Regulos! ait apud se, quàm insolenter concessis titulis abutimini! Ad hoc ergo stirpis honor ut agrestes pro mancipiis haberetis? ut periret, etiam apud subactos, conjugiorum arbitrium, quoties vestrorum aliquis sponsæ inhiat, quæ egentem, & sordido famulatu notissimum, ab infima sorte erigat in honestiorum imaginem? Non ea est Regis adversus nobiles viros sævitia, ut præscribat quem cuilibet generum velit, si opulenta virgine notus est; Neque enim legitimè jussis conjugii potest ipsa majestas illorum fortunas augere, quos ex servitiis, aut ex charitate æstimat. Et hoc tamen

men audent isti ! O affectuum humanorum haud ferendam tyrannidem ! Non bene coguntur matrimonia, quibus conciliandis ideo amor præficitur, ut læto successu excludant, quæ compulsis patribus familiaris est, maritalis vinculi poenitentiam.

Communes agros tollitis ! & ut solertius lateat iniquitas, sub emendicato diplomate sævit in vulgus ! An soli habitabitis super terram ? an de vobis, non de ipso Deo dictum est : Domini est terra & plenitudo ejus ? O egregios unitatis amatores ! ne vario incolarum jure terræ discretæ sint, alienos fundos patrimonio vestro jungitis ; Pacis humanæ cultores certè eximios ! ne mixtis hæreditatibus lites insurgant aut odia, ut omnia vestra sint, religiose curatis ; Alexandro similimi, dicere sepius solito, se ideo bellum orbi indixisse, ut sub uno Rege, iisdemque legibus foelicius ageret. Et vos etiam quis non dicat illo principe beneficentiores ? Etenim ut terrarum dominus fieret, nihil dabat ; vos saltem, nec ejectos agrestes, tristes habeatis, aut querulos, comparatæ hæreditatis leve pretium ad arbitrium solvitis.

Hæc illo cogitante omnes ad promissum obsequium festinavere ; si quid durum ageretur revocandumque ad tribunal, mercenariorum testimonio ac judicum cæco favore, rejecturi in rusticos.

Huic materiæ congruit, quod exactis quatuor mensibus Gyges vidit, cum ad amicum pergeret, qui ægritudine impeditus & solatio egens, illum per varias epistolas ad rus suum

invi-

invi-
stia
otiu
se ag
sui
deff
viro
ni co
nem
P
fac
ris :
am
viti
cipe
don
xii
pecu
ipse
data
audi
jam
exer
vis
audi
quæ
tâ fo
delec
dicâ
quos
ret
ro m
ciofa
fuisse

invitarat. Festus erat dies, mite cœlum, & rustici aliquot in apertum fortè convenerant, ut otium fallerent, ac sole fruerentur: quid inter se agitarent homines isti, cupiit scire Gyges, suum tunc consulto indutus annulum, ne pedester videretur ab obviis: placuerat enim viro sic incedere; neque nummis, sed valetudini consulens, ad majorem corporis exercitationem equo carere voluerat.

Pueros amoverant rustici, & qui ætate ac facultatibus grandior erat inter illos, ita cæteris: Credite, nobiles isti possunt ad modestiam cogi: habent supra se quem timeant, sævitiam suam dediscant, si deferantur ad Principem. Scitis quid in Regem peccaverit pagi dominus, cui nos natalium sorte sumus obnoxii? nam de cæteris mirus curo: Amplam pecuniam acceperat, ut milites legeret, quibus ipse præficeretur: Et quidem quasi seriò mandata Principis ageret, pullarii tympana, tubas audiri per aliquot dies ambitiosè curavit, ut jam latè diceretur non temnendam partem exercitus, ubi convenisset in aciem tota belli vis, virum hunc debere moderari. Verùm audite fidissimi hominis diligentiam: non quàm feliciter dimicaret Rex, sed quàm privatâ fortunâ ditesceret, providit in ipso militum delectu dux egregius: satis enim illi fuit modicâ impensâ ineptos plerumque collegisse, quos etiam ex parte regis copiis subduceret, postquam ad inane spectaculum abitu- ro mox milite completi ordines, non suspiciosæ potestati tam vafre quàm turpiter imposuissent.

Ne-

Neque semel crimen istud admissum est: quoties ad maiorem virium suarum fiduciam jubebat Rex lustrari exercitum, vel ad horam supposititii bellatores destitutas viris tuimas flagitiosè supplebant, vel infami inter ipsos duces commercio, idem sub variis signis, ad stipendiorum fraudem, mutuatus miles comparebat, tanquam in theatro luderet, nec de personarum sed de scenarum numero duntaxat inter armatos ageretur. Dolum hunc si Princeps noverit, de poena non ambigo: scitis enim carnificis manu nuper præcisum fuisse nobile caput, cui penè præter hanc culpam nihil objectum est, ut tam turpiter caderet, Sed quia scriptis major fides quàm verbis est, ecce chartam, authore me, plurimorum manu subsignatam, quâ probatur armorum hæc lufificatio toties regio honori officiens, & infesta victoriæ. Nobis solum fido homine opus, qui ad aulam tantæ rei iudicium non cunctanter & intrepidè deferat. Quis vestrum, ô viri! satis firmo vultu & animo erit, ut negotium hoc pro communi bono, nostrique iustissimâ ultione suscipiat, dum Rex non longè hinc abest, & solatia ruris captans, majoribus curis exoneratus, in rem nostram videtur commodior?

Cunctis diu timore silentibus, unus tandem non ineptè censuit, rusticos ad hoc opus haud esse idoneos, qui nec loqui Principibus assueverunt, cultuque agresti ut & sermone aulicæ pravitati profecto cachinnum elicerent. Quid verò si & Rex ipse nobilium novis artibus delusus chartam hanc vel convitiis

ple-

plenam arbitretur, velut futilem omnino contempserit? Ergo hoc solum aiebat superesse rusticis, ut suos oppressores nullo vindictæ solatio ferant, usuque miserrimæ conditionis durefiant in malorum tolerantiam.

Cum hæc lugens diceret, ceteri pariter lachrymabantur, ipseque Gyges flebat; sed mox animum acuente misericordiâ, chartam tulit, quam datâ opportunitate deferret ad Principem: sed quod rusticis profuturum erat, acerrimum timorem movit, dum nesciunt, quis raptor hujusmodi scripti fuerat, in quo tot nomina conspici absque multorum periculo vix poterant, si inconsultè proderentur?

Post hæc jucundius ad amicum festinavit Gyges, quem cum per dies aliquod solatus fuisset suavissimis colloquiis, etiam illius opera de Regulorum tam pace quàm bello indecoris moribus, multo instructior in urbem reversus est: & statim ut scribendi otium fuit, hoc ordine digessit in charta, quodcumque de regulis & de castrensium stipendiorum explicatione non dubius acceperat. Laudata primum Majestate quod publicæ quieti, armorumque successibus, ubi belli necessitatem jura fecerant tam studiosè consuleret, eorumque insuper fide commendata, quos Rex in curarum ingentium partem assumere voluerat, sensim descendebat ad rusticos, vilem certè regni portionem si facultatem respicias, verum non despiciendam, si numerum, utilemque Principibus ipsis laborem attente perpenderis. Ab his enim plerumque fit militia robustior & auctior gaza, in quam cives profecto minus

con-

conferunt, ut tota ferè regni vis atque dignitas constare videatur rusticorum nervis, abjectissimæque fortunæ diligentia.

Deinde quàm simpliciter vitam degerent, quàm constanter obsequentes essent, quàm inepti ad illa audenda promovendaque scelera, quibus pulsatur regia dignitas, nisi Nobilium animis ac pervicacia compellantur ad facinus, insinuabat Gyges, & verborum lenocinio Regem optimum, jamque misereri facilem, ampliori humanitate inclinabat in agrestes. Illorum verò sortem maximè desiebat, quòd in pagis tot regulorum dominatu ita premerentur, ut si ex jugo & labore æstimanda sit natura, pecudes potius quàm homines censueris. Nulli datur agello suo tutè frui: si ad latiore Domini habitationem, vel ad ferendas arbores, quæ longo ordine ad illius fores adventantem quemque ambitiosè deducant, videtur commodum, deferenda est miseris paterna hæreditas: pretium, ex eminentis imperio: rusticorum culpa, quòd de obsequio vel modicum deliberant, quòd spontè non pereunt. Ad eliciendum consensum adhibentur minç: servorum non raro jussæ manus: & valida sævæ potestatis argumenta, fustes. Quidquid annuorum reddituum debent viris Nobilibus rustici, si non suo tempore solvitur, vel agnellis ex pauperum grege, vel etiam ovibus, cæterisve quæ rursus alere aut procreare consuevit, emenda est dominorum patientia; nec egestas excusatur, quod elementa nihil dederint, unde diligentius cogi pecunia potuisset: regulis rusticorum mora vel duplex fructus, vel crimen est.

Cum

Cum hæc Gyges in charta conscripssisset, addidit quoque Regis injuriam videri, si tot nobiles summi imperii imitatione id audeant, quod subditis non licet: Et tantæ sævitæ subjaceat, quæ germanæ potestati tam libenter obsequitur, solvitq; justius vectigal rusticorum simplicitas. Sed ut Rex in agrestes esset proclivior, causam illorum regiis negotiis ita Gyges attexuit, ut ostenderet rusticorum tyrannos plerumque eosdem esse, qui militum stipendia in privatos usus converterent, magnoque armorum detrimento extenuarent legiones, quibus excitandis Principis ærarium tanta sui jactura laboravisset.

Qua ratione laderetur facillimus Princeps, narrabat per singula: peccatum illud jam in morem transivisse apud viros nobiles, nec in furtis numerari, quod infcio Rege sic rapiunt. Inde fieri, ut rarus miles ingentibus Regum cœptis non sufficiat, & in vexandis rusticis atrox sit, ne deficiente stipendio illis omnino subsidiis destituatur, sine quibus agere vita non potest, aut qui inter copias est admissus, officio suo defungi. Hinc fit ut egenos prædonesque pro militibus exercitus habeat, Patriæ etiam suæ juste timendos, quacumque profecturis in hostem iter fuerit; focos enim suos tam expilat armata paupertas, quam hostium. Insuperbat maxime quod variis temporibus aliquot urbes eo rectorum peculatu suis orbatæ præfidiis hostili solertia patuissent: curaret ergo Rex, ne illa arcium solitudo, dum privatis quorundam hominum rebus mirifice consulit, publicis noceret: neque enim in ipso

pfo hostium confinio sapienter civitates custodiri quas in exitium comparat occaecata dum cum providentia, & ad summę pacis veluti ostentationem vacua militibus securitas.

His, ut tantę rei conveniebat, nervoso sermone explicatis, etiam aliquorum nomina promebat Gyges, qui regię militię impendio suas ita facultates auxerant, ut cęteris peccandi cupiditatem simul & audaciam suo exemplo facerent. Non paucos tamen aiebat inveniri, qui sordes has omnino averfarentur, dignos planę quos Rex fidei memor ad altiora promoveret. Cęterum ne Regis iustissima vindicta ad favitiam diceretur accedere, sit tot Nobiles plesti imperaret, quot in creditam sibi militiam tam turpiter deliquerant, culpam hanc pulcherrimę utiliterque plurimis posse condonari, si paucorum damno admonerentur, quanto sui periculo deinceps nobilium ullus crimen illud admitteret.

Ubi hęc Gyges exaravit, rusticorum querelam cum sua aptissimę compactam defert ad Regiam, qua tamen ratione illam in manus Principis trajiceret inscius adhuc; sed anxio sollicitudinem mox abstulit cursor cum coedicillis advemens; nam ut hōs, multo cum honore, expectanti Regi porrexit, ea subtilitate Gyges suam chartam ad illius pedes devolvit, ut inter tot epistolas, vel cursoris vel Regis ipsius incuria videretur cecidisse. Dum humili obsequio colligere abjectam omnes festinant, purpuratorum unus cęteris diligentior eam obtulit Regi, quam ut solvit ille, nec ullo deprehendi indicio posset cujus manu con-

conscripta, aut unde mitteretur, acerbissimis oculis in attonitum cursorem intuens, petiit qua audacia ejusmodi codicillos sine nomine ad se perferendos accepisset: sed negante viro talibus se literis infamasse suum munus, in varias cogitationes Rex perplexasque delapsus est. Verum sensim redibat Principi vultus amcenior dum legeret, nec multò post; quisquis (ait) ista me scire voluit, amicus est, non vulgari præmio certe donandus, nisi nomen suum ex animi dissidentia, meique ignoratio-
ne latere voluisset. Neque tum plura Rex, ne ex verbis aliquid illius consilii palàm fieret, quod ad tempus celare constituerat.

Quid monuisset author scripti non tarde ostendit insolita judicum in ejusmodi fontes in-
quisitio; sed ex Regis miseratione, regnan-
dique solertia fuit, quod clariores, tanquam non peccassent, inter fideissimos computati sunt: satis enim si inferiorum multa discerent non impunè fore, si quis in posterum nequiter di-
resceret ex militum stipendiis.

Inter calamitosos quibus gratiæ spes om-
nis adempta est; præcisæ cervicibus, specta-
culum sui fecit Nobilis ille, quem rustici suis
querelis in crimen vocaverant; & quia sic
juben- te Rege judices pronunciaverunt, dupli-
ci titulo illum plecti, quod militum stipendiis
injuste potitus, etiam in agrestes tanquam pa-
gi sui princeps summam potestatem exercuis-
set, compressa fuit illa Nobilium dominatio,
qua tot Reguli esse videbantur, quot in villis
læviebant.

EDACITAS CASTIGATA.

Interim, quia sacrum tempus instabat, plurimi desipiebant, & in novas voluptates ineptissime solvebantur. Aliqui in curribus, plures in equis, major pars ad humiliorem infantiam coacti, pedites ibant; & per vicos, vario larvarum spectaculo vestiamque insolentia infusa plebis admirationem, risum, clamores excitabant.

Donec furor ille se poneret, & pacatius per commotæ urbis regiones viatores incederent, decrevit Charmion domi hære, & eorum quæ viderat texere historiam; ea ratione, ut magis curatio morum esset, quam gestorum narratio. Nam licet plurimi authores scripserint de moribus; omnes tamen pridem decantati argumenti prolixas quæstiones satis moeste tractaverant, & nullus eorum advertebat, philosophos lectoribus suis ad nimis seria oscitantibus nunquam prodesse facilius, aut efficacius posse, quam si manente proposito, veste mutata, historicos agerent.

Reddita mente, incoeperant cives modestius versari; & indictis jejuniis, atque oratorum qui cœlestes minas intonabant sacris vocibus, larvæ & audaciora quæque scelera palàm cesserant; cum solito more Charmion, visurus quid in privato homines agerent, domo sua digreditur. Non multum proccillerat, cum ad divitis ædes, quæ forte patebant, jam suspiciofum

ciosum compulit carniū odor. Plures ex amicis vir ille ad prandium vocaverat, & quia non omnes ita pietatem abjecerant, ut vetitis cibis vellent sibi propitii Numinis furorem excitare, curaverat prudens convivor, ut inter damnatas epulas intirmisti pisces modestioribus viris apponerentur; & ita ad arbitrium quisque sumeret, quod videretur commodius, intactis quæ aut gustus horrebat, aut improbat Religio.

Ad immanis licentiæ conspectum stupuerat noster Gyges, nec satis credebat corruptissimi hominis impudentiam, qui conscientias laxiores ejusmodi cibis ad scelus provocabat; cū flagitiosas subito (ne quid calor vel levi cunctatione perderent) epulas circundant, premuntque carnarii. Neque de more Christiano invocatus Deus, antequam ventres pascerentur; precis loco risus fuit; frustra importunissimis clamoribus concionatores raucos fieri, qui cæteros mortales vellent abstinere à carnibus, ne soli pituita & ciborum, quos esse noxios toties monuerant medici, malâ coctione laborarent. Sed cachinnum compefecit subitus omnium pavor, & maximè illius, qui Religionem eâ ciborum ambiguitate traduxerat, non expectata consternatio. Quippe dum effrenatius loquuntur, & ex primo famis impetu concitatores tangere vetita properant, voce, manu, pedibus etiam Charmion omnia turbat. Mixtis ita confusè epulis, jam inutilem & condimentorum vario colore deformatam subita diligentia convivæ mensam deserunt; improviseoque tumultu ita in omnibus fames

perit, ut ciborum, qui promiscuè turpiterque in ipsis etiam sedilibus jacebant, non meminissent. Unde illa tempestas, nemo sciebat; divinitus tamen immissam dicebant qui Religionem tenebantur; & dum lances, hac, illac dispersas, jactatasque aut fractas circum lagenas attoniti servi colligunt, jejunare interim, tremere discit jam pallida voracitas.

Ne quid de illa re vulgaretur præceperant famulis domini; sed imperio factum est difficilium silentium. Ipso die per totam civitatem rumor increbuit, cœlesti manu illis in ædibus turbatos qui vetitis uti non timuerant. Inde vulgi in ipsos magistratus indignatio, quod sinerent laniones ejusmodi gulæ irritamenta ita audacter, ita publicè exponere, cauponesque ad eò impunè prohibitis ferculis onerare mensas, quoties licita mollissimorum hominum palatus fastidiebat, ut nulla penè apud Christianos temporum distinctio haberetur.

Neque minùs peccare medicos ajebant, qui ne artem suam nimiam severitate proscriberent, nobilium faucibus grati, illud omne quod intempestivè gula optabat, statim ac jejuniis dicati dies incœperant, nullo pene egritudinum aut personarum delectu, fatebantur laboranti stomacho pernecessarium esse. Ad hæc accedebat sacerdotum facilitas, mosque pessimus, ut ipso qui cinerum dicitur die, antequam quid nocuisset abstinencia, ex solâ piscium, quos nondum aut mare aut stagnaederant, nausæa, plus libertatis ad edendas carnes, quàm cineris petentibus concederent.

Si

Si vel leviter turbabatur quies, aut modicam tussim excitabat saliva frequentior, statim pisces in culpâ; si pallorem, si macie confectos vultus ostenderat speculum, si caput errabat, devovebantur omnium malorum causa cibi; & vocatus illicò medicus testabatur exleges esse, qui sic deficerent, ut urbanissimo testimonio tota comedonum niteretur de edendis carnibus facultas, ipsorumque Theologorum, qui nimis creduli omnium propè votis annuebant, officiosa conscientia.

Aliorum tamen, qui effræni omnem disciplinam solverant, audacia fecerat, ut optimi illi haberentur qui damnari absque prælatorum licentia noluerant. Chartam enim ostendisse qua pinguis mensa simulatæ ægritudini prohibitas epulas ministraret, maximum pietatis argumentum; & absque scandalo temnere Ecclesiam putabatur modestissimum culpæ genus, cui etiam deberetur, ut singulis virtutibus, sua laus.

Interea haud filebant concionatores, ut vel finem faceret pessimorum hominum libertas, vel saltem publicè verberata erubesceret; & cum perturbati convivii rumor suspensam adhuc civitatem teneret, factum est ut ex sacris oratoribus unus, præsentē ipso Charmione sic in carnarios loqueretur.

Ecclesiæ, an hæresi, nomen dederitis, dicite, ô abjectissimi mortalium! usque quo claudicatis in duas partes? ad altare Catholicos esse quid juvat, si inter adipēs, mox ut plebi Christianæ imperatur abstinentia, cum hostibus censemini? Invenistis, ô carniū voratores!

quomodo ore sacrilegi esse possitis, etiam si taceatis. Ergo frustra iusserit Deus, vos legibus, vos matri obsequentes esse, nisi ventri placuerit! Ergo saluti obstabit fastidiens gula, & ipso cœlestium amore sagina potentior? venenatas carnes quis edat, si sciat brevissimæ voluptatis certissimam pœnam, funus? quidquid prohibente Ecclesiâ in corporis solatia deglutitis, mortiferum est.

Porcos intueri in Romanorum vexillis aliquando noluerunt Iudæi, quod putarent se non satis prohibitas escas odisse, si quod ori concessum non erat, oculi conspicerent: O Gens an Christianorum dedecus plusquam imperatum fuerat, sobria! non ipsas tantummodò carnes averfata es: ne vel si â imagine religiosa corpora polluerentur, etiam picturas horruisti. Sed discere à Iudeis vetitorum abstinentiam nimis vobis gloriosum, O heluones! doctores habere canes ipsos: Capiâ præda, urgente stomacho, fixis etiam ipsâ in carne dentibus, temperantes sunt, si jejunos esse suus dominus jubeat, vestros docete ventres illam philosophiam, quæ arte, & imperio, esurientibus beluis tam altè infunditur: non pudet humanas mentes, quæ regendis corporibus natæ sunt, à brutis superari?

Quàm vilibus, sed & quàm tetrissimè sapissimè epulis, quamque parcè avarus utitur, ut quod sibi subtrahit miser, in suos acervos transeat, & inanitate stomachi fiat fortuna tumidior. Pallida vigiliis ora, & ex jugi inediâ attonitos, patientesque, plusquam natura voluit, oculos, si lubet,

Iubet, intuemini. Placet volenti fames sua; placet horridior victus; neque curæ est, quàm injucundum sui spectaculum orbi exhibeat, dummodò auro accedat aurum, & ad comparatas, sed intactas opes, stultissime exultet, sibi crudelis, etiam dum sibi obsequitur, pecuniarum cupiditas. Tum ad Ecclesiam versus concionator: quàm vilis es, inquit ille, quàm despecta apud tuos, ô Ecclesia! quid te sponsam domini tui, quid te quoque matrem nostram, tories iteratis sermonibus jactitas? quod vitiis ultrò concedimus, hoc tibi negamus Christiani: Etenim jucundioribus cibis abstinere, invisus nutriri, si avaritia jubet, & utile & dulce est: arduum non modò si imperas; sed iniquum, & ad tyrannidem propemodum accedens sævitia.

Verùm quousque, ô certè non ampliùs Domini cultores! sed abdominis: quousque pinguedini magis quàm Deo, quàm vestræ saluti studebitis? Numquam legistis apud Cyprianum, in proprio adipe fixæ libidines bullient, & inter sartagine flammeas miserabilia corpora cremabuntur? Sed hæc apud vos nulla sunt: stupidas, ac prope carneas mentes non movet malum imminens. Ergò ad libitum prohibita vobis edite; talibus vixisse, etiam suo modo proderit: Nam & vos ac libidinem vegetiores utique facient, & athleticis illis edacibus, certissimo fato, mox ut passi fuerint, interituris, per omnia simillimos, qui saginantur in poenam, ut carius pereant.

Cum his quoque addidisset ille Ecclesiastes ad terrorem auditorum, quam retulimus de

subverso convivio historiam, multum gaudebat ultissimæ tempestatis author Gyges; & modico risu perstrictus ita secum loquebatur: O Annulum! quod te pretium æquabit? si diu ita foelix ero, per te quot bona non faciam?

Sed ut licentia illa, quæ divitum prope omnium esse inceperat, efficientius compesceretur, non satis fuit in eam sacros oratores invehi, nec unius exempli, de quo & plurimi dubitabant, ad id sufficebat tota urbe sparsus rumor. Novo igitur ingenio Charmion cogitavit, antequam jejuniis dicata tempora effluxissent, tot divitum mensas afflictere, ut nemo deinceps quod edere fas non erat quietè comederet.

Cucurbitas sylvestres quas Colocynthides vocant, vili pecunia comparatas, in minutissimas partes ita pulveravit, ut contritis aspersa levi manu esculenta sic delicatis faucibus acerbissima fierent, ut non amitterent colorem. Hac arte non semel divitum multi à prohibitis epulis abstinuere, & primum (quod nescirent unde tanta illa ferculorum amarities) coquis irati, mox ut didicere, plurium qui similes mensas struxissent, eam calamitatem fuisse, ad sobrietatem compulsi sunt. Religiosam abstinentiam maximè suadebat, quod illam ciborum injuriam apud verè ægrotos non adverterant, quasi hominum status, edendique varias causas distinguente providentia.

Jucundissimum quoque illud fuit, quod ad Marronæ cujusdam conspectum, quæ concessos ab Ecclesia cibos averfata, ne piscium usu vultus caderet, solebat illicitis uti, assam perdicem

cem
re
quo
fecta
ram
ante
na m
lor c
nis i
Ad
qui
pero
qui
H
fari
puli
fren
diu
per
Mul
liqu
me
quo
ties
vi
fru
tes
mu
nes
&
inf
ren
adi
tat
tat

cem ita momento scedavit, ut vermibus scate-
re videretur. Testudinis musicæ chordas ali-
quot secum tulerat; sed in frustra consultò ita
festas, ut quælibet pars vermiculorum mensu-
ram non excederet. Has in fumantem avem,
antequam quid de illa detraxisset mulier, ple-
na manu jact Charmion, & quasi animam ca-
lor daret, illicò cœpere moveri, ac putidæ car-
nis in cultissima mensa exhibere spectaculum.
Ad subitam mutationem horruit illa, neque
qui aderant servi leniùs concussi sunt, mox
perdice damnata, mulieris jussu admissi canes,
qui projectam comederent.

His omnibus effectum est, ut qui ventri ne-
fariè indulgebant, deinceps modestioribus e-
pulis, quoties jubebat Ecclesia, Catholicè ve-
scerentur. Sed & oppugnata veritatis præsi-
dium fuit illa Charmionis in tot mentas, quæ
per urbem irreligiosè peccaverant, insultatio.
Multi enim tunc temporis haud credebant a-
liquos esse spiritus, qui extrà carnis hujus com-
mercium nobiliorem vitam agerent, essentq;
quolibet elemento subtiliores. Angelos to-
ties hominibus apparuisse ac eorum ductu tot
victorias atque Regiones obtinuisse Judæos,
frustrà referebat divinus codex: bonas men-
tes, aut Regnanti Deo assidere, aut in certissi-
mum subsidium mortalibus mitti: Dæmo-
nes quoque existere, qui virtuti insidiarentur;
& vel prædam quæsituri, vel ad tempestatum
insaniam collecturi nubes, per æra discurre-
rent, donec eterno carcere inclusis omninò
adimeret Deus illam quæ in viventium exerci-
tationem justissimè concessa est nocendi facul-
tatem.

Dogma hoc toteventis, tot rationibus firmatum, mera fabula à pleris que habebatur; nec apud fatuos ipsi Ethnici, quorum tamen erant reverentiores, auctoritatem invenerant. Nam quid notius inter philosophos quàm celestibus orbibus intelligentias præfici; spiritus esse qui Regnis, qui civitatibus præsent; qui etiam privatorum curam suscipientes ad virtutem capeffendam dant animos, vires, & aliàs incautis subeunda pericula, suâ luce, suo præsidio amovent? Talis erat Socratis ille genius qui nutantem & incertum à noxiis solitus erat avertere, ne quid ageret quod Socrati exprobrare vel inimicissimus posset. Et si de nefariis spiritibus etiam agitur, quotquot historici de rebus Romanis scripsere, spectri illius meminere, qui Bruto jam suis partibus desperanti, petentique esse quis esset, respondit: ego sum tuus malus Genius. His adde, tot sæculis tripodes loquutos; statuas quoque, quasi ipsæ metuerent, in proximæ cladis prælagium subito sudore manantes, & quidquid ludente Dæmone, dum adhuc vigeret superstitio, Græcia vidit, aut Roma mirata est. Hæc omnia fieri nisi spirituum ministerio haud certe potuere, qui muto lapidi sermonis imitationes addere; ea quæ illis nota est industria, ad arbitrium possunt & ad mortalium stuporem, quoties lubet, reddere elementa vocalia.

Virtus illa quâ magnes ferrum allicit, simulque tactum cogit, motum facilem præstiterit subjectus cardo, eandem Coeli partem quærere, inventamque constantissimè intueri: illa inquam virtus, cùm nostros omninò sensus

fus fugiat, creditur tamen, & ignotæ causæ non minor apud nos fides est, quàm effectus illius, quem nescire haud potest quisquis effecta ad magnetis leges solaria perspexit. Esto, spiritus illi non videantur quos tamen credi Religio imperat; tanta ab illis acta sunt, fiuntque quotidie, quæ supra corporeæ substantiæ vires eminent, ut angelos, latentes licet, sua virtus prodiderit. Nam unde illa, quæso, saxorum articulata vox, toties audita quoties oracula cecinerunt? & unde in arreptitiis illa facultas pluribus linguis eruditè loqui, quas nunquam didicere? Rudes fœminas, pueros græcè fari, cùm Græciam esse sæpè nec norint, certissimum est argumentum, præter humanos spiritus, alias dari mentes, quæ non ad vitam quidem, sed ad potentiæ spectaculum, in corpus aliquod delapsæ, illud regunt; eaque organa non tumultuosè, sed consultò movent, quibus sermo efficitur: ut quidquid velit Angelus, omnibus linguis, ipsâ ignorante animâ, quæ naturaliter corpori inserta est, distinctè pronuncient.

Error hic quo negabatur alios esse spiritus quàm qui carni immersi sunt, inde processerat, quòd qui se totos corpori dederant, in brutorum modum nihil caperent præter id quod acceperant à sensibus. Ut stultissima opinio exploderetur, effecit noster Gyges, incogitans licet, & longè alia meditatus, quàm ut illam de spiritibus veritatem assereret. Nam quia invisus tanta variis in locis patraverat, omnes uno oro fasci sunt, aliquos sine dubio spiritus dari, qui humane probitatis, ut & nequitie testes

stes, Deo iubente, bonis sæpissimè faverent, & in sceleratos favirent pro merito.

D I O N Y S I A.

Nontantum aëre circumsepti vivimus, sed & illum spiramus omnes; neque tamen major pars hominum satis novit quod perenni internorum motu, in caloris levamentum non plus exturbat, quàm trahit. Nam quanti sunt qui de his, quorum etiam usu vita subsistit, philosophantur? Nihil aëre fortius, debilius nihil; montes concutit si irascitur, & totas aliquando urbes subvertit, cum tamen vel muscis volantibus cedat ipse, & in omnes formas, prout locus coegerit, patiatur se effingi. Talis propemodum Gallus: si de bello quidem agitur, nulla gens illa natione acrior: nam quis ad furentis Galli impetus non pertimescat? si de moribus, vix in orbe aliquem populum invenies qui facilius, ubi cum exteris mixtus est, peregrinæ improbitati consentiat. Ille inquam urbium domitor, mox ut ab armis quievit, & in otia delapsus est, quidquid vis, efficitur.

Inter Germanos & Gallos nova fœdera intercesserant, nec quid utrinque prætermittabatur, quo ille nodus strictius fideliusque coalesceret. Aulam impleverant Germani, & frequenti consortio, non Francorum tantummodò vestes magna ex parte corruperant; sed & suam quoque sobriæ genti dederant sitim: illisque authoribus, apud nobiles Gallos magno applausu recepta erat opinio, Heroas vi-

no

no non minus quam virtutibus effici, aut nobilium armorum foelicitate. Ex illis quicum Germano legato venerant, unus erat quem ab haustu & urceis vocabant Biberium. Nunquam ad satietatem perpotasse, fama erat, & bibacissimo cuique ita metuendum, ut nemo mente illæsa posset ad tot sanitates provocanti ex æquo respondere. Dolium dixisses qui tot scyphos, tot amphoras capiebat.

Ineptam bibuli hominis gloriam meditabatur Charmion, cum duo juvenes, quos ad eundem dominum pertinere indicabat unus vestium color, per urbem incedenti occurrerunt. Amplissimas lagenas præcipuo viuo graves dextra gestabant, sinistra hederam: & quasi nihil urgeret, pleno gradu ambulantes, ad obvia quæque, de more servorum, spectatores otiosi, etiam inter se fabulabantur; sed exhaustus cursu alius ac sudore madens, qui ferros accelerare iussus fuerat, mox ut ab illis audiri potuit, intercisis multo anhelitu clamoribus, manuumque jactatione cunctantes increpans, simul monebat, dudum à domino expectari, nec impunè abituros.

Hæc cum audivisset Charmion, subito consilio in obscuram porticum, quæ tum fortè objecta est, ad modicum tempus secessit, ut aptato secretè annulo, simul ac egrederetur, extrâ conspectum fieret. Mox adolescentes, ipse ardentior, concitato gressu adipiscitur, & unâ cum illis domum subit, in qua dicebatur minax dominus de servorum mora queri. Plures illic mensæ assidentes de famosissimis vinis ambiciosè loquebantur; & ad novi meti, quod

nuper ab extremâ Galliâ, ubi vitis generosior, allatum fuerat, celebre nomen, duos ex servulis miserant qui de œnopolâ emptum festinanter deferrent, simulque hederam: nam placebat in solutiores delicias celebrare Dionysia. Multarum virium erat vinum illud, & mox ut communi potatorum suffragio probatum est, detracto pileo singuli sibi virentem coronam imposuerunt, omnesque unâ, exundantes penè scyphos sublimi manu tenentes, hymnum Baccho cecinere.

Quid! ajebat Charmion, an me mea fallit acies? non ex vulgo isti sunt; licet ensempotuerint, nobiles tamen arguit vestium cultus, & maximè famulorum frequentia: ô sordes! qui egregia stirpe editi sunt, in id opprobrium patiuntur se devolvi; & quasi non sufficeret vitiiis illis laborare, quæ dignitatem aliquam præferunt, etiam turpiter peccant! Sic ingurgitari vinis ingenuos quis ferat? ac ut fiat sitis ardentior, saltiusculis illam per tot horas provocare, quam tamen benè extingui, cum merso stomacho corpus simul & ratio nutant, penè non sustinent.

Quis ex Gallis Germanos fecit; vah! tam modico tempore discipuli; jam suos magistros æquant! jam temperantia apud illos sic vult, ut cum temulentos aliquis petet ad colloquium, non pudebit responderi à servis, quod nulla famæ injuria in justissimam excusationem ajunt passim à Belgis usurpari; potatione recens est adhuc dominus meus, stertit in lecto, abi rediturus ad vesperam, commodum enim non habebis donec ebrietatem proli-

prolixior somnus excusserit.

Quid tandem Gallus erit, si foederatarum gentium omnia vitia ea facilitate suscipiat? Jam plurimi quod cum Italis mixti sunt, nihil penè sincerum loquuntur; quidquid in urbanitatis, aut amicitiae speciem proferunt, non immeritò dixeris aut tricas, aut ambages. In promissis verbosi; postquam simplicioribus spem fecere, tandem contemptos destituunt; tota illorum prudentia, cæteris nox est; & licet fulgorem suum habeant, non videntur tamen, adeò radii illorum cum tenebris consentiunt. Binos vultus habent viri isti, ut ille ex fabulis Ianus; uno propitii, altero quem non intueris, sæpè truces, ut prorsus nescias cum tibi magis arriserint, plus ne ab amicitia sperandum sit, quàm ab odio timendum. Ab Italis quoque venit ad nos ille luxus, qui in domestica suppellectile, in aulæis, in picturis etiam ac signis, quibus ab nomine artificis, aut ab ipsa ætate pretium est; tot pecunias quæ creditoribus debentur, stultissimè ac iniquissimè effundit. Restabat ut à Germanis disceremus quàm sit capax vini humanum corpus, & quot sanitates una bibētis sanitas absque damno ferre queat.

Interim potabant voluptarii homines, & unus illorum, qui medicæ disputationi aliquando interfuerat, retulit se tum multa didicisse, quæ ostenderent ineptissimum fuisse Pindarum, cui fons suus Hippocrene adeò placuit, ut inde frigidus Poëta, nec sua lauro dignus, aquam optimam caneret; Medicos penè haud necessarios esse, ubi vinum admitte-

retur

retur; & meritò Bacchum hujus artis peritissimum dici, quod vinum sit omnibus morbis, quibus affligatur mortalium vita, singulare remedium. Deinde affirmabat utiliter dari nascentibus, cum nihil sit quod pituitam, qua scatet infantium ætas, magis attenuet, incidat, coquat. Iuventutem illo optimè uti, ne robur caderet; senes in illa frigiditatis atque crudelitatem necessitate, quæ ultimæ ætati adveniunt, non impunè quod illis superest temporis ducturos, si vinum negligant. Illud quoque non tantum ad fugandas curas pernecessarium esse, sed & ad illos spiritus arcendos, qui melancholicis atra consilia subjiciunt: venenis esse antidotum; balsamum vulneribus; paralyticis suos nervos restituere; lethargicis excutere soporem; eodemque adjutore effici, ut apoplectici excitentur & spirent, epileptici conquiescant. Nam pestem vino amoveri, exsiccari catharros, notius esse quam opus sit ut referat.

His auditis, alter qui historiæ magis quam medicæ arti studuerat, ne vini patrocinium deseruisse crederetur, retulit de Alexandro, Magni cognomen meruisse, non quod Asiam suis armis obtinuisset, sed quod vina amabat; & prolixus convivor, etiam ad scyphorum pugnam aliquando provocabat subditos, iucundissimo bello ita deditus, ut multorum funera, qui nimio vino interierant, ab ejusmodi voluptate principem non averterent; Antonio, qui suis poculis famosus fortunam quoque suam bibit. Addebat & Catonem, cui non semel in anno placebat procurata ebrietas, ut

af.

affatos feriis animos exhilararet, & ita utilissimam imperio sanitatem tueretur.

Politix insuper ignaros fuisse ajebat Principes illos, qui in ultionem homicidii totâ Aegypto vineas sustulerant, ne plebs quæ vino peccaverat, deinceps ebrietate fureret; optimos enim cives eos esse qui potu, si forte aliquid à Principe nocuit, iram mergunt, & ex vini genio ita veritatem loqui consuevere, ut notissimo proverbio locum dederint. Merito suspectos esse qui totâ die sapiunt, & à potantium hilaritate nimum averfi tristes sæpissimè cogitant quibus machinis, quâ vi imperia moveantur, ut publicâ pace excussâ, in illo tumultu privatis fortunis melius sit: Denique nihil optimo vino jure præferri; & quia semoriturum sciebat, nolle se dulciori fato occumbere quàm quod Principis cujusdam fuerat, qui damnatus ab alio, concessâ de genere mortis optione, voluit in aromatici vini dolio vitam extinguere, ut acerbiter casus leniret naufragii suavis.

Quia hæc omninò insulsa non erant & aliis literarum odor sermonum licentiam temperabat, à risu Charmion abstinuit; sed & cogitabat, Quid istis profuit studuisse? frustra rivos argenteos fontes emittunt, si in cloacam præcipitant. Quidquid literarum isti didicerunt, inter pocula foedatur. Ex floribus mella conficiunt apes, venena aranei; quod isti bibuli in suam perniciem vertunt, candidioribus ingeniis ad formandos mores multum esset.

Plurimis morbis vinum mederi quis negat?

gat? Sed quid stultius quàm si vel utiliorum intemperanti usu naturam ipsam cogas iis te interimere, quæ sobriè hausta profuissent? quid infœlicius quam ægrorum remediis ea labi corpora, quibus vires non parcè sufficiebat ipsa ætas, ac elementorum sub optimo cœlo optimum fœdus? Vinum sumere cum jubetur à medicis, sapientia est; nec in totum etiam ea voluptas prohibetur, si cum illa ratio virtutes, que consentiant. Verum ea hodie insania bibunt perditissimi ganeones, ut sapius merfa, tandem omnino hebetant, cadantque hominum ingenia, & plures à vino morbi quotidie creentur quàm levare idem possit. Multorum tortor, vinum, multorum funus; podagricis dolore magis quàm deliciis notum, non raro desperationem fecit, frequentissimè pœnitentiam.

Quid autem iste in sui vini prædicationem de Alexandro mentitur? Pessimum nomen habet apud historicos Princeps ille, quod vino semel & iterum victus, ea fecit quæ lachrimas ab ipso extorquerent, postquam sui compos vir militaris, ad mortem amicorum, quos illa ebrietas tulerat, doluit, & erubuit. Cæterum, Alexander erat, cum inter hostium tela impavidus ducem simul agebat & militem, cum à voluptate abstinebat, non cum biberet: & quia in illud probum aliquando lapsus est, dubitavit historia, an magni cognomen mereretur, qui animis ingentibus, qui clementiâ ac fœlicitate cæteros Principes vicerat, tantæque fuit castitatis, ut pulcherimas virgines, quas jure victoris tanquam suas alius tulisset, ne
forma

formâ earum caperetur, sæpè nollet intueri. Generosissimo Principi, atque inter ethnicos continentissimo, ita nocuit illa ebrietas, ut efficeret, ne apud authores qui de illo scripsere, totum Alexandrum haberemus.

Nimio vino Catonem suam maculasse sapientiam, haud verum est; sed adeo rarum Catoni bibere, ut etiam cum ex medicorum præscripto paulo largius potaret, historici notarent. Neque putandum est vino deditos reverentiores Regibus esse, cum nulla sit major audacia quàm quæ Baccho inspirante rapit arma, & sæpè à vino initium sumpserint illi tumultus, quibus tot Principes destituti sunt, aut cæsi.

Rationis opus est obsequium illud quod Regibus deferretur à subditis. Ubi prudentia deficit, frigidis illius consiliis, securisque, ut plurimum succedit noxius calor, qui si vino quoque augeat, furiosam plebem, ac suis ignibus cæcam, non finit Majestatem revereri, aut futura prospicere.

Sed ô quàm falsè! & quàm nefariè dixit iste vir, optare se abjectissimi principis sordidum interitum! Morientis nulla voluptas est, nisi quæ à virtute ortum habet; Exeuntem nullus liquor juvat, nisi lachrymæ. Quàm diversa loquetur ebriosus iste, cum extremis temporibus vicino vina sua in memoriam venient; hymni illi, quos vix patientia Christiana ferat, etiam si ab Ethnicis canerentur: sic dies effluunt, sic noctes?

Charmionis meditationem turbavit impurissimorum hominum, quibus jam sua ebrietas

tas salaces stimulos fecerat, obscœnus sermo. Sine Baccho frigidam esse Venerem dixit aliquis; alter subtilius, ac fortius: absque illo libidinem monstrum haberi, & propè ad fidem non esse, si quis dicat ignominiis patuisse abstemium. Isti qui tot vinis madidi, sitis imitatione ad promptiora pocula urgebant festinantium famulorum diligentiam, citò in spurcissima prolapsi sunt.

Suos unus amores narrabat, ut quàm foeliciter redamatus, ad optata pervenisset, ceteri scirent; & abjecta silentii fide illud omne effutiebatur, quod ut taceret constantius, toties Numine invocato, se perditum voluerat, si vel animi perfidia, vel sermonis levitate aliquid de turpissimo secreto excideret. Alter fingebat se fecisse quòd solùm in votis fuerat; & in palmam obscœnitatis, plures volebant ea de se credi scelera quibus nec fortuna favere toties solet, nec penè humani corporis vires sufficiunt.

RELIGIO VIN- DICATA.

HOs cum pati amplius non posset Charmion, ob verborum spurcitas, in alterum conclave, unde rumor audiebatur, se contulit. Alii erant eo ludo implicati in quo temeritas & casus, non ratio aut consilium valet. Ne verò de solatemporis, aut pietatis jactura ageretur, ingentes pecuniæ jacebant in mensa, ad spem metumque ludentium. Pal-
lere

lere vultus aut incitari, commune omnibus. quoties fortuna tacitis votis aderat, aut videbatur recedere.

Incogitantes nautas fluctu rapiente in oceanum devolvi, & mox eodem referente, suo restitui navigio, aliquando vidimus; sed quod in pelago rarum, hoc in ludo frequentissimum erat. nam subito alearum jactu felicitate ereptos, rursus in opulentiam referebat casus, & ea varietate ludentium statum quassabat alternata fors, ut nemo diu ad comparatas pecunias lætaretur, aut ad perditas deficeret.

Quanto dulcius, agebat Charmion, concessis à Deo opibus isti fruerentur, quam trepidè sperant, & ut alienis facultatibus augeantur, suas exponunt, quas si tandem, ut fit sæpissimè, ludus exhauserit, frustrà dignitates à patribus expectabunt filii, matrimonia gnata! Quis hic alearum furor, ut homo, cui sua constant, egestatem quam tantopere reformidat, pluries in die experiri sustineat, & ut levi spe reficiatur incertus animus, toties pavere & irasci?

Ad breve spectaculum metheora effingit natura, fluxos in aëre ignes, coronas, arcus, solesque, mox ut admirationem sui fecerint, interituros: breviora ludus ostendit, fortunas momento sublimes, momento dejectas, quæ ut invidiam cupidis fecere, mox illos ad risum detorqueant, aut, si humani sunt, ad miserationem.

Aleatoribus ita perierat ratio, ut ista non adverterent. Dum si ludo incumbunt, contingit ut unus illorum ea die cæteris infelicio-
ingen-

ingentem pecuniæ vim amitteret, quo factum est ut ipsi Deo iratus, non dejeraret tantummodo, sed horrenda impietate, inauditis ad id usq; tempus sermonibus, notas blasphemias cumularet. Ad scelestas hominis voces nihil primò Charmion, nisi se cruce signare, mirarique, quòd adstantium nullus furem animum revocaret ad Numinis reverentiam; moneretque contumacem, nisi silentio premeret diros animi motus, se protinus aleas projecturum in ignem, ne impietatis conscii haberentur, quibus ad tam nefarium scelus non defecisset patientia, aut domus ipsa repentino casu ruens, ludentes contereret.

Quo fræno teneatur jacturæ impatiens animus? quid non audeat, ubi se destitutam sentit à fortuna, rabida impietas? Phreneticus ille tam acerbè, tam constanter in Deum injuriosus fuit, ut pavere inciperent qui aderant; sed duplicatus derepentè terror, cum Gyges non visus mensam sic leviter movit, ut tremere ipsa, & aliquid videretur minari acerbius. Verum illo motu cessante perditum hominem ad novas execrationes compulit infœlicissimus ludendi ardor, quas ut iterum Gyges compesceret, denudò mensam, sed fortius, ita concussit, ut ex povere, vix collectis quæ prostabant, pecuniis, omnes uno consilio fugerent.

Relicto deinde scelerato illo, cujus voces vel ipsa ligna horruerant, agitaverunt cæteri an res deferretur ad judicem. In ea quæstione haud idem omnium sensus. Aliqui dicebant Religionem summopere lædi, si ab illâ accusatione abstinerent: jam per Gallias illud scelus non

non vulgare tantum esse, ubi deterior ludus turbatas obstinato damno mentes ad impia impelleret; sed & à trigidis sæpissimè usurpari, qui nullâ jacturâ provocati, aut tristes, verum famam eâ insanîâ quæsituri, nova convitia publice fundebant in Deum, non ferenda mancipiis; iniquissima opinione juvenes ita corrumpi ut inveniendis ejusmodi contumeliis ingenia sponte laborarent, & ille subtilior haberetur, qui in Deum pervicacia, contemptu, inusitatis injuriis esset atrocior. Timendum ne Regno ista ferenti aliquid accideret triste; Cœlestem iram quæ tot annos non audienti similis à suppliciis abstinuerat, tandem posse lassari; & sæpè effundi in Principes, qui se satis feliciter regnare existimant, si despecto à subditis summo Deo, ipsi reverenter habeantur, & quodcumque in mentem venerit, ad arbitrium faciant.

Probata quidem omnibus quæ de atrocitate sceleris dicebantur, & de Numinis ira: sed inclytis pbrentiaus erant genitus sceleratus ille, & timebatur ne Religionem quæ in eum testibus esset pugnatura, vindicta exciperet. Qui pessimam causam cum opibus habent, minis agunt, & justissima delatione sæpè frustrantur tribunalia, quòd metus ipsa pietate sit fortior, pauciq; inveniantur qui ad arduum nobilissimumque facinus pares animos acceperint. Quid? & ipsi judices gaudente ejusmodi reos non vocari in crimen, ne aut periculosè illos damnent, aut forde absolvant, & tota fere illorum in egentem nequitiam auctoritas armatur. Hic implacabiles, hic nova fe-

veri;

veritate insueta supplicia aliquando quærunt, cum pauper ea egit dixitve, quæ Magistratus iram merent, & expedit in ampliorem sedentium famam publicè vindicari.

Functis hominibus parcebat olim medicina, ne crudelis videretur si sectis illorum cadaveribus instructior fieret, & nostrum genus reverita, si quid de internis scrutandum erat, humaniori consilio sæviebat in simias: Eodem prorsus genio in nobilissimos quosque reos aguntur plerique judices; nam intactos abire sinunt, quibus atrociora supplicia debentur; & quæ ab illis manus abstinuit, ita in pauperes incitantur, si quid in leges grave peccaverint, ut non rarò ab æquitate sævitia defleat.

Tunc temporis Vaurclorius quidam sanctioribus Christianæ Religionis mysteriis ita illuserat, ut vulgatâ criminis famâ cogeretur Magistratus abominandum hominem in carcerem detrudere. Non diù captivitate illâ maceratus fuerat cum impium libertati reddidit sua nobilitas, & reverentia sanguinis, quem ille foedissimis moribus, & maximè Numinis contemptu tam scelestè corruerat. Pone, viliori manu perpetratum id crimen, nunquam evasisset pauper, aut ignobilis, adeò generis splendor, atque opes ex scelestissimo quoque innocentem creant, & judiciorum momenta sunt.

Hæc sciebant qui de illo alio quem Charmion ab aleis & nefandis sermonibus suâ industriâ tulerat, inter se loquebantur, & ideò plures innuebant, ut periculosam, ita & inutilem delationem fore; sed numero minor, a-

nimis

nimis fortior fuit altera pars; & quatuor viri qui religione præstabant denuntiandi hominis provinciam susceperere, cæteri si vellent silent, aut minuerent crimen, cum in testes vocarentur.

Ut primùm audire iudices, visi sunt ingenti ardore illud negotium amplecti, & subito satellitio comprehensum hominem velle se in exemplum cæteris nobilibus dari, qui simili insania atque impietate furerent. Verùm aliquot mensium lapsu frigidioribus effectis, tandem quidquid grave crimen illud habebat, visum est ad ebrietatem pertinere, nimis quæ severitatis esse, si vinum in nobilissimo viro, alio quàm carceris supplicio plecteretur.

Tunc in memoriam rediit non delinquentis tantum claritas, sed & emendationis spes, Gallis quæ ipsius commodum, si ad sapientiam ea animadversione compulsus, regiis in castris militaret. Ex illis stirpibus servandos esse qui cum licentia ætatis, vel contagione morum plura peccaverint, maturi postea officiorum utilitate pulcherrime compensant quidquid in contemptas leges actum est; & sæpe poenitentia vapulatam religionem quæ tardos iudices in ejusmodi reos incitarat; nam peremptos redire non posse, cum illorum opera eget exercitus; & frustra functorum nomen invocari, quos perire voluit pietas civilibus negotiis non rarò infesta, & in iis quæ hujus vitæ sunt, plerumque cæcutiens.

Ea mollitie, ea judicum mora securum crimen erat, nisi pauperis calamitas jam prope extractum carcere virum nobilem ad merita sup-

supplicia revocasset. Egestate & divitum sevitia in desperationem actus fuerat homunculus quidam, & in ea mentis caligine, plurima in Deum loquutus, etiam de virgine matre ea dixerat quorum propè crimen memoria. Furentem multi audierant, & re illicò delata ad iudices, ita animos zelus accenderat, ut vix benè auditis testibus, sponte confitentem reum, tanquam negaret, acerbissima vexatum quaestione, intra paucos dies flammis darent.

Festinantissimo iudicio consenserat pium vulgus, & pereuntis, nullæ spectantium lachrymæ, gemitus nulli acerbissimum fatum lenierant; sed ut de illius nobilis venia, qui mox de carcere egressurus dicebatur, sparsus est rumor, ingenti tumultu concitata plebs, neq; sine armis forum implevit. Una vox omnibus: Nisi dives ille pari supplicio afficeretur, quo nudius tertius pauper, se iudicum officium occupaturos; damnationem insuper accelerarent, nisi & perire vellent ipsi: non ferendum enim, idèd nequissimum hominem suppliciis eripi, quoddam affines, quoddam amicos in eo senatu haberet, aut denique corruptos pecuniis. Leviora pauperum crimina esse, quoad nefaria necessitas adigit, quàm divitum qui ex voluptate scelesti sunt, & maxime istius, cujus nota impietas in eam audaciam creverat, ut quicumque Deo injuriosi prius fuerant, homini perditissimo compositi, viderentur innocentes.

Deliberante adhuc Magistratu, aulae fores in qua iudices recumbabant, repetitis frustra per aliquod tempus ictibus, tandem ingenti conatu, ab irata plebe afflictæ sunt; & ferven-

te m
ille
quan
ab o
ces,
bere
expe
liciu
justi
speci
quer
hæc
delic
auda
perit
pro
V
it, re
nim
nes a
ratio
cito
divit
mem
diu t
testa
mife
perat
um,
dicib
jacta
ges
etian
spher

re multitudine, cùm vix obtinuisset silentium ille qui principem locum in senatu obtinebat, quantum potuit voce contensa, ut audiretur ab omnibus petiit, quid vero meruissent iudices, ut ea vi dignitas illorum tam indigne haberetur? inauditum illud facinus esse: si quid expectarent à Magistratu, precibus multo facilius obtineri, quàm armis: & licet forsitan iustissima essent petituri; iniquitatis tamen speciem habere tumultus illos, qui jus extorquere malint, quàm à volentibus accipere. Ad hæc jam modestiore plebe, timenteq; ne plus deliquisset quàm causa illa merebatur, qui audacissimus erat inter illos, nec omnino imperitus, cæteris in eum intentis in hæc verba prorupit.

Vel iniquissimo equiti quod à vobis meruit, reddite, iudices, vel pauperi vitam: non enim ita interierit ille, quem ad impios sermones adegit, orta ex divitum immanitate desperatione, hic autem inultus abibit. Egenum tam cito damnavistis! quid suspensos tenet adhuc divitis scelus? donec tam acerbè peccantis memoria prorsus in populo evanesceret, tandem tribunal expectavit! & propè perierat detestandi flagitii imago; sed illam excitavit miserrimi hominis vobis damnantibus properata mors. Ergo quod officiosi estis in Deum, debetis inopiæ nostræ, & torpebit in iudicibus Zelus ille Religionis, quem tantoperè jactatis, nisi ex plebe ærumnosus aliquis, ad leges quas jam opulenti neque sentiunt, neque etiam timent, vos oblitos compulerit? blasphemavit pauper, moriatur: blasphemavit nobi-

nobilis, vix damnetur ad carcerem; & inclusus, regiiis sumptibus vivat, ut in fortunæ proventus cedat ipsa pœna; ut ditior sit, quia reus, & iudices videantur non de supplicio hominis, verùm de œconomiâ tanquam procuratores cogitavisse.

Sermones hos sequutum est populi murmur eadem confusè iterantis; vixque à turbidis obtentum est, ut ad modicum tempus recederent, donec decerneret senatus quid de illo divite agendum, cujus mortem tanto iudicum favore, totque artibus dilatam multitudo postulabat.

Quod æquitas, ac Religio non potuerant, hoc à tribunali metus obtinuit; nullus fuit ex senatoribus qui impium absolveret. Jam vinum peccasse dicebat nemo: subita mutatione restituta est homini ratio, ut justissimè ab omnibus damnaretur. Neque visus regno utilis, aut emendationis spem dare, qui consuetudine peccandi coelestem iram ita provocarat, ut Gallis placari nisi ejus interitu haud posset. O iudicum potestatem cæteris mortalibus inconcessam! oculos ad arbitrium habent, ac ponunt: quid mirabilius in Lamiis suspexit credula antiquitas? Cùm nox lucro est, statim optantibus ingruit; cùm dies utilis, illicò nascitur: ut jure dixeris, lucis ac tenebrarum dominos; crimina sint ipsis altiora montibus, & Deo notissima impietate injuriâ inferant, non videbunt si volent.

Divitem novissima exempla meritum pronuntiaverunt jam oculatissimi iudices, licet aliquid ex supplicio demerent ad vitandas nobilium

nobi
stim
prob
ra in
fuur

paca
lata
piat
edific
injur
nem
à M

U
S
ci
dam
dixi
tum
rass
stin
rest
S
non
mag
inq
dive
tudi
quâ
con
for

nobilium querelas, qui se minus mori existimant, quoties non vulgari fato pereunt, & probrum etiam minui, si damnatos ob scelera ingenuos ad distinctionem plebis maneat suum dedecus.

Ad æquissimam sententiam quamprimum pacata plebs; & supplicii fama ad aulam perlata lætatus Rex teterrimi monstri interitu expiatam fuisse suam Galliam; addidit quoque edicto securaturum, ut iudices in ea Numinis injuria ad humanitatem non flecterentur, & nemo eo scelere constrictus vel levem gratiam à Majestate expectaret.

OCEANUS AU- LICUS.

Subtiliter, licet impiè, naturam nostram Lucianus adumbravit, cum hominem quendam, qui Superiorum numero adscitus fuerat, dixit constantissimum hunc immortalium statum diu ferre non potuisse, supplicemque orasse Deos, ut tantæ dignitatis pertæsum, pristinæ conditioni quæ nova semper suggereret, restituerent.

Si impietatem demas, facetosum illum non ægrè probaverim: nam varietate rerum magis delectamur, quàm rebus ipsis, adeo inquietos agit novitatis amor, consilii que ad diversa respicientis mobilitas, Quid pulchritudine amabilius? & tamen possessori suo quàm non rarò vilescit? injucundam facit consuetudo, & nisi ardere conceditur alterius formæ desiderio, prior illa quam solam suspi-

rare licet, non amantis solatium est, sed speciosa calamitas. Ita est omnino: bonorum successione, non usu metimur felicitatem nostram. Placet lux, sed si non perpetua, sæpissimeque occidat, ut toties rediens, fastidienti oculis nova sit, sui que tædium auferat, per alternas noctes repetita nativitate. Pax ipsa quam tot bellis demereri volunt mortales, quam tot emunt malis gemitibusque, ubi obtenta duraverit, contemnitur, tempestatum, quas ipsa sedaverat, desiderio.

Ad naturam planè conciunnata est hæc Gygis historia; tædio obstat sua diversitas; nam quia ille vir nunc in illam domum penetrabat, nunc in alteram, prout se dabat occasio, factum est, ut omnino pugnantiâ una dies ostenderit. Facillimum quidem erat omnia quæ ad eandem materiam spectant in unum cogere; verum historico non rerum, sed temporum ordo servandus est; & quæ laudaretur in docente, in referente crederetur ineptissima diligentia. Gygen sequor, non rhetorum, aut philosophorum præscripta, & ad delicias lectionis plurimum facit, quæ casu evenerunt, quadam etiam casus imitatione scribere. Prævisos dolores minus ferire ajunt: idem prorsus & de voluptate censeas; non expectata magis placet: & quæ de Gyge narramus gratiora erunt, quod ferè semper non cogitantibus occurrent.

Aulam velut quendam oceanum esse aliquando legerat, in eaque inveniri scopulos, fyrtes, animalium pugnâs, immanes cetos, quibus esca piscium vulgus; tempestates, naufragia,

gia,
cantu
Vent
ut nu
agitu
re, a
Ser
Gyge
verte
seruta
admi
tiores
mas p
studen
viro p
rima
tur.

Ea
& Ma
stus
vicib
ocean
phibi
rar
aquo
stat;
& tan
cùm s
ceter
binib
Pis
damq
ni, se
imita
-019

gia, syrenas etiam, quæ faciliores quosque cantu alliciunt, neque placent nisi ut perdant. Ventorum ad eam regionem esse plagam illam, ut nunquam ab illis quiescat; & quidquid in ea agitur, aut faventibus auris in portum succedere, aut avertis mergi.

Semel quidem, aut iterum aulam viderat Gyges; sed nihil præter tumultum in eam adverterat. Igitur ad hujus elementi naturam ferutandam solertiùs, denuò placuit in illud admitti, eam tamen ratione, ut Plinio fortuntior esset, qui incautâ diligentia Vesuvii flammam propius lustrans, dum nimis Philosopho studet, ab illis absumptus est. Nihil officere viro poterat, si annulo suo rectus, inter vaferima ingenia, & plerumque timenda versaretur.

Ea die solito copiosior aula erat, ubi cum & Monachos, haud cæteris dissimili motu, sursum deorsum cursitantes, erectisque cervicibus, intuitus fuisset Charmion: ô Verè oceanum! inquit: nam & hic quoque amphibia sunt, quæ duplici elemento ita utuntur, ut æquali facilitate silvas trajiciant, & æquora. Clausum certè ab aula mulcum distat; illud quietis locus est, procellarum hæc; & tamen isti ad utrumque ita nati sunt, ut cum sua illis pax displicuit, subire fluctus cum cæteris possint, & servato spiritu iisdem turbinibus volvi.

Piscium innumeras esse figuras ajunt, quasdamque inveniri non tantum corporis humani, sed & vestium, quibus uti consuevimus, imitationes: Verum quod referentibus libris

haud credidi, hoc jam cerno, mirorque, pisces Monachos. Sed quia videbantur duo ex illis cum aliquot aulicis mixti, satis commoto petore ac vultu, ad quæsitâ respondere, voluit scire Charmion, quid illi agerent, & unde hæc sermonum vis, ruborque qui dicentes incenderat.

Frequentius illi in aulam concedere solabant quàm solitarios deceret; & tot negotiis implicati dicebantur, ut sui status virtutumq; quæ servari nisi semotæ vix possunt, non viderentur meminisse. Hos cum fortè obvios habuisset quidam aulicus, malitiosè petierat, an ignis corripuisset coenobium, ut sic monachi fugerent? Dentatam quæstionem audiverat alius, cujus risu mox plures acciti, circa hos convenerant, ut & ipsi, si quid jucundum esset, caperent, & si videretur, aliis etiam facetiis lacefferent cucullatam patientiam. Jam ad quæstionem non ineptè senior responderat; & in amplioris discursus seriem, odiumque status illius, qui diversos à cæteris mores profitetur, ita tum monacho aulicus, cum ad illos accessisset subtili vestigio Gyges auditurus quid dicerent.

Ne quæso molestum tibi sit, ea à me audire, quæ cum equaliter cogitent omnes, nullus tamen, ut opinor, dixerit tibi. Melius, credite, ac decentius vestra vos solitudo, quam hic locus excipiet. Mores alios, alias etiam à nobis vestes non idè induistis, ut inter nos quotidie mixti, aut ostenderitis quàm vobis displiceat cultus vester, aut nostrum denique, qui tantum ab illo dissentit, continua quasi expro-

prob
dele
nequ
quæ
plun
conv
cert
ces,
bean
laud
blic
pita
pace
quo
fort
stot
peri
tia,
du
vato
gun
qui
ipsi
ire.
si q
xat
bite
ver
fibi
qu
gel
at
ma
re.

probratione damnaretis. Avibus quidem delectantur aves, sed non extra suam speciem; neque enim ciconiæ corvos, aut aquilas milvi quærent; cum quibus versari debeatis, ex plumis agnoscite. Sed negotiorum causâ huc convenitis: quæ autem illa? oro; aut aliena certè, aut vestra sunt; si aliena, ô vos simplices, ne dicam fatuos, qui ut cæteri melius habeant, abdicatis, quam tamen tot exornatis laudibus, pacem vestram! An peribit Respublica si non procuretur à monacho? & tot capita civilibus nata negotiis, quid bello, quid pace agendum haud satis scient, nisi à vobis, quos ignorari melius sit, oracula veniant? An forte in precum vestrarum libello legistis Aristotelis politica, illudque didicistis otiosi, quod peritis Magistratibus vix infudit sua experientia, suus labor; & militaribus viris tot annos ducta ætas sub casside, & clypeo? At sunt privatorum negotia, non Regni quæ ita vos agunt, & ad hos tumultus invitos rapit non quietis fastidium; sed in miseros charitas: ipsi gerant quorum interest facultates non perire. Vos esse sæculo mortuos quis credat, si quoties amici aut affinis alicujus familia vexatur, tanquam sitis præ cæteris viventes, subito casu ad primas invocantium querelas venitis in auxilium? status vestri, quem sensibus exutum tantopere jactaris, pudor est tot quotidie defunctos excitari: verum non Angeli voce; sed hominis, ut sic suscitatos feriat divinum illud verbum, quod tyranno in martyres sævientem aliquando dictum est: tibi resurrectio ad vitam non erit; ideò autem hæc

refero, quia notissimi, totiesque etiam à vobis decantati sermonis, videmini memoriam perdidisse.

Atrocia hæc erant: sed ut copiosiori licentia posset & ipse monachus quæ cogitabat effundere, jam placidior aulicum subridens rogavit, ut donec loqui non turbatus sineretur, si quæ in solitarios proferenda restarent, libere diceret. Tum ille: De alienis quidem negotiis dicebam, quorum curam ineptè, ac etiam inhonestè suscipitis. Quid autem si vestra? turbidos certè vos esse arguent, nec invicem officiosos aut patientes, qui controversiis componendis toties adhibetis exteros, & am frequenter ad lilia provocantes lassatis Regiam benevolentiam, satis vobis adfuturam si aliquando subveniat. Neque enim negavero, ea potestate solitarios quandoque indigere; verùm nemo mortalium probet, apud vos tanta agitari, ut in claustris patronos, judices, ipsum denique jus negotia non inveniant.

Sed gratia nostri forsitan, aulam teritis, ut repentes animos accendat zelus vester; paululum vini si in multam aquam projicias, vincitur: inter tot aulicos citò monachus in aulicum transit, faciliusque nos illum mutamus, quàm ille nos. Si quid levitatis habet aula, si quid iniquius sperat, si dignitates assentatione quærit, aut vili in viros Principes obsequio: citò has artes, hæc fortunæ compendia discit monachus, & fastidita veste, qua religiosus dicebatur, inquietus apud se agit qua tandem illam ratione commodiùs, si placent opes, aut

si

si honor, decensius exuat. Visco tota aula oblinita est; qui ad illam accesserit, capitur, nisi celerrimo fortissimoque volatu insidias declinarit; ad gluten hoc, quod tenacissimum sit multumque adhæreat, plerique vestrum pennas suas amittere. Quid vobis cum aula, monachi? æmulari nos vultis; quomodo liceat, monebo: consuetudinem vestram, colloquia vestra, ex vestitus morumque disparitate vitamus, & nos fugire. De cætero, ubi vos non sæpè videmus, reveremur: si quid tum tantumquam homines delinquitis, latet nos: & facile excelsissima virtus putatur quæ non ambit laudari, aut conspici, quæ ad ima non descendit. Sacra sua Eleusis ideo abditissima habuit, ne detecta vilescerent: reddite vos cellulis vestris, & modestiores socios imitamini, qui totum institute vitæ pondus semoti sustinent, dum hic aulicos agitis, quos cæteri rideant.

Ubi hæc ille loquebatur, tunicati quidam incedebant prolixis vestium laciniis, suiq; ordinis insignibus: An & isti peccant, o Aulice! inquit; sua dignitate ita sancti sunt, ut si quid in nobis sacrum, illud habeamus, quod ipsi nos tetigere. Si vel divina loquimur, vel ad altare accedimus, illorum omninò munus est, neque culparum aliquid condonamus plebi, nisi ad id prius potestatem petentibus nobis fecerint: ut scias quantum supra monachorum statum emineat illa sanctitas, cujus, cum effundi placuit, ne sola se frueretur, rivi ad nos pervenerunt. Christianam perfectionem, ad quam nos solitarii toto nisu, totis visceribus propere rare jubemur, jam adepti sunt proceres

illi, & ex fidissimo portu quem contulit illis sua dignitas, sæpè nos in fluctus frustra enitentes miserantur, aut naufragos deflent. Certe tu rigidus, aulice, si quod in perfectissimis viris minimè culpas, tam acerbè damnas in nobis, ut nisi scelesti aulam adire haud possimus, quam ipsi pietatis duces non frequentant modò, cum in urbe est stabilis? sed & mobilem constantissimè sequuntur; non amissà sanctitate.

Plerosque illorum suis in sedibus fixos, nec alteri in pacatiores somnos commissi sibi gregis curam concedidisse, equidem scio, sublimesq; illos spiritus pulcherrimè movere suos orbes, qui absentibus Angelis aut perversè agerentur, aut omninò quiescerent. Illustrium laborum eximiae nec citò lassandæ solitudinis fama ingenti rumore venit ad nos, & illi maxime sponsis suis digni habentur, qui nunquam deserunt, illudque Apostoli sibi dictum existimant, quod Deus conjunxit, homo non separet.

Sed quia vix credibile est aliquos ex divinis illis hominibus inveniri, qui in suam dignitatem scientes, diuque peccare velint, inde conjicio crimen hand esse monachis in aulam ingredi, cui rot procures, quorum virtus ceterorum lex, adeoque est eminens sanctitas, ita se dedere, ut tanquam sedium suarum obliti, stipatores Principum agant, & nusquam sint, nisi ubi Rex.

De Alexandro forsitan audiveris: captum piratam qui lembo sua latronicia exercue-
rat pluribus verbis increpabat, quòd mor-
talium

talium quietem in ipsis undis insectaretur : Sic verò ad illum miser : Ego reus, Alexander, quod timide, quod navigio uno piraticam ago ; tu innocens quia palam, totque triremibus, ut sub illis pelagus gemat ? Ad nos redeo : quod verecunde, quod necessitate compulsi agimus, quid reprehendas, si illud ipsum toto anno, totâ aliquando vitâ illi faciant, quos tu orbis lumina vocas, & ex eruditione atque sanctimonia suspicis ? Aula excedant illi, suisque sedibus restituantur, ut & nos repetamus rupes nostras : Nam quis dicat illud solitariis prohiberi, quod illi ordini conceditur, qui præ cæteris sacer est ; qui divina sublimius tractat ; qui ab aulico tumultu tantò plus tenetur recedere, quantò plus tranquillitatis requiritur, ut illud expleat, quod à turbidis implicatisque, & aliud agentibus, geri non potest ? Si extra culpam sunt exemplaria, illi rei qui imitantur ? & nostra forsitan solitudo, justius à nobis se queretur destitutam, quàm ab suo duce exercitus, ab suo pastore grex, plebs à medico tot vulneribus saucia, ut qui derelictam viderint dicant, quis medebitur tui ?

Quod dixisti de negotiis, si nos agnovisse contigisset, dixisses sapientiùs. Sua aliquando baptismata, suas sylvas deserebat ipse Joannes, ut principi esset à consiliis qui audito eo multa faciebat, & regimini per tot prudentiæ civilis anfractus sapissimè perplexo, certius, ac divinius lumen infunderet. Qui longius à vitiis absunt haud

certè negabis Numini propiores esse, ex quo lux illa est quæ nec fallit, nec fallitur. Mendaces radios habet non rarò quorundam hominum sapientia, quibus si se Reges credant, aberrabunt ab illa reguandi foelicitate ad quam certissima, ac etiam unica via sagax pietas, non flexuosa illa nequitia tot funestis meritiò infamata successibus. Hanc verò oculatissimam pietatem sæpè Regibus dederunt, tanquam aliquo cœlo deducti, solitarii homines, & idè absque prophetis quos speluncæ aut ipsorum cacumina montium negotiis dabant, sæpè non visum est ex prudentia, aut bellum inchoare, aut cum hoste pacisci. Neque tu etiam ignoras nostrâ tempestate unum ex illis quos in totum regimine amoves, adeo utilem regno fuisse, ut functum amarissimè fleverit purpuratus ille minister, quo in distinguendis hominibus, præficiendisque, aut consulendis nemo certè sagacior. Jam vides solitarios, si vocantur à Principe, non ineptos publicis negotiis. Aliorum autem privatas res haud curamus; nisi dicas illis nos implicari; quia iudices interdum provocamus ad integritatem, principes ad misericordiam; ubi pudens egestas numismis destituta, leges pavet quas non læsit; aut infœlicibus illis omninò opitulamur, quibus ad maiestatem nisi per nos non daretur accessus.

De nostris quoque negotiis habeo quid respondeam. Adeò pax nostra diuturna & nota est omnibus, ut si quid illam leviter concussisset, & modici mali nascentes molestias pervul-

vul
lic
tus
mo
qu
que
P
stic
rar
qui
per
rum
con
eas
agri
ritas
sit,
frec
tium
ipfi
mes
quit
rum
tio
paup
funt
in a
nun
cog
D
mio
esse
peco
acce

vulgarit, vel minus cauta prudentia, vel auxiliorum necessitas, continuo ingentes tumultus fingatis; cum tamen apud nos rari sint illi motus, quos ut patimini fama non loquitur, quod consuetudo admirationem tollit, illisque vita vestra damnata est.

Præterea, ut infrequens apud nos ille domesticus turbo facillimeque placandus, ita non raro à cupidis hominibus impetitur res nostra; qui quod sciant nos quieti deditos ac pietati, perferendis injuriis aptiores esse, neque illarum memores, audacius, siquid opum nobis contulit religiosa fidelium beneficentia, in eas peccant; & modò annuis redditibus, modo agris ipsis imminet, quasi facultatum securitas nulla esse debeat, & in illas jus omnium sit, ubi ad quietos pervenere. In tanta tamque frequenti prædatorum ac nequiter insultantium injuria, restat ut tribunalia, & aliquando ipsi Reges norint, quàm malè sit illis qui inermes & noxii, nequid adhuc in illis aliena nequitia concupisceret, tot bonis se abdicaverunt, ut quicumque copiosos dicit, & nimio otio obesos, illorum tamen labores, vigilias, paupertatem denique timeat profiteri. Hæc sunt negotia quæ invitos nunc in forum, nunc in aulam ipsam aliquando nos compellant, nunquam recessuros à solitudine, si non ipsi cogeretis.

Dum ita suas agit partes monachus; Charmion cogitabat non illos nocentiores semper esse, in quos lingua invehitur licentius, & sæpè peccata apud ineptos minui, cum dignitatibus accessere.

Sed

Sed his intentum avocavit ad alia vir quidam, qui submissâ voce, ne ad cæteros perveniret, amico loquebatur. De potentissimo homine inter familiares sermo erat, quem æquali damno aliqui nuper violaverant, dum ita perditum credunt, ut nunquam rediret proscripta foelicitas, aut facultas ultionis: fugerant alii, affectu in adversas partes trahente, & misellis spebus incubuerant à quibus fortuna abfuerat. Auditis his, agnovit Charmion quàm verè in aula scopuli esse dicantur, in quos si impingas, frangeris: impetu enim tangi non sistent; quàm duri sint testantur quassata circum navigia.

Arma virum, tabuleque, & Troia gaza per undas.

Sed & nimium si recedas ab illis scopulis, quæ tot naufragia fecere, vix habebis ubi iacta anchora navis hæreat, si te à cæteris remotum terris aliquando atrox tempestas per commotos fluctus circumagat: saxa enim illa, quæ tot periculis, tot mortibus famosa sunt, non paucos servavere; & si leniter, ac præmissâ veluti bolide, ad illa accedas, sæpè pro portu habebis, & rerum tuarum securus non timebis pelagi minas, aut ventorum insaniam.

Vix hæc didicerat Gyges cum visis aliquot mulieribus, quarum una vultu ac dignitate præstantior malorum omnium causa ferebatur, quæ cum vulgas, tum principes ipsos ad satietatem exercuerant; aliisque præterea, quæ blanditiis vel nobilissimos viros habuissent in conjuges, vel incautos atque inaniter sperantes exhaustissent suis opibus & istæ forsi-

tan,

tan, inquit, Sirenes sunt; licet Acheloum patrem non agnoscant; neque illas Calliope genuerit.

In extremis Neustriæ partibus Sirenem aliquando viderat Gyges, quæ recedente pelago aquis destituta in arena jacuerat; & flebili voce in proxima domo quæ ad oram maris sita est, iustissimum timorem moverat, ne ex pueris aliquis in aquas lapsus, cum se expedire à periculo non posset, hos ederet gemitus. Cum subito ad pereuntis repetitos clamores accessissent diligenter famuli, pro puero piscem vident. Humanum planè caput, sed paulò crassius; capilli breves; oculi, nasus, aures nihil à nostris dissentiebant; sed os grandius, & ferinis dentibus, terribile. Manus illi nostris per omnia similes, verum absq; brachiis mirabili naturæ ingenio sub utraq; mamma ad natandi facilitatem videbantur erumpere; & ubi ad pubem usque humana se figura produxerat, tanquam oblita sui, & fluvidi elementi leges sequuta, definebat in piscem.

Multum distant ab illa, inquiebat Charmion, aulæ Sirenes: ubi commodius natent, novere; mox ut recedentes aquas adverterint, solertissimè fugiunt; nam alto æquore ferri gaudent; gemunt suavius: quod humanum illis deest, venustiori forma compensatur; caliditate nocent, non dentibus; denique rarius capiuntur, quàm capiunt.

Juxta mentem Platonis cuique orbium celestium sua Sirene præficitur, ut ordinatissimos motus comitetur, quæ maxime placet, symphonia: Neque his similes sunt Sirenes auli-

aulicæ, quidquid enim movent, ab ordine deflectit; quidquid canunt, non Deum delinit, sed exasperat.

Quis vero iste, qui tanto comitatu, tanto fastu graditur? Non ex modicis piscibus aliquis? Cetus est, ah! ex suis iconibus hominem novi, ut tam fasto animali sua moles constet, minora voranda sunt. Quantas fauces habet hæc fortuna! sufficiat ne tot fecundum bonis pelagus, ut tantam voraginem expleat?

Alter mœstissimo vultu, nexisque articulis, & in ipsa ambulatione sæpè hærens, à cæteris recesserat ut suo dolori solus esset, & iis qui tamdiu expectabundum sperare iusserant liberius irasceretur. Longè diverso genio alius veniebat à Principe, & multis jam facultatibus ab eo donatus, quotidie etiam illis honoribus crescebat, qui lentius dari consuevere.

Ambos ut vidit Charmion, in isto inquit oceano sunt, qui cessantibus ventis progredi nequeant: suntque quos amica quidem, sed violentior aura ita promovet, ut non sine periculo felices sint; festinantibus enim sæpè nocet velocitas sua. Media pars horæ effluerat, cum vir quidam concitato gressu in ædes Regias intravit. Vultus illi haud pacatus, & qui hominis esset aliquid ingens nuntiaturi, si fieri sineretur. Sed à pluribus rogatus quid didicisset, quid afferret, nihil cunctatus ibat, si lebatque. Quiddam tamen grande in aula patratum haud vanè conjiciebant omnes, maximè cum id verbum incauto excidisset, se ad Regem properare, neque fore apud eum sine cul-

culpa
temp

Hu
consti
siterat
tionem
modo
nutib
cum
est ing

Ubi
quæ
penè
ut imp
Tum
non e
tus, a
haud
dente

que co
dedisse
sustinu
ad pro
culfos,
moren
apud n
mum v
ut in
est, om
ficia ce
benevo
suam:
vit grat

* M

culpa, si in audiendis amicis vel modicum tempus infumeret.

Hunc sequi in interiorem domum Gyges constituit; nam huc usque in arcam tantum subfiterat, ad investigandam aulicæ vitæ rationem omnibus mixtus, imminensque non modo singulorum verbis, sed & silentio, ac nutibus, qui persæpè in principum aulis, cum loqui non placet, aut fortunæ periculum est ingenuitas, inter cordatos pro voce sunt.

Ubi pervenit ad Regem vir ille, repetitis quæ tanto fastigio debebantur ad humum, penè salutationibus, hoc solum addidit, omnia ut imperaverat felicissime esse peracta. ★

Tum Rex: qua vero constantia animi tulit non expectatam captivitatem? num turbatus, aut insolens aliqua dixit suis natalibus haud digna, vel injuriosa majestati? Respondente nuncio, nihil tale factum fuisse, solumque colore mutato captivum interni doloris dedisse indicia, & ad Regis nomen patienter sustinuisse in medio suorum exarmari. Sic Rex ad proceres, repentina hominis clade ita percussos, ut quasi res sua ageretur, conceptum timorem non bene occulerent. Quem locum apud me habuerit vir iste, inquit, qui nunc primum vobis cernentibus à me digressus, mox ut in suas ædes pervenit, meo jussu detentus est, omnes nostis. In immeritum mea beneficia cecidisse agnosco jam, ac doleo: nimio benevolentix meæ usu fastidivit felicitatem suam: Et quidem plurima, quæ in me peccavit gratiarum immemor, potuissem non re-

cor.

* *Mons, le grad. fils de Marechal. d'Effiat.*

cordari, nisi ea secretè molitus fuisset, quæ pessimi quique in Principem suum audent, cum ad hostes deficiunt.

Regis hæc verba non pari animo excepere qui audierant; omnes licet consentire videntur in eam Regis solertiam, quæ publica mala unius ruina averterat. Nec de flagitio ambigebant plurimi, cum utique ærumnosum esse in aula, & Principis ira percelli, satis sit ad criminis nomen. Aliquot tamen vultus sibi vim inferri eo in cætu nolentes testabantur, non tantum jactura coloris; sed & lacrymis, quas improvide cadentes illicò negabat sub hilaritatis larva prudens dolor, se non ausus profiteri. Quod ut ad vertit sagax Gyges, Quis hic orbis, ait, ubi fletus culpæ sunt, si non ad præscripta fluant; ubi lætitia jubetur, cum maxime gaudii sensus omnis præcisus est? O Naturæ sortem gravissimam! ad alicritatem cogi tunc cum perditis amicis aut desperat, aut furit.

En quod ab aliis toties incredulus auditor acceperam, facinorosis nullus unquam iudex prohibuit gemitus, cum ad crucem traherentur; levamentum illud doloris in aula sola damnatum est; nam hic si calamitosum plangis, si suspiras ubi non licet, instar crudelis delator, qui te charitatis ræum potestati deferat tuosque singultus calumniatur; quod latentis animi statum, sensusque rebelles nimium audacter explicuerint. In mœstitiam ipsam proferuntur testes, indicia in numero sunt, ne quid quod lugentis perniciem maturare potest, memoria excidat, unde ille acerbissimus mos, ut amici amicos negent statim ac

for.

fortuna mutata est, nec secure de illorum casu doleant. O non omnino miseros quibus flere conceditur! ea aulæ sævitia effectum est ut infœlicibus quibusque aulici, in ipso lætitiæ usu, invideant suas lachrymas.

Dum his cogitationibus abripitur Gygis animus, vir nobilis captivo illi summa charitate conjunctus, verum novæ cladis inscius adhuc in cubiculum Regis lætè, ut solebat, ingreditur, eam quoque in omnes toro corporis habitu comitatem præferens quæ dolos utiliter celat, vestit odia, livorem pingit, cæterosque noxiosissimos affectus nullibi quàm in aulâ atrociores. Alacritatem hominis castigavere subito omnium vultus: nullus fuit qui annueret ridenti, aut amicè conspiceret. Tanquam peste afflatus crederent, declinare omnes virum, ut in amplissimo conventu societatem frustra quæreretur, alieno jam fato laborans quod nondum acceperat. Nihil verò eâ in sorte, Regis intuitu durius, etiam plusquam conceperat odii arte fingentis, ut ex ipsius oculis intelligeret miser sibi exilium imperari. Haud satis capientem ex principis conspectu quid sibi fortuna loqueretur, adstantium unus breviter monuit, præpotentem amicum, cuius favor innitebatur, conjectum esse in custodiam; abiret igitur suâ Regem præsentia liberaturus, quam ferre haud poterat. Perculso vix satis virium reliquit terrima vox, ut festinanter Regiam, nunquam rediturus, desereret; sed omnino recedendum erat, & perditis spebus iam successerat non fugæ tantum necessitas, sed & (quod infœlicium aulico-

licorum crudele fatum est) huius quoque diligentia.

Abeuntem comitatur noster Gyges; tamdiu enim stare non valebat sedentarius homo; ex hoc ipso miratus tantos qui apud se quietem adeo molliter sectarentur, ubi divertissent in Regiam, totos dies absque cathedris agere.

Interea magno misceri murmure pontum.

Toto namque palatio rumor serpebat, caput esse ex Régis imperio virum nobilem, cuius alter amicus ferebatur; hinc obviis quibusque timor ad istum quoque accedendi, & ex longo intervallo frigida salutationis officia, quam afflicto negare, cum prior gratiam dedisset, omnino non poterant.

Tum sic cogitabat Gyges; Aulam esse oceanum, quis neget? quot fortunæ his fluctibus se credidere, tot naves sunt; imparia certe versantibus undis onera; quædam enim ad tempestates fortius sunt comparatæ, suisque velis commodius utuntur; omnibus tamen una fors, sæpe ferri quod nolunt; latè circumstans periculum trepidè intueri; non plus inter aquas ab aquarum insania, quàm ab hostili igne metuere, qui si semel, flantibus auris, noxie accensus est, cum fugæ præsidium desit, omnino pereundum. In eo autem danino, quæ prius non periclitanti socia navigia adhæserant, ut vastantem flammam devitent, foedus solvunt, ac vel otiosa miseratione commoti, vel se evasisse gestientes, quotquot ea sibi declinatione consuluat, procul spectant amicorum incendium.

En

En destitutum Aulicum : infoelicem nemo palam audet solari, nemo loquitur, accedit nemo; omnes quippe ardentis fortunæ vel leves scintillas reformidant; & putem in aula stabiles amicos inveniri, cum haud læsi terga vertant familiarissimis quibusque, statim ac principibus accepti esse desierunt, tamque cito deficiant? ubi in rus suum secesserit vir iste, nullus nisi furtivè inviset; si qui scribant, ipsæ epistolæ sub pallio vel conscia tantum nocte traditæ, pavebunt, ne qui se promisit latorem, delator fiat, qui fastidiebat agrestes, jam pene pro æqualibus habebit exul miserimus, vel moestissima solitudine, ut scilicet brevior vita intolerabilis ærumnæ compendium faciat, conficiet corpus suum. Redibit in memoriam pristinae foelicitatis imago; clientum frequentia; adulatorum tot artibus adumbrata fides; intumescantis spei, cum nihil sibi impervium crederet, audacia; inter fletus continuo occurreret, quàm bene initia processerant; quàm sæpe Rex familiariter loquutus; denique jam inimicos frui illis bonis, quæ aut tenuerat ipse, aut ventura prorsus erant, nisi ea calamitas immitti manu optimæ fortis contextum præcidisset.

Ut aulae genium profundius nosset Gyges, duo etiam viri effecere, quorum alter memorabat quibus modis novitium aulicum lussisset apud principem, & incautæ simplicitatis fidem nimiam quæ omnium mentes ex se æstimans, maturius sua secreta prodiderat. Alius per omnia probabat habiles dolos, vicissimque referebat, quàm sæpè pari versutia usus, impro-

vidæ

vidæ virtuti, jamque sibi placenti fortunæ eos struxerat laqueos, à quibus se expedire se-
ra prudentia, ipsoque amicorum suffragio ne-
quiverant.

His ab auscultante Gyge perceptis; En, de
quibus audiveram, syrtes, inquit; nihil hic se-
curum, ut video; ubique discrimina latent, &
tamen sunt qui malint experiri hos fluctus,
quàm quietè in modicis urbibus agere, aut in
ipsis villis se suæque fortuna tutè frui. Quod
aquarum istud fascinum, ut neglecta terra,
quasi tæderet nativæ quietis, mobile illud
infidumque hominibus pelagus tot mor-
tales, aliàs oculatissimi adire velint, ac tamdiu
patientissime incolant? & hæc apud se cogi-
tans, turbulentissimum elementum, non sat
ipse quietus, deseruit. Dehinc, domi suæ tran-
quillior cœpit inquirere quo regente pelagus
illud moveretur. Ut philosophus audiverat
lunæ oceanum subdi, quæ humidis corpori-
bus præest; sed & didicerat ut Theologus,
esse Angelum qui ab aquis nomen habens, vi-
deretur in procellosum illud ac fluxum cor-
pus, ne suos terminos præteriret, imperium
obtinere.

Dubitanti utra potestas aulam ageret, opor-
tunè succurrit ista distinctio. Duos motus no-
vimus in oceano, regularem unum; nam quem-
admodum quartana ad horam venit; podagra
ad tempus respondet; purgatio, si nihil obstitit,
statum diem servat, quemadmodum præsto
est ad mensem suum partus; sic aquarum illa
vastitas intervalla habet quibus se retrahat, &
quibus reddat. Nihil hoc motum ordinatius;

&

& ubi
arena
ge, i
expec
tiam i

Mo
minaz
futura
videre
tranq
in rab
tes ea
in præ

Aul
taveri
Angel
nemini
stri fu
certis
ma æc
præm
vices
pum,
bantu

Ver
ut cor
piat, i
latè sp
interer
ipsisq;
prius,
regula
goria t
æquali

& ubi sive horam mutat, sive ampliori fluctu arenas mergit, non tamen à se dissentit sine lege, nam in ea varietate adedò constans est, ut expectatus semper adveniat, & nautis scientiam fecerit.

Motus alter oceani turbulentus est, ferus, minax, neque ulla regulas habet, ex quibus futuram perniciem, nisi fortè cum instat, prævidere quis possit. Supra omnem prudentiam tranquillum amicumque navibus mare agit in rabiem, & spumantes ac subito casuros montes ea vi jactat in aëra, & ut nubes credas coire in prælium, & cum undis misceri.

Aulam duplex ille motus agitat; nec dubitaverim, inquiebat Charmion, illum esse ab Angelo, qui normam aliquam sequitur; qui nemini per se infestus est, qualem majores nostri sub optimis Principibus vidère? Nam tùm certis legibus regebatur aula, & constantissima æquitate sua probos quosque ac Rege fidos præmia manebant: secuta virtus temporum vices; ministrorum faciles iras, aut Principum, haud pavebat; qui peccaverant plestebantur ex merito.

Verùm non rarò accidit, aulam ita turbari, ut constantiorem sapientiam tempestas abripiat, nulla navis in tuto sit; flant, terroremque latè spargunt etiam inter se pugnantes venti: intercipit pereuntium voces fluctuum fragor, ipsiq; volventibus attolluntur quæ depressa prius, sub illis altissimè jacuerant; quas tum regulas sequatur politia frustra quæsiveris; negotia tot sine lege concursantes atomos dices: æquali horrore omnes timent: perit cum profusus

fusus opibus iustitia: fluctuat non privata tantum sed etiam publica fides: nec saltem anchoræ suæ spes miserrima meminit ad præsentium malorum solatium.

Motus ille ab Angelo certissimè esse non potest: propterea referendum credo ad malignum aliquod sydes, quo regnante omnia ruunt, ac tanquam peccasset, pax ipsa proscribitur.

Ita philosophabatur Charmion, id maximè stupens, quod cum tempestate faviente religiosiores fiant qui se pelago credidere, nunquam tamen pauciora vota aula conciperet, quàm cum turbida est, nec nisi Deo miserante sua quies reditura sit.

SENECTUS DE LIRANS.

IAm tum amplissimam civitatem novæ quodtidie ædificationes in majus spacium extendabant; non advertente Principe ea urbium monstra timenda Regibus, suo sæpè motu totas provincias inclinavisse: neque præterea providentiam videri, si tot unà nutriendis civibus, ex ingenti cibariorum transvectione variis in locis carè à populo emerentur ea naturæ beneficia quæ profusè suis in regionibus creverant. Inter tot nova ædificia unum ea venustate fulgebat, ut qui negotiosi festinabant per urbem, ad tam bellum spectaculum libenter aliquid de sua diligentia detraherent.

An.

An.
Gyges
rima f
& quis
prater
nihil p
etiam
bus ha
stante
fella,
bat à
cur ta
ac stat
neque
ambit
tueran
expec
Ad
suas a
iste (
cogita
annon
magn
serun
quàm
magn
tas ca
agere
mini
inept
refici
mitte
Cum
tulus

Annulum suum ad quædam alia sumpterat Gyges; sed conspectâ ædium illarum pulcherrima fronte, scire voluit an recessus ea dignus & quis tanti habitaret: Ut introeuntibus voluptatem atque admirationem omnia facerent nihil prætermiserat luxus: sed multæ ætatis, & etiam podagricus videbatur, qui tantis sumptibus hanc sibi recens domum posuerat; & interstantes artifices recumbens ipse in gestatoria sella, quam mollis pulvinus auxerat, querebat à singulis an quæ imperarat perfecissent; cur tam lentè procederet opus; nam pictores, ac statuarios tenebat adhuc apud illum ars sua, neque festinanter tot additæ per cubiculorum ambitum tabulæ ornamenta sua accipere potuerant, & in amplissima porticu vacuæ bases expectabant sua Numina.

Ad hæc Gyges fatuitatem hominis plus quam suas ædes demirans: quanto sapientius senex iste (ajebat) de sarcophago, quam de domo cogitaret; illum jam pedes deficiunt; curvatur annorum pondere misellam corpus; jam magna ex parte sepulchrorum noctem admiſerunt caligantes oculi: & quàm venuste, quàm ambitiose per longa tempora, quàm magnifice habitat anxius curat. Quasi nova ætas canitiem amovisset, hoc ipsum quod bene agere unicum potest; haud agit, senē. Non meminit adèd construendis ædificiis senes olim ineptos judicatos fuisse, ut cum publico ære reficiendi pontes erant, ad suffragia non admitterentur, ideoque vocatos depontanos. Cum orbe exeundum est, novas figit sedes vetulus iste: & quod testamento debetur, in saxa,

in picturas quibus fruantur alii, tempus terit, quasi prolixior vita illum maneat, quem cæteris mortalibus incommodum fessa dudum natura tot morbis expellit, & lassati ampliùs hæredes, tot querelis, nutibus, tot denique votis exturbant.

Verùm unde illa in senibus ædificiorum infania? credo, ut longioris vitæ imagine mitigetur ille dolor animi, quem ex dierum suorum brevitate concipiunt; nam reviviscere aliquo modo sibi videntur cùm actiosi sunt, & robustissimæ sanitatis quadam umbra mens luditur, cùm senex in tot cœpta, in tot curas, non compulsus sed sponte se extendit.

Præterea, cum cæteris ferè voluptatibus destituti sint senes, facileq; credant se sperni; dulcissimum est novas sibi in ea ætate delicias procurare, & quasi ad renascentis imperii ostentationem, plurimos conducere artifices, qui ad nutum obtemperent. Sed jubeat, disponat, diuque servatas opes paucis mensibus dissipet infatuatus senex, interim præperabit mors, & alia domus subeunda est, unde non exeat.

Sed forsitan famæ suæ consulit providus homo? ita vero! nam cùm fato suo functus erit, multo post tempore dicetur: toto vitæ decursu paternis laribus contentus, sub finem vitæ quàm sublimes prætulit spiritus! quàm largè prodigus! quàm fortiter respuit amicorum piorumque hominum consilia, qui vel familiæ, vel egenis suadebant illas facultates relinqui, quas tandem absorpsit immanis structura; & posteris frequenti reparatione non importunus modò, sed noxius labor! Diu vi-

vet

vet qui sic splendide functus est; qui inter artificum turmas diem suum obiit.

O senectutis deliramenta! o insulsam superbiam! sic fama quæritur? ut qui domum tuam viderint, cogitent te annosum desipuisse: ineptumque negotiis, cum te tandem fugerent homines, fugeret quoque mens & ætas, ne solitarius aut omnino otiosus videreris convocasse operarios, egisse cum lapidibus?

Si saxorum movendorum amor erat, urgebatque dementem gloriæ cupido, consultius egenis quàm vanitati mansionem statuisses, ut receptis quos ubique extorres agit divitum sævitia, tuas illi laudes dicerent. Neque tibi muta defuissent præconia, si ab egenis gratitudo defuisset: ipsum namque opus factorem suum indicasset posteris silentio suo; & illud in optimæ famæ securitatem; te pauperum hospite verissimè dici ex evangelio potuisset; si hitacuerint, lapidis clamabunt.

Sed ab hominibus celebrari parum est: si in id opus contulisses opestuas, laudatorem haberes Christum ipsum toties admissum, quoties vaga ejus membra tuis testis succederent. Quæ apud Deum fama est, æternum manet: nam unde deficiat? quæ extra ipsum quæritur, citò perit; & quis ab ædificio privato diuturnam speret, cum neque pyramides illæ Ægyptiæ, illa orbis miracula, authorum suorum nomina ab oblivione vindicare potuerint?

Fidem videtur amisisse iste senex: nam si servat adhuc quid, in temporali domicilio totus est, neque quomodo habitet curat, ubi il-

lum egressum sæculo æternitas exceperit? in altera vita commodas sedes nulli habent, nisi qui hîc sapientes architecti præsentis opera, futuris laboravere: etenim subædificante Deo, mansiones illæ à mortalibus fiunt, quæ promittuntur in mortalibus.

Hæc erat nostri Gygis cogitatio, cum jubentem dominum in suum conclave, ne tenerum caput sol aut nimius æther læderet, famuli deferunt: quos cum amovisset à conspectu quibusdam epistolis coepit vacare. Has cum ille exararet tremula manu; Gyges in altera mensa codicem videt, ubi expensarum quæ ad ingentem fabricam pertinebant, ratio habebatur, ne in comparandis quæ tanto operi necessaria fuerant, aut in numerandis tot artificum justis, deciperetur hominis Providentia. Fortè fuit, ut & in hac mensa theca calamaria esset; cujus illicò occasione hæc in fronte libri ex sacris codicibus scripsit Gyges, ut quàm insipienter novam sibi domum struxisset, senex agnosceret: Stulte, animam tuam hac nocte reptent à te, & quæ parasti, cujus erunt?

Tum ad illum accedens, miratus quid scribendo gerneret, majori stupore tactus hæsit, ubi argumentum Epistolæ vidit esse amorem. De nuptiis cogitabat, & nescio cui adolescentulæ suos ignes, suos singultus ea verborum elegantia, iis argutiis commendabat, ut qui vultum hominis non intueretur, crederet eum in illa ætate, cui non sapere, & levia loqui, statim ut amar, penè concessum est; Quid agebat Gyges, in isto funere velut quædam nocturna infidet libido?

Iste

Iste qui tam intempestivè amat, credit adhuc posse amari? quæcumque illum in conjugem accipiet, nabet cineri, non viro. Si ad illud sepulchrum lubens videbitur accedere, ob id solum faciet, quod sperabit inter ossa, ac siccas carnes, aliquem se thesaurum reperturam: horrebit tamen sperans: illudque spectrum amplexata, horam cogitabit quæ ab illo infœlicissimam divellat, ut suiterum nubendum est, saltem non illud videatur conjugium quod quasi jubente Mezentio cum carne mortua aligatam vivam copulet, ut foetore intereat.

O jam non commentum, sed historiam quod de Cupidine & morte poëtæ luserunt! mutavere arma: Cupidinis jaculum mors sumpsit; & dum senem perire vult, amatoria sagitta percussum, in has cogitationes compulit, ut se miserum credat si non habeat uxorem: verum quas non dabit Zelotypo homini curas forma præstantior, si in domum frequentes amici convenient, & mulier (pudica licet; quia tamen pulchra amari mos est, & ferè necessitas) alteri quam marito placuerit?

Rugarum suarum conscius, & quam injucundè adolescentem aget, semper queretur se despici à muliere: quidquid literarum scribet illa, putabit fatum suum: tot emptores pudicitiae credentur, qui munuscula miserint; de omnium fide sollicitus, perpetua famulorum successione studebit suspectæ uxoris castitatem tueri; & cum fecerit omnia, cum speculatores habuerit qui de illa certissimè referant, cum duplici sera tutus erit, & tota nocte etiam accensus ignis vigilabit ad custodiam, nihil de timore decedet.

Sed

Sed & amet atque ametur, neque illum pavidæ & infomnes curæ discrucient, nubendi tempus non est cum mortis nuntia senectus abstinendum esse admonuit; nisi illos velis imitari, qui ob scelus in majori Britannia, à judice damnati, ut ultimam vitæ suæ noctem jucundius agant, petunt, si carent uxore, ut in ipso carcere liceat novo matrimonio supplicium auspicari, quod postridie passuri sunt; nam inveniuntur mulieres, quæ Lucelli spe infastas nuptias contrahere cum sceleratissimis velint; & conjugii brevitatem atque infamiam non cogitent, modò pecunia egestatem sublevarit.

Grandis erat, & suo digna ingenio sic apud se meditantis Charmionis philosophia. Sed si videbatur senex insanire, qui eam in ætate positus de uxore cogitabat, quid putas de illis senibus dixisset, qui illicitis omnino amoribus canos suos de honestant? vitam illorum exhaustis vino doliiis justissimè compares; quibus solum restat sua fex: nam priorum temporum senes illi nihil servavere, nisi spurcicias; decrepitam ætatem, cloacam effecere in quam quid præterita ætas foedum habuit, confluit. In cæteris memoria labens; adeò constanter retinet turpitudinum imagines, ut nulla vis, nulla ratio, nulla ipsorum corporum infirmitas, aut impotentia delere eam possit.

Subipsâ mortis falce luxuriosi sunt; & si quid religionis in animo superest, nihil tamen de obscenitate minuit illa divinorum recordatio; pavent simul & peccant: perditissimo amore jam non ducuntur, sed trahuntur; vi-

vunt

vunt non quomodo volunt, sed quomodo
coeperunt: & dum consuetudini non resistitur,
necessitas facta est voluptatum mancipiis.

PRINCIPUM AUCUPIUM.

SI tempore atque ingenio benè utatur ars,
neque abdicarit patientiam, quid non ten-
tet foeliciter? quid ab illa tutum erit? frustra
delitescunt in speluncis suis feræ; pisces im-
mensis fluctibus condentur, & notos in ocea-
no recessus trepidi subibunt; frustra pernici-
bus alis aves coelum petent: quidquid terra
celat, invenit, vel sagacitate canum usa, vel
ducentibus ipforum animalium in profundi-
ores latebras vestigiis; quidquid natat, hamo,
retibus obtinet; quidquid volat, aucupio.

Nunquam tamen subtilior ars quam cum
capit & principes: hic autem modus, ut se di-
dicisse Gyges à peritissimis aucupibus refere-
bat. Sub eodem tecto duo viri habitabant,
unus poëtica illustris, alter soluti sermonis
eloquentiâ clarus; & tum fortè fabulabantur,
cum ad illos Gyges venit. Prolixam chartam
manu tenebat qui in poëticiis excultus fereba-
tur, & subridens ita socio: Foelicius certè in
Hesperidum hortis, ubi mala aurea opulentæ
arbores emittunt, quam in summitate Par-
nassi, qui egena tantum lauro nobilis est, Musæ
degerent. Nam quem mihi dabis Poëtam, qui
condendo versus, illas opes obtinuerit, quas
aliis non rarè confert sordidus labor & in par-
vis diligentia?

Virgilio jam multum tempus apud Augu-

stum manenti? ne absque præmio sudasset tantus poëta, panes dati sunt; pertinacius, dignusque laboranti, iterum panes; ut venustissimè Augusto dixerit Virgilius ipse, si ex illa mercede liceret de optimi Principis conjectare natalibus, nihil aliud credere se posse, quàm pistoris genitum, qui tot opum Dominus, poëtæ dudum expectanti nihil præter panes dedisset. Eâ forsitan voce Augustus ad illa talenta compulsus est, quæ postea contulit; sed ut tardè, eo etiam numero data sunt, ut inde Maro paupertatem quidem vitarit, non attigerit opulentiam. Tristior omninò fuit Homeri fors; egenus vixit; despectus à suis, adeò clarus post mortem, ut qui ingenium viri contempserant, de cadavere contenderent.

Vide quod consilium mihi fecerim? clarissimis poëtis ingratus plerumque labor fuit, functos Principes cecinisse: vivos volo promereri: præconiis suis plurimum delectantur Magnates; quod officiorum assiduitati, periculis etiam sæpius negant, laudibus dabunt; eâ arte illos capi ita certû est, ut si quis peritè hos laqueos incautis paraverit, nemo de successu ambigat.

Optimè, retulit orator; sed si lubet, videamus quàm venustè mentiaris in isto carmine. Poëtis ea fingendi libertas cumulatè concessa est; nobis cautius agendum, ut quidquid dicimus ad veritatem videatur accedere: decet enim nos, non ille Apollinis furor, qui vos ab humanis rapit, inspiratque calentibus quod cæteris loqui fas non est; sed modestior per omnia, frigidiorque assentatio. Idem Poëtæ sperantis, & Oratoris aulici propositum, falle-

re;

re; mulcere animos encomiis; naturam, cum quid rare facit, imitari; id est, quæ per se minutissima sunt in amplissimam gestorum ferriem extendere, ex pigmæis creare Gygantes, Colossos; ingentes animos formicis, artusque terribiles addere, ut qui ista legerit, vel audierit, putet ambos, de elephantis, aut leonibus loqui. Sed fraus illa oratori majore sagacitate ornanda; etenim orator dicitur vir bonus dicendi peritus, & licet eodem fascino utatur, fama tamen servanda est. Verùm tu qui cæterorum Poëtarum more non timidè, aut obscurè soles fingere, dic quâ ratione in principis benevolentiam aditum tibi facies, frustra illud opus tentas, nisi multum placueris.

Argumentum poëmatis erat, Regiis armis oppugnata quædam civitas, quâ jam de dedicatione cogitante, Princeps aliquis advenerat, ut lauros facillima manu meteret, quas justior fama debebat laboriosæ virtuti. Ita non rarò redditæ sanitatis nomen usurpat, qui sub finem morbi vocatus venit non peritus medicus, sed foelix. Et tamen Principem illum qui vix suos hortos, suos amores reliquerat, ut ad hostes pergeret, invictissimum prædicabat poëta: ipso Marte ferociorem: præliis assuetum; cum quidquid præliorum antea vidisset, specillis vidisset, voluptatem ex aliorum discrimine captans, ipse à periculis tutus.

Attonitos in civitate tutelares Deos describebat carmen illud, mox ut venientem senserant, commotas sponte arces, sed quæ non caderent nisi Principis imperio, cum propior, solo nutu, ea munimenta deleri juberet, quæ tot

turmis, tot machinis, tot ignibus negaverant obsequium. Absque illo Achille bellum absolvi non potuisse; fato illius publicam felicitatem deberi; tanto syderum nexu editum ut quâdam necessitate principis arma victoria sequeretur. Ad hujus Galli conspectum leonem tremuisse; quidquid virium, quidquid animorum miles habuisset, fluxisse ab illo; nam ut caput exercitus fuerat, ita & cor; unde illa nervorum calorisque ad extremas usque partes diffusio. Denique non felicius Amphionem lyra suâ olim civitatem excitasse, quam ille alteram diruerat; Hebræo duci comparandus; Cæsare felicior, cui aliquando satis erat vidisse, ut vinceret.

Cùm hæc fuse, & numeris vocem instantibus, legerentur à poëta, indignabatur Gyges, & ita apud se: O adulescentes, servum pecus! & hæc patienter, hæc libenter princeps audierat injuriâ mercedem quærit scriptor iste, nam ita hominem laudasse, lusisse est: justè profecto, & ad poëmatum hujus naturam egerit munificentia Principis, si auctori speratam mercedem, fuste, non pecuniis solvat. Adeone desipit adumbratus Heros, ut nesciat qualis sit; quàm non libenter deseruerit privata studia, otium, delicias suas, ut inter tumultus bellicos spectaculum sui faceret? fierine potest, ut ad picturæ istius conspectum, quam ut ipsi similitudinem exhibet poëta, non erubescat, non succenseat?

Verùm nihil horum formidabat carminis author; & socio effusissimè ridenti, quod tantos animos mollissimo homini daret, ita
 excu-

excusavit versus suos: Nihil agimus, Amice, nisi impudenter mentimur; falsis aded sunt assuetæ Principum aures, ut si quid sincerum de illis protuleris, perrarò benignè excipiant. Plures modestiæ suæ pœnituit; si ex vero tantum laudas, nihil ad tuam fortunam efficies. Recordare quàm largus in suos laudatores fuerit ille Purpuratus, qui ab aliquot annis apud nos extinctus est. Tanto cultu illum prosequuti sunt ex nostris scriptoribus aliqui, ut exteri venustissimo tractatu nobis idololatriam objecerint. Vigilantiorem syderibus, unus dixit; dignum quem sol ipse miraretur; stupefactam ad hominis perennes curas cœlestium luminum turmam. Nihil ego certè audacius, nihil quod à veritate magis alienum dicam; nam tremuisse muros civitatis, omninò minus est, quam stellas stupuisse: vis autem scire, ut quæ stuosum fuerit poëtæ suum carmen? singuli versus auro æstimati sunt, brevissimo labore amplissimam mercedem tulit.

De isto quoque Purpurato, tanquam de Deo ita quidam loquutus est, ut etiam trinum diceret. Salutis au horem cecinit ex assentatoribus unus; alter incarnatam sapientiam retulit, quæ mortales miserata cum illis misceri voluerat, ut præclarissimis laboribus, ingentibus meritis, cruce denique, Galliam vetusto regiminis delicto corruptam, damnamdamque, redimeret. Epistolas lege quæ viventidatæ sunt; vix aliquas modestiores invenies. Sed inter alias illa eminet, quæ (defuncto quidem illo Principe) authorem adiegit, cum jam id securè posset, ut professâ cul-

pâ, & in locum blanditiarum substituto ad Christum voto publicè oraret sibi ignosci, quod tanto thure mortalem placaverat.

Et verè, ait alter, nimia fuit in hunc virum assentatio; sed utcumque condonanda: nam certum est ingenium illud, quod & ipsi hostes fassi sunt, nostræ ætatis scriptoribus dedisse suam prudentia cæterisque virtutibus, quæ in politico homine eximiæ censentur, non ignobilem materiam. Sed vix fero tantis præconiis exornari Magnates illos, qui præter suam fortunam nihil habent quo intumescant, aut distinguantur à cæteris.

Si quis hospes, quæso, in Ægyptum venisset, cum toto Regno tympana actubæ natum Apim significabant, rogassetque sibi ostendi numen illud, non putas Ægyptios erubuisse, qui suum vitulum petenti prodidissent? nihil enim aliud Apis; & tota ineptissimi cultus ratio, quod illud animal, vel illudente dæmone, vel ludente natura, candentem maculam gestaret in fronte, in tergo aquilæ effigiem, duplices in cauda pilos. Hic Ægyptiorum Deus ad cujus ortum nemini licebat non lætari: quo peremto, præconis voce luctus publicus indicabatur, ut ad bovis funus quisque plus lachrymarum effunderet, quàm in æruminosa domo, vel in patriæ ipsius cladibus acerbissimi casus expresserant.

Sublimis stabat medio in templo bos egregius, dumque suum fœnum vel porrectum mandit, vel ab imo revocatum stomacho multo labiorum motu ruminat, proni sacerdotes, supplicesque, ac trepidi thus adolent: ad

mu-

mugientem bestiam pervenit cum suo suffitu Religio; votum sit omnium, belluæ salus: & ne meritis quoq; laudibus careat, non tauro patre, sed fulmine genitum Apim musci vario carmine intonant: supremos honores illi deberi, qui cæteris bobus natalium dignitate, ac signis præstantior haberetur.

Mentem meam quid similem? quoties aliquid ex magnatibus illis ingenti præconio extollitur, qui suæ fortunæ mole magis insignes sunt, quam vita, aut ingenio, Apis colitur. Et vide ne tu tuo poemate ad sacra illa sis delapsus, quæ justissimè in Ægyptiis damnamus.

Supra merita Principes velle laudari, maximè probat quod de Alexandro dicitur: Recessurus ab quadam regione, ingentia arma fabricari imperavit, quæ humanam omninò mensuram excederent, spargique per agros ut ea arte decepta posteritas crederet aliquando, gygantea mole fulsisse, quidquid sub Alexandro pugnaverant: neque mirum tantis hominibus cæteros mortales, aut vi, aut sponte fuisse obnoxios: nam quis ille exercitus in quo pusillum nihil? in quo sub immensis artibus pares animi referebant illas aciens quæ olim in cælitibus pugnaverant? Putem quoque illum Principem, tot serpentes, tot leones, tot urfos, ac efferas gentes finxisse, in illa quam ad Aristotelem scripsit epistola, ut eo commento crederetur, quidquid in orbe fortius est, atque immanius, cecidisse Alexandro.

Fabulis laudari Principes volunt: certum est, si tamen (quod fortè non adverteris) aliquid veritatis ejusmodi commentis inseratur illo.

illo enim vehiculo eget laudantis falsitas, ut jucundè, leniterque ad Principis animum perveniat; & non sine fundamento videatur adulatio suam machinam struxisse, cujus summitas nubes dedignata, ipsis æquat syderibus. Aliàs assentatione lædatur Princeps: & laus quæ à merâ fictione petitur exprobratio est non præconium.

Itaque crediderim ego tuæ fortunæ esse consultius, si de fortitudine raceas, & in Principis istius foelicitate atque prudentia totum carmen tuum luserit; alioquin ridebunt quotquot audient; & si sapit ille, musam tuam non feret, quæ militari fronte pacificum caput, sic jocata coronaverit. Versus quidem tui sunt elegantes; sed memineris floribus aliquando tyrannos hostes suos suffocavisse, & te pulcherrimis Principem certissimè læsurum, si in immerita ejus acta tantam præconiorum copiam indiscrete projicias.

Plura quidem vobis, ut dicebam, quàm nobis oratoribus concessa sunt; sed sit etiam aliqua, poëseos veluti hypocritis, ut quæ fictionibus nata est, videatur idèò tantum fingere ut sub illo ornatu veritas dignius, magnificentiusque appareat; per se enim incultra est, nuda, & licet formosissimam dicant, amatores tamen plerumq; non habet, maxime ex Principibus; nisi & ipsa aliquo fastu aulæ genium imitetur, discatque fucum pati, & cum illo comitatu incedere quem fabulæ dabunt: sic enim majore strepitu veniet, monebitque, aliàs forè non observaturos, quàm sit conspicienda mortalibus.

Ali-

Aliquid Regiè dederit princeps, hîc siste, hîc finge, non displicebit tamæ suæ cupido nubem illam latius spargi, ut in ampliores terras videatur effudisse suos imbres. Semel in acie visus est? gaudebit magno verborum ambitu prædicari sua pericula, suos animos, hostium quoque vires atque audaciam, quos ut fortissimos atque obstinatissimos describes tuis verbis, clarior apparebit illa virtus quæ dimicantes contrivit. Præteriti certaminis imagine pasce, delecta principem tuum; revoca quidquid terribile pugna habuit; prostrata hominum cadavera; equos vel temerè fugientes absque dominis; vel in ipsa morte insanientes; desperationem hostium, ultimos pereuntium fremitus, hisque admixtam, dissono clamore, alacritatem vincentium.

Grandis inde bellicæ virtutis scena fit; & quia inter hæc artis ludibria aliquid veritatis insertum est, facile putabit princeps se heroibus parem: placebit sibi, deinde tu illi, quod ejusmodi voluptate, ac gloriæ sensu animum demulseris, & in præmium laboris dabit, quod tantopere concupiisti. Nam tui carminis finis est, non princeps, sed pecunia: & spe incitatus laudas, non tamæ illius studio, aut subditi, ut videtur, obsequiosa charitate.

Illud tamen maxima cura celandum est: nam omne oleum tuum amiseris, si, quæ latet vel leviter appareat scriptionis improbitas. Vide picas, corvos, passeret, quam suspiciosæ aves sunt, quanto tempore positam ab aucupe escam intuentur, quanto circuitu timent, antequam tangant: capi non possunt nisi ita

industria lateat, ut naturæ esse videatur, quod artis est. Vis inescare principes? cautè age; citò se dabunt in laqueos: ita quidam ex nostris has insidias magnatibus paravere, ut qui capti sunt, muneratum à se authorem sciant, non se irretitos arbitrentur.

Hæc audiens Gyges artem discibat qua tamen nollet vir sincerissimus uti; simulque studebat non advertere principes, quoties impensè laudantur, toties quæri in prædam; & inanissimis præconiis aurem dare, quæ specie obsequii illos ad optata dona sollicitant, ac superbos efficiunt.

Plurima certè sunt quæ principes viros suæ mortalitatis admoneant. Elcarum illa tot conviviiis nunquam explenda necessitas, illa naturæ officia. quorum non possint absque pudore meminisse: dolores, morbi; & quid. quid in dedecus, aut in supplicium, Deo vindicante, genus nostrum perpetitur. Sed utilissimis monitionibus ita plerumque officit dignitatis splendor, ut qui his radiis circumseptus supra cæteros eminet, minus se mortalem quàm Principem sentiat. Quid modesti ab illo expectes, si jam sui, propemodum oblitum, in altiores cogitationes erexerit adulatio? si in cælum se afferat? & panegyricis assuetus, neminem amet, nisi qui abjectissimo laudum servitio, ac mendaciorum concinnitate gratiam illius promeruerit?

Subtiliora quoque audivit in alia domo Gyges, ubi de capiendis principibus confidenter inter se agebant duo Aulici. Querebatur

unus

unus se hactenus infelicem, qui illud aucupii genus ignoravisset, petebatque doceri: & hæc callidissimæ artis præcepta accipiebat ab alio.

Aulicorum Numina Principes esse, bene nosti: putas autem fatis, si adores? illud quidem multum placet, à cultoribus suis frequenter thura accipere; prostratas ante sublimem fumantemque aram subditorum fortunas intueri; sed alia sunt quæ minori pompâ licet tamen potentius, atque utilius, animos eorum demulceant. Ab ipso supremi Numinis cultu discite Regibus famulari, ut tibi propitios facias.

Maxima pars Religionis non in eo constat, ut canticis, atque procurationibus majestatem Dei profitearis: parva sunt ista, quibus tamen, tanquam præcipuis, adeo indulget absurdum vulgus, ut vix aliquem ex plebe invenias, qui putet se in Religionem peccare, si hæc signa prætulerit. Præter numeratas preces, lustrales aquas, campanarum sonitum, cæteraque ejusmodi, quorum usus ad externi cultus rationem admissus est ab Ecclesiâ, præter hæc, inquam, quæ sensus feriunt, & vel ab impio quoque possunt simulate exerceri, nihil aliud esse Religionem putat insulsa multitudo.

Quid verò Theologi docent? illa certè esse optima, placere Deo: sed nos illi minime acceptos fore, nisi & ipsum imitemur, illudque, quod obsequiosum os eecinit, ac sacri Ecclesiæ ritus significant, vita pronunciet. Crucifigi cum Christo major est cultus, quàm si charitatem morientis, fuscumque sanguinem, ac

invi-

invictam sub tortorum sævitiâ patientiam grandibus præconiis exornes. Panegyrici optimum genus, facti mores ad exemplar; voluntas ad placitum illius ordinata, quam flecti non est æquum, cum suprema omnium sit, nec altâ lege regatur orbis, cujus homo tantum pars est.

Recordare quid dixerim, quodque non abnuis. Principes habemus pro Numinibus, ergo colantur ut Numen scilicet imitatione magis, quàm hymnis, ac laudibus. Pinge in te quos revereris; se agnoscant, cum te cernent; observa quid velint, quid agant, sciasque inde tibi formulas dari, quas præterire non licet.

Princeps aliquis indecore in alteram partem cervices flectebat; nullus aulicorum fuit, qui recto capite iucederet, omnibus collum reposuit cura placendi; sed inepta hæc, & nimis professâ adulatio. Animum Principis imitare, non corpus; nam histrionum est aliorum gestum mentiri, neque caret injuriâ, quod natura in Principe peccavit, hoc illi similitudine defectus tanquam in speculo proponere.

Cum aliquot calvos authore Sejano simul in aulam introeuntes, ut choreas agerent, Tiberius conspexisset, illicò excanduit, putavit, eo tripudio sibi illudi, quod l calvitio deformem ætas simul, & voluptatnm intemperantia fecerant. Balbutit Princeps, claudicat, curvus graditur, ne imitere; & ne quod ignorari maximè cupit, agnovisse te sentiat: alii defectus sunt, quos utilissimè, non herente quidem, linguâ; aut pede dubio, vel inflexâ spinâ, sed tuis moribus exprimas.

Si

Si mollis est : & tu mollis esto ; lauda delicias, convivia, amores : extolle, quod captus formâ mulierum , vago Cupidine insanit ; quidquid dicis, quidquid hortaris, subjiciat faces, ut majori corripatur incendio ; atque etiam, si est opus, & altioribus secretis dignus habearis, ministrum te Veneris præbe, reluctantem pudicitiam illi concilia ; nihil probrosum est quod Principum gratia sit, & fortunam nostram promoveret. Aliquos novi quos adhuc deturparet sua paupertas, nisi facilem ad opes viam ista officia dedissent, quæ tamen cautè celanda sunt, ne inde exurgat calumnia, & in tuam famam debacchetur.

Venationem amat Princeptuus ? nihilloquere præter canes ; amove illum à consilio, ut insectetur lepores, cervos ; & si fortè audaci telo percusserit occurrentem aprum, lauda egregium facinus, ut sæpè victoriis illis delectetur, quæ magis canum sunt, quam hominum, & tempus illud omne absumunt, quod debetur publicis negotiis : Beneficium putabit, quod à regiminis curis illum ad ferarum certamen & avium pugnas transferas. Non meministi Romani illius, qui nihil eximium habens præter aucupandi artem, ita perdices, merulas, corniculas cepit, ut simul & Principem suum, & ad illud dignitatis fastigium aviarius pervenerit, quod bellator mereri, atque obrinere debuerat ? Magnum fecit non militaris labor per solitos gradus scandens, ut summa attingeret ; non animi vis, sed industria, ut sponte aversum à negotiis Principem, illis remissionibus delectaret, in quas

quas pronum adverterat. Suas dignitates alii, suas opes illustrius consequuti sint, illo certè viro nemo unquam, mea sententia, facilius optatam felicitatem aucupatus est.

Vides quanta sit aspirantis fortunæ solertia, Principum moribus studere, ut nihil illis proponas, nisi quod amant; Si pecuniarum amore teneri illos agnoveris, protinus novos habendi modos cupidis subministra; non diu sine mercede erit consiliorum utilitas. Nec de plebe multum cura; laboribus nata est, neque crudele videtur aliquid ærurnarum addere necessariæ calamitati. De cætero cave ne aliquis te diligentior illa consilia proferat, antequam promas; soli enim tantorum auctori debetur gratia, non illis qui Regiam cupiditatem ad modica aut ad nota compellunt. Si ergo benè quid somniasti, festina effundere; fructus Principis, etiam tuus erit, dum nihil ad gazam illius tuo ingenio perveniet, antequam quod pollicitus est, promptissima solutione acceperis. Sic ego quondam Principem meum demeritus sum, & ita publico ærario consului, ut fortunæ meæ magis; illasque sim consequutus opes à quibus sæpè; ut tu haud ignoras, non dedignetur prementibus negotiis ipse Rex auxilium mutuari.

Quod de amoribus, de venatione, de pecuniis dixi, etiam intellige de sævitia; ferus est Princeps; ne avertas illum à sanguine; suscita veterum injuriarum imagines, objice novas; si quid incautè in illum peccatum est, scelus voca, iram nutri; sic placebis turbido, nec amoveberis ab aula, qui ex animo Principis pependerit, acceperisque mores tuos. Non-

No
Aulic
cussa,
Sed fr
est. H
pes p
cario,
fissim
capiu

T

N
q
cesser
homi
& par
securi
tione,
radice
ternas
erudi
animo
turba
honor
accep
cæter
sa fec
deger
vanos

Du
rantu
tutis,

Nondum omnia in illam rem dixerat senex Aulicus, cum subita tussis ab invito Gyge excussa, aliquem adesse colloquentes admonuit: Sed frustra sub aulæis, ipsoque itrato quæsitus est. Hinc pavor utrique ingens, ne ad Principes perveniret ejusmodi sermonis communi-
cario, periretque assentationis aulicæ quæstuo-
sissima illa & antiquissima ars, qua persæpe
capiuntur.

TRIUMVIRATUS IN SYLVANOS.

NE optimo colendæ pietatis consilio fre-
quentia noceret, viri aliquot in sylvas se-
cesserant: ignotum penè cæteris mortalibus
hominum genus. Præcipua illis cura, latere,
& pari: Dies labore ducebatur; ipsa quies, ne
securitate peccaret, tanquam in militum ita-
tione, interrupta vigiliis lectus, stramen: cibi,
radices: aspero vestitu, constitutisque per al-
ternas noctes flagellis, ita sponte ad castitatem
erudiebantur, ut subactum ea sævitia corpus
animorum tranquillitatem haudquaquam per-
turbaret. Summa inter illos concordia; fuga
honorum; studiumque ea agendi, quæ Deo
acceptiora esse, ratio vel pietas ostenderat. Ab
cæterorum hominum consortio ita semotis, ip-
sa secessio dederat nomen: nam quod in sylvis
degerent, eos vulgus simpliciter appellabat Syl-
vanos.

Dum sic, quasi in altero orbe, uni Deo ope-
rantur, interim pervadit ipsas urbes fama vir-
tutis, neque enim diu tanta lux condi poterat;
Sed

Sed maximè, postquam plerique nobiles illam vitæ rationem sequuti, cæteris sapientissimæ secessionis exemplum fecerant, prioris instituti fastidio.

Magna persæpe virtutis securitas, ignorari. Diu servatur tectus odor, quem nimius aer citò dissipat, solque ipse radiis allicientibus disperdit, si expixide eduxeris. Solitariis hominibus sua fama nocuit: Ad multiplices pietatis curas magno civitatum consensu, renitentibus tamen ipsis, vocati sunt: & quidem foeliciter ac prompte plurimos animi morbos abstulere, quos medicorum notæ manus prolixâ curâ convellere nequiverant.

Fortunatos successus non tulit Triumvirorum aversa mens. Igitur cogitavere, quâ ratione Sylvani, qui jam urbibus ex officiorum sedulitate chari esse inceperant, iterum in suos saltus compellerentur. Virorum nomina pene eadem quæ olim Romanam Rempublicam tot cladibus exercuere: Unus enim Tonianus: Lepidus, alter: tertius vocabatur Augustulus. Quadam die cum in illud consilium convenissent, sic præsentè Gyge suum quisque in insontes stomachum profudit: Et prior quidem Tonianus, quòd æstuanti bili impar, eam diutius comprimere haud posset.

Amovendos esse dicitis, inquit, perdendi sunt. Non videtis quantâ superbiâ se extulerit, quòd iniquis temporibus tanquam rebus publicis necessariis à nostris antecessoribus quæsitum sunt? Ambitiosis, & plusquam satis est alienâ jam sollicitudine se onerantibus nihil

hil antiquæ solitudinis restat, nisi nomen. Ipso suo instituto sylvarum incolæ, quid morantur in urbibus? ex quo admisimus homines istos, qui mixtis laboribus in sacram segetem nobiscum succederent, quoties experti sumus duros messorum! Suum nobis subsidium nimio vendunt, utcumque ferendi nisi & exprobrarent. Auxiliares copias non fero, quæ suprà nos intantum crevere, ut ipso numero timendæ sint, si animis avertantur, & sua jam fama noceant, dum ubique vulgatur, majores animos habere eas acies; minore sumptu ali; constantius arma ferre; haud curare stipendia; denique militare fidelius.

Iam nobis invitis præliari volunt accitæ in opem turmæ; neque suos tantum duces nostris æquant; nescio quos ex militum vulgo in cælum tollunt, tanquam ea egissent quæ ex nostris imperatoribus nullus. Sua manu additas Christi imperio regiones verbosè commemorant; suorum facinorum annales texunt, quibus pietatem (qua sæpe orbantur) ac literas apud populum ventilent, ut jam ea arte pertotam Galliam clari sint.

Audite propositum meum: tota vita cum libris versatus, ad illam eruditionem perveni, ut aberrantem quomodocumque Ecclesiam, possim avitæ fidei, ac optimis moribus restituere. Totum lumen illud quod hausi à libris, in Sylvanos convertam; sentient quid valeat mea doctrina, ubi odio accesserit.

Immitis censor decerpam ex illorum voluminibus quidquid minùs prudenter scripsere; ipsam charitatem, qua prodesse mortalibus volue-

voluerunt, accusabo beneficii: in sceleris ultionem, lentos iudices meis querelis provocabo, quodcunque unus peccaverit, omnibus impingam: tollam fidem authoribus; qui clariores ex illis prodire: verminosos, impuros: latronum, homicidarum fautores describam, publicas pestes. Ad mea monita sine dubio hærebit saltem vulgus (vernacula enim lingua, ut notior sim, homines aggrediar) magna famæ detractio suspectos reddidisse. Sed quam putas laborabunt si & ostendero etiam à fide alienos? In hoc maximè enitar; quidquid magis sincerum exaravere, affirmabo scaterere erroribus. Ansam dabit perplexa ratio scribendi: terminorum equivocatio. ipsa sermonis eloquentia sæpè rebus fidei haud exactè conveniens: in has me tenebras penetrabo, ut quæ cogitavi, nocturnus hostis secure perficiam.

Quis legentium satis patientiæ habebit, ut velit in notas meas inquirere, omnesque eos pervolvere authores, quos dente tetigerim? Donec se omnino apud vulgus Sylvani purgaverint, multum temporis effluet: & quam interim dulce, in eas angustias invisos homines perpulisse, qui se cæteris meliores eruditioresque jactaverant! nec conscientiam timeo; hosti quaquà nocere, jus nature est, & pars pietatis, insolentissimos homines religiose calumniari. Itaque furiarum occupabo officium; admovebo ignes, qui fumo simul & ardore infuscent quidquid ufferint. Et ne ipso vindictæ usu tandem fatigatus animus, ab injuria quiescat, voto obstrinxi me, quidquid virium ha-

bebo,

bebo
id op
C
fic a
iræ?
loqu
pone
man
cord
L
esse
pit.
sim
bant
nesci
tum
turus
ditur
or.
ac fu
pung
insul
An
nomo
pom
in ill
rum
quan
rerun
nemo
ferim
quo t
terim
bular

bebo; quidquid temporis, ab obitu usque in id opus insumpturum.

Cum hæc Tonianus magno impetu diceret, sic apud se Gyges: tantane animis coelestibus ira? Et hic homo facer est, & ita favit, & ita loquitur? ad altare sic succensus accedet? non ponet odia? & cum sacram hostiam tenebit manu, animo ferox, in gravioris sacrificii recordationem cogitabit Sylvanos?

Lepidus, ex sui nominis significatione satis esse credidit, si lepide noceret. Ergo risu incipit. Et mox, Quàm incundè inter mortales sim receptus, haud scitis, inquit. Stellæ ludabant cum natus sum: Nam (ut accepi à matre) nescio quis Mathematicus qui fatale momentum noverat, interrogatus quid verò futurus essem, pronunciavit, ea die hominem editum, qui facetiis foret ipso Luciano foelicior. Quod in me igitur fortius natura posuit, ac subtilius, illud vibrabo in Sylvanos; jocosè pungam, nec credar vere hostis qui festivus insultabo.

Ampla ridiculi materia, ipsum Sylvanorum nomen; quæsitæ, ad sordidam egestatis suæ pompam, vestes: horrida supellex, & quidquid in illis superbiam perversa via sequitur. Vidorum otium, labores, ipsam fraternitatem, quam morum similitudine, & communitatè rerum sibi fecere, traducam scommatibus, ut nemo putet sua fama dignos, quos ego sic luserim. Ea ratione despectio fieri status illius in quo tot ineptias cæteri, detegente me, adverterint, & pudebit viris illis adiungi, quos in fabulam vertero. Quid plura? histricum sic foelicer

citeragam, ut quicumque ad me accedet voluptatem ex verbis percepturus, simul lethale venenum hauriat, & necessaria fuga solitarios illos aut contemnat, aut oderit.

Ad vāfram hominis propositionem rifere alii, ipfeque Tonianus, optimè, inquit: etenim dolus an virtus quis in hofte requirar? Me leonem proculdubiò dicent, qui profelfo odio immeritos dilaniabo? vulpem te, qui mordebis callidius. Verùm quid vocemur parum intereft, dummodò cadant quos perdere volumus. Si animo impetus refpondeat, ingentia vulnera faciam, late nocebo: tu qui non odiffe videberis, ex hoc acerbior, per fecretiffimos meatus penetrabis in medullas: non enim meminifti verbi iftius: molliti funt fermones ejus fuper oleum, & ipfi funt jacula? Laudabis interdum viros, & dentatos lufus inferes malignis præconiis. Quod tanquam feriò in ipforum commendationem texes, retexes ftatim; nam, ut puto, tua mens hæc eft, ut, nihil beneficii maneat, cujus (jocans licet) tam propera mutatione egeris pœnitentiam. Ita fcribes, ut fi opus fit, poffis à calumniâ abfolvi; & fales vocare quidquid aculeati protuleris in hofcium noftrorum perniciem.

O fagax plane confilium! ô armorum utilem noftris temporibus folertiam, ut qui forte ensem enfe amoverint, nec aperto Marte fatis ruent, omnino tuâ verfutiâ tuique infidiis pereant. Et, oro, laborem iftum ne diffuleris; dum ego audacior, neque multum curans quid de me fentiant catholici, aut Roma decernat, volumen compingam, omni alio atrocius.

Tu

Tu verò qui in rem nostram, Augustule, quo ingenio putas Sylvanos debellandos? Aliquid ingens profectò meditaris; nam te cogitabundum arguit uno in angulo hærens oculus, longumque silentium; sensus nostros accepisti, tuum & ipse, si lubet, animum prome.

Augustulo frigidior malitia erat, atque tectior. Quid si autem, inquit, aliquod vitæ genus institueremus, quod inusitatis moribus, & non expectatâ luce Sylvanos istos obscuraret? Aliquot viros novi jam spontè à cucullo alienos, hos monebo, non abjecto sæculari amictu in unum convenire, iisdemq; legibus regi; & ut auguror, facilè in id consilium ituris, me ducem constituam. Anachoreticæ disciplinæ aliquid non hæcenus visum, mitiori instituto temperabitur. Theologiam famosis sententiis; sacellum, quod & egregium nobis erit, insolenti cultu ornabo, ut quidquid ad nos pertinebit, ipso novitatis characterè (quæ verò multum placet) insigne sit. Eâ ratione comparatis plurimorum animis, non deerunt qui frequenti præconio insuetæ vitæ propositum mirificè commendent, dicantque Sylvanos meritis longe inferiores esse, quorum jam ex incautâ sui prodizione, solitudo ac quies omnino perierit. Ita consensuisse institutum illud, ut nihil prioris sanctimonix deprehendatur in posteris; & magno Dei consilio, quosdam nostra ætate miræ pietatis viros aliquid religiosius ostendere Sylvanis, quam quod ipsi profitentur. Ita sensim evanescet importunissimorum hominum opinio;

ubi aliquid apud nos faciliores Christiani deprehendent, quod ex fronte melius putabunt, suspicientque lubentius.

Magnum erit, si & aliunde in eos clerus infurgat, studiisque ac vestium reformatione trahat animos, quem vetus inscitia, & immodesti cultus libertas in contemptum adduxerant. Magna credite, Sylvanorum erit injuria imitari quod faciunt. Et quàm sæpè vicit suum exemplum, æmulatio?

Annuebant Tonianus & Lepidus; cum Gyges triumphatum illum diutius non ferens; Operam, inquit, perditis; quisquis in Sylvanos sic armatus est, illæsis hostibus, tela consumpuit. Ad invisi hominis monitionem obstupere illicò tres viri, & jam non de Sylvanis, sed de voce sollicitos deferuit Gyges, vehementer miratus, Christianos inveniri quos artibus in optimam vitæ formam hostiliter agerent.

F U N U S V I R - T U T I S.

Q U i omnia nosse vult, necesse est omnia videat atque audiat; per hos enim præcipuè sensus scientia fit, qui subtiliora rerum idola, facilesque ad discendum vias inquirenti animo subjiciunt.

Dictum fuerat Charmioni aliquem ex magnatibus nocturnas choreas brevi daturum matronarum præcipuis; & licet intempestivam hanc virorum atque mulierum convocationem minime probaret, quod sciret periculis

riculis plenam, & inde non rarò rixas, odia, sæpius autem flagitiosos amores exoriri, tamen adesse voluit, ut cùm ejusmodi saltationibus aliquis se patronum diceret, certius in illam licentiam inveheretur, cujus discrimina non à theologis tantum acceperat, quos ex illarum rerum ignorance ac studiorum suorum moestitia nimis rigidos ferebant, sed etiam hausisset à sensibus.

Vespera appetebat, & ne cui matronarum suæ stellæ deessent, quidquid gemmarum habebant, in nocturnos ornatus ex cistulis suis deprompserat, quæ inter foeminas acris est æmulatio vanitatis. Omnibus sui cultus major cura, quàm si de patriæ salute ageretur: de singulis capillis in consilium ibant; nihil ad formæ venustatem satis, nisi quod centies dubitantibus matronis amica specula ostendebant; nam suspecta ancillarum fides, & deformitatis periculum erat, alienis oculis tantum negotium concedidisse.

Ex plurimarum auribus dependebant bina patrimonia: insulæ, saltus, & præter naturam videbatur tanta onera gestare cervices levissimas. Ut candidiores genæ apparerent, nigra quædam corpuscula, tanquam muscas cuti admovent, ea arte ut quod consilio & prolixa patientia politum fuerat, casu videretur adhæsisse. Formam augebant pretiosissimæ vestes, additæque armillæ lacertis, quos promodum à cubito nudos in reliqui corporis conjecturam ac spectaculum amoris voluerant, ut non solo mammarum ad papillas usque conspectu, in illa saltantium turba ferirent intuentes.

Postmodum provectâ jam nocte currus audiendi coeperunt, & publicas ita vias præcedentium facum splendor collustravit, ut scirent aurigæ quâ pergerent, vitarentque facillimè quodcumque in illo equorum rotarumque tumultu carpentum occurreret. Ad strepitum, Charmioni somnus excussus est: nam paululum dormire placuerat, ut cæteræ noctis vigiliam ferret facilius. Dum induitur, ô insaniam, inquiebat, tunc moveri, tunc mortaliū quietem perturbare, cum cessationum operum indicit solis absentia, ipsaque natura nos admonet spiritus illos somno reficiendos esse, quos diei labor, & curarum multiplex æstus absumpsit! Diem, ut puto, odere isti noctivagi, quod gratuitus est, quod & eo fruitur pauper; & facum lux ideo placet, quia emittitur, nec egestatis est, eum sibi quærere fulgorem cum astra deficiunt. Totam vitæ humanæ rationem mutavere: ne aliquid cum illis commune plebs habeat, aliâ horâ petunt stratum, aliâ surgunt, aliâ coenant; & maxima illis voluptas sit, tunc loqui, tunc turbare, cum cæteri silent, & cum toto orbe quiescunt.

Neque timent istæ mulieres, quarum causa tot currus intempestive agitantur, per noctem cum gravis est aër sic ferri; morbos non pavet hic saltatricum mollietis: si quid dies nocuit, habent pro Æsculapio tenebras: cæterum miraculis famosa sunt loca illa quæ nocturno tripudio destinantur: nam statim ac in ea pedem inferunt, fugit dolor ille capitis, ille artuum languor, qui in templo, cum mature

ture

ture surgunt ad pietatis officia, aut longius sacrum ducitur, redire consuevit. Nihil quod placet, noxium est: illa mala quæ medicos advocabunt, cogentque debiles domi hære, & acerbissimis remediis uti, non invehunt vigiliæ istæ: sed in sacris ædibus, quæ ut plurimum nimio frigore sunt insalubres, nimis protracta religio.

Sed cur noctu? cur cum viris qui mariti non sunt, gaudent suis rhedis gestari mulieres istæ?

Certè cum hora & cum ipso consortio maximè, castitati non convenit. An forte satis duxit uxorem maritus, cum in sponsam accepit? ideoque turpe habetur, si ubique ducat? & cum nemo dubitet de conjugio, aliis tradenda est, quoties per noctem jubebit agi currum suum? & castitatis non suspectæ argumentum est iste mos, quo fit ut quisquis venustulus in mariti officium volet succedere, illam ducat ad choreas?

Indutus vestes Charmion, annulum sumpsit; & cum jam pauciores currus audirentur, quod saltationis hora instaret, pergit ad domum illius qui matronas invitarat. Neque multum substiterat ad januam, cum laxatis à custode foribus in aream admittitur; mox aliquot matronis mixtus, ipsum triclinium subit, in quo, donec convenirent omnes, quarum gratia nocturna hæc lætitia erat, cæteræ quæ diligentius venerant, ut cujusque ferebat conditio, in orbem sedentes fabulabantur.

Sua musicis in editiore triclinii parte sedes erat, & in lucis commodum iusto ordine, su-

spensæ funalibus quinquaginta faces; per varia ex nitidissimo cristallo specularia ita diem æmulabantur, ut vix ipse sol, dum nubes amovet, gaudetque conspici, decentius fulgeat.

Ubi tot ignes vidit Charmion, ah! inquit apud se, ne sit istud funus virtutis! tum coronam illam virorum atque mulierum circumspiciens, revocavit ad memoriam circum istud scripturæ. Congregatio taurorum, in vacuis populorum; cogitavitque quàm potens in alterum sexum esset sexus ille, qui infirmior dicitur; & quidquid turpidum magis, hominum vitam exagitat, opus esse mulierum. Non multo post cum nulla amplius ex primariis foeminis desideraretur, & musicam silentium expectaret, dictum est modulatoribus ut plectro saltantium motus regerent.

Aliud sibi spectaculum fecerat Gyges; non quàm bene saltarent matronæ, sed quàm castè, quàm Christianè vigiliis illas agerent, scire volebat. Omnes penè motus animi conspiciuntur in oculis; si mœret, graves sunt ac languidi; si irascitur, illico minaci flamma feroces sunt; si paver, micant quidem, sed tremulâ luce incerti, ut non metus tantummodo, sed ipsius periculi imaginem non obscurè præferant; si amat, rident; in osculorum præludium suaviantur & ipsi, fatentur, petunt, & amœna prorsus incendio significant illum placere; illum optari, in quem contentas acies roties vibras. Ut de matronarum animis conjectaret Gyges, omnium oculos intuebatur, & in plerisque tanquam in amatorijs codicillis legebat Cupidinem.

Ne

Ne tamen aspectuum severus nimis interpretesset; aut levis, ut commodè potuit, aures dedit iis quæ sedentibus matronis dicebantur, dum aliæ fidibus pedes moderantibus, flecebantur ad numeros. De forma illarum sermo erat; quàm venustè saltavissent; quid magis iustissimam admirationem faceret, pulchritudo oris an animi? quàm felices quos illæ dignarentur suis conspectibus; ad hæc, annuendo negabant quodcumque de illis dicebatur eximium, & sermones compescendo qui de illarum præconiis erant, modico risu ac suaviter aversæ, provocabant ad alios; placebat quoque de matronis illis loqui quarum forma deterior aut mores minus ad modestiam compositi meliorque fama quàm mererentur frequentes cum maritis querelæ inepta pietas, aut etiam secreta turpitudine.

Cum ista audiret Charmion; & hæc choreæ, inquit, sunt innocentes? quid turpius illis, quid crudelius? si quod scripsit Plato verum est, amorem in calidiori sanguine gigni conceptumque ad amantis primùm oculos, tenues spiritus mittere, qui cùm ab illis ad amatæ quoque formæ lumina pervenerint, mox ad eos ipsius properant, quoddam sedem illam naturalis ac necessario motu petant, unde sunt generiti: Quot putem matronas amare; cum tot viri suum illis amorem profiteantur; & nullos penè videam, qui comptulas, & amari gestientes, pudicè aspiciant?

Inter tot voluptatum incentiva, quæ maneat frigida castitas, cùm sæpè ad conspectum formæ unius, quam nec exerta mamma, nec

vestium elegantia, nec ad musicam fractæ motiones augent, pudicitia pereat?

Civitates ferunt ortum habuisse ex accessu ad ignem; quod cum prius homines nullo commercio jungerentur, sensim ex occasione ignium, frigus depulsi convenere; inde prolixius loqui; contrahere amicitias, inire connubia, urbes meditari, struere, condere leges; illam denique civitatum ac provinciarum concordiam statuere quâ constant imperia. Aliquid simile in isto virorum ac mulierum coetu adverto: tanto affectu tantaque frequentia certissimè non convenirent, nisi quisque ignem quæreretur; non enim satis est illis proprio calore aduri; alienâ flammâ corripì volunt: & quid ab illa immune, cum verè sit stupra collecta, Synagoga peccantium?

Ad chorearum istarum excusationem forsitan dicent; nihil turpe in illis videri, neque unquam passuras matronas, si vel in leves actus prorumperet, virorum licentiam. O choreas innocentes! quod viri Cynicorum more, spectantibus universis non id agunt quod nulla nox satis altè celaverit? interiorē pudicitiam violari nihil putant, modò corpus sibi labem inferri non sinat; os non promat quod probavit animus, & honestam dicunt quæ corrupta corde, tam libenter, ac toties, spectante Deo, admisit (cum ulteriores delicias fama negaret) oculorum adulterium?

Nocturnæ saltationis turpitudinem comitatur etiam, ut perspicio, atrox illa crudelitas quæ absentes perimit, magorum sævitiam

imi-

imitata, illorumque quos odit excitatis imaginibus infligit vulnera, ut exemplaria pereant, & lateat manus quæ intulit injuriam.

Sed quid agant istæ remotiores à cæteris, ubi consumpta cera lux tenuior est, scire cupio. Nihil in isto cœtu audivit Gyges, aut vidit, quod magis læderet. Pedisequæ erant, quæ saltationi minùs intentæ ad quam nemo invitabat, cum viris aliquot miscebant liberiora colloquia. Sed & illarum una cum adolescente nescio quo obscurior, faventibus tenebris ipsoque tripudii tumultu, magis ab honestate recesserat, videbaturque ne ultrà in verecundiam peccaret, solo circumstantium timore cohiberi.

Hic patientiam perdidit Gyges: & ut flagitiosam concionem solveret; titione quem primum focus obtulit, magnum opus aggressus est: Concitatissimo impetu se intulit in choreas: mox demissus ingentes in ipso pavimento literas exarare cœpit, stupente corona quod non visa manu sub omnium oculis ejusmodi scriptura procederet. Ad spectaculum non modo turba expaverat, sed & matronarum ac puellarum aliquæ in deliquium lapsæ sunt; nec erat qui ad sublevandam ægritudinem, merum aut odores postularet; una cunctis sollicitudo, quæ manus characteres illos faciebat, & quid scriberet?

Nunquam grandior expectatio, aut majus silentium fuit, donec scirent quid monere eos vellet spiritus ille, qui jam pluribus in locis sævior, hucusque tamen nocturnis choreis, tantquam pietati minimè adversarentur, omni-

no pepercerat. In hanc autem sententiam scriptura loquebatur : *Ædibus his coelestis imminet ultio, nisi perire amatis, cito fugite.* Horrendam comminationem nemo bis legit, & ut prima vox aliis mandata totum triclinium percurrit, morituros omnes nisi statim recederent; quisque vitæ amore, præcipiti fugâ, nullo ordine servato, festinavit ad fores. Sed jam aperiri præ multitudine haud poterant, & stipatis corporibus, horribilis omnium clamor suspicionem incendii fecit his ad quos per silentium noctis ingenti circuitu pervenerat: Ergo non domestici tantum, sed & ex vicinis plures seminudi, ne componendis vestibus moram traherent, in auxilium veniunt. Et mox prostratis foribus, quod quisque se primum vellet in illo turbine, uno impetu in aream, quæ latè patebat saltantium torrens effusus est.

Unus interim quietè agebat Charmion, & nondum triclinio egressus, ingenti lætitiâ fruebatur, quod tam citò paucissimis literis, eam sibi solitudinem fecerat, fugaratque lucifugos; & intra se ita agebat: Noctè pios convenire ad Religionis opus vix fert Ecclesia, ideoque vigiliæ illæ per totum annum sublatae sunt: quarum usus olim fuerat, & in dominicæ nativitatæ honorem una relicta est, quæ tamen sic violatur à pluribus, ut illorum nequitia in proverbium venerit; & sinam ego per tenebras insipientium conventus fieri, eum impediendi potestatem habeam in annulo? reddam soli saltatores istos, qui suas faces illius fulgori prætulere. Quiescere cogam turbidos, & lucrum

crum quod ab ejusmodi pervigilio emergit, medicis eripiam; ita unâ charitate tribus consulam quæ choreis certè præferenda sunt, animæ, corpori, crumenæ; & sic religiosè benefecero, ut etiam sui amantes, & avaros demerear.

SCHOLA AMORIS.

Homicidium doceri palàm est, ut quicumque hostem meditatur, discat à peritis quo ingenio, quo impetu, qua securius parte illum confodiat; & quoties scilicet peccavit sagax crudelitas, tiro laudatur quod sævitix præceptis bene usus, peremerit inimicum; magister, quodd effundendi sanguinis regulas ritè fideliterque docuerit. Aliquid tamen ista disciplina habet quod non omnino vituperes; nam quia frequenter ipsa virtus armis petitur, & sit pugna necessitas, inde modum accipit, quo certius se contegat, ac feriat. Sed nefandum plane, quod in scholam amoris scena ornatur, & ad histrionum spurcissimas scurrilitates tot viri cum foeminis in verecundè conveniunt.

Olim Romæ Pantomimi magno populi concursu exhibebant suos ludos, nec erubescabant spectatores ea intueri quorum exempla in ipsis numinibus præcesserant.

Suam Leda, suam Danaënjam non furtivè amabat Jupiter, & ita in cygnum, & in clarissimum imbrem mutari gestiebat, ut vellet ab omnibus sciri, Deum esse qui sub plumis adulterum ageret, & sub auro funderetur.

Quod

Quod Vulcanum celabat Venus, concioni ostendebat. Suam noctem illustrari gaudebat Hercules, ut tam brevi tempore quinquagies patrem miraretur populus, & ex illo labore, qui secundus Heroi fuit, juvenes discerent tunc dignam præconiis turpitudinem haberi, cum omnem modum excessit.

Hanc mimorum obscenitatem temporibus Christianis adhuc perstare non tulerunt patres; neque acrius in cruentos ludos, ubi homo occidebatur in hominis voluptatem, quam in istos invecti sunt. Nam quis pudicè ista conspexerit? Merito certè Ecclesia nullos tunc ad salutare lavacrum admittebat, nisi qui prius solemnì sacramento renunciavissent theatri, & comædos, ut impuritatis magistros, ac pestes publicas omnino defugerent.

Gygis ævo illa obscenitas castigata dicebatur, & quidquid luderetur à scenicis, ea agi modestia, ut vel severior matrona probaret ejusmodi voluptatem suis virginibus dari. Ad illam opinionem multum erat quòd Rex tragædos novo diplomate ab illa infamia absolverat quam priscæ leges intulerant, & plurimi qui sacro charactere erant insignes, non dedignarentur in ipsa spectantium corona misceri cum cæteris. His indiciis tutus Gyges non putavit se aliquid in pietatem peccaturum, si & ipse interesset illis remissionibus, quæ optimis ingeniis dignæ, delicias facerent, nec læderent mores.

Omnis ferè status personas jam scænæ locus acceperat, cum ad theatralem concessum, data janitori pecunia, palam Gyges admissus est.

Ho-

Honoratiores sedes acceperant proceres illi; eamque severitatem abjecerant quæ sacris debetur, nec servatur commodè ubi vultus amoeniores postulat publica hilaritas. Ne quid austerum nimis aut religiosum illi voluptati officeret, etiam posuerant togas, & in brevi veste senatores illos videbantur imitari, qui ut liberiori cœnarent, nec admonerentur quid peccaret in magistratu ebrietas, exuebant ornamenta dignitatum.

Hos contuens sic apud se Gyges agebat. Quid in tollendis theatris ita sudant nostri theologi? quodcunque scriptione, vel concionibus egerint, delebit apud plebem Christianam omni argumento validior horum Antistitum presentia. Ore ac calamo potentius est exemplum istud; æquum certe, ut omnes id sibi licere autument quod in illis adverterint.

Suspendit tamen virum, quod nullus eorum adesset, qui insigni pietate noti, suas dignitates in maiorem reverentiam extulerant; & jam dubius, an securè istorum exemplo niteretur timidior aliorum conscientia, ita sibi: Putas, Charmion, omnia tibi licere quæ sacri homines faciunt? Optime, modò ad omnia quæ agent, suum statum, suam famam consulant. Ergo si in superbix spectaculum, si in pingues mensas, sacros redditus impendunt, si in illicitos amores, nec pauperes curant, & illud poteris: credesque prorinus opes tibi datas à Deo, ita in vanitatem aut in delicias posse effundi, ut nihil à te egeni accipiant? Cave ne ex illorum vita, qui liberiori agunt, theologiam tibi

bi faciās: melius ab aliis regulas fumes, qui frequentius cum libris quàm cum aulicis versantur; qui nullibi magis quàm in templo noti, si nonnunquam in remotiora loca iter instaurant, ob id solum faciunt, ut populis suis bene sit, & ex vultu illam potestatem agnoscant, cujus nomen audiri certè non satis est; neque enim luna, licet vicaria solis, illud efficit quod suo splendore, suâ vi, diurnum tydus. Vide ut rident isti, ut toto animo comœdos expectant, dum musici ne otiosis ex mora tædium fiat, adstantium aures suo cantu, suoque plectro deliniunt. Cum ex isto coetu sacri homines ad suas sedes revertent, & in templo Tiaris conspicuos severosque conspexero, in memoria redibit ista libertas, vestitus iste concinnior, cachinnus hic, credamque, ni me Deus adjuvet, alteram populo sed graviolem ab illis comœdiam exhiberi.

Aderant plurimæ cum suis matribus virgines, & mox ut in primam scenam ornatissimum theatrum aliquos actores dedit, qui spectaculum inchoarent, in pantomimos omnium acies conversæ sunt. Amatorium argumentum sumere placuerat, sed ea verborum honestate turpes affectus velaverat subtilissimus poëta, ut nihil videretur timendum castitati, si hos ignes, has amantium curas, hæc suspiria miseraretur.

Inter scenicos illos, ea passionum larva naturam æmulabantur duo juvenes, ut sperare ac irasci, ut cadere animos purares, quoties ex vario adumbrati amoris impulsu, vel dulcius infaniebant, vel audacius: aut dejectos affece-

rat languor ille, qui vitæ pertæsus Parcam in remedium vocat; magnum utrique odii incentivum; unam amabant. Illa interim quem fovebat ignem celabat prudentia, unaque nutrice excepta, noverat nemo quàm turbidè amaret; quàm anxie de illo prælio audiret, cui se præcipiti irâ ambos commississe fama referebat, ut alter felici Marte ab æmulo tutus, tranquille suis votis potiretur. Uni timebat mulier, & si illo certamine caderet, decreverat mori. Solabatur miseram nutrix, deficientem excitabat in spes dulcissimas, suspirabat cum alumna. Cùm secrete sic dolerent, fientes tamen videbat, audiebatque gementes tota concio; & veras lachrymas ita in pleisque movebat fictitius mœror, ut diceret apud se Gyges, hanc tenerrimi amoris, dolorisque imitationem, expectatoribus tragædos effecisse, licet ipsi nescirent; Nam quid aliud, cum assidentes, histrionum motus sequuti, ad fabulam accedere?

Nec omnino tamen ab illis affectibus liber erat Gyges; ad suspirantis sceminæ questus sentiebat se molliri, & licet nihil certum amaret, amabat tamen, solutoque propemodum illo philosophi gelu, quod toties noxiis ignibus objecerat, leniter in venas ferpebat aliquis calor, qui occasione datâ acriter urgeret seridam amantem, ac conflaret incendia.

Heu me, dicebat, ad ista moveor! neque Plato, & Aristoteles succurrunt ut ab istis passionibus me expediam. Credam ego, absque periculo matronas audire comædos istos, qui tantos jam mihi stimulos creavere, ut relu-

ctans

ctans accesserim ad affectus amantium?

Honestâ quidem sunt verba ista si singula perpendero; foemineam cupiditatem; ne inverecunde erumpat, continet, magnâ certè poëtæ solertiâ admixtus pudor, cura honoris; veruntamen ubi secretum nacta est ista mulier, miseram se ex amore refert; quàm malè somnos agat fatetur nutrici; & dum suos ignes liberè proficitur, quos extingui nunquam sinat dum queritur, ac luget, ad hos gemitus, ad has lachrymas, concioni fit teneritas illa quæ ad debellandam pudicitiam eo fortior est, quo se dulciùs in animum penetrat, & insidioso Cupidini aperit faciles vias. Sicut enim vitrum in cuius centro radii solares conveniunt ac stipantur, stupam urit, licet flammam cuius causa est, ipsum non sentiat; ita sæpè fit, ut qui friget comædus, simulatione tamen amoris veros ingens tibi creet, quippè hoc perfectissimâ quæque naturæ imitatio habet, ut æquali propemodùm potestate eosdem effectus fortiaur, & imago solis quæ videtur in speculo, tam lædat oculos, quàm ipse sol.

Dum cæteri comædos mirantur gaudentque eâ affectuum successionem mutari, & noxii ignis scintillulas una cum honestissimis verbis hauriunt, hæc meditabatur Gyges, optabatque Poëtas qui non verborum certè libidine sed arte nimîâ hanc mollitiem facerent, in melioribus occupari.

Ab illa tragicomædia exacto vix biduo, ut aliquid in privatis moribus nosceret, solitus discendi ardor virum impulit; ideoque sumpsit annulum, & quàm fortè primam patente

janua

janua
teri
diori
mis
renti
spici
mitus
rupta
erran
ret,
affect
batqu
pestat
tum
prodic
vox;
ultrâ
qui ad
vires
silenti
script
omne
quod
debat
pterea
tur, c
mædo
Tur
tra ill
tur ob
sum à
am ad
mulie
non q

janua vidit domum ingressus; statim ut ad interiorius conclave pervenit, virginem vidit grandioribus incedentem vestigiis, ac divulsis comis terribilem: videbatur insanire, neque furienti satis consilii reliquerat turbo ille, ut conspici timeret, ac jungeret fores. In acerbos gemitus soluta, simulque irâ ferox; nunc prærupta verba, nunc impetu lachrymas dabat, & errantibus oculis, quasi aliquid circâ se quæret, nihil satis videbat. In molli puella tantos affectus vigere, Gyges mirabatur; expectabatque donec aliquid illi excideret, unde tempestatis hujus origo posset agnosci. Quid tantum lugeret, quid desperaret misera virgo, prodidit non multo post ingenti suspirio laxata vox; Si alteri quam illi nubere jubeor, quid ultra vivimus? Deinde in lectum humilem, qui ad quietem diurnam positus fuerat, quasi vires deficerent, negligenter procubuit. Breve silentium sequuta est infœlicissimi amoris descriptio, tanquam alteri loqueretur, illudque omne quod in theatro audiverat Gyges, nisi quod versus non erant. Ita ad exemplar accedebat luctus ille & pertinacia amoris, ut propterea Gyges virginis ora diligentius intueretur, constitit unam ex illis fuisse quas ad comœdos viderat.

Tum cogitans quanto pudoris damno theatra illa personarent, à quibus abesse dicebatur obscœnitas; ista virgo, inquebat, sponsum à matre expectaret, nisi diligendi audaciam accepisset à comœdis; quod lusit mimica mulier, serio agit hæc, luget ex animo; didicit, non quàm subtiliter tantum, sed quàm fideliter

ter, fortierque amandum sit. Frustrà proponas alios, consilium omne injuria est amoris; crudelitatem vocat amicorum providentiam; fortunam damnat, ex qua conjugii leges sumere parentes jubent: ultrà procedit turbatissimus affectus, etiam satis puella irascitur, quòd in majores nuptias sit genita; denique mors placet, nisi maritum, quem ab aliis expectare solet virginalis pudor, ipsa optet ac eligat.

Misere amantem puellam ita deseruit Gyges ut sortem illius plangeret, & egressus ad profundiorē philosophiam animum applicuit. Virtutes accipimus ab aliis; inquebat ille: neque enim nobiscum natæ sunt; peregrinas homini esse non obscurè probant, labor ille improbus, qui in acquirendis, aut fovendis, sæpè frustrà infumitur; parentum curæ inutilis; & quidquid circa nos agit, aut patitur institutio. Longè aliter de vitiis sentiendum, sponte generantur & adolescunt; ad hæc proprio genio instruimur omnes; nullo docente acuitur quotidie peccandi solertia; & ut quis perditissimus sit, sufficit se sibi tradidisse.

Planè mirabile est quod videtur in Ecclesia; intra se habet doctorem suum, non enim extra illam Christus, sed cum ipsa unum corpus est, & dum ille præceptoris officio defungitur, caput docet cætera membra, lingua loquitur pedibus suis: sed miserabile omnino, quod sibi magister ac schola sit perversus animus, neque indigeat altero, ut discere possit ea omnia quæ divina lex prohibet, ratio damnat. Nihilominus tanquam unusquisq; nostrum

se de
quo
neq
dis,
xio
deri
spe
G
quã
non
conf
ven
tat
nec
mor
tient
aliqu
feru
histr
luda
H
facri
suus
ne,
ri, p
cior
cend
Se
prin
dos
cipit
quasi
& Ev
tur
le

se doctore non satis foret ad vitia illa eruditus, quorum est ingenita cognitio, in maiorem nequitiam publicè schola proponitur à comcedis, eaque naturæ imitatione adumbrantur noxiolissimi affectus, ut non rarò qui fabulam viderit, verissimè peccet quod ad voluptatem spectantium histriones mentiti sunt.

Gratis datur à concionatoribus veritas; & quàm pauci sunt qui illos cupidè audiant, qui non pœnent se horam perdidisse, si in templo consumpta est! Quidquid fingunt pantomimi vendunt pretio, & emptores inveniunt. Invitat nos ad sanctissimum spectaculum pietas, nec movemur: comoediam deperimus, quæ mores ruunt: hæc per menses integros impatientes expectatur ab omnibus, si promissam aliquid forte distulit; instantem nemo petit ferus, ut nescias quorum sit diligentia major, histrionum, ut festinent ludere; cæterorum ut ludantur.

Has nugas procrastinari nemo sustinet, ut sacris solemnitatibus relinquatur suus locus, suus honos; unum diem dividit cum Religione, comoedia, & ut ipsi etiam illudat festivari, pretiosiora ornamenta sæpius ostentat, dulciori musica placet, plures denique faces accendit quæ diutius luceant.

Sed quid indignius, quàm quod sæpè apud principes dem locus qui sub noctem comedos solet admittere, manè sacros oratores accipit, qui de Christo renuncient? ut in unam quasi scenam convenire videantur scurrilitas & Evangelium, & dum Christianis proponitur domini sui acerbissima mors, cogitent quàm

quàm benè in eadem aula pridie egerint comœdi, quàm tenere suo amasio loquuta sit, ista cupidinis telo mulier; & omnia confundente memoria, misceantur cum ineptissimis fletibus, Christi cruor: cum mimis, Apostoli cum fabulis, veritas; & nihil proponat Ecclesiastes, quod ad auditorem Christianum permixtè perveniat.

ÆGROTANS SINE MORBO.

SUavissima certè ægritudo, ita male habere, ut sanus sis. Quis credat ista simul posse consistere? & tamen in una persona convenisse tantopere dissidentia, Gyges fassus simul, & miratus est.

Ad cujusdam matronæ fores plurima carpenta videbantur: quid tot currus significarent scire ille voluit. Dies erat qui Saturno olim dicatus, nunc solo nomine retento, immaculata Virgini apud Christianos sacer est; & tum in mulieris cubiculo aderant cum aliquot viris foeminae nobiles non paucæ; illa, non exuta vestes, tanquam ad subitæ imbecillitatis levamen, decumbebat in lecto. Jacenti tamen color vividus erat, compositæ comæ; & quod maximè stupebat Gyges, quodque suis ægris medici severè prohibent, expedita loquacitas. Ridebant circà illam cæteræ, ipsaque vicissim gestiebat ea audire & loqui quæ omnem moestitiam amoverent.

Quod morbi genus istud est, inquiebat Gyges, cujus signa non in languente videntur, sed

in sola
strato
certè
labora
est: f
tione
cogita
batur
pisse
timèq
in urb
altern
mum
li fore

Qu
sam fi
nemo
deat?
tiant,
non d
ptia,
septim
tur, j
nitatis
mos!
nas in
illud s
unt.

Pau
rat Gy
rum v
quæsi
mode
ægritu

in sola duntaxat quiete, ac lecto? Nisi enim strato suo adhæreret ista mulier, invalidam certe haud crederem: verum forsân pedibus laborat, ideoque decumbit quia stare non potest: sed cur nullus inter matronas de ægrotatione sermo, cujus causa huc venire? Cum sic cogitaret, audivit ab aliquo qui alteri colloquebatur, mulierem illam sabbathum sibi desumpsisse ut adventantes amicas sic exciperet: optimèque morem hunc apud primarias foeminas in urbe receptum, ut simulatione incommodi, alternatim jacerent: quippè laborem esse nimium, si quasque invisentes, ad ipsius cubiculi fores cogerentur deducere.

Quæ hæ nugæ? ait intra se Gyges morbosam fingere, cum de sanitate jacentis dubitet nemo? matronarum hunc jocum quis non rideat? Ergo sic hebdomadam inter se dispartiunt, ut unaquæque illarum noverit, qua die non debeat tibiis uti? Regularis est ista ineptia, ut video, & quæ per sex dies quieverat, septimo redit muliebris fatuitas. Ut videantur, jacent: quantò honestius esset, ad urbanitatis officia surgere, ac moveri: quis hic mos! tempus eligitur, quo invisant matronas immobiles, & ut nulla cæteris lepidum illud sui spectaculum neget, per orbem insaniunt.

Paucis ante diebus aliam matronam videbat Gyges, cui cum nunciaretur mox adfuturum virum nobilem, qui præmissis famulo quæsierat, an tunc domi hæreret, & an commode invisenda, illicò cubile conscenderat, ut ægritudinis nomine ab illis honoribus abstineret,

neret; quos in suis edibus illi viro negare constituerat. Et quidem subdolum consilium haud conjectasset simplicissimus Gyges; sed illo apud se agente, cur tam festinanter matrona quietem peteret, ipsa liberè inter domesticos detexerat improbitatem suam.

Hujus igitur quoque recordatione; ad quam multiplices usus qui me omnino latebant, inquit, jam lectus assumitur! non plus hodie invaletudinis aut somni, quam femineæ vanitatis, sive conveniri ambiat, sive alicui injuriam paret, locus est. Uno aut altero modo olim lectus peccabat, voluptate scilicet, aut pigritia; nunc superbiæ, & malitiæ genus est, ante illos decumbere quos honorare non velint, quo tamen quid absurdius? cum in omni observantia humillimum sit, atque ultimum, illud ipsum quod matronæ sibi ex fastu impendant, dejectio. Quanta sexus hujus imbecillitas, qui prostratus insultat?

Posteà cogitavit non solum ineptè, aut malitiosè fingi morbos; sed penè omnia quæ dicuntur, aut fiunt à plerisque hominibus esse ludibria artis. Tanquam se amarent, conveniunt; gratiosè loquuntur; sed ad obsequium natos, nec quid magis optare quam ut data occasio proferat quod altè in animo habent; non tantum asseverant, jurant etiam: Verum ista omnia ita fidem non inveniunt, ut ab occurrente quolibet, si notus est, eadem quisquis expectet. Neque se in sinceris officiis ludi ullus queritur, cum vicissim alios ludat, & jam mos sit in mutuam fiduciam ea palàm profiteri, quibus tamen nemo credat. Eo modo quo

quo nunc ægrotat ista mulier, & aliæ suis diebus ægrotabunt: convenere, ut sic fingerent quis jure imposturam vocet, quod ex pacto geritur?

In eo matronarum cœtu, quia nihil præter nugæ audiebat Charmion, citò tædio affectus est, exivitque, ut quod hîc temporis amiserat, apud se cum libris acri studio recuperaret.

IMAGOREA.

Picturæ inter liberales artes non immeritò plurimi locum dederunt, videtur enim propriè pertinere ad ingenuos illa naturæ imitatio, quæ olim apud Athenienses solis nobilibus concedebatur; & cui etiam tot Reges studuere, ut ex ipsâ dignitate artificum, suprà cæteras artes, quas serviles vocant, sibi dignitatem fecerit. Et verè quidquid agit pictura, non tam labor, quàm ludus est.

Naturam provocat, dum sequitur, audacissimique certaminis tunc exitus est dubius, cum nescis, veritate natura vicerit, an ars venustissimo mendacio, & inter illarum opera suspensus miraris utriusque ingenium. Nam animantia procreasse, magnum quidem; sed æqualis propemodum gloria videtur, ita fingere, ut ad adumbratos canes, alii latent; ipseque homo penicilli solertia, ac colorum fraude deceptus, putet se alterum hominem intueri, ubi in obvio pariete cernit non expectatam effigiem.

Tunc maximè pictura est in pretio cum ingenia subtiliora sunt, & poësis ac eloquentia
N
floreant;

florent: nam tria hæc equali semper vestigio processere, nullaque ætas oratores ac poetas exclusis pictoribus admisit: Pingit poëta, pingit & orator; describit mutis coloribus pictor; ex imaginum qualitate movet affectus; ut possis dicere Apellem suo sæculo fecisse, quod suâ ætate postea Cicero, atque Virgilius; illos autem quod Apelles, prius egerat, colore verborum, ac figuris fuisse imitatos.

Gygis temporibus, ut eloquentiæ ac verbum apud Gallos maximum studium erat, ita & picturæ; eodem genio qui poëmatum ac orationis munditiem commendabat, ad hanc artem incitante. Qui sibi plures tabulas comparaverat, præ cæteris laudabatur; adeoque placebat horum operum quantitas, ut pleraque divitum cubicula putares artificum officinas, neque ad spectaculum; sed ad ementium provocandam cupiditatem ejusmodi picturas exhiberi.

Artem hanc plurimum amabat Gyges, licet non probaret tot nummis colligi eam oculorum voluptatem; & quia nobilium unus, tabularum fama notissimus urbi erat, lubens in illius domum concessit. Ubi tot picturas uno in conclavi intuitus est, primum confusè suppellectilem miratus, pretiosè inutilem, deinde in singulis hæsit. Suprà cæteras placuit illa in quâ Curtius Romanus juvenis videbatur, conscenso equo se in specum præcipitans, ut pro salute patriæ diis manibus devotus illam labem medio in foro expleret, quam non coitus in Oraculum dixerat, nisi aliquis ex primæ spei adolescentibus sese dejecisset in hiatum;

tan-

tanquam timeret equus, simulque admotis calcibus sponte pereuntem dominum non dispriaudaciam sequeretur, paventi similis, jubâ tamen ferociter concussa, nec jam humum, sed auras calcibus verberans spectante populo in eam ferebatur illuviem.

Non multo deterior erat altera, quæ Mutium exhibebat, ad Porſennæ stupentis conspectum, nullo damnante, injectam in foculum dexteram exurentem, ut eam poenam ab illâ exigeret, quod in cæde aberrans, satellitem purpuratum pro Rege occidisset. Has cum avidè, diuque conspexisset Charmion, cæteras ut inferiores ingenio non æquali curâ obivit; cumque jam una restaret quam ob dignitatem artificii remotam à cæteris ad aulæum penderant, horruit ad illam Charmion. Venerem cum Marte ludentem pictor inverecundè expresserat; & ne sua Vulcanum Zelotypia importunè his misceret moribus, vigilabat ad januam Cupido, abjecta fascia qua cæcus est, nisi cum oculos dedit æmulatio, aut timor.

Cum leviter, nec consultò illam tabulam vidisset, ad focum pergit, ubi duo viri (nam frigus erat) inter se seriò colloquebantur. Unus ex vestitu & sermone videbatur theologus, & alteri, cujus erant hæ picturæ, ita dicebat: Non pudet te Christianum ea spurcitia infamare domum tuam, ut quicumque te inviset, istam Venerem cum suo adultero cogatur intueri? Quidquid ea in tabula aliis ostendis, doces, ut nemo hinc pudicus exeat, & illorum criminum reus sis, quæ ipse non perpetraris.

Suam picturam defendebat alius : Non ideo exponi, ut bonos mores corrumpere; sed tantum ne absque spectatore esset artificii excellentia; quotquot ejusmodi operum æqui iudices erant, solitos mirari: apud plerosque, qui etiam inter pios habebantur, conspici aliquando ejusmodi nuditates, quas si intueri aliquis ex infirmioribus timet, tegat ipse; palpebræ enim unicuique à natura datæ sunt, & velum hoc rebus obducit quicumque vult. Cæterum agebat se pictores reos apud historicos legisse, quemadmodum ille Parrasius dicitur, qui ut Prometheus sub depascente aquila laborantem ad verum pingeret, hominem torsit, nusquam verò, quod sciret, imaginem ream inveniri, quæ criminis accusata, iudicium severitatem meruisset.

Non ergo legisti, ait alter, quod de Theaginis signo libri tradunt? Ad viri hujus memoriam, quem inter heroes collocandum oracula dixerant, statua in foro posita erat: hunc honorem mortuo deferri aliquis non ferens, quod hominem acriter odisset, statuam illam solebat serviliter flagris cedere: nec impunè illi fuit; quasi patientiam sub contumelia marmor perderet, in ferientem concidit, oppressitque pondere suo. Statuam illic ut homicidæ ream citant ad tribunal, trahuntque hæredes illius quem suo casu signum illud afflixerat: & quia ex veteri Draconis statuto peccatum contrahebatur quæcumque res hominis interitum maturavisset, siue ensis, siue telum, aut quodvis aliud; fontem dixerunt Theaginis imaginem iudices, quia peremerat hominem

nem
sen
cta f
nihil
ex q
E
Ven
tot
cadi
Qui
mu
levi
mu
ista
re c
nim
stru
dica
lign
stan
alli
nis
hæ
art
fur
per
ter
ste
sti
lic
ha
ta
ne
me

nem, jusseruntque protinus mergi, ut abin-
sensata statua perpetrata mors non sine vindi-
cta foret; omnesque eo naufragio discerent,
nihil innocens censerì debere, vita licet careat,
ex quo adversus hominem pernicies emergit.

Ecce imaginem ream: putas autem tuam
Venerem nulla poena afficiendam esse, quæ
tot justos occidit? Nam stante homine, toties
cadit justus, quoties in illo justitia perimitur.
Quid de fortitudine nostra tantopere gloria-
mur? ea est animi humani imbecillitas, ut
levissimis rebus excitetur ad turpia. Si nudas
mulieres frigida saxa repræsentant, impudica
ista naturæ imitamenta plurimi non sine ardo-
re conspiciunt, votis peccant; & ne dicas me
nimia obscenitatis opinione infamare no-
strum genus, recordare, quæso, quantos non
dicam admiratores; sed & amatores habuit
lignum illud Gnidiæ Veneris, quod ob præ-
stantiam artistot mortales ad sui spectaculum
alliciebat. Vesano illius amore captus juve-
nis, cum in templo delituisse, simulachro co-
hæsit; majus dicam: corripit quoque suum
artificem statua; referunt enim Praxitelem ip-
sum, Venerem quam paulo ante finxerat,
perdere adamasse, sibi que minus temperan-
tem frequenter irruisse in oscula. Et aliud po-
sterioris ætatis ex historia referam. Ad Chri-
stiani principis sepulchrum imago erat, quæ
licet unam ex virtutibus referret, quas virille
habuisse dicebatur, ita tamen ex artuum nudi-
tate ac forma, intuentes provocabat ad libidi-
nem, ut cum illa Iberus quidam concumberet,
mox ad ignem damnatus à Judice, quod la-

pidi virgini vim intulisset, nec sepulchrum re-
veritus aut nomen virtutis, abstinuisset ab illi-
citis amplexibus. Eo processit obscœnitas,
ut faxea matre genita (nam illam industrius
lapis in perditissimo viro excitarat) suam pa-
rentem pollueret.

Mira imaginum potestas; si sanctæ sunt, si
martyrum vultus interritos, nec in ipsa pœna
cadentes pictor ostenderet; si virgines tan-
quam ad nuptias irent, ore hilari festinantes ad
supplicium; si advertas ex pictura non reni-
rentes, sed placidas uri; & dum pati gaudent,
ludentem cum palmis in æthere cœlestium
turbam; ferè tibi sit pœnarum illarum amor,
quibus tot præmia parantur; nec insueta res,
videre magis Christianos ex tabula. Ad illas
imagines disco, plus sperandum è cœlo auxi-
lii, quàm à tyranno metuendum; brevi sup-
plicio infœlicissimam vitam absolvi; neque
lentè beneficum Deum esse: cuius gratia pati-
mur, cum idem sit nascentis gloriæ articulus,
& pœnæ finientis.

Hanc picturarum vim quia novit Ecclesia,
proponi Christianis jubet illas icones, unde
plurimi discant, quod longo verborum circui-
tu vix satis descripserit eloquentissimus ora-
tor: & quia etiam in annalibus legere multi
ex imperitia nequeunt, ut vexati fuerint sancti
illi homines, brevissimam captuque facilem
docendi viam, in subsidium Evangelii, sapiens
Ecclesia pictoribus reliquit. Si religiosis imagi-
nibus, spectatores ita ad virtutem incitantur;
si pro libris, pro concionibus sunt piæ effigies,
non putas, ex adverso, incentivum esse libidi-
nis

nis tabulam istam qua licenter adeò turpitudoproponitur, ut à lupanari (pace tua dixerim) modicum distet domus tua, cum has spurcitiastias cuilibet intranti objicit: & professa impuritate peccet in omnium oculis pictura lasciviens?

Apud veteres æquale crimen erat tyrannum admisisse, & servasse imaginem ejus. Continenter licet vivas, poenam tamen non effugies, quòd tanquam luxuriæ receptator, imitationes illius suscipis, & stupentem in aîis libidinem toties excitas, quoties aliquis ad tuæ Veneris conspectum castitatem abjicit.

Innocentem putas eum qui non manu quidem, sed consilio scelus promover? Non tu certè obscœnitatum patrator, sed suasor es: nam sicut qui olim in morborum levamentum salubres herbas experti, ne periret utilissima cognitio, publicè proponebant in tabulis, & ex illa charitate, naturæ interpretes, auctoresque sanitatum habebantur; sic tu æquissimè censeris hortator turpitudinum illarum. Ad quas intuentem quemque invitat tua pictura; & vitiis alienis laborabis, qui aliàs ex mórurn honestate posses inter salvandos recipi.

Unum mihi restat, quod & breviter dicam, copiosæ pecuniæ brevem imaginem aliquando præferri plurimi mirantur; istud ego non stupeo; nam ubi ad summum pervenit pingendi ars, opera illius vix æquaverit pretium ingens ratio in promptu est; tunc non colores emuntur, sed ingenium, & quid par est ingenio? verum mea sententia ad monstrum

accedit, inveniri aliquos, quibus charior tabula sit quam propria salus; & qui æternum cremari potius eligant, quàm turpissimam figuram ignibus dari.

Ad hæc verba visus est alter sic mutare consilium. Neque mihi in totum credam, inquit ille, neque tibi; expellam certè domo mea anathema istud: sed comburi non feram; nam quid de me putas dicturos qui hæc opera tanti æstimant, tanti emunt, si pateres egregium opus perire? Vis me fatuum ab omnibus haberi, aut quodd comparaverim, aut quod offerim. Acerbas loquacissimæ famæ cavillationes benè vitavero, simulque salutem meam consulam, si tabulam hanc uni dabo amicorum, qui sapius illam audiente me ita laudavit, ut videretur non obscurè petere; ita mihi eripiam quod vetitum dicis, & alteri beneficium præstabo, cum hoc illi detulerim quod tantopere optavit.

O benevolentia novum genus, Theologus ait, ea dare amicis quæ tanquam nociva à nobis removemus! putas verò tibi licere, ut ipse saneris, ad alios traducere ægritudinem tuam? istud quidem incantamenti plerumque fieri referunt, ut verè sanatio non sit quæ auctore dæmone comparatur; sed quædam valetudinis transmigratio. Ita vis non perire ut amicus tuus pereat? Neque dare ista illæso Deo potes; neque vendere: delenda sunt; nam beneficii materia non est, pernicies: & iniquè pecuniam accipis, ut ad emptorem aliquid transferas, quo si careat, lucrum facit; si potitur, habet unde miser fiat.

Cum

Cum hæc frustra dici à theologo Gyges doleret, leviter à foco discedens ivit ad tabulam. Prægrandis non erat, & ut paulo altiorē posset manu contingere, subsellio usus, facilè tulit. Hanc cum loco moveri, & mox nullo ferente ad se accedere cernerent, qui de illa loquebantur, illicd proiectis sedilibus, in extremum conclave uno saltu se conferunt; nam venientem expectare, videbatur temeritas; dum ita remoti spectant, ac timent, Gyges fractam priùs utraque manu tabulam, jactat in ignem; ac ne foedissimæ imagini vel leviter parceret flamma lentior, nova ligna jam labenti subministravit, & assumpto folle, qui illic forte jacebat, festinavit incendium.

Famosissimæ picturæ inopinata fors citò per urbem vulgata est; nec simile prodigium expectaverunt plurimi, ut ab illa tabularum turpitudine abstinere; multis ambitio erat, illa lasciviæ monumenta publicè comburere: Et reclamantibus pictoribus, quod nobilissimæ arti atrox inferretur injuria, primò sibilis excepti sunt: statimque publicâ voce dictum, religioni picturam, non religionem picturæ debere famulari. Periret ergo artificum labor, si cum pietate non conveniret: Gallos, esse Christianos, non spurcissimorum Numinum cultores: opera hæc scelestè asservari, ubi crux admitteretur: denique colores, ut & marina, justissime damnari, si id referant quod iniqui non licet.

ANDROGYNI.

ERret, an ludat natura, cùm ambos sexus uni corpori inserit, incertum. Sed siue peccato, siue jocoidagat, quidquid sic nascitur, monstrum est. Honestius certè videntur esse Androgyni, viri illi qui sic lacte abundant, ut in nutricum vices possint, si vocentur, non malè succedere; nam tales aliquando inventos refert historia; nec medici negant, licet aliqui dubitent, an hæ in viris veluti adumbratæ matres, possint eo succo sibi traditos infantes ita alere, ut alio nutrimento non indigeant: nam minùs elaboratum dicunt: neque unquam viros germanum lac à naturâ accepisse, quos illa ad foeturam & partum non destinavit. De perfectione, aut defectu alimenti experientia judicet; satis mihi ad propositum, quod aliqui ita nati sunt, ut sub uno sexu, aliquid maris & foeminae habeant; tanquam dubitante naturâ quid potissimum vellet, dùm ambiguum illud opus, & veluti Hermathenam quandam (statua erat Mercurium & Minervam conjungens) in spectaculum adornat.

Hanc corporis humani amphibologiam & alio modo vidit Gyges, cum ad cujusdam juvenis cubiculum pervenisset. Recens adhuc è lecto, togam sumpserat, sedebatque ante speculum, & dum ille vultus suos miratur in vitro, sollicitus servus, digitorum habili motu patientissimi domini caput fingeat, ut vario ordine nunc in breves, nunc in laxiores annulos prolixa coma recideret. Quidquid primæ

bar-

barbæ proximâ nocte succreverat, jam novacula decerpserat, ut omninò nesciret Gyges virum an foeminam cerneret. Monstrabant foeminam leves genæ; effusissimum capillamentum; & maximè illa animi fortitudo, quæ mulierum est, cum diu ornantur; hanc enim in viris haud videmus ineptissimam constantiam. Non tantopere curat suos crines generosior sexus, urgetur ad alia; laborem istum non fert. Ergò foemina est, ajebat Gyges; sed cur non ancilla, sed famulus dominæ suæ comam componeret, invenire non poterat, donec in memoriam rediit quod audiverat ab aliquo, jam non pudere foeminas nobiles in familiaria illa operosissimæ vanitatis officia servulorum ministerio uti; neque apud multas eam esse verecundiam, ut timerent virorum manu, antequam de cætera veste cura esset, interiorem tunicam accipere. Quid igitur in famulo isto hæreo, inquiebat Gyges, jam receptus est mos, ut viri foeminas è lectulo surgentes, ac propemodum nudas liberè videant, ornent; agit iste, quod cæteri faciunt; digitis, pectine, ferro, dominam suam comit. O quot procos illi faciet exquisitior diligentia, tantoque labore crispatus in varios orbes crinis? maritum facilè inveniet tanta venustas.

Defixum in illa cogitatione, in aliam sententiam avertit comptissimi juvenis, qui diu silentium tenuerat, vox robustior: nam tonus ille virilis videbatur; mox, ad aliqua respondens famulus, calamistrato illi qui quæstionem fecerat, tanquam viro loquutus est, vocavit enim dominum suum, Tum Gyges apud

se. Itane? sic igitur vultus, sic speculum, sic coma venustuli istius me sefellerit; & malè de sexu conjectarim ex muliebri patientia? Dein togâ depositâ juvenis, ut thoracem indueret, cum brachiis visus est, & jam non tota foemina, neque etiâ vir totus, sed semivir apparuit. Sumpto post ex sui speculi consilio, reliquo cultu, unum erat quo abstinere Hermaphroditus cogebatur. Etenim, galerum capiti imponi mollis coma prohibebat. Ergò mane sumpsit ut eo totâ die luderet, tanquam brumali tempore nimii colores essent, nudato vertice excepturus gravis coeli injurias, ne periret illud lepidissimi capitis artificium quod tot horas consumpserat.

Sapientissimæ cogitationis occasio fuit nimia hominis de suo cultu sollicitudo. Secum enim ita Gyges: Ingens Deorum beneficium existimavit Socrates, quod vir esset, non mulier, & in digniori sexu obtineret rationis principatum: Juvenis hic sponte eviratus, naturæ suam munus videtur impingere; sexum enim quem ab illa accepit, palâm abjicit, occultè tantùm resumpturus, ubi libidinosa nox quid natus sit admonebit, interdum propemodum oblitum sui. Talis ille apud Dionem princeps, quem cum aliquis salutavisset ut dominum, respondit se dominam esse: muliebrem enim pallam sumpserat; diffuebant unguentis comæ, gemmis articuli fulgebant; & incessu, ac voce mulier, ut imperatricem indueret, imperatorem exuerat.

Subito eventu foeminas in viros mutatas, non semel referunt historici; licet veriùs, la-

ten-

tentem ex aliquo natalium vitio, sexum ostenderit casus, quàm fecerit novum. Prodigium istud nostra forsitan ætas non viderit; sed habet unde erubescat, quod tot viri, compositis comis, deglabrato in virginum similitudinem mento, ut oscula suaviora sint, vestium cura, denique imitatione sermonis, ac vite otio, tanquam se viros fastidiant, sceminæ fiunt. O contagiosas planè viris mulieres, quarum etiam sexus ut morbus aliquis magna ex parte sumitur, si diu contingat cum illis versari! Nam ideo juvenis iste Androgynus est, quòd ex illarum consortio virum dediticit; ut ad matronarum ingenium, mollis, ac differtus odoribus accedens, sub annulata cæsarie mulierem ageret. Restat, ut calathum, ac colum fumat, illæque gladio se cingant, & eo ludo fractum Herculem, jamque semivirum adumbrent, quem sua Omphale ad lanificium compulit, dum ipsa clavam gestat, & sub leonina pelle mentitur monstrorū ac ferarum domitorēm.

Cum in epulonum mensa odores glutuntur, quod sæpè fit, hanc immanis gustus agritudinem, atque insaniam vocavit aliquis solcecismum voluptatum; non enim cum palato, ac lingua, sed cum naribus odor congruit; nec benè concordant ad unius sensus delicias, quæ in duorum commodum suis proprietatibus à natura discreta sunt. Quid non & virilis comæ solcecismos vocem annulos istos; qui cum illa prorsus non conveniunt? Extra mulieres incongrua est hujus mollitiæ, & capilli humani compositura; non pessimè uniuntur, cincinnus ac debile caput; calamistro penitus adver-

adversatur forte cerebrum : ideoque quisquis crinem suum ita torqueri voluit, se foeminam fassus est.

Verum hic non sistit opprobrium : ne quid de sexus dignitate maneat, suis etiam equis per urbem ferri erubescunt juvenes isti : quippe hoc robustum nimis, atque militare : pulverem ac lutum odere : solem quoque reformidant : nusquam illos nisi in auratis curribus videas, aut in gestatoriis sellis inclusos, unde muliebriter exeant, tanquam aliqua ex suis machinis Deæ, cum placebit apud amicos aut amicas, in spectaculum prodire. Ea Helio-gabalo amentia fuit, ut mulierum senatum cogeret quæ de cultu foeminarum decernerent. Nugarum istud negotium, dignum visum est imperatori, de quo curam fumeret Princeps : timuit, ne periret defectu consilii venustas, ac vestium ille apparatus, quem tollere ut nocentem civitati Augustus voluerat : si de suo unquam cultu deliberabunt inter se matronæ, absq; dubio convocandi erunt & Androgyni : noverunt enim quæ vestium forma magis placeat : quæ sit amicitia colorum, ne malè coeant, qui sibi invicem adversantur ac nocent : quæ strophæ mos novus maximè probet : quo pretio comparanda sint, ubi fiant : quo pulvere, quibus radicibus albescant flavi aut subnigri dentes : quibus aquis capillus tingitur, si aut rufus putidæ carnis suspensionem facit, aut celandæ ætatis tempus incauto candore profiretur.

O certè dignos qui in mulierum senatu honoratiores sedes habeatis ! jus omnè muliebre ita didicistis, ut illud à vobis foeminæ perant, quoties.

quot
orit
qui
judi
funt
gent

J U

E X

g
tem
bitu
nos
Inā
dam
Gys
rev
rec
eni
scin

S
è le
fro
vul
par
xe
tur
le
Ca
bre
ren
ex
m

quoties de venustate inter illas controversia oritur. Quid ad formam; quid ad mollitiem; quid ad mendacium oris pertineat, decernite iudices, dnm fortioribus incumbant qui viri sunt, & enses in publici hostis perniciem stringent, quos gestatis innoxios.

JUVENIS ANUS.

EXeunt ab oceano flumina, sed non in longum vale: ita enim semper abscedunt, ut semper ad fontem suum redeant. Non sic labitur ætas: circulum nescit: rectâ viâ fugit nos, ut quos semel deseruit, nunquam repetat. Isthâ tamen naturæ lege potentior visa est quædam mulier nobilis, postquam in conspectu Gygis, annis obsita, præteritam juventutem revocasset: longe alio modo quam quem in recens baptisatis annotavit Augustinus: sic enim ex Adam veteres, per Christum puera-scimus ut fiat in nobis nova vetustas.

Sexagenaria erat matrona hæc cum surgens è lecto, renovanda properavit ad speculum: frontem rugis fulcaverat edax tempus, ita vultus ceciderat, ut in mentum ex utraque parte recederent jam non genæ sed pelles: buxeus color, & à juvenili tantum distans, quantum à vernis frondibus autumnales, quas male suis adhærentes ramis levis aura discutit. Capillos non omnino corruperat senectus, sed breves erant, nec qui struendo vertici sufficerent. Eo in statu, dum annosum caput una ex ancillis pectine percurrit, aliquandiu fuit matrona: sed tædebat vetulam suæ ætatis: & prioris

prioris formæ desiderio, imperavit ut accelerarent juventutem famulæ; nam se ferre, nisi maturetur, diutius non poterat.

Ineburnea theca quatuor ex argento pixides erant; una dilutam cerussam acceperat, qua & aurea cutis albesceret, & rugæ æquarentur: purpurissum altera, ut imitatione sanguinis, quâ parte solent genæ rubescere, nimium candorem temperaret: in alia pulvis erat odoratus, quem Cyprium dicebant, ut ex eo suaviter comæ spirarent: quarta breves alias spongas continebat, cavæ fenestris, ut mox agnovit Gyges, non mediocri solatium. Et hæc præcipua erant ludibria artis: nondum enim ad eam solertiam venerat sæculum illud, ut ea nosset quæ postrema vanitas usu, ac temporum patientia didicit. Nondum tot secreta collegerat muliebris diligentia, quibus servaretur nitor ille cutis ipsâ sanitate, & interdum fama charior, aut omnino compararetur, si natura negaverat. Inauditum ea ætate lac virgineum; incantata (ut vocant) sudaria, quibus si utaris, tanquam negligenter repentinum sudorem deterfurus, illico vultus candident.

Non multum in dominæ suæ vultu hæserant famulæ, cum anni circiter decem ab illius calendario decerpti sunt: non multò post, alii decem; nam sub illa diligentia sensim rugæ peribant, & ita abscondebatur anus, ut alteram crederes; sed pallidam, & morbosæ simillimam deformabant adhuc flaccidæ malæ: vivacem fecit, purpurissum: & majore prodigio, receptæ in os molles spongiolæ, tumentes

genas

genas ad floridam ætatem revocaverunt. Artem cumulavit adscititius crinis, ac vestium splendor: & quia etiam sublimes cothurnos induerat mulier, jam non anicula Gygi visa est, sed prægrandis quædam virgo, quam adolescentem suspirarent, & velut juventutis tabulam, ad Deorum jocum, incautis amantibus pictor Cupido proponeret. Sic mutata risit ad speculum Matrona, & tanquam cunis proximior, nec quid de ætate jam metuens: digitorum læto sonitu, morti illudit.

Nunquam jucundius temporis jacturam passus est Gyges; nec semel foeminam mirabatur; Eane est, inquiebat, quam tot sulcis deformem nunc nunc vidi? quæ pusilla processit ex lectulo? ea est: Deus bone! tot anni, & simul cum illis Juventus! brevis hæc, & tanta magnitudo! sed altitudini tibiæ imparia brachia erant, & quæ ingentibus coxis (nam sic judicabat oculus) supervenerat statura, mulierculæ videbatur. Posthæc, quia ambulationem sublimes crallæ prohibebant, postulanti novam sedem matronæ, altior cathedra data est, ne si in humili acquiesceret invenustæ genæ ad pectus accederent.

Satis risus philosopho Juventutis spectrum fecerat. Abiit igitur, & cum mulieres aliquot, forma præcipuas, suis in curribus per urbem euntes vidisset; dubitavit de omnibus, verè ne Iuvenes essent, an aliqua arte senectutem occulerent. Ad quemcumque foeminatum occursum, suæ anus meminerat; quis scit, agebat, an capilli isti, vertici adhæcant? longè forsitan abest, aut jam periit caput, ex quo illi

de-

desumpti sunt: spongiis, an solida carne genę illę turgeant, nescio: omnis mihi jam albedo suspecta est; neque satis fido sanguini; & cum grandes mihi videntur mulieres, est cur pusillas suspicer.

Perversę nos Deum imitari, apud sanctos patres legeram; cum scilicet de cordium secretis judicamus; æquales non patimur; omnia volumus possidere; scire omnia; timeri; ut & diligere supra ceteros; cum gloriam, delicias, longam vitam optamus; vindicamus injurias. Verum haud credebam, æternitatem Dei, qua semper vetus ac novus est, ulla posse imitatione adumbrari. Sed & hanc, ut video, nobilis anus æmulantur; ita enim vetulę sunt, ut sint juvenes. Præposteram, ac scelestam Numinis imitationem! variis artibus mutantur, ut nemo mutatas agnoscat, quibus dies omnis vestigium sui relinquit, ne memoria excidat quantum duraverint; & quasi non liceret sanctitatem Dei, bonitatem, justitiam, liberalitatem in exemplum sibi proponere, hoc tantum quærunt, ut stet, aut stare videatur ætas, tanquam si id assequutę, ad Numen accederent, de quo illud legimus: Omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Operosiores inceptiam vidisset in fœminis Gyges si ad nostra usque tempora protraxisset dies suos.

Quid Poppę infaniam damnamus, quę in suo comitatu tot asinas duci imperabat, ut earum lacte singulis diebus mergeretur, digna Nerone mulier, ex balnei usitatissimi candore semper futura candidior? Non tanto quidem im-

impendio formosæ fiunt nostræ mulieres ; sed æquali fatuitate peccant, dum collecto rore tingunt se ? dum vini spiritu ita non sobriè utuntur in suæ venustatis incrementum, ut licet non potent, erres tamen, si abstemias dixeris. Dum personatæ, & servatis chirothecis dormiunt ; ut pelli humanæ admotæ bestiarum pelles, calorem illum continent, quo nimium rubescit cutis, & pustulæ micantes generantur. Nam hæc omnia fieri certum est : ne deformes aut vetulæ appareant,

Ex nimia illa senectutis fuga fit quoque sæpius, ut grandiores natu filiæ, quasi fari nescirent, matris nomen non rectè, sed tanquam puellulæ quædam vix cunis egressæ, fractis syllabis pronuncient. Nam ut infantem simulat adulta, & non rarò maturior virgo, ita aliquid suæ senectutis mater videtur amittere, nec sentit se fato proximam, quamdiu natæ ore blæso loquuntur, ac veluti nondum ablactatæ papillas peterent, pro matre, mammam dicunt ; interim tamen senescit proles, excipitque decrepitas matres ultima ætas, & cum semper juvenes videri ex fucò, & cultu velint, ubi multa progenies adest, juxta gregem nepotum tremantes virgunculæ componuntur.

SECESSUS GYGIS, ET FUNUS.

Cum duos circiter annos in urbe Regia commoratus fuisset Gyges, & pauca vidisset quæ ad vota procederent, cogitavit de secessu. Meminerat quàm jucundè duxisset tempus illud in quo, ut ab hominibus, sic à vitiis semotus securæ virtuti laborabat, & de alienis erroribus minus curans seipso suavissimè fruebatur. In illo rerum humanarum tumultu redierat librorum amor; & pristinæ quietis grandior imago stimulos philosopho dabat, ut sua studia repeteret.

Sed & tot mortalium conspectu anxius secum jurgari inceperat, damnabatque nimium illum videndi ardorem, qui non ad turbida tantum sed sæpè etiam periculosa compulerat. Nam quanti inveniuntur qui scelera oculis hausere, ut per illas imagines ad pectus deducerent? non securè ludas cum serpentibus, & te voluptati socium dare, intutum est, licet à veneno caveas.

Timebat Gyges ne demum amica sibi crimina fierent si diutius essent familiaria, & jam sentiebat odium illud minui, quod validissimum fuerat cum ex solis libris didicerat vitiorum corruptelam. Magnum ad virtutem incitamentum, non aliter nosse; quoties enim de illis agit philosophus, non quàm suavia, sed quàm turpia sint, disputat; quàm à ratione abhorrentia, & monstrorum deformitatem
ita

ita ill
non
talib
læsi
agin
patri
gent
prom
min
Prim
mot
amq
quit
ctuu
quid
ratil
vitia
set a
H
deba
que
do,
cogi
mo
crev
cum
cum
vita
gran
iam
It
mo
mif
con

ita illis impingit, ut ferè necessariò oderis, si non aliunde agnoscas quàm dulci fascino mortalibus illudant. Verùm ut illa quæ nos prius læsit in exteris vestium forma, si diu cum illis agimus, sensim sui patientiam facit, deinde & patrii amictus fastidium; ut pudeat in aliena gente aliter conspici quàm cæteri soleant: Ita prorsus vitia nobis conciliat improborum hominum contubernium, & videndi consuetudo. Primùm illis irascimur: proximè succedit huic motui aliter humanior inter iram indulgentiamque medius; hunc excipit excusandæ nequitiae facilitas, tandem conformitas affectuum, ac morum similitudo. Nondum huc quidem pervenerat Gyges; sed ex parte defiebat ille impetus animi quo prius incitabatur in vitia; & licet tota virtus staret, nec dum posuisset arma, tamen erat languidior.

Hoc cum ille adverteret, paulatim sibi reddebatur societatem humanam devitans, viresque colligebat. In illa fuga factum est aliquando, ut uno ab urbe milliari ambulanti & cogitabundum sisteret ad Sequanæ ripam amoenissimus locus; sponte aliquot arbores creverant & æquali ramorum pondere in arcum nutantes, quadam artis imitatione quoscumque illuc casus adduxisset ad umbram invitabant: ut molliter quoque federent, læto gramine, & ex aquæ viciniâ facili humo, etiam natura providerat.

Inde liber in urbem prospectus, quàm cum mœstissimis oculis intuitus fuisset Gyges, O miseram, inquit, quæ tot mala tuo ambitu contines! O te nunquam subivissem! quid enim

enim ad felicitatem proderat tot misceri tu-
multibus, tot videre five fortunarum, five
virtutum ærumnas, tot fraudes, tot scelera?
Domo meâ egressus sum, ut turpia, ut ne-
fanda conspicerem, pleetorex merito: ut ho-
mines adirem, libros reliqui: O mutationem
quam etsi longa mœstitiâ prosequar, nun-
quàm tamen satis fleam! Nunc agnosco quàm
dulcius, quàm tutius sit, secum hædere, dif-
cere à mortuis, quàm à se abstrahi, & vi-
ventium consortio scire quantum à recto a-
berrat humana mens: quot deliramentis sub
sapientiæ nomine laborat: quot vitiis cor-
rumpitur.

Puto, beatus sum, quod immanes aras
vidi; casos pauperes: turpiter pios; Christiano
absque Deo: latentem hæresim: insana con-
vivium tormenta Magnatum: judicium artes,
& crimina: ventres malè pastos, ut vestis ac
suppellex fulgeat: infausta conjugia; recentis
fortunæ barbaros mores; literatam insaniam;
oppressos ab ingenuis rusticos: violatam ab
helluonibus abstinentiam: nobiles vino mer-
sos: læsum Numen à blasphemis: aulicæ
vitæ tempestates; senum ineptias; assenta-
tionem in Principes; impotentis invidiæ mul-
tiplices dolos; castitatem inter tripudii fa-
ces peremptam: theatrorum spurcicias; fi-
ctas ægritudines: picturæ delicta: enerves vi-
ros: fragmenta ætatis: an hæc qui non videt,
miser est?

○ Tum suum annulum respiciens: fortiori
debebaris, inquit, ô annule! qui salvâ vir-
tute posset ea omnia intueri, quæ jam nimis

tuo

tuo auxilio nota mihi sunt. Sed quis me mortuo, te habebit? Si in avarum incidas? quot furta faciet? si in crudulem, quot cædes? si in salacem, quot sordes perpetrabit invisus? quæ timentis avari sagacitas, quæ hostium fuga, vigilantissimi amoris quæ excubiæ, infidias declinarint?

Cum hæc ille dixisset, paululum flevit, timuitque sua cogitatione læsisse philosophi manes, in cuius sepulchro librum cum pyxide invenerat. Mox iterum annulo loquutus; Ergo te abjiciam, inquit, quem unico mihi tot sæcula servaverant? quid fecisti ut pereas, tam abditæ philosophiæ munus? quid peccavit lapis? quid astra, cum istam virtutem concessere, ut quicumque illum cum amico flore gestaret, non videretur?

Inter hæc cœperat molliri, dubitabatque an servaret adhuc eximium illud naturæ opus, verum sibi inutile, cum ex illo secreta hominum audire, aut intueri nollet ulterius. Quid enim agebat, de futuro sollicitum sum? Ne in malos usus serviat, curabit providentia. Postquam decessero, forsitan me meliorem inveniet; maneat annulus: quicumque hæres meus erit, eo bono fruatur, quod nulli Reges dare possint: tutus pergat quocumque ibit: & meo beneficio supra sortem humanam elatus quoties utetur, meminerit quantum mihi debeat. Sed si inde scelera proveniant, si in suas cupiditates aliquis istum annulum induerit, an tu non conscius, Charmion, qui reliqueris? in hac mentis tempestate subito zelo annulum jacet in flumen: Et melius est, inquit, te perire.

perire, quàm si homines pereant. Cùm hoc non omninò lubens fecisset, diu in undas respexit, quasi invideret quod se destituto tantum illæ thesaurum possiderent.

Non multò post cùm domum suam rever-
tisset, in morbum incidit & fato urgente cum
vigeret adhuc animus, narravit amicis quod
huc usque alto silentio prefferat: addiditque
se in ampliorem notitiam ea omnia cala-
mo exarasse, quæ sciri à posteris vellet. Cæ-
terùm in sua supellectile frustra quæsituros
annulum illum quem fluvius acceperat, &
fortè jam rapiente cursu devolvisset in ocea-
num.

Tanta res subito rumore pervagata admira-
tionem omnibus, plurimis metum fecit:
quod nescirent, quamdiu potitus fuisset eo
annulo Charmion, an secretè peccaverant:
quid enim si ille testis fuerat, & arbiter acti-
onum?

Functo Charmione ingens populi concur-
sus fuit, postulantis ut antequam terræ man-
daretur, diducto sarcophago ejusmodi ho-
minis liceret ora intueri, nec satiabantur as-
pectibus, rei novitate, quæ animis stuporem
fecerat, ita etiam oculos fallente, ut aliquid
in eo vultu insuetum adverterent.

De sepulchro postea ambiciosè statuerunt
cives, ut viri apud se nati, & quem tanto
favore fors nobilitaverat, cadaver non indi-
gnè tegeretur. Charmionem exhibebat in-
dustrius lapis, & cum eo fortunam una ma-
nu librum dantem, alterâ porrigentem an-
nulum, tot monstrorum materiem; & aure-

is literis splendidum marmor hoc Epitaphium legenti proponebat.

Siste, & stupe, viator. Hic jacet vir in medio hominum cœtu, dum viveret, numquam visus nisi cum placuit. Simillimum spiritibus habuit corpus, non mutatâ hominis naturâ, sed favente annulo, qui dum non quæritur, & aliud vota suspirant, à fortuna concessus est. In sepulchrum vivens admisus, accepit à mortuis unde viventes nosceret; notos deseruit, ex malis quæ ubique vidit, edoctus nullos esse fœlices nisi qui fugiunt. Abi viator; & si quid turbidum meditaris, disce, opibus, deliciis, famæ præferri debere innocentiam tuam, pacem tuam.

FINIS.

1843

THE

PROCEEDINGS

OF THE

ANNUAL MEETING

OF THE

AMERICAN ASSOCIATION

FOR THE ADVANCEMENT

OF SCIENCE

HELD AT

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

IN THE YEAR 1893

CHICAGO: PUBLISHED BY THE ASSOCIATION

1894

SOMNIA
SAPIENTIS.

PETRO FIRMIANO

Authore.

LECTORI.

Quid in fronte hares, Lector? num pudet vocari ad somnia qui seriis pasci vel cupidus, vel assuetus? an tempori times? an pietati? utrinque te securum praeſto. Librum hunc legiſſe non jactura temporis erit, ſed ſcœnus, ingensque pietatis (quod maxime optandum) acceſſio. Quæ fides ſomniis adhibenda ſit, religio docet: plurima damnat, non pauca haberi vult pro oraculis; & quacumque liber iſte tibi exhibet religioſe poſſe obſervari ſateberis, Lector, ſi legas. Sapientis quippè ſunt, cujus non raro ſopor eruditus & vigilantium magiſter. Ne tamen aberrantis mentis inanità quædam ſpectra eſſe exiſtumes, ſcias velim ſobrie animæ cogitata ſibi hic proponi ſplendidiffimasq; imagines, quas ſi intueris, tum certa, tam varia de rebus humanis percipies, ut nec invideas Epimenidi, qui præceptore ſomnio ſcœliciter jacens, ſi Græcis fides, univerſam hauſit philoſophiam.

Argumentum dedit operi ex occaſione chariſſimus mihi Hermias: viro huic amœniſſimum ingenium, & etiam in ſeriis non indigna ſapiente hilaritas. Scientiam ſuam aliquo labore emi amabat, non facilem ad nos venire, quoties proferre rogabatur quæ vel à libris, in quos multus erat, accepiſſet, vel à ſeiſpo: ſibi namq; doctior ſepiſſimè eſt animus, nec aliò ad pluri-

plurima radio indiget, quàm suo, si habere se re-
 flexus advertat, neque uti neglexerit. Quod-
 cumque Hermias sive virtutum, sive vitiorum
 apud mortales viderat, id se somniasse asseve-
 rans, gravissimis commentis suam sic intexebat
 philosophiam, ut in disquirenda veritate,
 opus nobis simul esset, & voluptas. Hoc cum
 iterum & tertio fecisset vir suavissimus, inde-
 que amicorum qui mecum aderant solers indu-
 stria plurimam deduxisset ad formandos mores
 sapientiam, placuit ludus; communiq; suffra-
 gio rogatus Hermias, promisit non sibi magis
 quam nobis somniaturum impofterum, & ex
 fide, quando sic volebamus, nuntiaturum quod-
 cumq; per sopores visa nox ostenderet. Quod
 fuerat pollicitus, solvit. An bene dormierit
 vir ille, an ego, qui somnia excepi, inani labore
 tempus absumpserim, dignus quem nemo
 requirat, ferat nemo, judica le-
 stor, & si opus est,
 fave.

SOMNIA

SAPIENTIS.

SCENA DOLORIS.

PRIMUM SOMNIUM.

ITa sæpè mœstus est aër, ut densissimo imbre humum verberet, & tamen solares radios non impediat: quid novum igitur, si in exordium hujus operis, omnibus ego placiturus, ita jam ex proposito varius sum, ut doloris scenam exhibens, risum moveam?

Jam stellæ ad accessum solis languidius spargebant ignes suos, & purioribus simulachris matutina sub auroram somnia mortalium mentes ludebant, cum rei ingentis spectaculum, ajebat Hermias, mihi per quietem ostensum est. Inter atras cupressus, taxosque immanes, palatium surgebat, ea arte conspictum ut terrorem incuteret intuenti. Ornatus qui exequiarum solet esse, non sine ambitione tristissimus: nam papavera, apium, cæterasque herbas quibus functis parentare olim Religio erat, intertextis noctuis operi suo sculptor incididerat, & mortis plurimâ imagine adeo funestaverat domum, ut nisi viventium sedem forma ostenderet, sepulchrum crederetur.

Arcendæ voluptati titulus hic, cælatis in obvio marmore literis, propugnabat infaustas fores, omni præsidio fortior, DOLORI SACRUM. Plurimæ per ambitum statuae erant;

rant; virorum paucissimæ, mulierum numerus ingens, quæ maritorum jacturam non ferentes, crudeli manu sibi mortem conscivere, creditasque nec revocatas à natura, *projecere animas*, vel constanti pietate acerbissimos fletus ad remota usque fata prorogavere, ut charissimorum conjugum manes longiori pompa prosequerentur.

Aditum duo signa ornaverant: hinc Porcia cibo ardenti mortem urgebat, & quasi ad gustatos carbones horreret natura, in dubio vultu diversissimorum affectuum notæ micabant, ut scires mulieris esse ita mori properantis, ut tamen advocatum funus non sine pavore exciperet. Illinc sub Reginæ lugentis amictu Artemisia Mausoli cineres admovebat ori suo sublatis ex mœrore oculis, ne in funebri patera jam brevem maritum, qualem nolebat, cogeretur aspicere. In lethali palatio amplissimæ fenestræ, frequentesque; sed inutiles: nulla enim illarum patebat, ne per eam solis lumen admitteretur, umbrasque discerneret quibus pretium fecerat odium vitæ, & doloris atrocitas.

Intromitti in illud nulli concessum nisi atrato: nam ut lætitia & risus, ita & colores exulaverant: neque iris, ipsa ad januam, licet gravida fletibus, supplexque, inter mœrentes admissa est, quod

Curvata picto nuntiat nimbos sinu:

Interim dum indignata virgo (nam illam speciem referebat) suas repetit nubes, suamque Iunonem minatur, Hymenæus ex Iridis

repulsâ cautior, visus est illicò togam mutare; in illam enim domum recipi ardebat, nec poterat multicolor, aut perfusus odoribus. Lepidissimam fraudem adjuvit picea fax, quam pro tædâ nuptiali præferens etiam flere videbatur: neque voces deerant, quæ veritatem adumbrarent, nunc in acutiorem sonum elatæ, nunc tanquam deficiente naturâ flebiles, & ad horrorem quandoque intercissæ silentio.

Admisso Hymenæo, tympanorum & tibiarum alacer sonus, simul & saltantium voces audiri cœpere: mox arbores quotquot ominose erant aptæque funeribus in myrtum mutatæ (Veneri sacra hæc arbos) & puer Cupido laureatus, cum gratioribus litteris fores ornasset, tanquam victor doloris, effusissimo risu somnium solvit.

Hæc dicente nobis Hermiâ omnes unâ flebamus, jucundissimi sermonis voluptate ita affecti, ut nullus ne tussi quidem, aut manuum applausu, quod plerumque fit, narrantem perturbaret. Ut autem loqui desiit, primus Asterius; nam & antiquior erat, & sacra dignitate insignis, in hunc modum exorsus est.

Dignum planè somnium tuum, ô Hermia! quod vigilans animus recoleret: neque enim ex illis est, quæ turbinum instar, non benè reddiras rerum corporalium imagines miscent, & à ratione deficiunt. Dormisti sapienter: ô utinam labor aliis tam benè cedat, quam tibi quies: sed cujus ordinis putas visum istud? nam & somnia, vaga licet & sine lege errantia optimus rerum distributor Aristoteles ordinavit; & ab eo suas quæque sedes

sortita.

fortita sunt. Ad illa certè non referam, quæ ex diversarum qualitatũ imperio, quibus humanum corpus subiacet, suas omninò species mutantia statum corporis adumbrant; & medicis quandoque non modicum lumen conferunt, si de remedio in obscura ægritudine dubitantibus, narraverit æger ipse quæ rerum spectra per quietem sibi contingant: an præcipitia meditetur, an incendia, an mitioribus simulachris aberrantem animam ludat nox benignior; spemque faciat, non inuili labore curari corpus, ex quo jam turbidum nihil cogitationum seges est, & somniorum materies.

Non ut te doceam, aut cæteros, qui hæc adfunt, Hermia! sed ne dedocear ego, repetam quæ à Philosophis accepisse me memini. Æquum est, plurimas ex imaginibus illis, quarum occurſu & contemplatione variatur mortalium sopor, assignare temperamento: sicut enim ex cujusque terræ genio, orbis regiones vel alimenta in usus humanos benignissime præbent, vel crudeles venena in interitum generant, ac necessaria sterilitate quoscumque colonos amoveant; aurum creant, aut in viliori vim suam produunt: animantia quoque mansuetiora, aut ferociora sortiuntur: nam & oves quasdam ex sui soli naturâ ravidas & intractabiles scimus, & leones aliquos inveniri quibus suæ sylvæ remissionem iram indiderunt, quàm quæ cæteris insita est; ita hominibus varia sunt, ex diversâ corporum constitutione, illa rerum simulachra, quæ per soporem nobis obiciuntur.

Qui natis aquis veluti immersus est, alias undas sapissimè dormiens intuetur, & non rarò; aut inter nautas superat fluctus, aut inter pisces ipsos spirat quoque, quia ad illorum naturam accedens ex dominantis scilicet elementi lege, liquidiora fingit phantasmata, totusque fluit in somniis. Alius ex alia corporis temperatura aut cum Dædalo sublimis in aëre volat, aut cum Encelado premitur, laboratque sub incubis, prout levis humor suavitute cerebrum jucundiùs versat, aut terrenus gravisque, phantasiæ ad utrumlibet pronæ pondus impingit. Aliquos incendio tradit suus calor, non priùs à flamma liberandos quàm evigilent: ita quippè à natura conditi sumus, ut nos ipsos magna ex parte ex somniis nosse contingat, & frequenter illæ species, quas delusi nobis facimus, non rectiùs cætera quàm pictorem suum adumbrent. Ab his, ô Hermia, haud ineptè, ut mihi videor, conjicio, non esse ex temperamento somnium tuum; nam tibi jucundissimo viro tot tristia, sepulchrales arbores, noctuæ, fletus, cæteraque hujusmodi vix contigerint. Ad illa melius revocavero, quæ ex rerum quas vidimus recordatione ita emergunt, ut tamen objectas non omnino eadem ratione repræsentent, mixtis etiam quandoque mendacibus formis, quas æquali facilitate admittit humanus animus, vapore, benigno licet & necessario, laborans, nec jam suorum phantasmatum judex, sed ignavus spectator.

Grande negotium dormienti, memoria infinitis propè figuris, quas hauerunt sensus, refer-

referta, & ad levissimam causam mobilis; sic enim fit, ut impellente, quod ab alimentis in caput assurgit, humido illo soporis parente, rerum imagines veluti rotet, reducatque imprudens, quas aut sub recentioribus formis, aut ex affectu fortius in animo insidentibus, longa oblivione absconderat: Sæpius tamen illa quiescenti redeunt, quæ vigilantem benè aut malè affecere; & ex præteriti sensu doloris, ut & gaudii, restat in animo illa variæ representationis facilitas, unde nobis vel tristes objectorum formæ occurrunt, vel hilares, quæ collapsam voluptatem, inaniter licet, ad gustum tamen dormientis gratissimo errore restituunt. Non tu quidem mœstus, ô Hermia! sed satis tibi fuit, mœsta conspexisse ut injucundè somniales. Neque hoc peculiare tibi aut novum; fere quidquid ostendit dies, tragœda nox ludit. Non ea mihi est, nosse, quæ imperitis credulitas, qui ex nocturnarum imaginum observatione futuros eventus scrutantur: vates inepti, quibus oraculum sua mens cum maximè delirat, neque lumen divinius, quàm quod trepidis, & ad sua visa laborantibus, infuderit.

*Pictus imaginibus formisq; fugacibus adstans
Morpheus, & variis fingens nova vultibus ora,*

Alia tamen ratione dicam ô Hermia, unde tibi palatium illud tot funestum imaginibus; unde tot, verum tam subitâ lætitiâ arentes lachrymæ, brevisque adeò desperatio, quæ ad Hymenæi latitantis adventum tota in choreas soluta est.

Dolorem in spectaculum prodire, quoties aliquis ex viris illustrioribus è vita decedit, ita certum est, ita tritum, ut nihil sit ista lachrymarum scena famosius, aut communius. Sicut nesciente orbe interit pauper, ita turbulentissima est magnatum mors: aliquem enim efferri qui stirpe, prædiis, clientibus præcipuus fuit, maximus mortalium rumor, ac strepentis familiæ ambitiosa lachrymarum materies. In cinerum reverentiam nemo ex notis est qui solitos vultus gerat, induendi, vel invito, quos simulatio componit, ut potentiorum exequias à popularibus sæcernet suspiriorum ludas ille, & altioris fortunæ hoc saltem in vitæ exitu solatium sit, aut etiam honos, quod grandiore tumultu solvitur, & lugetur acerbius. Ita est, circa divites adeò sincerum nihil, ut & vita functos urgeat adhuc quæ viventes obsederat, crudelis assentatio, & doloris frontem præferens, quasi manes illis officiis demeritura, tacito risu funeribus illudat.

O joculariæ mœstitiam! ô mimum funebrem, & fatuè serium! in hac acerrimi luctus necessitate (illum namque lege fortior mos imperat) qui ab amore lachrymas non habet, ad gratiosam tristitiam ita eruditur, ut sæpè ex testamento hilaris amicus, aut ab nova successione turgens hæres, mollius gemat, quam quos verus dolor conficit, & impressa gratis visceribus beneficiorum recordatio.

Aderat cum Anagnio, & Eusebio, tristissimus adhuc ex patris obitu Dyrceus: ille gemitus damnari, quos sincerissimos paterno funeri adhibuerat, non ferens; nihil crudelius,

in-

inqu
bissi
brio,
Augu
sus n
ubi n
ne du
ruit.
rum
tibus
illos
cum
fletu
nullu

Q
recip
invi
ex n
dent
puta
quan
star
rent
æsti
adm
paul
te de
dux

T
taur
nisi
fion
co,
lem

inquit, ô Asteri, quàm lachrymas, quæ ex acerbissimo animi motu defluunt, cumulare ludibrio. Nescis eas vocari à plerisque, & ab ipso Augustino, sanguinem cordis, qui exire prorsus nequeat, nisi vulnus aliquod viam fecerit? ubi nobilissimum cruorem advertis, de plagâ ne dubita; quod integrum fuerat, telum aperuit. Non credis, quia non vides? & fluviorum caput latet, quod tamen esse ex labentibus undis scimus; cur ergo existimes flere illos absque dolore, qui lachrymis manant, cum sua sit omnibus fluvii origo, & humanis fletibus, quos tu improbas, quos tu irrides, nullum possit verius assignari principium.

Quidquid pluviae collegit gravis aër, terra recipit, & idem tantum lutosa est, & viatoribus invida, quod altius elementum suas illi vices ex necessitate impertit, neque patitur sub madente & fluido siccitatem suam servare. Idem puta de anima & corpore; prior illa luget, quàm istud: & quæ in imo, torrentium instar, impetu feruntur lachrymæ, ut ira inunda- rent, ex alto ceciderunt. Ab sua origine, fletus aestima, Asteri! illos, inquam, concipit anima, admittit corpus, & ista quæ modò jacet aqua, paulo ante nubes fuit, maneretque ubi cogente dolore primum densata est, nisi pondus deduxisset.

Tuus me sermo, fateor, non contristavit tantum, sed & læsit. Existimas ergo neminem nisi lætum in alterius bona substitui, & successio- nis commoda ad id lenire dolorem in amico, ut in signis totus sit? Putas filium crudelem ex beneficio patris, quod nunquam for-
tius

tiùs sentitur, quàm cum illo extincto non per partes, ut solebat, sed totâ sui effusione in hæredem venit, ut nihil jam ultra à parente vel cupidissimus exoptet.

Quod divites ad propinquorum funus amplioribus lachrymis indulgeant quàm cæteri mortaliū, non doloris adscititiū, ut tu ais, fraus est, sed humanitatis, cui à primâ ætate studuerunt, argumentum: id enim fere quæq; honestior fortuna habet, ut ex eâ ad alienos casus molliores efficiamur, quorum sensum aut omnino impedit, aut tollit citò abjectioris vitæ asperitas, & comparata in genus nostrum quædam ex proprio incommodo sævities; nam qui pari consuevit, vix libenter compatitur, quia totam quam habet miserationem sibi impendit propiori humanitate, neq; se misero aliquem credit digniorem gemitibus.

Illud tibi si satis non erit, plura coniciam. In laboriosâ fortunâ quæ operum assiduitate constat, obtunditur facillimè illa diligendi suavitas, quæ post amicorum decessum apud divites constantius perseverat; omnem quippe cæterarum rerum curam tollit potentior alimentorum sollicitudo, timorque iustissimus ne otioso mœrori deditos paupertas conficiat. Non quid in amici funere amiseris diu pensat vir humilis; sed quid sibi, quid suspiranti familiæ desit, & perfunctoriè lugeat suos; quia ad alia urgetur quæ in paupere tecto diuturnioris mœstitiæ potestatem non faciunt. Aratrum, ferram, malleum promptissimos habet sui luctus solatores, & maximè confert ad medelam doloris negotiosa illa

vita

vitæ ratio, cujus nulla est apud opulentos consuetudo aut necessitas. Ita fit ut divites qui affectibus humanis magis patent, ut dixi, etiam cum admiserint fidelius, fervent ostendantque diutius.

Præterea ad fortunæ ictus, quos raros perferunt, delicatiores fieri ex longo usu foelicitatis facillimè concedes; & quid ergo mirum, si, ubi flendum est, acrius fleant, quàm quos ab ortu in cætera vitæ spatia damnavit sua conditio, ut nunquam desit calamitosi mali alicujus societas, questuumque materies?

Sed hæc scilicet sola sunt quæ divitum largiores fletus excusant? & ista aliis etiam cumulo. Statim ut aliquis apud illos diem suum obiit, maximè si familiæ dominus fuerat, pluresque ad sui reverentiam vel amicitiam compulerat, potestate aut opibus, & bona in heredem eadunt à quo eadem timeri, aut sperari oporteat; ingens hominum reverà concursus fit. Asteri! qui mœstâ facie verbisque dolori consentientibus (ut par est) ad tristissimos lares accedunt, testaturi quàm condoleant, quem civitas amiserit.

Intertot lachrymas, quæ novæ identidem, neque convocatæ tamen adveniunt, fovetur familia luctus, & novo vulnere recrudescit in dies functi memoria, quoties aliquis, aut ordinem morbi, ut moris est, importunus quæsitior sibi enarrari postulat, aut mortis ipsius queritur immeritam neque expectatam acerbitatem. Nam contagiosus supra cætera dolor: illum in aliis vidisse, satis est ut tu sentias: sicut enim laborantes oculos qui conspiciunt oculos,

læ-

læditur ipse, & necessitate quadam naturæ malum trahit, ita mœror visus mœrorem creat, & à lacrymis abstinere haud potest qui in domo ex suppellestilis novo horrore ipsi funeri simillima, tot fletus intuetur.

Ad cœmeteria nemo ferè nisi tristic accedit, nam quis læto animo conspiciat miserrimæ humanitatis non tantùm tristissima monumenta; sed plerumque projectas reliquias. Funestiores sunt, Asteri! divitum ædes, ad quas tot honestissimi viri in eundem luctum consentientes, non nisi mœsta loquuturi conveniunt. Inter hæc quoque suum diem quisque cogitat, dum de alieno sic agitur, & mortalitatis necessariò sit planctus, atque memoria, à quibus excitantur facillimè fletus illi, in quos non injuriosè modò: sed tamen ferociter invec tus es.

Miror te, cum ipse dives sis, in eam fortunam sic loqui; tuamque stirpem incusare; quod non more vulgi, efferat mortuos suos; & ad digniora funera plus lachrymarum effundat quàm solet stupida plebs, ubi ex illa aliquis infœlicissimam vitam exiit, mitiorem certe terram experturus, cum sub ea extinctus jacebit, quàm cum vivus calcaverat.

Quis deinceps sub oculis tuis audeat mortuos lugere, quibus ideo lachrymas damus quia non dare immanis quædam feritas est, nec aliter iusta functis persolvere vix possis, urna licet pretiosissima amicos cineres excipias laudesque marmori insculptæ immortale nomen transmittant ad posteros? Effecisti certe, Asteri, tuis sermonibus, ut te durissimum lachry-

chry
me
tus,
celli
vere
cius
sine
na,
P
imp
to,
moe
sing
ami
acer
Chr
nuis
ruus
dus
quà
quo
tum
nec
flet
offic
qui
viss
obn
tum
util
lach
quà
quà
ret a

chrymarum interpretem fugiam; quoties ad memoriam charissimi patris instabunt gemitus, & oculi stillantes signa dabunt me percelli: Hæres sum, Asteri, hæres sum; sed ô viveret charissimus parens! illo frui mihi dulcius quam auro, aut prædiis; divitem esse me sine patre non censeo; cætera, ut volet fortuna, rapiat, patrem amisi.

Plura loqui obortæ lachrymæ suspirantem impedierunt, quas ut sisteret Asterius, mutato, mox repetiturus, argumento, asseruit non modicæ laudis eas lachrymas esse quas non fingi omnes scirent: & plurimos inveniri, qui amicorum jacturam ferrent durius, quam si acerba sors induxisset cæterorum penuriam. Christum ipsum viso amici tumulo non abstinuisse à fletibus, licet dubium sit, an quia mortuus erat, lugeretur, an quia in vitam revocandus, novoque sensurus experimento, functis quàm viventibus esse foelicius. Addidit & se quoque vix placari ad suorum funera, expertumque sæpissimè, injussas prodire lachrymas, nec facile retundi. Propè homines non esse qui flere nequirent, ubi casus exigit humanitatis officia, & supra inhumanitatis nomen peccare qui nollent. Neque philosophos ipsos damnavisse sensum doloris, cui sapiens, nolit licet, est obnoxius; sed illum duntaxat tristitiæ apparatus, quæ arte procedit, suiq; fama advocat inutilem solatorum turbam: Sineret ergo in eas lachrymas invehi quæ theatris aptiores sunt quàm funeribus, & scenam illam constituunt, quàm, si pateretur, ampliori sermone exhiberet auditoris. Cùm non abnuisset, liberrimè Asterius

sterius sic prosequutus est quod incoeperat.

Alieno gemitu delectari non semper est inhumanum : imò justissimam sui causam læpissimè lætitia habet luctus ipsos, eoque plus quo videntur effusiores. Negas? ô te lachrymarum ludibrio dignum, qui mœroris securilitatem nondum inter ludicra advertis; ignarusque quàm multiplici fabula faciles oculos ludat scenicus dolor, ad omnes aliorum fletus solveris, cùm major utique eorum pars publico tripudio excipi debeat, digna plane non contemptu tantùm, sed etiam cachinno sapientis!

Viris præstant, quis enim nesciat! ea lugendi arte mulieres, & frequentior apud illas spontaneæ mœstitiæ usus in causâ est, cur amplior statuarum pars quas somnians vidisti, ô Hermia! sexum hunc, non nostrum exprefert: nam ad maritorum excessum, ita doctè fletum faciunt, ut & eas doloris præcepta hausisse, & exteris mortalibus dare posse, non immerito existimes. Viduo amore, dum adhuc cruda est separatio, nihil certè tristius verum sæpissimè contingit, ut exhaustis ex necessario mœrore lachrymis, jam sicca mulier novos fletus fingat, ne citò defuisse videatur, ubi longum tristiæ argumentum casus dedit, aut recepta consuetudo misellam cogit non concessos à natura fletus ab arte mutuari.

Et si indecens est, ô Asteri! interceptit Hermias, aliquem te adhuc differente loqui, dicam tamen: Nemo unquam te veriùs in dormientium imagines ludit, attigisti profectò somnium meum; sed si placet prosequere.

Tum

Tum ille læto vultu, ut etiam mœstissimum
Dyræum exhilararet.

Atra fors, nobilem fœminam conjuge amif-
so in frigido toro jacere! huic fato privata læ-
chrymæ non sufficiunt; advocandi affines,
amici, ut videatur urbis calamitas raptus u-
nius, quem forsitan vivum, si viduam & mer-
cenarios excipias, nemo optabat. His testibus
mulier variè furit, ne una persona videatur
suam scenam ornavisse. Ex dolore immanem
dicas, aliarum namque maritos vivere queri-
tur; tempus supputat matrimonii, suamque
vocat injuriam, quòd fœliciores conjuges in
longævo toro consenuerint, ipsa verò infœlix
in solatium breves annos acceperit, menses,
dies. Quasi incerta cui irasci debeat, nunc in
medicos atrox est, nunc in Deum, nunc in
seipsam, quòd scilicet negligentem curam ad-
hibuit languido; quòd facilem coëgit illis re-
mediis subdi quæ afflictas vires non oportuno
auxilio in desperationem sanitatis adduxe-
runt, suæque vi mortem festinavere, in quam
lentiora subsidia fœlicius pugnassent, aut sola
etiam natura, quæ se uti solertissimè consue-
vit, suumque ingenium advocat, ubi ars tot in-
famata erroribus, & noxiè audax, non porrigit
sua pocula; denique sublato conjuge, impor-
tunè iterat nihil sibi inter vivos superesse sola-
tii; quod fatum reliquit, poenam esse non be-
neficium, tanquam suus illi maritus fuerit,
quod cæteris Deus, Omne bonum.

Quæ primæ erumpunt lachrymæ, ut modo
dicebam, ex vero fluunt, ideoque laudabiles
quòd nemini imponant, quod ritè fundantur

ut

ut natura imperavit: has sequitur per aliquot dies fletuum pompa, cellæ obcuritas, solitudo quædam omnes admittens, ut fugientem foeminam latitantemque soletur amicorum frequentia. Tunc in Solis injuriam accenduntur faces, ut diurnæ luci videatur renunciavisse mulier, neque aliquid ultra placere desperat, quàm quod exasperat lugentem, questus fovet, aut functorum statum adumbrat. Interea videas omnes ad ineriorem cellæ partem tanquam ad aram procedere: qui ad officium primus accessit, eodem vestigio regressus, manu oculis admota, flebile nescio quid submurmurans cæteros invitat ad simile obsequium. Longus suspirantium ordo, dum mulier immota in toro brevissimos singulorum sermones excipit, & rogata an valeat, an vivat, aut ad singulorum quæsitâ verbo solo dolore repetit suam cantileenam, aut in majoris luctus specimen, respondet gemitibus: ultra mensem durant. Nenia istæ: neque mœrori officit sua prolixitas; non finitur nisi consenserint mos, doloris arbiter, & regina opinio.

Verùm quis Hymenæo subtilior? in mediis sæpe fletibus non visus advenit: & secretâ noviconjugis imagine adeo gembundam ferit, ut antequam quod restat funeris amoveatur ab oculis, quærat mente sponsus, sitque ratum matrimonium.

Intempestivum amorem inter tot lachrymas inveniri si miraris, recordare ipsam Venerem ortum duxisse à fluctibus, ideoque dictam Aphrogeniam, quod quæ post immanes pelagi motus, sedatis nondum undis, spuma super-

super
pidin
habet
stanti

Ver

Sua
miser
cessor
versat

Sec
inept
sævir
abstin
non in

Jun

butis

lata

mensi

nisi r

potest

fœviti

fem a

probe

germ

statis

proror

fletus

rens e

diu: E

tas lac

camus

veluti

rare p

superfuit, Deam dedit. Aquas non odisse Cupidinem inde conjicias, quod ab illis matrem habet. Quid apud Maronem quæris in constantissima (ut jurabat ipsa) scæmina,

Veteris vestigia flammæ.

Suas Didones fert etiam nostra ætas, quæ miserrimo Sychæo non ita fideles sunt, ut successorem tori Æneam timeant, aut velint aversari.

Sed neque hoc cogitet orba mulier: certè ineptum est tamdiu jacere in lectulo, & in se sævire otio, fuga, tenebris, divinorum quoque abstinentia (nam tunc temporis ad templum non itur) cum jam dolor evanuit.

Jure irascimur tyranno illi, qui vexatæ tribus plebi laborem etiam imperavit, lege lata ut singuli in domum regiam definitæ mensuræ vasculum quoddam afferrent, quod nisi miserorum sudore impletum obnoxios potestati cives non absolveret. Hujus certè scævitiæ pars est ille mos, quo jubente per mentem aut flet mulier, aut flentem imitata, improbe facit, quod neque sapienter ageret, si germanus ex affectu dolor, eadem vi tempestatis quæ incipienti fuit, ad id usque tempus prorogaretur. Quanta naturæ injuria prolixior fletus! Illa enim hominum amantissima parens effecit, ut nemo possit valde dolere, & diu: Et immanem credi volumus, dum finitas lachrymas circulo quodam mœroris revocamus ad initium, & longo fletuum apparatu veluti probamus violentissimum aliquid durare potuisse.

Dum

Dum hæc ille loqueretur, cogitabam ego Christianam sanctitatem pollui ejusmodi lachrimis, neque licere orbe converso, tanquam adhuc staret antiqua gentilium superstitio, ea mœstitiæ larva insultare funeribus: nec multo post silente Asterio, quid mihi in mentem venisset, his verbis aperui.

Apud infideles certè, tristitiam fingi, non omnino indecorum videbatur, dum & fictitios Deos colerent, neq; à cultoribus profundius deberent lachrymæ; numinibus veriores, Apud illos omnia falsa; Oracula, Auguria, Imperatorum ubi homines esse desierant in Divos consecratio: quid mirum si & gemitus?

Quanta dementia ad functorum exequias conductæ mulieres non flebant modo, sed ululabant, haud referam; piget quippè narrare lamentatricum ordinatissimum furorem; quæ nisi dato signo non insanirent. Unum dicam quod ipse vidi. Asservantur adhuc pluribus in locis urnæ veteres, quæ Romano more mortuorum reliquias per tot sæcula intactos ad nos usque pertulerunt. Cum unam ex illis, me præsentem, vir quidam antiquitatis studiosus aperuisset, miratus sum phialas, (& hæc vitæ erant) ipsis cineribus admotas tanquam ad funebre obsequium. Quæ Religio, quis animus, non capiebam: Vacuæ erant, nec odores accepisse color ipse monstrabat, suæ enim vasa qualibet aromata infuscant atque inficiunt, nec impune bene olet quodcumque in hos usus destinatur. Hærentem me & vasa illa sæpius, ut ignotis sit, contrectantem non

sine

sine
cessi
rum
colle
Firm
mos
cissi
calan
M
nus
plor
rogo
qui
gnus
supe
nilia
obse
tuos
man
plac
feran
So
bant
relic
illis
exco
stu
subst
amp
cept
stra
rent
C
fabu

sine voluptate aspiciebat is in cuius ædes concesseram, visurus quidquid antiquorum operum multo labore, nec minore felicitàte collegerat. Tum ille: quot phialas vides, ô Firmiane! tot vasa doloris credi voluit lachrymosa antiquitas, dives aquæ, quam nunc parçissimam ex posterorum oculis vel teterrimæ calamitates eliciunt.

Magna olim amicorum impensa, amici funus: dum corpus circumstante plebe inter plorantium gemitus vota; manes ad ferales rogos invitantium, subiecto igne cremabatur, qui chariores homini fuerant, in amicitie pignus dabant igni quodcumque pretiosius in supellectile fuerat: miles ensẽ, mulier monilia, vestes; & si magis urgeret dolor, tristiori obsequio etiam comas. Tanti erat mortuos demereri, ut & calvitio deturpatæ maxiam inde laudem usurparent, neque magis placerent ad rogos, quàm cum formam amiserant.

Soluto ignis officio; oculis, manu, ore legabant religiosos cineres amici: & ne lignorum reliquiis improvidè miscerentur eandem cum illis urnam habituri, quod hominis fuerat non ex colore tantum, sed etiam ex pondere & gustu secernebant à ceteris. Putas hîc dolorem substituisse? major inde lachrymarum vis, ut ampullis, quas hîc vides, studiosissime exactas charissimo cineri superponerent, & distracto fati sçvitiâ amicos saltem fletus sequerenturs.

Cum hæc ille dixisset, ô historiam simul & fabulam inquit! quid enim verius; nam de
te

te legisse non ambigo, ad mœroris ostentationem ejusmodi phialas in sepulchra comportatas fuisse: quid falsius, lachrymis plenas; cum dolor in promptu non sit, ut arbitrarios fletus quoties postulatur, proferat: & tot aquis vix sufficeret ingens plorantium turba, quot quisque illorum affirmabat se dedisse mortuorum exequiis?

Quod ambitiose tanquam suum promebat fictitius mœror, hoc putei dabant, & mutuatus è fontibus latex; additis ex arte gemitibus, publice audebat profiteri se lapsum ex oculis, ut crudelitatem fieri solaretur officiosa illa in mortuos pieras, simulque crederetur immaturè raptos sui desiderium reliquisse: Si hoc unus tantum fecisset, illum proculdubio inter amentes numeravissent; sed quia Romæ laborantis istę ineptiæ tunc erant, nec sapere licebat, sanitatis patrociniū erat, insanientium turba.

Idem certè apud nos error. Morém tolle, ex cujus imperio viduæ nobiles per menses integros tenebricosæ lugent, nulla audebit in hunc ludum doloris convocare amicos, neque eâ fronte erit ut tamdiū inter tristitia, gementi similis, jaceat exceptura in lectulo per ordinem solatia singulorum. Sed nullo pudore fit quod probat consuetudo, & in dignitatis argumentum vulgatur compositus dolor; tantoque apparatu strepit, ut jure dicas mulierem ad mariti funus rem comicam agere, cū utique personam gerat, & in theatro lachrymas fundat.

Brevem certè solitudinem non agrè concesserim

cesserim nobilibus viduis; occultando dolori apertissima est, quem prodi, dum novus adhuc magis obstinate audet rationem amovere, non est honestum. Paucos tum ex aminis acerrimi mœroris socios matrona habeat, illisque si opus est, adiutoribus utatur in doloris levamentum. Isti non spectatores erunt, sed medici; & solatium lubenter tristitia admittet quod credetur simplicius. Lenito utcumque dolore cæteris etiam locus datur, ne abjectam nimii mœroris durezza urbanitatem existiment. Sed hos jam æquiori vultu, nec jacens, ad solis conspectum matrona suscipiat: & se sapientem, se Christianam eæoris sermonumque modestia profiteatur, ut iacturam fecisse agnoscas, conjugemque dilexisse; sed & paruisse necessitati, quæ superbè dolentes, reluctantesque ferit atrocius.

Pietatem autem ex nimio luctu negligi, ingens culpa: neque enim à divinis dispensat dolor, maxime immixtus à Deo ut humana contemnas. Accepta calamitate sacris non interesse, vindictæ quædam species est. Deo exprobrantis suam favitiam, quod fletilachrymis noluit, negantisque ei cultum, qui petenti uxori maritum negavit, relictamque coëgit ad gemitus. O viduam verè fractam! Ita toro est affixa, ita deficit, ut stare, ut scipione tremebundas tibias fulcire omnino nequeat, & si velis querulam vehementiori sermone ad templum urgere, antequam hanc lachrymarum scenam impleverit menstruus dolor, respondet sibi potestatem ereptam; motum

in arbitrio non esse; expectandum tempus in quo dolor mature scat, assuetosque facibus oculos, solare lumen nondum satis pati posse.

Plurima quæ peccant eo in luctu mulieres prætereo, ut ad alia veniam. Conjugalem amorem nulla re fortius probari existimant quàm ejusmodi lachrymis, quas si parce effundant, oculata suspiriisque incubans tot adventantium turba, non amasse, non satis æstimare jacturam suam, statim vulgabit. Flendum ergo non modice: & illa majori laude digna censetur, quæ veluti quædam altera ex fabulis Cyane in fontem veris, stratum primò mox proximos quosque aut perfundit, aut mergit.

Aliquæ apud barbaras gentes mulieres in ignem qui comburendis maritorum cadaveribus accensus est, se præcipites agunt, ut eodem fato utantur, videanturque dilexisse quibus jungi vel in ipsa flamma exoptant. Sapientiores credis viduas nostras, quæ lachrymarum fama probare ambiunt amorem suum? dabo distinctionem, tu judica. Apud *Indos* incendio viduæ pereunt, apud nos naufragio volunt videri periisse.

Turpiter etiam flere quæ tam improbè lugenti si placet argumentis demonstrabo. Quid ita in amisso conjugè deslet mulier? cur ad patris, cur ad matris funus modestioribus lachrymis tingitur, & minore negotio, cessantibus amicis, ipsa sui doloris curatrix solatium admittit? At maritum perdidit, ais mulier, & præstat parentes amisisse. Illud ne honestè & sine verecundia dixeris? illos à natura accepisti,

pisti, istum à te; sine illis esse sustines, sine quibus formari; nasci, ad istud usque tempus perducere non potuisti? ô quàm durius separari à conjugē! voluptatem luges, an subsidium? nam utrumque ab illo. Tori solitudinem si quereris, venis in suspicionem deliciarum: si te destitutam ais, nec sine conjugē fatis validam, ad repellendas nascentis ex ejus obitu invidiæ, fortunæve injurias, quis non videat istud lachrymarum officium tibi conferri non marito: & te furiosam effici non vi amoris, verum deperditę fortis quam tibi servaturus erat, desiderio?

Præterea videtur quæ tantopere priorem maritum dilexit, alium facillimè posse optare; ad hoc enim tendit amatorium temperamentum, & natura suam jacturam pluris æstimans quàm sinat morum gravitas, & laudabile pudicitie frigus. Quæ summè casta est mulier, non sine aliquo rubore fatetur se suum maritum vehementer amavisse, & licet absque crimine istum adhuc ignem foveat sine suo, Vestiarum tamen more prudentissimè occultit, non quia prohibitus, sed quia ignis est, nec decenter muliebris honos profitetur flammam suam. Quanto putas ardore flagrat illa, quæ mariti absentiam tormentum suum vocat; quæ tot acerbissimæ desperationis vocibus Æthneum quoddam incendium præfert, siquidem scintillas ejusmodi tantamque fumi caliginem nisi ingens calor non emittit. Vasta profectò delitescit in illo pectore ad nutriendum ignem materia; & quis credat viduam aversari posse omnes viros, quæ ad unius con-

tabernium, ne quid gravius dicam, tanto fervore succensa est?

Mihi nuper dicebat aliquis plurimas esse quæ ad infidias lugent, ut cum ex fletibus apparuerit, quàm constanter, quàm tenerè amaverunt, novo dignæ marito habeant, & ita in hanc pedicam doloris incurrat imprudens aliquis procus, sui facilitatem amoris fortè luiturus proluxa pœnitentia. Hanc certè lachrymarum vafriliem neque mihi facile persuaserim, sicut neque viros inveniri qui anatum fluvialium more ad has aquas ab aucupe Cupidine capiantur. Stultè potius quam solerter illas mulieres flere existimem, quæ suos questus ita obstinatè protrahunt; levissimi enim cerebri indicium est iste dolor, sive ad veritatem, sive ad fabulam ducitur, & æqualis insanix videtur, aut se cupere esse infœlicem, aut ab aliis æstimari.

Si maritum sapienter amavit vidua, sapienter & doleat, jam enim ille in tuto est: exivit hujus vitæ miseria: ultimam hanc absentiam ex brevioribus aliis, quæ toties dulcissimam societatem non prævisæ interciderunt prægustare mulier debuit. Cæterum Christiana est, neque illam decet insanire, quia suus conjux vitam amisit redituram meliorem.

Ampliora dicere in hanc sententiam animus erat, cæteri; expectabant; sed adventans in funebri veste Theodorus, ad breviter compulit. Mirum fuit quod vultus cum veste pugnabat; nam solitò hilarior videbatur, & lugubria indutus ad risum invitabat. Cum hoc ego primus notassem: scis quid in mentem

venerit, inquam ô Theodore? Non unus homines, aut certè Chymera similis, quæ leonis rictu, & serpentis cauda à seipsà dissentiebat. Verùm loquere; nam ni fallor referenda attulisti. Tum ille: cur ita diversus sim, & suble-
tiori vultu vestis lugeat, nemo vestrum dixerit: anthitesim tamen illam, prælium illud, non verborum, sed rerum, nullus cum explicuero mirabitur, neque me ineptum oratorem existimabit, qui hanc in me figuram silens expressi.

Hyppiam virum nobilem, & bellica etiam virtute notissimum, scitis in media ætate, dum apud externos famam quærit, diem suum obisse. Nondum trigesimus effluxit dies ex quo tristissimum nuntium fulguris instar, improvise ictu Flaminiam uxorem non perculit tantum, sed pene exanimavit. Quid apud amicos mentiar? rem aperiam. Virum suum nescio qua animi dissidentia non oderat quidem Flaminia, sed frigide amabat. Multum ad communionis non spontaneæ egritudinem, quod ex illo nullos susceperat liberos, quibus mitigari posset necessaria illa, & nisi mors intercederet, in multos annos duratura societas. Male diligebat uxore adeò Hyppias non tulit, ut sua illi domus durior esset quocunque exilio, & abeundi consilia, indices tristior, meditaretur. Vicit tandem impatientia virum: excessit Gallia; quæsiturus in alieno solo quod sua illi fors in patria negaverat: nec infelicitè aliquandiu inter fœderata arma versatus, aëris intemperie novus in ea regione homo, inter inutiles, dissentientesque medicos paulò post extinctus est.

Extemplò nuntius destinatur ad Flaminiam qui conjugis primùm in valetudinem, mox periculum, fatum denique ex ægritudine diceret. Illo adventante Flaminia parandis quibusdam choreis (nam Bacchanalia instabant) intenta erat: & quâ venustate ad fidium concentum vestigia flecteret, discebat à musico. Ut lepidissimè saltantem nuntius advertit, dissimulato dolore cogitabat quàm tristitia afferret molestissimus tripudii perturbator, & tacitè mulierem miserabatur, quæ præcipitanda in acerbissimos gemitus, eâ mentis alacritate mox futurum dolorem acuebat. Finita saltatione, tremens accedit ad viduam, & se quædam afferre significavit, quæ solitudo meliùs exciperet; neque enim audiri debere à cæteris, & ita imperasse qui miserant.

Mox ut in proximo conclavi solus adfuit cum muliere, rem illi pandit ex ordine, ad morbum moveri visa est, ad periculum dubitavit oculus an fieret, ad mortem aliquot lachrymas fudit, stupente nuntio, quòd ipse matrona tristior, in fletus solveretur. Mox obfirmato vultu; ad illum Flaminia; & nemini quæso dixeris. Scis Bacchanalia instare, instruitur publica saltatio, ut vides, cujus ego pars nobilior: jam ad hoc paratæ sunt vestes, ut Orphei fabulam senæ cum tot viris mulieres referamus; & me, si placet, o homo! proximis diebus videbis Eurydicen. Substitit ille, & inter flentem iratumque medius, promisit tamen nulli se dicturum ad id usque tempus quod celari voluerat.

Non multò post cum transissent lætitiæ dies, publice

publice Flaminiam admonuit fortis suæ: quantis illa clamoribus exceperit illud nuntium, quantos singultus ab imo pectore mulier expresserit nemo referat. Quid plura? colore mutato inter ancillarum manus collapsa vires amiserat, & mori videbatur: deficientem composuit subita diligentia lætulus accepit; & quia, nisi cum mense non vult finire lachrymas miserabilis mulier, jacet adhuc expectans donec nova luna admoneat fati datum gemitibus.

Comœdia hac frui quia non poteram nisi pullatus (nam aliter non licet) vestem hanc sumpsi quæ toto colore dissentit ab animo. Quamdiu gementi matronæ adfui, ex reverentia risum tenui, quem nunc nisi inter amicos solvo, coactus nec jam custodiæ patiens, ventrem credo disrumpet.

Dum omnes idolum doloris rident, facilesque eorum fletus, qui humanitatis prodigi non debitas lachrymas fundunt, & vero affectu moventur ad ineptissimum spectaculum: venit in mentem, quod de Tibulla Sempronii nepte legeram. Hæc mulier opibus fœlix, verum sex filiis maximæ spei multo clarior, cum omnes in florida ætate improvise fato amisisset, dolore victa mori decrevit. Nobilem fœminam non decebat ignobilis interitus: ut doleret, ut mater esset, urbem totam voluit scire, extructo publicè monumento in quo viva conderetur. Tot sine dubio spectatores adhibebat suo funeri mulier, ut aliquis prohiberet: sed in speciem furiosæ (nam quis credat sibi ipsi vivas exequias ornare voluisse?) stupens

populus consensit, ut tumulto inclusam, & frigidos charissimorum pignorum cineres, quasi posset pristino calori restituere, foventem sinu suo, dira fames necaret. Ad immanis fati memoriam titulus marmori additus, qui hæc legentibus proponeret.

*Plutoni, Proserpinæ, Cerbero, damnatam
Dedo animam: Vivam hoc me condo
Monumento: quietem pesteri non invideant.*

At historiam miratus & ipse Hermias, nisi te narrante, inquit, non crederem, o Firmiane! eo usque processisse doloris insaniam: sed ni fallor mulier ista citò doluit se nimis doluisse, & officioso sacrilegio sepulchrum illud violavisset, quisquis vivam adhuc, & jam tenebrarum pertasam avulsisset à mortuis. Sed ô dignam cui interitum attulerit ars sua, & ostensus plebi dolor, quem latere, quisquis verè dolet, oporat. Fleant quantum voluerint nostræ ætatis mulieres, semper Tibulla vincet: nunquam grandiori scena lussit dolor: infœlix quod Romam facilem habuit, & petenti concessum est quod timebat.

Apud oculatos iudices, anxia nimis ac negotiosa sceleris purgatio, ipsiusmet indicium est, innocentis enim sua causa fisci, minor cura pacatorque de exitu litis expectatio, & ipsa agendi fiducia, probari non malè putatur integritas conscientiæ. Libenter dicam; & nimius mihi dolor suspectus est: facillimè verum credam, si nihil ostenti habebit, tragoediisque simile; si in vitam non erit contumeliosus; si patienter illam feret, nec ad citiorem interitum

tum ferrum poscet, aut laqueos. Naturæ lege quisque sibi quàm alteri conjunctior est, & hæc quæ nobiscum nascitur ad extremam usque diem inconcussa manet charitas: putem ergo ex alieni funeris dolore hunc vitæ amorem deperdi, qui in ærumnosa quaque fortuna ipsisque facinorosorum crucibus emicat adhuc, neque cedit suppliciis? Nullus est, nisi dolor mentem excusserit; qui sincerè velit mori, ut extinctis, neque jam opis nostræ egentibus, præbeat inutilem comitatum. Itaque cum orbata viro mulier se vitam odissè inlamar, cum se dicit miseram, quòd sola remanserit, neque liceat properare suam mortem, aut mentitur, aut stulta est.

Una aliquando querebatur omnem sibi vim inferendi potestatem ereptam ab amicis! nam ad furiosas mulieris voces, ne in se auderet, omnes cultros submoverat credula familiarium pietas; inter hæc fortuitò adfuit malignus puer, qui necem optanti foeminæ, & sæpius gladium frustra postulanti, ultro obtulit, ut si tantopere cupiebat umbræ mariti misceri suam umbram non dilata morte festinaret ad conjugem. Quid ad hæc fecisse illam putas? irata gladium, retorsit in puerum, & novo dolore insaniens quæsta est, quòd arma in manus darentur, quæ negari, humanum erat; quòd si fastidio cæteris esset sua vita; quòd hæredes expectatæ dudum successioni acerbè inhiarent; juravitque se omnibus quibus posset modis, dies suos prorogaturam in eorum malum, qui ministro puero usi, periculum necis fecerant.

Non ita flent, quæ ex animo; modestior per omnia veritas. Quæ ab arte est mœstitia, imitatione furoris fidem quærit, qua meretur destitui, dum grandioribus indiciis probari ambit, quàm quæ factus ad naturam dolor habere consuevit. Longe abest à mœrore, solemnis mœror. Ubi tot ceremoniæ, crede mihi, dies festus est.

Per id tempus occubuerat eximii meriti vir, & secundæ à regibus nobilitatis, Turritius: & quia ad solatium destitutæ uxoris sæpe me vocatum fuisse omnes sciebant, postulavit Asterius, quomodo hanc illa ærumnam accepisset; nam plurima, nec certa, de ea re loquax fama vulgaverat. Gratissimum mihi fuit ea enarrare quæ taceri vix poterant absque virtutis injuria, & in scœmina principe non quæsi fletus exemplum proponere. Sed quia, inquam; visa est aliquibus altius ingemuisse quàm sua postulabat calamitas, ab sublatis conjugis dotibus facillimè efficiam, ut effusissimas lachrymas haud æquales damno existimetis.

Absolutus princeps, naturæ opus ingens, & multi temporis labor: id tamen ille Turritius fuit, ita in bellum genitus, ut generosiores alterum, aut prudentiores non tulerit sua ætas; ita deditus pietati, ut inter acerrimos familiæ motus, fluctusque militares, ad quos vel genio honoris, vel negotiorum multiplici sorte adactus est, religio emeretur.

Adolescens celebre apud Batavos armorum tyrocinium posuit, spe quam vel à cunis propè fecerat, suæque ætate grandior; & procedentibus

bus annis, statim ut in virum crevit, non suis tantum reverendus; sed & hosti, qui in eo summa omnia mirabatur sæpè humanissimum expertus, dignumque à quo vinci optarent quicumque non habuissent fortunam propitiam. Nullus enim armorum dux in illa regione aut scelicius pugnavit, aut sobriè magis victoria usus est, ita potens sui, ut nisi ad arbitrium non ferociret, animumque quem in pugna vehementissimum habuerat, mox civili consortio redditus, omninò posuisse videretur.

Suus olim pater novitate erroris illectus defecerat ab Ecclesia, & quamdiù Turritius putavit se paternos ritus retinere inoffenso Deo posse, nemo ardentius sectam illam aut professus, aut tutatus est; sed sagacitate ingenii, & eruditissimorum virorum congressu statim ut fraudem detexit, tanto affectu agnitam veritatem coluit, ut neglecta fortuna stipendiisq; ingentibus, eam publicè amplecteretur, aliisq; proponeret.

Catholicus ad majora certamina vocatur, & in susceptæ fidei exercitationem, pro hoste ipsam quam despexerat fortunam habuit, eosque injuriarum suarum memorem, ut iratam placare, nisi satiatam malis, non potuerit.

Dum illa sævit in Galliis, invitatus à Pontifice, ut Ecclesiasticis copiis præficeretur, sue virtutis spectaculo totam Italiam implevit; nam regio prope honore ubiq; exceptus, non sibi major visus est, sed manifestior, eaq; morum suavitate dignitatem temperavit, quæ omnem invidiam amoveret.

Compositis ex insperato rebus in Italia, dam
suas hic varia prudentia instaurare nititur, in
novos turbines delapsus à se nunquam discessit.
Idem animus, idem vultus qui in prosperis;
incoelix ita foelicitatem optavit, ut aut lentam
expectare quietus posset, aut temnere aver-
sum æquali semper per omnia robore, neque
unquam amicorum solatio, vel temporum
cursu egens ut mala toleranter susceperet. Quin
& sæpè risit suam calamitatem, & fortunæ lu-
dum, suum fecit; ex virtute, non ex rerum suc-
cessu hilari, & in Deum etiam, per tot familiæ
clades, quas beneficia vocare solitus erat, quàm
antè propensior. Instar prodigii fuit quod refe-
ram; cum in deterius irent domestica nego-
tia, & ipse intercepta libertate aliquid etiam eo
malo durius non metueret quidem, sed expe-
ctaret: testem suæ alacritatis Deum esse vo-
luit, & voto emissò, sacellum lætitiæ Parenti
Mariæ nuncupavit, suis sumptibus mitiori
tempore, si ita Christus annueret, excitandum,
ut pro signo posteris foret, quam libenter Nu-
mini accedens, libertatis jacturam, cætera-
que adversa eo disponente pateretur. Liber
postea, ductisque eodem animo per aliquot
annos non mollioribus negotiis, sibi demùm
ex merito fortunam Turritius conciliavit.
In aulam receptus ita volens hereditario prin-
cipatu cessit, ut acceptis à Rege nobilibus
prædiis, etiam latiùs dives esset atque secu-
rius, mediam scilicet Galliam, non litigio-
sos, ut antea, fines, aut laborantem sub ho-
stium metu potestatem habiturus pro custo-
dia. In secretiora deinde consilia vocatus,
osten-

ostendit non luce magis quàm sinceritate ingenii, quanto regiae authoritatis, & securitatis publicae detrimento tamdiu abfuisset. Aulae dicebatur bonus genius, illoque avidè fruebatur Gallia, quia tardè, & negotiorum variae implicationes ejusmodi virum maximè requirebant, qui imperturbata sapientia animique magnitudine tot valeret nodos solvere, qui alia manu divelli vix poterant, aut omnino amputari. Ita Regis bonum amabat, ut & plebis: privati commodi ad honoris normam non mancipium, sed dominus; ut hostium, sic & opum domitor, quas nisi effundendas non optabat.

Mirum est, ab eo Regi tum gratiofo nihil timuisse suspiciosissimum vulgus; expectasse autem ea omnia quæ publicam felicitatem constituunt. Nullius cupiditatis labe maculavit gloriam suam; omnia in eo perficiebant uno vestigio incedentes, prudentia & integritas. Ubi inter domesticos agebat, nihil illo humanius; raro imperabat quæ rogari salva dignitate poterant; cum humilibus amicis, non cum subditis, versari Principem putares; adeo officiosè accipiebat officia, aut etiam postulabat.

Quam chara autem illi Leonora uxor fuerit, & ipsa clarissimo sanguine orta, inde agnoscas, quod superstitem illam cupiebat; quod secretorum omnium conscientiam semper habuit; quod qui sibi acerbissimos casus non timeret, delectissimæ tamen conjugii vel levissimæ quæque mala metuere, non existimabat armorum probrum, aut virilis fortitudinis injuriam. De-
cem

cem ex ea liberos suscepit, ita partita in ambos sexus familia, ut natos natarum numerus æquet; in omnibus eadem omnino virtutis spes, germenque honoris. Masculos jam commendat suus ardor, & majora spirans animus quàm quæ privatorum studia esse soleant; totus in illis pater est, tota generosæ stirpis majestas. Sua virgines modestia ornat, moresque adeo compositi; ut in exemplar editas putes, ita foeliciter sapientissimam matrem referunt.

In mariti funere tot certè argumenta doloris uxor habuit, quot ille ingentia merita prætulit, quot Heroum publicas dotes, quas in eum, ad sæculi nostri stuporem dicam an decus? liberalissima manu natura congesserat. Nam ejus modi viro privari, quid aliud quàm orbari virtutibus?

Adde animorum concordiam, adde & calamitatum societatem, ingens amicitia vinculum, ipsaque morum similitudine sæpe tenacius: Quantùm enim ad amorem confert eodem fulmine afflatos sua miscuisse solatia, simulque dejectos à fortuna communibus votis in unam spem incubuisse?

Nihil autem putas ea in ætate obiisse Turritium, quæ valentior cæteris, ad maxima quæque negotia vires sufficit? eo tempore quo genio illo maxime indigebat Gallia, intestinis dissidiis à se miserabiliter discedens, & fastidio ministerii, sibi quàm hosti nocentior; eo denique Regis favore, qui familiam tot exhaustam pace belloque sumptibus; novis incrementis aucturus erat, si illo diutius frui maritum

ratum funus sivisset. Magna doloris causa, vir fortis præcipiti fato sublatus, destitutum optimis consiliis regnum, foelicitas occidens, cum nascitur.

Quo autem modo in unius casu tot conglobatas afflictationes Leonoram tulisse existimas? vehementer certè constanterque doluit: neque enim vulgari fletu, & citò finituris gemitibus tantus vir lugendus erat. Est etiam aliquando lachrymis ex sua vastitate & perennitate dignitas; & æquitatis iustissimus ordo censetur, amissæ rei pretium testari solatii tarditate.

In eo tamen luctu nihil admissum est quod erubesceret ratio, aut Christiana pietas improbare; non dirus clamor, non acerbis questibus ad adstantium tædium verberatus aer latentis impotentiae signum dedit. Ut ingentia quædam flumina nullo aquarum tumultu volvuntur in oceanum, placidissimum olei cursum imitata, sic ea fletuum largitate manavit Leonoræ uberrimus dolor, ut propè vocalis non esset; alta quies cadentes lachrymas comitata est; & si lenissima suspiria condonaverris, quæ interdum premente mœrore laxabat anhelum pectus, aurora ipsa matutinum rorem non stillat majore silentio. Non lucem, non cibos, non societatem aversata est, sui cæterorumque mortalium hostis: & licet ex Genio doloris turbam importunè solatia ingerentem declinaret; amabat tamen cum illis versari, qui divinis colloquiis mulcebant gemitus, & æternorum æstimatione minuebant brevissimæ foelicitaris pretium, quæ hæc inter
tot

tot adversa vix purè & ad arbitrium emergens fulguris instar, statim perit ut nata est. Nunquam major de egenis sollicitudo fuit quam cum cæterarum rerum oblita videbatur: quod de vestium, quod de dignitatis cura detraxerat, Deo dabat. Ad dolorem crevit pietas. Absentem maritum, ut sæpius ab illa audiui, levissima noxa, etiam si potestas concederetur, sibi reddi minimè optasset; exanimem namque, quia sic ferebat providentia, amabat in tumulto; & renitente natura horrenteque, quod hominis est, lubens tamen, seque fortior, amplectebatur lachrymarum materiem.

Illas ita effudisse non constantiæ labes fuit, sed amarissimæ pietatis officium, & conjugalis amoris validissima lex, cui certè nemo obtrectet, nisi qui hominem abiecit, ut inter feras percensetur, aut rupes. Nobilissimum Principem, quod mihi certè multum dolet, ipse non vidi; sed ex plurimorum testimonio, qui cum propius novere: famæque ipsius integritate illud certissime didici, dignum omnino fuisse, qui tantæ uxori olim traditus, tantis post obitum suspiriis ab ipsa ploraretur.

Hucusq; Anagnius ex modestia siluerat; sed cum de viris mentionem iniecisset, qui & ipsi aliquando ineptissimè dolent, invitatus à cæteris sic in eos invehì cœpit. Viriliter viros peccare quamvis lex prohibeat, ferè tamen consentit opinio: neque enim turpe existimatur illos irasci: ad singulare certamen provocare hostes, & rei familiaris impendio sectari famam, quæ profusionis damnosæ sola ple-
um

um.
 nen.
 V
 præc.
 dace.
 quis.
 max.
 inter.
 scen.
 lium.
 diffi.
 nis,
 iam
 ga,
 pida.
 C
 quã.
 legu.
 nen.
 qui
 quò.
 solo.
 nesc.
 eun.
 C
 dion.
 rit,
 si A
 etia
 min.
 ridi.
 nos
 ta n
 que
 gen

um. Sed virum ad muliebria vitia descendere, nemo tulerit.

Vix honeste plura quæ in sexu digniori præclara sunt, imitetur sexus alter: nam audacem foeminam, provocantemque pericula, quis ab impavida mente æstimet, cum tamen maxima virorum commendatio sit, si strenui inter formidanda quæque stent, & etiam quiescentes hostes laceessant, ne aut timuisse prælium, aut minus alacres suarumque virum diffusi, expectasse videantur? Metus in foeminis, pudicitie non tantum est securitas, sed etiam ornamentum; neque illis probrium, fuga, quoties periclitatur fragilis honor, & trepida celeritate servandus est.

Orbem etiam peragrarè, ut advertat ipsa quàm pugnent diversarum gentium ritus, ac legum condendarum disciplina, si velit mulier, nemo non damnabit mobilis animi impetum qui intra patriæ fines arctari se non patietur; quod scilicet mulieri decentius sit in natali solo pacatioribus curis immorari, orbemque nescire, cujus partes tanto vitæ tumultu ob-eundæ sunt.

Quin & jure foeminam reprehendas si grandioribus disciplinis se tradet; & barbarum erit, novumque (neq; assueta viris feret schola) si Aristoteles inter ac Ptolomæos, numerabis etiam philosophas, astrologas. Ad hæc nomina ridere vos haud certe miror; illa enim ridicula esse prorsus effecit, non modò apud nos mos receptus, ut ad illa scientiarum secreta non admittantur mulieres, sed naturæ quoque justissimus ordo, ut in rem domesticam genitæ, altiora non sapiant. Hæc

Hæc tamen omnia in viris laude digna: Et Hercules, quòd multùm erraverit, monstra ubique gentium debellaturus, Illustris habetur inter Heroas; nullusq; Archimedem culpet, quod neglectis quæ circà se erant, familiarius in Coelo, quam in ipsa terra egerit. Non factuè magis fortiorem sexum imitantur in plebisque rebus mulieres, quàm nos illas, in luctu ac lachrymis; & nescio majori ne dedecore pensum, an dolorem trahamus, cùm aliquem ex nostris fatalis illa necessitas tulit quæ ideo universorum est, ne pars justè quereretur, quòd æquali sorte admissis in hanc vitam omnibus, exeundi tamen lege aliquos natura discrevisset à cæteris.

Quoties amputatur vitis, longo fletu manat, ut penè ex lachrymis credas non sine sensu doloris jaeturam ramorum fecisse, quos tamen officiosa manus tulit, ferrumq; ex vulnere benèficentius, quàm si pepercisset luxurianti: Cæde robora, patientissimè ictus perferent, & nec stilla decidet qua suam orbitatem defleant. Eadem sit inter mulieres virosque distinctio. Quid nobis blandimur fortitudinis opinione, si utrique sexui æqualis sit mœroris fletuumq; pertinacitas; si amicos, famæ nostræ non minùs, quam salutis cōsulentes, amovemus à conspectu; si luctum fovemus, quem vel leviter admisisse, totum est quod virilis honos sinat, ingenitaq; rationis illa dignitas, quæ negante Deo (ut penes nos esset potior consiliorum pars, & civile imperium) non reperitur in foeminis!

Lugeant illæ, quia afflictis ut plurimum deest maximum ex remediis, judicium; & se

moll
fex
forti
gam
nobis
cis ra
fulci

U
licet
conf
re ex
quar
infla
mun
mun
pete

H
nost
eand
xore
deò
pœn
nihil
men
latu
ciner
lun
aude
nece

P
cura
ipso
esse
peq

moll

molles calamitatibus præbeant, quòd ad illas sexum hunc (qui flecti facillimè debuit, ne fortior insolesceret) natura non duraverit. Surgamus nos in adversa, & in mortem ipsam sive nobis jam vicina in luctum venit, sive ex amicis rapit aliquos, quorum vita fortunæ nostræ fulcimentum erat, aut solamen.

Ubi adsunt quæ dolorem vincant, flere non licet, aut saltem non diu: & etiam brevis illa consternatio animi, quæ tam cito virili pudore excutitur, dedecet nos; quid enim aliud quàm nobiliorem sexum, Tiresiæ alicujus instar, per aliquod tempus abjecisse, in turpissimum experimentum, ut promentibus nobis mundus sciat, utra fors, maris, an fœminæ, expectenda mortalibus.

Hac tamen injuria non pauci dignitatem nostram infamant, & lugentes mulierculas, in eandem scenam adsciti, imitantur. Amissa uxore quosdam videas prolixitate moeroris addè omnibus molestos, ut ingens censeatur poena in eos incurrisse: nihil animovolvunt, nihil loquuntur præter uxorem: & in condimentum cujuscumque sermonis, cum ipsi palatum amiserint, non pensato aliorum gustu, cineres miscent. Flere vel lætiores quosque volunt, quia ipsi aut nequeunt ridere, aut non audent, prohibente consuetudine, cui parere necessitas est, &, ut putant, etiam decor.

Privatæ sunt conditionis? Cessat familiæ cura, ut testem doloris segnitiam habeant, ipsoque larium squalore ostendant illam abesse, cujus industria nitebat jam neglecta, propeque inutilis supellex.

Magi-

Magistratum agunt? egredi ad publicum munus, dolor non finit; licet gemens, & tardas leges incusans, miserrimæ plebis egestas fores pulset, & non uno ore queratur, parere jus mœrori: uxorium judicem non flecti aliorum lachrymis, quia suis intemperanter indulget; & proprii fati impatiens, non advertit ceteros durius premi, dum ipse invocatus, urgentibus malis non adhibet nisi ferum subsidium.

Si per idem tempus, & hoc fieri posse quis dubitat? ejusdem dignitatis plures ea insania simul laborarunt: quid tristius sub calamitatis publicæ ictu Roma pertulisti? dum

ferale per urbem

Iustitium. Laniit plebeio rectus amictu

Omnis honos: nullos comitata est purpura
fases?

Ad suorum funera lugubri veste Cancellarium indui vetat in Gallia, sive consuetudo, sive lex: ut à primaria illa dignitate ceteræ discant, magistratum, nisi sapienter doleat, & privatos affectus subdat publicis curis, nocere civitati. Exiguo licet tempore sol luceat, dum eclipsim patitur, quid tamen brevissimis tenebris orbi funestius? certè magistratus velut quædam sydera, ex alio lucent; sed quid ab illis boni expectes, si plus animo quam veste atratos longus dolor obtenebrat? Passiones in iudice si non extinguantur, saltem lateant, & ex nimio dolore nemo inferat, ceteras etiam suas contemnere leges, licet cautiùs à recto aberrant, & integra fama jus proterant, cessatura ab injuria, quoties spectatorem invenerint.

Mœr.

Mœrori non benè aptatur dignitas, supra illum est: Ineptares, lugens Senator, & mulierum more in flebiles voces erumpens: Eviratus, quid indicat? cum non nisi viros ea munera admittant.

Sacerdotem verò suprà cæteros dolori imperare debere, ex hoc conjicio: quòd apud Iudæos Pontifici prohibitum erat, etiam in luctu publico, religiosas vestes scindere, cum tota plebs sua ad calamitatis significationem injusta laceraret. Unum erat in quo Pontifex afflictae plebi per omnia accedebat: si videlicet nomen Dei à blasphemis, illo audiente, violaretur. Nam tum sacræ vesti non parcebat sacerdos, ad cætera durus, & ex dignitate dabat lachrymas, quia causa fletus, lætum nomen, & contemptu Religionis ardor. Sacerdotem quidem decent lachrymæ; sed quas animæ morientis funus expressit. Quid facilis ad alia busta movetur, ubi nihil sacro gemitu dignum? flere tantoperè lubet, ecce tristiores exequias, homines, qui cum Deo morui sint, vivere se credunt, & suo putore infestant quod vivum superest in Ecclesia: ut saltum scias, quod Afer ille agebat, in media hostium carnificina, nihil putrido inimico esse suavius, aut salubrius, cum foetore peccantium iusti laborarent, neque majus periculum adsit, quàm quod instat à mortuis.

Militares autem viros dolore frangi, ejulare cum uxorem aut liberos morstulit, quid ineptius? Quis enim credat imbecilles ad eò animos, hostiles impetus retundere; patriam tueri armata ferocia posse, & pulverulentos, nec
cruore

cruore minùs, quam sudore madentes, inter vulnera, & ferientium cæsumque horridas voces, palmas legere, quæ nec viris fortibus contingunt, nisi renitentes audax manus abstulerit?

Dicam ego etiam quod vidi. Apud nos vir erat à puero inter arma educatus, nec tum mollis habebatur. Amore captus, uxorem expetivit, duxit, amisit. Neminem iniquiùs ensen tulisse ostendit dira separatio: ita flevit, ut fleat adhuc. Nulla ei nisi inamœna societas: solatia fugit: odit vivos, inanis umbræ desiderio, & in vacuis ædibus, vix unicum servulum ferens, aut uxorem, aut mortem invocat

Amantium Numen.

Nihil ferè præter imaginem mortuæ lubens intuetur, picturæ jam maritus non mulieris, artisque quæ colorum ministerio foeminam reddit insanus mirator. Tanquam brevi moriturus, testamentum conscripsit; in eo non tantùm cum uxore sepeliri vult, quod nemo improbet; sed marmori quoque incidi suas lachrymas, suos gemitus: & ne desit poëta, carmen ipse condidit quacumque elegia flebilius, quod qui leget, vix credat militem virum. Quid posteros scire opus est ejusmodi hominem insomnes noctes duxisse, ex quo decessit uxor: ab illo funere, solem nullo dies mundo dedisse nisi tetros, dignosque quos nox solitò promptior obvolveret, ac deleteret oblivio? desperato non sufficit, ad sui mœroris spectaculum ætas sua; nascituris scenam ornat: per plura sæcula dici vult, nul-

lum

lum
moe
I
sebi
Pho
dign
sint
cæte
tur
sua
scia
run
teso
cun
lam
pter
F
sent
sus

P

M
dor
tho
nat
sæp
C
præ
suis
viss

lum unquam extitisse stultissimi doloris commœdum meliorem.

De isto homine jam audiveram. inquit Eusebius, & viventis epitaphium legi, in quo se Phœnicem inter maritos vocat, solumque dignum propter quem nuptiæ à Deo institutæ sint. Nemo decentius luget, quàm qui sibi: cætera, probant testes; dolor, maximè probatur si nolit, si respuat. Neque tamen solitudo sua arte catet. Multi non videri optant, ut fiant: & perversa via famam doloris querunt, dum amant ubique vulgari, ipsos delitescere: non esse ex illis qui clarius gemunt cùm audiuntur: denique non contagiosa calamitate laborare, cum miserum præter se optent neminem.

Hæc Eusebius, quem cum cæteri probassent, Hermias nova hilaritate ad sua visa reversus est.

P U E R I P A T R E S.

SECUNDUM SOMNIUM.

MAgnum sibi Theatrum homo, qui omnium apud se rerum imagines, etiam dormiens, fingit simul & intuetur: cæcus author, spectatorque operis sui, & ita frequentè natus, ut in ipso strato, ubi maximè solus est, sæpissimè turbam faciat.

Cum hoc exordio, cæteris quæ dicturus erat prælusisset Hermias, novum somnium proposuit, priore obscurius. Ad ea tempora remeavisse me arbitrabar, inquiebat ille, quibus in
angu-

augustiorē imperii formam ex optimis civibus aliqui, Romæ patres conscripti sunt. Nondum marmora infano labore surgentia ea in urbe ostenderant parvitas verecundiam, divitumque superbix incrustatas domos, voluptati thermas dederant. *Ædes* adhuc ut plurimum lateritiæ; nec dum triumphales viros ita corruperat opinio, ut sordidam laurum crederent, quæ sublato servaretur. Omnia ad modestiam composita: mensæ nulla artis industria spectabiles, aut pretio suo notæ. Sellas tamen curules jam ex ebore usus receperat excipiendis Magistratibus, ut dignitatem honestaret additus decor, vulgique oculis mitesceret non plus rigida quàm formosa potestas.

Sedes illas in amplissimo atrio repleverant aliquot fenestras, iis plane vultibus quos regia fascia dignos ita censuerat mirabundus. Cincinnas, ut suus illi Rex vilesceret, postquam in confessu patrum Romanam gravitatem conspexerat.

Stupente me ad tot sapientum vetustam majestatem, subito adfuit non expectata *Clotho* Parcarum una, quas humanæ viræ stamina dispensare, afferentibus Poëtis credidit aliquando ineptum vulgus. Firma illi frons, neque placabilis; incessus modò in illam, modò in alteram partem, ea arte per varios circulos ductus, ut nescires ad quem pergeret.

Atrocissimi nuntii scæmina; nam ut in medio constitit, ex patribus aliquos quibus integrior ætas, virga cupressina, quam in manu prolixam tenebat, percussos prius, deinde monuit, in vacua colo defecisse singulorum sta-

men

men
fructu
Pat
ebu
cissi
Clo
& c
tan
ad n
min
M
fede
pau
quo
tis
fuit
fren
nun
sing
suas
pro
fere
digi
nan
Clo
C
tis v
tari
digi
ma
lor
pe l
idec
pura

in

menfatisque urgentibus lethum inflare. Non frustra loquutam probavit repentina mors Patrum quos perire fata voluerant; è sedibus eburneis omnes unà lapsi, concionem infelicitissimo vitæ exitu funestam effecere. Tum Clotho levi vestigio totum atrium percurrit, & confusum nescio quid dentibus premens, tanquam fari prohiberetur, cæteros quoque ad non mitiora pericula servari, manu, oculis minax significavit, & desiit videri.

Mox virorum turba ingens visa est in illas sedes irruere, quæ sēsiores expectabant; sed pauci admittebantur, cæteris expectare iussis quodcumque fortuna in prolixiorē largitatis pompam dare tarda decreverat. Mirum fuit, pueros vix primam infantiam egressos, frementibus viris, immatura scēlitate in senum vices suffectos, & amethystina tunica infinges, ad solutissima gaudia invitare nutrices suas, gerulos suos. Mox in sellas eburneas jam pro sedentium exilitate laxissimas, servis opem ferentibus, puelluli conscendunt, & firmandæ dignitati præco vocatus, altissimo tono pœnam in eos pronuntiavit, qui sic à fortuna evectos non numerarent in patribus.

Quid somnium illud significaret nemo satis videbat. Nam de iudicibus illud interpretari, qui adolescentes filios fato vicini, in suam dignitatem substituunt, multa prohibebant, & maximè tenerriam ætati additus vestium color: nam nec puerulos iudices habemus sæpe licet juniores quàm lex aut ratio postula, ideoque levissimos, neque amethysto sed putagaudet ea dignitas, quæ regie vicaria de-

Q

testa-

testatis, civilibus negotiis præest, & armatur in scelera.

Dum singuli hærent, & difficultate argumenti in occultæ veritatis inquisitionem ardentius excitantur, otiosus interim Hermias fenestram petit, ex qua in subjectam viam, quæ domui meæ adjacebat, prospectus erat: nec multum in ea moratus, venientem in curra cum suo adolescentulo Sabinianum advertit. Secundus illi erat filius, & jam designatus Abbas violacea induerat, beneficiumque à principe non modici census dicebatur expectare. Ad strepentis currus conspectum cum nos omnes subito clamore invitasset Hermias: ô fortunam, ait! ô somnii mei lepidissimum explanatorem! nec dum me capitis, ô amici! non vestis, non ætas adolescentuli istius in meam mentem vos penetrat? dicam ergo ardentius: Ecce ad seniorum invidiam, & nostri sæculi dedecus, puerum patrem: tum repetitis sedibus, sic ille prosequitur.

Jam consuetudo invaluit, ut si plures liberi sint in familiis illustrioribus, unus, non ille quidem qui parentibus charior est, aut primus ætate, sed qui despectior, aut postremus natus, pater dicatur. Etenim non ubique videtis puerulos quos dominos Abbates famuli vocant? Et licet sæpissimè non vero titulo in eam sortem adscitos, tunicâ tamen talari, qua sordentem humum verrunt, apud suos venerabiles & duntaxat colore dignitatis?

Abbas nomen syrum est. & patrem sonat; o quàm bene congruit Sabiniani filio somnium meum! est certè quod gratulemur homi-

ni

ni illi, qui non expectata saltem illi pueritate, illi ex generatione, aut ex canitie nomen posuit, ut scias dignitatem illam, qua jam adulescentulus fulget, fortunæ arbitrio suo cuncta maturantis, non annorum beneficium esse.

Quid autem magis indecorum, quàm eo nomine pueros insigniri, quo multæ ætatis senes, & sacerdotes? Quanto iustius infantibus illis augustissimum nomen tribuas, qui in Asia velut annosi vitæ primitias agunt, & cum canis nascuntur: aut certe homuncionibus illis, quibus cum gruibus vario eventu res est, adeoque brevis ætas, ut quinto anno, nisi nos fallit historia, in viros evadant, & senescant octavo.

Subridentibus ad hæc cæteris, longum negotium, inquit Asterius, nobis facefferet somnium tuum, ô Hermia! nisi adventasset interpres puer, tuæque nocti lucem allaturus Sabinianus, qui & ipse filium, ut audio, patrem vocat; malè imitatus potestatem Ecclesiæ, ita (teste Augustino) generantis filios suos, ut plurimos ex illis sibi patres constituat, eadem simul parens, & proles.

Quid non possit in cæteris vir iste, qui hoc miraculo nobilitavit familiam suam, ut homini ætate confecto, impubes filius patrem daret. O certè generationis portentum! ô fecunditatem prioribus sæculis inauditam! infanti patres fiunt, neque nostra stupet ætas; quippe assueta intueri, quidquid ultra rationem, ipsamque naturam immaturè crescit, nec servato rerum ordine ad conspectum orbis festinat spectaculum sui facere.

Sed quid de filio querar? ducitur miser: & quod multum ad innocentiam, nondum sapit. Quis puerum culpare potest, quod ad nutum parentis, ineptus licet, sacram vestem induerit? In Sabinianum patrem iustius cedit totum disputationis pondus, & in illo optimè agetur causa illorum, qui præcipiti ambitu filios urgent, ut antequam altare norint, sacri fiant: ad hoc enim tendit, ut video, utilissimum somnium, ô Hermia! Verum ut in causa ista, ordine quodam rationis procedamus, nec in vanum cadat tota quæstio, quæ in plures partita potest agi jucundius: tu, si non displicet, ô Anagni! an bonus pater Sabinianus sit, qui filium juniorem in gratiam fratris templo mancipat, illique opes sacras tanta diligentia quaerit, ostendes. Eusebius quàm sit Christianus ille vir, palàm faciet; illi enim pietatis argumentum optimè convenit, cum & pietatem Græci vocent Eusebiam; Et ne fugiendi laboris, aut affectati inter differentes silentii reus agar, qui cæteros ad copiosissima verba provoco, quæ tandem sit in disquirendis ecclesiasticis facultatibus providentissimi viri œconomia, ego ipse, si tempus siverit, & me tuleritis, dicam.

Tum Anagnius: In publicis judiciis non rarum est, inquit, ut is qui causæ actor crediti sibi clientis partes tuetur, in adversarium prius humanus sit, quàm sævus, & urbanissima præfatione leniat quod aculeatum, asperumque in progressu sermonis vehemens oratio habitura est. Tanquam adsit Sabinianus, ea ratione in illum invehi statui, ut me laudatorem prius,

prius, quàm reprehensorem habeat, & casuræ causæ solatium sit, aliqua hominis commendatio.

Ambos filios vir iste æquali omninò amore videtur amplecti; & ne alter alteri cedat, juniorem Deo vovit; ita enim unus dignior erit, natalibus; alius, sacris; & quam potestatem concedet grandiori sua ætas, minori dabit quoque suus ordo; ut penè nescias quis imperare debeat, quis obsequi, cum diversis titulis uterque sit fratri præpositus, & obnoxius. Eo modo justitia pulcherrimè servatur inter germanos si auctoritatem spectas, & si proventus, divitiarum etiam equalis fors, nisi ais, quia patrimonio dignior est Ecclesiæ census, præferri juniorem.

Paternæ quidem opes senioris erunt; sed eas deperdere vario fortunæ eventu potest, hostium vi, crudelitate, dolis, sua deniq; infestia; bona Ecclesiæ ejus conditionis sunt, ut tolli, ut alienari prorsus nequeant; illis frui vel negligentior quisque foeliciter potest; sua enim dignitate servantur, nec aliquis rapaces manus in illa injicere audet, nisi qui sustinet anathemate percuti, propriæ salutis contemptor, & sacrilegii infamia laborare,

Sed coactus (nam hoc certissimum) Sabini filius templo datur; sed luget, ais? illorum annorum est, ad omnia quæ non placent lachrymas dare. Invitis pueris conferri debet quodcumque illi utile judicavit maturior ætas; ut musas ille, sic tunicam odit. Veniet tempus, quo agnoscat, quàm benè suus illi pater consuluerit; nihil ea violentia optabilius

quæ ad præcipuos honores, & securiores divitias reluctantem compellit.

Addam & alia. Sabinianum aulica pravitæ & domesticæ fortunæ ambiciosa lex non adeò flexit, ut Numine avertio velit ditari. Sacras opes piè illum amare existimabis, si adstantem aris videas; nemo quippè majori aut constantiori religione Deo supplicat. Diu est quòd filio amplissimos redditus comparavisset, si emptor turpissimis conditionibus illud voluisset in illius partem cadere, quod ideò beneficium dicitur, quia gratuitum venit, nec alia pecuniæ solutione comparatur, quàm quæ vel à pauperrimo facilis fluit, si doctrina & Religione polleat; æquissimum enim Ecclesiasticæ dignitatis pretium est, scientia & pietas.

Theologos certè invenerat Sabinianus qui utilissimæ conventioni religiosam viam facerent, & tremulæ etiam conscientiæ (nisi obstitisset gravius à peritioribus consilium) securitatem. Tutio rem partem secutus eas omninò opes avertatus est, quæ facili, latentique commercio illis accessuræ erant quas patrimonium dederat, si major divitiarum cura fuisset, quàm Dei prohibentis timor, aut ardor Religionis. Non igitur inter eos Sabinianus reponendus est, qui facinorosi mercatores perditionem, stimulos, non salutem aut quietem emunt liberis, eosque sacris initiari solummodo curant; ut opulentiùs scelesti in contumeliam Ecclesiæ eas opes turpissimè impendant, quæ ab altaribus egressæ, nisi suo fonti restituantur, immaniter currunt, postquam copiosè fluentibus in honestissima quæ-

quæque vitæ officia usa est cum dignitate necessitas.

Innocentior multò Sabiniani in quærendis opibus diligentia; non alia ratione filio beneficium quærit quàm assiduitate officiorum, verborumque blanditiis. Vitorum Principum, frustrata sæpius quiete, matutinus salutator ad usque vesperam studiosa limina terit; quod non pecunia, illud postulat opportunissimis laudibus, earum tantummodo prodigus rerum, quas avarus quisque effuderit integro marsupio. Quodcumque altiori fortunæ placere animadverterit, hoc omne probat, suspicit, alieni gustus mirator, traditor sui: quis verò sacrilegii reum dicat, quem ad obtinenda beneficia tantoperè aptum efficit, non grata solummodò, sed ut tempus rerumque non una facies exigit, etiam flexuosa urbanitas?

Ne qua capiendi beneficii prætermittatur occasio, aut sedulos amicos, aut emptos non uno in loco mercenarios habet qui expectanti, vel scelericia funera referent, vel acres etiam eorum morbos qui fato vicini tot vacantis tituli candidatos in spem tumidissimam erigunt; quot sacræ dudum prædæ incubantes, vetustiore obsequio, & patientia, principibus viris commendat sua servitus. Verùm in hoc Sabiniani diligentiam vix carpo; illum enim facere quod plerumque facit divitum non ignobilis turba, illisque mancipiis addi, quæ genere clara in abjectissimas tamen preces repetito toties famulatu ruunt, non modica culpæ detractio est. Innocentem propè facit Sabinianum multitudo, & vel Catonis, si viveret, expugna-

turum probitatem exemplum. Non ad istam humilitatem suo genio agitur, sed numero, & impetu; neque cæterorum more, etiam in publico vilis est, nisi quia novit virtuti suam excellentiam nocere; securiusque ad optatos gradus perveniri, servitiorum ignobilitate, quam ingentis spiritus publicè professa sapientia.

Hæc sunt quæ Sabinianum ex parte excusant, non omninò improbè illis inhiantem dignitatibus quas plurimi dato pretio sibi comparant, ut primùm velut quidam venatici canes, quæsitum odore venditorem invenerint.

Non ideo tamen Sabinianum inter eos patres reponam quos laudabiles efficit sua in liberos charitas. Sævisimè amat ille vir, in juniore filio omninò dissimilis sibi, illorumque montium naturam planè adumbrans, qui floridi & ad spectaculum lætissimis stirpibus virentes, intus tamen ignes foveant; ex amore enim sacros proventus optat filio, quem & ipse tamen calamitosum ita vult, nesciens licet, ut nullo alio unquam itinere certus ad ingentes misérias perventurus sit puer, quàm quod pater invenit.

Molles esse posse tyrannos posterioribus seculis ostendit Neronis ætas: Princeps enim ille adeò deliciis fractus erat, ut qui solum conspexisset, vix arbitraretur effuso in tot voluptates homini, animos ad feritatem restare potuisse; interdumque irâ terribili exæstuans tantâ infaniâ furebat, ut nemo amoribus natum crederet, qui vidisset sævientem. In Sabiniano aliquid simile repereris; humanus est qui filium foelicissimum vult; atrox qui eundem

dem ad ea officia cogit quæ non reformidat modò, sed horret.

Adolescentulus iste, ut optimè nostis, ad sevia natus, nobili iugo nunquam nisi invitus & gemens cervices flectet; quæ patientiâ autem putas dignitatem ferat, iratus dignitati? Jam præcoci in sexum alterum proclivitate mollissimus puer adedò gynæceum amat, ut vix amoveri possit animadversione præceptoris. Scio hanc ætatem cupidinis telo lædi non posse, nec nisi maturiore natura aptam animam concipiendis ardoribus: verum scintillulæ istæ, future cupiditatis quædam præfagia sunt, nec ira latentis sub puerilium annorum simplicitate, ut non possit deprehendi.

Ubique ferrum, vel aurum, intimam telurem in perniciem hominis armat, aut ditat, fontes tinguntur, si per illum cursus est, vel arena ipsius pretio indicant aliquid ibi delitescere, quod miles non frustra, aut avarus quæsierit. Sol ipse ortu suo qualem illum habiturus sis media die, sæpè ostendit; neq; fallax de se ipso vaticinium; nam si emergens tristis est, vix in processu erit hilarior, lucemque suam plenis radiis fundet. Puer est, fateor, Sabiniani filius; sed non obscurè in eo ostendit natura, quid aliquando peccaturus sit, apud quem castitas, licet adhuc intemerata, nulla tamen dat præludia futuri cœlibatus. Libros odit, saltare amat, mundulus, ad fides ita jam corpus regens, ut equales suos omnes superet.

Quem ad seria expectes qui jocis impenissimè deditus, cruciatur honestissimis studiis, & priusquam ignem senserit jam mulie-

rosus didicit frigidam virtutem odisse quæ sacerdotum est, & sterilis (si ad mortalia respicias) status, ornamentum singulare ? Sed hic mos est nostræ ætatis, ut quælibet familia clarior Abbatem suum habeat, si grandiori ex liberis expetit in suæ fortunæ incrementum templo juniorem operari. Astra licet noxios ignes venis injiciant, & torridus sanguis in atrocis morbi remedium nuptias optet, uxore tamen carendum est; & quæ Dei tantummodo consilium fuerat, virginitas, sit patris avari domestica lex, nolentisque filii, & sua etiam sacra abominantis, pœna crudelis: quo quid immanius dici potest, quid acerbius; Ecce quid in miserrimum adolescentulum coniecere optat, cæca & immanis providentia, jam tunicâ talari indutum, ut quid de illo pater decrevit in primogenitum totam effusus hæreditatem, ignoret nemo. Non Deum, non naturam ipsam consuluit crudelis parens, qui antequam adolescentior filius de se posset statuere, ipso vestitu eam vitæ rationem misello imposuit, quâ jam non minùs quàm nato spadoni matrimonio interdicitur.

Quomodo felix, & fortunæ suæ placatus erit, qui à Deo non vocatus ad Ecclesiam, ad illam tamen parentum sævâ pietate coactus est; illius semper cujus amor erat conditionis inhærebit animo memoria; nihil præter venaticos canes, equos, choreas, etiam sacris indutus, & publicè psallens cogitabit ille, quem terreus pater, ut filio chariori meliùs esset, altaribus devovit. Inter ipsos solemnes Ecclesiæ ritus, offeret se frustra concupitæ voluptatis
dira

dira imago; inter festorum gaudia, imperati coelibatus truculenta lex ciet gemitus, & quæ pietatis esse videbuntur, sæpissimè erunt atrocissimi, nec professi tamen doloris, desperata suspiria.

Ea erat apud Romanos Religio, ut immolaturus Pontifex ipsam victimam non feriret priùs, quàm illa capitis inclinatione, quasi dato signo, indicasset ictum placere, nec invitam necari. Hoc à pecude expectari æquum censuerunt veteres, ne vel in bestiam inhumanitas sacrificium contaminaret, si publicis votis destinata mors, & etiam jubentibus diis placitura, à nolente susciperetur. Sabiniano velut quoddam Numen est grandioris filii fortuna; qua verò ille victimâ Deam placabit; illâ quàm maximè optat: altero scilicet filio, qui ne quidem fratris sacerdos in hoc vivit ut sævissimo Numini ipse faciat; sed ut patris manu hostia cadat, & duraturâ per plurimos annos mactatione probet miser, nihil fraternâ fortunâ, ubi sævitix ministro patre utitur, esse crudelius.

Quid filius junior, quæso, peccavit ut in Ecclesiam quasi relegatus proscriberetur? an quia non maturè satis natus, ideò nothus est? & iudice Sabiniano gravidæ ab illo uxoris posterior foetus, ejusmodi crimen, quod adulteri pœnam subeat, neque possit absolvi? Ergò nihil nisi spurium generationis ordo parentibus dabit, postquam primum ediderint, in quem cadat quicquid legitimum vel comparaverint ipsi suis laboribus, vel antiquiore diligentia venturæ soboli majores reliquerunt?

runt? ergo ut quis fratris mancipium sit, satis erit, si aut tardè est genitus, aut parenti displiceat?

Jure belli servitia fieri nemo miratur, armorum hæc nota sævities, & victoris atrocitas; sed quis ferat in media familiæ pace, ad ampliorem grandioris filii censum, reluctantes fratres à patribus servos creari, ut diversissima sorte vitam degant, qui iisdem parentibus nati, æquali omnes jure ita hæredes sunt, ut nisi calcatis legibus, & læsa, quæ prior illis est, natura, illos à patrimonio amovere non possis?

Sed majores, ais, redditus ab Ecclesia percipiet Sabiniani junior filius quàm quos dedisset partita in ambos hæreditas. Utut sit, non copia foelices facit; sed animi quies; & quocumque in statu sua voluptas. Inclusam avem non delectat ciborum copia, tristis edit quodcumque illi obtuleris: caveam laxa, mox ut recuperabit usum pennarum, & aliam omninò videbis, & in sterili quoque hilarem, ut scias infœlicibus sæpissime miserrimam abundantiam concedi, & destitutis egenam non rarò libertatem placere.

Dives erit, inquires, adolescentulus Sabiniani; hoc magnum estimas? sed si flebit impinguitus? si insomnes noctes ducat? si cuiq; pauperimo suam fortunam invidet, earum omnino pertractus opum quas invito gementique pater ingesserit, ut eodem fato institutus clericus, destitutus hæres, queri non possit ea sibi haud contigisse, quæ distentam alvum, & sua impeditam mole saginam conficiunt?

Fœlicitatem in eo statuas, ut quis inter cœcas vivat? ut bovis alicujus instar, pabulo immersus, non aliud scratum habeat quam quod & mensa est, quoties alternantem cum stomacho somnum revocata fames excutit? O beatum virum quem tot bona circumdabunt, ais! ex nausea bonum æstimas; nisi aliquid desit, nulla est eorum voluptas quæ possederis. Si nescis o Sabiniane! plenitudo ipsa, poena est, morbus est; ubi nimium crevit, ingens sibi onus, invocat in remedium sui, quam maxime timet, vacuitatem. Sed te intelligo, Sabiniane, non soli filio, sed & tibi opas istos proventus, qui prætextu pietatis in communes usus cedant, & te etiam sollicitum patrem exornent: neque enim tibi sufficit solita & tuis æqua natalibus supellex, fortunæque illius claritas quam ex longo usu fastidis. Novos quæris ex adolescentis filii dignitate radios; tuis ille domesticus ignis ut fulgeat, amplissimo nutrimento eget, & nisi avido vel oleum sacrum dederis, si non exstinguetur, at saltem lucebit obscurius. Sed in alienam messem falcem mitto, & dum absentem urgeo Sabinianum, vix adverto, Asteri, illius finem argumenti jam me attigisse quod te jubente susceperam. Non meum est ostendere quàm scelestus sit ecclesiastici census, & patrimonii ad profanos usus mixtura: Mihi satis demonstrasse, quàm sit malus pater Sabinianus, & quàm sæviat, dum se optimi parentis munere fungi arbitratus, miserissimo adolescentulo sacram pecuniam quaerit, cui tollit suam.

Jam se ad alteram causæ partem comparabat

bat proximè dicturus Eusebius, cùm me desiderium subiit aliquid narrandi quod priori argumento conveniebat. Brevis erat historia, quam cæteris non injucundum fore ex me æstimans, qui eam sæpius lubentissimè ab amico audiveram, ita retuli.

Nescio quid dulce insinuat senum menti memoria rerum suæ ætatis. Dum eventibus putant se adesse quibus adolescentes interfuerunt, fit in eis quædam præteritorum voluptas, quasi rediret restituto flore juventus, & jam emortuæ senectuti novum à fatis stamen concederetur, quod Parcas diuturno fessas labore ad suam colum revocaret. Me adolescente actum est quod referam & maximè placet animos vestros tenere historia meæ ætatis.

Trebonius inter præcipuos nobilitate & opibus clarus, filium, puerum adhuc, aulæ dederat, ut Regi, qui nec dum ipse pubes, citiùs notus, occupatisque circa majestatem officiis, maturiorem ab eo gratiam consequeretur. Adolescentulo optare, & assequi, res pene eadem, & sæpiùs oculata patris charitas nullo admonente vota filii præcipiebat: ampla doloris causa, & latentis invidiæ seminarium.

Iunior huic frater erat, cui cum hæc negarentur, idèò maxime, ut mos est, placebant; ita ut sæpè diceret, sibi novercam naturam fuisse, quæ nobilem quidem genuerat; sed infelicitissimum, quia ultimum, & unius anni mora damnarat cæterorum solatium. Puero huic ingenium acre, & vitæ abstrusioris impatiens, quam tamen ferre cogebatur; & horridiorem fecerat immanis præceptor, suo ita latio

tio addictus, ut ab eo discipulum vel modicè avelli nefas putaret. Hæc patris ars, ne humaniori manu educatus puer, inter concessos lusus, & liberioris vitæ, quæ nobilium est, urbanitatem, suæ indolis admoneretur; non faciliè revocandus, si se ad liberalia studia ineptum plus justo adverteret. Hunc dare Ecclesia Trebonius constituerat, ut major filius ex fratrîs consecratione ditior, opulentior etiam uxorem inveniret, & aucta tot bonis familia, superaret (quod maximè optabat) majorum claritatem.

Ut justior ætas puerilibus annis successit, amoto præceptore, alium habuit cujus opera non omninò malus rhetor, inter philosophos tandem, animo miles, & nihil præter arma & aulam cogitans, indignante schola admissus est. Sæpè lachrymas professor in adolescentis vultu notavit, & madidam sub calamo chartam malè excepisse litteras, quas etiam, non certis ex animi dolore articulis, tremula manus turbaverat. Suos tamen non rarò fraudabat gemitus miserrimus adolescens, ne patri referretur tedium illud cujus potestatem non fecerat, & doloris necessitas. Pecunia tamen in honorem familiæ satis copiosa concedebatur. Neque enim in ea ætate negari jam poterat, & illustrissima stirpe genitum, opus erat eos scire quos habebat sub humiliori fortuna collusores, & socios laboris. Ex ea pecunia purpuream vestem, crispatas fluentesque plumas emit, quas decentissimo galero imponeret; fascias etiam, ut tunc usus ferebat, poplitas ardentis coccini micantes; enses denique

nique, qualem extrà pericula & injurias nobilis juvenus ferre consuevit in argumentum natalium. Hæc omnia confidentioris servi ope secretò comparata, accerbissimi mœroris materia sæpiùs erant, cùm adducto cubiculi ostio, iis indutus miserrimus juvenis, aulicæ, quam ardebat, vitæ, sibi faceret in conspectu servi brevissimum experimentum. Et hæc, in quiebat, mihi tollis crudelis pater, ad quæ, literarum hostis, spontè currebam & natura vocaverat? cuiensis, equi, saltatio maximè placebant, libros dedisti? ergo major natus tulerit totum cujus mihi amor erat, & in solatium calamitatis, solam reliquerit, quam nolo, quam non capio, & quæ nec me capit, philosophiam? hoc incessu militibus, hoc matronis placuissimè, abjectâ in gratiam sexus ferocitate illa quæ castrenses viros decet. Ea venustate, cùm me intulissimè in choream, omnes quotquot adfuisse rapti, me filium, me fratrem, me sæpiùs generum optassent, non stirpe magis quàm toto corporis habitu, quàm vultus elegantia, quàm sermonis lenitate commendabilem. Ad hæc non sine lachrymis aggemebat famulus, & ut lugenti domino magis placeret, gestu quoque, & audaci, quia nullus secretorum testis aderat, voto, sævitiam patris damna-
bat licentiùs.

Non semel oculatissimi luctus tragediam excitavit ille dolor; sæpè calcata tunica adolescens respexit ad purpuram, & extracto, qui sub feris in arca servabatur, ensi osculum dedit, cum charissimo ferro amorem testatus, quem nos amicis. In eo tamen vitæ infœlicis
statu

statu aliquot annos duxit, & tandem coactus sacerdos, sub Abbatis præclarissimo nomine, morbo quem sæpe optaverat solutus, exemplo cunctis fuit, ecclesiasticos honores, opesque in malis certissime numerari, si iuvitis con-ferantur. Hæc habui quæ in propositam quæ-
 tionem vobis dicerem, quæque à probatæ fidei viro (nam & hoc forsitan quæritis) re-
 feivi, qui Trebonii ad nobile obsequium co-
 mes, & domandis equis præfectus, familiæ
 omnia arcana noverat, sæpe patri occulte ira-
 tus, quod nolentem filium ad tunicam co-
 geret.

Finita historia, non parvum, inquit Euse-
 bius, mihi jam onus incumbit, qui læsæ Reli-
 gionis jubeor Sabinianum insimulare. Certe
 cum Abrahamus interficiendum sua manu
 Isaacum aræ imposuit, seipsum immolavit in
 filio: nam parentis quædam portio filius est,
 coque nexu ambo vinciuntur, ut quidquid
 uni competit, id naturæ lege ad alterum per-
 tineat, nec ille propterea felix æstimandus sit,
 qui calamitoso patri superstes quadam fati
 necessitate (sic loquitur Philosophus) etiam si
 cum illo fortuna mitius agat; semper tamen
 illud miserum habet, quod egeni pars, ab in-
 felici massa avulsus est. Eâ certe ratione vir
 sanctus non sibi quàm nato clementior, in
 quem paraverat gladium, una Religione, uno
 ictu, bis, ut ita dicam, Sacerdos, bis & hostia, &
 mactandum immolavit Deo jubenti, & ma-
 ctantem consecit.

Maxime Christianus esset Sabinianus, si eo
 animo filium optaret Deo votum: alterius
 enim

enim consecratio utriusq; est quodammodò sanctitas, laudabilique arte mixtus civilibus negotiis homo, toties sedulus in templo fuisset, quoties filius sacerdos patris in se non modicam partem admovisset altaribus.

Nulla inter civiles familias illâ beator, illâ sanctior, quæ licet terrenis negotiis implicata, in aliquo tamen suorum ungitur, & altissimum montium instat, ita imis ad hæret, ut super premis se inferat, eorumque sit veluti nexus, quæ diversissimis curis, vitæque usu secreta sunt. Sed non ea fuit Sabiniani pietas; quàm sacra sit sua familia non curat; neque in filio illi placet Ecclesia, nisi quia viam fortunæ præsit, & ignobili quasi famulatu illud omnè ministrat quo commodior illa clariorq; potest effici.

Ineptos sacrorum ministros templo offerre, magna templi injuria, verum multo & major, si invitos. Quis unquam imperitus, aut nolens artem suam nobilitavit, vel utili obsequio imperantem herum demeritus est? Varia est hominum ad singulas artes propensio, & industria: hic genium maris ventorumque non unas leges lubens discet; ille timidor, in solidiori elemento opes quæret, illudque bidente, vomere, rastro, indefessus cultor coget solvere expectatos proventus: picturæ hic foelicius incumbet, miscendis coloribus aptior; Aliqui fortunatissimè armis studebunt, alii libris, ad cætera si naturam flectas, inepti. Quanta in urbibus, in agris, & in ipso etiam pelago officiorum perversitas, quanta artium, si ad illud quisq; cogatur ad quod idoneus non est, eaq;

com-

compulsustenet opera, quæ aut valentiores nervos requirunt, aut acutius ingenium?

Anatum naturam induisse prope videntur qui nauticæ addicti, fastidita terra degunt in aquis; hos si terræ admoveas, videbis inertim manu; lacertisque fluentibus glebas versare, qui alacres pacato in mari remos agerent, & suas etiam undas, cum magis tument ac sæviunt, non omnino inviti paterentur. Agricola pone in mari, ad levissimas quascunque auras turbabitur, & ludente pelago pavebit, in constantissima terra opus facere adeo solitus, ut quidquid infra se vel leviter tremit, insidum putet. Non cæ manu, quæ aratrum, clavum torquebit navalis agricola; ad obvios quosque scopulos proram allidet, si illum rati præficies; pericula etiam facturus suâ insitiâ, ubi aquis ventisque consentientibus, maxima erit à periculis securitas. Hos omnes si pingere velis, telam sordidabunt pulcherrimis coloribus, non distinguunt, iratique penicillis, etiam studebunt illud perverse facere, quod neque volentes probè efficerent, ut ad rudiora quidem, verum gratiora opera dimittas, & nauta suis fluctibus, suis agris colonus restituatur.

Eadem sit licet apud Poëtas Pallas & Minerva; raro tamen qui Palladem propitiam habet, benevola Minerva utitur; prosperitati namq; armorum vix accedit scientiarum fœlicitas. Ex optimo milite absurdus rhetor, & ex clarissimo oratore invalidus miles emerget, si illum à castris ad libros, quos odit, hunc à libris ad castra, quæ timet, transferas. Quod si ad singulas

singulas artes ea requiritur convenientis naturæ dispositio, & quædam animi voluptas manum ad operam incitans, tædiumque, quod in sui processu labor propè omnis adducit, dulciter fallens; quantâ prudentiâ deligendi sunt, quibus committitur cura sacròrum, ut id munus rectè expleant, quo nemo unquam præclarè functus est, nisi qui sponte suscepit? Quid ab illo milite exercitus speret subsidii, quando cum hostibus res est, qui nisi tractus, aut fustibus cæsus, ad copias non accessisset? Quomodo fortiter stringet gladium, qui dolens vagina exemit; qui malo omine prælium incepit à lachrymis, & in ipsa dimicatione vix miles, penates etiam suos cogitans, secretis apud se votis pacem invocat?

In eo statu est Ecclesia Dei, tot hostibus septa, tot objecta periculis, ut bellatoribus indigeat. Quid ad animos, quid ad vires, quid ad victoriam conferet lugens, & ex solo etiam pavore fractus miles, cui sua arma oneri sunt; cui cum à patre imponerentur, ad primam belli imaginem erupit, quasi jam multo provocatus labore, ignavus sudor? In fidei hostes an pugnabit ille clericus qui sacris copiis non eo animo accessit, ut ageret bellum Domini; sed ut commealus publicos, quos alendo exercitui comparavit prudens nec futuri tamen præscia fidelium charitas, ederet ipse, otiosus eorum spectator, qui ex pugna iustissimè æstimantes quantum cuique alimentorum debeatur, eas sibi citrà laborem facultates dari non sustinerent, quæ in bellantium usus, non in delictæ commodum, aut tumorem concessæ sunt.

Mul-

Multum aberrat à pietate Sabinianus, qui filium, grave aliquando suis partibus onus, inter eos scribi voluit, qui militari sacramento, datisque in sperati obsequii fidem mature stipendiis, religioso bello initiantur.

Videbatur Eusebii nimius in puerum calor, neque modesti animi esse tam certo de futuris ejus moribus vaticinari: hoc ergo œstrum compesceret monebam, & mitiora loqueretur; verum ille ex nostra tarditate incitatur. Neque propterea, inquit frangetur justissimus impetus; quin & majora audebo, & pueri (ni resistitis) absque ullo mathematico coelo, non dubius aut obscurus vates, horoscopus constituam. Quam stellarum societate, quo aspectu sit editus haud multum curo, proscripta dudum apud me est ista scientia, quæ ex syderum vi mortalium mores ita æstimat, ut nulla supersit ad virtutes, aut ad vitia electio. Pro astris mihi sit pueri illius jam superba mollietates, levitas mentis, deliciarum cura præcox, & maximè patris per tot vaferrimæ prudentiæ artes, in quærendis beneficiis sagacitas.

Si vota illius procedant, & suis promissis steterit regius favor, tot auctus opibus puer, aliquot annos ignorabit sortem suam, nec ad quid valeant ingentes proventus sciet, usque dum tractu temporis, ipsaque vivendi experientia edoctus animus in earum facultatum usum maturaverit. Quamdiu sub patris imperio ipse suæque fortuna erunt, utrumque latebit pessimæ indolis coercita perversitas, & quid nocuerit Ecclesiæ Sabinianus paucissimi advertent: Verum data aliquot annorum patientia,

tientiâ, non obscure illa vitia emergent, quæ tanquam in lucem edita, futuri conscius (fallar utinam) (jam ego conspicio.

Neque doctus erit unquam puer iste, neque etiam vir bonus; abnuenti enim scientia non infunditur, & rarò videbis eo in animo virtutes nasci, in quo femina virtutum natura non posuit. Si ineruditus, fiat tamen ex parentum voto sacerdos: heu mihi! quâ ratione petenti populo divina promet oracula, qui suâ inscientiâ mutus, exsiccati instar putei, quas semper ore patenti promittet aquas nunquam dabit quærentibus? Quomodo sacerdotis istius labia custodient scientiam, quam nunquam hauserit? Sed si eruditus erit, ais, si publicè orabit? quis in de pietatis fructus? quis ad illum sonum in suas cupiditates sumat arma? quis accensus ad tibias istas, velut olim ille Alexander, in vitia decernat? Aptissimè licet motus illos imitetur, quos edit in ardentissimo concionatore sanctitas, illum omnes veluti quemdam pietatis mimum aspicient, & orantis vitam animo revolventes, non sine indignatione meminerint, quàm sit in privato virtuti hostis qui eam publico præconio honestavit. Quam suis sermonibus telam texet, retexet quoque iniquissimis moribus; & diversissimi itineris dux ambiguus, eâ castissimi sermonis, & corruptæ vitæ quasi rixa, non ad salutem magis quàm interitum auditores invitabit.

Non ex eorum numero erit puer iste, quos apud populum Christianum commendat vitæ integritas, & in ipso quoque opum splendore, modestia. Non superbix, non voluptati fræ-

num

num
per
nega
sed
in an
rum
jude
stru
para

Q
dum
frust
& ad
num
utar
culin
Spiri
to ap
ubi t
cruor
jaceb
dium

In
depo
pè co
bos,
inter
tema

Du
mori
nullu
nec r
tur,
inclu

num dabit, neq; illis facultatibus sapiens dispensator parcat, quas deperdere fas non est, aut negare pauperibus. Non quid desit calamitosus, sed quid in sua solatia, quid in famam, quid in amicos possit congerere, egregius sui suorumque cultor, assidue cogitabit; & escarum iudex fastidiosus, decernet quibus epulis instructior mensa laudaturos sacri viri luxum parasitos celerius accersat.

Quantos gemitus Ecclesię ciet Abbas iste, dum illa ostenso altari ad sobriam ebrietatem frustra invitarit longè diversa pocula sitientem & ad illas voces immotum, venite & bibite vinum quod miscui vobis. Ut Tertulliani verbis utar, nullum templum vir ille æstimabit suâ culinâ sanctius, cui condimenta, charismata; Spiritus sanctus, nidor; coquus, sacerdos. Tanto apparatu comedet, ut si locum ingrediaris, ubi tot inter varii generis cultros, effusumque cruorum calida & penè adhuc spirantia exta jacebunt, existimes prælium geri non prandium parari.

Interim vix se Deo sacrum meminerit, & deposita interdum, quæ ad modestiam propè cogebat tunica, ut effusior epulo suos cibos, sua vina convivis jactitet, solutissimos inter & sæpè etiam dentatos risus, sacerdotem abiiciet.

Dum suo indulgebit ventri, pauperum clamoribus personabunt fores, quas servorum nullus miserturus aperiet; fortunati tamen, nec malè pasti, si non & fustibus admoneantur, minimè licere egenis sæviante fame, ea inclamare quæ suggesserit; & divitum domos, quæ

ubi dominus poculis ant quieti vacat, honorari silentio?

Equos, non quot ad gestationem sufficient, habebit; sed quot ad fastum nutrirī ambitio volet, ut clamosiori hinnitu, phalerisque amplioribus currus trahatur, nec principe deterior clericus, minore tumultu humum premat, quoties optabit pretiosissimis indutus inter strepentes famulos à mirante plebe conspici.

Non sectis ex modestia crinibus; sed quasi Ecclesie suæ transfuga prophanis omnio ritibus initiatus, promisso ac delibuto sæpè capillitio aulicum agens nunquam aut amoenior ingenio, aut vultu erit, quam cùm inter matronarum choros ostendet quantum suis illi choros displiceat, ubi occultior divinitas, & mœstior adoratio. Virtutum tamen quas oderit patronus, ubique eas coli imperabit, & in aliena vitia vehemens orator fremet sæpius, ut scias ne tibi licere ea nosse quæ palam fient, aut virum imitari.

Deliciarum quædam mortalibus necessitas est; nam quis vivat absque gaudio? quia autem castas animi voluptates tanquam imaginarias averfabitur vir ille, alias palpabiles quæret, quas vel nominasse culpa prope est, & pudoris injuria.

Minus audacter de futuris pueri moribus verba facerem, nisi me experientia docuisset innocentem perraro dignitatem eam esse quæ confertur nolentibus, & maxime si in sceleratas voluptates natura proclivior, suos ad usum trahat eas opes quæ cohiberi vix possunt.

sunt, nisi rapidas stiterit, aut famæ loquacis formido, aut quæ sanctior est, ipsarum opum reverentia.

Inter plurimos quos adhuc tenax memoria retinet, unus memini qui non ab simili parentum cura per vim tunicatus adolescens, statim ut se sensit virum, divitemque, eam vitæ rationem instituit, quæ ne quidem in veste ecclesiasticum hominem præferret: nam licet, quoties in aulam concedebat, talari amictu uteretur, ne inter alios ejusdem instituti viros, dispar cultus argueret levem, indignumque cui Rex inter tot frustratos petitores pinguißimum beneficium contulisset; nunquam tamen alibi sacræ vestis patiens erat, suis amicis dicere per jocum solitus, ejusmodi ornatum non bene convenire suæ ætati, eo melius usuram aliquando senectutem, si ad canos perveniret, neque venatorem decere.

Mira industria & articulorum velocitate testudinem pulsabat, nunquam tamen felicius quàm cum aliqua musicum forma accenderat, & laus sperabatur à fœminis; hoc enim maximè amabat, & operæ cumulatissima merces, placuisse. Nihil illi pauperum conspectu durius, cum tot satellites esse diceret qui Christi nomine creditas sibi opes reposcerent: tor ora improbo clamore illud Evangelii intonantia: Redde quod debes. In suis ædibus quieto similis, mox ut egressus membra Christi in compitis macie confecta, squalida, distorta conspexerat, ipsius domini miserrimas voces audire se arbitrabatur: Mene relinquis? cùm utique splendeant non tua tantum vestimenta:

R

sed

sed & famuli ; sed & ipsi in suis præsepibus equi , & canum quoq; cura sit, ne egeant? Ego jaceam? hæc in te congestæ sint opes , solum ut fulgeas , & eam facer homo fortunam consequeris , quam laicus tuâ industriâ, tuis laboribus (adde & annorum longam seriem) etiam & fatigatus senex non habuisses.

Contigit aliquando ut desperatione audax quidam mendicus ei occurreret , & ita loqueretur : Quid nos fastidis clerice , non tu verè opulentus , sed nos? Quid refugis te dispensatorem eorum agnoscere quæ jubente Christo tua nobis manu tradenda sunt? Nec tuæ propter eam invidemus parti, iis frui quæ honestissimum procuratorem decent , tibi solve antequam nobis ; sed te pasto , te etiam inter tot bona sæpius incerto quibus potissimum utaris , & de nobis aliquando cogita , propter quos tantum dives es : si nescis, tuus ille currus qualore meo nitet ; quidquid enim superflui in eo micat, comparavit illi mea egestas ; quod ad modestam foelicitatem addidisti, Clerice, non fortunæ ut tu putas magnificentia est , sed crimen ; da citò, da pecuniam , aut currum permitte ; isti justius in meos usus , quàm in tuos equi cedent , cum jam meus ille scipio, tot annos itineris fidissimus comes timentibus vestigiis non sufficiat. Quid ad hæc vir Deo votus? currum jussit urgeri ; laborabat enim sub pauperis manu , & circà rhedam copiosa egenorum turba accesserat, ad sui oratoris vocem plus aliquid certè ausura , nisi jubente domino rhedarius diligens in inceptam viam admonitos verberare equos velocissimè egisset.

Fu.

Fugientem longus clamor sequutus est, ut qui se periculo expedierat, hac saltem contumeliâ disceret, iratam egestatem sua quoque arma habere, & ubi effundi opes videt, quas putat suas, nulla dignitatis reverentia cohiberi. Cum illud rescivisset vir quidam, non inurbanè dixisse fertur, pauperes acres omninò esse theologos, ubi de opibus Ecclesiæ proponitur quæstio, nec debere aliquem mirari Ecclesiasticum hominem timuisse eos doctores, qui scripturam sacram, pugnantibus in se divitibus, immodestâ religione citant, & compita habent pro subselliis : hoc maxime dicebat, quòd vir ille inter Theologos disputantes vehementissimus, pauperem nihilominus declinarat, qui ad normam Evangelii argumentum confecisset.

Ejusmodi virum Ecclesiæ dedisse, non munus fuit, sed injuria, & istius pater modum certè invenit, quo thuris suavissimus odor altari admotus foetore misceretur ; nam quid aliud, sacerdotis ministerio juncta morum perveritas, & publicæ orationi foedissimæ voluptatis conscientia ? Ex me hoc dixisse nolim, longè ante Augustinus : hominem ergo ad templum compulisse qui in eo non benè moratus caneret, idem est, quòd illud implevisse sacrilegiis ; quòd Deum optare populo Christiano non exorabilem : nam ubi calcatur sacra res, irascitur certissimè Deus, & beneficia quis, vel ex sanctis, speraverit extorquere ab irato ? Ecce quòd lucratur in Sabiniani filio Ecclesia ; virum aliquando habebit sub pietatis titulo pietatis hostem ; nam quomodo ama-

bit, ad quam trahitur? Invisi conjugii nexu nihil durius; catenis licet aureis membra implices, quid ad solatium captivi grave pretium, & amissa inter opes libertas? Idem existima de illo, cujus quæstio est, statu, quem susceptum abjicere nemo potest; quidquid enim feceris, manet vinculum. In eo igitur veluti amborum conjugio, Ecclesiastici videntur, & Ecclesiæ, quis charitatem speret, quis inter invisos mutuam pacem? Nec ille eam in conjugem, nec illum ea in maritum unquam optavit, quid inde, oro? Ecclesiæ suspirantis dolor, quod coacta & absque amore virum duxerit; quod sua indies ab impurissimo homine deturpetur sanctitas; quod tibi honorem, quod famam abstulerit, vix ab illis morum castitate recuperandam, qui fideliore sacramento, quod semel sponsæ juravere, id in ævum servaturi sunt.

Restabat Asterii de Sabiniani oeconomia judicium; sed cum in tanta rerum dicendarum copia incertus sermonis, maximè circa initia laboraret, dubitationem casus tulit.

Aliquot libri in conspectu erant, & ut sæpè incogitantes multa agimus, quem priorem Asterio mensa obtulerat, hunc manu tractabat; ita tamen ut à lectione abstineret, ne ad aliorum sermones inurbanus auditor haberetur. Volumen biblicorum erat, in quo quatuor prophætæ majores continebantur. Illo temerè aperto cum jam sileret Eusebius, & expectaretur Asterii de proposita quæstione sententia; Nabuchodonosoris somnium foelicissimè occurrit, quo significabatur regnorum in

di.

diversos mores abeuntium successio, potestas, & his famosior, pernicies: donec disponente Deo ad illud ventum esset, quod nulla vis, nulla ætas fregerit.

Tum Asterius: dubitanti quo exordio utilissimum sermonem auspicarer, opportunè succurrit Daniel, nec parva mihi, siue fœlicitas siue laus est, adjuvari à propheta. Statua illa grandis, fero aspectu, auro dives & argento, ære potens ferroque, nec stabilis tamen, Sabiniani domum, si vota hominis succedant, & sacris opibus familia ditescat, videtur adumbrare. Metallis non unitur fictilis labor, & idè ad modici lapidis casum ruit illa statua, quod ferrèos ex parte pedes argilla corrumperet; ista enim nulla arte coarcent, & eas res conciliare frustrà optaveris, quæ naturæ lege dissident, atque inter se discordant.

Ecclesiasticæ facultates si cæteris inconsultè admisceas, grandiorē profectò fortunam efficiunt, sed & fragiliorem: Ista enim bonorum, disparitate nutat domus quæ utrisque fulciri studet; & dum ambo diverso pondere suam quasi massam repetunt, fit familiaris scissuræ quædam necessitas, certumque ex illo partium discessu exitium, cui nulla possit succurrere diligentia, nullus labor. Sicut nefas est ea separare quæ conjunxit Deus, ita non licet in societatem cogere quæ Deus ipse determinat: nec minoris piaculi res est, sacras opes cæteris ita maritare, ut unum domesticæ fortunæ corpus nefaria illa conjunctione constituent. Utriusque fortis facultates in eandem familiam cadere nulla quidem lex prohibet; sed

uno licet alveo istæ aquæ contineantur, numquam tamen ita fluant, ut quod sacrum est, prophanorum ad quoslibet usus communione censeatur amisisse suam naturam. Fallet me Sabinianus si sanctis opibus dignitatem suam servabit; hominem novi, profusissimos redditus statim ut tenebit, in suam culinam congeret, & utrasque opes confundente audacia, vix tum agnoveris aliud esse à patrimonio Sabiniani patrimonium Ecclesiæ. O infaniam! panis hominem alit, accipitrem necat: salubriter certè religiosis facultatibus utitur is qui ad illas jus accepit; qui secus, ipsa alimentum in suam perniciem vertit; quot cibos tot laqueos illi profert feralis mensa; piscis instat, vorat hamum miser, illis addendus epulonibus de quibus sapientissime dictum est, pasti sunt, capti sunt. Sacra Patrum autoritate maxime delector quia & ipse sacer sum. Prudentem œconomum putes, qui suis nutrimenta præbet, quibus necessariò intereant, si usurpari, si in res noxias insumi prudentes adverterint? œconomia est, illarum facultatum congestio, quæ te perpetuum debitorem crucient? & utique reddendæ sunt, etiam cum tempus in sceleratissimo hærede apud homines furti maculam videtur abluisse?

Ille œconomus, qui ut levissima lucratur, ingentia amittit, quietem, innocentiam? Deum? Ille œconomus qui futuri non præsciens, brevi opulencia duraturam in sæcula, sibi suæque soboli, mendicitatem comparat, & sacrilegio dives esset voluit, ut æternum suæ fortune hostem illum habeat, quem nisi placatum invenias,

venias, frustrà totus orbis in tuam foelicitatem consenserit?

An illius Regis Sabinianus oblitus est, qui flagellis cæsus, cum suæ infœlicitatis causam ignoraret, tandem stupens didicit, alienæ uxoris usurpationem hæc mala in regiam familiam invexisse, nec nisi redditâ, rapacem principem haud debere sperare meliora. Ecclesiastici reditus velut hedera quædam domum cui adhaeserint aliquandiu fulciunt; sed noxiæ adhæsisse tandem probat ineluctabilis ruina, & malè quæ sit auxilii iustissima merces, paupertas.

Meministis quid de Tantalò mentiti sint Poëtæ:

*In amne medio faucibus siccis senex
Sectatur undas, abluit mentem lœx,
Eidemque quam jam sæpe decepto dedit
Perit unda in ore, poma destituunt famem.*

Laici imaginem dicas, qui sacros reditus sub filii nomine in suam familiam coniecit; illis enim frui omninò prohibetur, eaque ratione juxta se videt quod famem acuit, quod sitim, non quod sedat; & nisi abstinentia mediis in opibus placuerit (quod fortissimæ virtutis est) ad vicina subsidia suspirabit vir ille, quoties meminerit accessisse familiæ ad modestos solius filii usus; ad patris verò cujus diligentia comparata sunt, cæterorumque inutile spectaculum. Qualis illa, oro, œconomia, quæ sacris copiis inhiat, quas si solum intuetur, misera, si tangit, scelestæ est?

Quæ juxta viam sitæ sunt fructiferæ arbores à quolibet viatore saxis peruntur, injuriam tuleris si extrâ conspectum ponas; nam remotas, nec dare faciles, quis quærat? Ecclesiasticos fructus ad manum habere, licet decerpere sine sacrilegio non possis, maximum est appetitus irritamentum, Eorum omnium quæ se ultrò offerunt sit amor; & etiam, quia his non uti durum habetur, necessitas; quia autem facilior usurpationis, ubi illam nulla lex, nullum forum vindicat, quantum putes in ea naturæ proclivitate, & delicti quasi tutela laborare innocentiam?

In iride sinceri colores non sunt; sed ita invicem sua vicinitate permixti, ut nullus nisi in altero appareat; idem ferè videas in illis familiis ubi cum fortunis civilibus sacræ opes conveniunt; nam licet sua conditione discretæ sint, ea tamen temeritate miscentur, ut ex usu, aut reverentia distinguere nequeas.

O improbam unionem! qua vi, quo impetu, illam dissolvat urgens tandem conscientia? nam ista aliquando separari, aut te perire necesse est, Sabiniane; quæ placuit cum sumeretur esca, stomachum convelleret, cum ad vomitum veneris. Melius tibi tuoque adolescentulo consules, si ejus indole pensata, ad illam vitæ rationem instituas, quæ cum supplicium filii tui non erit, neque etiam coget te vocare carnificem. Si illum ad Ecclesiam Deus vocaverit, ex illius pietate & studiis in progressu ætatis satis scies, tu pater, sed non arbiter conditionis; opta tu, sed eligat ille, & in ejus animum ne ampliorem potestatem usurpaveris, quàm ipse Deus, qui volun-

luntatem haud cogit? verum allicit non Tyrannus, sed orator.

Utinam adesset cui loquimur! ad tanta, ut existimo, quateretur ferreum pectus; si non odisse, at timere saltem disceret sacras opes, quas reluctanti filio quærit, ut sub Abbatis foelicissimo nomine, patris facultatibus exutus, & per vim sacer, infoelicem vitam agat.

Non plura Asterius. Conversationem finivit venustissimus puer; qui cum aliqua ex iis quæ dicta fuerant, satis pro ætate intellexisset, affirmavit se Abbatem nunquam fore, neque fratris fortunam eo usque reveriturum, ut pro ea suas voluptates vellet perire, aut denique suam salutem periclitari.

C A D M Æ A N O - B I L I T A S.

TERTIUM SOMNIUM.

Nihil philosopho perit; quidquid enim ille intuetur, argumentum facit sapientiæ, & in suos usus transfert.

Quadam die domo egressus, ad jucundissimi fluminis ripam cum amico spatiar, ut lassatos studiis animos oblectaret illud simplicis naturæ ingenium, stirpiumque neglecta formositas, quæ aquis vicina ad satietatem nutritur, surgitque lubentius. Mirabar ego tot variæ pulchritudinis herbas, quibus nondum nomen invenimus, in unum locum con-

venisse, tantorumque operum, quæ longè ab hortis, diligentiam tamen illorum superant, raro spectatorem inveniri.

Fluvio coronam fecerat spontanea illa, & confusa amoenitas; quam salices, alnis per inæqualia spatia mixtæ, non ita premebant umbrâ suâ ut à sole prohiberent. Inter has rusticæ venustatis delicias, non rapidè fluebat amnis, ut quæ dives ripa ostenderat, inversa quoque imagine in pacatis undis repetita cernerentur.

Dum hæc ego intentius specto, Ctesias (hoc amico nomen erat) aliam sibi ex fungorum contemplatione voluptatem fecerat. Non longè ab alveo ad vetustissimæ arboris radices hanc verorum stirpium flaccidam imitationem adverterat, præcipitis naturæ opus, neque enim fungi diù nascuntur aut nati patienter adolescent; sed emergunt statim, & velocitate ipsa ortus ostendunt quàm despecti sint, quàmque vile fuerit, nasci.

Pulchriora certè conspiciebam; sed majora Ctesias meditabatur: scis, ô Firmiane, inquit, quam mihi fungi isti, tam propera nativitate è facili trunco erumpentes, cogitationem deriderint? Non majori labore crescit quorundam hominum gloria; inter duos soles nascitur: sed vilis apud sapientes festinata illa & fungosa prosperitas; neque mihi unquam probata est tanta fortunæ in provehendis alumnis diligentia. Ingentium opum expetendam esse tarditatem; vulgus ignorat; cum tamen illæ honestius ad nos veniant si gradatim & silentio, quàm si cursim ac strepitu; securiusque ha-

beatur, ut & dulcius, quod in meritam familiam veluti stillavit, quam quod in cupidos lare toto fonte effusum est.

Vides, Firmiane, arbores istas? mora extra terram emerferunt, mora creverunt, & ipsa procedendi patientia vires illas comparavere, quibus innoxie, diuque ferent imbrjum ventorumque frequentes procellas, & æstatum incendia. Est herbis, quas his etiam latissimas intueris, ex cunctatione ortus sua quoque duratio: Nam tot ferè menses stant & virent, quot sumplere, ut ad summitatem illam, quæ definita est à natura, leniter ascenderent, eaque prolixè fruerentur.

Ut ad homines veniam; optabilior multò, solidiorque lenta foelicitas ea quæ neglexit per succedentium ætatum varias sortes, gloriæ suæ culmen attingere, & quam puduisset originis, nisi in illam quoque gyganteo quodam progressu, celsitatem contempnisset.

Rapidissimè quamvis feratur sol, lux tamen illius respectu nostri gradaria est; sensim namq; se ostendit & ideo placet, quia verecundè postulat, mereturque oculorum suffragium: Non ita è nube fulgur emicat; subito totumq; advenit; nihil servat quod expectes; omnis in ortu vis; & quia dispensatæ luci assuevit acies humana, illud nos maximè lædit, quodd huius ignis repentinam lucem imparati conspiciamus. Hoc quoque in plerisque fortunis durum est quodd non expectato splendore mortalium obtutus ferunt, neque modestior aliqua claritas præcessit qua admoneremur quiddam ipsa futurum illustrius.

Ut hæc dixit, ita est, inquam, ô Ctesia! absq; aurora sæpè fulsit in Galliis meridies; & hoc fortunæ concitatoris prodigium sæpè mirati sunt exteri, apud quos altitudo illa, si & aliquando sinant, modestæ expectationis solet esse patientior. Sed hoc nobis peculiare est, ut præcipitanter quodcumque agamus, neque ad subita moveamur, quæ in tardiori populo stuporem non modicum facerent.

Ne tamen exilimes, ô Ctesia! illorum hominum fortunam, cujus meministi, ita festinare ut omnem velocitatem superet, aliquid tibi ostendam perniciosum.

Hermiam nosti, lepidissimum illum somniatorem, qui sæpè propositis ænigmatibus ad moralem philosophiam ridentes amicos provocat, & quasi ludens in mortalium errores utilissimè invehitur. Cùm apud me aliquando divertisset, & plurimi amicorum adessent, quos maximè delectabat illa philosophandi ratio, quæ tædium arret, & ad honestæ conversationis humanitatem propius accedit, ista sibi ajebat contigisse per somnium.

Dormienti prima res visa, in ingens spatium porrectus ager, inæquali glebâ, tanquam recens ab aratro, frequentibus sulcis, in quem honestissimæ frontis vir quidam, nescio quæ femina plena manu conjiciebat. Venuustum agricolam, qualem antè non viderat, Hermias miratus, aliquantulum substitit: tùm data salute & honoris causâ excusans quòd ignotum percontaretur; & heus, inquit, vir egregie quid tanto affectu telluri mandas? satorum te profectò illa

non

non haberet, nisi messem ab isto semine expectares tuis dignam natalibus?

Optimè, respondit ille, & quàm gloriosè laborem, videbis statim, imber modò, cujus ista nubes spem facit, expectantem humum non prætereat. Vix ea erat fatus, cum pluvia, ventis nubem impellentibus, toto agro effusa est. Dein sol, qui aliquantulum latuerat, suam sibi lucem restituens, diligentissimo calore ita fovit semina, ut ex illis non gramen, non calami aut spicæ, verùm coronulæ quædam aureæ illico emicarent, quibus mox subiecta capita cum & tellus prodidisset, tot Marchiones apparuerunt.

Sic emersos nobiles vultus, cætera quoque membranon dispari ortu sequuntur, suis etiam, ne quid deesset, conspicua vestibus: Et Hermias nova foetura ferventem agrum conspiciens, fassus est, haud promptius Thebanum solum Cadmo milites dedisse, quàm terra illa, adiutore cœlo, suos coronatos protulerat.

Hoc commento quid veriùs, charissime Ctesia! num & advertisti dignitatis hujus, quæ jam adeo familiaris est, præproperam civitatem? Animantia quædam imperfectiora ita festinanter in aëre generari ajunt, ut cum pluviam decidant; quamvis ego in ipsa humo, ut illam calidus imber attigit, creari potius existimaverim: crassior enim materies in id opus requiritur, quàm quæ possit à liquida solaque nube subministrari. Sed cui causæ assignanda sit ignobilis diligentia, philosophi viderint; illud certum est, æstivo tempore aliquando

tot

tot minutissimos bufones in humente terra conspici, qui antequam solveretur nubes, omnino non erant, ut ex tactu illius, cum depressa est, ortos necesse sit dicas, aut cum ipsa cecidisse, Ubi hoc accidit, vix inter tot animalcula, quibus scetet humus, innoxium pedem moveris: ita enim frequentes circa te repunt, ut sub gravi vestigio, ni caveas, plura simul conculcata intereant. Talis propemodum est nostrorum coronatorum ortus: è nube lapsos existimes: nam & subito, & catervatim, ut solent cum cœlum pluit præcipientes guttæ, ex alto cadere videntur, strepituque ingenti, hoc est, servulorum etiam sine causa ad amicos festinantium, iussis vocibus ita novam dignitatem proclamant, ut ignorare non liceat.

Fateor, ait Ctesias, nobilissimum imbrem, fortunæ illius diligentiam superare, de qua primum sermo fuit. Sed si velis, ô Firmiane! vanissimos homines, qui non à Rege dignitatem accipere, aut à maioribus (de his enim non loquimur) verum ea sibi nomina imponunt, ut supra cæteros nobiles fulgeant, exagitabo; nescio quid enim in eam rem mota mens concipit, quod à ratione non abhorreere & tu forsitan lubens concedes.

Statuæ quas olim illustribus viris senatus decernebat, longè præstantiores habebantur omnibus illis quæ plurimo tamen ære comparatæ, & dignitate artis nobiles, privatorum domos exornabant. Multum enim interest, imago sit virtutis merces, & iudicum decreto publicè consecrata, ut sui conspectu torpentes animos ad ingentia facta provocet, an intra

penates obscurè emineat, ineptæ cujusdam gloriæ solamen, & inertis luxuriæ monumentum. Suam effigiem procurare quilibet pecuniosus potest; ad id enim inveniet mercenarios. Sed quid veræ laudis putas, suos vultu emisisse ab artifice, qui ad arbitrium te tuum fervili manu finget; non dedignaturus quoque vel à rudiori sumere præcepta laboris, dum modo illa assentatione, ac dolo, tumescat inane marsupium? Idem de Cadmæis Marchionibus, Comitibus, & si quid aliud id genus est, judicium esto. Multum distant à veris solidisque fictitii illi tituli, quos jam sibi plures asumunt, non expectata Regis gratia, ac necessario supremæ curiæ assensu, ad quam ritu gentis pertinet ejusmodi dignitatum recognitio.

Præclarè aliquis, cum illos omnes qui Deo sunt accepti, Deos nominavisset, quodd scilicet Numen sua sanctitate imitentur, eique ita charitate adhæreant, ut unus spiritus cum illo sint; facta etiam inanum Deorum mentione, quos sibi in variis gentibus non uno genere insaniens superstitio posuerat, ita utrosque distinxit: quàm illi magni quos fecit Deus; tam isti nihil, qui ab homine facti sunt. Mihi multum arridet in re proposita subtilis distinctio. Quidam apud nos suis titulis insignes, instituyente Principe, opus Regis dici non immeritò possunt; Regia enim manu in id fastigium erecti, non inania præferunt nomina, neque sic donatis illustres titulos mortalium ullus disputaverit: quia quod statuit Princeps, id ratum; siue placeat nondum meritis præmaturis honoribus insignire, ut sibi magis de-

vin-

vinciat, antequam deberi beneficia diuturno famulatu existiment; & ex dignitatis celeritate incitentur ad firmitus obsequium: si ve gradus illos generoso labori, notæque fidei stirpibus conferat in præmium virtutis. Cæteri quos sola amicorum assentatio, vel domestica vanitas creat, tam sunt nihil, quàm sunt aliquid, quos Regium diploma aut majorum longa series in eam dignitatem asseruit.

Coronas vocamus circulos illos qui, tanquam sydera ambirent circà solem & lunam aliquando videntur, cum utriusque radiis nubes percussa in orbem discedit, finitque ea lumina nullo fulgoris detrimento, inter varios colores iridi similimos, conspici. Sed vanæ sunt coronæ istæ, nec aliquid habent quo vel levissimas auras inconcussæ ferant: citò evanescent, caduntque, & totus ille æris brevissimus labor, quasi poenitendum opus fuerit, in lachrymas solvitur. Coronam æstimo si solida est, non si tantum appareat. Quid suprà capita nobilium istorum orbes quosdam honorarios, suis gemmis, & cælato auro insignes miraris? ornamenta ista, spectra sunt dignitatis cujus alii rem habent. Multùm distat à corpore inanis figura, molem qua caret præferens, licet ad vacuum spectaculum plurimique quoque moveantur, illo qui nubem pro Dea stultissime adamavit, Ixione stultiores.

O quam ampla sapienti risus materia, inscio Rege ab amicis, aut à servulis coronatus Marchio, qui quasi crevisset dignitate, statim ut voluit dici quod pridie non erat, grandiori incessu obambulat; sævior cæteros nobiles de-

spi-

spicit, & in alium hominem mutatum se propè autumans, recentem fortunam stupet, cui nihil accessit, præter syllabas!

Audivi ab ipso Hermia de quodam homine, qui cum eo titulo dolens careret, hac arte votis potitus est. Multo apparatu convivium instruxit, ad quod ex amicis duo invitati, qui cum viro agebant familiaris, dignitatis curam susceperant, ut à temulentis, inter pocula Marchio ea die proclamaretur. Nondum ad secundas mensas ventum erat, cum unus, uti promiserat, pleno scypho homini libans, saluatoriæ potioni gratissimum quoque nomen lutato addidit, expectabundi convivoris ignotum majoribus. Annaente Baccho, dignitati protinus assentiuntur omnes, & quod tumultu statuere, vino firmant.

Sublatis deinde epulis, pictor statim quaestus est, qui currui adderet novi honoris insignia, quem officiosa amicorum turba optanti detulerat. Cum postea ultimam manum suo operi admovisset pictor, & rheda repititis per ambitum coronis micaret, iussus est auriga currui ita præparato equos jungere; ut circumductus per urbem recens Marchio non lateret diutius.

Ineptissimæ vanitatis multæ, ut opinor, causæ sunt. Iam diu est, quod molestissima Regnorum negotia, & dissidendum finitimis fatalis quædam necessitas bella fovant: urbes interea capimus multas, sed & amissimus; neque unquam sincerè foelix fuit nostra Gallia, ut ex vario armorum successu, triumphisque ab atrato exercitu, post commilitonum funera,

sc-

sepius actis, disceret, Marti tot ærumnis famo-
so, pacem jure preferri. In illis motibus viri
nobiles copiis præficiuntur; acrior enim est in-
genius gloriæ cupido, & indoles bello aptior
suâ audaciâ animos sufficit, ubi jam trepido
exercitu miles exemplo firmandus est.

Experientiâ quoque compertum, quando
extra pericula cohortes otiosæ in suis præsidiis
hyemant, rariùs sub viro nobili disciplinam
solvi, quàm si ab aliquo regerentur, qui suprà
cæteros non emineret opinione natalium. Il-
lud enim decus ingentis momenti est, ut à
gregariis militibus prius penè naturâ quam
officio præfecti distinguantur, & penes illos sit
imperium qui ad illud sunt editi. Ita fit, ut ob-
sequium præstetur lubentius, & ex sola quan-
doque ducum contemplatione contineatur
miles, suo & armorum genio facilimè inso-
lescens, prædamq; ex civibus suis agere solitus,
ubi spoliandos hostes pax non obtulit, neque
obstat, in ipsa quiete facinorosis, suorum tri-
bunorum reverentia. Hoc cum non nesciant
viri nobiles, qui Regiis cohortibus præstant,
præclarissimos titulos sibi imponunt, quos stu-
peat militum vulgus; & ita apud ignaros cla-
ritate generis auctâ, etiam animos excelsiores
fidentius præferunt, audaciusque minantur,
& in ordinem contumaces quosque cogunt,
postquam talis existimatio timori prælusit,
ducesque secrevit à cæteris.

Nec de præcipuis loquor, qui legionibus
totis imperant; suos enim illi titulos ferè sem-
per gentiles habent, & notis stirpibus inclyti,
adscititio honore non indigent ad majorem
suo.

suorum iustorum observantiam. De illis ago, qui modicam partem exercitus sub majori imperio regunt, habentque & ipsi plurimos, quibus obtemperent. Mirum est quod jam inter istos solo nomine Marchiones invenias; ad Centuriones pervenit non rarò dignitas ista: & penè sufficit ad titulum, non censer cum milite. Non verò existima ut domum rediere isti nobiles, futile nomen deponi; constantissimè servatur non ab eo tantum qui occupavit, sed à familia, ut inanis spendor vel antiquissimæ stirpis, vel recens propectæ credatur iustissimum patrimonium.

Alii ut futuras uxores fascinent, Marchiones, Comites fiunt. Ambrosior enim viro est mulier: & plurimæ nuptias ex titulo estimant, facillimè propitiæ, nec de opibus multum quæsituræ, si coronam ostenderis.

Non pauci, ut jam adeptas conjuges placent, in eam dignitatem se afferunt. Illæ enim se inter nobiles matronas despici perpetuò queruntur, quod illo nomine insignes non sunt, cui locus honoratior ex more conceditur: sibi dari sellas humiliores posse, si maritus annuat, illud opprobrium amoveri: denique, se infœlicem vitam ducturas, nisi aliis æquentur, quatum superbiam ferre non possunt. Ergo ne morosam uxorem habeat maritus, & suis laribus gravem, Marchio formandus est, sæpelicet impar fortuna, nec huic gradui sufficiens, non parum vexanda sit. Nam quomodo, nisi patrimonii, & miserrimæ prolis jacturâ, æqua supellex comparabitur? Ne mireris si sæpius in stanno tot coelatas coronas con-

conspexeris, quæ argento decentius exciperentur: si elapsis hujus gloriæ primis mensibus, res familiaris claudicat: si equi vel pauciores, vel macilentiores, jam leviolem ex domino- rum tenuitate currum trahunt: si rarior ser- vus in egente domo strepit: si fames nisi in- vocato creditore non expellitur, qui, ut ex- pectavit aliquantulum sit ex amico accerrimus hostis, neque finit absque pavore fortune re- liquiis frui, tranquillisque suspiriis brevissimi luxus tumorem expiare.

Ita loquebatur Ctesias, & hominem ma- ximè incitabat timor, ne unus amicorum qui ab anno hanc dignitatem assumpserat, in fa- bulam ~~venisset~~ Jam enim querebat foenera- tores, & aliquot agri jugeris diminutum rus, videbatur molestiorem fortunam prænun- tiare. Jam servi pannosis vestibus dubium fe- cerant negligentiam domini, an egestate for- derent; jam brevior mensa pauciores convi- vas accipiebat: & ex fumo, non plus aliunde adventans, quàm vicina nobilitas ad moneba- tur, raros hospites in ea familia expectari. *Qui* semel venisset, lautè satis excipiebatur: qui iterum, neglectiori cibo discebat quid pec- casset repetita urbanitas: qui tertio, aut absen- tem dominum habebat, aut tristem; & uxor, quasi ægrotaret illo die, nec fas esset ad officia egredi, per ancillas honestissimè excusans, ma- nebat in lectulo. Ea & mihi nota erant, rhe- damq; serico insignem & auro, sæpius fractam dici, & indies fabrum carrucarium expectare qui reficeret, cum equi deficerent. In eam ergò vanitatè, cum cessasset loqui Ctesias, ipsà am- bula-

b ul
fati
tuli
V
ad e
ulnis
Poli
nost
Itali
obti
apud
lente
rum
regi
tas.
cred
intu
non
fion
Alch
fiat;
rebe
apud
Mul
non
clari
ditio
rum
fam.
fimè
anim
erant
Mira
pote

b ulatione non magis quàm prolixo sermone
fatigatus, ubi se primum opportuna sedes ob-
tulit, ad crepidinem fluminis sic ego quietior.

Vera retulisti, Ctesia, nulli certiori itinere
ad egestatem festinant, quàm isti qui brevibus
ulnis majorem se dignitatem amplexantur.
Politice calliditatis egregium facinus adducam
nostro argumento conveniens. Campaniam,
Italix fertilissimam regionem, plurimi Reges
obtinuerunt; verum nulli sagacius Austriacis
apud eam gentem imperavere. Scis, ex opu-
lento otio, ubi in sui tedium venit, illos ple-
rumque turbines derivari, quibus excutitur
regii culminis reverentia populique foelici-
tas. Statim ut fortunam puduit suæ quieris,
crediditq; se timeri, & viam patere ad fortia,
intumescit, & ad suarum opum conspectum,
non fastidit modo leges, sed audacissima quæ-
sitione versat, an justè imperent qui statuere.
Alchimix pessimum genus, si ex auro ferrum
fiat; quod accidisse tamen certum est, quoties
rebellante cive, qui facultatibus suis multum
apud plebem poterat, opes in arma versæ sunt.
Multi tum in illo regno viri nobiles erant,
non paternò magis nomine, quàm divitiis
clari, cum potestas Austriaca eâ Regione suam
ditionem auxit, ad invidiam orbis, multo-
rumque principum metum, jam latè diffu-
sam. Timebatur ista nobilitas, aliquid certis-
simè ausura nisi inopiâ frangerentur ingentes
animi, & defectionis genius, in quem proni
erant, aliqua arte cogeretur ad obsequium.
Mira principum versutia: quotquot insolescere
poterant, ita potestatem amiserè, ut se exar-
mari

mari nescirent : officiosè omnes afflicti sunt : quâ ratione putas ? dignitatibus.

Dum singuli quasi benevolo Rege in altiorē gradum assumuntur, prodigendi opes civilis quædam necessitas subit, pristinique status pudor, ne si facultatibus parcerent, & modesto servorum comitatu inferiorum plerisq; fortunis paterentur se æquari, concessio splendore indigni haberentur. Ita generosis equis, cursoriis, venatoribus, farcinariis quoque qui mobilem suppellectilem circumferrent, stabula impleta sunt : ita in auratos currus, in pretiosissima aulæa, in pueros honorarios, in uxorum gemmas tota belli formido conversa est. Haud multo post, nobilium istorum illustrissima egestas oculatioribus secretum principis aperuit; exhaustisque opibus soli apud illas familias tituli remanserunt, à quibus nihil Princeps formidaret.

Patientiori consilio Cyrus Lydas, Xerxes Babylonios in ordinem cœgit, cum uterque, exarmatis, etiam tibias, scorta, cauponas imperavit, ut in illud vitæ genus opes confluerent, & quod restabat animorum ad instaurandas defectiones, otio & voluptate flaceret; delicati conflictus ars est, opprimere hostem deliciis, & Politici regiminis utilissima fraus, subigere dignitatibus. Timendum munus, claritas, si confertur in exitium, si ad eos te sumptus adigit qui familiam diripiant, brevi simillimam arboribus, quas nimia fertilitas exhaustit, ut uno conatu ederent quod in plures annos mortalibus utiliter dispensatur.

Expectas ut ad imaginarios Marchiones revertar ?

vertar? Quod in Italia calliditate principum gestum est, hoc apud nos non Rege auctore, sed quorundam nobilium infania, quotidie geritur; suis enim titulis pereunt, non secus, ac ille senator, qui olim multa pecunia dignitatem adeptus, rei familiaris inopia ita deinceps laboravit, ut publicè diceretur, spoliatum fuisse, ne bona satis stirpe genitus in fordido exilio consenscesceret.

Ex hac mihi præcipuè misera videtur istorum nobilium paupertas, quod calamitosos jubet sub feclicitatis larva imprudentissimi fastus poenitentiam agere. Nunquam nisi secreti gemunt; & licet ad summam suarum rerum angustiam adducti, emergendi spem omnem amiserint, fingunt tamen fortunatorum gaudia; quemadmodum illi demones, qui non rarò ridere in obsessis corporibus videntur, cum nihilo minùs suæ illos poenæ maneant, nec miseris à vindice Deo concedatur, vel levi quiete suos cruciatus intercalare.

Et illud quoque durum est, quòd nobiles istos ex merito vexari quisque existimat. Sicut enim voluptuosorum morbi, qui ab aliquo vitio ortum habent, miserationem non faciunt, ita qui ex luxu eget, suo dignus malo putatur, cum ad illud spontè venerit.

Quàm fatuum, supra id quod cuique convenit, velle extolli! Aliquæ statuae ita factæ sunt, ut si ponas in sublimi, totum artificium pereat, aut omnino oculos effugiant; ingentium operum est, ea altitudo, ad quam cum illa pervenerint, ostendent se decentius. Ineptum

ptum quoq; te erigi, si in eo statu malè tibi est, si, quisquis te conspexerit, superbiam damnat, quod locum scilicet concupiisti, unde aut non videre, aut turpiter notus fias.

Sed hæc fortè, ais, singularia sunt, neque Regni multum interest, si nobiles aliqui non concessis titulis intumescant? Magna certè virtutis injuria per omnes provincias hæc jam serpit ambitio. Olim ad incitanda hominum studia fortibus viris coronæ dabantur, & licet frondæ essent, nec ulla arte spectabiles, illarum tamen diu pretium fuit, donec in vilissimos usus delapsis erubuit virtus, & mutato mortalium sensu, quantum prioribus sæculis honorifuerant, tantum apud posteros contemptæ sunt. Ab Olympiis ad popinas transiere: quilibet ebrius suâ redimitus cernebatur; ut vina, sic & mancipia coronata sunt. Quid vir fortis ambiat potantium ornamenta, & servitiorum notas?

Multum certè interest ne illi tituli de quibus loquimur, ad indignos perveniant, nec ita communes sint ut illos excelsus animus despicat, qui nisi insolitis, arduisque honoribus non excitatur. Militaris prudentiæ, eximæ fidelitatis, laborum aut periculorum quæ tandem merces erit, si quid nihil unquam præclarum ausi sunt, vel ab exercitu festinantiùs rediere quàm accesserant, ut ignobili otio securiorem vitam ducerent, illa imagine dignitatis conspiciui sint; quæ si rarior, nec facile occupanda, emeritæ senectutis, & per varia vitæ discrimina Regi notæ, non indignum præmium æstimaretur?

Tan-

Tandem non viluit in plurimis gentibus equitum torquatorum ordo, quamdiu labor virtutis fuit illum honorem assequi, nec nisi ex præcipuis stirpibus admissi sunt. Ex quo vulgaris propemodum, effecta est illa dignitas, contemptissimi gradus nemo tulit in collo, aut veste, insignia, quæ olim prima nobilitas ambitiose ostenderat.

Quis jam ad fortia conferat animum? quis adeat pericula? quis suis sumptibus volens militet? ut eo titulo honestetur, quem nunc habet quicumque vult? Equidem miror ea confusione res apud nos agi, ut Regis officium quisque suscipiat, cujus est illos honores creare. Nam ut primus qui in nube ab adverso sole formatus est arcus, alios etiam se obscuriores minoresque, quasi solem æmuletur, & ipse suo conspectu sapius pingit, si ad iteratas imagines aptam nubem inveniat; Ita corona Principis, quæ auctore Deo eminentissimè fulget, inferiores coronas ubi vult facit; nec alia datur in regno potestas quæ præmiandæ virtuti illos conflet ornatus.

Nemo se Præsidentem vocat, nisi qui Præses à Rege creatus est, neque unquam dixerit aliquis, causidicum suæ togæ privilegio in illum gradum neglectâ majestatis authoritate posse conscendere, aut solo duntaxat titulo frui, quo germanus splendor, & timenda reis potestas significatur. Quid stultius quoque, quam si credat ex vulgari nobilitate aliquis, sibi licere, ob id solum quia nobiliis est, ad arbitrium sumere dignitatum nomina, quæ apud elevationes contemptum, apud æquales odium, & invidiam generent?

S

Ab

Tan-

Ab his ad alia quædam quæ proximè accedebant sermo sponte delapsus est. Apud Latinos vocabula non habemus, quæ plerisque Gallicis locutionibus omninò respondeant. Aliqui domicellas appellavere quæ rectius à peritis Mitellatæ dictæ sunt, ab illo capitis ornamento quo generis nobilitas, nisi usum licentia corruerit, non obscurè ostenditur. Illud nomen, olim clarissimum, jam apud Matronas prorsus viluit. Mirum est, quantâ superbîâ dominæ majores vocitantur & suos titulos inflant, ne viris videantur modestiores, & in eo sexu timidior appareat immeriti honoris usurpatio. Cadmæas etiam Archidominas habemus, inquam, ô Ctesia, quæ ex simpliciter mitellatis, statim ut placuit, erupere.

Subrisit ad hæc verba Ctesias; sed parum est, ait, grandius nomen accepisse quàm quod cuique stirpi conveniat, neq; modum superet. Majoribus lædor, ô Firmiane! nec enim ferre possum tot matronas in auratis thalamis tanquam in templis, ut idola quædam conspici. Et ne existimes me in illam vanitatem plus justo excandescere, aliquid dicam quo me fatearis de illa re loquutum frigidius.

Dives, sed privatæ sortis mulier (ut scias me de fœminis principibus non loqui) cubiculum sibi construi curavit undique auro fulgens, credo ut pretiosius dormiat, & suarum opum spectaculo eorum oculos perstringat qui ad illam accessuri sunt. Non æquatâ planitie superbum conclave extenditur, ea enim parte paulum assurgit quâ lectum posuere, sub arcuato, & quod longè cætera suo pretio superat,

rat, laqueari ita recedentem, ut te in altera cella esse existimes, si interponatur janua qua negari possit accessus, lumenque illa pars, quæ ad capiendos somnos destinata est, per suas etiam fenestras accipiat. In eo loco mulier jam alto sole, & sumpto de more jusculo, decumbebat, iterato sopore adipem suum multa charitate fovens: cum rusticus, cui litteræ ad illam perferendæ traditæ erant, adfuit, janitori domus eos codicillos ostendens, rogansque, ex Domini sui præcepto, ut ipse qui tulerat, dominæ daret. Expectare per duas circiter horas jussus, donec illa sponte evigilans ancillarum unam vocaret (nam dormientem excitare nemo audebat) tandem ex domine licentia conscendit cum servulo. Superatis gradibus, ut primum aulae conspexit in ampliori cubiculo quâ necessarius ad interiora transitus erat, dubitavit rusticus an ultrâ procederet: sed qui eum comitabatur hortatus est, timorem deponeret; ad humanissimam dominam iri; nec aliquid in ea domo esse quod timeri mereretur. Certiori ergo vestigio, stupens licet, incedebat rusticus: sed ut auratum conclave, in quo recumbebat mulier, ingressus est, nihil nisi divinum cogitans, illicò sacellum putavit, & in genua provolutus, grandioribus oculis, incertisque quid magis, quid prius mirarentur, omnia lustrans, Deum orabat. Verum cito dominæ risu, servique, moventis cubiculum illud esse, non templum, à pietate revocatus est, suosque codicillos protendenti manum mulieri, ut imperatum fuerat, dedit.

Dum legit illa, vir agrestis ex stupore ad volupta-

luptatem sensim transferat, & objectis familiarius fruebatur, interdumque inurbanè reflexis cervicibus respiciebat quæ à tergo posita erant, ne aliquid prætermitteret, non ausus omninò averti à muliere, cujus expectabat imperium. Perlectis codicillis non prius hominem dimisit, quàm ab eo per jocum quæsi visset, aliquid ne simile haberet rus suum, & quod in mentem venerat, cum primum tanto auri fulgore percussus est? Ecclesiam credidi, Domina inquit ille; te autem quandam effigiem quæ religionis ergo in isto penetrati, inter tot opes, & holoserica, locata erat, ut ab intrantibus venerationem acciperet; sed excussus error, statim ut ex risu motuque corporis, quo nostræ carent imagines, cognovi te vivere. Potuitne illa sine pudore audire à rustico, quanto excessu ornaretur domus, quæ Deo digna habebatur, & crassissimæ simplicitati tam altas cogitationes infuderat?

Grave licet aurum, ad summostamen parietes pervenit, ligna celat, & novo vanitatis genere metalla matronis quæsitæ sunt, ut superbè jaceant. O sæculum in illis ædibus aureum verè; sed & ferreum, ubicunque egenus patitur, vidua luget, pupilli dira fame enecti desperant, ut radios ex illorum squalore sibi superbia comparet; & tot infelicitissimi, tanquam ad fodinas damnati, tantas opes tantis laboribus eruunt, ut divitum laquearia, non in cœli modum sparsis hinc inde syderibus, sed æquali per omnia claritate splendeant; & mulier, *amicta sole*, sic enim & aurum vocatur, dici possit duxisse suam noctem!

Quàm

Quàm probrosum Regno, aliquid exteris posse ostendi augustius in privata domo, quàm quod in Regia conspexerint; & ita civem insolescere ut supra principem suum, in aurata sede fulgeat! Quid interest, Thronus, an thalamus vocetur? Majestas est. Tolle nomen cui ex pudore parcitur (neque etiam usurpari sineret potestas) quot matronæ auro circumseptæ micant, tot reginæ volunt videri. Sed prohi pudor! Aliquas inveniri quæ officinas adhuc suas spirant, adeoque nihil ingenuum habent, ut si ad aulam accedant, in alterum orbem eas venisse existimes: Multùm enim distat à maritorum fortunis, subtilitas aulica.

Non benè auro velatur natalium labes, ista se magis luce prodit, & inter tot ingentia, parvitatem suam turpius retegat stirps ignobilis, uti felis ille Aegyptiorum, qui pro Deo stolidissimè habitus, deformior in suo cultu videbatur, quàm cum absque ornamentis totum se, totum selem ostenderat.

Adeò omnem modum excessit privatorum luxus, ut benè sit templis, si altaria divitum fumaria aequent; si vasa quibus propinatur Christi sanguis, ad illorum pretium accedant, quæ sibi in contumeliam paravit istarum pecuniosarum vanitas; ut non sine fastu egerant quod natura verecundè emittere, non docuit tantùm, sed imperavit. Non satis est dapes argento excipi, excipiat & stercus: Sordidiora quæque honorem suum habeant, & quàm reverenter prestari debeant officia, ancillarum nares dives foetor admoceat. Quan-

tis opibus putas collum, brachia, articulos onerabit illa mulier, cui argentæ latrinæ subjiuntur, & matulæ serviunt quarum pretio plures captivi redimi facillime possent, levareque ingens egenorum turba, si quod excrementis, membris domini concederet mulier Christiana, & pauper in quo Deus ipse toties egere se dicit, suâ dignior urinâ haberetur.

Vis audire privati hujus fastus immane austum? referam. Pretiosissimas gemmas mercator quidam venales habebat, quarum fama mulierum verbosa admiratione citò pervenit ad Reginam! ingentiores, nitidioresq; nemo unquam viderat. Cui rectius usui inservirent insolens ostendebat cum magnitudo, tum decor: coronam postulabant. Cum ad Reginæ conspectum vocatus mercator eas ex pyxide eduxisset, interrogatus quid venderet, ea dixit quæ Reginam frigidissimam efficerent. Pretio contentæ satis fuit, exquisitissimum illud naturæ opus spectare, mirari. Tanto enim auro, inquebat, invidiosas gemmas emere non placet, ex quibus deinde dicatur, me in uno torque provinciarum spolia complecti, ornarique civium malis. Non quodcumque pulchrum est, Reginam decet; est & Principum modestia & in laudibus habetur, sæpe nolle, quod possumus. Illud ipsum quod gemmas remiseraat Regina, ad illarum ampliorem famam contulit; & quod stupeas, pecuniosissimæ mulieris, verum ignobili stirpe editæ adeo vanitatem accendit, ut profuso auro emeret quod ex modestia solvere Regina timuerat. Quis non jure irascatur,

quæ-

quæstoris nescio cujus uxorem eos concupivisse ornatus, & publice gestasse, quos Regia Majestas ut nimio serubuit?

Quàm superbe gemmis potita est mulier, quàm se putavit de principe sua triumphum e-gisse, ubi illas tumentis collo circumductas conspexit in speculo! Quam despexit modestissime Reginæ timidas opes, sibiq; quàm sæpe gratulata quod optanti tot nummorum nugas, facili-or arca concefferat.

Numquam rubet Chamæleon, qui cæteris coloribus obnoxius est, licet purpuram illi ob-jicias; & mulieres aliquas inveniri magis mi-ror, quæ hoc animali omnino mutabiliores ad sua tamen ornamenta, non erubescunt: unde ortum ducant, quis, antequam ditesceret, ma-ritus fuerit, non meminere; ad fastum sufficit, quod aureæ sunt, & Mydæ digitos habent, ut quodcumque tetigerint flaveat. Silente mox Cresia, sic ego.

Singularis modestiæ verbum, quod mihi à nobilissimo viro aliquando dictum est, ita hæret memoriæ ut nunquam elabatur. Dives erat, juvenis erat, conjugatus erat; sed nec opes inflaverant, nec corruerat ætas, nec illum uxor à studio pietatis averterat, quæ in ea ad illud fastigium crevit ut jure digna haberetur quam ipsi solitarii suspicerent. No-menclatore non est opus, ut quis fuerit ille vir, noveris; cui enim alteri quàm Rentio * conce-ssum est, tot simul bonis frui, eaque morum sanctitate breves annos duxisse, quæ omnibus nota, & maxime egenis, etiam post obitum ut

S 4

no-

D. de Renty.

notior fieret, Typographos occupavit. In ea urbis regione habitabat, ubi tum ego. Cum autem invisendi hominis gratiâ ad illius ædes me contulissem, nihil in illis vidi, quod damneret vir moderatus & sapiens: Domini tamen sui stirpe dignæ erant, & fons imagine salvatoris conspicuus, ne quid in ea domo prophanum conspiceretur, suas in subiectum alveum aquas, etiam religiose videbatur effundere. Inter multa quæ de rebus pietatis mutuo dicebantur, excidit mihi ut illud ædificium laudarem. Scis quid responderit? non semel, inquit, erubui, me ita decenter habitare; sum enim Christianus. O vocem verè dignam quam nulla deleat oblivio! ò ingentes, etiam cùm jacere voluerunt, spiritus! Quis excelsissimam abjectionem non laudet, non suspiciat, quæ splendida quæque ita calcavit, ut indignam se crederet.

Domum illam nullum aurum exornabat; non juncta ad gratissimum errorem specula, ut alia cubicula redderent, totos parietes contexerant: non chrystallo solare lumen admittebatur, ne per vitrum vilesceret: non destinata musicis erat sedes sua: non hyberna, non æstiva triclinia habebant illæ ædes: Peccatum, si quod fuit, sectus lapis, paucaque per ambitum ornamenta; & tamen à viro nobilissimo dictum est; Pudet me habere; sum enim Christianus.

Eant nunc illæ mulieres, illi viri, quibus sua domus vilis est, nisi auro fulguret; & tamen haberi Christiani volunt, cum ita habitent; haberi Pu, quasi superbia non sit sub auro de
gere

gere & jacenti in tot templis, in tot pauperibus Christo egregios adoratores suum forum reliquisse.

Sed de istis satis: si me unquam ad scribendum applicuero, quidquid tu, quidquid ego in hanc materiam diximus, prælo dabo: interest enim ut aliquis ineptissimis titulis, luxurique non ferendo liberius insultet.

AMPHITHEATRUM GALLICUM.

QUARTUM SOMNIUM.

Omnia hic mixta: vita ipsa contrariis constat: vix aliqua sincera voluptas est. Regio exercitu depulsis felicissime hostibus, qui numero & ducum suorum solertia fusi præclarissimam urbem Atrebatum, olim suam, obfidione premebant: ut infelicium armorum pudorem, successu meliore æquior fortuna dilueret, statim ad nos pervenerat fama victoria; sed illo gaudio impermissè frui non tulit humana fors: In ea quippe dimicatione perierat egregius juvenis, nobis charissimus, de quo multum sperare æquum erat, si nobilissima indolilicuiisset, concessio diuturnioris vite usu, in ea se extendere ad quæ nata videbatur: Patri senectute & plurimis dudum morbis confecto unicus erat, nec restabat languenti, lugentique aliud solatium, quo graves annos, & acerbiorum his orbitatem sublevaret. Inde nobis occasio bella devovendi, quibus tot fu-

nera maturantur; tot interdum exhauriuntur familiæ illustres, magno cum privati, tum publici boni damno, & urbibus ipsis inferunt aliquando major vastitas, quàm si maligno fydere infecta pestis domos omnes pervasisset.

Nullus in bellorum insaniam acerbior fuit Ismenâ: sed Hermias, putas autem, inquit, Ismena, si dissidentia principum studiis regna mutua pace coalescerent, protinus sanguinem fisti? Furor is est, quem publica fœdera, scriptæque in ære ad stabiliorem fidem concordia leges, compescere non possint. Fervet Gallicæ juventutis sanguis, suis concludi venis non patitur; & si a publico hoste vulnus non infat, quæruntur in ipsa patria qui frigido odio, & sæpe nec læsi, manus suas cruentare non abnuant.

Hanc mihi in somnis ultima nocte insaniam adumbrabat nescio quod Amphitheatrum. Ingens erat, nullusque ad januam adhibitus custos, qui intrantes prohiberet. Medium tenebat in altissima basi, gloriæ, ut videbatur, simulachrum, redimitum caput lauro, sed sordigâ, quam Mars æquior, & triumphalis virtus merito erubesceret. Ante statuam magna gladiatorum strages; & cui spontanei certaminis lætior successus fuerat, hoc tantum dabatur in audaciz præmium, ut esset Idolo proximior. Incipit felicitatem stupebant alii; & dum functis tumulum negat delapsa cœlo vox, caveturque ne honestiores reliquias polluat damnatus cinis, superstitium nullus sit Deo aut sibi religiosior: Impetus manet, nec furorem istum apud in-

ingenuos, famæque avidos, cohibet sordidum funus.

Ut filius Hermias, cæteri expectabant quis primus in ferocissimam vesaniam loqueretur: neque enim somnium indigebat interprete: sed dum sibi invicem ex nimia reverentia prolixum honorem deferunt, adolescens quidam Victor nomine, qui recens ab ejusmodi pugna venerat, postulavit ut sibi liceret, antequam damnaretur, suam causam agere. Et mox facultate impetrata, ut se brevi silentio collegit, ita exorsus est. Nemo omni ex parte innocens vivit; quilibet status suas syrtis, sua pericula habet, in quæ necesse est incurras, si ad illum accesseris; puto, ut dum omnes ex diversa vivendi ratione variè labuntur, quisque alieni casus humanior iudex fiat, neque plus justo succenseat his, qui contagione suæ fortis à recto quandoque aberrant, quòd non omninò ad virtutis normam suos mores composuere.

Quæstores qui Regiæ gazæ præficiuntur cupiditas allicit; & quanti sunt qui ex tactu non ditescant? aurum istud, quacumque fluat, canali suo ex parte adhæret, & dum ad principem per tot ministrorum manus prope rat, prolixæ viæ, ipsa sui jactura, pretium solvit.

Judices plerumque reos facit, quæ maximè in cæteris commendatur, urbanitas; quia dum placere honestioribus viris student, æquitalis sedem invadit teterrimus legum hostis favor, & calcatur jus, quod integritate muneris, & immotâ judicium severitate servari de-

buerat. Pericula ista virtutis procul à nobis sunt, qui aliud vitæ genus instituimus; sed aliud instat, honor, & apud viros militares recepta lex, ut qui injuriam accepit, ferro vindicet. Fateor, mos is ex opinione est, nec absque furoris imagine in illum consentit obnoxia nobilitas; sed quid agat? ex propriæ stirpis genio, ipsique etiam parentum educatione acris est, neque à puero aliquid tenacius memoriæ adhæsit quam illud, apud nobiles nullam læsi honoris nisi turpiter patientiam dari. Cum autem inde frequenter apud nos odia exurgant, nec faciliè ab ipsis iudicibus solvendæ lites, (nam quis illorum properat si ex tarditate aliquid speratur emolumenti) quid mirum, si purgandis controversiis adhibeatur ensis, & in lenissimi tribunalis officium sæpissimè succedat ex præscripto honoris, partiumque consensu, breve certamen.

Sed vitæ neci obijcitur, inquires? levioris pretii res est vitæ, quam honor, & ubi de utriusque periculo agitur, malim ego illam in discrimine esse, quam hunc vel leviter periclitari. Quid vero interest, morbo, an ense solvari? quod pugna penè non sensuro dabit, hoc à natura prolixè timuissimè interitum. Momento cadam, quem infinitis forsitan doloribus illa servaverat, si offensus patiens ad canos usque perduxissem meam ætatem. ut annos lucrer, honorem abjiciam: non tanti emo longum dedecus, nec unius certaminis fugâ claritatem illam subtrahi patiar, quam mihi majores sua audacia, suis periculis comparavere. Quod de

pu-

pug
ant
A
vetu
non
nob
quo
les
vitæ
bula
mol
cate
quo
festa
C
exa
quo
de vi
libet
hoste
ligni
co a
mod
Bub
agm
to p
gebis
forte
bore
ditur
finat
culu
epibu
natur

pugnæ necessitate cenſeo hoc me docuerunt antecessores mei.

At in pietatem pugnat hæreditarius error? vetustissimæ opinionis successorem esse me non abnuo, opum successor, neque pudet à nobilissima propagine illud vitium traxisse quod nisi habeam, deerit quoque apud æquales meos nomen virtutis; timido nimiumque vitæ suæ studioso quisque insultabit, in fabulam vertar: & aut solus domi hærebo, quod molestissimæ vitæ genus est, aut pessimè cum cæteris agam, illorum excepturus injurias, quoties placebit patientissimum militem infestare ludibriis.

Cæterum stupor ille animi ad indigna haud exardescens, non famæ solius, sed fortunæ quoque certissima est iactura. Nam statim ac de vindicta nemo timet, ad offensam ita quilibet pronus est, ut ex levissima causa plurimi hostes emergant, tuum patrimonium aut malignis artibus, aut sæpe etiam non obscura vi co audacius petitori, quò te noverint ejusmodi bonorum insultationes ferre remissius. Bubonum instar, cæteras aves, quasi facto agmine in te insilire statim videbis, nec multo post, infelicitissimum nimæ patientiæ lugebis spectaculum, pennis destitutus lugebis sortem. Ut in florum custodiam quædam arbores spinas generant, quibus rapax manus læditur, quæ ad decerpandos non sapienter festinat, & coloribus intenta non advertit periculum suum; ita generosa Nobilitas, tuendis epibus, sapienter ensẽ adhibet, ideoque minatur, & ferit, quia mollem insectatur malè
li.

litigantium cupiditas, & arma melius in auxilium veniunt quàm jus ipsum, quod exhaustis solummodò subsidium præstat, & nimio emendum est.

Vultis ultrà ostendam quantum fortunæ noceat nimia illa nobilium in perferendis injuriis bonitas? Citò tota regione spargitur, & ut primùm ad aulam pervenit ignavæ patientiæ fama, non magis sit jocus, quàm honos, dum quisque stolidam virtutem damnando, qua notus es, suos profitetur animos, eoq; tibi fit frequentibus facetiis acerbior, quò plus metuit tecum censerì si cachinno ablineat. Quomodo deinde promoveat suam fortunam ille vir, cujus circa majestatem tot repetitis salibus, fama proscripta est? ipso principe judice dignus putatur qui rus suum colat; qui longè à publicis armis securitati suæ vacet; cùm ad fulciendum generis sui decus, amovendamque contumeliam, privata non sumpserit. Nam licet Principes edicto cavere videantur, ne singulari certamine nobilitas pereat, quæ ad justiora pericula, in patriæ usus servanda est: ipsi tamen, risu, contemptuque hominum illorum qui ex majestatis reverentia stringere ense non sunt ausi, rescindunt quodcumque statuere; nec illud creditur seriò prohibuisse Rex, quod aut silentio præterit, aut etiam præconiis ornat, quoties de aliquo refertur qui prior duellum obtulit hosti, vel accepti provocatus.

Verum si & de crimine agitur, quàm leve sit, ipsa principum humanitas in concedendis

gra-

gratiis non obscure insinuat. In pugnam descendat aliquis, conficiat hostem; de indulgentia certus aliquantulum latitat, quasi potestatem metueret tam facile placandam, quàm accensa est; reum omnes laudant, tegunt, nullus iudex inquit.

Præterea vix aliquem ex viris nobilibus pium invenies, qui vocatus ad certamen hæreat, & de culpa deliberet. Ab ipso altari ad ensen properare, adeò novum non est, ut plerumque vel casu, veletiam gloriâ, in pugne scilicet celebriorem famam, dies illi eligantur qui pietati sacri sunt. Credam ego inter atrociora scelera, ut vos Theologi jactatis, rectè censerì culpam illam, quam tot viri in templis frequentes, numinique addictissimi ineluctabilem prædicant, cujusque toties sponte rei sunt, quoties honor cum lege divina de auctoritate litigat, cogitque generosos, ne abjectè pii habeantur, suisque indigni natalibus, ipsam abdicare innocentiam? Nuper cum ad Christi morientis anniversarium diem tota Ecclesia gerneret quidam Nobilis flexis genibus, pectore in humum demisso, nec sine gemitu,olvebat apud se domini sui mortem; non plus Iudæis quàm sibi indignatus, quòd toties antea vitæ erratis, hos cruciatus, hæc vulnera, Christo jam in cælis regnante, redintegrasset; cum subitò ignoti vultus nescio quis, pallio tractum submisit monuit, extrà urbis muros expectari ab alio, qui petitus injuria postulabat de utriusque animis, & fortunæ foelicitate ense decernere. Non excusavit Numini vir devotus, quod ad eadem festinaret.

lli-

Illicò gemitus sedavit, quos divino funeri dederat; & ne videretur coactus ire ad certamen, ori prælum citò annuenti modicum etiam risum addidit, ut scias quàm libenter cùm jubet honor, & fama vel leviter nutat, sacra res deseritur.

Quod optimi quique inter nos agunt, hoc ego non faciam, & invitantem amicum ut suo periculo miscear, turpiter deseram scrupulosa pietate? Tanto nobilium consensu mos hic firmatus est, ut pondere legem ipsam non æquaverit modò, sed vicerit, & palàm culpæ audeat nemo, nisi qui se ignobilem profitetur aut in eum ordinem adscitus est, cui non licet à litteratorum sensu discedere, neque honoris subire pericula unde apud nos fama fit.

O quàm frustrà, quàm indignè nobiles erimus, si quoties eximendus erit ensis, forenses viros, doctores, & maximè solitarios qui generis claritudini non volitatantùm, sed professi quoque obscuritate renunciant, vocamus in consilium. Quàm ludicra res, ad Theologorum placita formatus miles, qui priusquam manum ensi admoveat, trahit moras cum libris, ut honoris præcepta, iræque ipsius & vindictæ regulas ab illis percipiat.

Quid de exercitu speraverit Rex, si iis qui pugnaturi sunt obtunditur animus nimia patientia? si ferocitatem dediscere cogant edita principum eos omnes qui nisi succensi, & acres, nihil fortiter agunt quod hosti noceat, neq; minùs alienis vulneribus quàm suis parcere videntur, ubi collisæ acies viros petunt, à quibus absint noxiosissimi tunc affectus, humanitas, & timor? Duel-

Duellum istud quod tantoperè conviti-
mini, publici certaminis quasi rudimentum
est, quo strictos ensos ita videre, ita non timere
assuescimus, ut ad hostiles copias stemus im-
pavidi, tunc cùm fulgentibus signis tubisque
toto aëre præludentibus nunciatur caden-
dum, aut vincendum. Nam quòd armorum
magistri in suis domibus tirones formant qui-
busdam præliorum simulachris, ad audaciam
parum est: cùm illic enses innoxii ictum in-
ferant, non vulnus, & nisi germanis periculis
ad germana pericula non instituantur juve-
nes, morsque sæpè videnda sit, ut temnere
eam discas.

Ut hæc dixit adolescens, in varios affectus
abierunt qui aderant viri. A quibusdam lau-
dabatur juvenis, quòd audacter, quòd non
malè haud ferendi furoris patrociniū su-
sciperet; addebantque nobilissimi ingenii
notas eo sermone deprehendi, ut sæpe ab noxiis
stirpibus quæ profusissimæ surgunt, agnoscitur
terræ genius, in usus humanos facillimè ver-
tendæ, si meliora semina accipiat.

Subridebant alii, quòd timidam doctorum
piorumque hominum prudentiam facetiis tra-
duxisset, & in rationum locum, quibus sua
causa destituta erat, substituisset argutias. Ars
certe (ubi æquum deficit) auxiliari, & sæpè ipsa
ratione foelicior; nam ut jucundè ad animum
pervenit, mulcent, neque sinunt illam vo-
luptatem facile damnari quæ improbè placuit.

Cum aliquandiu nos ita tenuisset de illo
discursu iudicium, ut tamen adstantium nul-
lus properaret refellere, indeque juvenis con-
fi-

fidencior videretur, tanquam suæ causæ actione eruditissimos viros in eas angustias compulisset, ut validis rationibus destituti, quibus monomachia damnetur, mutos agerent; tandem sic ad illum Ismenas.

Meliùs, ô adolescens! fassus es ex furore esse ea nobilium certamina, quàm postea hanc infantiæ labem ab ejusmodi pugnis, non sat castigato sermone, removere studuisti. Portentis illis persimilis videtur oratio tua, quibus sub capite humano ferina membra sunt: nam quod rationis primum habere visa est, haud servavit in progressu, turpiterque descivit à se ipsa. Si te concedente, genus quoddam amentiae æquum est credere calorem illum, quo viri nobiles in vetitas dimicationes tam acerbè incitantur, certè tu rabiosi moris patronus; & quis te sapientem dicat, qui amentes non excusas modò, aut tueris, sed etiam à te justissimè damnatos, quasi jam optimæ sententiæ poeniteret, cumulatè præconiis exornas?

Ais, ex nobilitatis genio furorem illum procreari: immò mancipiorum est, ita imperante more, in mutuas cædes ferri, & infando periculo sibi nomen quærere. In pulcherrimos impetus cum ab hoste pulsatur foelicitas publica, & in Regum tutelam instituta est nobilitas: putas ergò illa inspirante fieri, quod fini illius tantoperè adversatur, ut ex duello, media in pace, plus præsidiorum amittant regna ac principes, quàm vel caderent manu hostili, si mixta Imperiis Imperia, ingentium perniciem totis viribus agerent?

Nam quòd cæso exercitu, nobilium, qui in

eo cecidere, interitus latiori fama spargitur, quàm eorum quos privata arma conficiunt, inde provenit, quòd multa funera, si contingat in eandem horam cadere, totamque unus stragem locus accipit, animos nostros ampliori horrore ferit collectos cruor, totque stirpium simul ad suorum casus lugentium acerbissimi gemitus, non quod major sit jactura: cùm utiq; plures diversis in locis perimat iniquissimos, & quam una dies inter militares copias ostendit, paucissimi anni, non collatis certè signis, verùm damnabiliori impetu, sevitiā exhibeant.

Vides ut monomachix & nobilitatis instituta, ac leges omninò non convenient? ad hoc enim, ut explicatiùs loquar, eximuntur à tributis aliqui, suisque titulis fulgent, ut ingentiores animos alant in patriæ laborantis, ut tu etiam dixisti, necessarium subsidium: sed patrie negat mos perditus, quos ex levi injuria neci objicit, ac publicas vires sub ineptissima honoris imagine conterit, tot sublatis nobilibus.

Fovet tamen hanc pestem infatuata nobilitas, ut vix absque ea conspici ferat, arboribus illis non absimilis, quæ ut adhærentem muscum nutriant, proprio succo exhauriuntur, & noxia charitate perdunt ramorum venustatem. Neque enim nobilitatis pars est ardor iste quo fertur in vetita certamina, sed vitium superveniens, quod si tollas, validior erit, ac pulchrior.

Verùm, ais, à puero in hanc opinionem erudiri viros nobiles, nec honeste deponendum quod

quod traditâ veluti lege accipere à parentibus? Dictu quoque, ô adulescens, servandos esse morbos in majorum reverentiam, si, ut plerumque fit, hereditariâ tabe in posteros fluant, nec licere advocare medicos, ut inditam stirpi valetudinem curent: Eadem enim est ratio, & sapienter non dixeris, plus animi vitium, quàm corporis imbecillitatem ex successione debere æstimari. Esto, hanc te avus, te pater infaniam docuerit: dediscere errorem, pulchrum est: nec credo te in Symmachi sententiam iturum, qui Romam fieri Christianam idèd dolebat, quòd cultum alterum per tot annos religiosè tenuerat, ac inanissima numina olim venerati essent qui illam condiderant.

Ingens plane tibi gloria, si te ab illo furore absolveris, quo tui majores laboravere: si melioribus consiliis incumbas, nec indignam nobilitate existimes illam animi fortitudinem quæ in temnendis injuriis emicat: tela non sentit: suos denique hostes macerat, dum contemptu, aut ipsâ inimici conatus dissimulantia illis adimit, quæ maximè quærebatur, nocendi voluptatem. Eâ arte ita jam plurimi duellum vitant, ut non sine ultione patientes sint: nam quod ex animi præstantia vulnus non admisere, procul dubio hostis accipit, & injaculantem, si durum quid nec penetrabile nacta est, sagitta retorquetur.

Temnebat hæc omnia juvenis, & motu capitis indicabat se in proposito mansurum, nisi validioribus argumentis moveretur. Ad quem ita læmanas: Te igitur mea philosophia

haud

haud
Cum
naqu
ut pro
tienti
stant
Aliud
quod
pe in
cipi a
ostens
tamen
De
sophis
luceat
eam d
rum v
decept
nisi bo
que m
bus ex
Te
qui ing
suere
nihil f
benefic
injuria
constat
qui spl
ficiunt
mas? f
que ex
mandat
A ma

haud fleçtit, ô adolefcens? difcedes obftinatus? Cùm ille fimpliciter diceret, fe de fama fortunaque præcipuè follicitum, nec poffe adduci ut probrofam noxiamq; fuis facultatibus patientiam coleret; novis viribus Ifmenas reluctantem adolefcantis animum ita adortus eft. Aliud omninò in te adverto, ô juvenis, quàm quod uno confenfu fapientes tradidere, nempe in ignota neminem ferri, neq; priùs concipi amorem, quàm concipiendum aliqua lux offenderit: Ecce, famam feçtaris, ardes, cùm tamen ignores quid fama fit.

De illa puto te loqui, quæ claritas à philofophis dicta eft, & id efficit, ut fyderis inftar luceat, quisquis illam eft adeptus: audi quid eam definiant. Claritas eft, inquiunt, bonorum virorum amica, & favens opinio. O te deceptum qui optimam famam quam dare, nifi boni viri, nequeunt, à fatuis corruptisque morum, & opinionis pravitate hominibus expectas!

Te ne ex duello æftimant qui verè fapiunt? qui ire, ceterisque cupiditatibus modum poluere, qui confulto numine agunt omnia, nihil furore aut impetù? qui in fuos concives benefici parati funt ferre potius, quàm inferre injurias? Hos fi habes laudatores, tua tibi conftat claritas: iftorum enim eft dare radios, qui fplendidum hominem fpectabilemq; efficiunt. Atenebricofis dari tibi lumen autumas? falleris: fuâ te nocte veftiunt quicunque ex cæca audacia, & iniquo certamine commendant.

A malis laudati, probrum exiftimavere videntes;

teres : stat adhuc Platonis epitaphium , quò prohibetur ejusmodi de illo panegyricus ; ne si contigat à pravis optimum virum celebrari, fama ipsius contaminato præconio laboret. Et credis perditissimorum hominum suffragio posse te in egregium nomen assurgere, cum extolli ab illis, etiam dum præstantissimas virtutes commemorant, propemodum sit meriti ipsius contumelia ?

Sed quid, oro, tantopere in iis prædicant quos singulari certamine coiisse referunt ? fortitudinem, puto, animos, solertiam ? ne te nomina decipiant : nulla extrà bonum virtus est : ferocitatem voca, furorem, ut & casum, quid quid in vetito certamine roboris aut foelicitatis adverteris.

Cæterum hos animi motus, successusq; ipsos comitatur notissima infamia : Ecclesiasticis fulminibus subjacere : inter fideles ad sacra haud admitti, tanquam mutatâ religione Christum abjeceris, nec te Christus jam agnoscat. Quamdiù nefario crimine teneris ; stas procul à templis, aut si in illa pedem inferre cruentus audeas, ipsa tibi pietas, nova culpa fit, quam & abluì necesse est, quod religiosum locum, inconcessum tibi, invisa præsentia, ac profano cultu violaris.

Sed quid, si contingat te in illo certamine mori ? Jacebit insepultum cadaver, donec judices pronuntient quàm sordidè regi debeat : nam quæ vivo gladiatori templa jure occluduntur, neque patent execrandis cineribus. Inter sacerdotum pro cæteris functis orantium quotidianas preces peribit tui memoria : ne

que

que amicorum ullus, si sapit & Catholicus est, te gratum Deo, te salutem consequutum fuisse cogitabit in mœroris solatium.

Vis & de fortuna agam, cui tantopere times? quod in mentem venerit, breviter dicam.

Quantos vidisti qui duello in majores opes creverint quam quas dederat paterna hæreditas, aut denique collegerat familiaris diligentia? immo, da qui perempto hoste non multum ex suis facultatibus amiserit, dum mutare sedes, & timidè errare cogitur, donec fortunæ incommodo (negotiorum scilicet quæ aliàs graviter urgent, desertione; dissipatisque in deprecatores, aut in judices ipsos pecuniis) satis sit à crimine tutus.

Quid memorem in fiscum principis toties congestas nobilium opes, qui vetante potestate pugnam inierant, ne quid magis suo Regi, quam opinioni, ac famæ detulisse viderentur? gemunt adhuc variis in locis sub hac inopia familiæ illustres, quotidianis calamitatibus edoctæ, quid æstimare debeant, quid jactare parentum væsaniam.

Sed si patiens ero, ais, si ense (ut moris est apud nos) non amoveo injurias, aut fabula omnibus ero, aut præda. Indecorum ducis te legum, te tribunalium autoritate honorem ac fortunas tueri? Ipse Rex quoties lædi se à subditis arbitratur, leges invocat: jus suum à judicibus, suprâ quos tantopere eminet discutit vult, ac statui, ut non erubescat privatus quod nullo pudore patitur quem supra leges ipsas suum fastigium erexit.

Præ-

Præterea multi sunt nobilium, qui se sacris mancipavere; multi qui studiis forensibus nati, inter magistratus recepti sunt. An hos omnes dices patere injuriis, quod solis legibus teguntur; quod mollius consilium sequuti, ubi urget contumelia, aut facultatibus hostilis sævitia imminet, ferro abstinet? Immo securè agunt, ut & civium cæteri, qui non ense sed fascibus tutantur suas opes. Forum habes ad quod honestè confugas: quidquid subsidio indiget, hoc protectore servatur, honos, quies, fortunæ.

At tardè finiuntur lites? In commune malum inveheris: fer, quod & cæteri: onus leve est quod omnium humeris incumbit: quod gloriæ, quod securitatis, quod opum habiturus es, eme patientia.

Non ultra Ismenas nam & audiri Hermiam volebat, qui suo somnio totam hanc nobilium insaniam adumbrarat. Cum ergo in illum humaniter, addito silentio, & manus osculatione aliquantulum respexisset, non ægrè obtinuit ut ita loqueretur.

Monomachiam dixisti, ô adolescens, haud grave crimen esse, indeque optimè concludi, quod principes facillime placantur, cum in ipsorum edicta eo modo peccatum est. Ut sint indulgentissimi, quid hoc ad atrocitatem sceleris? An parricidium inter leves culpas computabis, si Rex summa potestate usus, & misereri facilis, illud debitis suppliciis exemerit? Ex indulgentia principum si crimina æstimas, omnia penè absolves. Incestu suos populares inquinari non tantum patientissimè

tulit

tulit Regum aliquis ; sed & omnibus ut impune esset ea macula in naturam insultare, suam ipse sororem duxit. An propterea non immanes nuptiæ, quod eam licentiam fecerat Princeps, & in maiorem subditorum audaciam primus quoque pudorem abdicarat ? Agunt, quod volunt, Reges, sed constantissime sua manet singulis sceleribus enormitas, licet grassari sinantur, quietè agant, delegibus triumphent.

Quia juvenis es, neque tuum sanctos Patres, qui nobis familiares sunt, pervolvere, apud Hieronymum hæc verba non legeris. Inter scorta quoq; in fornicibus, & pueri steterunt, publicæ libidini expositi ; donec sub Constantino Imperatore Christi Evangelio coruscante, & infidelitas universarum gentium, & turpitudine deleta est. Peto, adolescens, an ex priorum Principum indulgentia scelus istud quod Constantinus severissima lege sustulit, aliquid suæ atrocitatis amiserat ? An minori dedecore peccarent qui nullo terrore, nullis poenis coercerentur, ne perverse sexus virilis in seipso infandam voluptatem quæreretur ? Omnium eadem est criminum ratio, non ex multa quæ sæpè carent, aut Regum facilitate ac favore ; sed ex ipsa sui natura pensanda sunt.

Ex suppliciis tamen, principum ira si vis tuam nosse Monomachiam, memineris quod Pontifices maximi illam damnare quoties anathemate percussa est. Tanta censetur pugna singularis immanitas, ut ad ipsos spectatores Ecclesia meritum supplicium extendere. Satis ad fulmina, vidisse illam insaniam, quam

quam animis, odio, manu exercent scelera-
tissimi lanistæ : quid certamen ipsum, si da-
mnatio est, si sacramentorum orbatio adfuis-
se certamini ?

Verùm de indulgentia Principis ne tibi jam
tantum gratulare. Nuperrimè lex in dimi-
cantes lata est, quam qui solverit, stirpis la-
bem, jacturam bonorum, & si capi potest,
ipsum funus non effugiet; ad hæc enim se Rex
sacramento adegit. Unum restat ad utilissimi
edicti complementum, ut delatoribus pecu-
nia, multa iudicibus decernatur, qui in illud
crimen vel officiosè, vel languidè inquirent.
Promptissimos ad vindictam habebimus, si
ex gratiâ, quâ sæpius peccant, periclitetur di-
gnitas, & folio suo deductus aliquis, cæteros
admoneat, non plus servaturos esse suû decus,
quàm curabunt in ejusmodi gladiatores, ex
Principis jussu, & sui muneris conscientia, ul-
torem observari.

Addebas, maximè pios ex vobis nunquam
si vocentur, certamen detrectare. Pios dicis
quibus ante ipsa altaria propositum manet ea
agendi quæ divinâ lege sub tantis commina-
t onibus, prohibita sunt ? Pium vocas furio-
sum illum, qui fletus, quos, ut ais, divino fu-
neri dabat, tam cito abstersit, ut sanguinem
funderet ? Cum demissus videbatur chris-
tianè orare, ut profusis lachrymis gratiam
promereri, comœdum agebat, illudebat alta-
ribus.

Numini addictos ne dixeris, qui ab lege di-
vina abrasere de non perpetrando homicidio
mandatum, & ad cædem expediti, omni loco,
om-

omnibus horis parati sunt proferre quid in animo habeant. In intimo pectore perpetuò occulunt quod eruat occasio; neque tunc propriè fiunt sceleratici cum vocantur ad pugnam, sed apparent quod semper fuere; prodit enim tum nequitia, non concipitur. In ea tamen mentis dispositione, tanquam Deo essent acceptissimi, sacris nostris utuntur, non inani tantummodo; sed noxia quoque religione, quòd scilicet eruenti ad illa accesserint: ipsa se pœnitentia inquinant, damnantque miseri, quippè sincera haud est, & cum more Christiano Dominum suum accepere, horret Christus, æternumque duraturis ignibus destinat hospites suos. Ea est plane nobilium Religio quos dicebas & promptos esse ad singulare certamen quoties postulatur, & pios. Nisi candidius, ac posthabita fama quæ ex ejusmodi præliis apud fatuos emergit, Deum collant, nulla salus speranda est.

Quid, oro, agent isti, cum in mortis angustias improvise ictu devenerint? Honorem, famam, ut quædam sæculi idola dum adhuc vigerent coluere: ecce quid minatur Deus, en verba indignantis furentisque; ubi sunt Dii eorum, in quibus habebant fiduciam? surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant; tunc cum fusi sanguinis, ac quæsi toties periculi pœnas reposco, implo-
rate famæ tutelam, cui & aliquando homines immolavistis, & si quid adversus me valet, honorem invoke. Rumori vixistis, non mihi; sic jam ille destituit suos cultores? videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me.

Sed dum his immoror, concionatorem agere me non sentio; decentius, utiliusque, cum plures nobilium aderunt, hæc in templo, si volet, Firmianus dixerit.

Ad te revertor, adolescens; justæ militiæ rudimentum Monomachiam vocavisti: Non istud Romani censuere: nunquam enim apud illos in armorum documentum hæc carnisficina probata est. Ad pugnam ne rudes accederent milites, longo ante tyrocinio exercebantur ad palum. Nunc tanquam caput peterent, nunc crura, nunc poplites, adumbratum hostem ea solertia ferire unicuique studium erat, ut nulla pars, quam tactam vellent militum animos istusque frustraretur.

Scopas (ut ex Vegetio accepimus) hoc est fruticum vel straminum fascies, pro signo funditores ac sagittarii ponebant, ut sagittis aut faxis ex arcu vel funda destinatis, sexcentis pedibus remoti, signum illud attingerent; certi haud deterius jacula, & lapides in hostem missuros, quoties vero certamine liceret experiri dextræ fidem.

Ut versatos equites Roma haberet, ligneos quoque equos in adolescentum tyrocinium, hyeme sub tecto, æstate mediis in campis ponebat, quos inermes dum consuetudine proficerent, deinde armati cogebantur ascendere; tantaque hujus exercitationis cura erat, ut non solum à dextris; sed etiam à lævis partibus, & insilire, & desilire condiscerent; evaginatos quandoque gladios tenentes, vel controrsos, ut quod continua meditatione extrâ bellum omne fecerant, id tanquam ludo alacres
in

in præliis agerent. Tu sanguinem humanum ipsa in pace fundi vis, ut crudelitatis opus sit illud nobilium ingenium quod in bello requiritur? neq; putas satis animorum habituros, qui extra discrimen armorum disciplinam didicere! Militaturis nobilissimum ignem sufficiunt tympana, tubæ, arma ipsa, equorum hinnitus, sociorum qui jam hæc videre, alacritas, generoso clamore hostes laceflens, ac victoriam appellans.

His exemplis, inquit adolescens, his rationibus dedo me; sed si quis mihi insultabit, si ferrum non ex condito sed ex casu aut furore in me stringer, nihil agam, cædi me patiar? ut ictus devites, da & tu quoque, si lubet, inquit Ismenas; non enim eo usque imperatur patientia, ut perire præceptum sit. Ita omnes senserunt, & juveni, si peteretur, pugnæ potestatem fecere.

C H I M Æ R A

Q U I N T U M S O M N I U M.

HAud equidem miror hodie me à somno surrexisse fatigatum (referebat Hermias) longum iter egi dormiens; nam quanto terrarum interjectu distat à Galliis Asia minor? & tamen ab illa Regione recens sum, necdum benè recepi vires meas, ex quo suscitatus patrios focos reviso.

Interrogatus deinde quid in ea peregrinatione vidisset quod referri mereretur: nihil, inquit, mihi mirabilius visum monte illo cujus multiplices incolas sub monstri specie pugnantes naturas uno in corpore admittentis, olim ludentes poëtæ figuraverunt. Non altitudine-

tantum ; sua sed & rerum varietate præcipuus est inter cæteros iste mons ; nam & lætissima pascua habet , & conceptis ignibus feruet intus , ut stupendum planè sit sub amœno & viridi tantum calorem delitescere . Haud longè à monte hoc semotus , philosophabar , miratus non semel flammeum verticem & inter pereuntes incendii minas armenta securè pascencia , cum ex cacumine montis repente ad me delatus est rugitus leonum ; nec multò post , geminato horrore , sibilus quoque serpentium à radicibus . Ex his intellexi quidem Chimæram , ubi Leones sub ipso penè incendio altiora tenent , medium capræ , imum angues , non malè hoc versu designari ,

Prima leo , postrema draco , media ipsa Chimæra .

Sed & timui ne me nimis de Poëtarum ingenio sollicitum mora perderet , & una mihi securitas visa est si fugam capefferem . Ita elabenti , paventique non sufficiebat præceps cursus , dumq ; exhausto spiritu , sæpius cogor gradum sistere , bestiarum imagine plenus , tanquam suo jam impetu mea vestigia premerent ipse pavor somnum excussit .

Unde autem mihi hæc Chimæræ representatio , vix possim coniecere , nisi tu forsitan causa sis , ô Firmiane , cur ista somniarim . Nam si meministi , pridie dicebas aliquorum hominum vitam contrariis coalescere ; in illa enim plura inveniri quæ ita inter se discreparent , ut non magis monstruosum sit in unum corpus convenire diversas animalium species , quàm in uno vivendi instituto sacros mores cum prophanis temperari .

Ista

Ista dixisse satis fuit, ut ceteri Chimæram hanc morum exagitarent, & quia dicebar pri-
diano discursu dormienti Hermiæ imaginem
illam excitavisse, ex qua deducenda erat dis-
putatio, ita primus in id argumentum loquu-
tus sum.

Synagogam & Ecclesiam necesse non posse, ma-
gnâ prorsus veritatis fiduciâ, ipsi Petro Paulus
ostendit, cum de circumcidendis Gentilibus
ageretur qui baptismum susciperent. Satis
enim oneris Christiano fore, si mansuetis hu-
meris ferret jugum Domini sui, nec æquum
videri etiam in fundendo sanguine, extra mar-
tyrium laborare patientiam: sub eo pondere
per multa sæcula suspiravisse majores: nec me-
lius insinuari populis, adventasse tempus gra-
tiæ, quàm si ille mos tolleretur, cujus etiam
causâ, iniuriosa gentilitas quoscumque Cir-
cumcisio cute minuerat, vocabat recutitos.

Christianum Iudaisantem, Chimæram putavit
prudenter Apostolus; neque tulit mon-
strum illud in Ecclesiam admitti, ne in uno
cultu viderentur convenire contraria. Vacuos
sed spei nostræ benè ominantes arborum flo-
res, excludit posterior fructus: delet solutio
cautionem; optima quidem suis temporibus
Synagoga, verum prodesse desit ubi Ecclesia
nata est, & cum vetustate promissionum stare
non poterat novitas Evangelii. Ista ne socia-
rentur tanta cura providerunt Patres ut sabba-
thum servilibus destinarent, quieti diem il-
lum quem dominicum dixere, ne simul vaca-
rent Christianus & Iudæus, & ex communi otio
crederetur in eosdem ritus consentire qui in

tantis discrepabant. Quanta autem diligentia cautum est ne Judæorum Pascha cum nostro celebraretur, quantisque, non dicam studiis tantum sed & impendiis, undique convocati Astrologi modum docuere, quo nunquam claretur temporum ille concursus, illa solemnitatum inter nos, Judæosque consensus.

Major tamen fuit antiquorum Patrum zelus ne Gentilium instituta & mores in Ecclesiam reciperentur: quippe in hoc quoque negotio Chimæram timuere. Quid simplicius quam coronari oleastro, hedera, lauro, in publicæ hilaritatis significationem cum ad illam triumphi, totaque urbe fructa convivium vel mœstissimos quosque cogerent?

Coronis tamen dehonestari Christianum caput existimaverunt veteres, quod ille mos ab idolis derivatus Christi servis non conveniret, cujus vertex spinis oblitus tot imitatores debet habere quot illum recipiunt & adorant. Molles illas coronas dixerunt aliqui à candidatis diaboli fuisse usurpatas, neque propterea licere Christianis in se adumbrare quod in creatoris injuriam sceleratè gestum est. Patrum sententia ethnico christianus Chimæra erat, nec ferenda Iovi nec Christo, cum in illa vivendi formula uterque luderetur.

Ad nostram tamen ætatem audacia illa quodammodo videtur pervenisse: qua ratione hoc fiat, dicam. Certè Christum occidit mundus, ipse mundum prostravit, adèd illi infensus, ut nec pro eo preces ad Patrem effunderet: aliud enim homo, aliud mundus, sive sæculum, & qui pro nobis omnibus dignatus est mori.

mori, pro sæculo nec stillam sanguinis fudit: Cùm ista constanter se oderint Christus, & mundus, quæ Chimæra, amborum cultum ita velle connectere, ut qui Christi videtur esse, videatur & sæculi?

Hoc in Iuda desertore Ambrosius horruit, in duplici enim mensâ epulabatur proditor, cùm & illi in escam Christus corpus suum sanctissimum daret, & dæmon cogitatus illos subministraret quibus anima crudelis delectatur & pascitur.

Frequenter adesse in templis; ad sacram synaxim accedere; interesse concionibus, laudabile quidem est; sed quæ morum concordia, simulambitiosè tegi, capillos tot modis laxare, coëcere, inflectere, ut inde formosior vultus virorum oculos alliciat? Ad quid enim tanta diligentia? cur laborat in vestibus, in comis, in cute, mulier, si non quærit conspici? Si pudica est, cur tam compto ornatu, tamque inquieto alios provocat ad libidinem? O Chimæram! castitatem profiteri, & agere ut ceteri deperdant: tentationibus viam aperire cùm depellimus: Christo uniri, nec averti à sæculo!

Neminem duobus dominis servire posse docet Evangelium: sed hoc ad majores; hac enim tempestate artem invenimus quâ quis Christi sectator fiat; neque mundum oderit, & in promptu festiva ratio quæ huic Chimæra suffragatur. Certè à Deo sunt ornamenta hæc, aurum, gemmæ, capilli, qualemcumque formam illis dederit vel ferrum, vel, mitiore tormento, variè distributus funis, matrona

tronæ caput totâ nocte circumligans. Creatoris ergo contumelia videtur, damnare opera ipsius : & quodd Christiano crimen, modo vanitate abstinere animus, illud gestare, illud ostendere quod concessit providentia?

Verum quid Tertulliano respondeant? sic enim & idololatria excusabitur; quia illud omne quod inanibus Diis vel cremat, vel effundit, vel mactat, à Deo est, & merum, & victimæ. Eadem ratione & circi furor, & arenæ crudelitas, & spectaculorum turpitudine, immunis erit crimine, quia Deus creavit equos, tigrides, pantheras, eaque voce utitur in theatris obscœnus homo, quam à Deo accepit.

Meritò celeberrimus author, operum Dei præposteram tractationem damnavit in pompaticis illis, ut vocat, mulieribus, quæ ad negotium vanitatis illis rebus abuti consueverunt, quas idcirco contulit Deus ut in abiicendis, quoties superflue occurrerent, christiana modestia commendaretur. Creatæ sunt ut lubenter illis careremus, & contemnendi ornamentum fieret, omni cultu apud Deum speciosior augustiorque, privatio.

Quis ferat, tot mulieres frequentissimè ad synaxim admitti, suæ formæ nihilominus adeo mancipatas, ut si quid ad ornatum desit, maritorum parcimonia, vel effuse conquerantur, vel ipso tumore elingues non prius placidæ fiant, quàm quod ineptè petitum est, ad familiæ pacem maritus concesserit?

Pias dicunt, & tamen nulla illis imago charior ea quam vident in speculo: illi operantur, illi supplicant, tardè semper Christum colen-

colentes, licet in hoc quoque appareat diligentia; cum vere quidquid thuris Deo tribuunt, residuum sit suffitus illius quem sibi prius adolevere.

In sacris multæ sunt; sed & simul durissimæ cervicis, quam nemo ratione ac consilio expugnare queat; injuriarum memores. domesticis ipsis sæpius gravissimæ, ut nulla pax cum eis sit, nisi cum absunt: & necessario instauranda sint prælia mox ut à templo, ubi dulcissimas vidisti, in domum feroces rediere. Quia altaribus familiares, nec adulterii probro famam suam maculant, titulo pietatis inflatæ, jus habere ad rixas credunt: quidquid voluere, nisi ratum est, à se ipsis longo murmure sæpè & lachrymis, exigunt pœnas, si aliis nocere non datur, ne vindicta pereat.

Novam mihi hæc vitæ Chimæra (quæ etiam virorum est) cogitationem iniicit, & ni fallor probabit. Thebanorum fratrum odia adeò constanter perseverasse referunt, ut simul cremari post mortem teterrimi hostes sine rixa non potuerint. Ex amborum contactu quasi hausta antipathia ignis à se ipso dividebatur, & quæ flammæ pars cadaver unius corripuerat, ne in ipso rogo convenisse viderentur inimicissimi fratres, recebat ab altero. Non acrior certe inter hos alienatio viguit quàm quæ inter (ut Paulus loquor) veterem hominem novumque invenitur: simul enim consistere nequeunt: in mutuam cædem armati, vel vi, vel insidiis certant, nunquam fœderis aut ejusdem flammæ patientes: nam qui novum hominem adurit ignis divi-

nus, veterem fugit ut sordidam materiam; nec ulla re magis dignoscuntur pugnaces, quam dispare incendio. Ambos tamen homines in unum quasi corpus coisse dicas, si plurimorum institutum, moresque perpendis. Iterato sæpius divinorum usu sanctitatem profitentur, nec sæculi tamen ineptiis aut cupiditatibus renunciant: concionatorum æque ac mimorum auditores benevoli: sequi faciles, sive ad monasteria, sive ad publicos Ecclesie ritus, sive inviteatur ad choreas.

O portentum nostræ ætatis! quis veterum Patrum unquam credidit tam dissimilia uniri potuisse? O quam longè recesserunt ab illo domini consilio chimaerici homines! nolite possidere duastunicas! obsoletam, laceram, turpem novo indumento cumulavere; spoliari enim prohibitis non sustinent, ut optimis centegantur: & ita amant mutati ut maneat quod semper fecerant, sæcularium scilicet affectuum fidelissima mancipia, & in ipso Christi obsequio (cui se dedere) vanitatum sectatores. Hos tamen ad sacras epulas singulis aliquando hebdomadis non pauci sacerdotes admittunt, cum ista utique noverint; ut jam plurimorum opinione arctiorem vitam non postulet mysteriorum frequentior usus, satisque sit ut quis sæpè ac laudabiliter dominicæ carni consocietur, à gravioribus culpis abstinuisse.

Non ego plura: tum Ismenas in severissima materia hac die multo me iucundior. Nostro sæculo, inquit, illud Isayæ vaticinantis videtur impleri, erunt prava indirecta
& aspera

& aspera in vias planas : plurimorum namq; Theologorum charitate provisum est, ut quid quid arduum habebat illa via quâ ad cœlum majores pervenere, ad faciliorem incesum sub nostris vestigiis complanaretur. Strictam quoque laxaverunt, ut commode posset adiri; & toto opum comitatu circumsepti divites ad felicitatem illum gradum facerent quæ prius tantummodò impedimentis carnalibus nudos, a comitum rerum inopes solebat admittere. Iam securè agamus, Cœli fores dilatæ sunt: antiquis dictum est, concendite intrare per angustam portam: nobis: nihil tale conemini: Christiani estote, neque propterea à pompis, si itas mos voluerit, à salratione, ab epulis lautioribus, à comœdis, à jugi ludo abstinete: ab his omnibus vos excipiet citrà scandalum, jam dari facilior Eucharistia.

Quia res seria agebatur, elegantem ironiam ea urbanitate interrupt Hermias, ut Ismenas ipse probaret se ad fortiora invitari. Ita est, inquit, Ismena: pastus ille cœlestis vocabatur olim cibus grandium, nunc quilibet parvulus ad arbitrium degustat: neque obest huic cum Christo familiaritati, vita vulgaris. Sed quid verè de Chimæra istâ sentias quam modo Firmianus insectatus est, libenter à te audiemus: non enim illam satis nosse videris, nisi acerbius exagitantam autumas quàm jocis ac scommatibus.

Ergo, inquit Ismenas, ne puter in hac materia alium à vobis sensum induisse, à risu temperabo: Licet forte rigidis sermonibus aliquid non ineptè successisset, quod me tamen cogitis præ-

prætermittere. Dum se colligit ut validius feriat, gravissima dicturum revocavit à proposito Hermias ipse, ne cæteris illam voluptatem tolleretur cuius alter desiderium fecerat: & mox iterum atque iterum rogatus, ita Ismenas orsus est.

Multum placet quod de falsis germanisque Oratoribus scripsit græcorum omnium festivissimus. Iuvenem fingit eloquentiæ cupidum, sed ignarum viæ quâ ad illam pervenitur: nam dux, sed contrariæ occurrebant, & incertus cui se committeret adolescens, hærebat in bivio flexuosa una saxosæque, nec impunè ferenda, spinis undique surgentibus. In huius aditu senex videbatur, placido vultu, qualem Platoni fuisse referunt; intosa barba promittebatur in pectus; & his consentiens vestis, modesto nitore præferebat sapientiam.

Adolescens invitabat quidem tanta species ut viro loqueretur: verum prohibebat reverentia; quod ut senex advertit, suaviter in illum intuens, si quod iter instituisti, ô Iuvenis, inquit, habe me pro Mercurio. Hic enim sto ut inscios viatores ego peritus viarum meo consilio dirigam. Ad quem ita adolescens: Diu est quod ad eloquentiam iter facere constituo; qua certius via eundum sit: Igitur doce, Pater, neque sine ad honesta properantem irritò labore aut periculosis erroribus implicari: Hac itur ad illam, referet senex viam digito indicans quæ saxosa asperitate totque spinis ardua erat. Hac contendit aliquando Tullius, hac Demosthenes, cæterique qui facundiæ laude apud Latinos, Græcos.

cosque florere. Ut optatum finem consequaris, tibi sumendus est animus, ô adolescens! nam plurima occurrent quibus laceffatur patientia. Incedendum erit non per diem tantummodo, sed etiam cum cæteri mortales somnum petent: nec de comitum solatio multum spera: ibis sæpè omni consortio destitutus: hæc enim via nostris temporibus infrequens est, ut tu vides, quam si constanter teneas, in ipso extremo, fatigatus, & jam dignus qui quiescas habebis eloquentiam.

Ex adversa parte via erat, trita magis nec viatoribus injucunda, in cujus initio hæserat vir quidam florenti veste conspicuus. Hic cum adolescentem vidisset colloquentem seni, primum risit, quod ab homine cui sua ætas omnem venustatem ademerat, peteret de eloquentiâ consilium; tum sic ad juvenem. Quid cum sene isto tempus conteris? Multi eodem animo, quo tu ad illum accesserunt; sed quam pauci verboso fidem habuerint, ex ipsius viæ solitudine conice quem tibi necessariò tenendam ineptè proposuit. Nam quis, nisi mente captus, tanto labore, tantisque sudoribus velit eloquentiâ adipisci? Antequam ad illam perveneris, aderit senectus: & quis frustus, sero eloquentem esse, id est, posse bene fari, cum vicina mors adeptum te quod concupieras vocabit ad silentium?

Molliori itaque via uteris, sed & breviori, si me audias, ô adolescens! pro spinis enim flosculos habebis amœnissimos: ubique occurret quod placeat: ibis non quidem qua Cicero atque Isocrates, sed qua pergunt hodiè optima

mæ fortis viri quidam, quibus exigua literatura, & placenti fœminis singulare propositum. Hos omnes habebis socios, qui struendam ac suavitatem verborum magis quàm rationum vim aut altos orationis sensus ponderant: & quam putas jucundum in eos incurrisse homines qui tanto successu venustis studuere?

Fictionem hanc quis non dicat veritati consonam in ea materia quam tractandam suscepimus? Quippe jam duplex esse videtur ad æternam felicitatem via: arctam & asperam ostendit Christus, quam & ipse tenuit: vestigiisque ipsius in hærentes Apostoli crediderunt nisi arduis & naturam, ubi insolescit, severe prementibus, ad cœlum perveniri non posse. Hoc utro animo censent vetustiores Theologi, nec bene dici Christianum, qui à pompis hujus sæculi non abstineat. Theatra, nimios vestimentorum cultus, capillorum in tot undas ac serpentes decidentium operosam artem condemnant: illos si consulas, dicent, viam carpe strictiorem: nam quæ latè sternitur, improvidos ducit ad certissimum interitum.

Ad hæc si trepidat animus, habet mitiores Theologos qui paventem sublevarit: ea omnia concedent quæ alii negavere, saltationes scilicet nocturnas: ludos tanquam in animi laxamentum necessarios, quibus tamen damnum frequens ac proinde mœstitia comparatur: opulentiam, laxamque vestium superbiam, pretiosa monilia, graves lapillis inaureres, quotidiana convivium, tortiles comas; denique comœdiam, ne quid desit Christianæ remif-

remissioni, possitque in colendo Deo justè conqueri natura delicatior, se vetitis nimium premi, quam facilem ad pietatis officia habes si illi hæc omnia indulseris. Doctrina hac effectum est ut Chimæram haberemus, de qua inter nos sermo; monstrum illud vitæ dico, contrariis ita compactum ut judicare nequeas utrum magis ad Christum quàm ad sæculum pertineat.

Versatili prorsus ingenio erat Alcibiades qui Athenienses delicias ad arbitrium poneret, ubi proferenda erat in graviore populo Spartanea severitas, ex locorum varietate, ut de Polypo dicunt, colorem mutans, solutus cum voluptariis, cum sobriis pareissimus. Mulierem novi ea morum industria flexilem ut cum monialibus penè sit monialis: Verum cœnobii septa egressæ illicò redit ille fastus, illa vitæ mollieties quam omnino in claustris videbatur exuisse. Vt imitatrices haberet sui instituti, hanc quoque vivendi rationem suas filias edocuit: alternis piæ sunt, alternis seculares: nam lucente sole, si dies festus agitur, verbum Dei libentissimè audiunt: nocte mimorum ineptias à se ipsis jam alienæ, cum cæteris auscultant: partitis ea prudentia officiis, ut Christus habeat quod suum est, neque mundus, quem & ipsæ religiosè colunt, suis destituatur honoribus.

Acutè Virgilius scripsit divisa fuisse tempora inter Jovem & Cæsarem, quod nocti pluvie successisset serenus dies spectaculis aptissimus. Ita agunt hodie plurimi, ut Deo suas partes concedant, sæculo suas, qualis fuit ille

ille cui alter venustissimâ insultatione suam Chimæram exprobravit. Mane repetitis prolixâ religione precibus altaria fatigaverat, & etiam sumpserat Eucharistiam : post meridianas epulas, ludo se oblectarat cum amicis, ne inurbanus videretur : tandemque rogatus ab aliquo, in illius domum sub noctem concesserat ut Comicos actores audiret qui nuper ab Italia venerant, inter peritos suæ artis, ut dicebatur, eximios. Non tulit hanc vitæ mixturam aliquis, & ut versicolor homo quid peccaverat agnosceret : felicissimum me, ait ille, cui una dies contulit ut tertio in te sic incurrerem : nam mane te vidi cum sacram synaxim acciperes, multâ certè cum pietate : ludentem post prandium : nunc vero ut jucundè claudatur dies quem inchoaverat religio musicis ac mimis operam dantem.

Ad hæc verba excanduit vir ambiguus ; mox in ultionem injuriæ ; & opportunè advenisti, inquit, nisi enim adesses tu comœdia cujus est exhilarare animos audientium, histrione caruisses. Nec contentus hoc stimulo, addidit, indecorum prorsus esse, immeritis cavillationibus hominem peti, qui remissionis honestissimæ gratia, invitatus, nec absque suorum Theologorum consilio ad illud spectaculum accessisset : sed tumidum sibi que placentem, quòd tam bellè amovisset contumeliam, illicò compressit expedita responsio : ut Eucharistiâ pastus, inquit alteri rectè hic adesse videreris, Lesbiam regulam consulisti. Ne jurgarent ulterius, obstitit qui mox in theatrum profiliit primus actor, & maximè nobilis

bilis viri sic breviter dicentis authoritas : suis
cuique rei locus sit ; sinite , quæso , lætari nos ;
neque enim tempus est quærendi quid rectius
Theologi sentiant : graves nobis erunt co-
mœdi si hic admittitur conscientia. Cùm ista
referret Ismenas , risu omnes soluti sunt : sta-
timque in Hermiam uno quasi consilio respi-
cientes , silentem invitabamus ut aliquid in
somnia suum diceret.

Grandis mihi Chimæra videtur , inquit ille ,
reformatio morum deterrimæ hæresi conso-
ciata. Neque putate me de Calvinianis loqui :
absit enim ut reformatores dicam qui non fi-
dem tantum sed & mores ita depravarunt , ut
sacerdotibus cælibatum ; monachis sua vo-
ta , suos cucullos ; omnibus denique pœniten-
tiam ademerint. Vt quisque liberius pecca-
ret noluerunt revelari illa voluptatum probra ,
quæ integritati Christianæ ut & Deo semper
audacius injuriosa sunt , ubi frænum verecun-
dia deest , quod comescat insaniam. Sustu-
lisset pudorem vitiiis , jejunia corporibus , ut
duplici pastu incitata , in libidinem acrius ex-
ardescerent , non reformatio morum est , sed
corruptela vitiorum.

Quis prostitutam rectius appellaverit Eccle-
siam quæ virgines habet Deo sacras , illasque
ad nobile consilium provocat , an disciplinam
illam salacem cujus documenta si audiantur ,
id efficient ut credat orbis Christianus , extra
conjugium non posse diu pudicitiam conser-
vari , cum tamen & ipsa tot viduas anus habe-
at , tot nobiles puellas , longo coelibatu , plus-
quam volunt totis aliquando urbibus notas ;

tot

tot denique sine uxoribus viros, quos omnes noxiis ignibus aduri necesse est, si diuturna non datur nisi in conjugio castitas, & periculoso instituto se involvunt illi omnes qui solemnivoto eam vitæ formam profitentur, quam Paulus omnibus Christianis, ne pauci in eam contenderent, ut sibi exoptavit.

Igitur de Calvinianâ insaniâ sileo; Alia est quæ etiam reformationis famâ nota perniciem suam cautiùs tegit, ut qui illâ afflatus est, omninò sit alienus ab Ecclesiâ, & tamen simul videatur Catholicæ modestiæ sectator constantissimus. In meam sententiam faciles ibitis, si quod mihi accidit, anno præterito nonis Martij, nunc referam. Heliodoro socio iter aggressus, contigit ut ab instituta via, aliud cogitans, nimiumque comitatu illius delectatus, longo errore abducerer; nec obortâ noctè jam spes erat ad illum locum perveniendi qui nocturnæ quieti destinabatur; maximè cum nulli tunc occurrerent viatores qui devios in amissum iter restituerent.

Dum incerti in eâ oculorum mentisque caligine equos incitamus jam ad omnia pavidos, & quid sperandum sit aut timendam expectamus à fortuna, murorum ambitum cernimus, inter tenebras suo se candore prodentium: nec dubitavimus præpotentis alicujus viri esse qui in suæ domus custodiam & dignitatem generis, tam cellos, decorosque construxerat.

Ad fores mox facilè devenimus ducentibus muris: & ut eas timidè pullavit Heliodorus, statim adfuit qui stratum in ipso aditu posue-

rat;

rat; verum non aperire facilis janitor, donec sciret qui peterent admitti & certior referret ad dominum. Querenti respondit Heliodorus, duos equites esse qui aberraverant à viâ, neque possent gravis cæli injurias declinare, aut ferarum occursum sylvis vicini, nisi Christianâ charitate in eas ædes reciperentur. Ignotam vocem, eâ horâ, non tamen rigide excepit ostiarius, ut jam de domini humanitate animum subiret opinio. Mox ab hero reversus, cum duobus famulis qui faces præferrent, januam soluit.

Nos amicos, nos affines putares, tanta fuit omnium in novos hospites gratulatio. Dum curandos eques sollicita diligentia equarius deducit ad stabulum, in triclinium intramus: nec passus nos ad se accedere dominus, alacer & toto vultu mansuetudinem præferens obviam venit cum uxore ac liberis, multum lætatus, ajebat, quod hic error tanti meriti viros ad se perduxerat, dignos omninò quos & ipse multis erroribus quæreret, si ductore destitutus, à solo casu sua esset expectanda felicitas.

Quid urbanissima humanitate dignum referrem, non inveniebat animus; ne tamen silentio beneficium exciperem, dixi breviter: amicam tempestatem eam haberi, quæ ad meliores plagas classem appellit quàm quæ ex nautarum voto petenda erat; neque nos verè deviasse, qui tot virtutibus illustrem domum, ventis jactati, pro portu haberemus. Illo postea nos ad ignem invitante quem addito pabulo grandem excitari jusserat, modico tempore inter lætissimos sermones depulsum est quidquid

quidquid injuriæ nobis frigida ac madida tempestas intulerat.

Interim dapes festinanter parabantur hospiti-
bus, nam familia jam à cœnâ surrexerat,
nec expectatus aliquis solitam horam prætere-
ire coegerat sui instituti tenacissimus. Alla-
tis epulis; præcipuum condimentum fuit, pie-
tas; & mirante me virgines aliquas impe-
diri in conficiendis vestibus, dum aliæ varia
unguenta igni admovent ad ægrotantium
levamen, subridens mulier nobilis dixit; ex
quo didicisset à sanctissimis viris divites à Deo
institutos ut curatores essent pauperum, quan-
tum potuisset egisse se, non ut fuistantum fa-
cultatibus, sed & suo labore ac filiarum ope-
râ sublevarentur. In his tempus melius teri
quàm in comparandis illis omnibus quæ ad
cultum corporis pertinent, vel ad copiosâ su-
pellectilis inanem superbiam: neque enim
petiturum Christum an vestis aut domus ful-
serit; sed an egeni habuerint quo alerentur
& nuditatem suam contegerent?

Sed nec à labore abstinerebat illa, cùm hæc
diceret; nam sericum velum quod propediem,
in solemni festo, altari inserviret, nec dùm ad
oras circumductum aurum acceperat, diligenti
pietate perficiebat.

Inter hæc puer adfuit egregio vultu, suæque
ætatis blanditiis venustissimus, à quo cum
quesivissem anne Catechismum didicisset (hoc
autem petebam quòd in eâ domo nefas erat,
de sacris non loqui) statim jussit mater
amoveri filium: tempus enim quietis adesse;
eamque ætatem ita disponi ut facilius cibo
quàm

quam somno careat. Verum ille puerili vanitate incitatus, recitare coepit quod memoriâ continebat, repugnante matre sciri ab ignotis, alios sensus suæ familiæ esse quàm quos Roma profiteretur.

O Portentum reformatæ vitæ simul & hæreseos! Catechismus erat ille quem nuperri-
mè supremus Pontifex damnaverat. Recedente mox puero, petivi à matre an sciret ejusmodi doctrinam à Catholica veritate aberrare; sic enim ex cathedrâ pronuntiasse Pontificem? Quæ verò illa cathedra, inquit mulier, an lignea, an lapidea? Cujus enim naturæ sit, vix Doctores vestri explicuerint. An Papa quæ credenda sunt declarare non poterit, nisi sedeat? Plura dixit in Pontificem, neque culmen illud reverita, accusabit inscitæ ac temeritatis quòd doctiores se perculisset illâ sententiâ, & non advocato Concilio in fidelium mentes tyrannicum dominicum usurparet.

Ab his transivimus ad alia, consultò de variis fidei rebus quærente me, ut illa ingenia, sinus illos, ubi tanta delitescabant, penetrarem profundius; Aliter quàm nos de poenitentiâ loquebatur mulier, de indulgentiis contemptim: aquam illam cui sacerdotalis benedictio superuenit, irridebat silens; ut & quosdam alios Ecclesiæ ritus, quibus non adumbrati Catholici adhibent reverentiam. Sanctos verò, ipsamque Virginem Mariam licet apud Deum potentes, aiebat tamen frustra precatores adhiberi, si facilem accessum habemus ad illum qui neminem (modò verè doleat) propulsare consuevit. Nescio quid de Eu-
charistia

charistiâ subobscurum fari incoeperat; sed uxore cautior maritus, dicentem ita avertit à proposito, ut videretur de solâ hospitum quiete laborare.

Igitur in paratum conclave jussit faces inferri, ubi jam ignis maturè in fumario accensus tardiores expectabat. Illo deinde comitante, præviam lucem sequuti, mox ut nos excepit, multo cum honore, locus quietis, optimam noctem mutuo nobis optantes, separamur in crastinum.

Liberioribus colloquiis solitudo debebatur: & jam te unicum habeo, inquam, ô Heliodore! Putasses in eâ vitæ reformatione, in ea languentium ac pauperum curâ tantam superbiam inveniri ut nolit decretis summorum Pontificum acquiescere, credatque, non quod universa Ecclesia; sed quod sibi paucorum hominum erudita cæcitas infudit, de qua Davidis illud optimè dixeris: Nox nocti indicat scientiam?

Vidisti ut illa mulier obliqua cavillatione damnavit Ecclesiæ mores, de quibusdam male sentiat: de aliis dubitet? Animum in multis aperuit risus, & ad domesticos nutus illi frequentissimi dum ego de Catholica veritate loquerer. Iuxta Asphaltitem lacum dicunt reperiri arbores inaniter fœcundas; poma enim habent oculis quidem jucundissima; sed si manum admoveris, in cineres abeunt. Solidior non mihi videtur probitas ista quæ vera fide destituitur: & certè, ne tam bellis coloribus incautos aspectus eludat involata opinio, juvat ex tactu cognovisse.

Quid

Quid in illa domo vidisset sic narrante Her-
mia solus non mirabatur Asterius: cur enim
stupeam? inquit, in Chimæram istam sæpe
incidi, utinam & cecidissem! verum fortior
me requiritur aliquis Bellerophon qui trifor-
me monstrum felici dimicatione perimat.

Vario prorsus genio ducitur illa bestia: nam
ubi clamore agendum est, rugit ut leo: ubi
mitius, & luxuriantem ad communia pascua
necessitas adigit, capram agnoscas: & mox
serpentium more varios in orbes flectitur, ac-
ceditque silentio, si in suos profectus calliditas,
facillimique corporis lapsus utilior judicatur.
Quid terribilius illa secta, dum putat nun-
quam eò audaciæ processurum Pontificem,
ut decernat quid credendum sit? quandiu visa
est timere aut deliberare potestas, totus aër au-
dacissimæ disciplinæ personuit clamoribus.
Non multò post ut sensit ictum, furore com-
presso obmutuit, tulitque ad conspectum or-
bis durissima sibi vincula, quasi sponte ductorẽ
sequeretur. Quàm lubricè nunc pergat, nodis
vipereis non suspiciosos animos implicet, in-
fundatque in venas noxiosissimum virus, vix
credat qui non vidit.

Nam quæ major solertia, quàm fingere sub-
latum omninò fuisse monstrum illud: jure pro-
pueris habendos qui trepidant ad immanis be-
stiae memoriam, quasi dentes haberet & un-
gues, quod jam nullum est: ita fatuos quidquid
terribile cogitaverunt, metuere, nec se in propri-
is focus ubi amica sunt omnia, securos arbitrari?

Interea tamen revocato strictius foedere,
pervicacia; colloquiis; libellorum sparsa cor-
rup-

ruptione, peccantium error fovetur: & quò facilius serpat, in egenos liberalis prodit; dulcissimus in mulieres, elegantia sermonis, ad pecuniarum verò comparationem quas sibi novit necessarias, in divites urbanus: denique non ex Apostoli spiritu; sed ex malitia ingenio, omnibus omnia fit, ut omnes decipiat.

Non plura in hoc somnium dicta sunt, licet grandis materia ad ampliora provocaret; nam petebatur Asterius, & illo abeunte, soluta est dissertatio.

REGINA OPINIO.

SEXTUM SOMNIUM

Breve quidem hoc somnium, multa tamen in illo sunt quæ Lectorem moneant, & attentum desiderent.

Quis Principum ampliores terras obtineret, aut fideliori obsequio coleretur, quærebat apud se, compositus ad quietem, Hermias, cum subito somno oppressus est. Tot Regum refertus imaginibus, nihil nisi regum cogitare poterat dormiens, neque mirum quodd Reginam Opinionem sibi finxerit, imperioso ore, judicandi, vivendique leges omnibus dantem.

In altissimo solio confederat, sed videbatur instabile, ut si quis validè concuteret, citò tota rueret cum suo cultu majestas: verum nemo in eam audebat, quodd sacra res ac timenda crederetur. Circa eam variæ fortunæ atque ætatis numerosa multitudo, ad contraria facillimè propendens, expectabat quid decerneret. Illa, quia princeps erat, ex usu principum

pum quosdam gratiosos habebat, quosdam averfos, nec fatuis destitutum erat latus qui mœstam oblectarent: nam jubente illa, aliqui utres vento plenos labris & ore premebant, quasi nutricum ubera sugerent, moxque inflati mirabantur latitudinem suam: & hos turba vocabat viros amplissimos.

Neque minor erat voluptas quam ex aliorum ineptiis capiebat: verum ut sat vacavit iocis, visa est ad seria converti, jussitque sua promulgari statuta quibus à nemine reclamaretur. Sed dum silentibus universis legit præco, probanturque magno adstantium assensu insultissimæ leges & ex parte etiam durissimæ, subito comparavit armata Pallas, ad cujus conspectum cum fugisset trepida opinio, mutatis omnium animis, ex communi suffragio Dea conscendit in solium, eaque sapientiâ sua decreta proposuit multitudini ut cerebro Jovis natam nemo prorsus ambigeret.

Somnium hoc non pronuntiavit quidem Hermias; sed absenti mihi significavit per epistolam, quam cum ostendissem Alterio, in hunc modum rescribere ipse voluit, tanquam ad se mitteretur.

Ex hoc me liberalem scias (Hermia) quòd cum ad me non scripseris, tibi solvo quod non debeo. Multi sunt eo avaritiæ genere fordi di, ut faciliùs amicis pecuniam dent quam epistolam: quod pendere Firmianus instituerat, lata manu tribuo nihil tale à me expectanti, id est illo cessante; lubens sic volvo tuum de Regina Opinione somnium.

Optimè Reginam vocavisti, latè enim dominatur opinio, neque orbe minus est imperium illud cui tot gentes, tamquam in suum malum convenissent & decipi placeret, tam libenter obtemperant.

Thronum ejus dixisti instabilem esse, quia per se non stat opinio; vaga enim res est atque volubilis, & idè illam à scientia distinguebat Plato, quod scientia firmissimo vinculo hæreat menti, opinio autem insit in animo, non adhæreat; facile enim inde evellitur quod leviter admissum nec judicio sancitum est, nisi obstat pervicacia; nam ubi voluit, nihil est opinione stabilius; & frustra Socrates laboraverit, licet se à Deo missum jactitet ut obstetricis officio defungatur, & ab animis avellat adulterinos illos opinionum fœtus, quos perversè conceperunt. Itaque mutabilis est ex natura sua opinio, & vitio nostro constantissima, quod sæpè evenit, & maximè videtur in populo.

Puto audivisse de muliere illa Senosensi in cujus utero puer plus viginti annis mansisse fertur, servata figura in saxum versus, & toties matrem ad partum statis doloribus provocans, quoties nonus mensis occurreret. Prodigium non existimo infantes in parentum alvo lapidescere, neque per tantam annorum feriem ad ortum usque perducere: nam si animos non corpora respexeris, quotidianus rerum humanarum iste cursus est, ut semel admissa communi errore opinio, tractu temporis potius solidetur quàm exeat ab animo.

Quibusdam opinio propitia est, quod illius bene-

beneficio felices sint : quemadmodum illi contigit qui triremes Atheniensium suas putans, tantâ lætitiâ fruebatur, ut restituto potestâ convenientibus remediis cerebro, graviter de medico quereretur qui tantam classem, tot opes, jucundissimè insaniēti, importuno poculorum usu ac nimîâ charitate rapuerat.

O te sapientem ! Hermia ; nam quicumque veris animi bonis destitutus, inaniter exultat ; quia cæteris potitur quibus non efficitur melior, neque egestatem suam novit, opinione beatus est.

Alii etiam sunt quos non sua quidem opinio beat, sed aliorum. Modica est aliquibus litera ; quia tamen eruditionis supercilium sumpserunt, libros habent, authores non ineptè citant tanquam sibi notissimos, & quod scientiæ deest, obvelant sagaci silentio, sæpe doctissimorum virorum famâ claros videas, nec rarè dignitates etiam consequutos, tribunalia, præfecturas Ecclesiarum, quas alii justius & ex meritorû præstantiâ habuissent, si favisset opinio.

Miror certè, veteres, qui fortunam inter sua numina coluere, opinioni, quæ tot bona largitur, non obtulisse victimas. Ordine fortunam antecedit opinio ut famulam domina, jubetque sequacem tribuere quodcumque sive opum, sive dignitatum suis alumnis deferri constituit : & tamen cum altaria & sacrificulos habuerit fortuna, supplicesque qui averfam religioso cultu placarent, opinio, quæ gradu prior est, sine templis & sacerdotibus fuit ; neque unquam aliquis, quod sciam, obsecratione studuit eam sibi conciliare cuius suffrag

fragio tam faulſte diteſcunt pluriſimi, etiam ſine merito, fruunturque præcipuis honoribus.

Quàm ſit autem noxia quandoque opinio, dicam. Multi defectu patientiæ dolores ſibi geminant: grande enim onus eſt, leviſſimum licet, quod omnino inviti ferimus: alio modo vis? Sarcina non ex ſe rectius æſtimatur, quàm ex animo: ſi non facilis, at ſaltem tolerabilis eſt, ſi portatur viriliter. Verum ubi credit æger aut calamitoſus ſe morbis quibus afflicatur, aut ærumnis imparem, ex ea cogitatione ſit malorum illorum acceſſio quæ neque natura, neque ſors induxit, licet in utramque miſer totos queſtus effundat, tanquam nihil ſuo authori nocuerit vana & crudelis opinio.

Diſtinctione utar: quædam mala ſunt quæ tantummodo patimur: alia quæ & patimur & facimus, adeo tamen ignari unde venerint, ut extra nos quæramus artiſicem. Aliquis accepit injuriam quæ nec ictum intulit corpori, nec nocuit facultatibus: caruit honore quem ſibi deberi exiſtimabat: cum ſalutationem expectaret, ab alio contemptus eſt: inde ſe graviter læſum dicit aliena malitia, cum tamen ſenſibus fortunisque integer, idem homo ſit qui fuerat, antequam negatione honoris ſe peritum quereretur. Vulnus iſtud opinionis eſt, non injuriæ: qui illam contemnet, aget quietus, nec de ultione cogitabit qua ſuus dolor ſanetur, cum nullum admiferit, & fruſtrâ quærantur remedia, ſi abſit quod curandum eſt.

Constantini Imperatoris effigiem marmoream in ſeditione furens populus violaverat: nuntia-

nuntiaturum est Principi & clamantibus aulicis
Cæsaris vultum ea plebis insania concepitum
fuisse, scelusque illud mereri quidquid in Ma-
jestatis reos æquissimæ leges statuerant: vi-
deamus, inquit Imperator, an verè sim vul-
neratus: tum manum vultui admovens, ali-
quem mihi nocuisse ex tactu certè non agno-
sco: erravit populus cum in illo signo putavit
lædi potuisse principem suum, ego magis si
crediderim: non ita servio opinioni, ut ex
illius arbitrio miser fiam & plagas acceperim me
existimem, quibus solum marmor affectum
est. Proinde remisit injuriam, nec pro saxo
doluit, licet ex arte Majestatem adumbra-
ret.

Multas irarum causas amputat qui ab opi-
nionem liber est. Adeo nos delicatos præstat,
ut remota sentiamus: ut cum nostri iuris esse
possimus, pendeamus ab altero, & precaria
quiete fruamur, dum in argumentum doloris
illud omne convertitur quod contra nos lo-
quuta est aut tentavit invidia.

Stultius est tamen mediis in opibus se ege-
num arbitrari, eo quod aliqua desunt quibus
cellior fortuna ab aliis ambiciosè distinguitur:
sic enim opinione paupertas fit, ubi non est, &
vocatur inopia, mensam tuam non extrui
Principum cibus: ad ea te cogi quæ nec pere-
grina, nec cara sunt: plures servos te non ha-
bere quàm quos nosse queas, aut in villis mul-
tiplices domos inutili luxu ornatas, quæ do-
minum semper expectent & nunquam exci-
piant. Quid opinione crudelius? Illud agit
ut tenuitate laboret cui nihil deest præter ea

ut tenuitate laboret cui nihil deest præter ea quæ maiorem tumultum efficiunt.

Quod de viris amplissimis scripsisse equè jucundum ac verum est, neque miror tuæ Regiæ placuisse fatuos istos, qui vento distenti, tanquam cæteris augustiores, seipsos suspiciunt, totalque vias, velut phalerati quidam equi, suo fastu complent, ne aliis locus sit. Nisi latos effecissent sui utres, non curarent adeò spatiosas domos sibi construi, ut inspectâ fabricâ quisque facillimè possit de dominorum rumore iudicare.

Quæ sit aliorum insania, dicam breviter; neque enim librum scribo, sed epistolam. Imperante opinione, in dies vestium forma mutatur: qui ad coxendicum initia penè descenderant thoraces, mox velut pœnitentia erroris revocantur ad humeros: Byssina quæ circa collum tantummodò luserant, hodie tibiærum quoque ornamenta sunt, ocreis miscentur, ut jam nemo nisi ad crura linteatus, equitet. Lunatos aliquando calceos vidimus qui mensuram pedum enormiter excederent: aliàs, quadratos contractosque quibus premerentur ungues, & dolor fieret incedenti: sed nefas est, indecorum aut incommodum ducere quodcumque iusserit opinio.

Pauca hæc de amictu dicta sint, ad corpora ipsa veniam. Hodie sylvas æmulantur virorum capilli; veniet tempus quo asperos calamis agros adumbrent, postquam alta & maturæ leges messorum manu præcisa est. Quæ nunc venustatem capitis commendat opinio, suadebit utilissimè deponi quod sine sudore,

tolisq;

aliisq;

aliiq; incommodis sordidioribus foveri non potest; ita tamen ut iterum velit sylvescere quod ut superfluum noxiumque damnaverit.

Durius est in feminas istius Reginae imperium! Frontem expilant cum opinio sua suavitatem augeri eo cutis supplicio; nec eleganter comas emergere, nisi multum recesserint. Postea labor est ut à superciliis modico intervallo separentur & melle ac unguentis sollicitatur capillus ubi primum noluerant. Nunc compresso corpore pene eviscerantur ut graciliores appareant, si exilitati pretium fecit opinio: nunc spissis, duplicatisque vestibus, etiam ætate, se contegunt, cum primum placuit; quæ prius contempta fuerat, corporis forma crassior.

Quam Palladam vocas è cerebro Jovis natam, ad cuius accessum opinio fugam adornat, ego rationem dixero sive sapientiam: sola hæc enim ab opinionis tyrannide miseros mortales eripit, ostenditque quid sentiendum & quid agendum, ut homo nihil leviter credat, aut inepte moliatur.

Illud tamen non egerit ratio nisi armata; nam debilis non habet unde Regiam Opinionem è folio suo deturbet. Etiam infantes comprehendit hominis definitio. Sed quia in illis organorum defectu ratio involvitur, illoque humore laborat quem ad corporis augmentum copiosè ministrat sagacis naturæ providentia, vix aliud præter animal in infantibus deprehendes: nam quod rationale vocamus, sensim quidem emergit; sed quod nugis impeditum! in illis plures anni insi-

pienter effluunt; & septimus nondum benè cre-
pundia amover ut aliis ineptiis detineatur,
donec tempus illud venerit quo pateat quàm
laboriosè quamque tardè homines sumus.

Illa tamen mora, quia lex naturæ est, nec ab
ea mortalium ullus absolvitur, nemo mihi ju-
re exprobrare potest, quod antequam in me
pueritia adolevisset, ligneos equos conscende-
rim, & rudi simplicitate crediderim illa omnia
quibus pueri luduntur à majoribus: necesse
est enim ut debilis & inerudita ratio tam falsis
quàm veris assentiatur, si facili nec suspiciosæ
ætati jocosus aliquis aniles fabulas expo-
suerit.

Sed pudor est, proventæ ætatis homines ad-
dèd puerascere ut mirentur quidquid suspi-
ciendum proposuit opinio: piscium putami-
na, verrucas concharum, sic enim gemmas
vocat Tertullianus, illudque omne quod ad
evacuanda marsupia tantis periculis quæritur.

Adamas qui hominum æstimatione cate-
ros lapillos longè superat, vitrum est, sed so-
lidius: ut tam carè emeretur firmitas ista,
suasit opinio, voluitque urbium pretia in pel-
lucido saxo sæpè contineri, ut uno lapide dives
mulier, tanquam de orbe devicto triumphans
circumferret provincias.

Ut ista negligat aliquis, necesse est discedat
à puero: idemque censendum de honoribus
qui multum appetuntur, quia fulgent, nec
minore stultitiâ comparantur quàm gemmæ
& adamas quoties ingenti pecuniâ splendor
iste emendus est. Tecum sentio, Hermia, ni-
si potens ratio sit, opinionem non detrudet,
tot

tot annos assuetam imperio, tot acceptam suffragiis.

SEPTIMUM SOMNIUM.

C H A O S.

Illud optimè Lucanus his versibus descripsit:

Omnia mixtis:

*Sydera syderibus concurrent, ignea pontum
Astra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria hæbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata diem poscet sibi, totaque discors
Machina diuisa turbabit fœdera mundi.*

Isto carmine factum est ut Hermias qui recens Poëtam legerat, eandem concussæ naturæ depravationem insomnis conspiceret; nec alia nobis proposuit præter illud, an scilicet in res humanas aliquando caderet ejusmodi perturbatio; ad quem ego sic, invitatus à cæteris.

Quid sit nox non concipio nisi prius noverim quid sit dies, neque puto cæcos ipsos qui ad tenebras à natura damnati sunt, de illis rectè sentire: ea enim notitia, qualiscumque sit, ipsa luce formatur, quam si non expertus est oculus, frustra nitatur pulcherrimæ ac jucundissimæ qualitatis absentiā comprehendere. Similiter, quid sit Chaos intelligam, si capiam quid ordo sit: quia verò definitur, suum cuique rei locum tribuentes dispositio; ubicumque justissimus ille rerum situs turbabitur, necessariò admittetur Chaos, quo nihil tetrius aut deformius.

Quatuor disparis naturæ liquores in vitreo globo aliquando miratus sum, ea corporum positione & varietate colorum ut referrent elementa. Qui enim in summo consisterat tanquam levior, ruber erat, nitidusque, nec ab igne dissentiens: sequebatur alter eximio candore pellucidus: huic tertius subjacebat eâ prorsus viriditate quam videmus in pelago; & qui obscurior cæteris turbidusque, suo pondere ad ima descenderat. Ordo hic impermixte servabatur, & quia in eo videbam imaginem universi, recordatus sum Claudiani illius,

*Jupiter, in parvo cum cernebat omnia vitro,
Risit.*

Conversusque ad amicum cujus industria fecerat ut in tantillo tanta conspicerem: certè, inquit, etsi tuus ille labor nondum à Poëtis celebratus sit; tamen, quod ad gloriam multum est, Archimedem æquavisti: tum ille concusso globo, diversissimorum humorum concordiam, ait, justissimamque colloca- tionem miratus es, ô Firmiane! vide nunc quid sit rerum Chaos & quàm malè natura habeat si misceantur universa. Motus ille ita subver- terat ordinem ut jam non varii liquores viderentur; sed ex eis pravum aliquid & oculis in- jucundum, donec quiete concessa, sibi quique sensim restitueretur, seque ab aliis expediret qui permixtum corruperant.

Commodè sedem suam servant elementa: ignis sub concavo lunæ se ipso nutritur: aër spatium illud omne occupat quod ab inferiore superficie ignis ad nos usque interjacet: a-
qua

qua super terram extenditur : illa , tanquam
fundamentum orbis , immota manet , ceteris
circum pro varia cujusque sorte , perenne flu-
entibus : ignis enim ad proximi cœli legem
volvitur , labitur aër , & aqua non genio minùs
quàm ventorum quos admittit & sequitur ,
instabilis est. Chaos erit si descendant le-
viora : si cum suo elemento arbores ad Cœ-
lum se transferant & novâ tempestate actum
pelagus ripis suis non patiatur contineri. Con-
fusionem augebit syderum casus & lites , non
ut nunc sit ; nam & occidunt & pugnant : sed
si in pontum , ut canit Poëta , se tanquam novi
pisces præcipitaverint , & Luna non ferat ipsum
Solem , à quo habet ut luceat , suo cursu defini-
re dies & annos , ut illa mutabili vultu menses
solet nuntiare.

Jam ad tuam quæstionem venio , Hermia :
petis an in res humanas aliquando cadat ejus-
modi perturbatio ? Ita est : nam id in regnis
non rarò videtur , in familiis sæpè , in personis
frequentius. Triplex ergo Chaos datur , po-
liticum , domesticum & singulare. Ut facilius
enodaretur ista materia , debuit præcedere di-
stinctio , nunc ordine & viritim , ut dicunt , a-
gendum est de singulis.

Optimus Regni status is est , cum inferiora
subduntur superioribus & quæ cæterorum
sortem excellitatem suam superant , inter se con-
sentiunt : sic enim elementaris natura suis
continetur finibus , & astra concordiam ser-
vant , qualitatibus eâ ratione sociatis , ut si quid
in uno vehementius sit & ardentius , aliorum
amicitiâ ac nexu salubriter temperetur. Ae-
quis

quissimus ille rerum ordo, cum is cui commissum est imperium, legem dat, non accipit ab alio: suæque dignitatis memor; id est, se Solem sciens, Zodiaco non digreditur, neque finit suas domos, ex quarum situ & conditione in subiectum orbem varius est, ab aliis syderibus usurpari.

Nullum unquam turbatius Chaos fuisse arbitror quàm quod temporibus Caroli Sexti in Galliis visum est. Dum in Britanniam Rex, suas ulturus injurias, cum ingenti exercitu proficiscitur, repentè occursum phantasmatis ita demens effectus est ut mox in subditos suam videretur insaniam effudisse. Solem tum habebat Gallia; sed qui non moveretur neque diem suis daret: ingens malum, dignitas manifestat, radii defecerant: hinc cæterorum siderum concertatio, dum singula vicem Solis implere ambiunt, nec sustinent, lucem, quæ novo ordine in terras effundenda erat, simul ab omnibus proficisci.

Atrox prorsus luminum pugna, qua factum est ut ex præcipuis unum, quod Soli vicinius erat, non modò aliquid splendoris amitteret; sed valentioris impetu penitus extingueretur. Major tamen perturbatio fuit, cum illud cui maximè Cælum debebatur, ipso Sole & Luna authoribus, exturbatum est, ut expulso succederet Gallicis rebus infesta lux, suoque aspectu eam vastitatem inferens quæ nisi virgine manu, stupendisque miraculis amoveri non posset.

Dum sic decertant sydera, haud quietior tellus assurgit, locumque postulat indebitum
sibi,

fibi, neque luminibus ipsis subdi patitur, quæ prius, dum staret adhuc rerum ordo atque felicitas, immobilem rexerant. Nullis legibus coercerantur elementa, & ut licentius furerent, terminos omnes abstulerat dirum Chaos, suas metas mare fastidiebat jam rupibus altius & cœlo minabatur tempestates.

Hæc in Galliis aliquando gesta sunt. Et quoties miscentur officia; discordant inter se Principes, amplioris potestatis desiderio, vel perversa cupiditate volunt Majestatem experiri; rebellat plebs, ad consueta onera se adigi non ferens, ambitq; timeri quæ prius tranquillè jacebat; Chaos est, illi prorsus simile quod Lucanus descripsit, Hermia, & tu vidisti per somnium.

Ideo qui prudentissimi Reges fuerunt, ne mala hæc in publicum admitterentur, subditos Principes non siverunt nimium erigi, neque concesserunt jam copiosis opulenta matrimonia; ne tot rivis in unum alveum confluentibus, regno timeretur illa vastitas quam latè jacentibus agris inferunt stagnantes aquæ nec riparum patientes. Curaverunt etiam ne tot arcibus in eadem Provincia, totque civitatibus præessent, haberentur ex affinis retores urbium qui noxia charitate ducti, ubi postularet sanguinis necessitas, sprete fide quæ debetur Regibus, iniqua molirentur. Eadem regnandi solertia strenuos viros habuerunt in Provinciis, qui Proregum cœptis invigilarent, & dignitatum concursu frangerent eam potestatem quæ cohiberi vix potest, nisi habeat æmulum.

Ita coactis ad officium Principibus viris quando populus vel sponte, vel sollicitatus in-

tur-

surrexerat, sub ipsa seditionum initia jubebatur miles diligenti sævitia furentem comprimere: facilius enim impeditur Chaos quam expellitur, & aqua modicā perit citò modicus ignis quem frustra toto puteorum haustu velis extinguere, cū sylvam corripuit.

Quid aliud bellum civile quàm publica confusio? Non gloriæ stimulis aut æquitate geritur; sed insania. Quicumq; homo est, nullo discrimine miles fit, iudex, patronus, agricola, sacerdos: unumquemq; enim ad arma cogit necessitas & circumstans periculum. Vario sacramento cives fidem suam alligant: urbes urbibus infestæ: timenda vicina: patriam in ipsa patria nullus invenit, cū ubique malè sit.

Quot templa, tot, expulsis sacris, castra sunt. In illis jam nihil audias præter armorum strepitum: impia dejerantium verba, potentium raucas voces, si nihil urget & otium concedat vel dubia securitas: ovium balatus, mugitus boum humanis miscentur clamoribus, indicantq; quid suum miles illic custodiat aut vicinis rapuerit. Tuta sunt ubiq; scelera: tribunalia silent: iustitia tremit: furor imperat: separantur ab invicem fratres ut in suum sanguinem pugnent: nullæ sine hostibus viæ, & ne securus lateas, insidias, ignem, impetum timet solitudo, cui te tuæque commisisti, cū egredi non liceat: musis ipsis sua collegia bellum claudit: jubet arma: cessant artes, nisi quæ paci infestæ sunt: inopia fit omnibus ut pauci crudeliter diteſcant: & prædones adeo multiplicat publica paupertas, ut egeni, quos ad novam audaciam nova fames incitat, non minùs viatoribus timendi sint, quàm milites.

Pu-

Puto vobis exhibuisse bellicum in republica Chaos: suum tamen & pax habet: nam si ad munera non assumuntur, præclariora ingenia; nec merito dignitates, sed favori vel pecuniis dantur: Si quod natura jacere voluit, eminet: si sacerdos laicorum mores sibi adsciscat, sibi sacerdotum bona Laicus: si fortunis ingentibus non præfigantur limites quibus tollatur potestas invadendi quæcumque placuerant, & sic indomitus ignis totum aëre quem infra se habet, totas mare terras absumat: profecto etiam in pace Chaos erit. Sed avertat Deus ut ista videamus quæ maiores nostri variis temporibus ad satietatem experti sunt.

Bellicos tumultus Rex noster, impubes adhuc, æquitate causæ suæ felicitate dissolvit: frustra in virum insurgent, qui puero cessere. Majore vi radios spargit sol jam altior: quod præstitit oriens Majestas, fortius ager, si quid amovendum erit quod lucem impediat, cum jam pervenit ad meridiem. Heroum arma quandiu pro illo pugnare, victoria sequuta est. Nullus ab eo mihi profligandus defecit; cadunt vires quas ille fato suo non roborat. Quæcumque in Regno adversus publican quietem tentavit factiosorum perversitas, antequam noceret, solo Principis nomine compressa sunt. Pacem dabit felicissimam, quem sic bella reformidant. Nunc quid sit domesticum Chaos videamus.

Quælibet familia velut quoddam in angusto Regnum est; habet enim Principem suum, magnates quos commendat sua dignitas; plebem

benquoque, ab eo quidem fastigio longè remotam; verum cujus opera sit quodcumque Princeps jubet, postulatque communis utilitas. De familia illa loquor quam absolutam dixerunt veteres, cum in ea nulla pars desideretur, & viro uxorem dederit legitimus amor, utrique natura liberos, fortuna servos qui accipiant imperia.

Regat vir; Sol enim est & injuste sibi potestatem Luna deposcit, nili jus ad illam habeat præcipui syderis absentiam. Magnum familiæ Chaos, uxor præsentem marito volens, disponens, jubens, tanquam secundus haberetur quem natura primum voluit, & caput ipsa constitisset interius ex qua mulier sumpta est.

Absentia certè mariti non solo funere æstimatur, sed etiam defectu ingenii; nam si ita natus est ut hebes sit aut levis, non indecorè videtur uxor id in familiæ bonum agere quod aliàs marito competeret: nam Luna facta est ut quoties abscedit Sol, vicario lumine mundum regat, eò facilius debilem vim dimissura in terras, quò illis vicinior.

Nil magis appetit mulier, quam imperium; quod si semel maritus permiserit, potestatem illam nisi cum vita non exuet; aut si contingat virum novis animis in neglectam dignitatem suum sexum asserere, nunquam bene subditam habebit uxorem quæ regnum amiserit. Ideo maturè curandum est ut agnoscat se sociam quidem esse; sed ut Reginae consortes Regum sunt: ita enim ex communione tori supremos honores cum illis partiuntur, ut cum illis non imperent. Milites legendi sunt?

pro-

procuranda pax? sublevandus populus? concedenda supplicibus gratia? id omne Regis non Reginæ negotium est: si quid illa optaverit, ut se subditam intelligat, precibus obinet non imperio.

Simplices maritos quàm constanter dominari debeant suo malo Ninus admonet. Formæ illecebris captus uxorem habuerat Semiramidem, abjectissimæ stirpis sed sagacissimi ingenii foeminam. Illa ut se Reginam sensit, aliquid altius meditata est: secundi gradus impatiens, aliquando tanquam jocans oravit facillimum Regem ut per aliquot dies uxori liceret summa potestate uti: velle enim videre se quàm decenter manu mulieris administraretur: ille interim à negotiis omninò quiesceret, & mox ad sceptrum rediturus, brevissimo regnantis conjugis spectaculo frueretur. Annuit petenti stolidus Rex & ad ludum illum quinque dies electi sunt. Sedentem in solio Magnates primum novo cultu salutavere, deinde miles, ad id omne paratus quod armatis imperaret. Quam libenter in arduis obsequerentur, levioribus jussis agnovit subtilissima mulier, sed & donis sollicitandi erant animi, quos jam blanditiis suos propemodum fecerat, nec laboriosum id assequi, cum tota ærarii potestas penderet à foeminâ. Per illos dies adeò se beneficam omnibus præstitit, ut timerent reditum Regis, nec obscurè dicerent non amovendam à solio quæ tanta æquitate, tantaque prudentia creditam sibi dignitatem gereret. Ergo, inquit, si mea fortuna, vestra est, sinite me solam regnare, nec sexum cogitate

te cives; sed virtutem & ingenium. Paruit populus: serò agnoscentem quid peccaverat Regem, poscentemque ut saltem suæ uxoris comes esset ad imperium, conjicit in vincula: magno certè maritorum exemplo, qui virilis fortitudinis obliti, uxorem agunt officio, cum vultum & vestem non habeant.

Est etiam magna domus confusio, preposteræ liberorum autoritas & servorum maximè qui ad humilia sumuntur: inde enim fit ut plures dominos familia habeat & distrahatur obsequium. Paternæ successionis pars est imperium illud quod maturè nimis aliqui sibi vendicant: expectantur bona parentum, expectetur & potestas.

Olim magnorum fluminum capita religiosè colebantur, neque sine aris fuerunt, & abdita vasti amnis irruptio & aquarum calentium fontes: sanctius honoratur in patre, familiæ principium. Quàm distet à rivis origo tunc non agnoscitur cum æquali dignitate fluunt, & ita instantur liberi, ut se sibi debere autument, non parentibus, cum tamen nihil habeant nisi quod ab illis accepere.

Verum sæpe patrum culpa est ista filiorum ab honore, rectoque ordine defectio. Solent illis omnia concedere: hinc petendi audacia, quam si aliquando non audiant, ira fit & querelis familiam implet, tanquam non daretur quod pari jure pertineret ad singulos. Sapienter aliqua consultò denegabit pater ut videatur suarum facultatum dominus: neque unquam se omnibus bonis abdicabit in gratiam filiorum, ne favos habeat in quos profusè ni-

mis

mis beneficus fuerit: tunc enim velut mortuus computatur qui nihil eorum possidet quæ antè tenuerat, & iis qui tam celeriter hæredes sunt, durum est, toties redire defunctos qui traditas opes, ad quamlibet occasionem, importunâ prece repetant. Certa est bonorum abdicationis: incerta filiorum misericordia: & quam multi qui dantes parentes coluerunt; petitores non tulere?

Sed quid si servi dominos suos regant, non istud erit ingens familiæ perturbatio? Et hoc tamen patiuntur plurimi. Famulis primùm se plus justò faciles præbent: deinde gravioribus negotiis tanquam necessarios insipienter præficiunt: habent secretorum omnium confortes, & quod sæpè celatur uxori ac liberis, mercenarii norunt.

Ubi sic promoverunt res suas, dedignantur ut plurimum domini sui prolem; ambiunt ab illa rogari: quidquid agunt ex debito, videntur gratiose concedere immeritis: dominantium vultus ac mores induunt ut esse plusquam servos existimes qui familiæ præsunt, neque timeant ejici: obstat enim negotiorum communicatio, metusque, ne si durè habeantur, propalent quidquid illis revelavit incauta dominorum simplicitas.

Totidem esse hostes quot servos aliqui putaverunt, quia moribus nostris verbisque maligni censores imminet, mox delatores futuri prout impulerit levitas, aut innata servis adversus jubentes dominos iracundia. Multis nocuit, non inermis quidem famulorum manus, sed os armatum: & sæpè vindictæ grande

de genus censetur, illud loqui quod scimus. Est in domino quod servus metuat, potestas: est in servo quod metuat dominus, lingua: & ideo in utroque non rarò, ferè hostilis animus: adversatur enim charitati jugis timor & necessarius ille vivendi modus qui libertatē adimit.

Vis scire quis servus vere hostis sit? Ille qui in familiam receptus ut vilibus officiis fungeretur tanquam in suo herilem potestatem exercet: dominum suum malignis artibus, tanquam ferreis catenis, alligat, ut non possit quod vult aut debet agere: dominam suam despiciat: premit liberos; nam quid ab inimico gravius? Et tamen hoc plerumque, fit, nec satis ingenii dominus habet ut se mancipium agnoscat, licet sub honesta veste ad illud dedecus compulsus sit quod omnes agnoscunt.

Nullus inferior eo qui servorum suorum servus est, nec hoc à fortuna habet, sed à sua infamia. Dominos feras, quos mercede conduxeris? Quid fuerint cum ad te primùm accesserunt, recordare: chaos est, si plus audeant & possint quàm sortem suam deceat: ordo, si benè, si humaniter imperes & illi fideliter obsequantur.

Invenitur etiam in quolibet homine, si inordinate vivit ea rerum permixtio quam in regnis & in familiis observavimus? Quid anima sublimius? Quid abjectius carne? Et tamen quàm sæpe subicitur pars nobilior ut alteri serviat? Cælum & terram nos esse Cyprianus existimavit, cùm spiritum possideamus

amu
cor
se p
cent
oper
que
quas
spiri
luxu
funt
bus
tion

C

FR
qu
opor
(cuj
regio
reun
Pr
Da
A
Ho

ferre
b's n
comm
Al
nium
dia:

amus è cœlo, corpus è terra, & una pars non corrumpatur, alia subjaceat elementis, nec se possit ab interitu tueri. Cœlum & terra miscentur, quoties confunditur utriusque partis operatio: corpus jubet, obedit animus, suamque lucem conteri patitur à voluptatibus illis quæ intra illum sunt, nec aliquid habent quod spiritualis natura possit honeste appetere. In luxuriosis, si bene advertas, omnia turbata sunt. Non procedit ab animo lex, sed à sensibus: & ipsa ratio, caro fit: & caro vicem rationis explet, quia ducit non ducitur.

CIRCÆA DOMUS.

OCTAVUM SOMNIUM.

FRUSTRÀ nunc in Campania domum istam quæsieris: tempus absumpsit: neque enim oportebat illas ædes tandiu stare, & Sybillæ (cujus adhuc inviolata specus manet in illis regionibus) injuria fuisset, si eodem fato frueretur veneficæ palatium,

Proxima Circæ raduntur littora terra,

Dives inaccessos ubi solis filia lucos

Affiduo resonat cantu.

Hoc quomodo apud nos inventum sit, referre placet: quo scilicet carmine, quibus herbis nova Circe incautos homines in bestias commutarit.

Aliquis narraverat de muliere cujus ingenium dicebatur suo sexu grandius: ætas media: forma vulgaris; sed amœnus sermo, nec

nec aculeorum experts & sese in leves animos suavissime penetrans. Nullius Religionis erat, ut de omnibus liberius loqueretur: hanc plurimi invisebant, aut perdendi, nisi citò recederent, aut jam perdit; nam in ea virorum frequentia magistram agebat: dissolvebat Theologorum argumenta ut impietatem, quam à libris quibusdam hauserat, statueret, & tanquam sole genita, tenebricosis mentibus infundebat suum lumen. Illâ suadente, in multis omnino defecerat Christiana religio, & fide perditâ, nihil fœdissimæ voluptatis subtrahebatur, ubi clam aut cum nefariis scellas admittere constituerat.

Cum hæc omnes non sine horrore audivissent, quid Circæa domus significet, quæ nuper mihi per soporem ostensa est, jam video, inquit Hermias: ô quam fugienda domus ista! Quam potens veneficiis mulier, cujus arte tot viri commutantur in pecudes!

Sapientissimè prohibuit Apostolus mulieres docere in Ecclesia, & acutè Chrysostomus in memoriam revocans quid Adamo suasisset uxor sua, his verbis explicuit apostolicam sententiam: semel docuit mulier & omnia pervertit: idcirco, ait Paulus, ultrà non doceat: & hæc tamen viros instruit: sed non miror audaciam: nec Paulum, nec Christum agnoscit ista mulier, & omnibus qui religionem abiecerunt, familiaris est impudentia.

Nobiscum aderat Cesernius qui mulierem hanc non semel ex occasione viderat: & certè inquit, non omnes qui apud illam sunt diversati, suam formam amiserunt: sum qui fui
Hermia

Hermia, multique alii eadem mentis constantia usque adhuc homines manent, ut scias non solum Ulyssē, quod in sceleratas ædes intulit, sua felicitate servavisse. Fateor plurimos prorsus amisisse suam figuram: sit (ut apud Plutarchum Gryllus ille qui à Circe mutatus in porcum, eadem iubente, narrat brutorum delicias) hi, inquam, nihil præter sordidissimas voluptates sapiunt: in venerem & in escas proni, vel mulierum formam assidue laudant, vel famosiorum helluonum pingues mensas: nullam vitæ partem ratio in illis obtinet aut divini cultus sollicitudo, cum totam inter se dispartiant salacitas & abdominis cura. Sic abjecto homine, mirantur tamen felicitatem suam: despiciunt cæteros quos commendat morum integritas & studium pietatis: dolent quòd tam tarde mutati sunt in bestias, nec aliquid magis curæ est, quàm convertendos alios in illud stabulum intromittere ubi tot bruta quotidie conveniunt.

In quibusdam tamen aliquid hominis restat, ut de Actæone dicunt, cui crura humana sub cervino capite manserant, cum à suis canibus distraheretur. Nondum enim isti religionis sensum omnem amisere, ut in nefarias cupiditates se penitus immergant: ne ultra peccent, prohibet invitos abditus timor: sed quàm modicum illud, quod si adfit, nihil deerit ad bestiam? Nondum quidem grunniunt, sed mox grunnient, nisi Circæam domum deserant; nam inter tot veneficia, vox hominis in hunc cantum facillimè vertitur.

Cesernii discursus hic Asterium impulit ut

non solum de mulieris istius, sed de aliarum quoq; periculoso consortio sic differeret. Magna locorum vis, ex qua saepe fit ut homo vel formetur, vel pereat. Quod in lapidibus aliquando videmus humani corporis effigiem, sola delineante natura, id non casu, sed syderum charitate effici subtiliter observavit Albertus Magnus.

Quaedam enim coeli partes sunt generi nostro amicissimae: sub his propria materia semper rite procedit humana generatio & in aliena non raro veluti inchoatur: nam ubi singulares causas non invenit ista coeli dispositio, quae secum consentiant, saltem ostendit in faxis quid intenderit. tantumque socios parentes defuisse ut generaretur homo quem sola sydera non efficiunt.

Hoc naturae ingenio novem musas praeferebat famosus ille & omnibus penè historicis notus Achates, quem inter regales gemmas pretiosissimum Pyrrhus habuit, & chalcedonium lapis tanquam ceteris humanior, eas sibi sine arte imagines imprimi gaudet, prout influxu virili vel femineo tactus est, viros reddens aut foeminas.

Sub aliis quibusdam coeli partibus ita laborat humana generatio, ut inefficaci materia vel omnino impediatur, vel à recto aberret, sive defectu, sive turpi partium accessione, & matrimonia probrosa sint iis qui suscipiendae proli sedes aptas non elegere.

Ignota plerisque Philosophis opinio, verum ad rem propositam quid pertineat, audite. Quaedam loca sunt ita rationi congruentia,

entia, & hoc de schola Platonis aliquando dictum est, ut quisquis in illa admittitur, ex confortio sapientum fiat sapiens : secus si in eas domos se recipiat, ubi contemnitur religio, vel prohibita voluptas familiaris est : nam contagione loci citò insanit, & in vitia labitur : Quod de corporibus humanis Albertus docuit, de animis rectè censeam : & quia in plerisque locis comparatur ratio, quæ verè hominem constituit, in aliis deperditur, fidenter concludere, quasdam dari partes in orbe quarum influxu homines fiunt ; quasdam verò quæ ab eo instituto prorsus aversæ, in id tantum laborant, ut extinctis hominibus ex illorum veluti funere nascantur vel monstra, vel pecudes.

Permanere vis homo ? Circæas domos devita, nec te fortunatiorem crede pluribus aliis qui priusquam ad illas accederent, sapientes habebantur & post in bruta conversi sunt.

Stupenda refert Josephus de valle quæ non procul Ptolemaidem visitur. Quidquid arenæ gignit, vitrum est : sed insuper ea loci potestas ut quam aliunde comportaveris arenam, brevi temporis intervallo convertat in vitrum, quod postea si & extrahas, rursus ad suam naturam sponte redit, nec aliquid restat quo videatur vallis hujus, occulta vi nativam formam aliquando perdidisse.

Majora finxit de locorum potestate Theophrastus, cùm docuit animam humanam varia corpora mutuari ab elementis, cùm exuta carne hinc abijt & ad suum principium revertitur.

titur. Quandiu remanet in terrâ, contingit illi non melius, inquit, suo elemento corpus: subtilius est quod ascendenti ministrat ob-
vius aër: sed lucidum planè ac flammeum quo induitur dum per ignis regionem pergit ad Deum: donec & illo excusso jam sublimi-
orem omnibus elementis animam involvat, nunquam deponenda, nec multùm spiritibus dispar, substantia cœlestis.

Side moribus agitur, eaque facilitate qua mutatur homo juxta locorum naturam quibus insidet, æqualiter hæc omnia vera sunt: impius enim fit si frequenter in eas domos diverrat ubi docetur impietas: cum epulo-
nibus, terreus: aëreus, cum vanis: cum libidinosis ac mulieribus, igneus: nec spes ulla datur honoris aut continentiae, nisi locum mutaverit.

Aliquis mihi dicebat formosa quædam esse pericula à quibus vix libenter abducimur; sed hoc, jocus est; & ludebat sine dubio Seneca, cum scripsit, non maximum ex suppliciis fulmen esse; sed speciosissimum: ineprè enim misero dicitur, adhiberi ipsi à tortoribus formosissimum ignem, ut venustè pereat. Quid interest fulgente gladio cadam, an eo qui rubiginem contraxit?

Fatuus omnino habetur ille Imperator qui spontaneum interitum mediratus, ne à furente populo trucidaretur, sibi fieri curaverat ensẽ aureum, quo, necessitate compulsus, antequàm hostes accederent, seipsum conficeret. Nihil ad pereuntis solatium confert pulchritudo aut pretium rei qua tollitur: Serico liga-
ri

ri vel cannabe, par est jactura libertatis : neque dissimilis casus, siue nos præcipites vile saxum siue jaspis, aut Parium marmor exceperit.

Placet oculis mulier; apud quam tota dies impenditur; sed interit illius forma castitas, ut cetera pericula, vitanda est, quibus nemo se lubens implicat, licet speciosa sint.

Ubi hæc Asterius exposuit, expectabat quid dicerem : & hæc difficultas, inquam, Asteri velle fugere cum suaviter tenearis, & eo fascino te ludat amor, ut putes illos omnes insanire qui te non sanum credunt. Aegrotos vidimus imminere morte jucundissimos, sibi que gratulantes valetudinem suam. Affecto sic cerebro, non tantum aversebantur remedia, verum & molestè ferebant medicorum conspectum, sollicitæ familiæ curas, & in amicorum fletus sæpè acerbi, querebantur quod inepta miseratione, firmissimo alias viro, veram ægritudinem facerent.

Ita cardiacus morbus amor est ut sit & cerebrivitiū, ideoque incantatorem appellavit Socrates quod rationem alliget, ludat sensus, fanaticum reddat quemcunque corripuit. Arreptitiis amator simillimus est, nisi quod furit decentius, nec exorcismis vexatur aut pellitur dæmon, qui pectus ejus infedit : toto animo, toto sæpe & corpore jactatur miser, nunc aureo colore; nunc cinereo, & interdum laborantis Lunæ tristissimam speciem referens, cum vel pallida pluit, vel à Magis infestatur.

Sic habentibus frustra proponas Circæis domibus exire; carminis enim cujus potentia

tia tenentur, maxima vis hæc est, ut carere nolint injuriâ; timeantque aut etiam oderint eos omnes qui suo consilio volunt miserandos, neque tamen sibi notos, in optimum statum restituere. Quid igitur? nemo succurret sic perire volentibus? quiescet amicorum solertia? societatem dissolve, tu qui damnosam arbitraris: ita tamen ut quem voles salubriter ab illis domibus avertere, ubi salus periclitatur, non sentiat se avelli; tua enim industria peribit, nisi lateat.

Alias propone delicias: itinera, quæ spectulorum varietate curiosum animum oblectent: viatores non diu comitatur Cupido; citò lassantur pueriles alæ, nec æquant properantium gressus. Hac arte desit in plurimis amor, & licet dictum sit à Poeta,

Hæret lateri lethalis arundo.

Sæpe tamen cursus ipse telum excussit omni dictamo potentior.

Verùm regiones peragrarè neque vult, neque potest amicus tuus; in ipsa patria fac, si pote, ut non quiescat: negotiis illum implicata, donec advertas morbum illum remisisse quem contraxerit otio: cura vocari à multis qui eodem consilio nescientem impediunt. Interim, ut opportunitas aderit, mulieris, cujus aspectu atque colloquiis tenetur, ineptias expone; satis invenies si videre placuerit. Ore dicaci, meditatisque salibus minue formam quâ raptus est: pudebit amare & mirari quod temnetur à cæteris, maximè si suadeas plures alios mulieris animum feliciter occupavisse,

visse, nec ipsum verè redamari quem tot viris posthabeat.

Ars quidem illa tentata est, inquires; sed minimè processit; hac igitur utere. Nocturna lumina sol opprimit radiorum majestate; sic & tota formæ muliebris evanescet existimatio si præstantiorem ostendas; hoc autem quomodo Christianè fiat, explicabo: istos namque haud probaverim qui morbo morbum curant, & justè Italiâ pulsus est libidinis ille minister qui in remedium amoris novos ignes, nova philtrea proposuit. Ex pessimo genere ne catulus quidem relinquendus: tyrannorum timentur hæredes, & frustrà moritur noxius amor, si successorem habeat similem sibi: Salus non est, præcipitium aliquod devitasse ut in alterum incidas.

Itaque non honestè amanti forma illa proponatur quam sanctè depereat: Virtutem profer: hujus amore capti sapientes despexerunt venustatem illam corporum quæ vulgares animos allicit; & ne viderentur aliquid amare præter dilectam, spretis honoribus ac divitiis, spretis & voluptatibus cum illa successerunt; sed & aliquid pulchrius ob oculos pone, Deum ipsum. Quàm formosa sit artificis idea, videtur ex opere, licet totam suæ causæ speciem effectus non capiat: sed, ut potest, adumbret. Quanta Dei pulchritudo, à quo est, quidquid pulchrum est! Hanc mihi quotidie demonstrant speciosissima sydera: suspensæ ac mobiles nubium picturæ: sylvarum amœnitas: aquarum inter lapillos, herbasque ludentium limpidi cursus: varia florum, se-

gerumque dignitas, totos agros conuestiens: gemmarum splendor, avium plumæ quibus & nos delectant & ipsæ superbiunt. His omnibus, cæterisque non dispari decore nitentibus, tanquam rivis, ad fontem perrenio, cuius formositas tanta est, ut illam per speculum & in ænigmate vidisse, sit etiam quodammodo viatorum consummata felicitas. Qui sic Deum intueretur, diligit, & vultuum illorum pertæsus quos ante perspexerat, jam receptis oculis, miratur ac luet cæcitatem mortalium.

Forma mulieris æstuat amicus tuus? contemnet; si, te ostendente, Deum viderit. Veram urge constans orator; nam tempore opus est, & multo sermone plerumque fit tam grandis, & humana omnia superans apparitio. Quod unus dies non aget, præstabit alter: sæpè de his loquere, etiam invito: varius est animæ status, Circæis poculis infatuatæ; nunc divinum amorem respuit, veniet hora qua recipiat.

Quod olim tanto ardore Christum mundus diligeret, ut non dubitanter pro eo pateretur quoscumque cruciatus, teste Augustino, opus Petri existimaverunt gentiles: aiebant enim Apostolum veneficum fuisse & cum incendiariis jure plectendum, qui noxiis carminibus totum orbem cremaverat. Magna Petri laus ista magia, qua factum est ut dæmonum fascinationes omnino solverentur: incantationem abstulit incantamentum potentius: homines quos antea cupiditas, malus ignis corripuerat, divinus ussit. O te magum

gum desiderabilem ! si sanctum imitatus tot ore scintillas emiseric quot verba , cogasque amicum melioribus flammis aduri , quam quas in Circæis ædibus obscœna voluptas accenderat.

M E T E O R A.

N O N U M S O M N I U M.

Quies melius hanc Philosophiæ partem tractasset, quam *μετεωρολογίαν* vocant , Aristoteles an Seneca , non conveniebat inter nos ; placebat aliquibus Aristotelis erudita brevitās ; laudabatur ab aliis ubertas Senecæ & intexta naturalibus quæstionibus moralis eloquentia.

Controversiæ finem imposuit jucundissimo commento Hermias , asserens se somnio admonitum fuisse ut de ea materia scriberet : nec mirari debere cæteros quod huic consilio tam libenter obsequeretur , cum & Socrates nocturna visione jussus ne migraret ex humanis , antequam versus condidisset , serò notus Appollini & sub docentibus musis elementarius senex ad Pœseos studium Philosophiam suam transtulit.

Querenti mihi postea , Aristotelem imitaretur an Senecam , respondit , neutrum se magistrum velle : sibi enim in mentem venisse aliquid utroque genere utilius : deinde subridentibus nobis , lætus ipse , ut solebat , sic exposuit instituti novitatem :

Homines si Meteora quædam vocavero ,
X 5 quia

quia dignitate sui ortus elati, citò pereunt, nemo vestrum non probabit; nam quid aliud homo? Aspirante sole sursum trahitur, modicum fulget, datoque orbi spectaculo, transit non reversurus. Hoc ad omnes pertinet, erigi, lucere, & breviter videri.

Aliâ tamen ratione magna est inter meteora ista distinctio: quædam enim ignita, cœloque vicina siderum speciem exhibent: quædam, licet accendantur, in ea tamen regione fiunt quæ est inter cœlum & inferum orbem media; alia denique terris insident, quod ignem male conceperint, & defectu caloris deprimantur. In cæteris aqua dominatur, vel aër, & hæc variè res humanas afficiunt, prout à supernis causis moventur, nunc lenius, nunc turbidius.

Inter homines inveniri cometas qui cæteris altiores non sine pavore spectantium fulgeant, notum est. Ex his quidam caudati sunt, quidam criniti, omnes tamen, sive tonsi caudam trahant, sive sub breviori figura proferant comas, aliquid ingens minantur mortalibus. Neque unus illis color: aliqui pallido lumine terribiles sunt, aliqui sanguineo; Quandiù durant, tandiù mundus non sydera; sed novos ignes stupens intuetur, & quid porrendant, quidve efficiant, sollicitus, hoc unum scit imminere bella, stragem parari, vel, quod aliud gravissimæ poenæ genus est, miseram pacem.

Quam cursum teneant, incertum adhuc, utut de cometis docent Philosophi: crediderim ego quemque illorum peculiarem motum habere.

bere & suo genio duci, licet sæpius in septentrionem vergant, tanquam magis placeat illa pars orbis de quâ dicitur, ab aquilone aurum veniri. *Iob. 37.*

Omnibus non æquale tempus concessum est: quosdam vidimus qui celeriter defecerunt; alios qui majoribus nutrimentis foti plures annos fulgere & tandem consumptâ materiâ, defecerunt videri; sed licet breviter splenderint longa tamen semper fuit malorum series quibus orbem vexarunt: nam hoc habet cometes omnis ut qui (dum perstaret) nocuit, noceat adhuc postquam extinctus est.

Ab his ignibus ad alios veniam qui in eminenti quidem illa regione micant, sed remissius: nec ardent Principum lanceas silebo, nec scuta flagrantia. Suus etiam stellis cadentibus locus erit; quas idèò nullus timet, quia & suis viribus destitutæ sunt & fere illarum est, ut per æstatem sit quotidianum spectaculum.

De fulmine postea dicam quod injuria succenditur & nubium pugnâ. Quid in Regnis sit propriè fulguratio, futura fulmen si vires habuerit. Quid tonitru, quod lumine tardius tunc admonet cùm clades inflata est. An etiam sine fulgure prævio feriri nocentiores aliquando debeant & magis timendus ignis qui terebrat, an qui dissipat aut solvit in cineres. Quo concussi aëris motu, quibus latebris, denique qua regione plurimi fulminis ictum declinarint, & an sua dignitate quædam stirpes hujus ignis immunes sint, ut de lauro & de aquilis dicitur, an potius justiffi-

mus omnium sit timor, ubi omnes deliquerunt, & fragore potestas intonuit.

De Meteoris ignitis ne aliquid prætermisſe videar, illos etiam ignes perſtringam quos fatuos vocant: quam ſint ad omnem auram & aëris quoſcumque meatus, ire faciles, exigua & fallaci luce ſplendidi, ut ſi quis illis dubiis utatur, neceſſario pereat. Iucundum quoque erit ſcire quomodo pingues terras incolant, circa patibula videantur, cadaverum capitibus nonnunquam inſidentes, tamquam ſua luce coronent, ut ab Eccleſiâ malè damnatos vulgus exiſtimet quos ſic viderit poſt mortem à fatuis ignibus coronari. Flamma lambens ad eos perſuebit qui cum debeant in altum tendere, jacent & terrena ſapiunt.

Ampliori diſcurſu tractabitur meteororum illorum natura in quibus aqua vel aër principem locum tenet. Quid ſit Iris, arcus ille ſine ſagittâ, qui pulcherrimis coloribus, imbreſtamen prænuntiat; qui depreſſo ſole, altus, quoties ſyduſ aſſurgit, deprimitur. Quid roridæ virgæ, quæ cœlo demiffæ caſtigant quod feriri meruit, non dilacerant. Quid Coronæ quæ multum diſtantes à ſyderibus, illis tamen ornamento ſunt: & an potestas contemnere debeat humiliorum benevolentiam, atque gratulationes, unde publica laus efficitur.

Quid ſit fœcundus imber: grando dilapidans: nix conſtringens: mel cœlo delapſum: fluens manna, ſuſe dicam, ut qui ſcripta mea legerit, ſi princeps eſt, diſcat quid conferre debeat

beat inferioribus : si subditus, quid ab illo sperare vel timere æquum sit.

Unde venti ducant ortum ; ut flent, ut incumbant pelago, vel propitii navigantibus, vel insana tempestate turbidi : terras ut inclusi concutiant, subvertant urbes, ita demonstrabo, ut pateat me sub meteororum involucris ea omnia tractasse quæ ad rerum nostrarum seu publicum statum, seu privatos mores pertinent.

Probaverunt omnes Hermiæ novam meteororum contemplationem ; monui tamen caute ageret, ne si liberius animi sensa proderentur, illico jurgiosi clamarent, scribingenti prudentiam vel charitatem defuisse : eo enim sæculo vivimus ut si quis pictor non consulto, sed casu ignoti hominis vultum vel leviter exprimat, cui sua figura haud placet, non habeatur innocens. Promisit Hermias ea ratione scripturum se qua nemo læderetur, nisi qui sponte rixas quæreretur, & in epto furore vellet coloribus irasci.

TERMINALIA.

DECIMUM SOMNIUM.

SEd hæc (inquit Hermias) non prius exequar quàm à negotiis, quibus invitatus detineor, me penitus absolvero. Otium postulant istæ meteororum observationes, & nisi me toto fruar, nec tentabo laborem : plus enim mihi ingenii dabunt solitudo ac quies, quàm libri suffecerint.

Cùm

Cum ista loqueretur, adfuit amicorum unus, cui superfluas curas neque sibi satis convenientes non semel objeceram. Is, data salute, vicissimque acceptis honoribus, urbane rogavit ne ipsius intuitu cæteri omnes sermones abrumperent. Noverat illum Hermias & ratus opportunum tempus adesse quo moneri salubriter posset, finxit quæstionem se nobis proposuisse; an scilicet erudite somniasset Philo-
phus cui per noctem visa est natura formas omnes quibusdam circulis involvere, ne ultra procederent?

Intellexit Asterius solertis viri consilium, eademque sagacitate, accepto mox argumento: Doctum plane somnium istud, inquit; Inertem esse materiam atque otiosam schola docet; in ultimo enim rerum gradu consistit, propè nihil & ad patientiam nata; eo solo non ignobilis quod nec generatur, nec interit, ut successivis formarum mutationibus constanter subjaceat. Cum igitur ignava sit ac virium experta materia, non illi, quæ se i. sâ cessat & constringitur; sed formis, ad quas verè pertinet actio, datæ sunt quædam à natura leges quas præterire nequeant: & quia vis illa formarum quodam circuitu in omnes æqualiter partes (si nihil obstat) se explicat, quod definitum agendi spatium simpliciter dicas, sphaera, vocatum est Philosophis, qua unaquæque res potestatis metas accepit, juxta dignitatem suæ formæ vel angustiores, vel latiores; neque enim decebat dispares formas paribus sphaëris includi.

Feliciter ac probè homines agent si ex ratio-

tionis præscripto unusquisque intra suam sphaeram se contineri patiat. Propterea custodes artium instituti sunt, ne aliqua concessos terminos transiliens, alterius occuparet officia; utinam postremi sæculi compescuisset grammaticos. Nam quemadmodum magno languentium malo imperiti pharmacopœ medicos agunt, ita isti literatores cum videri voluerunt Theologi, & in fortiorem disciplinam, divinorum rudes, semetipsos intruserunt, novis circa fidem Christianam erroribus laboraverit orbis, veterum placitis adhæsurus nisi versuum conditores, censorsque syllabarum, ac (quod classicæ laudis culmen est) Ciceronis alumnos pro Doctoribus habuisset.

Cuilibet sua sphaera servanda est: nam quid deformius aut injustius, ut de cæteris loquar, quàm si Clerum regat ex armorum Ducibus aliquis, aut si bello Sacerdos præficiatur? Ensis ferros tamen aliquando vidimus, perceptis Ecclesiarum bonis excepto caractere, quasi Episcopos, sacrae dignitatis larvam ita desumpsisse; ut toto cultu, quem tiara sibi meritò vendicat, inique potirentur. Gemebant sub equestri antistite cum jure canonico, Canonici: neque fas erat sacerdotibus solo titulo pastores & suarum sedium, non defectione; sed metu profugos invocare vel cupere.

In majore Britannia ubi Reges pulso Petro, ne quid Majestati deesset, duplex solum occuparunt, immanior fuit usurpatio Pontificiæ dignitatis: Non sola plebs, sed & Principes olim celebrabant Terminalia, & quod a-

junt

iunt ipsum Terminum Jove deorum maximo non cessisse, satis innuit nunquam violandos limites, neque ullam potestatem dari quæ in eos jus habeat.

Id tamen ausi Britannici Principes: etenim metas tulere quæ Pontificum ac Regum determinabant imperia, & ut duplex hæreditas in unum dominum caderet, tota signa deleta sunt. Contineri suis finibus non passa est amplitudo Regia; irritavit majora appetentem eam terræ portio quæ thus gignit, ut haberet unde sua manu, nolenti Deo suffitus adoleret. Alia est sphaeræ transgressio, cum quis Deo consecratus, sæcularibus armis militat, ut de illo referunt qui non ense quidem, sed clava ferox, ne cruentus censeretur revertisse à prælio, ut aiebat ipse, & sic ministrasse altaribus, ea religione, ea que industria mactabat hostes ut non eliceret sanguinem. Pugnares etiam episcopos habuit Francorum ille exercitus Sarracenis primum timendus, nec dubia victoria recuperaturus Salvatoris natalis solum, nisi morbus jam provectis copiis & præana mature canentibus, triumphum invidisset.

Non sine sacræ dignitatis injuria inter armatos armatus alter ut obses ab Anglis civitatem, cujus erat Episcopus, teneretur, magno militum ludibrio & quasi dedignante fortuna veritatis contactum servare; cum sua civium manu post imbelles aliquot irritosque conatus, in hostium potestatem delapsus est: de quo & lepidum legimus, quod cum, deprecante per epistolam Cœlestino tertio Romano

mano.

mano Pontifice, de restituendâ viro libertate ageretur, pro responso Richardus Rex Angliæ loricam, quam vir sacer induerat, Romam misit, ne putaret Pontifex aliquid ausum se in Ecclesiam, additâ brevi sententia : vide, tunica filii tui sit, an non?

Sapientiores putas alium, qni patrum nostrorum memoria, maritimis copiis præfectus nihil aliud cogitare videbatur præter naves, & ventos, & fluctus, & vulnera? Quantas tempestates in animo passus est iste vix sola flante cupiditate quæ illum ab decentissimo otio in tot curas coniecerat! Quoties Deum quasi furtim precabatur, toties turbabat orantem vel fortior aura, vel undarum nimia quies, vel tardior votis operariorum industria, cum tempus urgeret & ab altiore potestate, quæ pelagi leges suis consiliis aptari propemodum volebat, festinatio iuberetur: sed pudebat nobilem Clericum inter suam sphaeram degere & operari, & quo diffusior esset actio, constitutum sibi à Deo & ab Ecclesia circulum ut carcerem refugit. Paucos annos vixisse virum illum historici tradunt & inter pictores non convenisse cum de funeris ornamentis ageretur, an rectius familiæ symbolis atque coloribus galeam quam galorum superponerent.

In judiciis quoque non rarò videtur excessus ille sollicitudinum suas sphaeras dedignantium ac officiorum in vicinos status exundatio, dum tribunalia suos fines longiùs amovent, neque patienter ferunt se Pontificum Decretis, Regumque statutis ita coerceri, ut
inter

inter civile forum & episcopale fervetur. modus, & æquali reverentiâ, quoties mutatione judicis legum lævitiam declinare volunt verutissimi homines, utrique vitetur alienæ potestatis usurpatio. Sed arduum, certis limitibus concludi, & meritò laudatur augustissimus ille Senatus Parisiensis qui Canonum, suorumque Principum mentem sequutus, ejusmodi appellationes quibus insolentium Clericorum fovetur impunitas, aded frequenter repulit, conscidit, multavit quoque, ut quòd Episcopi jam timentur à subditis, dici possit effectus moderationis illius quæ malè confugientibus ad se reis, ne sphæram suam videretur deseruisse, toties asylum denegavit.

Vexabat Ecclesiam Donatus; obstinatum damnavit Melchιάdes; sed qui sententiâ corrigi debuerat, deterior factus, nulla habitæ jurisratione, appellavit ad purpuram. Putavit schismaticus homo Constantinum illic discessurum ab ea reverentia quæ debetur Pontifici, probaturumque quòd ad componendas Ecclesiæ lites, non ut auxiliaris (quod justissime fit) verum ut ipso Melchiade major & supremus sacrorum Judex, à partibus invocaretur. Sed assentatorem reum non tulit jam voto Christianus Imperator, formulam Donati dignis titulis inurens, ita scripsit ad Episcopos: Orabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt. Quippe jam noverat Religiosus Princeps, non aquis tantummodò impositum à Deo terminum fuisse quem non

trans.

transgrederentur; sed & Regibus : illudque non minus politicæ potestati significari quàm pelago : hucusque venies & hic confringentes fluctus tuos.

Magnum quidem quòd Catechumenus adhuc Constantinus Ecclesiam nondum matrem sic coluit; sed stupendum planè quod longe antè Aurelianus & Ethnicus in simili causa eadem modestia usus est, ut ab infideli Principe Fideles discerent, etiam in summo imperio, ubi de sacris agitur, iudiciorum abstinentiam.

Non montibus tantum aut ingentibus fluviis separantur Regna; sed & aliquando lineis quas vix non admonitus viator adverterit. Tam faciliè superandos fines quisque tamen Principum reveretur, nisi bellum cum vicinis instituat : satis enim ad dissolvenda fœdera, destinato impetu, terminorum religiosas leges vel leviter violavisse. Suas metas habet status omnis, quibus si non continetur, necessariò bellandum est; nam usurpari sua quis ferat? Et ingeniosè profectò, licet non Ciceronianè, dixit aliquis, tunc omnia turbari cum Curia sæcularis officialisat; Episcopus papalisat, Parochus episcopisat.

Hæc omnia dicebantur ad Asterio ut ille vir qui nostro colloquio supervenerat, sciret quàm noxiè quàmque humiliter negotiis non suis, neque sacrae vesti congruentibus, ad cuiusdam Principis servile propè obsequium, neglectis studiis, & modicum de sua ecclesia cogitans, totos dies impediretur. Nec ignoravit ipse, quidquid dictum fuerat in suum caput

put cecidisse: placidè tamen tulit ingeniosam amicorum correptionem, quæ consultò in mores alios invehens, suos illi ostenderat.

PIETAS FUGI- TIVA.

UNDECIMUM SOMNUM.

Redeuntem solem populus ille dulcissimè intuetur, qui semestri nocte didicit quantum sit mortalium bonum, quanta orbis voluptas, diurnum sydus: & jucundiorum amicorum redditum facit, quæ ingens amicitiae maceratio est, ad longum tempus protracta absentia.

Annos fermè duos impleverat Flavii in Italiam me suafore profectio. Quàm mihi malè consuluerim illo clarissimi viri discessu, vix referam. Eloquentem me fuisse sæpè dolui: illud serò advertens, moerori quem ex amicorum desiderio conceperis, non benè mederi literarum solatium. Per tot spatia ab invicem distractis hoc unum restabat, cogitationum partem chartæ, quæ persæpè aut scribenti infida est, aut gestantis incuriâ perit, credere, & eâ utrimque timidissimo calamo loqui, quæ sciri ab aliis non expediret.

Post amicissimas querelas quibus remorantem per tabellarios laceßere solitus eram, tandem expectatus venit, subito gaudio avidum pectus adeò permulcens, ut protinùs quæ peccaverat ignoscerem. Quid valuisset,

quâ patientiâ æstus Italos, quâ etiam ingenia & mores vaterrimæ gentis, ad diversissima natus excepisset, rogantibus amicis non semel retulit: cum ad singulorum adventum res sæpè eadem, post plurima mutæ salutationis officia, suavissimosque amplexus, repetitâ quæstione proponeretur.

Amicorum hic fluctus cum tres fermè dies domum impleffet, locum fecit deliciis tranquillioribus, ut jam utrique liceret altero frui. Melioribus oculis quàm quos turba habet, Romam viderat Flavius, & profectiōis scopus fuerat, non statuas illas intueri, quæ dignitate operis suos artifices commendant, sed mores. Multa ergo petebam, sapientissimo viro facilius adhæsurus, quàm illis auctoribus qui ex aliorum fide scribunt, aut ex vario affectu ita veritatem adulterant, ut certò nosse non liceat, quid exteri benè agant, quid peccent.

Flavius respondebat ad singula, & interdum illius gentis mores mire attollebat, interdumque dolebat, quod rectius sinceriusque habere videtur Gallia nostra, illam regionem non imitari. Quæ verò apud illam gentem pietas, inquit, ô Flavi? Certe solent Itali Gallos tanquam de Religione minus sollicitos vituperare; puto, quod hæresis in Galliis, Principum edictis secura, libere agit, templa sua habet, suos ritus in quos animadvertere nullus iudex permittitur, ne suo errore excaricis deesse videatur publica fides, cujus auspiciis freti, se ad civilia obsequentes, ac pacatos promiscere: nam quia modicum fermenti
totam

totam massam corrumpit, quidquid etiam Catholicorum est in Galliis, ea secta inquinari aliquæ gentes autumant, quæ nos haud satis novere; & pessimâ famâ laboramus apud multos, quorum Religio, huic pesti licet non admixta, vix tamem nostra sacra æquaverit.

Italiam non perfunctoriè, aut more viatorum lustravisti; quid in ea pietatis agnoveris, refer; Nam quod plures sanctorum reliquias tenet, quàm nos; quòd in ea totius orbis Christiani Princeps degit, purpuratis circumseptus & inde sanctissima decreta exeunt, quibus illustratur fides, errorque confunditur; profectò parùm est, si cætera absint, quæ verè pios ac religiosos constituunt. Ad hæc ita nosser Flavius.

Magnum quidem Italis summo Pontifice frui; Majestatem illam Ecclesiæ propiùs intueri, cujus splendor tanto regionum interjectu venit ad nos; & si dicere licet, capitis ipsius vicinitate in eam dignitatem extolli, quæ cæteris altior, etiam, ubi opus est, egen-tibus membris subministrat promptiora subsidia. Magnum etiam, tot Divorum reliquiis ditari; tot Martyrum, quos olim persecutionis immanitas sustulit, ossa continere; tot cineres, ut pluribus in locis propè sanctum sit, quidquid calcaveris. Hinc omnibus sacer horror, qui meminere quot præliis, quot-que triumphis sanctorum nobilitata sit tellus illa, quæ Religionis ergo (cùm aliter fieri haud possit) adventantium vestigiis terenda est.

Sed de istis non procedit quæstio: petis ergo Firmiane, qualis sit pietas gentis illius, quæ
tot

tot prærogativis supra nos eminet : quamque nulla sui parte hæresis depravat, & adeo laudabili cura, ab omnibus sectis quæ à veritate alienæ sunt, sui Principes vindicant.

Non advertisti Firmiane, quibuscumque nationibus, ex suo Genio pietatem conflare? Eo modo, mihi crede, pii sunt Itali, quo nati sunt : licet enim pietatis origine sit cœlestis (à Deo nempe mortalibus infunditur) tanta nihilominus illi impingimus, tot adventitiis qualitatibus illam deformamus omnes, ut pro regionum diversitate, diversa sit ; Italiam Italia ; Gallia Gallis ; & climatis sui, hominumque qui sub illo degunt, conditiones ut plurimum adumbrer.

Ut noris quæ sit apud Italos pietas, satis est scivisse nationis illius ingenium, ac mores ; etenim nullibi gentium naturalem suæ regionis statum fidelius exprimit. Ardentes sunt ; sed & obscuri, ut cum velint suos ille ignis omnino lateat ; ubi vero placuit, in promendis affectibus diserti, ac solertes, ut nec pueruli inter illos sine arte, quod certè mireris, suos sensus significant : Si quid à fortuna perpeti contigerit, miris verborum figuris miserationem movent ; longa suspiria ducunt ; suos casus, suos dolores ea veritatis imagine pingunt ; dilant, ut qui illos non noverit, putet atrocissimam calamitatum eam esse, quæ forsitan leviter pungit, nec digna est, quam plangat vel mediocris patientia.

Nihil parum significant Itali ; quidquid laudant aut convitiantur, quidquid gemunt, hyperbole est ; omnis apud illos passio se ipsam
super-

superant, ubi ad os pervenerit: verum præcipue amor, ut si verboso credas, illico existimes ipsum Aethnam æstuare minore incendio.

In his habes, Firmiane, Italiæ pietatis fidelissimam iconem, multa in signis est, conspici vult, ita sine arte nihil agens, nisi suæ gentis genium omninò exuerit, ut etiam dum videtur simplicior, apud sagaces suspicione non careat. Candidissimæ virtutis viros in ea quoque regione inveniri haud diffiteor; sed frequentior omninò ille actionum, verborumque circuitus, quo luduntur qui flexuosam gentem, neque rectè incedere solitam, haud satis cognovere.

Vehementissimos plerumque habet concionatores, etiam ubi non decet, acres, suspensos, & tumultu actionum, ac vocis intemperantiâ, illum planè excedentes modum, cui fides adhibetur. Rarò in suggestu sine cruce illos videas; frequenter quoque eruta sepulchris ossa in publicum deferunt, ut ad conspectum funeris, auditores altiùs tremant: dumque crucifigentes dominum Judæos, longo sermonum ambitu describunt, perforantes carnem clavos, ictusque terribiles, curant simul in templis malleos audiri, qui fortius mentes revocent ad infandæ crudelitatis, patientiæque dominicæ memoriam. Si de iudicio extremo sermo habendus est, aliquando latentes tubas in fornicum eminentiori frastigio disponunt, quæ improvise clangore, coetum terreant, & futuri metu, quasi jam instaret, omnem aliam cogitationem excutiant.

ab

ab animis. Sonitum hunc sequitur populī clamor; dicerēs captā urbē sub victoris sēvitia desperatos vociferari, licet ex more potius, quā ex illo pietatis sensu hęc omnia fieri, multumque ad fabulam accedere certum sit. Hęc si agerentur in Gallia, aut risum profectō aut indignationem cicerent: sincerior enim apud nos omnimodis, nec ad spectaculum facta Religio.

Illud certē suprā nos habent Itali, quod in proposito pietatis, ubi in illam consensere, sint constantiores, magisque servecioribus illis disciplinis addicti, quę corpus discruciant. Naturale est Gallis sēpē mutari; quemadmodum enim apud illos toto anno tempestates adēdō instabiles sunt, ut nunquam vel æqualiter ferbeat æstas, vel rigeat hyems; & vicissitudinibus continuis, nunc immodici imbres terras mergant, nunc haud expectata siccitas in arenę modum solvat: Ita unius habitus impatientissimi sunt ut plurimum Galli; suā nempe elementa sequuntur, suas stellas: nec diu pii sunt, nec impii nisi suprā naturę genium, aut illos omniño firmaverit gratia, aut corruperit pravitas. Semel probatis Itali tenacius adharēnt, neque versatili illa morum alternatione communiter sinunt tamā suā contaminari. Mollior denique nobis est & corpori amicior pietas, longo jejunio macerari vix sustinens leguminibus crudis, aut limacum flaccida carne farciri, qui apud Italos inter egregias dapes, suorumque Antistitum palato dignissimas ambitiosē numerantur. Cernis ut pietas utriusque gentis alteri com-

Y

posita

posita, & laudabilior sit, & deterior? Malim tamen sincerè pius esse, licet in me aliquid firmitatis desideres, quam subtheatrica illa Religionis larva constantissimè perseverare, ac diu, tanquam in divini cultus parte essent, eos motus significare quos in animo non habeam.

Cùm ita de pietate loqueremur, commo-
distimè supervenit cum Asterio Hermias. Il-
lum jam à reditu suo viderat Flavius, jamque
ex me audiverat quàm jucundè, ac sapienter
somnia; itaque ut illum est intuitus, quid
tu, inquit, ô Hermia! quid & tua nox? ipse risu
modesto, nihil. Sed data utrique salute, pe-
tiit quid & ipsi valeremus, & an sanis illuxisset
dies, quem nobis optimum desideraret?

Flavio deinde breviter renunciantē quid
inter nos fuisset colloqui, Asterius in Her-
miam respiciens, ab isto argumento, inquit,
certè non multum dissentit somnium tuum.
Placet referre, Hermia, quæ jam tu mihi etiam
non requisitus, solita humanitate narravisti?
Nobis hoc ipsum enixè poscentibus, ita suam
de pietate philosophiam explicuit Hermias, ut
admixtas luci tenebras de industria audienti-
bus proponeret. Sic enim ille.

In densissimæ proceritatis sylva putabam
me esse, atque silentii; neque enim in ipsis
arborum fastigiis vel levis aura ludebat; aves
nullæ quæ suis vocibus, aut fontes qui impla-
cido murmure illam quietem perturbarent.
Ipse trepidus (namque illa opacitas, ac silentii
horror aliquid pavidæ menti subjecerant) in-
ter pacatas umbras pergebam, cùm subitò ad
aures

aures improvise gemitus pervenere. Illico gradum compressi, ut hos audirem facilius; videbantur calamitosæ mulieris & quæ à loco unde illos exceperam, non multum recesserat. Ad hæc suspiria, quibus & jam concutiebar, sapienti quantum potui vestigio, ne admoneretur aliquem adesse, quæcumque sic solitudini ac sylvis concredebat dolorem suum, profundius in saltum me penetro; & mox inter frondes matronam adverto miserabili specie, lachrymisque in ora ubertim fluentibus. Procubuerat in humum; crucem manu gestabat; aspera vestis, confecti inedia vultus, sed qui emitterent splendorem, quosque sine charitate, & observantia nemo posset intueri. In atrocissima sorte mulier plura suspiria promebat, quam verba; Istud tamen, aggerente me, sibi multo cum planctu loquuta est.

Infœlix ego pietas, quam tot exilia versant tot circumdant ubique pericula, tot mortales cogunt latere! quod crimen, ut sic agar? ut sic patiar? Immeritam expulere ab aula, à foro, à templis. Ipsa claustra jam metuo, umbras, specus; O miseram! quis me locus excipiet? omnia tentavi, scrutata sum; adhuc tamen incerta ubi possim secura consistere. An & hæc forsitan sylva hostes dabit, qui me in fugam convertant, & more latronum infestentur? nunquam tibi benè consulueris; ærumnosa pietas, nisi cœlum, unde tibi ortus, repetas.

Hæc cum audivissem, quasi matronam sublevaturus illico me prodidi: Et fidum homi-

nem invenisti, inquit, qui te constanter colat; quandiū tibi placebit hæc sylvarum opacitas, si me libenter feres, tecum hærebo. Illa infidias arbitrata, ut me vidit, celeri pede in profundiora saltus se contulit, graviter dolente me, quod tam faustè inventam in eo recessu tam citò perdidissem. Et frustra ex vestigiis agnoscere volui, quā parte fugam adornasset; Nulla quippe in molli humo signa extabant, quæ ad recedentem meos gressus dirigerent, ut inde certissimè concluderem, haud illi ponderosum corpus esse, ut contingit mortalibus.

Neque propterea quievit inquirendi desiderium; lachrymis madens, quo me ferebat impetus, migro ubique inclamans (ut mea jam voce tota sylva personaret) Pietas, pietas. Festinanter saltu confecto (nam urgebat ingens amor) in aliam solitudinem incitus pervenio, ubi in orbem positæ à natura rupes ita vocem excipiebant, ut non semel, & ad veritatem redderent. Et hinc quoque vociferante me, pietas, pietas, visus est aliquis non dispari nisu respondisse; ut certius ad me quoque officiosa vox perveniret, pietas, pietas. Igitur spe jam alacris, in eam partem me flecto, nec de fide illius dubius qui monuerat in illis rupibus posse pietatem inveniri, diu inter saxa, quæ variâ asperitate vel tumeabant in murices, vel in antra recesserant, matronam quæro; sed minimè aderat; demùm, improbo labore fatigatus, fraudem intellexi qua mihi illuserat Echo, ut eam pro pietate acciperem. Tum ipse me increpans, quid agis? ô Hermia! inquit,
sola

sola vox cautes has incolit : pietatem nosti, nil aliud certè quàm sonus est.

Non multum viæ confeceram, cùm in urbanissimum virum incidi, à quo cùm gemens percontarer, vidissetne pietatem? respondit non longè abesse, familiarem sibi, ac si loquentis opera uti vellem; se quoque ad illius sedes ocysus me deducturum: faceret ergò, oravi; Verùm officiosissimi hominis reliquus sermo haud placuit; nam de pietate tanquam de ignota loquebatur; florentem dicebat, molliculam, illamque nescio quâ veste exornabat, quam utique non videram. Silui tamen, jam me deceptum intelligens, eoque duce in amplissimas ædes devenio.

Hic ingentis specie matrona habitabat, plurimo cultu, nam nec metalla fericis vestibus decraant, nec auribus margaritæ; sed distortas manus habebat, licet suis etiam lapillis fulgerent, & ad vitæ usus haud idoneas. Et hæc est, inquam, bone vir, quam pietatem vocas? reverere si lubet, tu, aliam quæro, quæ & manus habeat faciles, & meretricio amictu non superbiat.

Ita demigro iratus, & mox in aliam domum, somno rapiente, me confero. Stabat illic altare quidem pietatis, ut patebat ex titulo; verùm ipsa pietas haud videbatur. Circùm plurimi cultores, quorum pars suffimentis adolebant; ast cum, ubi illa esset quam tantoperè colerent, curiosius inquirerem, respondit adoratorum unus; Pietatis naturam eam esse, quæ sub sensu omninò non caderet, & ineptos eos haberi, qui aliquid in illa præter spiritum

ritum crederent. Miratus subtiliorem infamiam, ego quoque recessi iratior. Postea tandem quæsitam pietatem in apice montis deprehendi, dumis obfisto; & quia per tot incommoda ad illam perveneram, promisit passuram se, ne ab illa unquam divellerer, in præmium laborum. Et hic est somnii mei finis.

Flavium summa voluptate affecere dicentis Hermiæ sapientissima commenta; Verum est, inquit ille, ô Hermia! nobilis scilicet exul pietas, extra culpam calamitosa, paucorum suffragio digna est, quæ fido lare excipiat; raro enim inveniuntur qui non aut publicè infesti sint, aut privatim hostes, ut dubium sit minorne ei ab insinceris cultoribus perniciēs, an ab iis qui audaciori amentia, non remotis (quod suadet certè pudor) arbitris, immeritam abjiciunt.

O quàm fugax bonum Pietas! quàm tardè admissum, quàm celeriter sui nauscam facit, ruborem, pœnitentiam! nulla re frequentius luditur, nulla leviùs: pilam credas, quam nemo nisi repulsurus excipit.

Pro miraculo est, aliquem in complexu ejus absque rixa, aut frequenti etiam divortio, consensisse. Non diù mortalibus placet, & hæc maxima censetur in illam gratia, si ad arbitrium voluptatis exul, reducenda expellitur. Durissimæ fortis causæ in promptu sunt, Hermia. Cupiditatibus humanis inimica est; Vix aptatur negotiis: ignara fraudum, quas nec texere potest, nec effugere; etiam ubi insidiæ urgent, de alieno scelere semper dubitans. ac timidè inspiciosa: delicias odit, justissimum

num quoque sui præmium, laudem : ita in futurum prospiciens, ut misellæ elabatur quidquid in hujus vitæ solatia præsens tempus obtulerit.

Extorrem igitur pietatem esse haud miror; Verum quid sit, illa tua Echo, quæ ad se incautos accersit, imponitque pietatem vocantibus, certè haud scio; Ipse ænigma hoc explana: quis enim rectius, aut subtilius revolvat somnium tuum?

Non arduæ inquisitionis res est, refert Her-
mias; plurimi sunt quorum pietas vox est, &
prætereà nihil. De Chrysippo non audivisti?
In commendanda virtute nullus illo eloquen-
tior, legum ipsarum mens, ac patronus habe-
batur, dignus quem frequenter in senatu Tra-
janus ipse de jure dicentem, per tres horas non
ferret modò, sed etiam suspiceret. Ille tamen
vir, perditissimus erat, solo ore virtuti amicus,
& tanquam lusciniæ esset, præter symphoniam
nihil habens.

Nescis ergò, Flavi, plures ideò tantum ver-
ba sacra ex Bibliis, aut Theologis excipere,
ut reddant? satis est illis, didicisse, ut loquan-
tur; in solo referendæ vocis nisu, & verbosa
quadam imitatione invenias quodcumque
perceperunt. Pietas illorum, mera Echo : ad
quam tamen sæpius festinat muliercularum,
ac imperiti vulgi simplicitas. Ex studiis, ac do-
ctorum hominum contubernio loquaces,
gaudent audiri ac vocari magistri, & pro-
priae salutis incuriosi, quam non habent pie-
tatem, dare posse existimant. Ab illis rece-
dere, ut ad meliores te conferas, qui vitâ, &

sermone te erudiant, summa prudentia, ac morum securitas. Illud mihi per somnium, linguax Echo, & quæ me randiu inter scopulos frustra inquirentem detinuit, nisi fallor, adumbrabat.

Quid tu autem, Asteri, de Marrona illa suspicaris, quæ mollibus ac pretiosis induta, usu tamen manuum caret, inersque miratur cultus suos? Minus mihi negotii quàm tua Echo, facesset ista mulier, compta simul, & otiosa, inquit Asterius. Aliqui sunt qui pro pietate religiosam desidiam colunt; neque enim necessaria, etiam cum præcipiuntur, satis curant; vitant quodcumque feriatos turbat, Iudæo illi persimiles, qui sæviante pelago, cum remos agere juberetur, abnuvit, ne religionem Sabbathi illo motu violaret, & fustibus cædi maluit, quàm læsa quiete periclitanti navigio succurrere.

Angelos qui præter vultum, ac pennas nihil haberent, apud pictores sæpè vidimus; pii isti, ad illorum formam se accedere certissime credunt, si manibus trunci, nihil agant, & toti sint in oculis, ac volatu. Hanc Angelis injuriam fecere pictores, ut suo labori parcerent, nam quia operosius est integra corpora delineare, quàm partem: artis solertia nititur in solo capite ac plumis, mutilatam licet speciem haud ostenderint Angeli quoties hominibus apparere in assumptis corporibus. Pietatis tamen faminam in hoc jam plurimi constituunt, ut cerebrum, & alas habeat, spretis illis officiis quæ ex charitate utiliter descendunt ad proximos, tanquam Christiano satis esset, meditari, ac in
sub-

sublime erigi. Suam tamen inertiam magnificis vocibus contegunt, ut si ex veste pietas æstimanda est, non dubites eam esse, quæ illo verborum apparatu venit in conspectum mortaliū.

Nec de solitariis illis loquor, qui robustum vitæ genus amplexati, ita quoque se divinis dedere, ut nullam desidii suspensionem faciat illa animi quies, quæ tanto labori, tantisque vigiliis, extrâ omnes sæculi curas pulcherrimè conjungitur.

Illos carpo, qui ex segnitie quandam pietatem sectantur, quæ sensibus amica, eosdem non finit in arduis impediri, & corporis fidelissimam curam agit, dum videtur sublimior.

Illos etiam improbo, qui sic mollissimæ pietati vacant, ut in egenos duri sint: speculativè, & quasi præcisīs manibus, religiosi: divites sunt, nihil ad vestium pompam deest, nihil quod palatum oblectet pingui mensæ subtrahitur, nec aliquid interea pauper, aut incarceratus accipit, quo ab esurie, aut ab ergastulo se expediat. Et tamen pro piis haberi volunt, quia sæpe loquuntur de Deo, & cæteris, frequentius ad sacra videntur accedere. Pietatem non voco, Hermia, nisi agat, ubi facultas est; nisi etiam laboret, & deponat superbiam. Ecce tuæ Matronæ explicationem, quam nec dormiens probavisti, & quæ nec cæteros fallat, si benè vigilant.

Quod dixisti de illo pietatis altari, unde aberrat ipsa Pietas, ad illos refero, qui religionem merè in animo habere se jactitant: neque credunt

dunt multum curare Deum, si in exemplar prodit, & ad signa perveniat. Aliquos enim vidi, qui ad illam insaniam devenerant, ut totum pietatis opus referrent ad animum. Interna quidem est pietas, motus habet absconditos; sed nisi suâ motione agat & corpus, deficit non modicâ sui parte Religio, quæ totum hominem debet illi mancipare à quo totus est homo, ut duplici cultu agnoscatur diversissimas naturas idem Principium fortiri, unoque quasi consilio uni creatori persolvere reverentiam.

Est etiam sua corpori pietas, quæ si abjicitur, citò & ipse animus sentiet extinguì suos ignes; vix enim fervebit in languido. In fontem suum recurrit illa membrorum, si dici potest, Religio, namque animam, cujus imperio prius incitata est, & ipsa incitat; quod ita stupuit Augustinus, ut sincerè fateretur se nescire, quomodo ille motus animi, qui ut fierent ista, præcessit, quia facta sunt, crescit. Verùm ita oportuit, ut sic anima corporeo illo in Deum cultu ad suos profectus indigens, meminerit quoties supplicabit Numini, & ipsam carnem trahere in commune obsequium.

Pietatem aliqui volunt sine corpore, aliqui sine animo; cum tamen secluso altero, non constet, quandiu terrenæ huic substantiæ copulata est pars illa subtilior quæ angelorum dignitatem accedit. Pius esse vis? nec solo spiritu tenta illud opus, nec solo etiam corpore, ne evanescat in meram speculationem pietas tua, vel ita sensibus deprimatur ut non possit assurgere.

Providentissimè Ecclesia, fidelium animos pro-

propositâ veritate sic inſruit, ut & ſenſuum curam agat, dum illos vo cum ſymphoniâ, ac ſacrum ſplendore oblectat, cæteriſque ceremoniis, quibus apud mortales adhuc carne implicatos, anguſtior fit Religio. Nihil boni in illis ſuſpicor, qui pietatem ita in animo poſuere, ut cætera negligent, aut deſpiciant. Vis dicam quid ſentio? Non obſequio, ſed prædæ amore, tollit viatori onus ſuum, latro, ſuas veſtes; & qui pietatem nudam vult, tanquam ſuperfluis illam exoneret, non amicus eſt, ſed prædator convincitur.

Ubi hæc dixit Aſterius, jam tuum eſt, inquit, Firmiane, de hodierno ſomnio loqui; An placet quod retulit Hermias, ſcilicet pietatem in iſtis clauſtris, ac ſpeluncis pavere? Religioſi ſeceſſus certè probrum eſt, iſta pietatis fuga, omniſque ſolitudo jure damnabitur, ſi in illa quoque pericula advertat. Cum ego diutiùs ſilerem, ac cæteri ſubriderent, non imprudens, inquit, Aſteri, in hanc ſomnii partem me compuliſti; Illam agam, nec tacebo quàm malè ſit aliquando pietati, ubi creditur ſecuriùs degere.

Quid cœlo ſublimius, aut ſanctius? in illo tamen dimicatum eſt, in illo ſuperbia ſe extulit, ambivit honores, nefarie tentavit id aſſequi, quod ſoli Deo conceditur: Quoſdam veluti Cœlos eſſe clauſtra illa non abnues, quæ tanto ſpacio diſtrahuntur à terris, ut qui illa incolunt, ſæpè non cadant ſub aſpectu mortalium. Ita ſublevati, ea concinnitate que ſilentio ſuos motus peragunt, ut inferior orbis (quaſi quieſcerent) ſuprà ſe illo,

rrior orbis (quasi quiescerent) suprà se illos agitari vix sentiat. Hic , naturæ quidem unius , verùm disparis potentix lumina , suos ignes , pulcherrimè miscent , & ordine quodam iustitiæ , ne unum scilicet sydus , cæteris depressis , nunquam non emineat , alternis oriuntur , & cadunt. Jam cogita quod dixi , ab ipso mundi exordio coeli incolas superbiam turbavisse , inde enim fiet , ut non mireris claustra illa , quæ coelos suâ celsitate , ignium concordia , ac denique regulari motu æmulanter , etiam procellas honoris admittere , cùm fatale esse videatur , ut ejusmodi præliis pateat aliquando syderum locus ; sed longè diuturnior est illis tranquillitas , cā animorum pugna quæ procedit ex arbitrio , ejus & causas breviter expediam.

Ubi omnes uno voto egestatem professi sunt , nulla de opibus rixa est , & hæc profectò facultatum jurgia , quæ tot mortales , actandiu exercent , excludit eorum hominum solitudo , qui ut pacatius vivant , abdicatis fortune , earum litium veluti radices amputavere , quibus divexantur qui aliquid suum habent , unde concitetur aliena cupiditas , & controversiæ exurgant. Quia tamen sine ordine nulla dari potest societas quæ diu ac foeliciter stet , & hoc ipsum ordo est ut aliqui imperent , aliqui mandata excipiant , ne tumultu , & concursantium potestatum variis opinionibus , negotia , ipsique homines laborent , si ad omnes unum dominium pertineat. Solitariis illis omninò necesse fuit aliquos suorum communibus suffragiis in eas dignitates

tes evehere quibus [committitur imperium. Nam inter illos cuncta miscueris si æqualitatem serves, quam, uno Platone excepto, Philosophi omnes in optima republica damnavere.

Sed vide aliquando quid accidat: nisi multa suavitate mitigetur eapoteestas, cirò averfos habet eos qui illam creavere; nam grave censetur, beneficium non agnoscere; & oblivionis iusta videtur retributio, si quisque, ubi datur facultas, opus suum destruat. At deponi non expleto dignitatis cursu, & quasi in multa injuriæ, magnus dolor. Hinc questus, & restituendi honoris nimia sollicitudo, ad quam si plurimi ex vario affectu accedant, tanquam in oppressæ virtutis partes, jurisque descenderent, animorum fit scissura, tantò peior, quantò major est in eo hominum statu cæterarum rerum despectio; nam ubi in unum honorem aspiratur, ardentiori studio mens flagrat, quàm si illum æstum variæ cupiditates, ut pecuniarum aviditas, ac voluptatum libido, inter se dispartiant.

Præterea, dùm singuli, datis suffragiis, spontè sibi dominos creant, desiderium aliquando subit gradus illius quem alteri contulerunt, ut vertente imperio, ad illos etiam perveniat potestas, cui tandiù & ad unum sunt obsequuti. Scis homini naturale esse, velle extolli supra ceteros, maxime ubi æquum putat, & se quoque eas dignitates quasi per ordinem carpere, quarum aliis gustum fecit. Credis, facile à vino abstinet, qui odorem illius haurit, & expetitur ministrâ manu propinat sumentibus?

bus? toties dedisse dignitatem alteri, quam nunquam acceperis, tandem molestum est, nisi cupiditatem illam castiget altioris disciplinæ sanctitas, & religiosi cœpti memoria, quò eitrà omnem honoris sollicitudinem, & ambitum, ad illud vitæ genus modestissimi homines accessere.

Fateor ab suffragiorum appetitu inter illos posse tempestates exoriri, & reverà aliquando exortæ sunt; verùm rarò accidit immodicâ dignitatum cupiditate ita claustraturbari, ut propterea exulet pietas, quàm semper multò plures inveniantur, qui sui status modestiam servant, quàm qui sic ab illâ recefferunt ut velint imperare. Sed his tumultibus quandoque claustra concussa sint, certè longo temporum decursu familiaris est illis ea tranquillitas, quam cæteri, quia adipisci inter civiles molestias nequeunt, demirantur. An ideo terram instabilem dixeris, nec statuendis ædificiis commodam, quia olim tremuisse historici referunt, & improvise motu terruisse, qui per tot secula quietè egerant, incolas suos?

Infrequens est, crede mihi, dignitatum contestatio, ubi qui eminet, cæteris miserior est; & ipso gradu cogitur ad infima ple-
rumque descendere, quorum cura, ingensest delati honoris cruciamentum: qui apud illos insigniorem locum est adeptus, ante cæteros quoque abstinet, vigilat, pedes it, ut sit, & in pœnis, omnium primus; ac, ut gratiose præsit quidquid grave injungit aliis, sibi prius imperat: Inde verò concludas velim,
pie-

pietatem commodas sedes habere, ubi pax ita colitur, & tam rarè violatur animorum concordia.

Quid si autem otio torpent solitarii isti, si vitiis eà hominum ac negotiorum declinatione, accessus fiat, & hæc sustinebit pietas? in hoc maximè plurimi decipiuntur, quod vacare illos putant, qui tranquillam vitam ducunt. Actuosos scies, si memineris quibus studiis fatigent, oblectentque animos illi vanitatum contemptores. Modico somno refectioni, antè stratis exiliunt, quàm cæteri mortales nimium soporem excusserint; ut diei primitias ille habeat, qui diem concessit, longo cultu Deo supplicant; absolutisque tandem sacris ad lectionem se conferunt, qui in egregios labores ingenium acceperunt, scrutantur quidquid erudita antiquitas posterioribus sæculis reliquit, ut omnium ætatum studia, in majus discentium lumen miscerentur, & à mortuis, tanquam perenni inter doctos viros commercio, viventes beneficium acciperent. Ubi libros constantissimo labore ita diù pervolvunt, & ipsi sæpè libros conficiunt, conclusiones habent ad populum, optimis consiliis consternatas mentes solantur, sublevant: invisunt ægrotos, profant cunctis; nec ante suas sedes repetunt, quàm virtutum odore, pietatisque officiis, quotquot illos beneficos sentire, demeriti sint.

Cæteri quibus abjectior, vel in litteris haud exulta mens, illis operibus implicantur, quæ cum necessaria ac perpetua sint, ita dedidiam fugant, ut fractis labore artibus, nullum

lum plane otium supersit, quod in vitia impendant.

Itaque, Hermia, paululum à veritate declinavit somnium tuum, dum in claustris pavidam pietatem facis, quæ nusquam securior est, aut fidelius colitur.

Neque etiam satis probo quod dixisti absolutè, aulâ, ac foro pietatem expelli. Stat in illis sæpissimè secunda pietas, fovetur egregiè; suos habet qui illam & colant ipsi, & tutentur ab hostibus. Itaque modestioris criminacionis erit, si generis humani benignior interpretes, asseras pluribus in locis pietatem consistere, quam tamen ob frequentes injurias ingeniosè fugitivam vocavisti.

Quid verò in Templis tantoperè pietati adversaretur, ut ab illis quoque recederet, postulat Flavius; ea enim loca ita religionem admittere ajebat, ut vitia excludant: nam quis audeat in illis Dei cultum abjicere, scelusque profiteri? ad hæc ita Hermias in sui somnii defensionem.

Eximæ virtutis tuæ argumentum est ô Flavi! ista de templorum reverentia opinio: Ex te, de cæteris censes: nam quia unusquisque nostrum se intermedio omnia videt, omniumque colorem suum esse facillimè arbitratur, ideo & tu quam habes in animo pietatem, in aliis mortalibus conspicias.

Non ergo advertisti quo vestium fastu, quâ cervicum levitate ut plurimum scæmiæ nobiles Sacris nostris interfint? quàm anxiam venustatis suæ sollicitudine teneantur, quamque videri gestiant, unâ licet religionis causâ ad
sacras

sacras ædes videantur accedere?

Inter tot concinnos, quibus disponendis tantum tempus absumptum est, arbitraris pietatem inveniri? Caput istud, tam prolixa arte ad naturæ injuriam fictum, meditari aliud poterit quam nugæ, suam formam suos annulos, suos denique amatores, sive jam irretitos regat, sive comparandos, novo coepto placebit aucupari. Christi spinas cogitabit, adeo molliter ornata cervix? & concessum ineptissimis curis, aut etiam minus verecundis animum, mysteria subibunt? Quid cum istâ venustate Christianæ pietati? Quomodo ante aras sua descebit peccata mulier, cujus quoque studium est, ore jucundo, oculisque extrâ omnem moestitiam compositis veniam precari, ne quid de formâ detrahat imperatus à Deo dolor, & muliebri consilium turbet tantæ concinnitatis inimica pœnitentia?

Quale, heu, Religionis spectaculum, tantam superbiam profiteri in vestibus, quæ licet ponderosæ non sint, sine adjutore tamen non gestantur, & idè tantum laxiores sunt, ut necessitatis imagine adhæreat incedenti puer, qui fluentes colligat manu, ne vel in subiectum pulverem, vel screantium sputa neglectæ dilabantur.

Quid vero de pulvinis istis censes, qui & auro fulgent & molles sunt, ut genua dominarum magnificè suaviterque excipiant, & nihil in templo durius quàm in suo strato delicatissima mulier inveniat? Eo in statu, ante Christi in cruce pendentis imaginem arroganter orat sibi culpas condonari, & tanquam

patro-

patronâ vanitate citiùs gratiam promeritura, judicanti Deo cultus sui pompam ostendit: Interim adstantes viri divagantur animis, inquietis motibus aguntur & infana vota concipientes frequentius venustissimam supplicem quàm altare conspiciunt.

Si pietas in templis stabile sibi domicilium statuit, ô Flavi! cur ergo Christianos non advocat à secularibus curis, ut divina cogitent, nec castigat garrientes? Unde fit ut quæ frequentissima sunt & etiam superflua apud divites, in templis ornamenta non fulgeant? ut ignobiles aræ mappis contegantur, quas apponi sibi in mensâ vix sineret fortuna mediocri; & sacra ipsa (si dicere licet) rustica sint, dum qui ad illa convenere, in urbano cultu conspiciuntur: Si in templis degeret pietas, certè ex locorum munditia agnosceres diligentiam illius; frequenter abesse sacerdotes haud pateretur, & immodestè psallentes cogeret sapienter officio suo defungi; illa enim regit oculos, componit vultus, sententium imperat, ubicumque invenitur, nec temere de leviculo clero judicabis si expellam existimes.

Quantos concionatores vidisti, qui verè studeant pietatis sensu suos auditores afficere, & insciæ plebis tenebras discutere illis sermonibus, quos capere queat innata vilibus personis simplicitas? ut plurimum sacri oratores deprimi se existimant, si alta, si subtilia non loquantur, pudet ad singularia descendere, rudiores solari, monere salutaribus consiliis, tanquam ad solos nobilium usus suam lucem

lucem acceperint. Invenerunt isti oratores, quomodo superbiam addant Evangelio : ne fordeat ad aulicorum conspectum Paulus, calamistratum effecere ; quis ab ejusmodi hominibus fructum speraverit, cum de ipso Christo verissimè scripserit aliquis, operationis suæ munus amiserat, nisi illud humilitas recepisset ?

Vides jam ô Flavi ! etiam in templis sæpissimè pietatem non admitti. Plura dicerem nisi prohiberet pudor ea referre, quæ omnino premenda sunt. Tuum illud silentium ô Hermia ! inquit Flavius, ars dicendi est omni sermone eloquentior. Sic Paulus affirmans majora esse beatorum gaudia quàm quæ ipse efari aut mortalium mens capere posset, in amplissimæ conjecturæ libertatem animos dedit, egitque peritus coelestium orator, ut grandiori felicitatis imagine spes nostra reficeretur quàm sit definitum aliquid ac sensibus notum explicuisset. Quidquid ita siluit, ut ait quidam, prodidit non prodendo : & sæpe efficacior pars orationis est, reticentia, ingensque rerum pondus, profiteri, aut nolle præ verecundia, aut pro imbecillitate non posse illas attingere eloquentiam. Non audes, inquis, referre quod in templis agitur : cum nihil sic dicas, totum dicis Hermia : sed placet ad singularia venire ut eorum quæ cogitas ac censes, major nobis fides fiat ?

Ira provocatus Hermias, aliquandiu pallio vultum obduxit, & mirantibus cæteris, quod contactus loqui vellet, respondit ipsum Socratem quoties de turpi cupidine tractare cogeretur,

retur, sic suo pudori consuluisse, ut extrâ conspectum audientium liberius erubesceret. Sed non tulit Flavius religiosum virum qui virtutis paries agebat sub eo velo philosophari. Lateant, inquit, qui sectantur scelera, non qui odere, & ut hostes in illa severius invehuntur. Ad ægrotantium scectorem qui refugit medicus, arte suâ dignus non est; etiam audacter contrectet quæcumque horrentem naturam ad vomitum provocant, nec demittat officium suum, quia illo bene fungi nisi commotus non potest.

Audivisti ergo, Hermia, aliquid agi in templis quod adversetur castitati? Breviter dicam quæ nimis, heu, vera sunt, inquit ille. Scitis ipsum montem quem suo cruore sacraverat dominus, ex nefandis impurissimorum hominum ritibus, & erecto in crucis locum Veneris simulachro, dictum postea fuisse montem Venereum: neq; vos etiam latet, quod divus Paulinus lugens scripsit, in ipso Christi præsepio gentilium superstitionem profanos hominum amores, mortesq; coluisse. Major nostrorum injuria temporum, cum ad illa Christiani pergunt, ut de committendo flagitio, & de temporis opportunitate, extrâ omnem suspicionem commodius inter se conveniant; istud enim fit, neque securius credunt de sceleris ordine, ac pretio quærere, quàm ubi solet Religio fufis lachrymis, aut à propitio Deo ampliora petere beneficia, aut veniam ab irato.

Adest in altari Christus, tremendam majestatem circundant undique paventes Angeli, & sub

&
uti
Chr
insu
min
guir
enit
tate
trem
A
cum
de f
Quo
dici
proh
devi
seip
qui
lint
ô Fla
bis,
scien
ma n
tudo
se n
cum
dispo
Pe
sunt
que
null
bus
bens
mita

& sub eorum conspectu quam facile, quam utiliter peccent, adulteri deliberant. Ante Christum eo consilio fisti, mysteriis nostris insultare est; & quicumque sic despicit dominum, novo modo reus est corporis & sanguinis ipsius, licet ore non recipiat: neque enim dijudicat corpus domini, cujus sanctitatem atque præsentiam nec reveretur, nec tremit.

Aptam foedissimis colloquiis horam eligunt cum aut nox ingruens, aut à fidelibus solitudo fiduciam timidis videtur efferre sceleribus. Quod horreas, velut asylum sit nequitiae. Iudicis domus; hinc se turpitudine nullo pudore proficitur, quæ cæteris in locis infamiam caute devitans, quasi ad partes castitatis accesserit, seipsam verecundè negaverat. Sed pauci sunt qui eo animo templum petant, in eoque velint agere quod ubique scelestum est. Utut sit, ô Flavi! sed inveniri plurimos haud certè negabis, quos ad sacras ædes non religionis conscientia, aut aliquis divinorum sensus, sed forma mulierum trahit, & foede placendi sollicitudo. Quid autem istos cogitare existimas, qui se muliebris pietatis comites dedere, ut eam, cum minus adverterit, flagitiosis amoribus disperdant?

Post hæc in id argumentum multa dicta sunt, quæ privatim audiri possunt utilius, atque honestius, quam publico credi, ut jam nullus adstantium dubitaret, in propriis sedibus tam sæpe violari pietatem, ut de exilio lubens cogitet, ad quod tot injuriis totque calamitatibus ærumnosa compellitur.

Absol.

Abolvebam hoc somnium, cum improvise adventu Pontanus adfuit, eruditissimus medicus. Et hæc est, inquit, Firmiane, imbecillimæ sanitatis cura? hic consiliorum meorum fructus? perdet te obstinatus iste labor: omnino oculis orbari vis qui tam pertinaciter scripticini indulges? vis & noxiis humoribus opprimi jam fractum pectus? Multi te vegetiores, quod eâ studiorum incontinentiâ solvi se in dies paterentur, crescente tandem naufragio suffocati sunt. Peream! nisi te Hippocratis iudicio sisto, qui ejus alumnos scholam ipsius, per tot annos remediorum præpostero usu, aut negligentiam infamavisti. Quid enim dici de nobis autumas, qui tandiu nullo successu, curam tui suscepimus? Ad hæc: rides simul & minaris, inquit, charissime Pontane! sed verumne his lucubrationibus jam non sufficere vires meas, ætatem meam, si hæc serio loqueris, spondeo laborem hunc ultimum fore. Et non satis putas (retulit) edidisse te vernaculam tuam Philosophiam Christianam: de Monarchia Verbi incarnati tomos duos: Romana verò linguâ Genium sæculi: denique tuum Gygen? quid rursus occuparis in somniis? fallor, aut tuam quietem non modicè perturbant. Cum ego illud quidem negarem; sed nec ultra amicissimi viri consiliis vellem obstinere. Hermianis somniis finem feci, quæsi aliquis non malevolo aut critico animo leget, forsitan haud improbabat quod posteris relinquerim.

I N D E X.

- A**bbates. 362.
 Abrahamus *se in Isacco immolavit.* 377.
 Accusare divites *haud facile est.* 212. *seqq.*
 Adonia, 69,
 Adulatoria laudationes, 247, *seqq.*
 Aedificium venustum, 240,
 Aedificator senex. 241, *seqq.*
 Aegrotans sine morbo, 286, *seqq.*
 Aemulatio saepe vincit suum exemplum, 267.
 Aër cum principibus viris comparatur, 43, eius utilitas, 202,
 Aeraria publica ne credant principes hirudinibus, 152,
 Aetatis natura, 303.
 Aethiops & candida uxor qualem edant partum? 146,
 Affectus medicinam respiciunt, 6.
 Alchimia genus malum, 405,
 Alchimistarum vanitas, 169,
 Alcibiadis ingenium, 449,
 Aleorum ludus, 210,
 Alexander unde Magnus? 206, 208,
 Alexandri laudis cupido, 253, Epistola ad Aristot.
     ibid.
 Amor unde oritur, 273, est morbus cardiacus, 529,
 Amoris sacra 59, *seqq.* scbola, 277, *seqq.*
 Amorum Libri, 59 *seqq.* 72,
 Amator senex, 244, *seqq.*
 Amatores quomodo ab amore retinendi, 486, *seqq.*
 Amici vere in aula non sunt, 237,
 Amphitheatrum Gallicum, 417, *seqq.*
 Animæ humanae corpora varia 484,
 Androgyni, 298, *seqq.*
 Angeli picti, 512,
 Animalcula ex nube, 397,
 Annulus Gygis 4,
 Anus juvenis, 303, *seqq.*
 Apis sacra, 252,
 Apotheosis Naturæ, 77, *seqq.*

INDEX.

- Arena vitrum*, 527,
- Arrogantia in abiectiori tumidior*, 149
- Artis vis*, 247,
- Artium liberalium sup. licatio*, 26.
- Astrorum vis*, 166,
- Astrologi vapulant à diis*, 167,
- Astrologorum palinodia*, 166, *vanitas*, 161, *seqq*, 167,
- Astrologos qui damnarum*, 168,
- in Astrologos quæ rationes pugnent*, 167.
- Astrologica quædam ratio* 60,
- Avarus cum Chrysolitho comparatur* 25,
- Avari cibus* 196
- Avaritia in martyrium* 127,
- Aucupium principum* 247 *seqq* 257 *seqq*,
- Augusti felicitas qualis* 107 108
- Aula non admittit homines libertate utentes* 49 *Occanus* 236 *cum Oceano comparatur* 219 *seqq*, *visco obliu*
252
- in Aula scopuli* 230 *Sirenes*, 231 *seqq* *Ceti* 232 *autus*
pro sermone 233 *Syrtes* 238, *venti varii* 232
- lachrymæ pro culpa* 234 *non sunt amici veri* 237
pictas 520
- Aulicus oceanus unde moreatur* 238 *seqq* *tor* 240,
- Aulici imitantur Principum mores* 258 *seqq*, *lapsus* 233
seqq,
- Aulicorum misera felicitas* 101 *seqq* *ad* 112 *clientes cum*
Patronis ruunt 235 *seqq*.
- Aurum ex inferiori metallo* 170 *seqq*, *sentit suum amato-*
rem 25 *imitatur Numen* 170 *auro qui quarunt ibi su-*
per omnia 146
- Auri abusus* 412, 413,
- Autoxergia imprecatur* 55 *non finit mala ibi*
- Authorum invidi Criminatores* 172 *seqq*

B.

- B** *Acchanalia* 202 *seqq*
- Bellum civile quid?* 472 *seqq*
- Bello quintiles* 402

Bella

INDEX.

- Bella deprecanda 418 cur movenda ? 42
- Beuevolentia novum genus 290
- Bibliotheca divitis 154 seqq
- Blasphemia studium 213
- Bombycibus homines similes 127
- Britannia Reges duplex occuparunt solium 540

C.

- C** Aianorum error 65
- Calceorum mutatio 464 meminervis 154
- Calviniani 451 seqq
- Calviniana Religio 455 457
- Campania status 405 seqq
- Cancellario in Gallia non licet induere lugubrem vestem 357
- Canes a capta fera abstinentes 196
- Capillorum mutatio 464
- Carnium esum tempore non licito inhibet Gyges variis modis 193 seqq
- Cassitas quomodo survetur 73
- Cato num nimio vino suam macularit sapientiam ? 206 209
- Chaos 467 seqq humanarum rerum triplex 469 seqq bellicum 472 seqq pacis 473
- Charmion qui ? p. 1. ex basi loquitur 49 ingreditur sepulchrum Principis Druydarum 3. 4. seqq migrat in urbem regiam maiorem 10
- Chimæra 437 seqq
- Chorea nocturna 268
- Christianus Judaisans est Chimæra 439
- Christiani contra Christianos hostiliter scribentes 263 seqq
- Christiano-ethnicus est chimæra 440 seqq
- Christus cur vulneratus 130
- Christum qui fastidiant 136
- Chrysolitus ambitiosior magnete 25
- Cibus. Pullorum instans etatem non expectant Galli 93

Z

Civ.

I N D E X.

Circæa domus 479 *seq*
Civitates unde ortæ 274
Claritas quid? 429
Clerus amplius 67
Cœli Coniux terra 135
Cœna Domini cur dicta cibus grandium 445
Comæ cura 298 299
Cometarum natura 490 *seq*
Comoedias contra 277 *seq*
Conciones super plebis captum 522 *seq*
Concordia conjugum 350
Coniugium, quod solas divitias spectat, infelix 132 *seq.*
Coniugia non bene coguntur 184
Consortia quid valeant 481 *seqq*
Convivium Deorum 163 *seq*
Convivorum luxuries taxatur 91 *seq* 98 *seq*
Coronæ veteribus Christianis cur non erant concessæ?
     440
Coronarum abusus 408 *seq*
Critici taxantur 172 *seq*
Crox quibus locis non adhibeatur 62
Cultus nimis 299 *seq*
Cupido & Mors mutant arma 245
Cupidinis signum 59 60
Cupidini quæ aves immolentur 61
Curæ conficiunt homines 105 106

D.

D *li ad causam dicendam vincti* 163 *seq*
Diis suis aurum cur addebant gentiles 136
Deorum Convivium 163 *seq*
Delatores impietatis nulli 83 84
Delectibus pecunia destinata quomodo peccat 202 *seqq*
     185
Depontani cur Senes dicti? 241
Dies nostri sacri cur ab Judæorum festis discreti 440
Dionysia 202 *seq*
Dis 14

INDEX.

- Disputationes apud quos nil proficiant 79 80
 Dives ex morte aliorum 15
 Divites accusare haud facile 212 seq. monitorem non admittunt 97 miseriores pauperibus 109 etiam post mortem suos habent assentatores p 324
 Divitiarum quomodo paranda 12 male 122
 Divitias in nubendo spectandas 134
 Divitiarum injuste partarum similitudo 389
 Dolor nimius est suspectus 344 simulatus 324 seq. 329 seq. contagiosus 331
 Doloris Scena 318 seq.
 Domus magnifica 101 seq.
 Donatus provocat ad Imperatorem 498
 Donis quomodo Judices adennai 114 seq.
 Druidarum 25
 Ducum fides in pecuniis, quae debetur Stipendio 185 seqq. 189
 de Duello varia 417 seq. 426 seq. 436

E.

- E Brietas taxatur 204
 Ecclesia septa hostibus 380
 Ecclesiastici Comedias spectantes 279 seq. honores operaque, in malis certissime numerantur, si in vitis consecrantur 377 seq. redditus scelerate in profanos usus impensi 373 nocent 389 seq.
 Ecclesiasticum debet etiam commendare Vita 282 seq.
 Eclipses animarum 10
 Edacitas castigata 193 seq.
 Egestas quid 13 irata 387
 Elementorum ordo & chaos 468 469
 Episcopi pugnaces 496
 Equites Torquati 409

I N D E X.

- F** Ama quid? 429 *quæ apud Deum, æternum manet.*
 243 *aliena qui discernantur* 172 *seqq*
Fama honestas curanda 122
Fames voluntaria 124 *seqq* *avarus placet* 197
Familia est regnum 473
Familia mentis 47
Familiam vir gubernet 474 *seqq* & *interdum mulier*
ibid.
Felici ad opinionem homine nihil infelicius 110
Felicem quid faciat? 373
Felicitas subitanea 394 *seqq.* *plangenda* 101. *seqq.* *se-*
mel repulsa vix ad suos contemptores redit. 133
Femina ambitiosior viro 403
Feminarum subvertia. 465 *seqq.*
Fili potestatem parentum adhuc virventium ambientes 476
seqq.
Filia probe educata 72 *seqq.*
Formæ cura in viro 299 *seqq* *in vetula* 303 *seqq*
Fortes lingua 177
Fortuna depicta 112 *adversa docet sæpe felicitatem* 110
colenda 122 *immemor* 148 *seqq*
Fortunam ferro difficile plebei 148 *seqq*
Funus Virtutis 268 *seqq*
Funera antiquorum 333 *seqq* *divitum.* 324 *seqq.*
Fungorum natura 394

G.

- G**alli natura 202
Gallia sibi crudeliter imperari non patitur 39 *seqq*
nunquam sinceres felix. 401
Galliam Etruscus perdit peruersis consiliis 40
Gallarum Chaos 470 *seqq*
Gallorum ebrietas unde? 204 *cum Germanis fœdus* 202
Gallorum pietas 501.
Gallis naturale est, sæpe mutari 505 *f. q*
Gemma quid? 466
Generationem homini quid iuret? 482 *seqq*
Gentes quedam ipso patriæ ritu mancipia 38

Ger.

INDEX.

Germanorum cum Gallis sœdus 202

Gloria subitanea cui similis ; 395

Gula vitium 128

Gyges Lydæ 10 quid scripturus ? 8 insusurret non vi-
sus amico quid in aurem 9 spargit indices schedulas in
regias aedes 19 in statua basin ascendit ; indeque vocem
emittit 50 ad epulonones, nomine pauperum, literas exarat
94 seviriam patris filiam ad nuptias cogentis ulciscitur
141 seqq Soleas ligneas homini, fortune pio is immemo-
ri, ante pedes ponit 150 chartam rusticis ablataam Prin-
cipi defert 187 190 Epulas miscet. 193 Colecyntibidos
carnibus aspergit 198 assam perdicem faciat 199 Men-
sam ludentium commovet 212 seq. Subita rusi aulicos
quosdam terret 261 triumviros quosdam de consilio quo-
dam dehortatur 268 turbat n. clurnas choreas 275 Ta-
bulam pictam comburit 297 Annulum suum in Sequane
undas jactat 312

Gygis siccifusus & sumus 308 Galli epitome 310

H.

Hæreseos timida strategemata 84 seqq

Heliotropium planta 9 lapis 6

Herculis secundus labor 278

Herculeus Imperator 154

Hermaphroditi 298 seqq

Heroum filii pecudes 139

Hirudines 11 seqq

Historico temporum ordo servandus 220

Histrionum aula 62

Homeri fors 248

Homini veteris & novi pugna 443 in quibusdam conjun-
ctio 444 seqq

Homines sunt meteora 490 bombycibus similes 127 evadi-
mus laboriose & tarde 466

Hominum natura 219

Honor vacuus parva res 134

Sub honoris specie perdere 406

Honores a quo ? 409 emptos publica calamitas resurcit 116

I N D E X.

Hospitalitatis exemplum 453
 Humanitatis exemplum 453 seq
 Hypocritis 58 seqq
 Hypocritæ 87 88 faciunt honos quoque suspectos 563 seq.

I.

Ieiunia ornata 123 seq
 Iesuitæ aulici 225 seq
 Ignes fatui 492
 Imago rea 288 seq
 Imaginum potestas 290 seq 294
 Imperium villaticum 179
 Impietas gladio conficienda 81
 Impietatis delatores nulli 83
 Impietatem Magistratus non sic punit, ut furum 82
 Indolis in primis annis semina 369
 Infans aciculis confixus 64 65
 Ingenium hominum varium 379
 Ingenia mixta 449
 Innocentia & dignitas arduum par 120
 Invidiæ martyrium 126 127 operosa diligentia 192
 seq
 Ipra urbs 87
 Iridis na ura 409 492 colores 392
 Itatorum ingenia 503 præcipue in sacris. ibid. in promissis
 verbesitas 205 luxur ibid. pietas 501 eq
 Iudæi porcos intueri noluerunt 196 aurum vorantes 15 &
 Christiani neci non possunt 439
 Iudex fœderis describitur 112
 Iudices aqvisfimi cur ancipitem apud vulgus habeant famam
 119 quomododoni aduendi 113 seq
 Iudicium profopolepsia 213 seq 218 seq lapidis lydiæ 112
 seq
 Iudicium in sacris cui debeatur? 498
 Iustitia venali 116 seq
 Iustitiam pingere quam reddere facilius 112

I N D E X.

L

- L** Ac virginum 304 asinarum 306 virorum 298
 Lachrymæ quid 325 ex puteis mutuata 336 non
 decent virum 354 fictitia 323 seq pro culpa 234
 Lachrymarum verarum descriptio 351 seq
 Lapides formam hominum à natura representantes 482
 seq
 Laudari amant virgines 72
 Laudando perdere 365
 Laudationes adulatoria 249 seq
 Lex sub specie matronæ depicta 112
 Libertas v. Voluntas
 Liberi patres 362 seq. in infantia sacris destinati 364
 seq
 Libri amorum 59 seq 72 magistri mortui 156
 Libros multos eodem quidam dines indoctus 155 seq
 hæreticos probatis immixtos culpæ Gyges 156
 seq
 In Libris vanitas 160
 Linguæ fortes 178 179
 Litigantium fors 114 seq
 Litium protrahendarum quaestuosissima ars 116
 Loci vis 482 seq
 Lucianus 219
 Ludentium fors 211
 Lugendi ne parentes plus quam maritus ? 338
 Lusor blasphemus punitur 212 seqq
 Lustrationes callide 186 189
 Lux continua non placet 220
 Luxuria privatorum 412 seq
 Luxus 205

M.

- M** Agia laudabilis 488 seq
 Magistratus sunt fidera 356 lachrymis non esto de-
 ditus 356 vehementior in puniendis latronibus quam im-
 pietate 82 seq

I N D E X.

- Magistratum inferiorum ad superiores comparatio 84
 Magnetis virtus 200
 Magnete ambitiosior Chrysolythus 25
 Mandata Principum apud Gallos cito in oblivionem ve-
 niunt 91 seq
 Mare unde moveatur 238 seq
 Margarita preciosissima 414
 B. Mariæ signum 70 71
 Martyres cur dicendi splendidi 129
 Materia prima 494
 Matrimonia diversarum Religionum sint probanda?
 145 seqq.
 Matronæ formosas pedissequas carent 160
 Matronarum cultus 269
 Medici quid observare debeant? 34 carnem tempore ætatis
 concedentes 194 seq erant Druydæ 5
 Medicamenta è vilioribus herbis 6.
 Medicina olim sumas pro hominum cadaveribus secabat
 214 est singulorum 34 errat, quæ aequali apud omnes
 Regionis securitate putat ab ægrorum corporibus sangui-
 nem peti 32
 Meniæ crueles 91 seqq.
 Meteora 489 seqq sub iis variè in regno status adumbrat?
 ibid.
 Miles sacerdotalis 496 seq
 Militem lachrymæ non decent 357
 Militiæ Romanorum rudimenta 437
 Miranda difficulter creduntur p. I
 Mitellatæ quæ? 410
 Modestia principum 414
 Modestix singularis Vir 415 seqq
 Monachus aulicus se excusat 225 seqq.
 Monachi amphibia 222 pisces ibid v. Sylviani.
 Monachorum copia 67
 Monachos aulam frequentantes perstringit aulicus quidam
 222 seqq
 de Monasteriorum pictate 507 seqq. 514
 Mons ignivomus 438 venerens 524
 Monstrum quid? 16

INDEX.

- Mora quæ non improbanda 466.
 Morbo morbus non curandus 487
 Mori esse aureo 485 qui in dolio optabat 207 209
 Morientis voluptas quæ 209
 Mors magnatum turbulentissima 324 & cupido mutant
 arma 245
 à Mortuis tutius docemur 12
 Mos quid valeat? 336
 Mores ira enormiter peccant 17
 Mulier appetens Imperii 474 seqq viginti annis prægnans
 460 Idolum 410 seqq
 Mulieres vestium luxum quomodo excusent 116 quo-
 modo forensia negotia agant 115 cur non dicere de-
 bent in Ecclesia? 480 seq non sunt audaces 353
 urbem non peragrent ib literis incumbere non fas est
 ib.
 Mulierum pietas simulata 441 seqq verbum dolor ficti-
 tius 330 seqq superbia in templis 441 seqq consili-
 quando audienda 349 ambitio in titulis 409
 seqq
 Muliebris sexus potentior virili 272
 Mulus gloriosus 149
 Munera à iudicibus accepta famam lædunt 121 seq accep-
 ta quomodo iudices excusent 117 seq quæ non in iustitiam
 pugnent? 118 119 seq
 Munerum acceptio apud Iudices unde oria? 115 seq.

N.

- N**atalium ratio num in Nuptiis habenda? 133 seq for-
 tis non debemus obliuisci 150
 Naturæ simulachrum, 78 vis 16 apothecis 77
 seqq
 Nautarum natura 378 seq
 Neronis ingenium 368 seq
 Nini fata 475
 Nives purpureæ 52
 Nobilis quidam à Convivis factus 401
 Nobilem non facit aurum 413

INDEX.

Nobiles veri à tributis eximi cur possint? 46 bello utili-
 cres 402 ex militia ibi uxores 403 suos ad modestiam
 cogunt rustici 185 seqq. h. e. Campesores Reguli, qui
 villaticum tenent imperium 179 seqq. qui se simulant 47
 linguas fortes 177 seqq.
 in Nobiles invehitur Gyges 183 seqq.
 Nobilibus venatiocordi 178
 sub Nobilibus Rusticorum status 179 seqq.
 Nobilitas præpropere 397 seqq. Cadmea 393 seqq. in hoc
 somnia varia in nobilitatem non verant. prompte bellis
 adesse debet 176 seqq.
 Novitatis amor 219
 Nox quid? 467
 ex Nube animalcula 397
 Nuptiæ Principum 137 impares certissimis calamitatibus
 vindicantur 141 seqq. ad mortem damnatorum 246 contra
 138
 in Nuptiis natalium ratio num habenda? 133 134
 ad Nuptias virgines volumus cogi 133

O.

Oceanus aulicus 219 seqq.
 Oculus index animi 272
 Odiæ Thebanorum fratrum 443
 Odore qui vivunt 125
 Officiis perdere 406
 Olivarii Ducis fata 109 seqq.
 Opes regni quibus committendi 24 cur dicantur sub-
 stantia? 17
 Ophix 64
 Opinio Regina 458 seqq. antecedit fortunam 461 à scientia
 distincta 460 aliorum beat alios 461
 Opinione pauperes vilescent 129
 Orator aulicus 249
 Oratores Regum ultimi tormenta 81 falsi germanique
 446 seqq.
 Ordo quid? 467

I N D E X

Orii mala 405

Otio perdere animos 406 407

P.

P Anni uilescent opinione 129

Papæ status 86 seq

contra Papam 455

Parelli 400

Parentes sua teneant bona 476 seq

Pater ne indulgeat filio 476 seq

Pauper in opibus 463 felix vivit 109

Pauperes Epulonibus exhibent literas 94 seqq

Pauperum creatores & tortores 16

Paupertas ornata 124 seq

Pax continua non placet 220

Pacis Chaos 473

Peccatum omne suos habet patronos 117

Peccata non æstimanda ex indulgentia Principum 422
seq

Peculatus pœna 24

Pecunia cum uxore comparatur 25 26

Pericula formosa 485

de Periculis loqui facile à periculis remoto 177

Pestilentia quomodo purgetur 81

Philosophi natura 393 placent si agant historicos 192
in aulam non admittuntur 5.

Phlebotomia an admittenda in Galliis ? 30 seqq

de Picturis varia 289 seqq

Pietas sub alio climate; alia 503 simulata 456 Italorum
& Gallorum 31 seq fugitiva 500 seq num in ipsis
claustris paveat? 507 515 seq larvata 58 seq apud
multos est tantum Echo 416 otiosa 512 seqq requi-
rit cultum externum 514 in propriis sedibus sæpe
violatur 513 519 seqq

Pietatem querit Asterius 507 seqq

lindarus cur frigidus Poëta 205

Piscium figura 221

Planta pœdica 76 seq

Z 6

Plinius

INDEX.

- Plinius** *Vesuvii flammis absumptus* 221
Pluit lapide, sanguine. 52 seq
Pæna in plebe quando adhibenda? 81 seqq
Pœna fuerat libenter tolerantur 38 seqq
Pœta frigidus 205
Pœta quomodo in laudandis Principibus procedere debeat 254 seq capiunt *Principes* 248 seqq *adulatores* 250.
Pœtarum labor frustraneus 248
Populus non nimium exhauriendus 18 seq
Porcos intueri noluerunt Judæi 196.
Potatores quidam eximii 206.
Prætoriorum recordatio 374
contra Prinogenituram 371 seq
Princeps debet esse medicus 37 seq dum impensius laudatur, capitur 256 comparatur cum medico 35 potentissimus quis? 458 seqq a deliciis absteat 36 seq
Principes volunt laudari supra modum 253 seq capiuntur a Pœtis 248 seqq numina 257 seqq mancipiis ne credant araria publica 152 cum aere comparantur 43
Principum mores imitantur aulici 258 seq *egestas unde?* 21 *miseria* 107 seqq *ancupimæ* 256 seqq 247 seqq *modestia* 414 *nuptia* 137
Profani simul & sacri 439 seqq
Profectionis scopus qui esse debeat? 501
Promissis verbosi 205
Pudentia lenta 40
Pudi a herba 76. seq
Pudicitia extra Coniugium 451 seq
Pudicitia ades 71. seqq
Pueri patres 359. seqq.
Pulchritudo non raro vilescit 219.
Pyramides Egyptiæ cur extructæ? 41

INDEX.

Q Vercus cui sacra? 2
 Quintiliani qui dicti. 64

R.

R Atio ubi nil proficit, poena adhibenda 31
 Rationem quid in vet 483.

Regni status optimus qui? 469 seqq status varii per mete-
 ora adumbrati 489 seqq

Rex est Sol 45

Regum potentia limitata 498 sors misera, quos ex mi-
 nistrorum scelere fama aestimat 57

Regibus invisa prolixitas 27

Reguli Campestris 178 seqq

Religio vindicata 210 seqq in qua re consistit 257 seq
 Magistratui non sic cura, ut profana 21 seq

Religione amicta turpitudine 58 seqq

Rentius 415

Romae antiqua decora 360

Rustici nobiles suos ad modestiam cogunt 185 seqq

Rusticorum causam apud Principem agit Gyges 187 sub
 nobilibus iuris status 179 seqq

S.

S Acerdos temperet lacrymas 357.

Sacerdotum facilitas. 194

Sacra quaedam barbara 64 amoris 59 seqq

Sacris in infantia destinati liberi 364 seqq

Sacri simul et profani 439 seqq 443 seqq

Sacrificium immane 14 seq

Sacrificia Romana 371

Saltationes nocturna 268 seqq

Sanguinis humani extrahendi licentia non eadem ubique
 29 seqq 33 seqq

Sanguinem humanum bibens 15 16

Sapientes

INDEX.

- Sapientes cur publico honores refugiant 120
 Scelus ingens, rarum 16
 Scientia esto rerum licitarum 170 per quos sensus comparetur 268
 Seditio quando optetur 18 19
 Seditionem civilem quæ impediant 41 42
 Semiramidis astutia 475
 Senectus delirans 240 seqq
 Senex adificator ille id amator 244 seqq
 Senes cur de pontifici dicti? 241
 Senum menti dulce quid insinuat memoria rerum suæ ætatis 374
 Serapidis ori manus cur imposita 122
 Sermo coram principe non esto prolixus 27 aulicus 233
 Serpentes qui noxii 58
 Serpentum cultores 64
 Servi dominos regentes 477 seqq pro ancillis 299
 Severitas apud quas gentes tolleretur? 38
 Sidera quid valeant in inferiori mundo 161 seqq
 Siderum vis 482 seq
 Silentium imperio fit difficilior 194 doctum 323
 Simulata probitas 456
 Simulator 104 105
 Sirenes aulica 231 seqq
 Societates pravae sunt fugiende 74
 Somnia varia & unde? 321 seqq matutina 318
 Somnus solator curæ 105
 Sphæra quid? 494
 Spiritus esse probatur 199 seqq
 Statua rea 292 Constantini Imp. laesa 463
 Stellarum nomina 174 Sirenes 231
 Stilpo quidam 110
 Stipendiorum castrensiū expilationes 185 seqq
 ad studia filius non cogendus 374 seqq
 Studiorum abusus 207
 Subitanea non diu durant 394 seqq
 Supellex pomposa 125
 Superbia inops 123 seqq mulieris, quæ adigit virum 125

INDEX.

Superstitiones 12.

in Sylvanos triumphatus 261 *seqq*

T.

T Agasta nova 87.

Tempestas amica 453

in Templis ipsis pietas exul 520 524 *seqq*

Terminalia 493 *seqq*

Terra cœli Coniux 135

Theologorum lenitas 445 *seqq*

Timet omnes quem omnes timent 106

Tituli fictitii 399

Titulorum abusus 408

Tormenta Oratores Regum ultimi 81

Tribunal emendatorium 23

Tributa temperare vitis ars utilissima 91 quomodo exigenda 46 *seqq*

Turpitudine religione amicta 58 *seqq*

V.

V Alcini effigies 87

Vallis quædam miranda 483

Venatio nobilibus cordi 178

Vestes mysiæ 68 historias exhibentes 58 scindere, quando Sacerdoti licitum fuit 257

Vestium mutationes ab opinione 464

Vestitus egestatem pariens 125

Vestire pauperes 454

Via ad cœlum laetior 444 *seqq* duplex 447

Vinci interdum volumus 347

Vinum qui nunquam ad satietatem perpotavit 103 libidinem accendit 209 *seq* Hercas 203 efficit

Vini utilitas 205 *seq*

Vir ad muliebria vitia non delect descendere 252 gubernare familiam 474

Viri virtutibus magni descriptio 346 *seqq*

Virum esse quale donum 300

Viri

I N D E X.

- Viri mulieres 298 seq.
 Virga in coelo 81
 Virgilio panes dati pro suis versibus 248
 Virgines labori assuefaciendae 74 solitariae sponso citius
 inveniunt quam aliae 75 quinque ulciscuntur Traianum
 71 laudari amant 72 quomodo Castitatem servare pos-
 sint 73 seq
 Virginum sacrarum collegia 66 seqq
 Virtus ingens, rara 16 excelsissima, qua non ambit lau-
 dari 225
 Virtutis funus 268 seq magna saepe securitas, ignorari
 262
 Virtutes ab aliis discimus 284
 Vita quorundam ex contrariis coalescens 438 seqq.
 Vitium quodlibet suus habet martyres 126 seq
 Vitia non secure videntur 306 seq
 Vitia ex nobis discimus 284
 Virtutis tributa imperare ars utilissima 91.
 Voluntas astris non cogitur 167
 Voluntatem qui tollunt 86 seqq
 Voluptas morientis quae? 209
 in Voluptate corporis felicitas non est posita 373
 Voluptatum solacium ismus 301
 Voracitatis malum 128
 Vultus animo dispar 105 seq.

F I N I S.

Nobilissimo viro,

Philippo Colaninio,

Regiae Societatis Socius,

et in Regio Palatino Censori,

Geni.

SÆCULI

GENIUS.

PETRO FIRMIANO

AUTHORE,

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
IN LONDON
1847

2 E C U L I

G E N I U S

RETRO PRAEVIUM

AUTHOR

1847

1847

1847

1847

1847

1847

1847

1847

NOBILISSIMO VIRO,

PHILIPPO COLANGIO;
REGI A SANCTIORIBVS CONSILIIIS,
& in Regiarum Rationum Camera Pari-
sienſi, Magiſtro.

PETRVS FIRMIANVS,

SALVTEM.

TUa mihi virtus pridem nota eſt,
vir clariffime, & in dignoſcendis
libris ſumma æquitas. Nullus te
judice damnatur, ſi vel pietati utilis,
vel regno; nullus abſolvitur, ſi aut qui-
eti publicæ noxius, aut moribus Chri-
ſtianis.

Non paucos cèrè invenias, quos
decipit ſub eloquentiæ larvâ error [la-
tens, porrectumque in auro dulce ve-
nenum: plurimos movet ac delectat,
argumenti inſolentia. Te, neque com-
piſſimæ eruditionis diſerta fraus lu-
ſit; neque occœcavit illa novitas, quæ
tories faciliſſimis ingeniis, & ad quæ-
libet ignota ſpontè vergentibus, ma-
ligno ſplendore lumen ademit. Soli-
diſſi-

EPISTOLA.

diffimæ virtutis non vulgare exemplum est, ipsum exemplum non sequi; maximè ubi imitationis verecundiam tollit peccantium turba, ipsiusque erroris celebritas. Istas tamen circa te sepe vidisti, nec passus es sagacissimum animum ab illâ pietate recedere, cuius in offensa Ecclesia suspicio esse non potest.

Mirum equidem, te omnibus gratum, (ea morum comitate, quam tibi virtutum hæredi, inter domesticas opes reliquit suauissimns Pater) tot viris dignitate conspicuis, tot etiam amicis, recens natas opiniones cum tanto ambitu amplexantibus, in causa novitatis displicere voluisse.

Cum te laudari æquum sit, vir nobilissime, disce veritatem pati, ubi te tibi illa exhibet; assuesce vultibus tuis; & qui optima quæq; scire desideras, noli diutius ignorare rem præclarissimâ, meritum tuum. Nihil tibi vita tua pulchrius potest ostendi; verum neq; utilius; nam ut agendorum rationem optimè noscas, ante actam, summa cum laude,

æta-

EPISTOLA

ætatem, prudentissime consules, proderitq; aspexisse quid feceris. Hoc exemplum tutus sequere, nec dubita te cum sapiente versari, si à te, quem omnes suspiciunt, non discedes. Quid tua familia ordinatius? quid dignius homine Christiano? te rectore is est mundissimæ domus decor, ea sanctitas, ut pro Templo possit haberi, & ne sacerdos deesset, fratrem optimum, Ecclesiastici ordinis eximium lumen, à te avelli passus non es; ut cognati luminis accessione, quæ tua jam luce, domus clarebat, redderetur illustrior.

Om nibus placere, etsi viro probovix contingat; illud tamen effecisti virtute tua, ut te, nec amantiorem Martum Castissima uxor, nec Patrem meliorem liberi, nec suaviorem Dominum servi desiderent. Sed quid? ea omnia superat inuictissimum robur animi, & in iis quæ à te eligi meruerunt, quæque tua semel virtus probavit, constantia.

In maximis publicorum negotiorum motibus, tu semper Regiæ Majestati officiosus, neque minus Religioni, quæ

EPISTOLA.

quæ confecto in apertos hostes bello
& defunctis periculis grandior, astuti-
ori jam Marte, consiliisque secretiori-
bus, laceffitur à plurimis. Hæc ab isto
libro ne metue, Religiosissime Colan-
gi, totus pro Rege est, & avita quam
profiteris pietate. Lege igitur, si non
præclarum, at innocens opus, & hoc
saltem titulo, virtute tua, & probor-
um suffragiis dignum. Quid autem
vetat, & te illud cogitare, ut ardentio-
ri studio librum euoluas, brevem esse,
& ab amico. Vale.

M

Q

orbis
ber
debe
ptor
lern
amic
tand
quid
gnos
tus n
At
gni t
exhib
velin
quale
ribus
in
inven
optim
neri n
tate,
curva
prate

MARCELLINUS LECTORI.

Quod sol repetito toties cursu, novos idem-
quidem dies creat, beneficium est illius
orbis, cuius motus ceterorum lex; & quod li-
ber iste, invito prope Firmiano, emergit, meæ
debes diligentia. Omnino absolvi vetuit scrip-
toris agra jam diu, neque laboris patiens va-
letudo, infectumq; edi author nolebat; verum
amico urgenti, negare quod petit, res ardua:
tandem obtinui ut non lateret. Tibi me ali-
quid prastitisse, lector, agnosces, si librum a-
gnoscas. Sed non semel, oro, legeris: evolu-
tus namq; habebit quod ostendat revisenti.
At pusillus, inquis, & manualis. Esto. Sta-
gni tamen in modum, grande speculum est, plura
exhibens, quam, aut expectes, aut forsitan
velint, quibus imago sua displicet. Saculum
quale omnino est, ob oculos ponit egregiis colo-
ribus, pari distantia remotus ab adulatione,
& injuria, ubicunq; perditissimum Genium
invenit, damnat. Cave ergo, & tu, lector
optime, ne in reos ipse quæsiturus, eâ, qua ge-
neri nostro innata est, ad alienos errores acerbi-
tate, etiam tibi aliquando inter plurimos oc-
curras, quis enim sponsor, quod te liber iste
præteribit prorsus intactum? ex prudentia ta-

MARCELLINVS LECTORI.

men non feceris, si te perstrictum ducas, pateat-
que tuis questibus ea tibi convenire, quæ anim-
adversione digna sunt. Te ipsum vidisti? abi
& file, speculorum hæc natura ut omnia osten-
dant. Varii argumenti Dissertationes opus con-
tinet. Scribendi rationem probabis, si huma-
nus lector, nec ad scholæ austerioris gustum
contrahi optas, quicquid inter urbanæ doctos,
placidis sermonibus, ore libero, latinus, venusti-
usque tractatur. Difficilioris es animi? et-
jam sic lege; averso quoque, & nolenti, opus
placebit. Nihil quippe in eo languidum, ne te
oscitantem author habeat; nihil severum,
quod non mitescat admistione materiæ jucun-
dioris. Lata ubique & tedium arcens eru-
ditio, quam nec festivus Mecenas, nec rigidus
Cato damnare velit. Fallor, aut ipsos sermones
non tibi ingratos excursus, ad rem pertinere
judicabis, & ita quæstiones agi, ut quæ velut
fortuitò intercurrit rerum varietas, nunquam
tamen sit ab argumento absentia. Si authori
benignius cælum raptam sanitatem restituer,
non cunctanter habebis partem alteram, in-
rim hæc fruerè, & Vale.

SÆCU.

SÆCULI GENIUS.

FRONS OPERIS.

Æ State media, sub vesperam, & ad primæ noctis confinium liberius auris spirantibus; ego Firmianus, Marcellino comite, quem mihi ab multis annis familiarissimum conciliaverat literarum ingens amor, & summa morum suavitas, domo processeram, ut simul optimâ parte diei, remissa calore diurno corpora, non sine voluptate reficeremus.

Placebat in illo sereno, variis sermonibus agitare nostram philosophiam, & quasi ludentes, ita pasci seriis, ut mens nostra studere se, imbuique grandibus non adverteret, ipsa enim quandoque studia fallunt animos, nec facile sentiuntur insinuantia sese mortalium ingeniis, si non labore, sed otio intrent, rigidamque veritatis perceptionem, leniat quædam libertatis imitatio.

Coelum tunc omnino absque nubibus, nisi quâ parte cadebat sol, ut non sine pompâ abscederet, & inter vapores purpureos pulcherrime occumbens, oculos intuentium solaretur nobilissimo spectaculo. In illa voluptate hærebamus, incerti, an splendor meridianus potior esset tam venusta lucis defectio-
ne, noctisque præludiis. Cum subito è montibus, qui non procul eminebant, auditur fragor, qualis est rotarum in subiecta saxa
conci-

concitatis equis incurrentium, terramque prementium pondere suo; procellam instare, audito licet ex alio strepitu, neuter credidit. Nulla enim in apertissimo aëre tempestatis præfagia, quibus ædmoneremur aliquid finistrum parari, & quærentibus invicem repentini tumultus causam, nihil occurrebat quod placeret curiosis.

Dum sic suspensis animis expectamus donec se natura explicuerit, dumque errantibus oculis cælum vestigamus si quâ parte concipit iras; nubem cernimus, longo volumine porrectam, sensim emergentem ex montibus, atro colore, & proximum imbrem daturam, stipatarum frigore aquarum, nec jam loci superioris patientium cogente gravitate. Ea erat quæ concepto igne jam cum illo luctabatur, vimque suam quasitentabat, obscuræ adhuc, timidæque pugne primordiis. Mox velut toto cælo convenisset scenam mutare, aliæ & aliæ nubes ita diem eripiunt, ut vix in gravido aëre se proderet jam furtiva lux, & per nubium commissuras cum pallore erumpens.

Fortè fuit in illo nubilo, ut aliquot passibus remota arbor fugientes nos exceperit densis foliis, & trunco tam commodè hianti ut esse posset pro tecto, nubium torrentes, æstivæ dici in apertâ planitie declinantibus.

Opportunè nacti agreste domicilium, Dei qui sic affulsi esset laudamus providentiam, & dum gratiâ beneficiæ arboris fruimur, fulmen geminatis ictibus, & inter coactos vapores viam quæreas, tam immani tumultu replet aëra,

aëra,
mur
ram
In
sonit
ignis
xima
nens
catur
stræ
men
Iesu,
re,
to en
men
mur
in oc
Ta
vit,
mon
tapa
& n
qui
causi
dant
digi
ra p
mor
argu
ram
erup
res
ut v
rum

aëra, ut terroris magnitudine penè redderemur exanimés, arborque ipsa, concussis latè ramis, moveretur à radicibus.

Interea solvuntur nubes, dumque ingenti sonitu in fluentem humum præcipitant, victor ignis per suspensi carceris rimas jaculatur proximæ libertatis signa, cervicibus nostris imminens, & qua cecidisset injurias incendio vindicaturus. Silebamus pavidi, vitæque potius nostræ finem, quàm tempestatis expectantes, tamen Deum precabamur, & in cruce Domini Iesu, signatis frontibus, totoque sæpius pectore, quærebat auxilium. Nec frustra, iterato enim fragore, & etiam aucto, tam placidâ mente fuimus, ut vix moveret nos nubium murmur, accensus supra caput aër, peneque in oculos fulgur impactum.

Tanta securitas tamque subita animum movit, ut crederet verum esse quod ajunt, dæmones scilicet turbinibus istis misceri, & multa patrari in aëre, non solum naturæ genio, sed & nefandorum spirituum solertè malitia, qui rebus humanis nocituri, potentioribus causis vim suam jungunt, ut certius periant. Mecum sentiebat Marcellinus, & prodigiosa referebat, quæ absque dæmonis opera posse fieri credibile vix est, fugatumque timorem crucis auxilio, trahebat in opinionis argumentum. Quis credat quod nunc referam? tandem ultimo impetu scissis nubibus erupit ignis, sparsusque in diversa, pastores aliquot, tactis etiam gregibus ita afflavit, ut vitalibus consumptis, corde, jecore, viscerumque multiplici flexura, totum circa cor-

pus nihil læderet. Somno dejectos putasset, nisi quod in extincto vultu aberat color, qui dormientibus superest, & foede prostrati, non consilio jacere, sed casu, satis ostendebant intuentibus.

Nobis quidem pepercit ignis, nec propius quinquaginta passus arbori qua tegebamur, advolatus est. Sed pro flamma nobis fuit portentum ingens; inassuetæ quippe magnitudinis, ut videbatur, homo, tam subita præsentia nostris obtutibus obiectus est, ut penè videretur ex Cadmeis militibus unus, quos olim repentino ortu genuit terra, serpentem feminanti. Spectro dubia vestis, inter virilem foemineamque media, & tot colorum quot in iride miramur, ut si cætera abessent quibus metus incutiebatur, ad aspectum stolæ variantis esse posset voluptas. Vultus audax sed inquietus, qui adolescentem referret fronte vivida, nisi quod genis aspersa canities, dubitantes oculos prohibebat certum de ætate, inter tam variæ temporum signa, ferre iudicium. Dextra facem tenebat, sinistra librum sacrorum, in cuius fronte grandibus literis exaratum, hoc verbum legebatur OMNIBUS. Non ingratis catenis onerabatur, erant enim ex auro, & velut placeret captivitas, pretiosis vinculis ita corpus impedierat, ut quamvis motu vario satis libertatem ostenderet; illam tamen videretur aspernari.

Obstupui fateor ad conspectum immanis figuræ: sed mox utcumque mihi redditus, rogavi ignotum, quis esset, peteretve? Tum ille clamore valido: Ego sum, inquit, sæculi

Genius

Geni
tissi
states
necar
tis ex
spem
bas si
ignis
porib
strag
bis au
go su
caula
bus e
Sed c
vobis
ad v
leone
nect
Hæc
est ab
fund
nec
temp
Sp
rit e
pe
ctis
tim
inqu
& ve
celli
rem
nobi

Genius: & ne in posterum dubites, frequentissime geniorum ductu grassari sævas tempestates, quæ armenta depopulantur, segetes necant, hominesque, ego hanc quam videtis exciui. Me authore solutus ær, in scælicis spem coloni, prostratis hodie jam flavescentibus spicis, hausit inexpectato naufragio; noxii ignis ego materiam subministravi frigidis vaporibus ut accensâ hostili tumultu flammâ, stragem hanc ederem, quam sola potuit à vobis avertere pietas, in Deumq; reverentia. Ego sum, qui in Belgio, totas aliquando ovium caulas cum pastoribus tuli, frustra clamantibus ex adverso cæteris, ut vitarent incendium. Sed quid vos tandem ô Galli? non diu licebit vobis, intacta scælicitate, alienos casus dolere ad vos quoque perveniet calamitas. Sævior leone fortiorque, in vos tandem invadam; nectalis sum, qui Gallico cantu possim fugari. Hæc tacentibus nobis cum dixisset, non visus est abire, sed in partes scindi, tamque latè diffundi, ut velut fumus ex angusto erumpens, nec diu stringi se passus, totam momento temporis impleret regionem.

Spectro dissoluto, quid animi nobis fuerit enarrare difficillimum est; admiratio quippe, timor, moerorque æquali impetu, in fractis mentibus implebant partes suas: & statim ut vox stupentibus reddita; Quid hoc est inquit, Marcelline, vigilamus an somniamus? & verè sopore non opprimor, te video, mi Marcelline, vestes tuas teneo manu, tango arborem quæ orta tempestate tam commodum nobis domicilium præbuit; & heus, quam ti-

meo, ne Genius iste sæculi totam Galliam invadat, novitatum æque ac periculorum avidam! Quam subito sparsus, quantum loci occupavit turbulentus ille Genius, qui ubique procellas movet & fulmina accendit. Sed de his melius domi quàm sub frondibus, & sedem opportuniorem postulat, præsentium malorum, imminantiumque longa series.

His dictis, in lubrica humo ponimus gressus, incertisque vestigiis domum redimus, ubi nos ex amicis duo, non sine metu iam dudum operiebantur de nostra salute solliciti; velox enim fama (& maximè in malis) ubique sparserat, cœlestis ignis tactu quatuor viros interfuisse, & jam penè, nos quos ea parte constabat post ferotinas epulas inambulasse, desieverat necessariorum pia facilitas. Non diu suspensus dolor, amantes trementesque vexavit, visis enim quibus tam prolixè timebant, quievit domestica tempestas, illà quæ nos in periculum miserat ferè horridior.

CUIQUE SÆCULO SUUS GENIUS.

DISSERTATIO PRIMA.

Sermo multus omnibus fuit de fulminibus, nemine dubitante illis miram inesse subilemque potentiam. Quisque suo ordine, quod sive legerat, sive audierat, retulit, loculis integris ac illæsis argentum con-

flari:

flari : manente vagina liquefcere gladium : inviolato ligno circa pila ferrum omne distillare : fracto dolio stare vinum , quod , soluto rigore , si bibatur ab improvidis , aut dementes facit aut exanimat.

Inter hæc quæsitum est , an dæmones tantæ potestatis sint , ut ad jubentium nutum moveantur ea omnia , quæ conficiendis tempestatibus ideo natura providit , ut esset , quod supra se timerent nocentes ; & quo scilicet nimis fortuna admoneretur , è cœlo gravia quandoque imminere pericula , cum ab hominibus , terræ ipsa , nil censetur metuendum cur nefariis spiritibus tanta permissa sint , cum sit providentia : nec justæ administrationis videatur esse , sceleratis committere illud velut superne ultionis armamentarium , illam dico partem aëris , procellis natam fulminibusque , ex qua deinde dæmones possint expromere cum libuerit arma publica , quibus res humanas affligant , & mortales infestent ?

Ad hæc similiaque sapienter Marcellinus , nihil indignum Deo fieri , si in ejus Regno spiritus nequam assumantur in Carnifices . Et hoc sæpe in Republica videri , ut concessâ vitâ quidam serventur ex nocentibus , alios ultimo supplicio interempturi , quoties judex pro officio suo rigidus , lexque justissime favitas imperaverit , neminem invidere tortoribus infimam æque , ac formidandam potentiam : nec dæmones illâ à deo concessâ vi , qua noxii sunt , magis gloriari debere , quam bufones , serpentesque , quibus inest mortife-

ra quædam potestas, & in exiguo corpore valida pestis, quæ nec regum purpuram nec ipsam virtutem revereatur.

Major fuit quæstio de dormone qui flamme admixtus, formidabili tumultu pavidas concusserat mentes, & cum illa ceciderat. Primusque Agatho, unus erat è duobus, qui nos domi cum cæteris operientes, aliorum metum sua formidine geminaverant; sed quid Firmiane censes de isto Genio; ait, ejus tu spectator non otiosus, exactissimâ descriptione nobis imaginem exhibuisti? permitte amico non de fide tua quidem dubitare, sed tibi tanquam Christiano & Philosopho loqui. Num putas aliquos esse Genios, qui regant mortaliū mentes definitis imperiū sui temporibus; quique elapso sæculo tradant aliis hereditaria quadam serie, quod illis dederat sæculum nascentis, mundique vertenda post centum ætates constitutio? Angelorum nutui parere cælestes orbis non negaverim, circulosque suos implere, illo planè cursu, quem vel concitatum, vel simillimum quieti dederit, seu quadam regentium movens virtus; ut aliqui existimant, seu voluntas imperiosa ex aliorum opinione, ad tantum opus abunde sufficiens. Et illud concesserim, ipsum oceanum, motu vario tot disputationum materiam, formæ intelligentis ministerio, vel in se statutis horis recedere, vel in terras effundi.

Sed quis ferat asserentem, Genios esse, non ex iis, quos humano generi custodes adhibuit providentia, sed ex nefandorum numero, qui alternis imperiis sæcula regant, suosque

mos

mores non repugnantibus mortalibus inspi-
rent? Certè cum omnia regna, eodem sæculo,
ingeniorum morumq; similitudine non con-
veniant, fatendum erit cuique provinciæ, su-
um assignari Genium, qui diversos à cæteris
affectus, singularemque vitæ rationem suæ
genti communicet: & ita, non erit sæculi
Genius, quisquis ille sit, qui inani titulo se
nostræ ætatis principem finxit, ut eminentis-
simæ potestatis opinione, vel admirationem
sui, timidis mentibus insinueret, vel etiam,
quod peius est, reverentiam. Non ita malè
agitur cum rebus humanis, ô Firmiane, ut ge-
neri nostro ab hostibus quasi leges dicantur,
eorumque malitiæ subjiciamur, qui num-
quam ad sana, laudandaque provocabunt sub-
ditorum mentes, si pro arbitrio nocentes sint,
& quò volunt, inflectant.

Hæc ille. Sed jam silenti, & levi risu qua-
si postulanti, mene offensum vellem, quod
Genium exagitasset, responsum debebatur,
& hæc à me libens accepit. Nec ego malis
geniis existimo orbem esse commissum, o A-
gatho, tenebrarum quidem dominos, ex fa-
era pagina novimus, sed quis nesciat nefari-
os homines noctis appellatione designari, in
qua astra non luceant? Ibi enim obscuritas
est, ubi sol Christus suum non effundit splen-
dorem, nec virtutes irradiant. Sed nec istius
noctis principes sunt mali Genii, nisi ipsamet
anima, tædio lucis, volentes advocet, sub
libertatis titulo postea crudeliter imperatu-
ros. Certum tamen est, Agatho Charissi-
me, sibi succedentia sæcula, diversissimis ut

plurimum agitari Geniis, nec eosdem pati Manes, hoc verbum liceat à Poëta mutuari, quot ex genere nostro, variis temporum conversionibus orbem implent, prioris ævi ruinas, sua præsentia reparaturi. Quid sint autem isti Genii scire desideras, ò Agatho, explicandæ rei causa mutabo nomen. Dicamus, si lubet, hominum ingenia, singulis ferè sæculis mutari non Genios, quos eo sensu admitti æquum non est, quo olim delusa antiquitas, inferum orbem geniorum potestate regi ineptissimè existimavit. Quomodo autem ais, diuersa sæcula, studiis moribusque tam distantibus subsunt? & hoc à te peterem, Agatho, cur singuli procedente ætate variis exercemur cupiditatibus, adeoque discrepantibus curis, ut quæ olim fuerant negotiosa adolescentum oblectamenta apud viros proscriptæ sint: succedentibus scilicet aliis curis, quæ sæpè non idèò laudantur, quia sapientiùs animum humanum discruciant; sed quia frigidius utiliusque insaniunt. Neque verò studia tantùm aut mores pro ætatum diversitate diversa sunt, cum & sensus quadam temporum leve à seipsis quoque dissentire videantur, priorumque voluptatum non obscuram penitentiam profiteri. Pueros etenim non illi colores delectant quibus libentissimè utitur provectior ætas, in ipsa vestium pompa ædiunque ornatu jam amans delicias tristiores. Bellaria, mel, saccarum, & si quid aliud sua dulcedine commendatur, infantium palato maximè placent, non senum, quos vini recre-

at

at potus, & amara voluptas? Quædam, ut vides, non tam ipsorum hominum, quam annorum passiones sunt, quas amouet, non sibi diu constans natura, temporumque curriculum. Volventibus annis non corpus tantum, sed & animus mutatur, omnia penè quæ elegit, amavitque, novo iudicio, nec firmo tamen, certissimè improbaturus. Audisti, Agatho? ea quæ cuilibet homini non obscure eveniunt, puta sæculis etiam convenire, & ita post certas syderum motiones velut communi lege hominum ingenia trahi, ut vix abducantur ab illarum rerum studiis, ad quæ naturæ ipsius secreta vis, sæpè etiam nescientes impellit.

Meministi qualis fuerit ante ducentos annos ingeniorum constitutio? ex scriptoribus liquet, non solum non floruisse eloquentiam, sed conculcatam ab imperitis, ad justius sæculum provocavisse. Tamdiu jacuit eloquentia, donec illam satis à barbaris contemptam, laceratamque, revocavit foelicior syderum nexus, atque societas; iam in honore est, iam viget, & publico suffragio fulta, sæculum aliud tremens expectat. Quid? non ex historia didicisti, quanta fuerit quibusdam sæculis doctorum hominum indigentia, artiumque, quæ antea in pretio fuerant, penuries? Nullo indicante, ruditate ipsa agnoscuntur, ætatis non ingeniosæ, scriptores, ædificia, statux in hoc usque tempus servatæ, ut etiam sua sit ridiculis operibus immortalitas. At forte, ais, bellis orbem infestantibus, exulauerant artes, foeliciori ævo cum ipsa pace redituræ.

Longè aliter res est, ô Agatho, tam latæ stupiditatis altior causa, quàm quæ ab armis petitur, principumque discordia.

Verùm sit quasdam artes otio nutriri atque deliciis, quales in sobriis gentibus publico iudicio damnatas crimen fuit colere, qualesque Sparta optimis moribus consulens, prohibuit suis civibus. At numquid fabricandorum armorum peritia, inter tumultus bellicos languescet, necessitatemque operum illorum, sine quibus bellum, nec commodè geritur, nec quid habet metuendum? Et tamen sæculis illis, sub infausto cœlo incitiâ laborantibus, miles armorum gravitate vires suas ante prælium debilitari sæpè dolebat, solertiâ illâ prorsus extinctâ, quæ aliis temporibus, ita ferrum aptat militaturis, ut se metallo indutos, ex irritis potius hostium ictibus quàm ex pondere agnoscant. Quis inde non videat aliquam esse causam superiorem, cuius vi hominum ingenia, vel vigent, vel inepta redduntur, ad easdem artes, quæ aliis temporibus florent, nec multo etiam constant labore cùm sub astris mitioribus sagacior ætas, eadem voluit, quæ non fortunatè tentaverat, sub agresti cœlo, necessaria rusticitas. Adhuc apud nos videntur incommoda illa militantiû subsidia; hastæ ad stuporem intuentium graves: Clypei, quos ex crassitudine granditateque Gygantum credas, nisi corpuscula fuisse, quæ hæc gererent, admoneret ipsa natura, quæ nos maioribus nostris æquavit, ut nemo illam posterioribus sæculis, aliquid de humanorum corporum mole rescidisse quereretur.

Manent

Manent ad nostram usque ætatem variæ suspellectilis opera, quæ prioris ævi inconditam artem ingratosque labores, ingeniis ad summam subtilitatem adductis, ita demonstrant, ut nos etiam pudeat, aliquando genus humanum, tam incommodè tamque inconcinne seu necessitatibus, seu deliciis suis consuluisse.

Plurimorum Principum nummos vidiſſi, Agatho, sed fortè hæc ingeniorum monumenta, mutamque, & fidem variæ ætatis historiam in his operibus non advertiſti. Sub Augusto artifices etiam augusti, expreſſerunt in ære non indignos tanto Principe vultus. Nec citò periit industria; aliqui etiam ex Cæsaribus, quos in supplicium generis humani, ultor Deus mundo præfecerat, pari gratia videntur in nummis, regnum suum apud iratos posteros, etiam aliquo modo commendantes venustate artificii. Sub Constantino artes, non neglectæ quidem, sed infœliciter laboriosæ, humanissimum Principem, barbara manu, ita posteris exhibuerunt, ut honor ipse, qui meritissimo Principi, ab imperitis delatus est, haberi possit pro injuria majestatis. Nec mitius cum aliis principibus actum est, qui post illum regnaverunt. Iulianus in eos artifices incidit, quos meruerat; truces oculos, vultum horrida barbarigentem; ipsa artis malignitate effecerunt horridiores; ut Tyrannus, qui doloris compendio è vivis exceſſerat, longa Tyrannorum istorum quasi sævitie, etiam apud posteros puniretur in nummis.

Putas, ô Agatho, quicquid una ætas patitur, cæteris etiam convenire, æquali semper

re-

regnantis coeli, charitate vel invidia? Diversis omnino modis in nos sæviunt astra, placanturque mortalibus. Novo indignantium stellarum influxu morbi quotidie creantur quos vetus medicina non novit. Illudque certe admiratione dignum est, mare jam metuendum esse iis qui in portu consistunt; hominesque, quos propitia navigatio fluctibus eripuit, habere aliquid ultra naufragium, quod ab oceano timeant. Constat enim experientia, à centum annis, maritimas oras longè aliter quam prioribus; sæculis, insalubres esse humanis corporibus; pravitate aëris sæpè fauces corrumpi, cadere dentes; & vicinitate maris aliquando peius affici terræ incolas, quàm si tempestate sæviante fluctus ipsos subirent. Ortum ex Dania malum, non multò post totius orbis lumen fuisse, notavit celeberrimus inter nostros medicus, causam novæ cladis aliam non agnoscens peritus morborum perscrutator, præter siderum iras.

Referam, si placet, inauditam ante quinquaginta annos, humanorum corporum afflictionem, Polonia gemente quod sola inter omnes orbis regiones, electa sit in theatrum calamitatis. Quotquot nova tabe erant afflati, poëtarum Medusam in historiam vertebant; noxi humanoris acerbitate capillis ita flexuosis erectis, ut serpentes viderentur merso capite, in putida carne, caudisque in altum indutibus. Cerebri laborantis, cujus injuria hunc in cute horrorem faciebat, nullum remedium; miseris crines amputare aut avellere, mors erat, vel desperationi proximus dolor, ipsa morte atrocior.

Scio

Scio hominum mores non eadem servitute damnari, qua corpora sub imperantibus stellis, nec improbo cælo in nobis virtutes interire necessaria defectione : sæpiùs tamen accidit, ut animus, prono ad vitia corporis temperamento, ipse quoque legem sequatur, quam sensibus, non rationi datam esse, quisquis hominis dignitatem novit, ignorare non potest. Hinc est quod variè in venis accenso sanguine, prout cælum ardens nos aspexerit, homines vel ad venerem proclives sint, vel ad iram, sub frigidiori climate numquam sine incendio. Amota superstitione, quam Religio, ratioque justissime damnat, crediderim novam aliquam cœli constitutionem, nova studia, novos mores, non obsoletis animis ingenerare, & veluti sigillo quodam, in voluntaria cera, imaginem imprimere habitus illius, quem astra patiuntur. Age nunc, Agatho Charissime, & si quid in contrarium habes, prome citiùs mihi, cui jam multa ætas, & studiis exhausta valetudo, à juniori discere, non verecundia erit, sed voluptas.

Ad hæc jam modestior Agatho, dixit se de diversis Geniis doctrinam libentissime amplecti, quæ nec dæmonibus, nec cælo, potestatem aliam in liberas mentes concederet, quàm illam cui ex arbitrio serviunt. Sed si diversus à cæteris sæculi nostri Genius, ait, pecto, Firmiane, quæ sit illa tam insolens novitas, & in tetro phantasmate quid ipse animadvertisti, quod ingeniorum nostri temporis habitus, & vitia adumbret? Sapienter utiliterque curioso sic mihi visum est respondere.

Spectri

Spectri exitialis formam, vestes, sermonem denique, qualia à me audivisti, Agatho, in mentem revoca, & qui convenient, miserrimo certè sæculo facillimè agnosces.

Ex sæculi nostri Genio, est legitimam potestatem, in politicis æquè ac in sacris, ferre non posse: ardua, & humanam facultatem superantia, periculosè scrutari: inquieta scientia turbare orbem Christianum: quæ in schola secretiora sunt palam facere, ut nihil tam sanctum, tam purum noverit doctor, quod plebs, & foeminae, inscitia sua, & temeritate disputationis non polluant.

Ejusdem Genii est, novitatem antiquitate convestire, ut ad insignia vetustatis, major illi cultus adhibeatur, major fides. Veritatem obnubilat idem Genius lippis oculis parcens: de cætero loquax, & ad fastidium nostræ ætatis infinitos quotidie calamos aptans, quibus posteritas, ni tempus obset, aut fortius illo, incendium, non mediocriter cruciabitur; Ipsomet Genio authore, Religio, dignitate abjecta, fortunæ servit: pietas olim actiuosa, otio torpet, inertia etiam suæ mercedem sperans: ambitio novis honorum figmentis ineptissimè intumescit: Egestas pecunia comparatur, & qui ad eam pervenit, aurea via, inter lilia, applausore & mirante populo, sedens, fruitur inopia foelici: abdicatur denique ut, major sit morum licentia, ipsa libertas.

Ex his, ô Agatho, licet aliqua obscura sint, & explicatione indigeant, jam quasi ad primam auroram dubie vides, cur Genius in Colossi altitudinem crescat, artuum vastitate terri-

terribilis; cur mysteriorum volumen, non quibusdam tantum aperiat, sed omnibus. Quid portendat inturbato vultu audacia: quo animo fenestram inferat adolescentiæ, & confusis utriusque sexus vestibus, ea minime ediscernat, quæ fœminas, ab iis, quæ viros decent.

Cætera ad eandem faciem referuntur quæ orbi ignem subjicit iste Genius; ubi enim verecunda aut tremens veritas filet, licentiùs furit vitiorum incendium. Aliis quoque ex causis mundus ignescit. Quæ sint, petis? libri multi odiorum, plures voluptatum incentiva sunt; sacro igne consumitur juvenus illa, quam templo miserrimi parentes devovent, non ut fiat sanctior, sed ut fulgeat. Ardet plurimorum zelus, sed non ignis à Domino. Nobilitas, novam lucem sibi creans, in cineres abit; & quæsitus domesticarum opum effusione, honor, fit pluribus pyra funebri.

Quod de vinculorum pretio ostendit Genius, verum est, Agatho, multi enim ligari optant, & pro hostibus habent eos omnes, qui loquuntur de libertate. Cur autem terribili Genio multicolor, & jucunda vestis? quia in illo multa etiam invenies quæ lacrymas exsiccant, risum movent. In Belgio pastores aliquot stravit, nec minora nostris minatur, quis ignorat historiam?

Sedet animo, nisi vos amici aliud consilium datis, ea omnia scriptis mandare, nova enim sunt, & utilissimè edentur. Quem verò ordinem servabis; ait Agatho, in diversissima

mate-

materia? Eum planè, inquit, quem audi-
vistis; neque enim fortuito impetu, aut alia
animo versans, de Genio locutus sum. Sic
ergò erit.

Consueti Regiminis impatientia,

Novæ cujusdam Theologiæ periculosa subli-
mitas.

Turbulenta eruditio.

Gynomachia, sive mulierum cum Theologis
conflictus.

Virorum fortium nova species, quibus pro
virtute impietas.

Veritas togata.

Scribendi libido.

Ambitiosæ ars fortunæ sacra.

Pietas sine manibus.

Inanes nobilitatistituli.

Paupertas empra.

In Gratiam libertatis detruncata libertas.

Prægustato opere, toto illo frui mihi ma-
xima sitis oritur, ait Marcellinus; sed nun-
quid Gallico idiomate vulgarem te facies?
absit, inquit, mi Marcelline. Quid hæc ad
populum? eruditus cupio loqui, hi soli admit-
tantur in sacrarium, plebs arcenda est. Placet
autem, ô Amici, impræsentiarum inquirere
de illo Genio, quem ante nos nulla ætas agno-
vit? Cum annuissent, gratum fuit omnibus
ab illâ insaniâ sermonem ordiri, quæ latius pa-
tet. Hæc autem est.

C O N S V E T I
R E G I M I N I S
I M P A T I E N T I A .

DISSERTATIO SECVNDA.

MOx ego altiùs, ut oportebat, in me deductus, & vastissimam diversarum rerum quasi tabulam unâ mentis acie lustrans, publicas, & in iis privatas omnium fortunas non obscurè animadverti istius Genii agitari furoribus; deprimi Reges; nutare, quæ ipsâ temporum serie, & Religione, facia est, vetustissimam authoritatem; & quia vox ad diras tot malorum, tot seditionum imagines, interclusa videbatur, Marcellinus decenter monuit ea à me expectari, quæ de grandi materiâ, & Regnorum miserrimo statu, mente conceperam; subitoque ad amicissimum signum tanquam evigilans; Nolo mihi fidem habere, inquit, Marcelline, oculis crede; Europam vides? ostende illâ principem, cujus authoritas non fuerit, vel sublata in totum; vel delibata; vel saltem, quoddam injuriæ perfidiosissimum genus est, à supplicibus ipsis, inter abjectissimi cultus obsequia, salutationes, vota, cautè tentata; novi Regiminis desiderio.

Non illud quidem mirum est, utilem humano generi principatum, temporum lapsu in odium venisse, cum singulis mortalibus natura-

turale sit diuturno bono lassari. Delicata planè res homo, qui etiam opiatis cruciari potest, jucundisque, & ipsis irasci voluptatibus! Quæris quomodo? expertum te consule, & quam non mentiar videbis. Voluptatis, ad quam tantus ardor, tantus impetus, si duraverit, vix datur patientia. Primam oblatam, attonitus, raptusque, in assuetâ dulcedine sensus, admittit, commendante, quæ omnium penè rerum conciliatrix est, novitate; sæpius redeuntem, jamque nimis notam, despicit, veterem non fert: Non ergò mira res antiquissimum principatum fastidium sui fecisse, cum ipsemet deliciæ productæ sapidæ non sint, nec nisi recentes æstimatorem inveniant. Sed novum omninò & mirabile, ô Amici, simul omnes orbis regiones, consueti Regiminis gustum amisisse, eodem simul agi motu; ubiq; principes dignitatis injuriam pati, nec usu ipso dominii tolerabiles, nec suâ majestate securos; unde ista populorum rebellantium velut consensus; nexusque, & in Reges audacia?

Laboriosum esset per singula regna errantem animum circumducere, ut adductis undecumque exemplis probaretur luculentius totius orbis fatum esse hanc pestem, licet non pari horrore sævierit, ubicumque recepta est. Quid in suos principes peccent remotissimi à nobis populi, quotidie famâ spargente audimus; quid viciniore audeant, sentimus propè. Quis enim neget atrocissimi incendii scintillas, spirantibus ventis in proxima Regna allatas, jam spontè ardentes populos, acrius in Reges inflammavisse? ubi Æthna solito

solito violentius fervet, & quid possit, ostendit, ingentium lapidum jactu, ignitisque torrentibus terræ, cui imminet horridus vertex, nulla securitas; & si qua urbs in viciniâ nec liquato sulphure, nec saxi præcipitantibus perit, admonetur tamen terræ mugitu, ipsisque cineribus quos simul cum flamma mons evomit, perire potuisse: & hinc nobis justissimus timor, quod proxima regna flagrant, suumque minantur incendium.

Cùm hæc ego dixissem voce flebili, illaque quam dolor efficit verborum mutantium inflexione, audio murmur; Marcellinus quippe ac Fœlix, nam & aderat, timorem averfati, quo tangi me, non obscure significaveram, inter se mussabant, querebanturque Gallorum in suos Reges Reverentiam, quâ nulla major est, constantiorque, in dubium vocari. Et absit à nobis, inquit Fœlix, timor ille ominosus indignusque quem admiseris. Fateor, questibus charissimæ patriæ non injuriosis, magnopere sum delectatus; sed placandi animierant, & timoris, qui nimius videretur, avertenda suspicio. Ergo sic.

Galliæ nostræ adversus principes suos charitatem, inquit, pietatemque, tot sæculis intemeratam, nemo nisi rudis, & illiteratus ignorat, ô amici. Si quæ apud nos bella exarsere, non excutiendi causa principatus, nec propriè in Reges concepta sunt, quorum semper fuit apud nos, etiam cùm malè imperarent, Reverentia.

In maxima rerum mutatione, semper illud constantissimè placuit quod semel Gallis placuit.

placuerat, unius arbitrio regi; neque unquam ita desipuit sagacissima gens, ut sub Reipublicæ nomine, plures dominos concupierit, aliorum edocta calamitatibus, quid deberet optare. Nihil Monarchia salubrius institutum est ad foelicitatem mortalium: Nihil planè suavius, quàm in illa parendi necessitate, quæ omnium penè fortuna est, unum dominum habere; illudque imperium pati, cujus exemplum Deus est, universi rector, à quo iusti nocentesque, vel sperant, vel timent, quod meriti sunt. Hoc majores nostri censuere, cum nepotibus suis retrò nascituris, æque ac sibi leges darent; libertatemque, cujus usum concessit natura, ita coërcerent sub regibus, ut quandam servitutis imaginem, utiliter licet foelicitèrque, induisse videretur: Et nos, antecessorum vestigiis inhærentes, idem putamus stirpibus, quibus parendum est ex decreto majorum, summus honor: qui ex iis imperaturus nascitur, pro communi habetur parente, nec à subditis, minoricolitur reverentia, quàm si omnes genuisset. Hoc ab ipsis cunis discimus, nec aliquid priùs viri nobiles, generosæ soboli infusurrant, quàm uni Regi adhærere, & pro illo, si opus est, ponere vitam. Quia tamen diximus consueti Regiminis impatientiam ex sæculi Genio esse, neque ullum hac tempestate regnum inveniri, in quo illa tragædiam aliquam non excitaret; etiam perscrutanda esset Gallia nostra, ut si quid in ea tale gestum est curiosos non lateret; sed obstat patriæ amor, atque existimatio, quæ in tantum crevit apud vos, ut etiam si factiosorum

rum consiliis, plebisque non obscurâ defectione, primaria pulsaretur autoritas, ignorare tamen publica mala, satius duceretis, quàm fateri.

Itaque in gratiam vestri, quid nuper in Galliâ actum sit, hostibus in spes maximas arrectis; quid populus, quid Magnates peccaverint, optaverintve; quæ fuerit illorum, quos fundibularios vocant, causa; justane, an à pluribus probè damnata, non disputabo. Et prudenter, ait Agatho subridens; nemo quippe vulnera sua libenter videt; & plerisque sum sanguinem aspexisse, scaturientibus venis, satis fuit ad spirituum defectionem. Illud addam, inhumanum prorsus esse, infœlicibus, nimia sanandi erroris charitate, auferre, opinionem fœlicitatis, qua sibi blandiuntur, & placent; calamitatis enim, ô Firmiane, maximum mollimentum est, ipsiusmet ignorantia; nec medentium manibus habetur gratia, quarum ope ad sensum amissi doloris natura revocatur.

Non igitur, inquit, malorum nostrorum ingrata narratione aures vestras conficiam; totus ero in externis doloribus: & commodus orator, quando sic placet, præteribo Regiæ potestatis culibet probò descendam inclinationem; tribunalia, inter acerrimos negotiorum motus, raptis prope imperii habenis, ad speciem regalis fastigii accedentia; ubique, non infcio tantum Principe, sed & cernente, nec volente tamen, militum delectum; instructas acies: publici æris solvendi, sine præfectura leges datas: urbes sine hoste armis ferventes: medita,

meditata, invocata, empta, foedissimis conditionibus exterorum auxilia; tumultuariam denique ineptæ plebis, nec se à primoribus ludi sentientis audaciam, cujus vel recordatio revocat metus, atque iram accendit. Et fortè jam plura dixi quàm velletis audire: sed hæc saltem obiter, & tanquam ex nube fulgura, cito transitura luce oculos vestros perstringere debuerunt, ut quid nolim merito sermone prosequi; & quam vobis parcam non ignoretis; ad cætera regna transeo, nobis patent, & in his, ubi nullius offensam timeas, non trepidabit inquisitura prudentia, neque alienæ calamitatis molesta erit contemplatio.

Anglia suos olim Reges non solum tulit, sed & ferè habuit pro numinibus, horum enim arbitrio vel stetit Religio, vel abjecta est. Nota loquor, & ex temporum serie si vacaret, facillime comprobanda. Colendi Regis in illa insula, modus sine modo, si ab Henrico octavo, ad Carolum usque hujus nominis primum, quid sacrilega in suos Reges observantia, peccaverint Angli æstimare volueris. Idem Ecclesiæ caput, proindeque oraculum fidei, Christi Vicarius, primus sacerdos, qui Rex, & in politicis arbiter summus; &, quod nefas apud nos habetur, ab uno tamdiu pependit humanorum administratio, & ratio divinorum. Ubi nunc illa regii culminis Reverentia, ubi honor nimia adulatione ad impietatem vergens, & sedenti Petro injuriosus? jam apud Anglos Regis justissimum nomen tyrannum sonat, plebem movet, proscriptum est, illudque, vel invocare perditis in rebus,

vel

vel professo dolore suspirare, fatis est ad supplicium. Iam fugiendum ab insula (quasi Cyclopus altera) non Romanæ tantum Ecclesiæ assertoribus, sed & Monarchiæ studiosis, ut uno exilio duplex authoritas damnata, moneat incautos Reges, suæque dignitatis incuriosos, ibi thronos non stare diu, ubi hæresis in dies semper audacior, subtiliorque, sceptrum fastidians, de libertate cogitat. seipsam quoquo modo stabilitura.

Angliam vidi, dum adhuc sub clementissimo Rege suas leges patiebatur, nec prudentiam majorum in iudicium vocabat, ut post tot sæcula periculosissimè decerneret, illudne melius quod servandum statuissent tum summa pax regno principem suum colenti; ærarium ad vicinorum invidiam, metumque; portus commercio graves; tanta denique securitas, ut nihil illa terra videretur auspicatus. Aquis ingentibus vallata, mirum est quàm placidè ab illo naturæ propugnaculo nostra incendia viderit, quàm nostros tumultus imperturbata riserit, auxeritque aliquando, utilissima negotiis suis iniquitate; ut cæteris terræ partibus bello occupatis, sola nutriret illas artes, quibus fovetur felicitas publica, evocanturque à remotissimis gentibus opes, numquam certius ad nos perventuræ, quàm labore, & ingenio. In illâ pace nulla penè famosa navigia nisi quæ regni illius insignis micarent, toto vilebantur oceano: illis fulgentibus, plurimæ classes ad principum suorum dedecus, timidè errantes, furto tentabant, quæ publico jure omnibus licent: quodque solet aggre-

di, Patientibus undis, audax & virilis innocentia, vix moliebantur post inhonestas prudentiæ suæ cunctationes.

Non placuit sub Rege tanta prosperitas, quid novum regimen optabilius haberet, foeliciusque, experiri voluit Anglia, jam ipsa potestatis mutatione calamitosâ, jam civilis odii thearum exitiale, & latronum, sub specie boni publici, præda communis. Non apertâ primum aut subitâ defectione feditio peccavit in Regem? secretis machinis, lento gradu sceleratum opus adorta est, querelis etenim quæ innocentiae miserabilis speciem præ se ferrent, vi malorum sub crudelissimo regno ad desperationem adaectæ; perplexis deinde sermonibus, nec explicatis; & tandem, crescente audaciâ, privatis colloquiis oraliter solvens, tentavit quid posset, quid vellet exequi incertum vulgus; quos in aula apud Regem gratiosos vidit, aptosque negotiis, hos tanquam hircines publicas, multo satiatas sanguine, infamavit; compositis in rem suam mendacibus scriptis, quibus in eos facillimæ plebis odium accenderetur.

Actum est de potestate regia, ubi Principis amor crimen est viroborum illorum, quos in partem sollicitudinis vocat, non plus honoribus auctos quàm curis & invidia; & hic certe ingratisissimus est fructus, seu laboris, seu meriti, non posse impunè assumi ad eminentissimos dignitatum gradus, quibus parem te fecit natura, nec Principis gratia frui.

Inter plures quibus non licuit amari à Rege, aliqui fuerunt ex potentioribus eximia
fidei.

fidelitate illustres , quidam consilio & prudentia. Quamdiu hæc steterunt Columnæ , nusquam Reges Anglici , qui his inniteretur , concussa est auctoritas , sæpè licet arietata , turbidis temporibus ; ubi non obscure quærebatur , an populus liberrimis suffragiis Regum artifex , opus suum destruere minimè posset , quæve esset illa parendi necessitas , quam tempus , omnia terminis suis concludens , nullis finibus circumscriberet ? qualis denique , majorum injure jurando Religio , quæ post tot sæcula invitos nepotes cogeret ad Principis patientiam ? Sed hæc , stantibus viris , quibus chara Regis dignitas , innoxie jactabantur , & nisi perirent , standum erat Regni legibus , nec spes ulla mutationis. Quid ad hæc ingeniosa seditio ? Regem palàm reverita , ministros impetitur fideiiores , rata se victricem , si occumberent. Ergò capti , & antequam audirentur , certi perire , trahuntur ad tribunal : Rex ipse , variis suorum afflictationibus jam tumultibus impar , non profutura reis majestate , adesse sustinuit. Crimen in promptu , perversa pecuniarum administratio , sanguis patriæ fusus , si non manu , saltem consilio , quo Rex usus , & in populates suos non necessario bello sæviens , nec ipse incruentus haberetur. Non diu forum tenuit causa fatalis : capite plectuntur , dolente Rege se illos à furentium manibus eripere non potuisse. Et hic expirantis Monarchiæ articulus , quæ jam publice invalida , subditisque inferior , totam qua fulgebatur priùs claritatem amisit.

Contempta res Princeps , qui suos ab injuria

juria vindicare non potest, & rarus, qui suæ fortunæ periculo, velit tueri justissimam causam casuræ Majestatis: quotquot regiarum partium erant, tunc timidius Principem colere, à quo nihi speraretur præsidii, illoq; neglecto ad tutiora respicere, & temporum sorte regi.

Quid plura? Rex ipse, non multo post, quod in ministris suis doluerat, funestius expertus est. Primo honorarios milites, & ad imaginem Reverentiæ habuit pro custodia: hæc adhuc reliquiæ erant extinctæ potestatis; hæc publicæ audaciæ, seipsam callidissimè regentis, quasi fræna, ut lentius quod statueret opportuno tempore exequeretur. Tandem Rex arctius habitus, & locorum frequenti mutatione lassatus, privatæ fortunæ injurias penè omnes æquissimo animo tulit; nec abjectâ tamen dignitate, se Regem à suis non agnoscî, constanter sæpè apud non audientes questus est. Sed coronata debebatur insanienti populo victima, nec ignobiliori sanguine litandum erat Reipublicæ, quæ jam concepta, nec nata, docuit, non solas viperas crudeles esse antequam edantur in lucem, & nefandam quoque apud populos, ad quam pervenitur parricidio, libertatem inveniri.

Cæso Rege, omnes qui in illum proni, seu manus, seu facultates pereunti commodaverant, quæsi sunt, & in plures ultimo supplicio sævitum, ut cæteri deterrimis exemplis admoniti, quanto constaret in Regem pietas, ab inutili jam audaciâ abstinere, & timore coercerentur: nec infœlix crudelitas; animos hucusq; tenet, ne prorumpant in justissimum fac-

nns;

nus; ne ultores se exhibeant augustissimi sanguinis, & Principis manes placent recentis Reipublicæ everfione. Ecce quid in viciniâ sæculi Genius, exempla vultis remotiora? adducam.

Lusitania, Regum dignitatem non respuit quidem, sed familiam non tulit, quæ reges dare à plurimis annis solita erat, hanc nostro ævo celebrem in Principes Austriacos defectio- nem, excitavit consueti regiminis impatientia, jam commune gentium malum: grave quidem est ab extero Principe regi, quem numquam videas, quem tibi inamabilem facit, hereditaria populorum, etiam sine bello dissidentium, discordia, expertæque severitatis, tenax, & maligna recordatio. Hoc tamen jugum ferebant Lusitani, & fluminis instar, cui agger insuperabilis pro lege est, solo fremitu se invisæ potestatis imperio teneri, gementes testabantur. Sed tandem foelici nec cruentâ calliditate, populus stirpi, quæ apud se nata, redditus, illi Domino libens subigitur, quem secretis tam- diu votis exoptarat, putatque meliorem. Ecce coronam ex Genio sæculi in caput alterum coniectam, expectantemque, donec vel fortunæ levitate cadat iterum, vel constantiâ, novæ fronti aptetur tenacius. Legitimo enim hæredi restitui regnum frustra optasset æquitas; nisi querulæ, & timenti, recens excitata à secretioribus causis, ista populorum, de quâ agimus, impatientia audaciam dedisset.

Quid autem Neapolis? an Regem habeat, nescitur, nisi suppliciis; quæ in rebel-

lantes atrociam, frequentiaque, penè tyrannidis notam terribili Regno inussere, & ex subditis acerrimos hostes effecerunt, quotquot aequitatem imperii, metiuntur suauitate, & clementia,

Quis, oro, Gallicis copiis in Catalonia viam fecit, nisi sæculi Genius; bellorum incensor, & in quoslibet Dominos atrox? Eo in statu certe est illa Provincia, ut nisi subdatur alteri ex Regibus quorum viciniâ premitur omninò fulciri non possit. Amplissimi Imperii pars effecta modica tellus, non multo servatur labore; illam enim protegit ipsa cui accessit vastitas: sibi relicta, non potis est illatas injurias propulsare, guttæ similis quæ fluvio admixta, nihil à ferventiori sole metuit, sola siccatur.

Comparandæ libertatis in illa regione summus ardor, & etiam frequentibus bellis famosus; sed cathenis impar, nec sufficiens ad excutiendam potestatem: & in ea jugum patiendi necessitate, hoc tantum à benigniori fortuna accipit, posse experiri novum Principem, novas leges alternisque velut fortibus, suam, quando sui juris esse non conceditur, servitutem solari.

In illo tamen mutandi Principis consilio diu hæsit Catalonia: & lentissimis, inter tot varix prudentiæ rationes, civibus, tandem arma non placuissent, nisi Genius ille sæculi, timentes cunctantesque exstimulasset; fuassissetque, Gallico exercitu & imperio, suam quam amisisse sub Rege Hispano arbitrantur, felicitatem recuperare.

Nec

Nec se à communi peste defendit potestas Ottomanica; dum sedem Imperij Princeps, vel transferre cogitat inconsultis civibus, vel cogitasse creditur à furentibus oppressus est, frequens, jam in illis partidus audacia: aliis enim titulis in Imperatores sæviens, ostendit sæpius injuria majestatis, carcere, funere ipso, numquam sic attolli reges ut deprimi non possint.

Similibus immorantem dies me potius deficiet quam materies, sed abuti patientia vestra non est æquum, & nota referre injucundum scientibus. Et, ne time, interceptit Agatho, nos optimis sermonibus in tædium adduci, nam & placent quæ profunt; & gaudet animus ad ea revocari quibus inspicendis una contemplatio non sufficit.

Vera esse quæ dixisti, ô Firmiane, quis neget, nisi velut Archimedes Syracusius, armorum strepitu non excitatur nec circa se videt orbis laborantis publica mala? sed ex notis calamitatibus pauci sunt qui deducant argumentum philosophiæ, defectuque utilissimæ meditationis ignoratur à pluribus iste sæculi Genius, quibus tamen infestus est. Sequorrigitur, inquit. Jam eò deducta res est, ô amici, ut quisquis cæteros antecellit dignitate, timeat quos infra se habet, omnisque prorsus dominii sit possessio litigiosa. Ideo plurimis potestas sua viluit, & tot telis impetitus honor, pro tormento est. Quid miramur in singulis hominibus ignobile corpus imperanti animo non obsequi? datur etiam corporis politici quædam concupiscentia,

quæ dominum nescit, & peccatorum veluti fomes est quo regna vitiantur.

Salus nulla, ubi potior pars alteri paret, nec ad dignitatem suam compellitur atrocitate injuriæ. Præceras riparum arbores, fallax unda mersas, inversasque spectantibus ostendit: sed hoc ipsum quod natura ludit in aquis, veriori spectaculo terra exhibet, regiæ celsitudinis depressione. In quos invehar? quos accusem? populus certè in culpa est; sed neque in totum innocens Majestas, cujus nimia quandoque patientia subditorum nutrit audaciam, locumque dat nusquam ferendæ, vero in Regno, æqualitati.

Stellæ non sunt quæ cadere videntur æstivo tempore, verùm flammæ ignobiles, quæ vix prius micant quam extinguantur, & locum faciliè mutant. Ille, ille Rex, qui fastigio suo prodest singulis, & etiam dum clementior est, ita beneficiis allicit subditorum animos, ut timeri mereatur. Ille Rex, qui adoptanda non cogitur, sed accedit, suorum miseratione permotus, & publica sentit mala, promptâ manu, liberâ tamen, statim ut poterit, sublevaturus.

Sic ego; sed plura dicturum turbavit dissonus populi clamor; ad quem suspensus Agatho, sed quis iste, ait, tumultus, inæquali murmure aures feriens? plebis videtur concitata; nam & passim curritur, & ad arma clamatur. Scire juvat, ô Amici, quæ tam subitum motus cauiâ, in iram miserit insanientes, sed hinc exire intutum, & dum loquor, jam densior turba plus audet quam incoeperat.

Ado-

Adolescens erat in familiâ , ingeniosus , & maturus supra ætatem : is egredi jussus , & causas insoliti motus ab obviis sciscitari , statim ut illis admixtus est , quæsit unde exorta tempestas , quisve hostis , odio , armis , tumultu , peteretur ? sed nemini ita compositus animus , ut pacatè responderet ; multumque fuit , ab iratis turbatè accepisse : non passuram civitatem illustres captivos diutiùs teneri , quorum libertas , jam plus anno , tot frustra votis expetita , haberetur publica salus. Quidquid esset in Regno spei , ad sublevandas afflictæ plebis calamitates , contineri in arce , quâ viri Principes , solâ suspiciossæ potestatis opinione , & virium famâ rei , detinebantur. Interim crescebat tumultus , & quacumque aspiceres , arma ferebant ; ferebaturque , plures civitates non mansuras in officio , nisi Rex mitioribus consiliis utens , pateretur eripi sibi , quos sub Majestatis invidiâ , privati hominis ambitio , in commodum immanis fortunæ victimas destinabat. Reversus adolescens seditionis imagine plenus , non sine timore retulit quæ audiverat : adjecitque , se inter furiosos periclitatum modestiæ vultu , tandem arte evasisse , simulatis affectibus quibus laborabat insana multitudo.

Amoto servo , ne secretioribus colloquiis interesset , quisque liberius inter amicos , paresque , suum sensum aperuit , primusque , Agatho , Nec prophetam , inquit , me dixerim , nec astrologum ; qui vel numinis afflatu , vel diuturno syderum commercio supra cæteros mortales edoctus , possim futurorum caliginem

liginem evoluere. Non alia mihi lux, quam ea quæ generi nostro ad varios hujus vitæ usus à natura concessa est, & quæ eventis in dies clarior, quandoque ultra præsentium rerum statum, foeliciter se effundit. Dicam tamen, neque ideo mihi prudentiæ nomen usurpabo, me hodie nihil ab isto adolescente audivisse, quod non ante præviderim. Statim ut spissatæ nubes, alta petentem exhalationem in ipsa via intercepte, fit strepitus, vehementiora & atrociora portendens. Idem ego semper existimavi de Principibus viris; statim namque, ut in insidias deducti, captique sunt, è carcere ipso veluti tonant, neque umquam ferè illorum est sine fragore custodia. Et rarò murmur otiosum; plurima namque moventur ad tumultum amissæ libertatis; & licet utiliter secedant, nihil molituri in necessaria solitudine, sæpè tamen in Regno idem sit quod in ægrotis videmus: ut validissimo remedio totum corpus concutiat, & salus pereat, quæ optimæ artis non sobrio, nec citimenter satis usu, quæsitæ est.

Principum, qui non palam deliquere, animadversio publica caudam habet, velut cometes; trahit namque sæpissimè longiorem se calamitatum seriem, & hæc mihi videtur ratio. Ubi illustrium pœna, peccato notior est, tanquam sit calamitosæ virtutis, primò miserationem movet, deinde iram, quæ seditionis in mobili plebe maximum est incitamentum. Constet de scelere, pauci erunt quos moveat merita captivitas, nec ipsum natalium decus ad misericordiam flectet.

ctet; ubi autem supplicij causa non putatur esse, miserorum defectio, sed aut sævitia hostium, aut regentium timor; clementiam vulgi cito obtinent, qui etiam ante carcerem invisi, aliis de causis diras in se excitant.

Nostis quanta fuerit ad principum recens malum inconditi vulgi exultatio; inple-
risque locis publicè ignes accensi, quorum vel lux nocte ipsa horridior, à captivis posset videri, addito clamore, qui ad spectaculum ingratissimi gaudii vocaret infelices. Parum erat ubique narrare optatam virorum illustrium captivitatem; canebatur in compitis, ridiculæ poëseos argumentum effecta, & ad populi Genium, ut principes viri traducerentur hilarius. Nunc diversissimo motu agitur plebs; postulat reddi captivos, quibus antea tam acerbè illuserit, ut numquam placanda putaretur. Neque mirum: quicumque apud nos Regio sanguine clari, modica pœna dilauunt quodcumque peccaverint, summumque illis jus est ad misericordiam, generis reverentia, ac dignitas. Iam igitur vulgi iudicio sunt innocentes; solique censentur qui cadenti Galliæ manum utiliter admoveant, succurrantque rebus publicis, quas in desperationem, ut ajunt, propè adduxit ministrorum vel ambitio, vel cœcitas, vel inertia.

Sed altiora suspicor quàm quæ videmus. Mare tempestatibus quidem obnoxium est, at non sævit nisi placidas undas turbidus aër miscuerit: nec profecto plebs ista tam subito tamque acri motu insurgeret, suis admo-

miscuerit : nec profecto plebs ista tam subito tamque acri motu insurgeret, suis admonita malis, quam tenax sit læsis Regibus memoria, nisi aliunde excitaretur. Credite, ventorum, non pelagi ista rabies est, quæ nos vocat in discrimen, & omnia disturbat. Neque enim omnes Æolus clausos habet, tres tantum

Imperio premit, ac vinclis & carcere frangat,

Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.

His auditis, diutius tacere in potestate non fuit. Ergò ad Foelicem versus; Et hoc est, inquit, ô Foelix, quod tu nimio affectu in patriam pronus, me silere voluisti; jam fate-re quod times, quod sentis, quodque animo, de rebus nostris piè quidem, sed minus verè judicanti, suaderet tandem debet, iratum vulgus, seditioque multò me eloquentior. Audis quid populus, non optet solum, sed, jubeat? intemperanti enim satis non est, esse Regi à Consiliis, vult, decernit, imperat: nihil umquam voce validiori, vel postulavit, vel minatus est. Ecce toto pectore, totis faucibus clamat, purpuram sacram politicæ administrationi aptam non esse, reddendamque altaribus. Illos omnes, quibus huc usque usus Rex, amovendos à negotiis, novissima exempla meritos, publico damnandos judicio, Regno pellendos.

Con-

Contemnatur an vincat rumor insolens incertum est ; sæpè enim tempori utiliter aptatur Regia dignitas , vultque invitata , quod noluisse , etsi fortè rebus minus conducens , esset tamen honestius. Et in mari ventis aliquando obsequendum , quos præter artem patitur qui clavum tenet. Necessitas non minus Regum quam cæterorum lex , pro ut se obtulerit , ab omnibus excipienda est : ad quid enim inutilis , indecensque reluctatio ? qua trahimur , eundem quid tamen verear libenter dicam ;

Non facilè concessis placatur popularis audacia : majora vult quam postulavit , si trepidè illam demerearis , sælici successu admonita , quam impunè possit peccare. An captivi in quorum gratiam furit vulgus , solvendi sint , magna quæstio sed politicis agendam relinquimus , quorum judicio , nec leviter in vincula conjiciendi Principes , nec libertate donandi ; cum ferè æqualis momenti sit , & eos injuriâ tenere , & læsos , memoresque , fortunæ reddere , qua abuti maxime solent , qui ea uti aliquandiu prohibiti sunt.

Quam noxium sit , quàm stultum accingi in suos Principes consueti regiminis impatientia , illique accedere , qui armorum vi ad humaniorem formam adacturos se jactitant rigidissimum ministerium , utilius tractabimus. Corporis humani ideo facilis est dissolutio , quod coalescit contrariis & litiganti-

um

solutio, quod coalescit contrariis & litigantium qualitaturn dissidio premitur, velut illæ urbes, quæ civium rixis partitæ discindunt fœlicitatem suam. In quolibet Regno illud quoque advertas; nam fortunarum acer concursus est, perpetuaque conflictatio: nulla sine hoste, aut insidiis; si qua eminet, ipsius fastigii umbrâ splendorem suum condiij omnes putant, qui supra se nihil quietè vident, dolentq; eò loci suum statum esse, unde possit ascendi, hinc pugnæ, hinc tumultus; ubi enim ambitio tranquillis in rebus nihil proficit, ipsi otio irascitur, disturbatque, velut insanæ gloriæ impedimentum, publicam pacem.

Adde illud, plures esse ex illustrioribus viris, qui cum in altissimas spes incubuerint, frustra se sperasse impatienter ferunt, injuriæque dignitatis existimant, non obtinuisse à Rege, quodcumque prece audaci, & prope modum armatâ, postulavere. Neque semper invitis negatur quod rogant. Callidissimæ ambitionis subtilitatem vobis aperiam; quæsito probro, sapissimè viam sibi sternit ad optata, ubi honestior transitus non est; quâ autem ratione, inquis? Illa petere quæ salvâ Regis majestatem, & securitatem Regni, concedi vix possunt, ars est cupiditatis illius, quæ in bellum prona, non prius attollere signa audet, quàm iniquitate repulsæ laceßita videatur. Indignationis tum ampla materies sponte averfis, & illud ipsum, quod verò affectu flagitare videbantur, timentibus. Dehinc, iræ imagine verba jactantur; quæ mox relata Majestati, audientem justissimè exasperant, quod

quod largitionis leges sibi imponantur à subditis, nec liceat Regno potienti, ea non dare, quæ dedisse pœniteat. Quid tandem? scintilla flatu incitata crescit in flammam, & ira fit Regius dolor, frequentibus querelis, repetitaque audaciâ sæpè tentatus; tunc ab aula recedendi maxima causa, Regem suspiciosum habere, captivitatis meditatae timor, indignata Majestas.

Alii quoque sunt offensionis prætextus: scilicet ad secretiora consilia non vocari viros Principes, generisque splendorem traduci, Ministrorum infimæ sortis electione; qui eo amplitudinis gradu everti, stirpes regno proximas despiciunt, ut apud plebem eminentiores habeantur conculcatione dignitatis; & quàm possint novi fortunæ alumni, appareat illarum potestatum dejectione, quibus si Sceptrum excipias, maxima quæque natura concesserat.

Sæpè etiam fit ut ex principibus viris aliqui, invisos sibi in aula quosdam vultus ferre non possint; hos si Rex admittit, & maximè si amat, in partem odij succedit, eaque amicitia alienos facit à Majestate, eos omnes qui Regii amoris arbitros se constituunt; neque ullos benevolo Rege frui prope patiuntur, nisi quos probavit privata eorum utilitas, Regumque gazis inhians per varios astus ambitio. Potestati namque supremæ dare amicos, quos audiat, credat, sequatur, illam regere est, & folio suo deducere, insciam licet, fraudique à quâ nihil suspicatur, aut timet, manus dantem.

Illud

Illud tamen si negatur, deligere scilicet Majestatis familiares, qui illam ex potentiorum præscripto, ad optata inflectant, in speciem justissimi abitus, fingitur obseffum Regem justioribus amicitiiis non patere; noxia illum inter gratiosos consilia sæpius agitare, quam ludicris (ut putatur) Regios labores solari: denique omnia in pejus ruere: fidem non inueniri in aulâ: præcipuo sanguini insidias strui, quas declinare omnino nequeat nisi fuga præverterit.

Spontanei deinde exilij rumor latè diffusus, illos omnes ad defectionem movet, quos vel spes inanis diuturnâ expectatione in aula lassata, vel armorum libido ad quæstiosa scelera facit audaces. Mox serpente exemplo, alij atque alij iniquis partibus accedunt, non defeكتورum amore, aut odia in Regem, sed delicti contagione, in eam vefaniam acti, quam veloci pede consequitur patriæ vastitas, & poenitentiae verecundia.

Iustissima etiam videtur causa capeffendi arma, cum principes viri nulla noxa detruduntur in carcerem, nec nisi publico tumultu possunt libertatem recuperare. Sed, quæso, nostram ne est investigare jure an injuria teneantur illi, quos Rex recipi jussit in humanissimo præsidio, ad breve forsitan tempus suam clementiam expectaturos?

Non omnis morbus in cute est. Intra vitalia ipsa quidam corpus inficiunt, quorum nullum in colore indicium: illos tamen peritus medicus ex alia significatione novit & timet, & secretæ invaletudini remedia citus applicat,

plicat, mirantibus infciis, ad validi corporis habitum trepidare medicinam. Regnandi ars, non minus quàm illa Hippocratis, secretos Reipublicæ morbos prius intuetur, quam multi illam ægrotare senserint; & maximè populus, acerbi medicaminis, cujus necessitas aut efficacia palam non est, malignus ut plurimum iudex, & gratiæ calumniator. Magnatum custodia in illis quandoque remediis computanda est, quæ cum minantibus malis obviam eant, nec ultimam ægritudinem expectent ut evidentius profint, superflua habentur ab iis qui nullos esse morbos credunt, nisi procedant, & atrocitate sua medicinam ipsam fatigent. An, aut quid peccaverint, quos Regia premit potestas, non est subditorum inquirere; nam sive ex merito, sive per odium infelices sunt, non licet patriæ excidio & sacramenti, quo tenemur, violatione illos demereri, quorum post carcerem libertas plerumque metuenda, & raro etiam innocens, si non Regis ipsius munus est, sed plebis armatæ beneficium.

Plurimi sunt, non diffiteor, qui sanguinis communione, quæ illis cum ejusmodi captivis intercedit, infidelitatem suam prætexunt; videntur enim à natura ipsa absolvi, qui tuendi sanguinis causa deficiunt à Majestate, nec in suum principem peccant, nisi, quia non peccare natalium lege ad culpam propemodum adactos, affinitatis injuria censetur, & numeratur in probris. Sed privatae charitati publica semper præferenda est, neque in gratiam domesticæ fortunæ manus

um.

umquam armanda in Regem, qui parentis loco cum habeatur, omnesque in sinum suum receperit, sine parricidio peti non potest.

Et vana omninò quæ à perduellionibus jactari solent, non Regi se esse infestos, quem sciunt summopere colendum, sed in illos armari, qui crudeli Reipublicæ administratione, miseram pacem, seque reos fecerunt. Manus enim Principis existimari debent, quicumque illo jubente publicis negotiis præficiuntur; neque fas est, in illis extensum Regem violare, qui velut Majestatis quidam radii amplissima dignitate, in longa spatia protensi, solem suum illustrant.

Regia dignitas folio suo non est affixa, magnitudine regnum æquat, etiam in ministris illis reverenda, in quibus temperantius fulget. Vetus est defectionis species, in remedium publicæ calamitatis arma levare, ut pessimorum hominum mala arte tanquam consopitus Rex, armorum fragore excitatus evigilet, & quid in pacato Regno peccaverit agnoscat tandem agitata autoritas. Sed quis sub illa larva turbulentam ambitionem non videat? translucens est velum quo se exillimat contegi armorum rabies, & proditorem ipsam prodit vestis araneosa. Regem suum, quietem suam, vulgus summopere amans, non facile armatur, nisi tuba illa boni publici multitudinis aures feriat, & clangore suo torporem illum excutiat, quo quisque domesticis negotiis ita affixus est, ut vix ad turbulentio.

lentiora sit mobilis. Quis miretur factiosos
acrem buccinam, aptissimam bello, in suos u-
sus accipere, & sono illo militari replere con-
quiescentes provincias, non prius sensuras se
in suam perniciem excitari, quam bonorum
suorum vastatione didicerint, uni Regi paren-
dum, neque umquam scelerata defectione ad
foelicitatem perveniri.

Multi equidem non hoc prætextu, qui
plebem movet, ad arma feruntur; sed aut fu-
renti charitate in defectionis authores, aut
spe improba mercedis, quæ, fortius ipsa vir-
tute, trahit inglorios; sed omnium qui à Re-
ge defleunt æqualis ferè insania. Qualis e-
nim illa charitas quæ fontis amici crimen fo-
vet & infamiam? quæ illi ad nocendum vires
præbet, nec sinit foeliciter esse impotentem,
ut, etiam invitus, ad officium suum redeat?
Arma ministrare furiosis, non amicitiae testi-
monium, sed dementiæ pars est, & crudelis
miseratio, cui nulla debetur gratia, ubi remis-
so ardore, jam sana mens sapienter judicat de
officiis. Neque adeo insatuantur partium du-
ces, ut nesciant illos peccare, qui suis copiis
agglomerantur, illos enim non magis pro so-
ciis habent, quàm pro incerti obsequij viris,
& ad quam libet novæ spei ansam priora fæde-
ra ejuraturis, qui à Rege, cui ex conscientia
devincti sunt, desciscientes, illud effecerunt
lubrica fide, ut etiam cum sincerè obsequen-
tes sunt, illorum tamen habeatur ambigua
ingenuitas.

Cujus nominis sint apud probos isti homi-
nes, inde videbis, quod in caput suum pec-
cant

cant, nempè in Regem. Principem suum deferere aut subditorum in illum audaciam nutrias, turpissima labes, quam nec ipsa victoria diluit, quomodo enim non probrosa scelerata foelicitas? flagitia successu minimè nobilitantur, verùm in majus odium veniunt; nec præclare triumphus agitur de prostratis virtutibus.

Quam fatuè autem illi omnes peccant, qui solius intuitu mercedis facinorosi sunt, nec nisi utilitate tracti bonas partes defererent! pone ditissimos esse illustres illos, qui spe inescatos milites, veluti pisces ex alveo suo deducunt. An putas ita opulentos, ut possint eos, quibus obstringuntur, remunerare; ita fideles, ut promissis suis maneant? torrentium instar est, privatæ fortunæ opulentia, citò enim siccatur, fontem non habet, sicuti illa Regum, quæ tributis perpetuo cursu manantibus largissimè fluit, neque timet effundi. Deinde, non mireris, parta pace militares ferè omnes viros, qui iniquis partibus accesserunt, ita furiosè dolere, inducibus suis eam omninò fidem desiderantes, quam nec ipsi servaverunt. Construendis fornicibus curvaturæ quidem sunt necessariae, sed mox ut ultimam manum artifex admovit operi, ligna amovet, nec illi curæ est, si ad alios usus, jam inutilia sibi, comburantur, & in fauillas abeant. Magnatum à Rege abeuntium, ambitiosis conatibus servit vtiliter sperans miles, & futuri vanus expectator ad præsentissima pericula quodcumque audet: sed quæ tandem utilitas? admissi sceleris conscientia-

scientia, fama perfidiæ; nec in solatium criminis amplior merces, quàm illa, quâ stolidissimus imperator Cajus copiis suis ad pelagi ripam illufit, longo itinere & pondere armorum defessas monens, ut in exacti laboris præmium conchas tollerent. Hic certè operæ præstitæ exitus, omnibus ijs, qui à iusto imperio ad adulterinam militiam transgredientes, meruerunt fortitudine bellica, ipsisque vulneribus, ita à fortuna destitui, ut quicumque illos viderit, perfidiam damnans, tamen quia homo, ærumnosorum misereatur, & in subsidium crudelis inopiæ stipem præbeat. Non omnino fortè infaelices, si ducum suorum vel aspectu reficerentur qui sub illis pugnaerunt: sed nemo tum suos agnoscit renouatis cum Rege foederibus; ne agnitis cogatur referre gratiam, & quòd iam, Rege pacato, eos nosse, crimen sit, obliteratæque iniuriæ instaurationis.

Quanto satius armis illis misceri quæ honestam pacem, & securam tibi pariunt, & cum strepere desierint, dulci memoria animum tuum demulcent; ut, cessantibus licet cæteris, iustissimi belli semper præmium sit, decus laboris, & imago præliorum. Verùm his non mouetur insania illa, quæ Principibus propè vniuersis negotium facessit. Ubique plebs tumultuatur; mutationibus, ut remedijs sibi succurri, furens expostulat, sceptralaborant.

Sed ad alia festino majoræque, Religio-
nem enim spectant ipsamque Ecclesiam. Quid?
quòd in ea etiam, videtur impatientia
regimi-

regiminis illius, cui parere, tamdiu Ratio fuit, pietas, conscientia?

Ad hæc promptissimè Marcellinus, vultu porrecto: Prolixum iter aggredieris, ô Firmiane, neque enim rem tantam paucis absoles; & tibi jam in primo gradu hærendum, non temnendæ quæstionis occursum, cujus occasionem præbuiſti. Parce, si festinantem te flecto ad aliud quàm volueras. Numquam ita nautis ventus secundus, ut modicum quandoque à recto cursuratem non avertat, innoxia spirandi varietate, neque hoc status injuria, sed ludus est: & viatoribus multa ex improvviso occurrunt, quæ non ingratè morantur properantes.

Fieri ne potest, ô Firmiane, ut ille sit in Ecclesia, qui ipsius regimini inobsequentem se præbet, & ita Catholicum agit, ut non moveatur ad imperium justissimæ potestatis? Cui ego; Impetum meum fregisti, mi Marcelline, quia tamen quæstionem hanc, non impedimentum viæ, sed levem deflexum neque injacundum forè dixisti, declino libens, ad incepta, mox ut tibi fecero satis, rediturus.

Non statim ut filius patri suo molestus est, ab illo abdicatur. Improbum hæredem diu fert diligentis patientia, ipsaque natura jubente, multis laceſſitur injuriis, antequam odio cedat, victa charitas. Idem planè existimandum de Ecclesia Christi. Non omnis qui præcepta ejus abiicit ab ea est alienus; multos fovet mater optima, quos tamen patitur; nisi enim veritatis hostes effecti, errori

se
an
m
ex
qu
m
ut
tis
ter
dic
ne
do
del
des
cle
qu
pre
mo
qu
ing
tan
jus
tas
scr
rin
his
reg
fide
C
pie
usu
se,
por
cum

se dedant, pro suis habet, & hoc maximum amoris argumentum, quod etiam perversis moribus infames, ex solo fidei caractere, ab externis secernit, & in prole sua numerat quanti sunt qui in sinu ejus manentes, piissimam parentem intimis doloribus torquent, ut eos concepisse fructus unicus sit, fecunditatis prope tedium, & mæroris acerbitas? Inter sævissimos cruciatus suspirantem sæpe audies, (*Gen. c. 25*) si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? numquam tamen præ dolore insanientem, nec ed adductam ut crudeles filios non agnoscat, ipsa crudelis. Vides, Marcelline, ut aliquis potest esse in Ecclesia ad tormentum ipsius; si scilicet, eadem, quæ cæteri Catholicorum, fidei integritate profiteatur, & tamen perditis, aut in quietis moribus suavissimam matrem flere cogat atque discruciet. Plures sunt, ne dubita, qui ingenti motu concutiunt latera matris, quos tamen illa non excutit, sponsi sui memor, cujus quoque nulla esset sine patientia paternitas; hæc enim, & filii Christo nascuntur, & scribuntur hæredes illius; & si vita excesserint, iterum datur occisis posse vivere, sed de his satis. Nunc ad propositum revertamur regentem Ecclesiam multi jam ex iis, quos fideles nominamus, vix ferunt.

Omnibus mobilibus mobiliorem esse sapientiam ex oraculo accepimus, idque ipse usus declarat; sapientia enim immota licet in se, nec ad opinionem flexilis, ipsis tamen temporibus ita aptatur, & servit, ut possis dicere cum eis volvi; legem dat ipsa quidem, sed & sequi-

sequitur, neque dignitatis injuriam putat, eâ suavitatem regendis præfesse, ut ipsa vis quâ cuncta sibi facit obnoxia, & ad finem suum veluti trahit, sit potestas simul, & obsequium. Hanc in Ecclesia sapientiam admirari æquum est. Quid illa constantius, quid mobilius? inconcussis principiis nixa; nec à Recto per tot sæcula aberrans, quam diversa tamen, seu statuit rigida, seu benignior permittit pro temporum varietate?

Olim Ecclesia in reos sævissimè animadvertebat, diutina corporis animique afflictatione vix placabilis. Hæc priscæ ætati debebatur severitas: gentilium enim calumniis tum infamis erat Christiana Religio, & reorum notissimis pœnis, abstergenda labe illa, falsumque voluptatis nomen quod Christi, non minus, quam Epicuri, nascentem scholam maculabat apud ignaros infideles.

Neque soli famæ serviebat disciplina illa robustior, fragiles animos prohibebat iterum labi in cultum inanum Deorum, ea duritate ostendens, eos qui deliquissent, quique desæviente persecutione cum immani fiducia redituri erant ad Christum, nisi ingentibus pœnis maceratos, & purgatos in fidelium coetum non admitti; ista fiebat, ut qui ad Imperatorum minas à constantia dimoveri potuissent, alio timore in Ecclesia detinerentur.

Accedunt & aliæ rationes. Illis temporibus Christianorum pietas multo fortior; & quia nascent, fonti proxima, hanc ab eo derivabat vehementiam; & quia ipsis persecutionibus incitata, militarem animum quodam-

dammodo induerat, ad labores habilis, & ardua quæque, ex belli Genio, non ferens tantum sed amplexans. Sicuti projectorum circa initia violentior est impetus, ita & pietatis diuturnitate ipsa hebescit, & in suo cursu frangitur. Olim avida poenæ, illam expectabat intrepida, provocabatque; tantus enim erat, incipiente Evangelio suppliciorum ardor, ut ex dolore æstimaretur felicitas. Paucos hodie amatores poenæ habet, neque jam, voluptatis instar, animos trahit; terret posteros, & sapienter Ecclesia sequentium sæculorum salutem consuluit, cum ejusmodi reis suavius agens, qui pavere idonei magis quam pati, ad sacrum tribunal accedere vix audent, nisi justitiæ clementiæque quadam mixtura, propemodum invitentur ad veniam.

Non ea est sæculi nostri pieras, ut culparum condonationem per longa supplicia querat, aut probrosam sub plebis aspectu, & in templorum vestibulis poenitentiam. Vehementi flatu sæpè extinguitur, non incitatur ignis; & sit periculum animorum nimius rigor, quò terribilis adeo redditur sanitas, ut vix apud imparatos trementesque sit ipsius desiderium.

Non morbi solius naturam, aut deficientis corporis habitum spectat solers medicus; quo in statu astra sint, qualistum, sole recepto, inconstantis lunæ facies; splendere illa incipiat, an perfecto orbe potentius in hæc inferiora vim suam effundat, percontari omnino opus est; quòd si negligas, ars bona, ut plurimum peccat, inconsultis temporibus. Eclipsim

psim in coelo non advertisse, sapè fuit vitæ periclitantis, cujus adhuc in agroto indemnitaspes, Eclipsis peior; &, si malè curantem medicum spectare liber, famæ quoque defectio. Regendis animis hanc à primo ævo Ecclesia diligentiam adhibuit, ut non indiscretè cujuslibet ætatis eadem esset seu austeritas, seu indulgentia; providitque, ut iis, qui causticis curandi essent, ita savitiâ succurreretur, ut infirmioribus posteris non perirent illa remedia, quæ minori sensuum horrore sanitatem restituant.

Ejusdem potestatis est, nubium fragoribus sceleratos ad Religionem cogere, & serenare tempestates. Quis justè culpet Ecclesiam, quòd olim in reorum supplicia acrius incumbens, nunc indignata, adeo suaviter minatur & ferit, ut columbam putes sine felle savientem?

Certe ipse Deus, ut ex sacra pagina liquet, non tantum quid meriti sint peccatores, sed quid ferre queant, pensat; neque prius poenas mortalibus decernit, quàm consulat nostram patientiam, ut, si aliquando flendum, potius ille amarulentus, ita tribuatur nobis in lacrymis, sic ait Propheta *Psf. 79.* ut etiam in mensura, Eventus humanos dixit quidam cœlestium orbium imitationes, nihilq; apud nos agi, cujus in definentibus stellis imago quædam non præcesserit, verius hoc de Ecclesia: quidquid enim facit, descriptio est ideæ illius quam in ipso Deo intuetur, ut ad superni Regiminis formâ, suum dirigat; discatque ab eo, & utiliter peccantibus irasci, cum territandi sunt, & ponere iras, cum de lenitate plus speratur subsidii.

Ita

Ita fit, ut audacioribus animis, neque satis suum scelus æstimantibus, claudatur sacramentorum janua; pateatque illis, quos adeò terret meritæ poenæ acerbitas, ut in fractæ mentis levamentum adhiberi debeat, quædam cum asperitate miseratio.

Nostra tempestate Ecclesia temporì parcens, reos non jubet sacco deturpatos & cinere, pedibus templum intrantium miserabiliter advolvi, lambere humum, & septenni ululatu deprecari pacem suam ut lacrymas poenitentis animæ videt, gemit ipsa, mixtisq; sletibus, prohibet divinæ miserationis spem abjicere, immanibus licet flagitiis obstrictam; Christi-que exemplum secuta, ita infirmos curat, ut cum illis infirmetur.

Hos Ecclesiæ Dei suavissimos mores, plurimi ex nostris ferre non possunt, consueti regiminis impatientia, & quod certe nostra posteritas vix credat, acrior de humanitate conquestio fuit, quam de ipsa sævitie, sub publicæ libertatis oppressionibus umquam esse potuisset. Quis sæculi nostri Genium, in hoc negotio non advertat, non admiretur? quia misericors Ecclesia, non quia fulminibus atrox, & sua potestate utens, jam in culpâ est, & nisi duram se gementibus filiis præstet, non verca æstimatur non mater.

Bibliothecas scrutare; in ijs libros invenies, qui perplexâ phrasi, verbisque pendentibus, adeò subtiliter queruntur, de hodiernâ sacra potestatis administratione, ut callide mentis stilus anceps, & flexuosus, videri possit, non ecclesiæ præsentis calumnia, sed ipsimet supplicatio.

Qui verius humani generis hostes, quam qui misericordiam tollunt, & qui novi *μυστήριον* *ἁγίων* cruces publicas in prædio suo ostentant, quasi non sufficiat in admitti sceleris vindictam, privatum funus. Peccantibus suadere poenitentiam, res ardua: illud enim odisse, quod placet, maximum est voluntatis humanæ cruciamentum: ipsa vitalia attingit dolor ille, & si huic accedat, non pensata prudentiæ lege aut ipsorum temporum usu, ex sacerdotum longa sævitie præter modum premens alius dolor, timendum est, ne tanto oneri impar natura, excutiat omnem illam acerbitatem, qua salus parabatur.

Famosissimi dogmatis authores neque promo, neque verbis atrocioribus insequor, vobis enim ostendisse sufficit, ex sæculi Genio non paucos regimen Ecclesiæ (*Psalm.*) cuius jam senectus est in misericordia uberi, ut scripturæ verbis utar, mutare voluisse.

Legistis delicatam duorum capitum assertionem? Novumque divi Pauli encomium, quo ille imperanti Petro ita conjugatur, ut quis ex duobus summam in animos potestatem acceperit non agnoscas? tale fere est apud poetam:

*Remo cum fratre Quirinus,
Iura dabant;*

Quis unitatem sub bino capite speret? cum & Roma ipsa, ideo cruentis initis nascentem gloriam maculaverit, quia biceps neque ab effusa inter pares altissima illa potestate sperari potest uno in Regno concordia. Hæretici Ecclesiam corpus volunt sine capite, il-

Si bifurcam effecere, ut sit in duobus suprema pars; veluti in assurgentibus ramis, qui è trunco equali robore erumpentes, dici non ineptè possunt summities duæ, unica arbor.

Si Paulus caput Ecclesiæ cum Petro, cur non & Ioannes? ut triade Ecclesiasticâ, æternam trinitatem sacro numero quasi æmulatâ novam hanc Religiosa plebs Symbolo addat fidei suæ confessionem, Dominus Petrus, Dominus Paulus, Dominus Ioannes, & tamen non tres Domini sed unus est Dominus, & in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus, sed totæ tres personæ coelectæ simul & cœquales. Non enim major ratio cur Ecclesia, si & à figmentis Poëtarum exemplum deducere libet, bifrontem potius Ianum, quam tergeminum Gerionem numerositate capitum adumbret.

Verum, non stabit diu trina illa & una auctoritas; cum eodem jure cæteri Apostoli, in illam celsitudinem assumi debeant, ad quam duo pervenerint, Petri solitudinem in vastissima sede, quæ plures capere possit, sublevaturi. Doctrinam hanc excipit latissima consequentia; quotquot enim duodecim Apostolorum erunt successores, eâ potestatis æqualitate, ita corpori Ecclesiastico præficiuntur, ut nec Petri singularis prærogativa supra illos emineat. Quanta inde mala secutura sint, nemo explicet. Nullus linearum concursus fit, nisi in centro, centrum autem istud punctum est. Christiani, quibus lex ipsa unitas, non sunt unum nisi in uno; & si

extra Petrum alios quoque ostendas, in quos refundi oporteat; nullus, ubi tot metæ, fidelium erit accessus; & si de Religione erumpat quæstio, in diversa spargentur. Plurimi tamen, sive infœlici sermonis non satis enodati textura, sive animo nova moliendi, æquales per omnia socios Petro dedere, & quasi tæderet potestatis illius qua pulcherrimè nectuntur effusæ per orbem Ecclesiæ membra, ea plebi proposuerunt, quæ si amplectatur, nulla major speranda quies, quam acus quæ contactu magnetis, accepto in polum amore, quia tamen circumstante ferro trahitur, tremit incerta, & quam cœli partem respiciat invenire non potest.

Quis fulminum Apostolicorum, quis diplomatam contemptus? jam despexisse quidquid à suprema Sede emanat, vis animi est, aut etiam privilegium: proh dolor! Et iudices habet apud subditos suos summum illud potestatis culmen, neque datur sæpissimè iis armis uti, quæ illi à Deo concessa sunt, ut feriat contumaces! ad frangendum iustissimæ iræ impetum, alia opponuntur tribuna: etiam repugnans, dolensque ad non sua propemodum cogi, invocatur sæpè à reis politica potestas; & legibus ipsis succurritur affectuæ pro meritis impietati!

Inferioribus Prælati major fortè reverentia? ne credite, amici; quæ Nili fors, ea & cujusdam fontis, qui non procul ab eo est: incrementa enim sua habet, suosque defectus patitur eadem prorsus lege, quæ ingentem fluvium, servatis quibusdam sapientis nau-

naufragii gradibus, stagnare facit, aut in alveo suo continet. Quod summus Pontifex, hoc & Episcopi ab inferioribus suis non raro perferunt. Iisdem catenis impedita, vix se innocentes explicat sacra illorum potestas; aliquis semper Demosthenes qui ab altaribus ad Arcopagum provocat, ut quælibet Diœcesis, totius orbis Ecclesiastici, in quo tot animæ rebellant, imago videatur.

Ad minutiora descendere non est animus, ne Regularium in suos Prælatos insurgentium, diversis in locis frequentes procellas, virginumque certamina ideo memorasse credar, ut religiosæ solitudinis amore ducti, ab eo vitæ instituto deslectant, in quo virtus facilior. Muros ipsos, ferrumque quod spiritissimum in pudoris custodiam, ubicumque lumini patet via, adhibitum est, pervasit hæc pestis; nec jam sine bello est, in ipsa quietis sede, imbellis sexus.

Sibi hæc explicari postulabat Fœlix, sed jam effusior sermo ad alia, suâ prolixitate invitabat: quasi dato signo simul omnes consurrexere, nemoque non fuit qui Genium istum damnaret, quo soliti Regiminis iustissimus ordo turbatur.

Paucis deinde de re familiari simul habitis, Agathon abire placuit, postera die cum Fœlice reversuro; & ut charissimorum virorum ardentior esset reditus, promissi, si vacaret, ea me de sæculi Genio possit stridie dicturum, quæ ipsi non expectarent.

THEOLOGICÆ
CUJUSDAM NOVÆ
PERICULOSA
SUBLIMITAS.

TERTIA DISSERTATIO.

HORTUS erat in suburbiis amoenissimus, quem omni spectabilem, seu artis, seu naturæ varietate, novus patris hæres Apollonius possidebat, studiorum consortio, & ipse nobis conjunctissimus. Illic non modò flores, qui apud nos colore aut odoribus præstant, verùm & ex peregrinis præcipui viscebantur, quos ad alieni foli patientiam adduxit nostræ ætatis diligentia. Neque minori studio undique collectæ arbores quotquot fructibus utiles sunt, ex consilio in diversa distributæ; ut non unius partis tota esset fecunditas: plures tamen in viridarij ambitu muris affixæ opportunitiori sole fruebantur, & fructuum maturefcentium colore provecto, ad præsentio rem voluptatem invitabant inruentes.

Non molles ex fronde porticus; non statutz, dispensatis per fistulas aquis manentes, pulcherrimo loco deerant; non in multos passus ambulationes productæ; non denique, ad solitudinem inter densissimas arbores furtivi recessus; ut siue confabulari velles, siue extra conspectum spatari, necessariis curis

ris sine teste intentior, dissimilis voluptas jucundissimâ successione afficeret diversa cupientem.

Æquiores certè fuere qui mensis quam qui Priapo hortos sacraverunt, floribus enim convenientior honestas quam turpitudine; nullaque est, ubi ad vitia accessus sit, nisi cœnosa amœnitas. Iucundissimi loci vicinitate, plus autem multò Apollonii gratissima consuetudine adducti, in hunc divertere soliti eramus, ut inter Philosophiæ tristiora theoremata quæ ex proposito quandoque agitanda nobis essent, captaremus etiam non inutiles delicias.

Nobis penè inseciis brevissimum iter confectum est, ita singulos fallente amicitia, suavitatemque sermonis, ut prius nos adventasse quam adventuros senserimus. Reseratis foribus, admonitus à servulo Apollonius, ut me vidit; illâ vultus hilaritate, quæ honestissimo viro solita erat, in amplexus ruens, cæteris non insalutatis, rogavit quid valerem. Inutilem quæstionem, inquit, ô Apolloni: nullus enim morbus, ubi pro Æsculapio tanta cômitas; quis te viso non convalescat? & verè tu ægritudinum mearum solatium singulare. Sed quid fores tui, quid arbores, quarum tu cultor eximius inter cæteros habebis, non indignâ natalibus tuis diligentia, nam & aliquando ipsos Reges tenuit stirpium colendarum curiositas, id in regno potestâ utiliter observaturos, quod in hortis didicissent; ubi nihil pro votis respondet labori, nisi temporis exactissima ratio habeatur, sive

Juvanda sit steriliū arborū paupertas, five divitū, inutili lignorū copia lascivientium castiganda luxuries.

Meliū videbis quam audies, inquit Apollonius; sed nescio, an de evellendā arbore, quam hīc cernis procerissimā, consilium probaturus sis; diu est quod illam fero; placet enim foliorū pulchritudine; & licet fructibus orba, quia tamen fastigio suo domum meam signat, digna visa est cui parcerem: & neque illi nunc decesset mea clementia, nisi illam infelicitis cujusdam pueri, qui ab ea nuper cecidit, acerbā mors, funestā effecisset. Omnes censuimus tollendam velut inutilem, umbrāq; quā noxiam stirpibus multis, quæ numquam lætæ nisi sole perfundantur. Post hæc sub pagulā sago sedentibus inquirere placuit, quā de re haberetur inter nos sermo; memorque Agatho, quid pridie essem pollicitus, monuit ut de Genio Sæculi, si Apollonio videretur, differerem. Illo annunciente, Argumentum, inquit, dabit ex occasione infausa arbor, cujus proceritas damnata est, planè ad sæculi gustum sublimis quadam Theologia, nec ad sobrietatem sapiens; destituta fructibus, foliis dives, & multorum damno infamis.

Ea tractandi, quæ nobis Deo revelante innotescunt, quidam modus est temperatus, securus, in ipsa sui elevatione humilis; & licet generoso impetu supra mortale aliquid tentans, nunquam tamen sine metu, & quadam sermonis verecundia, alius præceps, audax, sibi legem imponi adeo non ferens, ut nisi in-

con-

con-
fui-
rum
nesc-
rum
nub-
ille
geli-
ven-
la
feri-
plic-
Qu-
sup-
esse
ligi-
V
or f-
pus
hon-
squa-
mul-
lam
auxi-
H
quo-
resta-
pem-
evac-
que
cit.
illor-
tit,
& ig-

concessis non gaudeat ; hic quia indecorè affurgit, primo frigidissimus est; sicut enim quorundam montium juga perpetua hyeme canescunt, quia fastigium non attingit radiorum solis, quæ in imo fit, reflexio, ipsisque nubibus miscetur improbus vertex; ita modus ille elevatior, suas alit nives, altitudine ipsa gelidus; ad tumorem enim istum non pervenit ardor Evangelii. Deinde, temeritas illa locutionis, fulminibus vicina, non raro feritur, in eam scandendo regionem, quæ suppliciorum officina est, & cœlestis iræ penus. Quàm sæpè enim anathemate icti sunt, qui superbiâ inflati, ea loqui erubuerant, quæ ipsis essent cæterisque communia? in negotio Religionis, vix humilitate peccatur, ascensu sæpè.

Verùm ut hujus argumenti series planior fiat atque jucundior; illud meminisse opus est; quoddam nostra tempestate inveniri hominum genus, qui Theologiam, quod squalida, jacens, & scholæ austerioribus formulis inquinata videretur, nobilitavere. illam scilicet miserati, cujus nullum nisi ab ipsis auxilium speraretur.

Horum studio, sollicitudine, libris, adeò quotidie purgatur Christiana veritas; ut quæ restat pars ejus tenuior, usibus humanis propemodum non serviat, postquam crassior illa evacuata est, quæ delicatis ingeniis, scholæque rusticitatem fastidientibus, tædium facit. Quod nunc Theologia fidenter loquitur, illorum est etiam beneficium; quod alta petit, quòd doctrinæ trepidantis deridet metus, & ignavos labores. Duplex cetrè gratia nam
C 6 illorum

illorum ope habemus generosam, suavissimamque Theologiam, quid illâ jam fortius? quid compitius? quidquid priscis temporibus habuit confragosum, triste, auribus dissonum, ita sustulere homines illi, ut jam ad aulae delicias accedat, & miris expolita modis, eorum suffragio digna censeatur, quibus rigida non placent. Hâc doctrinæ officiosissimâ culturâ, non mediocriter illustres sunt apud multos eruditi illi, ipso etiam incessu aliquid mysticum & insolens spirantes, ut ex doctrinæ præceptis nemo nesciat, non illorum modo animos, sed & artus componi.

Antequam dulciculæ hujus fidentissimæque literaturæ, periculosas consequentias refero, operæ pretium erit non ignorare, unde nobis ista novitas, ex qua jam plurima prodierunt non sapida, nec ad gustum Ecclesiæ Germanos ajunt, cum à vino ad studium divinorum, madidi adhuc transissent, audaces illas loquendi formulas primum excogitasse, quibus trita nimis, sui que fastigii negligens Theologia, gloriôsè intumesceret. Qui ex nostris eos imitati sunt, doctrinæ quoque intemperanti amore ducti videntur: eam enim populus veneratione dignam propè non censet, inquiunt, nisi multum emineat, suoque splendore, intuentium oculos in a perstringat, ut non dies, sed nox quædam illustris illud omne sit, ad quod auditores cæcutiunt. Verum planè; sæpè non instrui in iis quæ de Deo, sed rapit vult, fatua plebs, ridiculè ambitiosa; & hoc summo opere placet, si extra se quasi posita & stupens, aliquid eorum confusè capiat, quæ

præalta, & nisi sublimioribus ingeniis non patientia, facultatem ejus superant. Sed an ideò Theologus ebrio stylo infamabit sobrietatem Evangelij, quia portentis non rationum vi, aut sapienti eruditione, in admirationem adducitur, absurdum vulgus?

Hâc sermonis intemperie præcipuè delectatur quarundam muliercularum vana pietas, in cujus gratiam inventum ex parte creditur balneum istud, quo doctrinam veterem, jamque obsoletam, Æsonis initar, ita juvenili formæ restitui autumant, ut rugarum, pristinaque imbecillitatis, vestigium nullum in renovatâ fronte appareat. Non ergò mirum novatores, ceu interpolatores vocari eos, qui injucundam, totque annis gravem Theologiam adolescentiæ flore vestiunt, eoque depingunt colore, quem in ætate vivida efficere solet recens calor, fususque in tumidas venas sanguis effervens.

Septentrionales Theologos certè vidimus, hoc cothurno, incedentes, & in iis quosdam, qui cum nimis alta saperent, meruerunt religioni fastus pœnas luere, & inter eos seponi, quos moderatior schola non fert, nec Ecclesia admittit. Consultius multò insulares Phœnomœnii loquuntur & docent, ô Amici. Isti namque rerum arcana, sermonisque eminentiam ita affectant, ut ab Ecclesia alienos arbitrari, ex illa seu verâ, seu creditâ, cultissimæ eruditionis sublimitate, jure non possis. Ea enim prudentia audaces sunt, ut licet casuros æstimes, sæpè tamen solùm suspendantur, non cadant; gaudeantque ad nobilissimum conatum.

conatum sub se tremere, non abjectam modo plebem, sed & eos omnes, quos timidor eruditio prohibet inaccessa scrutari.

Ad novæ gentis incognitum sibi nomen, hærens Agatho, petiit, quæ verò pars orbis, volatiles viros aleret, adjecitque se non satis mirari, quòd evolutis penè omnium nationum historiis, hæc tamen gens dogmatum suavitate sublimitateque inclyta, attentissimum lectorem præterisset. Hæc ille paucis, ne interrompere narrationem videretur. Tum ego. Thomæ Mori opus legisti, Agatho, ubi de Republica vir eximius, ita doctè, suaviterque, ut nec Platonis eloquentiam, nec Aristotelis gravitatem desideres, in exiguo volumine? scis quantum laudis tribuat Utopiæ suæ insularibus, sub optimo cœlo ita pacem virtutesque colentibus, ut nusquam strictiori nexu copulata sit pietati fœlicitas? non longè ab hac insula, cujus meminit Morus, alia est, Phœnomænam vocant, minori quidem spatium in oceanum porrecta; sed incolarum quiete planè mirabilis, portus unicus, in quem quotidie diversa navigia, ex omnibus orbis partibus, homines civilibus molestiis, & plerumque belli variis periculis lassos, deponunt, in amœnissima terra dulcissimè requieturos; non illic casæ humiles, spissatis ramalibus, & fronde congestæ, fœlicem insulam deformant: sed deslaxæ, nitentesque, ut scias nullos hîc esse, quibus placeat rigida virtus, vel pannosa paupertas; vestis cærulea delicatissimis civibus, ut cœlestes ex habitu noveris, quos tamen magistro Porphyrio dicere possis purpureos. Primus

mus enim placidæ vitæ sectator Porphyrius, cœteros quibus vel tumultuosa negotiis vita, vel pietas corpori gravis, exosa esset, ad quietem vocavit. Insula hæc visionum ferax altera Pathmos est, pauci enim sunt ex incolis, qui non plura videant, maximè in rebus divinis, quàm ceteri mortalium; hic, liberrima Theologia Angelorum choris se immiscet, non prius è fastigio descensura, quàm didicerit quod Divus Thomas Sorbanaque stupeant, cæteri-que qui scholæ terminis mancipati, arctissime sentientes, tamen pro magistris habentur.

Nunquam me, inquit Agatho, paterni soli cœpit impatientia, aut ardor ea apud exteros videndi, quorum brevissimus conspectus longa peregrinatione, multisque periculis emittitur. Totum orbem Cosmographi mihi exhibent, quoties placet effusi in tabula orbis, diversissimas regiones intueri; commodius libris, quàm navibus, aut equis vehor, ô Firmiane; eorum enim quotidie ope inter civiles populos ago, ab eis rationem vitæ excepturus, variamque sapientiam: mox in plagas deteriores migrans, efferatis gentibus ita admisceor, ut illorum immanitatem non induam, & redire semper mihi liceat. Sic apud Hispanos versatus sum, sic apud Suevos, neque me unquam seu vicinitas solis, seu absentia impulit, aut calori succensere, aut de nivibus queri.

In eo otio, omnia climata perlustrare summa voluptas est; neque maceratur gaudium istud, amicorum desiderio; morbis, qui persæpe sub diverso cœlo frequentes sunt, aut variorum discriminum, live admixtione, sive metu

metu. Ad jucundissimam profectiorem, non ut in aliis, requiritur commodiorum temperatum observatio; diuturnitas temporis; vaticum; sociorum delectus, ut securior pergās atque hilarior. Una hora, nec illa anxie quæsita, plures regiones obis, securus, latus, jejunus, &, quod itineris hujusce maximum levamentum est, solus. Quia tamen, & Firmiane, Phœnomænia insula eminentis Theologiæ sedes est, & Suadæ veluti thronus, ad eamque pernavigare omnino necessarium, ut animus venustissima doctrina imbuatur, dilecta patria excedere, jam in mente est, interjacente licet pelago, & sæva minantibus ventis. Ibo Firmiane, si qua navis in eam regionem vela aptaverit; nec ardorem properantis, temperabit fluctuum hyems. Ibo, & sublimes materias, grandia verba, fonti applicitus, ita hauriam, ut si aliquando ad vos ex nobili peregrinatione recursus est, nunquam satis mea sensa, meas visiones, meam deinceps elocutionem suspiciatis.

Tam citò, inquit Apollonius, relinquendi amicos consilium subit, Agatho, nondum navis instructa qua possis vehi, & licet jam in portu te expectatura consisteret, iter tamen tibi omnino incertum, nisi ab ipso Firmiano, qui mutandæ sedis tibi author est, nauclerum accipias; nam ex Thoma Moro, quem ille ituris veluti navarchum proposuit, viæ rationem ne speraveris; Utopiam, quæ Phœnomæniæ finitima est, ex nomine legibusque sapientissimis ille quidem novit, sed qua orbis parte, se inter fluctus latissimè explicet dives

in

insula, prorsus ignorat; non aliam dans curiosis posteris hujus inscitiae causam egregius vir, quàm quod voluptate captus, dum ci sapientis populi, justitiam, pietatem, placidos mores, vir quidam, qui diu illam terram incoluerat, jucunda oratione apud ipsum commendaret, non venerit in mentem, quærere quem in orbe situm obtineret illa regio, cujus tanta foelicitas.

Cæteri eadem ferè quæ Apollonius, Agathon ingerebant, qui animi gratia hunc simulasse affectum, postquam jucundè passus est, sibi quoque postulavit dari veniam, quòd ea fìctione turbasset differentem. Gratiofa culpa (inquio) nos exhilarasti Agatho, & ad Phænomanios reversio facilis est. Multa de insulæ hujus foelicitate mihi relata sunt, neque durus auditor cunctatus sum ea omnia credere, quæ laudabilem illam efficiunt. Sed cui causæ assignem (ò Amici) quòd penè omnes qui ex ea regione ad nos revertuntur, morbo quodam laborant, cujus nulla apud Hippocratem mentio? Invaletudinis mira species, plus animo quàm corpori nocens, neque arte ulla aut temporum lapsu curabilis! qui hoc malo sunt affecti, non coloris nativi defectu, non adducta cute, non solutione artuum, sed immani prorsus gustu deprehenduntur, non ferente communes cibos, & in solatium quærente, quicquid duce natura cæteri mortales horrent. Immaturis enim fructibus, novitio vino, calido pane, tantus est recentium amor, latrantem stomachum farciunt, nihilque morbidis hominibus placet nisi novitas.

Illos

Illos ideo ad epulas pauci invitant, ne convivis, fastidio suo, oneri sint, tetramque salubrium rerum abstinenciam videre cogantur, qui usualibus, probatisque communi hominum suffragio cibis assueverunt. Sed de Phænomæniis satis, relinquamus illis suam insulam, suas visiones, suam quietem. Melius in ipsa Gallia Theologiæ operam dabimus, quam in illa regione, ubi sæpius nec doctrina probabilis est, nec secunda contemplatio.

Eruditione audaci nihil perniciosius, periculis non sistitur, non terretur, sed irritatur; dum frequenter assurgit, Icariorum more, pennas amittit in sublimi, & foedissimo casu luit poenas temeritatis. Ex altissima turri spectantibus incerta oculorum acies est, agitur enim vertigine cerebrum, & in tanto motu non constat nervorum finitas qui visum efficiunt: idem puta accidere Theologis illis qui periculosam contemplatione, se coelestibus inseruerunt; neque enim est illis stabile lumen, raroque ut cæteri vident, qui cæteros in depresso reliquere, ut ex altiori videant.

Origenes dum litteram fastidit, patrisque sapientissimi monentis, ut à sublimioribus abstineret, consilia non sequitur, fit hæreticus, historiam penè omnem in allegoriam vertens, Catholicus certè, si humilior. Faustus dum de unitate Dei scribit luculentissima, novis identidem sententiis quasi gradibus ascendens, ad hoc tandem pervenit, ut diceret, unitati supremæ maximam fieri injuriam, si quis credat multiplicem rerum corporalium varietatem, hominesque ipsos, qui ætate, patriâ, se-

xu dividuntur, ab illa procedere. In baptismo quidem, ubi non est, Iudæus & Græcus, Barbarus & Scythæ, sed omnes unum sunt, opus Dei agnoscere; at non in prima illa creatione, ubi genus humanum, diversissimis conditionibus à seipso quasi dissentit, & in partes secatur: paucos videbis ex iis, quos pudet cum modestioribus sentire, qui tandem elevatione ipsâ non evanescant. Sed velle te loqui video, ô Fœlix, cave ne ut defensor temerariæ contemplationis, quæ iudices meretur non patronos.

Fœlix dicere iussus quod festinabat effundere: omnemne Firmiane, ait, impetum damnas, quo animus sublimis & supra se nitens, elementis se absolvit? authores sunt magni nominis qui volucrum conatum dii disciplinam etiâ effecere, & velut Aquilæ matres, solem ipsum è vicino intueri ausi sunt, ut timidior fœtus & ad pulcherrimam lucem immodicè parens, pari fiduciâ exemplum sequeretur. Aliquis ne altior Dionytio, qui quasi Angelorum cælibus interfuisset, tam sublimia fatur de cœlesti Hierarchia, divinisque nominibus, ut nemo illum capiat, nisi qui timore projecto alta petit, ut sequatur disputantem.

Apollonius, avido silentio, oculis, gestu consentiebat; nec dispari affectu, Agatho nosse exultans, quid referrem expectabat. E-cum tribus ergo mihi res est, inquit? sed non minus ideo mihi certa victoria; pietas enim, ratioque non facile exarman-tur, & hæc pro nobis pugnant. Paulum in tertio cœlo audivisse arcana verba, quæ non licet homini loqui,

fides

fides docet, & credimus; inde tamen non cecidit, sed deductus est, quia Deo sublevante conscenderat vir humillimus, nec præcipitium meruerat, qui se omnibus abjectiorem fincerissimo sermone profitebatur: & ascendit Simon ille magus, ô Fœlix, sed ut rueret, fractisque cruribus, longo ævo doceret sui immemores, Angelos non cui libet ascendere volenti, scalam struere, ut cœlestia attingat.

Ne me autem, injuriâ succensere eminentissimis hominibus existimetis, illorum quædam axiomata proferam. Altiora nemo inveniet: fidem superant seu divinam seu humanam, non omnis enim ex Deo est mentis excessus.

Baptismo originis labem deleri, consecrari hominem, ad cœleste regnum jus accipere, quod nisi posterioribus culpis non exuat, novimus omnes. Salutari tinctos aqua, corporis mystici membra fieri, quæ inoffenso capite lædi nequeant, uno etiam ore profiteamur: neque illud negamus, susceptum infantem, cujus adhuc immatura, neque consilii capax ætas, suscipientium verbis quasi vinculis quibusdam ita alligari, ut adulto; nefas sit, postquam effuluit ratio sui que juris effecta est, eamorum libertate vitam agere quæ homini Christiano non conveniat.

Ex mente sanctorum Patrum, Baptismus artificis Dei officina quædam cœlestis est, in qua resculpitur qui quid in anima humana ex imagine creatoris detraxerat hostilis manus. Sepulchrum gloriosum, cujus angustis pressus homo, foeliciter sibi interit, ut Chri-

sto

sto
com
gus
Chr
aut

E
laud
ere:
mod

A
per i
dista
que
tes in
& ca

lumi
densi
umb
oriat
sed a
cessu
& in
quæ
admi

Q
loqui
ptisim
usum
quod
anima
plific

San
Chri
virtut

sto vivat, ipsique, passionem ejus imitatus, commoriatur vastum pelagus, ubi & naufragus cum suo equitatu perit Pharaon, & anima Christiana, liquidum iter, nec infidum tamen, aut procellosum nata, ad salutem festinat.

Elevatis ingeniis, hæ baptismi præclaræ laudes, quia ex antiquis fontibus, non placere: sublimiores quæsitæ sunt. Quo autem modo? artem stupete.

Apud Batavos specilli quoddam genus nuper inventum est, quod ex longo intervallo distantes formæ ita grandescunt, ut quicumque medio speculari lunam conspexerit, montes in ea deprehendat, mireturque Aristotelis, & cæterorum Philosophorum inscitiam, qui luminis in nocturna illa face maculas variae densitatis effectum existimaverunt, cum illa umbrarum in splendido globo mixtura, inde oriatur, quod non læve corpus astrum illud, sed asperum, tumidiore habet partes, recessusque, speluncarum instar profundissimos, & in ea partium inæqualitate, remotiores, quæ ferè sub aliis latent, parcius lumen solis admittant.

Quod acutissimi isti doctores, de quibus loquimur, nova quædam & portentosa in baptismo videant, beneficium est specilli, cujus usum communior schola non novit; ecce quod vitro suo intermedio, in baptismo animadverterunt, cœlestium dogmatum amplificatores.

Sanctitate, inquiunt, nihil melius, hæc Christianæ pietatis veluti corona, omnes in se virtutes ita complectens, ut extra illam nulla
fit,

fit; hanc autem in ipso novæ generationis articulo, solemnî voto promissimus, ut nascentibus nobis, virtutum quoque omnium obligatio nasceretur. Tot catenis constrictus homo, in ea sorte est, quæ fortioribus nodis ad Christianam sanctitatem cogi non possit. Ad quid ergo monachæ vitæ institutio? quâ tot viri, à civilis vitæ negotiis ita arcentur, ut interiisse, per omnia inutiles, credas, nisi cursitationibus inverecondis numquamque cessaturis petitionibus, admoneris, ipsos in aliorum malum vivere?

An credunt solitariae vitæ cultores, procedentibus annis, se ita Baptismi legibus solutos, ut nisi novâ pollicitatione vinciantur, eadem illis sit quæ Catechumenis libertas? inutilia omnino vincula, quæ captivis superveniunt. Iam ex voto castus debet esse Christianus, voluntate pauper, superioribus obsequens, cum eadem ipsa observaturum se, adhibitis testibus, data etiam ad majorem fidem syngrapho, publicè jurat.

Votis illis quibus se cæteris antecellere existimant claustrales isti, non comparatur nova in Christo servitus, sed apud credulam plebem existimatio, quæ non parum vitæ torpentis solatio conducit, ubi iners pietas iis tantum uti decrevit, quæ civilium hominum laboriosa manus collegerint. Baptismo, denique cum omnes Christiani religiosi effecti sint, frustra religio quæritur in cuculla, aut moribus à communi vitæ ratione abhorrentibus, neque satis hujus vim Sacramenti percipere videntur, qui vota quædam emittunt, quibus homo ma-

gis ad Christum pertineat; cum jam Christi totus sit homo, quando totus oblatus est; eoque Sacramento imbutus, quod omnium votorum anticipatio est, &, cui nihil addi possit posterioribus cerimoniis, præcox quoddam sacrificium.

Ita præclarissimi Doctores; hic subtilis contemplationis eximius fructus, ea in Baptismo vidisse, quæ antea ex Catholicis nemo; votorum scilicet, quibus anima arctiori fœdere Deo conjungitur, solutionem, suggillationem, contemptum: reconditæ vitæ, cujus tot sancti, miraculis non minus quàm eruditione conspicui, duces fuerunt, improbationem, non sine cachinno, mordacique dicacitate; Ecclesiæ, quæ in hoc consuetudinis genus mirifice prona, publicè etiam illi præsto est fulminibus suis cum urgetur ab hostibus, acerbissimam contumeliam: frigida pietatis, quæ austriorem vitæ statum, etiam vocata, refugit, stolidas excusationes; voluptatis denique, quæ ferè in solitariis illis perit, turpissimum patrocinium.

Hæcine sunt quæ in Baptismo vidistis mysteriorum contemplatores egregii? ideo vos cæteris subtiliores, quia quod neque Augustinus, neque Thomas unquam advertere potuerunt, vos sanctiores, vos oculatiores, deprehendistis, ut docentibus vobis ea disceremus quæ loqui pudeat, quibusque in Baptismi scil. laudem, illud purioris pietatis institutum deprimeretur, quod attollit Ecclesia? non sativisum est humano more in pacatissimos homines debacchari, nisi & calumnia ipsa, ut in-

nocen-

nocentia speciem ferret, Sacramento nitetur? Eminentissima certè doctrina! quia baptizati estis, ne Antonios, ne Hilariones, ne Benedictos imitemini. Ergo iudicio vestro infatuabantur illi homines, quos à funere inter divos Ecclesia retulit, ut quàm sanctè vitam egerint, quàm sapienter hanc rigidioris disciplinæ viam sint amplexati, totus orbis agnoscat.

Unde vobis præclara ista eruditio, dulcissimi mortalium? an ab hæreticis mutuati estis? nam paria certè loquuntur; non equidem dicitis. Ista ergò jam insolens inter Catholicos novitas, contemplationis vestræ foetus est, quæ ab cœlesti quodam influxu grvida, ut vos opinamini, mirabilem doctrinam mundo effudit, nempe ad suam salutem expectanti, puerperium vestrum? si eadem animi perspicuitate qua vos Baptismum vidistis, cœlestium arcanorum amanuenses, & præcones eximii, cætera quoque Sacramenta intuemini, heus, quot monstra deprehendetis, ne communes materias nobiles animos effutiisse exprobrare possint, qui vos aut scriptores audaces evolvant, aut exaudient scurriliter differentes.*

Adeone rudes, ut ignoretis sponsonem illam, qua in Baptismo ad Christianam justitiam omnes adigimur, propriè vorum non esse? cùm hoc non sit nisi altioris boni, cujus eligendi est potestas; illa autem qua tenemur in salutari fonte pollicitatio, earum sit rerum quæ & sub præcepto cadunt, & communes quos.

* Calvinus lib. 4. Instit.

quosdam agendæ apud Christianos vitæ, canones continent, quibus nisi sceleratè obfistere non possis. Quod inter media adipiscendæ post mortem salutis, præcipuum locum obtinet, quomodo voti (nisi vocis hujus vim atque significationem latius extendas) materia est? nemo enim quicquam jussus, ut farentur omnes, sed liber vovet: & in ejusmodi promissis, maximè laudatur comparata ex animo non ex lege aut minis, strictioris vitæ, aut actionum ad religionem pertinentium obligatio.

Illud quod neque cadit sub necessitate absoluta, neque sub necessitate finis, omnino est voluntarium: & ideo hoc propriissimè cadit sub voto &c. Et post ideo propriè loquendo votum dicitur esse de meliori bono.
d. Th. 2a. 2a. q. 88. a. 2.

Quàm subtile odium, quàm latens sub Baptismi veneratione calumnia! explodantur, conterantur, inquit hæresis Calviniana, Monasticæ professionis sectatores, Christianum orbem dividunt; coenoso suo instituto mundum inquinant, numquam abluendum, nisi victimarum instar mactati, sordentem sua morte lustraverint. Quid autem nova illa in Baptismum pietas? non omnino, inquit, improbanda est Monastica conversatio; in eo quippæ vitæ genere multi innocentem vitam degunt, obscuram licet, & sæculi fuga, plusquam par est, otiosam. Hos certè ferat mundus, nam & Ecclesia illos tolerat, sub tanto onere non amittens patientiam suam. Infirmioribus animis pateat illi locus quietis, ubi

consecrata inertia, non sine honore abiis rebus se abstinere, quæ aut pericula minantur aut molestiam faceffunt. Verùm quantò melius in reverentiam Baptismi cessaret illa specialis vitæ institutio! quàm benè præcipuo illo voto satiaretur, novæ servitutis avida, neque capax tamen pietas, quòd omnia non minus vota comprehendit, quàm omnes quotquot fuerunt in veteri lege oblationes, oblatio Salvatoris! qui Dominum Iesum in Baptismo induit, alia veste non indiget, ut religiosus dicatur; nulla enim religiosior ea, quæ omnibus Christianis Ecclesiam DEI intrantibus, in obscenæ nuditatis operimentum, æquali mensura concessa est.

Quis ea sentire non pertimescat quæ religiosis in speciem, verbis contexta, hæresim adeò sapiunt, ut illam esse omninò existimes, si dulcissimo veneno, quod propinandum fidelibus datur, addat aliquis impotentem iram, eamque sermonis, sine qua nulla penè hæresis loquitur, acerbitem?

Finem feceram, cùm Apollonius rogavit, utrum in alia Sacramenta peccaret audax contemplatio? plurima insciantes sæpè agimus, inquit, charissime Apolloni, & tu quoque non advertens vocas nos ad nuptias; invitantem sequor: & de matrimonio cuius dignitatem nuperi quidam doctores, virginali pudicitie æquaverunt, aliqua referam auribus vestris dignissima. Sed an historiam præteribo, quæ me impulit, ut eos authores legerem, qui ut procis placerent, nuptias non modo suadere, sed urgere etiam visi sunt, salaci propè eloquentia,

quentia, quam nec ipse Hymæneus, Thalafiusve, cuperet jucundiorē?

Hyparcha quædam fuit, quæ miro studio, cum eam parentes in matrimonium collocare vellent, virginitatem custodiebat, non à viris tantum oculos avertens, ne aspectus, qui etiam in virgine purus esse debet, eâ libertate pollueretur, sed à libris quoque, qui infano amoris faces ministrant. Adolescens cui ex parentum voto desponsanda erat Hyparcha, duritatem illam non ferens, quæ se suosque amores despici quotidie cernebat, plura in virginitatem atrociùs dixit, quàm quæ decerent Christianum. In illo supplicio mentis doctorem adit, ut eo medico, aut minus acerbè fœviret crudele vulnus, aut omninò sanaretur. Quid ad desperantis flebiles voces humanissimus doctor? Terge, inquit, lacrymas, compone gemitus, egregie juvenis, non ex vulgaribus medicis aliquem, ut fortè existimas, Chironem ipsum adivisti. Ecce herbam ad cujus tactum gelu illud virginitatis eâ facilitate solvitur, ut quæ ex virginibus eam contraherit, illico matrimonii appetitu corripiatur. Simul his, librum tradit, cui pro titulo Encomia virginitatis. Et ne te, inquit, frons terreat, illum evolve; pudoris hæc facies apponenda fuit operi, & ut à virginibus legeretur: scopus illius est sub hac larvâ, iis omnibus suadere matrimonium, quæ ab illo sunt aversæ. Mirum est quàm decenter, quàm honestè, liber hic lectorum suum movet, & ad generationem invitat! **sterilium** enim virtutum fatuor non est, sed **fecundarum** pronubus. Neque illud insinuat

ex Evangelio *Matth.* 19. perdurum. Quid dimiserit uxorem suam propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Aut Apostoli immitem hanc Theologiam: De virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do; qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, qui non jungit, melius facit; beatorum autem eritis si sic permanseritis secundum meum consilium. *1. Cor.* 7. Sed totus in Genesim prorsus mirificè istud intonat quod Adamo ejusq; conjugii dictum est, Crescite & multiplicamini & replete terram; utilio; rem humano generi tractatum nemo unquam concinnavit. Iste enim liber artem amandi, sed piè docet, gratioso sermone rigidiorum virtutum austeritatem adeò domans, ut civiles efficiantur atq; tractabiles; futuris sæculis sapientissimè consulit; dumque virgines tam potenter docet incumbere matrimonio, ipsam providus author, demeretur posteritatem.

Latus adolescens, se absque fascino severissimæ virgini, amorem inspirare posse, spe quam doctor fecerat tumens, eam invisit, librum tradit, virgineo titulo dignum certè quem frigida virgo, neq; muneribus patens, aut gratiâ ullâ placabilis, acciperet, legeret, amplecteretur, nec mora, castissimo libro, ut tenuit, figit osculum,

*Atque oculis & pectore toto
Heret, & interdum gremio fovet,
Inscia virgo.*

Insideat quantus miseræ Deus, in secretum conclave deinde recepta, brevi totum pervol-

vol-
ves
Hyp
gne
exti
Deu
dio
sent
Q
tissi
cha
Am
tu,
cito
ut il
ta v
non
simu
xore
ctor
men
se il
D
mul
han
ut o
fleb
quod
mon
com
bus
gis,
&
illu

volvitur; librum istum solem dices duratas nives & brumale gelu solventem. Jam torretur Hyparcha, recepto in medullas gratissimo igne, cujus vel scintillas, antea cruore proprio extinxisse, toties in votis fuerat, effusis etiam ad Deam precibus, ne illa conjugatorum incendio permetteretur, quæ nullas in tardas consentire decreverat.

Quam subito hyemi successit vehementissimus ardor! Alia prorsus egressa est Hyparcha, quam intraverat; nihil aliud præter ium Amalium cogitans, inquieto, accensoque vultu, ab obviis quibuscumque rogabat, cur tam cito abiisset ille, quandoque reversurus? quod ut ille gaudens rescivit, adfuit illico, in mutata virginis habitu, ore, blandientibus ocellis, non obscure advertens sui matrimonij certissimum augurium. Aliquot post dies, cum uxorem Hyparcham liber ille effecisset, ad doctorem suum rediit, accepti beneficii non immemor juvenis officiosissimis verbis asserens, se illi suam felicitatem debere.

De alia mihi quoque relatum est, quæ multos jam annos virum averfatâ, cum in hanc amoris pedicam incauta incidisset, suam, ut olim illa lephie filia, virginitatem quotidie flebat, se deceptam, se calamitosam dicens, quod tamdiu ignorasset dignitatem matrimonii. Multæ jam, audita hac de nuptiis commendatione, pro velo quod dari virginibus mos est, flammæum optant; sponso magis, quam ex virtutibus ullam, petunt à Deo: &, quod antea non sinebat pudor, frequenter illud mulieris cujusdam, prolem vehementis-

sime optantis, in oratione iterant, Domine da mihi liberos, alioquin moriar.

Quam fertilis, inquit Apollonius, horum oratorum eloquentia, qua in dies sobolescit humanum genus! sic quondam hominibus vacuum orbem, novâ progenie referfit famosus ille, apud Poëtas, cum suâ Pyrrhâ Deucalion, cum ex Themidis oraculo, magnæ matris ossibus post terga projectis, tot viros, totque fœminas è saxis nasci, quot immani diluvio naufragaverant, uterque miratus est.

Hegesium Cyrenaicum, quod nimia eloquentia in hujus vitæ calamitates inVectus, plurimos ex auditoribus suis spontaneo fatore vivis exire fecisset, silentio mulctavit Ptolemæus Rex. Quid, si extaret adhuc generis nostri amantissimus princeps, daturum putas fœcundissimis scriptoribus, qui non interiri homines sed concipi adeo cupiunt, & in eum finem, ea fœlicitate aptant calamos, ut jure generationis præfecti, cadentis, virginum incuria, mundi, reparatores à plerisque vocentur.

Sed dic, Firmiane, quibus argumentis maritalem communionem ingeniosi authores commendant? non iis inquit, quæ partium ordinatissima ratione, vim faciunt intellectui, sed iis quæ per se inania, longa verborum serie atque apparatu, mentem fascinant, & voluntatem deliniunt: neque enim syllogismis virginitatem dedecorant, sed laudibus matrimonii, cujus merita si ex libris istis æstimas, continuo, tu, qui à conjugio alienus, quæres uxore m

Plurima eorum verba compendio tibi faciam;

ciam; non omnes omnia, sed singuli aliqua habent, quæ si in unum corpus cogantur, juris matrimonialis pandectas habebis non ignobiles.

Virginitas, inquiunt, virtus planè admirabilis; in carne enim præter carnem vivere, quid gloriosius, quid altius? illa tamen sublimitas privato bono militat, non publico, se solam amans, domestico fonti similis, cujus unda purior, quia secretior, neque illis ulibus serviens qui foedare eam possent. Conjugium verò, non intactis certè aquis fluviorum instar, pulcherrimo cursu terras fecundat, viventia gignit, fovet, ad publicam utilitatem. Potior virginitas Apostolo teste, non tamen Adamo innocenti imperata, ut quàm puritati conveniens esset conjugatorum status, inde appareret, quod illum, innocentiae sedes, paradisus admisit.

Audenter quidam. Ubi virginitas fecunda est, inquit, nihil illa præclarius. Sic in Trinitate, prima persona secundam generat, integrum integri Patris filium: sic Maria simul virgo & Mater pugnantes titulos in se mirabiliter adunat, ut & in terris Christus virgineo concipiatur sinu, & secundus ortus primum illum veluti explicet, qui enarrari non potest.

Ea ratione virginitas prægnans summa veneratione digna est, seu in Deo, seu in Maria inveniatur; sed imitatores non habet, inquit, nam ad hæc quis idoneus? Restat ergò ut extra Deum & Mariam infructuosa virginitas langueat necessaria sterilitate. Con-

iugium contrà, ex se enim ferax, propagatio quædam est operum Dei, fulcimentum nostrigenis, funeris solatium, prima lex mundi.

Subtilius quod quidam ajunt. Miserandum certè quod Adamus ante peccatum suum continens, non cognovit uxorem suam Evam. Sicut enim Sacramenta novæ legis Deo filios generant, tales quoque illi sine dubio dedisset, sanctissimorum coniugum innocens amor; nam qui ex iis liberi suscepti fuissent, ab ipso ortu Deo consecrati, neque, ut nos, peccato veluti quoddam tributum solventes primitias existentix, æquassent parentum dignitatem. Numquid à Sacramentis, quibus filij Dei nominamur & sumus, deduci unquam potuit sublimior comparatio?

Sed quia jam in statu naturæ prostratæ, ortus ille purissimus non deducitur à parentibus, aliis privilegijs compensatur injuria matrimonij, dicente non frustra Apostolo, Sacramentum hoc magnum est in Christo & in Ecclesia. Sicut enim spirituale cum Ecclesia conjugium Christi eo fine contrahitur, ut nos meliori vitæ generent, numerosaque prole damna illa refarciantur, quæ cælo invexit nefariorum Angelorum defectio, ita & humanum matrimonium, æternæ Dei prædestinationi utiliter servit, dum per illud quotidie homines fiunt, qui nisi carnaliter concepti, & ex prima illa origine ad secundam vocati per Christum, cœlestem beatitudinem comparare non possent.

Peto autem, ô Amici, cur in matrimonio

ea solum viderunt præclari scriptores, quæ ad illud virginum animos allicerent? cæcitate an industriâ prætermiserunt, jussu Adamo, quia ille constitutus radix generis nostri, nullumque datur absque forunditate principium? quod in paradiso conjugium quidem, sed absque copula & liberis, virginitatis maxima commendatio est, quæ in loco illo servatur, & non perit nisi ejecta. Sed an sterilem ideo virginitatem dicas, quia liberos non habet? immo, delicias mentis incorrupta gignit, famam, quietem; propositoque exemplo, similem sibi in aliorum mentibus sæpè generans, suâ etiam prole gaudet, & cum ipsa immortalis, æterna præmia sibi pariat, nescit funera, novit hæredes. Corporali generatione electorum prædestinationi illa quidem non servit, sed nec reproborum damnationi, quorum major est numerus.

Quam indigna, quam inepta contemplatio, quæ aut falsa videt, aut quæ vera sunt ita adulterat, ut ad illa hærens pietas, non dubitet modò, sed et tubescat! Domos humiles, probrum suum exstimabat audax illa gens, quæ ad famam sui nominis tanta altitudinis molem evehere tentavit, ut supra nubes emeretur, nisi sacrilegos artifices, turbato linguæ commercio, spes superbi laboris, arsque sua destituisset. Ultimi quoque avi ista est arrogantia, quæ invitis superis assurgit: superbificis enim ingeniis, depressa videtur communis Theologiæ summitas, & nisi Gigantum more, Ossæ Pelion addant, montes montibus, nomen suum jacere, abscondique

in turba putant, dolent. Quæ major potest esse tæritas, quam terminis verecundioris doctrinæ non contineri; quàm orbes imaginari, alios ab illis quos doctissimorum virorum solers industria sibi vidit, nobisque: & ad ambitionis tormentum quasdam fingere terras, velut ille Alexander, qui differente philosopho, plures esse mundos armis suis non domabiles, acerbè flevit quod unum occuparet.

Unde autem, ait Fœlix, novorum veluti pruritus, in iis maximè, quæ antiquitate suâ sacra sunt? Non ardua responsio, inquam, sed unum hoc memineris, (ô Fœlix) ut ad plurium notitiam venias; multo esse jucundius & famam magis, aliquid invenisse, quam ab ipso met tantummodo frui. Dulcissimum certè, gloriosumque Americo quartam orbis partem aliis tribus, quæ præter se nullam noscent, monstravisse: cæteri qui post illum opulentam terram incoluere, nec æquale nomen apud posteros meruerunt, eadem secando maria, nec illo gaudio sunt affecti, quod novæ regionis inventor sibi fecerat fœlici inquisitione, licet concefferim illâ lætitiâ perfusos, quâ carere non potuit manus avara, divitis soli colligendo divitias. Puta idem esse de scientiis; dulcius est invenisse quod scias, quam accepisse ab alio; arborum quas severis ipse, poma gratiora sunt: epulæ quibus manum adinoveris, tangente te gustum acquirerent, quem probet lingua, faucesque ad alienum laborem exquisitiores cibos fastidientes. Miraris aliquos esse qui veteri doctrinæ sua addant commenta: ne tantum stupeas, ô Fœlix,

lix, gustum suum amant, & nisi suis non placatur delicata ingeniorum constitutio; hinc est quod nova quærunt, ubi nova non sunt; & irritò labore postquam multum sudaverunt, hoc solum consequantur, quod cæteris sint insolentiores, loquanturque tumidiùs.

Verba quædam splendida adinuenerunt homines isti, quæ quisceit, præstare se existimat iis omnibus, qui vel negligentia, vel contemptu, inanissimam loquendi formulam non didicerunt. Nihil illis frequentius sententiis illis, quas non insulsi quidam authores in fabulam vertere, sanandis, ut puto, qui melancholiâ laborant, quibus pro medicina risus est. Metalla, lapillos quorum summa apud avaras gentes opinio, populi quidam, & certè sapientius, flocci faciunt. Suas contemplationes in pretio habeant, si lubet, novi mysteriorum interpretes, nos despiciatui habebimus, quicquid elato supercilio apud se mirantur, atque aliis ostentant.

Iam, ut puto, videtis cur mensuram humanam excedere sæculi Genium diximus; eam enim affectu superat, re fastidit; & si ascendere non conceditur, fingit tamen eò se ingenti contemplatione pervenisse, quo numquam prior ætas, longo temporum tractu, improbisque laboribus.

Humana ratio excellentissimum naturæ donum, sed fragile, nec horologiis constans, quæ ex pondere ad horarum justitiam non dispensato, nimis festinanter aut lentè suos orbes perficiunt, vel etiam non rarò ex sola aëris mutatione facillimè exerrant.

Vir fuit, recens est historia, qui cum in templo Numen supplex veneraretur, subitâ fatuitate correptus est. Hæc autem causa. Hora erat quâ sol plurimum lucet, & tum nitidissimos radios, per vitream fenestram purpureo tinctam colore, vibrabat in homunculi caput, & maximè in barbam, ille subitò radentem miratus, neque advertens, unde illi novum in pilis sine detrimento incendium, eo prorsus modo quo Christus transfiguratus est, mutatum se credidit. Cùm ille gloriam suam, quâ intumescere non tacuisset, omnes qui mente captum sciebant, novæ felicitati gratulabantur, & ut superbissimi delirij jucundior esset fabula, sæpè prostrati, & manum oculis admoventes, clarissimum virum rogabant, ut fulgorem suum temperaret, se enim ferre non posse; neque durus auditor orationes illorum fastidiebat; statim namque vario articulorum motu, & frequenti vultus mutatione, quasi lucem suam illis actionibus absconderet, misereri se testabatur, jubebatque surgere eos, qui stupentes jacuerant. Ludus hic nemine advertente in plerisque locis luditur; quidam enim divinâ se luce perfusos aded existimant, ut nihil orbis habeat divinius aut illustrius; absque illis, atra nox in Ecclesia, & si credas altissima de se concrepantibus, antequam fulsissent, mundus indistincta mole jacebat, & tenebræ erant super faciem abyssi.

Quis ferat istorum hominum superbiam, qui ubi splendidâ inscitâ replevere cerebrum suum, oculis, ore, toto vultu, velut quidam transfigurati, radios se emittere putant,

tant
illo
ato
nub
pop
ritat
tur

IN

SA
c
ser
quâ
qua
ing
fice
pon
gne
per
sæp

S
mo
pra
feu
hos
bat
res
sim
ide

tant, quorum vim nulla acies ferre possit, nisi illorum, qui, quanquam adhuc mortales, beato lumini assueverunt. Et igitur velo aut nube opus est doctoribus istis, ait Fœlix, ut populo loquantur, qui absque dubio nisi claritatem suam tolerarabilem fecerint, opprimetur à gloriâ.

INQUIETA ÆVI HUMANUS ERUDITIO.

QUARTA DISSERTATIO.

SATIS joci, ad severiorem materiam convertimur, & hæc ansa utilissimæ dissertationis. Bibliotheca erat domi, non in quâ essent ad fastum plura volumina, quàm quæ sapienti sufficiant; scientique, librorum ingentem copiam, non minus eruditioni officere, quàm flammæ redundantiam olei, corporique humano cibos abundantiores; ita igne, carne, doctrinâ, consentientibus, ut temperantiâ quadam ferventur, cui libetque ex iis sæpissimè alimenta sua noceant.

Satis fuerat Apollonio ad studiorum commodam, eos collegisse authores in quibus præcipua autoritas, scientiæque, ut ita dicam, seu sacræ, seu prophanæ, principatus. Inter hos reges nullus ex auctorum plebe admittebatur; pudueratque, cum magnis, illos scriptores miscere, qui etiam quandoque in amplissimis voluminibus tenues sunt.

Nullus nostrum non amabat literas, & ideo libenter in Bibliothecam quisque concessimus.

simus, ingressis, mox ut Augustinum Agatho, qui diu siluerat, videt; ex sanctissimi doctoris operibus Tomum, qui prior occurrit, arripit manu; & ille, Dissertationis, ait, materies gratior erit, si non quæsitæ, sed obvia sunt, qui temerè apertâ Virgilii Æneide fortune suæ futuros eventus scrutantur, clarissimi Poëtæ opus æquè existimantes oraculum, ac miraculum. Sanctiùs Augustinum consulo, nec superstitiosus habebor investigatione argumenti, de quo forsitan inter nos, postulatis suffragiis, facilè non conveniret.

Clausis deinde oculis, ut sit, volumine aperto, objectus est liber primus de ordine, ubi quæ nobis fortuita videntur, præseiri, disponique sapientissimè à Deo ipse Augustinus sapienter probat validissimis rationibus. Nec ergo sine ordine, ait Agatho, hujus libri occursum, mensque illud legendi quodcumque esset, quod primum ab Augustino exhiberetur. Et verè agnosco providentiam: vides Firmiane, ut in isto libro duorum juvenum, qui inordinatè de ipso ordine disputabant, vir sanctus impetum fregerit severioribus verbis, nec eos pro discipulis suis agnoscat qui pacem turbant, ut ipso tumultu appareat, quam possint aliis negotium facere, si magistræ placuerit, quam ipsius veritatis inquisitio. Deus bonè! quantus pacis amator Augustinus! ecce quod obortis lacrymis ipse, Licentio, Trigetioque: Nolite, obsecro vos, geminare meas misérias; satis mihi sint vulnera mea. Si dignus sum quem non negligatis, & si me magistrum libenter vocatis, red-
dite

dite mihi mercedem, boni estote. Immodestis disputationibus, se à suis lædi queritur, suasque geminari miseras, quoties schola ipsius altius strepit quam decet. Si quid ab eo didicere turbatiora ingenia, postulat ut mercedem solvant, pacem ipsam, nec se ultra infœlicem velint, tumultuosâ inquisitione veritatis, quæ tranquillis mentibus certius luccet, dulciusque innotescit.

Et in hoc præcipue apparet, inquit, Augustini Genius, nullus illo suavior. Nam in hæreticos licet vehemens, acer, statim ut cum fidelibus agit, remissus, & ad dejectionem usque, humilis. Mirum erat in eodem viro tantum animi robur, cum tanta mansuetudine convenisse. De Augusto scripsit aliquis, neminem occidit nisi armatum; sed de Augustino verius; nemo enim sensit iratum, nisi qui adversus Ecclesiam arma levavit, meruitque vulneribus ipsis adduci ad reverentiam victoris, viriumque, quas non satis timuisset experimentum.

Quantum distat ab illa Augustini, sæculi nostri inquieta Eruditio! amicos ab hostibus non secernit. Sive in alienos agat sive in fratres, idem ignis est. In quibuscumque proeliis, inhumana, turbida, sui impotens, sanguinem quærit: nec illi inter Catholicos, exercitandis animis instituta cerramina placeant, nisi etiam, mixtis odiis, intertogas ipsas, quolibet bello atrociora moliatur; nisi ipsa denique cæco impetu omnia audens, omnia pulsans, aut frangatur, aut frangat.

Iam non est fabula bellatricem Minervam

vam, ex parentis cerebro cum armis natam, statim à partu hostes quæsisse quos conficeret. Scientiam enim quæ humanæ mentis fecit, ab ipso ortu inquietam hoc saculo facit hostilis quidam animus, & armorum libido. Nam à plerisque in lucem edita quid præstat? quid in nostri, quæso generis gratiam confert? in mente ipsa feròx, cujus operâ concepta est, mox ut in lucem prodit, obstetrice seu linguâ, seu manu pugna, in it crudeles, & se paci infestam, non modò ostendit, sed & sæpè profitetur. Quis neget quod vel cæcis ipsis palam est? qui nunc sacris literis imbuti sua sensa scriptis aperiunt, magnâ ex parte non magis librorum authores quam tempestatum, inter eos prope recensendi sunt, qui utilem sibi civilem discordiam existimantes, principum fœdera timent, regnorumque odiis ita foveant fortunam suam, ut periculum sit crudelis opulentiae, publica quies. Prioribus certè sæculis etiam sine hoste schola accensa, pugna, vehemens, ut quid in adversarios posset subtili argumentatione, in se ipsam experiretur. Sed non ideo seditiosa aut odiis flagrans; ne dum propriis malis incumbit, vires amittat, inartique tumultu fremens, ea in pessimos usus arma obtundat, quæ maximè in infideles acuenda sunt. Iam illa propè periit eruditorum concordia, & ex præliorum simulachris veros exercitus fecere homines isti, quorum subtilitate, atque ingenio Christianus orbis laborat.

Sic differentem me, interfatus Marcellinus. Ex iis eruditis, ait, plurimos novi, qui velut

velut togati quidam milites, etiam sub pacis insigniis, evidentissimè probant, se eam omnino averfari; addiditque sibi monstrum videri, quod Theologia tot argumentis virtutum causam apud mortales agens, alumnos tamen suos ad modestiam non componeret. Unde autem, inquit, Genius iste, qui acerbitaltem scientiis ita infudit, ut vix eruditus esse queas nisi iracundus & ferox? quo rerum ordine, suavissimi olim Theologiæ latices, felle velut admixto, haurientem scholam adeo amarulentam effecere, ut plurimis utilior videatur altissimarum rerum ignoratio, scientiâ illa quæ animos reddit procellis ipsis, immaniores & turbulentiores.

Vultui meo intentis quotquot aderant, intellexi à me solutionem eorum expectari, quæ Marcellinus proposuerat, nec aliter rogari me passus, sic orsus sum postulato silentio.

Ne existimes, ô Marcelline, prisca illa suavitate, cujus meministi, destitutam esse nostris temporibus Theologiam. Quod multi, qui ad sacrum fontem accedunt, rixosi, queruli, omnibus graves, non ipsius vitium est, sed animorum quibus meliora infesta sunt. Cernit tot, in diversis locis doctissimos simul, & modestissimos viros, quos sua neque inflat, neque ad insanos fremitus agit, eruditio; & protinus agnosces, non Theologiæ ingenio furiosos reddi quotquot pacem obturbant, sed aliunde mutuari hanc animi ægritudinem, quæ non parum apud plurimos scholam infamat.

An divisionem qua utar, probaturi satis, nescio.

nescio. Aliqui ex temperamento turbidi sunt; haud pauci ex quadam animi superbiâ, maligno certamine gloriam sibi quæsituri, præliantur; plurimi ex odio feruent; cæteros, occasio bellis admiscet, quorum pericula quia non advertunt non timent. Hæc, si placeat, ordine quo illa proposui exequar.

Omnia quidem Astra speciosissimè micant, sed non omnia benigno influxu desiderium sui faciunt; quædam enim utilius latitant, quàm videntur, nec nisi irata se mortalibus exhibent. Stellæ illæ septem, quas in capite Tauri fulgentes cernimus, pluvias toties creant, quoties redeunt, adeo imbris natae, ut ab illis hyades apud Græcos, apud Latinos autem succulæ, ceu lutosæ appellatæ sint. Malignior multò Caniculæ lux, hæc namque non aquas, sed incendia generat, ipsi pelago ardorem suum ita insinuans, ut non modò atrolli fluctus, sed concepto quoque igne ebullire sæpè existimes; quamdiu enim sydus hoc, in medio cœli centro situm, solis ipsius vicinitate potentius, æstum duplicat, intumescit rabidum mare, & spumâ per allisâs undas micante, motuque ingenti, quem vel littora ipsa metuunt, ostendit ni recedat inimica lux, se placari non posse.

Ad quid autem hæc de astris querimonia? ut desinas mirari eruditos quandoque viros, eo esse temperamento, à quo frustra pacem speraveris, cùm & faces quædam cœlestes non nisi funestè luceant, atque ortu suo fere-num omne disturbent.

Non omnes literati æqualiter apti sunt
nutriendo

nutriendo incendio; quod haud secus ac ille bellorum civilium ardor, nostram pacem absumit. Maxima pars istorum qui in schola furunt, biliosa est, & ex vultu notasse sæpè mihi voluptas fuit. Nullam frontis esse fidem nimis audacter dixit aliquis; fallit quidem non rarò; sed sæpius extra fabulam ingenua est, ostenditque seu latens venenum, seu secretas animi dotes, ut neque vitia sinemonitore noxia sint, nec seclusæ virtutes absque reverentia & honore. Viris istis qui ad perniciem publicam eruditi sunt, plerumque frons ignea, oculi scintillarum instar micantes, sermo vehemens, etiam cum volunt videri suaviore.

Modestiae larva tegi aliquando potest dirus animus, sed non diu, quis enim constanter personam ferre queat? illam citò natura abiicit, vel imprudens vel indignata; ut breviori impostura, ij omnes decipiantur, quos ars luserat præclaris initiis; fallor, si aliquos ex istis, de quibus sermo est, diu placidos vidisti; sibi statim redduntur, qui à se abierant; & simia sub amictu humano ad numeros saltans, direpta veste, cito apparet quod est, ineptissimum animal, hominis ridicula imitatio.

Rarius qui sanguine copiosi sunt, in pacem peccant, publicæ quietis amatores, quia & suæ: tota illa sanguineorum cohors, conviviiis, societati, musicæ nata, ea omnia pro deterrimis habet, quibus delibatur animi quies, aut consuetudinis amœnitas. Ab his nusquam ferè timendum seu audituri, seu docturi
ad

ri ad scholam accedant; immanes enim motus prohibet jucundissimum temperamentum, totusque naturæ habitus ad harmoniam vergens. Non ita illi quos sæva bilis acerrimè urit, suo enim sæpè impares incendio, nisi partem excutiant, indomitum ignem ferre non possunt. Hinc est quod seiplos sublevaturi, non plus verba, quam scintillas emittant flammeo ore, Vesuvio, atque Æthnæ, non absimiles, quibus ideo à natura diductus vertex, ut liberior ignis extra custodiam suam noceat.

Quid autem de Melancholicis dicam? si non exundat humor ille quo atrati, & funere ipso tristiores aliqui efficiuntur, ad sapientiam certè non parum conferet moestitia illa, quæ nimium effusæ hilaritatis frænum est, cogitque animum nihil velle, aut amplecti sine ratione, & consilio. Sed quia crudelius sæviante melancholia, quid altius? qui sub ea laborant miseri, suo Saturno digna commenta meditantur, & secretè licet fatui sint, sæpius tamen, bacchantium more, cum feritate insaniant. Ex istorum numero plurimos videbis, à communioribus placitis abhorrentes, & mœrore ipso solitudinis eò adductos ut potentiora non probent. Illud enim vitæ genus quo à natura velut sequester humanitatis, homo aliquis constituitur, potentosas cogitationes menti ingenerat, sæpè etiam crudeles, quas, si in notitiam veniunt & publice eduntur, jure dixeris, bellorum semina, non minus quam immanis vitæ tetras imagines, spectra doloris, insomnia vigilantium.

Piscis

Piscis est, Sepiam vocant, qui effusione arramenti se tutatur, nec aliter sævit, aut nocet. Quid aliud Melancholicus, qui diro humore liberos inficit, candidiorem doctrinam damnans, quia ater ipse, & contrariorum sicut difficilis est accessus, sic spontanea, naturalisq; diffidentia?

Talem fuisse ajunt Acherontium, qui ultimis temporibus emergens, cum se ad scribendum applicuisset, sævam adeo doctrinam sparsit, ut possit videri pietatis terricula, & ad desperationem pia quædam, atque religiosa invitatio. Sed quid de illius ingenio queror, scriptisque feralibus? à moestissimo authore, quem & ira exasperaverat, ne quid ad tristitiam deesset, nihil expectandum suavius. Quid enim latrabilis è calamo fluens, furoriquè admixta, scribere posset ad consolationem mortalium? Nomen viro aptè impositum, Acherontius, nam apud Poëtas Acheron in opaco specu genitus, ex natalium conditione solem diu averfatus est, ab ipso tandem Iove male multatus, quod Titanes in superos rebellantes auxilio juvisset. Et hic author obscuro loco editus, tardè etiam in lucem prodiit, ea in abdito arma fabricatus, quæ commodiosa multò hæreticis, quàm Catholicæ pietati. Nequè illi hoc ignorant, & sæpius sublata spe, in suæ sectæ gratiam contorquendi superioris ævi scriptotes, ad Neotericum authorem tanquam tractabiliorrem confugiunt; licet enim cum illis foedus non fecerit, facillimè tamen conciliatur, & o-dium ejurat. Quid hoc?

Electere

Flectere si nequeo superos, acheronta movebo.

Multa in hæc dicere properabam, immensus enim campus, sed incogitantem gratissima quæstio suspendit. Et hoc quidem, ait Marcellinus, mirum est, ô Firmiane, inveniri sæpissimè in eodem cerebro sapientiam, sic enim & Theologiam vocamus, unà cum, non ausim dicere, dicam tamen, fatuitate. Quæ enim major stultitia, quàm adversus suos inolescere, sumere arma, non quibus Ecclesia vincat, finesque imperii sui proferat, sed quibus debilitetur, cædatur, ipsisque inimicis exhibeat, acerbi, nec cito transitori doloris, gratissimum spectaculum?

Non plus viginti fermè annis, prodiit liber, quâ authoris mente nescio, à quo qui imbelles ex adversariis, nec in suarum partium libris edocti, passim arma petebant, quibus pietatem oppugnant, tanta mala non advertent incautus scriptor, dumque passioni suæ plus æquo indulget, & specie pietatis sanctissimorum ordinum leves defectus, vel exponit imprudenter, vel attollit insyncerâ, verbosâque Eloquentiâ, hoc ab æquissimo lectore nollens obtinuit, ut crederetur, vel hostis occultus Ecclesiæ, vel furiosus utique filius qui matrem laceraret. Hic liber non multò post latissimè venenum suum sparsit, carentibus hæreticis, ut citò linguis omnibus loqueretur, totque interpretes haberet, quot sufficerent ad hostium satietatem, quibus mala nostra, nisi orbem ipsum impleant, & extra omne remedium sint, non placent.

Nec

Nec solus hic inquietus author; ante illum multi similia peccavere, nec defuerunt postea qui imitarentur, pari supplicio mox affecti; hoc semper agente providentia, ut qui inconsultè scribunt, pietatemque inofficiosa charitate, quoquo modo dedecorant, nominis sui infamia laborent. Et his annumerandi sunt, qui non modò scholam, sed, quod flendum multo magis est, plebem ipsam turbant durissimis quæstionibus: videntur enim pacem invidere multitudini, quæ tantorum dogmatum non capax, statim ut audit, agitur acerrimè, motuque suo tam diras futurorum imagines sibi exsuscitat, ut quandoque desperet. Peto igitur, Firmiane, qui sit ut divinorum scientia in eodem cerebro maneat, in quo tanta fatuitas, quoque vinculo tam dissimilia uniantur, ut sapientia dici possit stultitiæ contubernalis?

Non minus jucundæ quàm seriæ propositioni sic ego. Regia domus Regemne solum admittit? ô Marcelline, an cum eo etiam infirmæ sortis homines, agasones, pistores, coquos? Et quidem admittit omnes, respondit Marcellinus, illosque etiam non excludet qui stipem petunt, si cuilibet intranti janua patet, nec custodes pro officio suo sunt rigidi. Sed quid inde ô Firmiane? quid inde, ajo, & hoc dixi, ut scias posse sub eodem tecto cum abjectissima fortuna majestatem inveniri neque mirum esse, si quandoque sapientia, & quæ illi adversaria est fatuitas, in eodem cerebro contineatur.

Spatium illud quod multa ambit corpora,

ta,

ra, locum communem vocant philosophi, singularem verò istud, quod cujusque rei corpus ita circumscribit, ut mensuram ejus non excedat. Utrumque in cerebro advertere est, ô Marcelline, est enim illa pars aliquando contrariorum quidem receptaculum, sed diversa claustra obtinent, in tam lata domo, quæ natura non conveniunt; sicut enim judicium anteriorem tenet sedem, memoria posteriorem, sic mihi persuaserim, diversis partibus idem cerebrum aliquando ita variè affici, ut sapientiæ locus sit, nec excludatur amentia.

Planius dicam; judicium, memoriaque non iisdem affectionibus cerebri vires suas explicant; illud quippe in sicco lucet nitidius, foeliciusque disponit quæ agenda sunt; hæc in molliori rerum imagines nullo negotio accipit, & in usum suum facile movet; sicut enim ad solem quædam arbores latiori fronde virescunt, aliæ marcent, utraque facultas non eodem gaudet temperamento; & idè fermè pro miraculo habenda est illa constitutio cerebri, qua in magnis quibusdam viris, rationi tam commoda sedes est, ut splendorem suum facillime effundat, ordinandis actionibus, nec memoriæ deterior locus, ut imaginibus suis intenta, sine labore quas velit novas accipiat, aut evocet quas acceperit. Forte jam quod dicturus sum vides. Da hominem cui desit illa capitis conformatio quæ sapientes facit, data altera quæ memores: quia, ut diximus Theologia est rerum divinarum sapientia, fieri poterit, ut idem

dem homo eodem tempore & sapiat, & desipiat; sapiet enim si doctus earum rerum perceptione quibus instruitur ratio; desipiet autem illa parte cerebri, quæ prudentiam excludit, nec apta est consiliis. Hinc, ô Marcelline, turbulentissima eruditio, quæ cum multa noverit, effundit malè, cæciorque ipsa Poëtarum fortuna divitias suas temerè spargit, quæ ut plurimum accipientibus nocent.

Populus fuit qui Causidicos nollet admittere, cum milites pateretur; scriberetque Imperatori, se ab impolitjs, armatisque, minus timere, quàm ab ijs qui discorde eloquentia ipsas leges turbarent. Quæ enim spes felicitatis, ubi jus alio jure indiget ut se ab oratoribus expediat, suosque interpretes illo supplicio damnet; quod meriti sunt? pacatius certè vitam nostram duceremus, ô Marcelline, in castris ipsis, ubi tympanorum, tubarumque vehemens sonus, quietem somnolentioribus excutit, quàm inter istos imprudentissimæ pietatis Theologos, qui ex Evangelio nihil fidelius, perversè licet, didicere, quàm verbum istud; Non veni pacem mittere sed gladium, veni enim separare patrem à filio, nulum à focru, & inimici hominis domestici ejus.

Respice quæ fuit Gallia antequam eruditi isti, suis clamoribus impleissent aëra, & ad arma vacassent, non eos tantum qui scholæ proeliis initiati justæ militiæ nomen dederunt, sed & imperitam multitudinem. Numquam foelicior nobis status, quàm cum sub

pacatissimis ingeniis, schola sibi constans, uno impetu, & quasi testudine facta in hostes irru-
ebat, at nunc distractis viribus languet exer-
citus Ecclesiæ, ipsaque nos stultitiæ nostræ
admonet, adversariorum exultans, &, proh
dolor! propè minax insolentia: Quo vos, ô
novi doctores? quis in orbe catholico dispu-
tationis acerrimæ fructus? Quis civilium fi-
nis armorum, quæ nec ipse summus Pontifex
à furentium manibus excutit, fulguratione,
tonitru, ipsa denique jaculatione Anathema-
tis, quod vel inspii timeant? sed non adverto
me absentibus loqui. Ignoscite, ô Amici, talis
est non amantium solum, sed & sæpe indi-
gnantium ardor, ut, si homines absint, saxa
potius ipsa suis questibus oneret, quàm silen-
tium custodiat.

Et mirabar te, ait Marcellinus, non audi-
turis tuos sensus aperire, utilemque turbidis
mentibus sermonem apud eos habere qui te-
cum sentiunt: sed te iratum vidisse juvat, ju-
vat, ô Firmiane, ut si aliquando plus quàm de-
cet æstuamus, illud ipsum in aliis excusēs, cu-
jus exemplum fecisti.

Sed timeo ne te longius à proposito aver-
terim. Aliquos ex temperamento molestos
esse ostendisti; jam proderit, te differente, au-
dire, quid de aliis sentias, qui ideò tantum a-
cerbi sunt, quòd vesana eruditione, præliisque
noxiosissimis sibi nomen facere arbitrantur.
Verum est, inquit, neque enim alia victima,
famam sibi non propitiam, placari posse au-
tumant, quàm si illi pacem immolent.

Illud aliquando miratus sum, olim Ro-

mæ nobiles quasdam fœminas meretriciis amoribus maculasse suam stirpem, non voluptate aliqua ductas, sed timore, ne si amafios non haberent, deformes haberentur. Argumentum enim pulchritudinis est, viris placere? nequetanti pretii, apud stultas mulieres, contempta aut solitaria castitas, ac forma prostituta. Pari genio aguntur, qui famam sibi comparare gestiunt, pacis publicæ, suæque virtutis jacturâ; clari enim cum esse non possint nisi turbidi, nocere potius eligunt, quàm latere ignobiles atque innoxios; & templorum incendio, velut Herostatus ille, historiam ipsam sollicitant, ut piissimum nomen, cujus memoria omni odio, omnibus legibus damnanda est, ad posteros transeat.

Erricum Sueciæ Regem arte magica notior, quàm nobilitate aut imperio, pileum habuisse ferunt, quo ad arbitrium gestantis variè moto, optatus ventus statim aspirabat, torpens licet aër, neque aptus navigiis, ipsis etiam avibus adimeret usum pennarum. Ille ne unicus pileus qui ventos ciet? immo plures hodie invenias, absque carminibus tempestatem eò inducentes, ubique tranquillitas diuturnior sperabatur, quia sanctior, neque fas illam, quam Christus Ecclesiæ suæ largitus est, pacem turbare. Tot certè pilei ventosi, quot turbidi apud nos doctores inveniuntur, qui procellosâ subtilitate turbas faciunt, seque famosos arbitrantur, dummodo miseris mortalibus nimbos moveant, & pericula minifrent.

Quàm tetra vox illius Imperatoris, qui
E 2 suum

suum principatum ob hoc ignobilem dicebat, quòd foelix, nec insigni aliqua clade notabilis, quemadmodum illorum quos celebres apud posteros facit, aut cæsus patriæ exercitus, aut theatrum subito casu in subjectam plebem corruens, aut publicum incendium. Magna certè gloria, sui sæculi tranquillitatem sustulisse, & inter eos censeri ordinis Ecclesiastici gladiatores, qui obvium quemque ad certamen productis libellis provocant, neque unquam sine spatha, & clypeo conspiciuntur. Sed an putas eruditos istos, qui cæteris vehementius loquuntur atque frequentius, cæteris etiam doctrinæ aut ingenio antecellere? dolia majorem sonitum edunt, si inania, pleno vase nihil surdus: & hoc argumentum scias tenuissimæ doctrinæ, ubique loqui, ubique jactare doctrinam suam. Non frequenter oracula vocalia sunt, patientiā emendum est, quodcumque rogata emiserint. Viris parcior lingua, sceminis continua ferè loquacitas, ex disparitate scilicet ingenii, quòd cum viris constantius sit, & solidius, sine labore seipso fruitur, nec in solatium levitatis, viam facit secretis cogitationibus, ut in verbâ erumpant.

Ista sermonis perpetuitas, quam in pluribus videtis, indigna est homine Theologo, sacer enim est, & pro oraculo habetur, neque viris licet, quæsitis disputationibus rixas ferere, more mulierum quæ verbosæ & procaces, si propriis focis jurgia desint maritorum patientia aut imperio, fores egressæ hostem quærunt, & faciunt.

His

His immorabar cùm nunciatum est adesse
 Primesium postulantem an ingredi liceret, &
 nostra consuetudine frui? placuit invitis e-
 cum intrare; neque enim poterat honestè
 dimitti amicus gravis, & etiam inter mutos
 contentiosus. Ut vidimus de more acceden-
 tem cum suo libro, Miserum me, inquit Fœ-
 lix voce demissa, Primesius iste ex sciolis est,
 qui spinosis quæstionibus aures dilacerant,
 & litigiosa garrulitate eos etiam torquent,
 quos humanitatis gratia conveniunt; ab-
 essem utinam, illo adventate pax nostra
 certissimè perit, velis, nolis, pugnandum
 est. Tum Apollonius in cujus ædibus mo-
 rabamur, Salve Primesi, fortunatè acce-
 dis, jam enim longa verborum serie lassati,
 omnes silebamus: verum te conspecto tor-
 por ille mentis excussus est, rediit vigor, & ite-
 rum placet loqui, te præsentem enim non
 deerit gratissimæ colloctionis materies. Sub-
 risit ille, & codice ostenso, quem præ mani-
 bus habebat, ait silentium esse haud posse, ubi
 egregius liber admitteretur; addiditque, ea
 in isto volumine contineri, ex quibus argu-
 mentum conversationis sumere vellet; cui ju-
 cundissimè Apollonius, Bibliothecæ, inquit,
 meæ injuriam facis, Primesi, ergo tot libri,
 quos hic cernis, suorum authorum nomini-
 bus conspicui, neque tantum argumenti va-
 rietate, sed & rerum pondere, & copia insi-
 gnes, ad colloquium unum non sufficient?
 Sed dic quæso, quis iste liber quem tantopere
 attollis? Illene qui tibi in urbe moranti, comes
 esse solet individuum, itineris etiam tui, cùm

carpento, aut equo veheris, affleda, & vitæ rusticæ, quoties fastiditâ urbe & negotiorum motu, in villam secedis, maximum solatium, de quo tibi frequens sermo? ah! ipsemet, ex integumento, ex forma, & maximè quia frequenti manuum attrectatione propè tritus est, agnosco authorem tuum; præceptorem tuum; qui Gallico idiomate, cultissimâ phrasi, aded placuit amœnis ingeniis, ut passim in aulâ, & in Gynecæo dicerent, tot lepôrum authorem verè esse suspiciendum; neque ab eo timendam, in rebus fidei, ambiguitatem aliquam, aut perfidiam, qui tam venustè loqueretur.

Ad hæc iam non ridens Primesius, tono grandi, vultuque ad modestiam & gravitatem non sine animi dolore composito, ut his tege-
retur acerbitas mentis, doctrinæque tenuitas; Ita est Appolloni, nihil omninò metuendum ab isto authore; non ideò certe quia disertus, & comptulus; nam quis nesciat hæreticos aliquando fuisse eloquentes, & verborum leuocinio apud incautum vulgus potentissimos? sed quia morum integritate notissimus, & nascentis Ecclesiæ dogmata aded caller, ut ea ab ipsis Apostolis, non ab illorum successoribus didicisse videatur; neque enim, ut plerique, in scholæ recentioris verba, & magistrorum fidem cæcâ facilitate aut reverentiâ jurat; rivos pertæsus quales hodie fluunt apud vos, ad elapsa olim sæcula totum animum applicuit, ut scrutaretur quid lateret in fontibus.

Mirum est quanta eruit ex veterum Patrum
apo-

apothecis sagacissimus vir, foelici diligentia & labore; suo certe libro noctem abstulit, quæ gravis mundo incubabat, nec minori luce poterat solvi. Præclarissimum opus, vernaculo sermone ideo editum, ut bonum, quod paucorum esse optarat, avara & latina quorundam hominum pietas, fiat Gallica largitione comunius.

Novi authoris immodica laude læsus Agatho, neq; diutius ferens scholam contemni; Pugnaturus intraſti, inquit, Primeſi, ad hoc enim veniſſe te, comes liber ostendit, nec obſcurè prælium petis; dabitur. Ecce me paratum congregedi, ſed quia tu prior ad pugnam vocas iniquitate sermonis, legem accipe, cujus beneficio, apud provocatos eſt armorum delectus. Ex plurimis quaſtionibus unam ſeligam, ſed ut neuter longis ambagibus, ſeu verum eludat, ſeu ignorantiam ſuam obvelet, argumentis procedamus; ſic enim Divus Thomas, ut fugacis adverſarii multiplices aſtus arguiſſima rationis lege ad juſti certaminis formam cogeret; nam prioris ævi ſententiis; authorum citationibus, quorum ſenſa neque patent ſæpiſſime, neque cum aliis conveniunt quibus eadem debetur reverentia, nulla vis inferitur intellectui; & in iſto certamine, non ille propemodum vincit, qui doctior, verior, ſed qui memoriâ, aut laqueis foelicior eſt.

Non expectato proclii ordine attonitus miles, primum neceſſario rubore, mox pallore oris, diverſiſſimos animi motus indicavit, timorique admixtam in ſubito caſu, ex ignorantie conſcientia, verecundiam. Ne tamen

metuere crederetur, acutiori voce consternationem animi obducere sæpè tentatus, sæpè etiam hæsit, ut scires hominem, suis in castris audacissimum, & vincere confisum notissimis armis, ad ignota tela pavere.

Suus tantum liber, sua veterum Patrum excerpta viro placebant; urgenteque Agathone ut ratione procederet, in Thomam ipsum debacchatus, qui viam cæteris præiverat, modumque sacris disputationibus adhibuerat ex Philosophorum præscripto, ea dixit quæ audisse dolor animi fuit, auriumque cruciamentum.

Sanctus iste, inquit, sua eruditione minus profuit Ecclesiæ, quàm obsuit, quæ ad religionem pertinent, autoritate probantur, non scholæ altercatione, aut argutiis. Quid mihi Thomam memoras, quid sequaces illius? tutius multò illos consulere authores, qui Apostolorum ævo vicini, maturè saris nati sunt, ut recentem adhuc pietatem amplexarentur, viderentque in adolescente Ecclesia religionis nostræ primitias. Melius illorum placitis, quàm scholastica concertatione ad verum itur. An fortè existimas periclitari fidem sine argumentis, aut aculeata illa Philosophorum ac Theologorum calliditate? imprudenter Aristoteles inter Christianos admissus est, non tantum ut Catechumenus, sed ut magister, & propè, cur enim non dicam? Judex sacrorum. Quàm verò infeliciter divus Thomas Athenis Hierosolymam implicavit, mersit; utriusque urbis dogmata adeò confundens, ut nescias, magisne à Christo didicerit sim-

simplicitatem Evangelii, quàm à Philosopho subtilitatem disputationis, & in ipsa pietate, ubi urgetur lacrius pervicaciam.

An qui ante illum extiterunt, aberraverint? quia nondum ille litigandi viam tradiderat, ut doctrina sacra forensis propemodum efficeretur, & ex ipsa lucis accessione, non raro etiam tenebrosa? sicut enim, si plures in eundem locum faces inferas, quod lumina, tot umbras habebis, tenues quidem, sed multas; ita ex disputantium variis subtilitatibus vix una eruitur veritas, sæpiissimeque accidit, ut illa scholasticorum manus, rationum diversitate, multiplices tenebras mysteriis offundat. Satiùs certè legere priscos authores, & ab iis credenda petere, quàm piis Divi Thomæ trictis uti, quas qui fastidiunt, aut etiam ignorant, sinceriores sunt æstimandi. Hæc enim in isto volumine illustriora Divi Augustini testimonia, quibus obscura jamdiu veritas mirificè illucescit. Placetne audire aliqua, quæ ingenti controversiæ finem faciunt. Non in multam quæstionem, sensum suum trahit vir doctissimus; quid credendum, paucissimis verbis indicat.

Hæc Primesius, cui Agatho risu severo: Pudeat, Primesi, Bucerum agnovisse quanta Divus Thomas præstiterit Ecclesiæ Catholice egregiis laboribus, te autem ignorare. In hoc, homo hæreticus multò te religiosior, quòd sanctissimi viri doctrinam demirans, illam vocat propugnaculum Ecclesiæ, fateturque in ea tamquam in publico quodam armamentario, illa omnia inveniri, quæ apud cæ-

teros authores vel nimis diducta, evanescent prolixitate sermonis; vel infinitis propè operibus sparsa, nisi in unum corpus coëant, vix reperiuntur, ubi urgens bellum lenta arma non postulat, neque vim illam obtinent, quæ unitis dat victoriam.

An in culpâ Divus Thomas quod militantis Ecclesiæ legiones formaverit, quod ordinatissimâ ratione lumen monstraverit ipsâ ratione illustrius, nempe argumentis, quod jam revelatione patebat; velut ille Ioannes, qui tantum lucerna ardens, & lucens, solem tamen ostendit? Quem te dicam, Primefi, qui doles Thomæ eruditione omnes à fide alienos in eas contrahi angustias, ut necessario fateantur se non homines, si fideles esse abnuerint; quia quicquid à summo doctore proponitur tanquam dogma Ecclesiæ, adeo rationi cognatum ostenditur, ut illud non admisisse, illam quoque respuisse sit?

Sed dic quæso: si ille regem demeretur, qui fulciendæ potestati tumultuariè legit milites, & confuso apparatu arma ministrat, quomodo ille nocens qui ipsam aciem componit, qui sub suis signis legiones prudentiâ, clamoribus, authoritate continet, in mediâ etiam pace usum armorum docens, ne tyronum inexperto Marte nutet exercitus ubi bellum ingruerit?

Vereres patres multa invenisse quibus religio non modò se tutatur, sed feliciter quoque in ipsas hostium turmas irruit, quis, oro, dubitat Primefi? plura fortè concedam, quàm à me speres. Si doctrinæ substantiam spectas, non

non modum, quicquid hodierna schola ambitiosè promit, prior ætas habuit, in ipso rerum initio copiosa, & sapiens; nihil nisi vetus apud studiosos nascitur; totum ingenium hominis exhaustit priscorum authorum diligentia, ac studium, quacumque imus, ducimur. Sed fatearis necesse est, Primeſi, Divum Thomam eâ prudentiâ digeſſiſſe quæ à patribus acceperat, ut jam usus sit facilior, & ratio ipsa ordinatior, Quis autem dubitet validiorem esse rationem, justâ partium suarum collocatione, cum fortior utique sit exercitus ubi ad animos & vires ordo accedit? non ille priorprehendit aurum, qui prior signavit, ut ex metallo pecunia fieret, sed modum invenit, quo esset multò utilius, & pretiosius æstimaretur. Esto, Divus Thomas nihil aliud scripserit, quàm quod ab antiquis Patribus mutuatus est; aurum certè celavit, quòd prius infectum quasi jacebat, licet scholastici aliqui ante illum extiterint, additisque figuris, meliori arte effecit commodius.

Catholicum te esse piè credo, Primeſi; sed unde hæc, ut hæreticorum more Thomam respuas, qui summorum Pontificum oraculo declaratus est tot edidiſſe miracula, quot scripsit articulos, eaque attigiſſe perspicaciſſimo ingenio, quæ meruerunt, ut doctor doctorum & scholæ Angelus diceretur? Non majori supercilio quàm tu, Calvinus aut Lutherus Thomam contempſit; dic, & illum monachum fuisse, nec à monacho aliquid præclarum debere expectari; oblitus ipse ejusdem fuisse instituti pene eos omnes qui prioribus sæculis

Ecclesiam DEI nobilitavere ingentibus scriptis, & famâ studiorum. Verum, Primesi, ne me tibi severum dicas, dabo gratiam, non odisti Thomam, sed times; & gnarus quanta vis argumentorum sit ad dissolvendas rationes, quæ verborum apparatu & sententiis se explicant, ad notum tibi librum ex more defectis, & certamen detrectas.

Modus iste agendi quem tuis partibus commodiorem judicasti, quemque proponis, amdiu, ab eruditis proscriptus est, iisque relictus qui minoribus studiis dederunt animum, & quibusdam citationibus, quæ jam apud vulgus tritæ sunt, tuentur, commendantque doctrinam suam. Sic jam mulieres; libros enim eiusmodi, vestro certè beneficio, habent, & ex Latino Patres Gallicos, quos legere, illis est cæca voluptas, citare verò, audacia animi, atque oris impudentia.

Tuus tibi sit liber, primesi; authorem novimus: cujus fidei sit; quâ ad suum sensum arte invitos plerumque patres compellat, non ignoramus: quid taceat, quid detorqueat, quid etiam venustissimus interpretes de suo addat, oculati sciunt; & jam à plerisque, quos novitas penè moverat, irridetur quæ fuerat prius periculosa fascinatio.

Ita differente Agathone, non se regebat Primesius; modo averfa facie damnabat quæ dicebantur; modò in terram spuens totum pectus exhauriebat, ut quàm abjectò de scholâ sentiret, Agathonem non lateret; & interdum, quasi veritas ipsa conficeretur, extensis in cælum manibus, quia loqui non sinebatur, acerbè

acerbe silens, proclamabat ad vindictam. ut tandem fari concessum est, totus in injurias fuit, ea mentis atrocitate, quæ etiam vultum mutaret; Gallum Indicum diceret, qui oblata purpura livens, demissasque in humum alas minaciter rotans, ita ridiculè accenditur, & gyros agit, ut cum pueris timorem, viris tantummodo risum moveat, postquam impetu plura eructavit quàm bene conceperat mente, salutantibus, nec resalutatis cæteris turbide se eripuit, optataque absentia pacem nobis reddit quam abstulerat.

Ex illo articulo, respirare omnes visi sunt, & cœpere palam mirari pietatis istius Genium, quæ criminis loco sanctis ipsis objicit utilissimam doctrinam, dignitatemque eorum violat, quia viam quam ratio monstrat, neq; Religio refugit, ipsi ingressi, cæteris quoque ut rectiorem, & securiorem proposuere. Magna mihi inde oritur suspicio, inquit Fœlix, eas opiniones errori, ut ita dicam, collactaneas, quæ illud improbant, quod hæreticorum versipellis astutia damnare consuevit. Audisti fabulam, lupos aliquando ea conditione pacem cum ovibus inire voluisse, ut canes scilicet à se amoverent quos habebant ad custodiam. Isti qui castrenses Theologos nimis acres esse queruntur, fœderumq; offores, ovili videntur insidiari; cur enim, si gregi tantopere favent, cur, inquam, metunt, culpant, amicos latratus, utilemque ovibus vehementiam?

Scholasticos certe Catholicæ Religioni noxios esse nemo dicet nisi qui optabit eam poten-

potentioribus destitui armis, & laboriosa victoria propulsare hostes fidei. Amicos dic qui eadem quæ tu, castra obtinent, & sub iisdem vexillis militant, ego certe puros non credam qui auxilia respuent, laceſſentque injuriis illas acies quas adversarii non plus odere quàm tremunt.

Scholæ maxima laus, hæreticis esse odio; ex hoc enim utilem protegendæ veritati quis non videat? convitia inimicorum triumphum ex illis nobiliorem arguunt; nemo impune vincit, semper enim datur in agentem actio, debilis lieet, ut cedentium sit aliqua vindicta, & impressi dedecoris solatium. Miramur quod prostrata, sed nondum extincta hæresis scholæ obtreſcat? fieri aliter non potest: in ardentem focum aquam injice, crepitabit iratus ignis, & perfusus, insultabit undæ victrici. Sed acerbum valde, ex nostris inveniri aliquos, qui scholæ infensi, Thomæque, cujus ope animosior est atque pugnacior, cum adversariis sentiunt. Verùm hoc superbiæ familiare esse intelligo, illud omne vituperare quod metuit, & in fugæ prætextum quasdam fingere causas, quæ etiam robur aliquod animi, & excelſitatem non pessime adumbrant.

Sed jam, ô Firmane, solve audituris quod ultrò illis pollicitus es. Plurimos ex odio turbidos esse dixisti, & literarias procellas excitare in Ecclesia. Quo autem modo? nam usque eò illos matrem optimam odisse, ut quietam esse nolint, nullus, qui offensæ placidus interpres erit, credet. Tum ego: Debitorem me non abnuo, ô Felix, qui fui promissor, & te exactore.

exactore, æquum est, proferre promptiorem solutionem, sed altius quàm putas quæstio illa petenda est.

Contrariorum eandem esse rationem non obscurè docet Philosophia. Quod amor, hoc & odium, non vi minore, si datur spes, tentat; si facultas, exequitur. Quid non præstat dilecto amor? quid non invenit in commendationem ipsius? quid in eo non excusat, si aut forma illiberalis, aut mores à virtute deficiunt? quicquid in vultu amati aut ingenio peccavit natura, indice amore absolvitur, dignumque etiam censetur, ne quid infamiæ superfit, cohonestari Panegyricâ laudatione. Amor lucis instar, venustatem iis omnibus confert, in quæ effunditur, nec nisi bona collaturus, aut ostensurus, emergit; nocens nunquam, doleat licet, & contemptus incandescat.

Eo prorsus modo odium furit, quo amor beneficus est & gratus. Quid enim in hoste deprehendit ille, qui concepto odio adurit, quod non statim despiciat, & condemnet? levissimi defectus eo arbitro cruces merent; sapientia apud illum æstimatur fatuitas nec ipso rerum successu, & publicâ fama crimen eluit. Personata pravitas, creditur esse quolibet severior virtus; pietas hoste inspectore scelerata est.

Acerrimi odii non vetus exemplum proponam. Novisti eos qui à salute nomen sortiti, præclarissimis actionibus grandem titulum æquant, & per totum orbem le suseri, barbara vox, vera tamen, per tot inter jacentia maria

maria intrepidi vectores, Iesum deferunt, ut nulla pars mundi, obstante licet æstu, aut æterna sub polis hyeme, Salvatorem ignoret?

Proprium hoc habet virtus, ut vel sequaces faciat vel adversarios, & quia non cui libet datur illud assequi, quod supremum est; hinc fit sapissimè, ut irritis laboribus, non plus fatigata quàm exasperata ambitio, foelicioribus studiis maledicat, illamque scientiam damnet quam suprà se eminere gemens agnoscit.

Illa eruditorum societas quæ in bonum generis humani lata, tonto ingeniorum, tanto virutum profectu ubique diffundit doctrinam suam, nitidissima luce velut astrum quoddam nubes excivit; quibus cum tegi nequeat, molestatur tamen, inter assurgentes vapores pulcherrimum cursum peragens; illi namque ab ortu negatum est, beneficam esse sine invidia & hostibus. Nec vulgare odium aut placabile; quicquid illa erudiendæ plebi examinatus rectiusque protulerit, cavillationibus subjacet, & maligna adversariorum subtilitate, fit scandalum audientis, & culpa docentis.

Ut dogmata quædam sapientissima non admitterentur, satis fuit apud plurimos, illi Societati placuisse; & quia veterum placitis adhærebat, numquam exturbanda novitate, factum est ex necessitate consortii, ut etiam cum illa oppugnaretur doctrina vetus. Ita ex personarum odio conceptum est bellum istud opinionum, quæ antea cum dissentirent, pacem tamen non turbabant, seque invicem patiebantur, velut in mixto, sapientis
natu-

naturæ legibus, coërcita nec sibi permiffa elementa modum fervant, quo fanitas animalium non tantum optima, fed etiam sæpiſſimè diuturna eſt.

Plurimos eſſe, qui ex odio ſuam eruditionem acuunt, ſi non creditis; extra omnem doctrinam de ſocietate iſtâ ſermonem cum illis habete, & quid intus lateat, quo fonte derivetur ſubtilitas, quæ ſin recentis Theologiæ deſenſionem tam altè crepat, ſtatim patebit. Ad inimicum nomen exæſtuat ira, nullâ prudentiâ, nullâ arte domabilis; quicquid in buccam venerit, quaſi in parte pietatis eſſet innocentiam ſordidare, in immerentes eſfunditur, neque unquam major cenſetur gloria, quàm cùm plura in dedecus notæ pietatis inventa ſunt.

Caſtus amor fervet quidem, ſed nuſquam illius cæcum aut medullas depaſcens incendium; dolore, infaniâ, agnoſcitur infamis cupido, telum ex vulnere; ardor quoque ille qui non in ſchola tantum, ſed in privatis plurimorum colloquiis inſolenter adeo emicat, nimis certè atrox, ut religioſus credatur. Charitas urit ſuaviter, & quia ipſa etiam ſine fumo, quiſquis ad tactum illius igneſcit, ſimiliter innoxius eſt, nec vicinitate ſua aliquem lædit, aut decolorat. Credibile ne eſt eos non flagrare odio, qui doctrinæ ſuæ calumniam ita intexuere, ut ab ira & livore argumenta eorum expedire omninò nequeas, ſi ſecernere iſta velis, de utriſque diſtracta cauſa, facilius rectiusque judicaturus?

Ea arte sculptor aliquis statuam Minervæ effinxit, ut in ipsa Dea artificis vultus emineret, quem manere necesse erat nisi totum signum solveretur. Non alio modo libri quidam concinnati sunt; cum enim in gratiam opinionum quibus æger mundus laborat, videantur compositi, inter novitatis axiomata, suam quoque figuram opifex calumnia ostentat, neque finit in Theologico opere plus latere injurias, quàm litem ipsam. Atrociora ne scripssissent authores isti in optimi instituti sectatores, sacerdotio, doctrina per totum orbem, tabescat licet invidia, conspicuos, si Lutherus aptasset calamos, illudque atramentum ministrasset, quo ille candorem Ecclesiæ, & sibi exosi Pontificatus dignitatem labefactare conatus est.

Nihil præclarius dici poterat in laudem puellæ illius militaris quæ Rege, sed non imperante in Gallia Carolo septimo, Anglos fugavit, quàm quod ex illis unus conscientia cogente effatus est; virginem scilicet dignissimam, quæ apud posteros omni encomio celebraretur: ea enim gessisse, quæ viri fortiores stuperent, & desperatæ patriæ pristinam gloriam restituisse. Verùm non omninò fuisse absque scelere, quia inter hostes Angliæ nata, pro illis etiam felicissimè pugnaverat. Quid non mortalia pectora cogit immanis rabies odij? quia Gallicum aërem hausit nascens, puella; & adulta, Britannicas fudit acies, in crimine est, iisdem iudiciis qui eam damnaverunt, reverenda, nisi natalium innocens scelus, ream fecisset, armorumque fœlicitas. Galliam non ode-
rint

rint Angli, furor in Ioannam quiescet, & py-
ræ loco thronus struetur, unde illa sine ardore
fulgeat.

Quædam datur doctrina, quæ ideo tan-
tum plurimis odiosa est, quia in honore apud
illam societatem, quam livor improbus, & a-
lienæ famæ obtretractrix superbia ferre non
potest. Aliud doceant quàm solent, ij in quo
sævit invidia, illico, tanquam novâ luce obor-
tâ, applaudetur illi opinioni quam abjecerint :
scio multos non eo animo sentire quæ senti-
unt, ipsamque doctrinam, sæpè licet in hoc
quoque decipiantur, ex merito suo, non ex
professorum statu damnare, aut amplecti.
Sed non omnes qui insano fremitu infesti
sunt, ea sinceritate peccant, & plurimis
exciderunt verba quibus acerbitas animi deter-
geretur.

Illud addam : non omnia prælia odium
facit, frequenter enim conflatur exercitus solius
gloriæ cupido, sed non diu sola inter dimi-
cantes digna censetur periculis emi, & vitæ
impendio. Post accepta utrimque vulnera,
surgit odium, & pulsa quæ prius ad arma vo-
caverat fama, rabies sola attenditur, & fun-
dendi sanguinis sæva voluptas. Sæpè fit et-
iam inter Theologos dissentientes, ut à gloria
incipiat disputatio; sed in conflictu quis ne-
get aliquando accendi animos, & ea concipe-
re odia quæ æterna sunt? Ideone ambitio mi-
nor, quia non de imperio, sed de scientiæ pal-
ma agitur, & in toga pugnat, & sævit?

Restat ut de jis aliquid dicamus qui ex oc-
casionem inquieti sunt, sed quia jam longius fer-
mo

mo progressus est, ad compendium verba conferam. Naves maximæ in medio pelago, velut immotæ videntur, & nisi urgeat dira tempestas, habent pondus suum pro anchoris; non sic minuta navigia, ad quemlibet enim undarum impetum deprimuntur aut saliunt, & modico vento scapha in periculum mittitur, quia deest illi, quæ triremes fundat, gravitas. Idem existima de facilioribus ingeniis. Ponderetarent, & ideo illis qua spirat ventus, aut inclinât unda, cursus est. Exigua saxa, & in aquam decedentes herbas torrens abripit, rupes manent. Miraris turbidiora ingenia levibus animis, nec malignis tamen, contulisse suum impetum? hæc necessitatis est, non iudicij. Quosdam invenias equos sarcinarios, qui ita nati sunt ut si gregatim incedendam est, nunquam priores gradum faciant, ad quodlibet iter, si ducem dederis, parati & faciles. Et illud inter homines videbis; plures namque inveniuntur, quos exemplum non natura inquietos facit, cæteri quiescant, ipsi quoque paci studebunt; da antesignanum, & prævios commilitones, sequentur ultrò, & etiam sævint, ne à furentibus exprobreter illis pax sua.

Satis meo iudicio de turbulentis hominibus; & sol ipse cadens monet nos jam multum temporis effluxisse ex quo in Apollonij ædes successimus. Multum salve, Apolloni, diu est quod patientiam tuam defatigamus, & jam ipse tu, data prior salute, incommodos nec advertentes amicos castigare debuisti. Ille solita comitate ad coenam invitatos cum retinere

tinere non possent, ast remotiores usque fores
comitatus, cum osculis dimisit.

GYNOMACHIA, SIVE
MULIERUM CUM
THEOLOGIS CON-
FLICTUS.

QUINTA DISSERTATIO.

AULA tumultuante, secesserat in vil-
lam suam amicus noster Artemius, spe-
cie quidem levandæ infirmitatis ex aëris mu-
tatione, revera ut otio frueretur? & pericu-
losæ negotiorum administrationi subtraheret
assuetum utilioribus curis animum. Neque
squalida, & fovendo apta mœrori solitudo
quam petierat, vir honestis voluptatibus æque
ac paci natus: ea quippe rerum amœnitate
conspicua erat, quæ captivo & exuli, post
abscissas spes, damnatamque fortunam, pla-
cere potuisset.

Ex modico colle, liber in porrectissimos
campos, serpentemque per diversos errores
fluvium, prospectus, domum commendabat,
inter vineta & frondosas ulmos non invidiosè
surgentem, verùm ex forma, nec vulga-
ri, nec superba, & ex munditie, quæ ubi-
que pari honore fulgebat, Senatore, & Phi-
losopho dignam. Præcipuis partibus, qua-
rum in interiori ædificio potior cura est, parca
manu cum auro, marmor additum; ut inter
artis delicias non periret modestiæ decus, so-
bri-

briæque & sibi imperantis fortunæ verecundia. Parietes ad corporum sanitatem, stramento nexili, à summo ad imum vestiti, aulæis additis, etiam venuste abscondebant suam rusticitatem; nec deterior reliqua supellex, cujus Domini esset, & quam sapienter culti, ipso rerum nitore testabatur.

In singulis fere cubiculis, pictorum fama illustrium Tabulæ plures, operosa manu elaboratæ: nulla tamen ex illis eam æquabat quæ in triclinio cernebatur, Trojanum excidium ita ob oculos ponens, ut ardere domos mox casuræ urbis putares: Creusam circumfusa flamma corripì, dum in fuga hæret & flagrantès gemmas deferere, non satis sustinet mulier in ipso vitæ discrimine ambitiosa. Priamum, Hecubam, virgines regias, ad cadentis regni conspectum, dolere simul & irasci, artifex manus fecerat; inter militem & flammam, pavere, fugere, in incerto sati attonitum vulgus: festinare Æneam, vix ab incendio vindicantem onus suum, patrem & deos. Neque sapiens ignis totam tabulam implebat. Ultimis præliis locum suum reliquerat pictor, ut quid posset militaris desperatio, & pereuntium extrema vis, suo penicillo exprimeret. Nihil in illa armorum confusione æque oculos morabatur, ac Diademate insignis, cum sua mulierum manu Penthesilea, effusis intergum crinibus, stricto ferro, & ad ignis nocturni splendorem micante, nudatis ad cubitum usque lacertis, ut multi subspumantis equi vestigiis, obscène premerentur.

Seceſſionis ſuæ comitem me voluerat, cum noſtro Marcellino Artemius : nec inviti, oblato otio, pacem habuimus cum libris, ut aliquot dierum interpoſita vacatione jucundior nobis eſſet futurus labor, ſtudioſumque repetita diligentia. In illis tamen remiſſionibus ſemper aliquid utile, & ad eruditionem ſpectans, ut inter gratiſſimos flores, optimi quoque fructus carperentur ad nutrimentum animorum.

Contigit aliquando, ut dies imbris fœdus, manere nos cogeret in triclinio : cumque ſatis multa, ex occasione turbidi cœli, de aëris paſſionibus, agitata utrumque fuiſſent : objecta tabula, ubi tot viri mulierum manu cadebant, ad artis primùm, quæ propè oculos falleret, admirationem, mox ad hiftoriam ſermonem deſlexit. Et certe, ait Artemius, benè eſt, quòd apud pictores tantum & poëtas fœminæ fortiores ſunt viris. Quis, putas humanarum rerum ſtatus eſſet, ſi vero robore prævalerent, quæ etiam ex hoc vanæ ſunt, quod in fabulis & in artificum tela militant ? Multò ante Virgilius quam iſte pictor hanc nobis injuriam fecit, ut in Amazone, infirmior ſexus viros ſterneret. Fortaſſis ne Livia Auguſti in Æneide deſideraret de ſexu ſuo encomium : & ne regnantis fœminæ ambitioni, omnino deeſſet poëſis, tot Imperatorem demerita verſibus, qui ab eo ampliſſimam mercedem obtinuerunt. Sed an exiſtimas militares unquam fœminas fuiſſe, quæ ita bellis ſtuderent, ut ad penſum eſſent ineptæ, & adeo viros aſpernarentur, ut vocatos ſemel in anno

extur

exturbarent finibus suis postquam matres effecissent? aliquas inveniri, quarum tanta sit continentia, ut virorum vultus ferre nequeant, facile concesserim: Sed in hanc animi corporis que castitatem consensisse tor mulieres, ut maritos toto ferè anno odissent, quis credat, nisi qui eminentissimam virtutem inter vulgares animi dotes, quæ totius regionis esse possint, retulerit, neque satis conceperit mente, quam arduum sit, in numerosa plebe de pudicitia consilium?

His dictis quid sentirem scire voluit Artemius: vocatamque uxorem blandè jussit accedere, illud enim jam tractari, quod à literatis, nihil læsa sexus modestia excipere mulier posset: tum ego. Sua cuique laus ex merito reddenda est, nec ideo inter fabulas numeranda fortitudo, quia in debiliore sexu enituit. Ubicumq; est virtus, virilis est; & sæpè in foeminis stupenda patravit, ut eo miraculo vanitatem illam maceraret, quâ nos viri existimamus, virtutem quidem, extra nos, gratiosam esse posse, at non generosam magnam audentem, neque dignam timeri.

Verè extiterunt Amazones, eo robore, ea pudicitia inclytæ quæ vix apud nos fidem invenit; quidquid enim magnum, prioribus sæculis à natura ostensum est, nisi & oculis nostris subjiciatur, ipsa sui narratione, suspicionem immeritam facit, difficilesque ad accipiendam veritatem animos, qui nisi solitis & communi lege fluentibus non credunt. Non apud Poëtas tantum, Pentefileam invenies; etiam in historiis pugnat & vincit. Phry-

Phryges cogit sperare, fundit Græcos, victoriam librat, & tandem Achillis telo pulcherimè cadit, ut scias bellatricem Reginam vinci nisi ab invicto non potuisse. Hæc prope Tanaim & Thermodoontem fluvios Thronum recepit ex materna successione: mox, ut fortior ætas bello aptam fecit, regendoque exercitui, ita foemineis legionibus, & prudentia militari potens, ut timeretur à regibus.

Neque in Asia tantum, mulieres sine viris imperaverunt, Aphrica quoque suas dominas habuit. Numquam foelicius regnata, quàm illorum dominatu, quas Lybias appellavere. Nullas nunc extare Amazones, quæ suam Regionem armis tueantur, virosque sic fastidiant, prorsus crediderim. quidquid dicant de fluvio, qui ad nostram usque ætatem illarum nomine est celebris.

Foemineæ Reipublicæ pulcherrimam imaginem in Gallia nostra vidi. Palatium ingens in sui sexus commendationem, extruxit nuper Princeps mulier, ea domus castitate ut nec viros in lapide admiserit; nullæ enim nisi mulierum statux vastissimam ædem exornant. Major pars ex Plutarchi fide ad memoriam gestorum suorum spectatores ita revocat, ut arbitrentur se legere quod intuentur in signis. Sacra tamen historia suas dedit, quæ inter profanas, religiosos oculos morantur sanctiori majestatem. Nec præterita virgo illa Aurelianensis, quæ victrix, à prostratis tandem Anglis capta, ab iisdem igni tradita est, ut in ea Gallix fatum & Triumphus arderet.

ret An non regionis Amazonum veluti figura est inclyta domus, ubi tot absque maritis sceminae conspiciuntur, & in qua sculptoris crimen fuisset viros fingere?

Hæc non sine risu Elpis audivit, sic vocabatur Artemij uxor, sed Marcellino asserente, nostro quoque sæculo mulieres inveniri quæ præliis gaudent, & ad arma fortissimos quosque provocant; Quæsit illa, unde earum genus, & quæ coeli pars generoso influxu femineis pectoribus virilem animum infere-ret?

Non dissitæ, inquit Marcellinus, regionis miracula hæc sunt, apud nos geruntur quæ referam. Iam Gallia Amazones suas habet, quæ ad tubam magis quam ad Cytharam moventur, & viris animosiores pericula quærunt, quibus suam famam commendent; & frequenter licet corruant mulieres istæ, præliis tamen atrocioribus mixtas videbis, vultu incenso, minacibus oculis ipsoque clamore terribiles, ut si fortiori manu pugna cadendum, hoc saltem dejectis infelicium armorum solatium sit, victoriæ pæanem præmaturis vocibus occupavisse. Sed quid? suspensos video animos vestros? Ænigma solvam. Mulieres Theologia cum nostris Theologis certant; imparia certè arma, verumtamen non rarò collata; ut jam doctores non pudeat, cum lapicidis & tonforibus congregari, quando cum sceminis intercedit de doctrinæ palma, disceptatio.

Permitte, Elpi, quid de tuo sexu sentiam, coram te dicere; non ad hoc vos mulieres natura formavit, ut sublimiora scientiarum secreta

creta; nosceretis. Altior Parnasso Theologiæ
summitas, & si in illam eniti vobis liceret, ali-
quis tamen Apollo sacro vertici præficeretur,
ne Musarum concentus ab harmonia cito de-
flesteret, quæ semper præcentore viro con-
stantior est; dociles, non doctrices Camœnas
Poëtæ fecere, inclytis licet parentibus natas,
Iove & Memoria, ut foemine sui modestiam
sexus, etiam ex fabulis discerent.

Vobis conceditur acus, lana, speculum, nec
non adscititij capilli, si vobis propria desit cæ-
saries, peplum, cothurnus, totus deniq; mun-
dus muliebris, qui formam auget aut turpitu-
dinem celat; iis utimini, & si vos ad majora
vocat animus, his addici non sustinens, illos
pervoluite libros quos capere queat mens fœ-
minea: versus legite, nam & fabulis scatent, &
ad cantum accedunt. Neque vobis historia pro-
hibetur, quæ fallendis horis aptissima est, &
jucundè veritatem menti infundit. Si placent
arma, etiam bellis miscemini, sed otiosæ &
præteritorum certaminum æquæ judices, sta-
tuite, quid quisque virorum illorum, qui mun-
do dum viverent, pacem inviderunt, de poste-
ritate meruerit. Parum est quòd historici sen-
tentiam vestram expectant? & eos habete li-
bros, qui ita de divinis sunt, ut meminerint
autores se plebi loqui; quæ cum multa scire
debeat, plura tamen fœliciter ignorare ita no-
tum est, ut si neges, experientia ipsa reclamet,
& quotidianum penè miserorum naufragi-
um, qui altiori doctrinæ, velut oceano, crediti,
cum enatare non possent, perierunt.

Erubescibat Elpis, se tamen non perstrin-

girata, probavit Marcellini de mulieribus iudicium, suaviter rogans, ut illas in gratiam matris leniori sermone prosequeretur, sine quibus nec vireffet.

Artemius qui literatrices foeminas sciret cervicofas esse, & viris suis graves, jam remissionem Marcellinum vetuit, contemplatione suę uxoris, ea tacere quę dicenda prorsus essent; & adhuc eo silente, Quid cunctaris, inquit, profutura nobis eloqui. Non ex iis mulieribus Elpis est quę virorum munera usurpant. Sine maritum breviter laudare uxorem suam; solidę pietati studet, ita in templo frequens, ut familię curam non deferat, quę in muliere non minima sapientię pars est. Audire scit & exequi placida mente quęcumque jubentur, & etiam, quod in plurimis frustra optaveris, tacere. Non ex impudicitia solum, foeminis perire frontem, sed etiam ex inepta librorum, qui sexum superant, evolutione, probę novit uxor mea; & ut scias, quantum ab iis distet, quę audacia sua non minus sibi quam litteris contumeliosę sunt, oblatos à pluribus libros ita non legit, ut etiam ab authorum nominibus abstinuerit. Ne igitur timeas, in eas invehi mulieres, quas gaudebit traduci Elpis, & de quibus numquam satis diceretur, quod fatuę sunt.

Securior ergo, ait Marcellinus, sermonem prosequar, & celeberrimi certaminis promam causas, arma, successus. Scire enim juvat quibus tubis otiosę primùm mulieres, à speculo ad arma accitę sint, quibus auxiliis pugnent, & quis tandem belli exitus maneat superbas & contumaces.

Quę

Quædam nostro sæculo, hæreses non dicam, opiniones eruperunt, turbandis ingeniiis aptissimæ, & ex eo solum placituræ, quod insolitæ sunt & acres; portentorum instar, quæ licet spectatores suos terrentia, non sine quadam oculorum voluptate conspiciuntur. Ea est enim natura hominis, ut consueti parvipendat, & laborantem potius solem miretur, quia non frequenter deficit, quam eundem vultu solito effundentem in terras splendorem suum.

Da infantem quem, servata naturæ lege, omnibus absolutum membris, prægnans mater effuderit, nemo accurret; da monstruosum & bicipitem, ad videndum quod nolis esse, fiet concursus; & soluta pecunia, si aliter fores non patent, emet unusquisque horrorem suum. Sic esse puta de istis opinionibus, quas nuper ortas, plurimi, quod certè mereris, tremuerunt simul & amplexati sunt; fidem enim illis adhibere, pavor est mentis, & miserrimæ gloriæ quædam species, quæ reluctantes animos ad id trahit quod formidant.

Minima tamen Galliarum pars, periculosis obscurisque sententiis dedit suffragium suum: Nam quid sentire deberet à verteris notæ doctoribus admonita plebs, ita fastidivit recentes, ut eos non parùm suspitione sua infamaverit. Accessit concionatorum zelus, audaxque pietas, quibus coercita multitudo, in iis mansit opinionibus quæ securiores multo aliis, etiam mentes tranquillat. Quid ad hoc, novorum dogmatum assertores? nihil tutius visum, quam mulieres subsidiarias ad-

vocare, ut quod argumentis illi non poterant, id loquacitate efficeret sexus numquam minustacens, quam cùm ea fari jubetur, quæ omnino non capit.

Quid miraris, Artemi, & quid tu, Elpi, frontem obducis? ista est. Spargendis in incauto vulgo de Religione opinionibus, mulieres aptiores sunt viris. Nam quis eas amabit lædere si ipsæ lædant? quis ex ignorantia reas Episcopo sistet? quis silere imperabit? vel tandem, confusas adiget ad suæ imbecillitatis confessionem? apud viros reverentia certe est sexus illius, cui debent quòd nati sunt, & ut sincerius loquar, viri penè omnes in eas proni, Philogynia laborant. Quænam ergo subtilior ars, quàm iis evulgandam opinionem tradere, quas ne viri offendant, prohibet in situs amor, & naturæ ipsius malignitas?

Muliebre ingenium vulpi simile est; non fortitudine pollet, sed industria, & ideo in quibusdam regnis, ubi viri summam rerum tenent, si qua apud exteras gentes est obeunda legatio, committitur fœminis quæ arte præstant; quæ natura duce fingere doctæ, negotiorum præstigiis utiliter adhibentur, & comoda, plerisque rebus, animi seu imbecillitate, seu versutia, repulsam patientius ferunt.

Ad disseminandas de Theologia terribiles sententias, solerter mulieres in Apostolos sunt mutatæ: quæ etsi præinscitia, variis linguis non loquantur, vernacula tamen unica id efficiunt, ut in totam Galliam sonus exeat, quo orbem repleri maximè optarent, qui se mitti à Deo arbitrantur, ut omnia invertant.

Inter

Inter Divi Pauli notissimos persecutores, inveniuntur & foeminæ Religiosæ quæ zelo altaris Domini, ferre non poterant Salvatoris Evangelium, adeo deceptæ ut crederent se Mosi inofficiosas, nisi Christum ipsum tollerent. Clamosum animal mulier, & suo tinnitu ita replens aëra, ut, quando vellet, tonantem Apostolum plures audire non possent: nec enim, sicuti ranæ, quæ ad imperium Cæsaris conticuisse dicuntur, sexus hic filet, cum se audiri jubet Deus; tumultum duplicat si prohibeas, ex vetito clamosior.

Simon Magus suam Helenam adjutricem erroris nonne habuit, quæ per domos leni susurru venenum auribus infundebat, quod ille publico sermone propinabat audacius? plures verò, non unam, secum ducere solitus erat Nicolaus quidam Antiochenus, id in sua secta optans, quod infama advertebat, ore multiplici, quodcumque sciri vult, spargente: & Psaphonis instar suos Psitacos caveâ emittens, qui repetitis vocibus edocti quid deberent garrere, ubique clamabant acceptum Deo virum, veritatis assertorem, Prophetam. Quid autem Marcion? prodromam mulierem habuit, quæ Romam venturum multò ante annunciaret, & ignoti adhuc hominis faceret desiderium; ea subtilitate ufa, qua & olim Heliogabalus, qui Romanos, præmissa imagine vultus sui, voluit ex pictoris commendatione, armare & mirari principem suum.

Montanus ditissimas fascinavit Priscam & Maximillam, quæ lingua simul & opibus juva

juvabant inepta de Spiritu Sancto dogmata. Arrius non prius orbem decepit quàm fœminam principem, cuius authoritas tormentis bellicis vehementior, ea vi pulsavit Ecclesiam Dei, quâ plurimi ex Catholicis ceciderunt.

Pete nunc, cur novæ opinionis seminatores, Persarum more, sine fœminis non pugnant; verborum præliis multum equidem ferviunt; nam odia facilimè miscent. Vox non citò illas destituit, sicuti viros, ipsisque fortitæ sunt cervicem duriores. Augent deinde mulieres sua præsentia numerum, qui in præliis maximum causæ momentum est, & fortitudinis aded speciem habet, ut antequam constet non multum posse, semper multum timeatur.

Eo consilio advocatæ sunt mulieres, quas ut facilis ad bellum buccinatores accenderent, iisdem inuascent, nisi succurreret pius sexus ac misericors, interituram brevi germanam illam Theologiam, quam sub veritatis imagine hostes oppugnant. Promovendo negotio non pauci ex viris per domos propè singulas missi, qui grandibus verbis, reluctantes primùm fœminas urgerent, ut relicto stamine, colo, cæterisque, quorum ad muliebres artes usus est, cito festinarent ad arma, & suo impetu retunderent scholam audacem, suis argumentis vincere aded solitam, ut ab ea iustè timendum, nisi solveretur proteruitate, numero, & præsertim clamoribus. Consensum elicit tandem disertorum, suspirantiumque hominum vox sæpè iterata. Mulieres

tes castrametata, componuntur ad certamen, aptant gladios; & nihil jam præter arma meditantur, inconsultis plerumque viris, se & caput suum clarissimo bello devovent. Nulla in delectu legionum, seu conditionis, seu ætatis habita ratio: quotquot voluere, militiæ nomen dederunt, non nobiles magis quam ignobiles; maritata, cum viduis, pulla veste, scholæ saniori funestos exitus minantibus; heræ, pedissequæ; adolescentulæ, anus: nec ex prudentia visum uno loco consistere militares turmas: effunduntur passim, per urbes per agros; dumque nobili prælio illustrior pars, vel in aulâ, vel in optimatum ædibus digladiatur; altera in officinis, sordidiori pugna, obscuros hostes aggreditur, aut in nundinis certat.

Quis autem non stupeat generosi sexus ingenium, solertiam; signa sua habent mulieres istæ non Aquilas, non Lilia, non Turres, sed alia quædam quibus secernuntur ab hostibus, & ubi opus est, unde libet convenientes, citissimè agglomerantur. Quæ autem signa? libri quedam recentiorum in sublimem elati, & supra cæteros auctores opinionum novitate conspicui, dispersas advocant, & in unum corpus cogunt. Neque minus quàm apud Romanos, templum exercitus vocatur, locus ille, ubi signa figuntur & fulgent, tanta est enim librorum istorum apud pugnaces foeminas reverentia, ut pro altaribus habeant.

Ex his etiam didicere aliud quam cætera loqui? ne ex sermouis consortio temerè turbis misceantur, cum quibus nulla pax interce-

dit. Igitur & illas constantissimè fugiunt, nisi de doctrina habenda sit disputatio, & spes detur victoriæ.

Sæpè etiam ab illis Theologi nostri ad pugnam compulsi sunt, & nescio qua animi dejectione, se viros obliti, ignobili bello sustinuerunt traduci famam suam. Memini me cum in Allobrogum Regione essem, Aquilam vidisse, quæ cum fame extimulata canem occidisset, odore prædæ accitos coruos, picas, milvos, avesque cæteras quæ cadaveribus pascuntur, ita despiciebat, ut vociferantes circa se bestias, & accedere metuentes, ipsa, placidè suâ victoriâ potiens, nec solùm aspiceret. Ecquid aliud hoc, quàm Theologorum exprobratio; qui tumultum muliebrem ira sua dignum existimantes, aliter ineptissimum murmur excipiunt quàm risu aut silentio?

Sedandis apibus, quæ inter se non minima aliquando odia exercent, facillimum remedium est.

Hi motus animorum atque hæc certamina tanta,

Pulveris exigui jactu compressa qui essent.

Hac arte turbantur bellicosæ, ponunt iras, & ad alveos suos redeunt. Numquid ipse armatur Apiarius, qui museas certare prohibet, mellificio certè nobis commodas, at non rixas, aut præliis? non semper mulieres incumbunt floribus, delicatæ: sæpè acrestumulantur, pugnant, sæviunt; Qua ratione Theologus mentem reddet furiosis? ita se gerat

gerat ut dum in eas sapienter invehitur, nemo illum existimet se miscuisse abjectissimo certamini. Quasi ludens turbet magis jam confusas, stridentes, aculeis non plus in aliorum perniciem instructas, quàm in suam, & imperio magis quàm disputatione, cogat ad illud opus redire cui natæ sunt. Non enim inutilia usibus humanis animalia, si mellita non armata, & ad familiæ bonum moventur.

Ex Aristotele accepimus, quosdam reperiri in extremis Indorum finibus lapides, quorum arcana vis illud efficit, ut quicumque illos aspexerit, illicò raptus & anhelans obmutescat, ex iisque casu inventis, Admirationis templum jubente Alexandro constructum fuisse, quod nemo nisi mutus & stupens spectare posset: Quotquot numen adoraturi facinum intrabant, ab ipso limine attoniti, elingues, non priùs sermonis usum recuperabant, quàm in silentij remedium, obductis palpebris, aut pallio caput amicti, domo illa excessissent. Nulla apud nos ejusmodi saxa, quibus objectis retundi possit, mulierum de Theologia disputantium importuna loquacitas; & in ipso certè admirationis delubro verbosæ existerent, si staret adhuc ædes illa, cujus intuitu, viri magis, ut existimo, quàm foeminae tacebant. Una ergo silentii spes, si semper loqui sinantur, quæ nunquam satis judicio suo; ipso enim verborum perpetuo cursu, lassabitur sexus ille qui ex ratione & reverentia dignioris tacere nequit. At non semper loqui permittes, si cum illo disputationem

ineas, quæ non minus silentio quàm verbis constat; ut ordine quodam justitiæ, & alterna veluti patientia, respondentis fiat auditor, ille ipse, cui aggrediendi concessa est facultas.

Ubi rupes concavæ & reddendæ voci idoneæ sunt, Echo provocata iterat sonos, & ultima verba victrix concipit, ne prior videatur conticuisse. Sapienter verò, hanc olim fuisse puellam Poëtæ finxerunt, quæ cum ardentem amaret, non redamata, morbo contabescens, ita in saxum conversæ est, ut tamen adhuc lacescita loqueretur; nec ante sileret, quondam tœmina, quam ille, qui ad colloquium verbosam invitasset. Vis ut sileat Echo, tu sile, & tacentem cito habebis: ubi sola est, non fatur, relinque illam sibi: Et ex hoc agnosce, quantus sit Theologo labor cum muliere disputare, quæ te disserente garriet non expectatura ordinem suum; & cum quæstioni finem, gravissima conclusione dedisse te speraveris, semper tamen instaurando certamini, inveniet linguax, quòddocenti respondeat.

Et supra foeminam te esse, in de conjicio, ò Elpi, quod hucusque cum posses sexus tui te patronam exhibere, siluisti. Laudo te, laudo te, minus enim illum quam ipsam veritatem amas, quæ etiam apud pictores virgo est, & foeminini generis apud Grammaticos, ut communione sexus, illa vobis non displiceret, quæ socius ore libero muliebres culpas perstringit, atque exagitat. Audivi aliquando, retulit illa, virum caput esse suæ uxoris; & hoc apud Apostolum inveniri, nuper quidam agebat Ecclesiastes:

astes : ne ergo mirere , me nihil loqui : caput meum Artemius filet , avidus sermonum tuorum auditor , neque fas est sub capite muto corpus esse vocale Artemius ad hæc non sibi temperans , & præ gaudio exiliens , assurgenti exori manum porrexit ; erm sibi semper virtutibus eximiis placuisse testatus , hodieque magis , in communi sexus sui causa , voluntario silentio.

Tum sedatâ lætitiâ , cæteris quæ à se expectari voluerat Marcellinus , auris data est. Quibus buccinis incitatae sint ad Martem mulieres , jam scitis inquit ; nunc de armis loquamur , quibus vel contactæ excipiunt hostium ictus ; vel formidolosæ adversarios suos insequantur & feriunt. Sed antequam sermo procedat , unum monebo , risum compescite , amici , nam fortassis occurret. Quantum scientia emineat supra cæteros doctores , S. Augustin. ignorat nemo , humanam mensuram propè excessit ingenium illud , sæpè ea vi de rebus divinis differens , quæ stuporem magis , quam dilucidam , ab eo conceptæ veritatis cognitionem legentibus relinquit. Si aliquis in Ecclesia Atlas est , Augustinus certè , qui maximarum quæstionum pondus , indefessis tulit humeris , & ea mentis altitudine fuit , quæ proxima cælo puriori luce fruitur.

In plurimis Quæstionibus quas iurgiorum ferax ætas celeberrimo doctore dissolvendas proposuit , Eminentissimus ille Genius , non servato gressuum humanorum modo , exultavit ut gigas ad currendam viam , & tanta spatia citus absolvit , ut ipse advertens cursum.

sum suum dixerit aliquando, Quid ad me si quis non intelligat; ex conscientia admonitio: acutissimi enim authoris tanta sæpè est subtilitas, ut jure habeatur à multis pro oraculo: nam & digna est quam omnes suspiciant, & adeò diversos intellectus parit, verbis illius utor, ut qui literati opinionibus non conveniunt, æquali audacia, Augustinum sibi vendicent.

Armis suis dum viveret ille, mira certamina edidit, usum enim illorum noverat; & in quos hostes potissimum valerent probe sciens, tanta prudentia iis tegebatur, tanta iisdem hostes urgebat, ut nec in se locum vulneri daret, nec frustratis umquam ictibus feriret Christianæ veritatis inimicos. Illo post multiplices lauros sublato, nobis tanquam hæredibus arma cesserunt? & his foeliciter, eruditi inter nos viri pugnant, qui altitudine licet sua, sublimem Augustinum minimè æquent, non omnino tamen dispari mole supra cæteros eminentes dignissimo oneri succedunt, & ubi opus est, bellant.

Quis risum teneat, si cogitet nostræ tempestatis mulieres, Augustini spoliis indutas, ad pugnam procedere? non iis fortiores evadunt fœminæ, sed incessu graviores, & pondere ipso, adeò debilitatæ, ut inter sudorem anhelantiumque suspiria, ossa crepent, sub Augustini ingentibus armis certare volentium. Pygmæos equidem mihi videre videor, dormiente Hercule, clavam viri fortis, vano conatu, non plus loco moventes, quàm si alta quædam pinus illa fuisset, aut affixa solo rupes.

pes. Quid tibi cum hasta Augustini, mulier? abjectam trahis, non gestas; quid tibi cum ense, cujus capulum pusillæ manus, molles articuli vix sine pellis attritu tangent, & ambire prorsus nequeunt? Augustini cassis totum caput tuum cum humeris absorbet, dimicantem celat, solaque incedere arma, quisquis te videt, credit, cum ad pugnam festinas.

Verè, sine charitate Theologi qui talibus vos subsidiis auctas perire voluerunt. Levis armatura multo vobis convenientior, qualis apud Poëtam, Deæ amorum, quæ erranti Æneæ, viam concinnavit.

Virginis os habitumque gerens & virginis arma. Ponderosiora ne sumite, quam quæ puer Cupido gestare consuevit: tenero exercitui, arcus & sagitta suffecerint; sed plurimis pharetræ usum vetula ætas ademit. O vos dementes, si fortioribus præliis miscemini, postquam rugosas & contemptas, exarmavit senectus. Ad hoc ergo Augustini arma sumuntur, quia jam non conceditur levioribus uti: & in illas turmas rejectæ estis, quas emeritas jure dixerimus, cum prementibus annis gravescant, & neminem, imbecilles, ferire possint?

Festivam insultationem geminavit ipse Artemius. Ludentem, inquit, cum sua Roxana Alexandrum Apelles pinxit, & ne tunc quoque otiosa essent principis arma, cincinnatos Cupidines iis indutos tam xenustè exhibuit, ut qui conspiceret tabulam vix à risu temperaret; grandes ocreas bini intraverant, & plures in lorica, velut in propugnaculo, assilientes ceteros in ea admitti, ita prohibere videbantur,

bantur, ut speciem obsessæ urbis referrent? Augustiniana arma ampliora multò sunt iis quibus Alexander induebatur; non implentur nisi vastis ingeniis: tota locet mulierum cohors in ea intromittatur, recipiendis aliis semper dabitur locus, & vacuum restabit. Sed placet à te audire, ô Marcelline, quod pollicitus es, quis ridicularum legionum successus, quibus victoriis insignes illæ fuerint? Idem fecere, inquit ille, quod olim Sybariticus exercitus. Eagens adeò deliciis fracta, ut nec equos generolos apud se pateretur; bello enim natos ita ad musicæ concentum moveri docebant, ut si aliquando prælium urgeret, non in hostes furiosi irruerent, sed tibiarum suarum memores, saltarent bellissimè. Non foelicior novarum Amazonum acies; pugnaverunt illæ quidem, etiam in eruditos, ut ajunt, sed eo vestigiorum tenore quo moventur ad fides; adeò concinnè, blaudulè, ut numquam sylvæ venustiùs, cùm relicto patrio solo trahentem Orpheum sequerentur. Non illæ itaque metum incusserunt hostibus suis, verùm jucunda quâdam miseratione, eos omnes affecere in quos pugnatum est, ut dubium sit, plus misericordiæ quàm risus, cùm ferox voluit videri, sexus ille excitavit.

Prima, ut fertur, Clælia maritum suum bonæ indolis hominem docuit, quid de Religionem sentire deberet, quid loqui; ille parere solitus, ne tunc quidem ostendit se virum; indignantique amico quoddam à muliere oraculum peteret, respondit, certiora à foeminis olim.

olim reddita; Socratem, Diotimam audivisse nullâ virilis Philosophiæ verecundiâ; & Sybillas, recepto Deo, habitas ipsis sacerdotibus doctiores. Pauci istius exemplo uxoribus suis se in disciplinam tradidere: plures quod tumultum garrientium ferre non possent, silentium imperaverunt. Mitiores aliqui audaciam illam perditæ mentis morbum esse existimantes, consulere medicos, qui omnes purgandum cerebrum censuerunt, ab iisque omnino libris abstinendum qui furiosas effecissent.

Apud Romanos sæviente olim pestilentia, ut facilius cadavera virorum, cum iis iusta persolvebant, flamma corripere, excelsis functorum aggeribus aliquot etiam mulierum corpora miscere mos erat, quod pingua magis & nutriendis ignibus aptiora, nec nisi lentissimè absque fœminis, sexus alter cremaretur. Aliquos qui cum novæ opinionis mulierculis familiares sermones conferre assueverunt, illo igne ustos non negaverim; muliebris enim flamma, rapida, acris, & in viros quosque frigidiores, ni recedant, citò transfiliens; sed de istis ignobilis prorsus vitioria, qui jam noxio amore flagrant, ne gelidi apparerent, novo incendio ardere voluerunt.

Finierat ille, cum ego hæc: Iste sæculi Genius est, ô Marcelline, ut jam ex sermone mulieres à viris non dignoscantur. Nam Theologicas veritates tractare gestiunt, citant Patres, viris suis, ancillis suis, ut tu sapienter dixisti. Verum quidem, ait Marcellinus, citant,

tant, sed ita improbè, ut sexus ambiguitatem tollant omninò; nam nec ad rem, nec sine Patrum injuria, quorum sensa non capiunt; quidquid attrectant sive Bibliorum, sive veterum authorum, qui de rebus sacris eruditissimè scripsere, inficiunt aut dilacerant inscitia sua, ut semper, cum doctrina exultare volunt videri, sint mulieres.

V I R O R U M
FORTIUM NOVA
SPECIES, QUIBUS
PROVIRTUTE
IMPIETAS.

SEXTA DISSERTATIO.

CLINIAS à Leontio acceperat, libris mihi omnino interdictum, ut somnus qui pertinaci lectione, & intemperanti pervigilio exulaverat, remissionibus, & inertiquadam laborum poenitentia revocaretur avelli à libris, cum in illos charitas est, crucem sciebant, & acerbius morbo quem levare eâ abstinentiâ velis, remedium. Ideo miserebantur, interdumque dicebant, abstinentissimæ vitæ mihi authores esse Medicos, qui avido literarum animo omnia penè alimenta prohibuissent. Et ne inutilis mihi esset eorum humanitas, placuit honestissimis viris me invisere, ut mutuis colloquiis leniretur dolor

dolor ille animi, & otii verecundia; assueto enim laboribus ingenio, laxamentum, jubentibus licet Medicis, turpe videtur si nimium, nec facile apud operosos excusatur necessaria vacatio.

Accidit, ut cum ipsi fores pulsarent, eadem viâ transfiret Isacius, Clinia notus, non mihi aut Leontio, sed ex amicorum relatione, mei videndi cupidus, & de quo etiam vicissim multa audiveram, quæ mutuae consuetudinis desiderium fecerant. Ergo non multum rogatus, cum cæteris intravit, urbanè excusans quòd auctore & duce Clinia, tenasset suâ audaciâ patientiam meam. Non multa certè est, inquit, Isaci, nam ad Medicorum imperium penè deficit: verum non tu inter remedia illa numerandus es, quæ cum crudeliter prosint, iure timentur; dulcius amicorum doloribus mederis, & mihi foelicitatis maxima erit accessio, si me quoque inter cæteros admittes.

Infirmo jucundum de eâ qua affligatur in valetudine alios loqui, illam enim non contemni inde agnoscit, quòd cæteris curæ est, & digna videtur de qua amici doleant. Clinias mensam sine libris advertens, refertamque varii coloris liquoribus; Hæc sunt, (inquit) Firmiane librorum antidota? non ea facilitate istas potiones hauries, qua venena sumpisti. Quàm miserabile supplicia sumi, non de sceleribus, sed de studiis, ipsamque, post nobilissimos labores, vapulare diligentiam!

Quodlibet peccatum habet pedissequam poenam suam (hoc ab Augustino didici) & justum

justum quidem, ut reus admissio in DEUM crimine, vel mœrore ingemiscat; vel cœcitate non doleat. Pœna duplex, nec timeri æque digna, illa enim multo atrocior, quæ non sentitur, nec lacrymas mover. Hoc providentiæ divinæ sanctissimus ordo postulat, ut singulis sceleribus sit veluti tortor præsentaneus, aut nox animæ, aut dolor. Sed in Hippocratem peccasse, quid tam magnum est, ut puniri statim mereatur tristissimæ artis contemptus, & in evolvendis libris non sobrius labor? jam omnes tibi prohibentur, quasi Sybillæ essent, & Senatus edicto prohiberere, scrutari ex eis Imperii, aut Principum fata.

Ad hæc ego, Amico indulges, Clinia, in Hippocratem simul, & ipsam naturam peccasse me non diffiteor; ea jam infirma est in singulis hominibus, neque nimio labore sollicitanda; & hoc advertere debui, ne in ejus offensam extenderem voluptatem studiorum. Corpora olim robustiora, longiorem operam menti præstabant, & ideò fortè doctiores evaserunt, qui prioribus sæculis scientias coluere, quàm qui postremo ævo nati, acceperunt ultima corporum coelestium veluti dona, & fatiscientis naturæ reliquias.

Credis ergo, ait Clinias, ô Firmiane, à corporum statu derivari vim illam aut tarditatem mentis, quæ nos ad literas vocat, aut amover à studiis? & ideò fortiora fuisse avorum nostrorum ingenia, quia validior caro, officiorum patientior erat, & ad ingentes conatus sufficiebat? sed non quilibet tecum senserit. Etenim Aristoteles ipse, quem naturæ

Genium

Gen
tiu
cept
lege
pene
am
passu
lubr
lisop
vi,
state
D
nim
aded
talib
patiu
tis,
N
parte
um
ut n
regra
dispe
pleru
est c
tia,
Th
quis
forti
ex q
citur
mnib
quen
ciat a

Genium vocant, debilis, parvus, &, ut secretius lateret magnitudo illa animi, quæ præcepta vivendi privatis hominibus, imperiis leges dedit, etiam gibbosus & balbutiens. Stupendum planè quod legi; nempe Academiam, (locus erat umbrosus ab Athenis mille passus distans) Platoni habitatam, quia insalubris non parum conferebat ad studium Philosophiæ, quæ robustos artus fastidit, nec nisi vi, & proluxâ patientiâ, in vegetâ carne potestatem suam exercet.

Divinorum contemplatio ultimus est animæ nisus, illi tamen corporea imbecillitas adedò consentit, ut nunquam fortius se à mortalibus sancti eximant, quàm cum deliquium patiuntur, solaque illis restat sub imagine mortis, debilis & anhelans respiratio.

Nullus penè homo qui non aliquâ sui parte laboret; aut corpus titubat aut ingenium; quæcumque dat natura, latè spargit; ut non in singulos ea omnia cadant, quæ integram felicitatem constituunt; sed in illâ dispersitæ paupertatis necessitate, maxima plerumque est consolatio, iis quibus negatum est corporis robur, ingenio valere & prudentia, scientiis frui.

Theocritum novisti saltem ex nomine, quis illo imbecillior, si corpus spectas? quis fortior, si animum? jam multum tempus est, ex quo podagrâ laborat, & lentâ febre conficitur; in eo tamen statu admirationi est omnibus; nam statim acquievit dolor, qui loquendi potestatem non fecerat, mira pronunciat æger homo, & languidus, uticias in jacente

cente corpore erigi sapientiam, non sterni. Pari majestate Augustus Cæsar cum morbo detinebatur, & negotia urgebant, jura dabat ex lectulo. Unus mihi dolor, Theocritum non aliter nosse quàm ex egregiæ fortitudinis fama, & stupore eorum qui ab oraculo isto ad nos redeunt.

Ita Clinias, cui ego jam alia animo volvens quàm ea à quibus sermo inceperat; Non optimam causam, optimè agis Clinia: sed quæcumque protulisti liceat tibi credere: illud certè haud præteribo, pessimo exemplo stabiliri non posse tuam doctrinam. Theocritum dicis virum strenuum: Deus bone! si hoc titulo justè insignitur, & vos, Poëtæ veteres, justi fuistis, qui Acherontis & noctis filias, stygias canes, appellastis Eumenides, id est benevolas, cum aliter gratiosæ non sint, quam tædis & serpentibus.

Vir iste ex illis est, qui pietati bellum indixere, nec aliam habent sapientiam, quam quæ mentes infatuat. Ignoras forsitan, Clinia, sectam hodie inveniri, præ professâ impietate Biblia sacra pro fabulis habet, neque tantum secretò abiicit, sed publicè deridet, ejurat Evangelium?

Ad hæc cum stuperet Clinias, diceretque, quòd si leges silent in tanta numinis injuria, neque in sceleratos armatur potestas, non videre se, cur potius Iudæi regno pellantur quàm istud hominum genus, quod eadem audacia Christum tollit & Moysen. Ne mireris, inquit, Clinia, hæc magistratuum nostrorum patientia, ut numquam exardescant

nisi

nisi cum Rex aut publica quies lēditur. Pestem istam non probant, absit, vellent certe extinguī, sed expectant, donec ipsa sponte deficiat; ut nemo de clementia illorum dubitet, cum viderit securam sub testium, & persæpè, sub iudicum oculis impietatem: non magistratibus curæ est, quàm bonis Principes nostri; sed quàm subditis regnent.

Ut autem scias, Clinia, me non immeritò de impietate illa queri, Leontium interroga, Theocritum novit; si virum retegat, non sine maxima vultus tui mutatione, quæ narrabit percipies. Tum Leontius non expectata Clinie percontatione: Libenter, ait, repetam, quæ certissima esse scio & doleo: licet enim ad audacissimæ impietatis memoriam renovetur indignatio quædam & mœstitia animi, juvat tamen venena proderè, ne incautis noceant.

Theocritus iste eximius habetur à plurimis multumque ad famam quod literis creditur instructissimus; si qua tamen mihi fides est, infœlices eas habuit, & parcissimas; multum equidem loquitur imperitorum more, neque deest in verba effuso, beata illa garrulitas, quæ vacua licet rebus, aures tamen delinit jucunda fluentique inanitate. Memoria illi non omninò infelix; si quæ nesciat, multa autem nescit, an alia divertendi quorum peritior videri potest, tanta hominis ars, ut etiam ii, qui propius virum novere, & declinandis insidiis sunt intentiores, vix à quæstionibus quas fugitat ille, sentiant se avelli.

Cujusdam Charondæ libro mirificè affixus

xus est, nec minori diligentia pervolvit Navinum, cæterosque authores, qui non denuntiato odio, sed improbo Marte, & insidiis Christianam Religionem adoriuntur. Horum lectione, primum frigidissimus effectus est ad res fidei; non multò post, Christianus nutans, nec obscurè ambiguus, ita ut quid profiteretur nemo sciret; nec ipse quoque. Tandem quod inchoaverant libri, absolvit perditissimorum hominum convictus, & inter vina liberior impietas. Quid jam sentiat, quid etiam frequentissimè loquatur, referam.

Omnes omnino Religiones ex opinione esse indubiè putat, & Principum industria in subsidium legum inductas, ut mortales, quibus præcepta ad noxia imperus, si, aut ratione ipsa, aut reorum certissimis poenis, ad rectam vivendi normam cogi non possent, saltem Numinis timore coercerentur.

Et illud constantissimè tenet; nullam actionem altera honestiorem esse, nisi ex delirio opinionis, quæ in variis gentibus diversissima est, & cameleonte instabilior, quod in una regione damnat, in cæteris absolvit. Pudorem qui ad turpia non erubescit modò, sed & pavet sapientissimè, vano timore concuti, nihil enim turpe, nisi quod scædum eadem censuit opinio, à qua & castitas suum pretium accepit, ex difficultate magis, quàm ex merito suo commendata; ita quippe hominum ingeniiis facilia quælibet despicientibus, ut illud tantum mirentur, & divinum putent, quod arduum.

Quid impudentius? quid impurius?
quàm

quàm quod audiente me stolidissimus vir ne-
per effugit? emittendi cujuslibet humoris æ-
qualem facultatem à natura esse concessam,
nullumque sanctius retineri, quàm si homo
tristitia gravis, ipsa tamen obstinatio, à lacry-
mis abstineret.

Illud quoque frequenter commemorat,
fidem Christianam, non iaculam à Deo men-
tibus fidelium, sed à parentibus merè tradita-
tam, & beneficio loci, in quo receptum est Ev-
angelium, illam doctrinam ad nos pervenisse,
quam cæteris sanctiorem æstimamus.

Conjugij vinculum durius esse quam quod
sapiens ferre possit aut debeat, nec nisi
contractu civili constare servitutem illam qua
coacta cupiditas, veluti in dolio vinum effe-
vens, tumultuatur & latius quærit effundi.
Hæc inter plurima ejusdem notæ à suo Cha-
ronda accepit, qui sub sapientis nomine insa-
niens, meruit aliquando eos habere censores,
quos Rex non doctrinæ, sed negotiorum ar-
bitros creat.

Veteratorem magistrum superavit disci-
pulus Theocritus, sensim ad illam impieta-
tem adductus, ut opinetur, extra mortalem
hanc vitam nihil omnino sperandum aut me-
tuendum esse; animas enim hominum, non
minus quam brutorum interire, neque trans-
ferri, ut docet fides, sed finiri: quia licet mul-
tò subtilior sit anima humana cæteris ratione
carentibus atque nobilior, materialis tamen
existimanda est, sive illam dicas flammam te-
nuem, ut ex calore; simillimum aëri spiri-
tum, ut ex flatu potest conjici, aut denique,

elementorum concordiam, quæ tamdiu durat, quamdiu componendæ huic harmoniæ student, remissis ad mutuam pacem qualitibus, illumque ordinem servant cujus effectus vita est.

Quid plura? Religionem autumat utilissimam generi humano fabulam, quæ continendæ plebi inventa, hoc solum à sapiente obtrinet, ut facietenus patiaturs se Christianum haberi, de cætero liber, & ea quæ populus stultissimè facit, sapienter ipse facturus, tanquam legibus iussu, non tanquam Deo grata.

Verè stultissimum virum nobis exhibes, inquit Clinias, jam apud me totam famam ammisit; illene Theocritus qui omnium ore celebratur ut fortis, qui tot præconiorum materies? ille retulit Leontius; sed quia jubente Firmiano viri effigiem delineavi, nec alii restant colores, quibus expressior fiat teterrimi monstri figura, silentium faciam, contentus amplissimæ disputationis campum eâ narratione, prudentioribus & doctioribus aperuisse.

Ifacius eâ usus reverentiâ quæ recentem amicitiam decebat, & in primo quoque congressu adhibenda est, multa cogitans nihil tamen dicebat, expectabatque donec rogaretur ea loqui, quæ in rem suggereret multiplex ejus eruditio, & eloquii facilitas. Non solidis tantum, sed speciosis quoque literis studuerat, multum averfatus pulverulentam illam Philosophiam, quam ex ruditate & sordibus plures æstimant. Quid de fortitudine animi sen-

tiret

tiret
eo acc
an no

Leo
mus
tem l
ris qu
bant
am,
facius

For
qui a
bus n
vent
bus f
rum
statin
est,
gnam
quili
desce
usurp
non
pulsa
classi
in se
aliqu
mun
temp
trepi
vanâ
pend
præf
æstin

tiret homo eruditus, audire cupiebam, ut ab eo acceptis regulis, deinde una quæreremus, an novis fortibus illæ possent aptari.

Leontius eadem animo versabat; & primus cum urbanam illam Isacii raciturnitatem laudando accusasset, quasi noxiam cæteris qui ab eo aliqua discere summopere optabant; in id argumentum rogavit sententiam, nec difficulter elicit, sic enim mox I. facius.

Fortis, ut opinor, ille existimandus est qui adversis non frangitur, neque voluptatibus mollescit, rupi similis, quam nec frequens ventorum rabies, nec fremens unda, è sedibus suis transfert; quicquid enim contra virum fortem sæviet, frustrato impetu hebescet statim, & victorem suum mirabitur: fortis est, qui cum pari, non cum imbecilliore pugnam init, & quia sibi par, plus quam alteri, quilibet homo, ille inæquissimum certamen descendit, maximamque fortitudinis laudem usurpat, qui se ipsum vincit strenuus hostis, non ad iram ferox, sed ad rationis imperium, pulsataque virtutis incitamentum: hoc classico ad prælium ex pace vocatus, toties in seipsum armatur, quoties ex passionibus aliqua, ordinem turbat & insurgit in animum. Fortem dixero, qui amor non obtemperat, libertatis suæ vindex: qui, ubi trepidant omnes, supra timorem est; nec vanâ spe fertur in ea, quorum expectatio pendentem animum discruciat, omnemque præsentibus bonis gustum adimit futurorum æstimatione, quæ & in incerto jacent, & an-

loris faceffunt, quàm poffeffa polint dare folatij.

Abfit igitur, inquo, Ifaci, ut fortes exiftimemus eos, in quibus illa vis animi adeo flaccelfit, ut ad vitiorum imperium ne quidem reclamans ferviat. Convitio, fibilis, explodenda eft ifta fortitudo, cui nihil prorfus reliqueris, fi nomen detrahas & infaniam.

Cùm audis fortes animos, hodie vigere in Galliis, an non continuò in mentem veniunt Philofophi acres, ftrenui, ex eorum fcholz, in quos nullum voluptatis fortunæve imperium? certè titulus hic Stoicum fonat, magnum aliquid expecto, dignumque quod fufpiciant cæteri mortales, queis tanquam abjectioribus fe non exhibuit, confcia dignitatis fuæ, grandis hæc & vehemens Philofophia. Ridiculi mures, ut ajunt, montium parturientium fœtus, & tanti nominis germana fignificatio, malè fana mens obftinata impietas. Quis credat fortes illos, notæ imbecillitatis homines effe, & magnâ ex parte, venuftulos, cincinnatos, propè mulieres, quibus obftetricem jure dederis, fi parituros ex alvo & ex vefte conftaret?

Sex folum fuiffe in Graciâ fapientes veteri narrat hiftoria: feptimum, Periandrum, non præborem fuffragiis, non Apollinis voce, fagro numero adfcriptum, illud imperio effeciffe, Princeps enim erat, ut fapiens diceretur, fparfis de virtute fententiis, quas juffa plebs tanquam ab oraculo fufciperet. Hanc à timidis hominibus contumeliam paffa eft fapientia ut tyrannum, qui etiam in liberrimas mentes erat

erat violentus, declararent sapientem: non æquiori titulo fortes dicuntur viri isti, qui voluptatibus diffuunt, qui inter fœminarum greges, ad arbitrium insolentissimi sexus ridet, suspirant, mirantur, spadonibus eviratiores; nec aliud quo fortitudinis fidem faciant miseri habent; præter illam duritatem mentis, quâ impii sunt in Deum, & hominibus invisi.

Gloriosè Sicilia Ttanes suos jactat, neque enim quod de illis narratur, falsum omnino est. Tulit ea terra Gigantes immensæ proceritatis; hodièque de corporum mole dubitantibus, reliquias immanes monstrat hæc ætas, ut non sola fama aut Poëtarum commentis, sed & incolarum fortitudine terribilem olim fuisse insulam, demirans posteritas agnoscat. Gallia nostra longe aliter virorum fortium regio est; ab his enim non illi gloria sed probrum; neque turpius infamari potest terra infelix, ubi tot portenta edita sunt, quàm si probet se illa genuisse.

Hæc ego quidem: sed ferè patronum habuit mendax fortitudo. Dulcidium, qui ultimus advenerat, virum facilem & gratiæ obnoxium, quoties eo teste, vel judice causarum agebatur; sic enim ille ad benigniora propendens.

Paucos invenias, qui hoc fortitudinis caractere insignes sint, cujus meminit Isacius: & cerrè multo facilius est describere virum fortem, quàm ostendere. Rarum opus, nec unionibus frequentius, quos in amplissimo

mari insolenter creat natura, in quotidianis operibus negligentior, nec ad ambitionem dives. Meo ramen iudicio, sufficiet ô Firmiane, ut quis inter viros fortes recenseatur, si ex ratione sit ad aliqua eorum intrepidus, ad quæ non fortia nutant, cadunt, ac vulgaris quæque constantia labefactatur. Et homines isti forsitan, quos pro imbecillis habemus, non adeo molles sunt, ut aliquid in illis non deprehendatur, quod robustæ virtuti decorum sit, & sapienti conveniens. Credibile ne est, fortes illos qui velut heroës, thure sibi supplicari desiderant, nihil habere omninò fortitudinis illius, cujus nomen cum tanto supercilio suum fecere?

Interposito silentio morula fuit, quasi ego cæterique aliquid quæreremus in miserrorum patrocinium; moxque Isacius capitis motu inutilem laborem confessus. Quid frustra fortitudinis notas in perditissimis viris investigamus, inquit, totum quod in illis videtur, mollities est, & abiectio animi.

Aliquos in aula vidistis ex istorum fortium nova speciè? quid non timent, quid non sperant? certè in transtris foeliciorem vitam agunt, ex scelere non ex liberate remiges, quàm isti quos spontaneæ servituti addictos, damnat spes improba opum, dissentosque vanis cogitationibus cruciat ambitio ventosa; non suis tantum malis, verum & aliena felicitate premuntur, quicquid alteri concessum est principis benevolentia, sibi ablatum existimantes, nunquam sine dolore, quia nunquam absque zelotypia.

Quid

Quid dicam de insanis amoribus ? vincī se quotidie fatentur miserrimi amatores, nec sibi ad conspectum formæ quæ oculis placuerit, satis superesse virum, ut seipsos à servitute eximant, quam gratissimam inducit oblata pulchritudo. Ab vultu, ab oculis, quos depereunt, crudeliter pendentes inter spem desperationemque medios videbis, toties mutata facie, quoties vel arriserit propitia questibus mulier, vel aversa, severam se præbuerit. Si tamen aliquis ex istis, quorum nota est imbecillitas, religionem contemnat, nec ad divina prorsus moveatur, in hoc enim apud illos summa virtutis, si se perditum velit, ne aliquid ex voluptatibus pereat; si vitiorum, quæ aut profunt, aut placent sectator constans est; Deique monentis, aut etiam minantis, audax contemptor, protinus fortis existimatur ab æqualibus suis, dignusque qui inter viros illustres locum habeat, quia nulla ei cum plebe communis opinio, cæterisque altior, quasi supernatans, infra se videt, quodcumque alii supra caput suum mirantur.

Quanta autem sit animi imbecillitas, nihil eorum credere quæ fides proponit, evidentissimè apparet cuilibet propius inspicienti. Illene fortis animus qui adeo carni mancipatus est, ut nihil credat, nisi quod retulerint sensus, ita falsitati obnoxii, ut videre te sæpissimè tibi persuadeas, quod omnino non vides, & audire quod non audis? supra sensus ferri, ut ad veritatem, quæ illis altior, accessus fiat, maxima est fortitudo; sed

& certe præclarior, si supra rationem ipsam adurgas, ubi illa irrito labore ad confessionem sui adducta, & in ipso conatu deficiens, quid assequi non possis ejus viribus, fatetur tibi.

Quis fortior eo qui ad arbitrium suum flectitur, quique se jubet parere Deo jubenti, ut sui ipsius sit etiam aliquo modo lex, & invita licet natura, fidei suæ, post Deum, assertor, ac minister pietatis?

Imbecilli quidem animi est, citò credere, & ad fabulas aniles moveri; sed quis fortem audeat dicere eum, qui tot sæculorum testimoniis; tot oraculis Patrum; tot in fidei reverentiam, perpetratis mirabilibus, sedurum præbet; unamque stupenti mundo, converloque per Evangelium, objicit, qua sola potens est suspiciosus ad omnia animus, nec ideo capax veri, dissidentiam.

O quos fortes habemus! tales in abjectissimo vulgo reperias, qui non legum, non famæ reverentia, non suppliciorum timore retenti, naturæ lascivientis, aut etiam ferocientis, impetu ita rapiuntur, ut nihil ab adulterio, nihil à cædibus retrahat, si illorum est potestas. Fortes tamen non illos dixeris, quia non timent, quia quod sceleratè voluerant, id sceleratius effecere, sed ad rationem stupidos, furentesque, quibus non alia vis est, quam ea qua domantur ipsi, & in perniciem suam valent.

Non fortitudo animi impios facit, sed vitæ disfluentis libertas; quæ quid expectare à Deo vindice debeat, fide admonita, monito-
rem

rem suum exturbare totis viribus nititur, ut nullo obstante sit ad delicias rapidior cursus, nec anima ad conceptos alterius vitæ pavores ferè semper moderatior, patiatur diutius importunam pietatem.

Non argumentis adducuntur impii ut non credant, sed sensibus, quos religione fortiores facit tandem stupiditas mentis & parendi consuetudo. Dulce est perditis cogitare nullum post hanc vitam esse tribunal, cujus timenda severitas. Vidi sæviente tempestate hominem quemdam qui acriter oculos clauderat, ne fluctuum minas intueretur, idem de auribus sine dubio facturus, ut sibi inter tot audientes, irati maris fragor obtunderetur, si tam facile spontanea surditas quàm cæcitas comparari potuisset. Pone perituram navim qua vehemur omnes, ille ne minus, quàm cæteri, naufragus, qui parcenstimori, naufragium suum aspicere noluerat? idem & de impiis istis credite, non ideo illorum fors melior, quia inferos non vident, & cum cæcitate sua pereunt.

Iam non paucos invenies, inquit, Isaci, qui ea arte sibi quamdam securitatis imaginem fecere, & in Theocriti opinionem non obscure concedentes, animam humanam credunt esse corpoream. Hoc inter plurima illorum dogmata præcipuum est audaciæ fundamentum, qua fortitudinis famam se consequi arbitrantur. Deum enim authorem naturæ non omnino abnuunt, ne veluti bruta quædam animalia existimentur mundum hunc incolere, cujus tanta est in probando

Deo efficacia, ut vel ipsa Barbararum gentium feritas, non sine Religione sub speluncis & frondibus, ducat ætatem.

Cum divini verbi opera sint ea omnia quæ sensu percipimus, æquum certè fuit ut verbi istius non obscuram omnino significationem præferrent & innato clamore originem suam testantia, ad authorem Deum respicere aberrantes mortalium mentes cogerent, à quo quidquid est, varia licet sit rerum creaturarum eloquentia, scientiam habet vocis.

Solem intueri & Deum ignorare, qui splendidissimæ facis perpetuus rector, nusquam interruptâ successionem, die tenebras claudit, tenebris diem, impossibile est. Lux enim illa, immobilem Deum stupenti mundo circumferens, ubique terrarum latere non sinit supremum numen: doctisque adeo radiis mentium caliginem absterget, ut Philosophorum velut Apostoli quidam dici non immerito possint, quibus olim usi præceptoribus, Socrates, Plato, cæterique sapientes, ea cognoverunt de Deo quæ tum parè, & quasi Catechumeno adhuc orbi exhibebantur in præludium Evangelii.

Expedi certè nostræ tempestatis fortibus viris, Deum non omnino negare ne à Philosophis secernantur, quorum nomen tanto opere ardent, ut quicquid stultum mente conceperint, quicquid religioni injuriam nondubitent appellare Philosophiam. Hoc ergo fatentur, Deum esse; sed culparum in altera vita vindicem non credunt, cum nec vitam alteram norint & se brutis simillimos existiment, quibus

quibus soluto corpore pereunt vniversa.

Absurdum Philosophorum genus. Si animæ humanæ intereunt, audacter dicam. DEUS non est; nam si est, cur necessariò, & ex naturâ suâ iustus, nec præmia habet nec supplicia, ut exacta illâ vitâ mortali, aut virtutem calamitosam præmiaturus suscipiat, aut ex merito castiget nequitiam fœlicem? ergo sceleratis piisque, post diversissima opera, fors erit eadem, ubi ex hac vita excefferint; & Deo omnia cernenti fuisse, non magis proderit religiosis hominibus, quàm si cæci cuiusdam numinis ad ministracione regeretur orbis, quod à sacri legis cultores suos, sui que amantes non scerneret.

Si interit anima, belluis, quibus ad præsentia solum dolor est meusque, homo ipse infœlicior, qui præteritorum recordatione conficitur, nec minori cruciamento futuros dolores in suam perniciem citat, tempora ipsa antevergens, ut priusquam sæviant quid sævitura sint, præcoci ærumna experiatur. Infœlix homo cui ratio in supplicium data est, nec concessum ut impunè supra belluas emeretur ea parte quæ se jactat cæteris animantibus præferendum!

Immortalitatis animorum præclarissima certè argumenta quæ à summi Dei æquitate, hominisque nobilissima natura sumuntur, ait Leontius, sed alia quoque sunt, quæ viro- rum fortium ineptissimam de mortalitate animæ opinionem confutant, placet illa referre, ò Firmiane. Jam tuæ partes sunt, in-

quo, Illicium manu indicans, nullus te melius pugnabit in insulos sapientes & libenter Leontius, quæ à me postulat, à te accipiet.

Tum ille; Etiam dormientes testes habemus, inquit, qui vigilantibus non inutiliter accedent, & præclarissimæ causæ suffragabuntur, quid enim? quod illis qui dormiunt sepiissime contingit, ut feriente totâ illâ sensum catervâ quæ investiganti animo servire consuevit, sit illis ingenium acutius? certè somnus quoddam lethi tentamentum est, & animam à corpore omnino secretam, posse existere & operari, ex hoc intelligi potest, quod sapienter etiam cogitat, ubi somnus præludia mortis agens, effecit ut sibi reddita, nec jam alterius egens, ad summarum rerum contemplationē, sensibus corporeis non utatur.

Accedit illud multò fortius: quod anima excellentissimum quodque objectum non reformidat, nec Metaphysicis, quorum lux splendidissima est, hebescit, sed perficitur. Vehementi sole solvitur oculorum acies; acutissimo sono læditur auris; & illud notum est, cadentis Nili fragoribus, eos omnes obsurdescere, qui illam terræ partem incolunt, quæ sub benignissimo fluvio sola vapulat; quasi culpæ quoddam genus esset, vidisse præcipitem. Quomodo igitur sensibilis anima, quæ fortioribus objectis delectatur, cum quilibet sensus objecto proprio impar sit, nisi illud remissâ vi dulciter feriat, & sua quasi injuria soletur imbecillem potentiam?

Adde & hoc, ætate deficiunt; quælibet sensibilia, quod non accidere animæ huma-

næ ocularissima senum prudentia demonstrat, ut scias illam substantiam æternitati natam, quæ ipsismet adjuvatur, quibus mortalia atteruntur, & pereunt; nec tempus, cujus longo famulatu ad profundiora consilia tam salubriter utitur, ullum in eam dominium obtinere.

Deinde spirituales quasdam animæ dari actiones neque illi negant qui eam interitui obnoxiam esse contendunt, ut cum intelligit vel divina, vel Deum, vel omnino seipsam; ad hoc enim opus, suis tantum potentiis utitur anima, fastidito rerum materialium concursu, ex se fecunda, & sola tum notitiæ suæ parens. Sed quomodo spiritualium actionum sedes erit, atque principium anima, si corpora est, & ex consequenti dissolubilis, cum ejusdem esse naturæ oporteat, subjectum & actus qui in illo, & ab illo sunt, nec fluentibus rivis fons ipse qui aquas ministrat, possit esse deterior.

An non immortalis anima, quæ perituris fatiari non potest, cuiusque est ad æternitatem nifus, etiam cum se morituram existimavit? inde ardens illa parentum in liberos charitas, ut brevissimæ vitæ spatium quadam generationis arte, in posteris extendant; inde literarum, inde artium, supra quàm quod vitæ corporali necessariae sunt, diligentia: ut ex operum dignitate in multa sæcula vivant, qui illa effecere, & admixti nascituris, vel laudatores habeant, vel invidos. Certè illud immortalitatis studium à natura est, quæ cum frustra nihil faciat, ipsa fiti æternitatis ostendit eam posse expleri; & ex appetitu, ad spem nobilissimam provocat, igniculo illo tantam lucem nobis præferens

rens, ut nulla anima se morti obnoxiam credat, nisi quæ sui omninò immemor, non advertit cupiditatem suam.

Calore non minus quàm ipso splendore diurno percipitur vicinitas solis; & ille, de quo loquimur, naturalis ardor cunctis insitus, æque ac rationis ipsius claritas, immortalitatem commendat; nec deterius profectò argumentum quod à voluntate, quam quod ab intellectu sumitur, cum utraque potestas, natura duce, aut ad verum, cujus pulchritudine trahitur, viam quærat, aut ad ipsam æternitatem.

Sed frustra de istis prolixior sermo haberetur apud homines Christianos, & strictim ea attigisse sufficit, ubi nemo de immortalitate sua dubitat; neque ea recensuissem, nisi me loqui, eruditioris viri imperium coëgisset.

Quibus machinis dirui possit novorum fortium de mortalitate animæ sententia, egregiè nos docuisti Ifaci, ait Leontius, sed placet audire quæ certissima accepi ab amico, ignota vobis loquat. Etiam impiæ fortitudinis, cujus mentionem fecimus, schola fuit. Urbem quæritis? ea est cui nomen seu à luto, seu à luce rectissimè impositum: nihil enim illa præclarius, si fortunarum, si munerum, si ædificiorum dignitatem spectes: nihil, si vias ipsas, lutulentius. An per successores steter adhuc domus, illa ubi ex condicito perdit homines conveniebant, ad sui doctoris percipiendam sapientiam, mihi incertum; sed de iis quæ acta sunt, erumpente illa impietate, nec se adhuc luci committere ausa, licet

cet

cet obscure acta sunt, referentis probitas dubitare non finit.

Aves quædam sunt quibus lumen inimicum, & cum cæteris quæ sole gaudent, nulla societas; illis quoque ex colore & cantu cum tenebris affinitas aliqua, ceu consensio; ut non mirum sit eas interdiu latebrosis regi- & ad lumen pavere. Qui primi impietatis magistri in Gallia extiterunt, bubonum instar, nocte tantum congregabantur, sibi ex conscientia metuentes, & ea calliditate dispensantes impietatem suam, ut se nefaria docuisse, negare omnino possent, si vocarentur ad tribunal. Soli qui conscij essent, intererant nocturnis conventibus; quia tamen necessarij tyrones, ne cito periret recens malum, cantu delecti inter novitatum amatores, sub his conditionibus admittebantur, ut secreta res esset, neque differentem magistrum prius viderent, quam ejus argumentis convicti, faterentur verum esse quod ab eo audivissent. Expectata ideo nox, ut vir ille à quo totam fabulam accepi, non vulgaris sapientiæ oracula mirabundus exciperet.

Et hæc loci dispositio erat; in amplissimo cubiculo exilis lucerna noctem ita amovebat, ut non tota abscederet; lunam esse putares, orbe imperfecto, vix inter densissimas nubes pallida cornua proferentem, nec viatoribus ita consulentem maligna luce, ut securè possent iter carpere. In cubiculo adesse non paucos plus ex vestigiis se prementibus, quam ex aspectu aut vario vocum tenore, tremens tyro agnovit. In loci ambitu cathedræ plures
inte

inter quas una remotior, tacentes exceperunt, ipse qui novus accedebat, amico monstrante, in una sellarum acquievit; mox ille qui locuturus secesserat, ubi nulla exigui luminis posset timeri proditio, de Deo & providentia ita differere cœpit, ut non sine pietatis sensu audiretur ab eo, quem cæteri mox suum fore, præmaturo gaudio existimabant. Media pars horæ in iis quæ de Deo, de animarum immortalitate, de judicio futuro credimus, ferè consumpta est, nec argumentis quibus religio firmaretur, decerat illa quæ affectus movet orationis vehementia, ut nihil eorum, quæ pietatem quoquo modo mentibus humanis infundunt, sincerus homo, causam ipsius agens, de industria omisisse videretur.

Post hæc admirationi datus est locus, dicentemque submurmurantibus suffragiis; quicquid veteres Patres, quicquid omnis Theologorum chorus in hoc argumentum solidioris doctrinæ adducerent, illo sermone comprehendendi. Reddito silentio, vox eadem audita est, majora se verioraque habere professæ quæ de Religione diceret; à commiseratione impius sermo incoepit. Pessimum servitutis genus illud esse quo animus humanus cogebatur incredibilia credere, & quæ sentienda essent de Deo, ita accipere à majoribus, ut nefas esset simplicissimæ ætatis pietatem, vel leviter, nimix credulitatis insimulare. Ita quemlibet hominem nasci, ut jus ad rationem habeat, nec fidei leges justè nobis imponi ab iis, qui ideo solum sapientiores existimantur, quia priores nati sunt.

Plura

eperunt.
nfrante,
qui locu-
minis pos-
lentia ita
sensu au-
am fore,

Media
imarum
edimus,
s quibus
affectus
eorum,
bus hu-
aufami-
retur.

us, di-
; quic-
s Theo-
solidio-
ne com-
n audita
professa
eratione
ervitutis
s coge-
ntianda
bus, ut
m, vel
re. Ita
tionem
imponi
ssiman-

Plura

Plura dixit in gratiam libertatis; addi-
ditque politicam potestatem, quæ cohibendis
sceleribus justissimè sævit, nimis indulgere o-
pinioni, cum liberæ mentis homines, & for-
tiori sapientia imbutos, eadem loqui impe-
rar, quæ plebs pro certissimis tenet, ob id so-
lùm quia tradita sunt, & audire consuevit.

Inde ad argumenta illa ventum est, qui-
bus oppugnatam Religionem adversus impi-
os tuemur; quæ ut dissolveret callidus homo,
primum ratiunculis usus, quarum tota vis in
gratia verborum & eloquentiæ imagine, sen-
sim venit ad illas argutias, quibus olim Chri-
stiana Religio apud dicaces infideles scurriliter
traducebatur. Nihil nobis reverendum, ni-
hi sanctum, quod non luderet urbanus Evan-
gelij obrectator, impietatem ideo salibus
condiens, ut venenum, cujus horror esse pos-
set, si solum, voluptatis societate ad gustum ac-
cedens, sumeretur fidentiùs. Sic exhilaratis
animis ita postea disseruit de Christo, ut ipse
Julianus Apostata desertionis suæ crimen di-
luens, & Lucianus in Deum facetiis atrox, im-
pietate vincerentur. Interea, per vices, audi-
torum risu incitabatur scenica viri eloquen-
tia, laudem ex sacrilegio captans, & quam pla-
ceret cochinnatione admonita, semper in pro-
gressu impudentior.

Finito sermone, qui propiores novitio
homini fuerant, blandè petierunt, quid sibi
de doctrinâ ista videretur; sed anxie, nec ad
expectationem satis respondebat, integræ ad-
huc conscientiæ minis prohibitus, ne tantæ
impietati suffragaretur. Laudavit tamen vi-

ri

ri in dicendo copiam, seque dixit amico multum debere, qui viam sibi præjisset ad honestissimorum virorum congressum, & stupendæ eruditionis arcana. Non placuit perplexa audatio, verbis ea arte dispensatis, ut nescires eam ne doctrinam, monstrum diceret, an miraculum. Frigidius ergo noctivagi abierunt quam venerant, nec magistri facta est Epiphania, qui non nisi credentibus suum vultum exhibere solitus erat, ut & apud illum visio esset fidei merces.

Hæc mihi ab eo relata sunt, qui nocturnæ concioni interfuit, ita foeliciter mixtus nequissimis viris, ut deinceps religiosior esset, impietatis enim atrocitate commotus, & ex periculo prudentissimus effectus, ne nomen quidem virorum fortium, sine stomacho audiebat.

Illos cognovisse, doctrinam eorum refutasse est; inquit Clinias. Quam enim lucem speres à vespertilionibus istis, qui testem impietatum suarum solem metuunt, nec ignifierent etiam in commodum suum extenuato, nisi posset extingui. Utinam, ait Hæcius, eo adhuc timore comprimeretur impietas: quam faciles apud nos iudices habeat pluries experta, jam didicit ipsas contemnere leges, & quod magis mirere, diem. Nuper vir religiosus, nomine Nicon, unum ex istis obvium habuit in itinere, qui ex veste Deo sacrum agnoscens, admotis equo calcaribus ut velociori cursu ad eum pergeret, mox ut potuit audiri; Et heus tu religiose, inquit, mene nosti? cum ille negasset; Ego, retulit homo, Atrebatius

tius vocor, ea vi mentis famosus quam vo-
 impietatem appellatis; & vos miseri, qui fu-
 turam vitam expectantes, præsentem damna-
 tis, & à Deo, qui nusquam est, mercedem la-
 borum præstolamini. His dictis vir insanus
 versis habenis eodem quo venerat cursu, viæ,
 à qua decesserat, redditus est, ubi puer, qui illi
 erat à pedibus, non sine risu dominum operi-
 ebatur, sciens nihil nisi fatuum effari potuisse.

Et hi Philosophi dicuntur! absit ut Phi-
 losophia illos pro suis agnoscat, quorum mo-
 res canosi penè extinxere rationem, quorum
 schola diffuentis Epicuri fex est, & lenocinan-
 tis voluptatis prostibulum infame.

Nova certè mihi, ait Clinias, omnia
 hæc sunt, quæ de fortibus viris singuli dixistis,
 ordinatiori modo quam qui extra scholam
 inter colloquentes amicos servari consuevit.
 Leontius enim illorum dogmata proposuit
 in Theocrito; deinde an verè fortes sint qui
 talia profitentur disputatum est, excussumque
 falsissimum nomen, quo sordidos mores mol-
 lissimi viri contegunt. Argumentis postea,
 duce Firmiano, Ifacius ineptissimam sectam
 insequutus est, redditaque rationum vi, ani-
 mæ humanæ immortalitas, quam ideo per-
 diti homines negant, quia timent. Pulcher-
 rimè conclusit omnia Leontius, ea narratio-
 ne quæ impietatis cunas detexit, ostenditque
 quam timidè nascens proponeret, quod jam
 adulta profiteri non metuit.

Sed aliquid restat, ô Firmiane, quod à te
 audire exopto. Iamdiu est enim quod files;
 An existimas eos omnes qui fortium virorum
 nomine

nomine comprehenduntur, illius impietatis reos esse, quæ Evangelium abiicit, & pro fabulis habet, quicquid Deo revelante novimus? sapienter quæris, inquit. Hic qui ab igne superiori, ad nos usque interiacet aër, unum quidem corpus est, sed diversissimæ regiones sunt quibus distinguitur: in supremâ enim fervidus aër, ad terrorem nutrit cometas, ostenditque mortalibus: in mediâ turbulentus, & fulminum non tantum via, sed sedes est; nisi mavis locum appellare simplicius; quomodo enim fulmen sedet, quod si quiescat, jam non est fulmen, caret enim illo ardore, & motu, sine quo nec concipitur?

Infima regio mitioribus flammis infesta est; qui enim in ea ignes aliquando videntur, nullius calamitatis prænuntii sunt; ardore item carcent languidi, hebetes, & si fulgeant, nec suâ etiam luce noxii essent improvidis viatoribus, nisi in eos homines incidèrent, quibus infirmior mens, & pavere facilis ad insolitum spectaculum.

Vides Clinia, ut diversas omnino regiones unum corpus obtineat, sitque pro locorum varietate ardentius, & turbidius. Non ab similibus novorum fortium secta, distinctos quasi tractus habet; omnes namque qui ab ea nominantur non æquali impietate scelerati sunt. Quicquid Patrum religio credendum proponit, aliqui ex illis merum commentum existimant, eâ caligine obtenebrati, ut Christum impudentissimè negent, quem in ipsa cruce morientem, sole refugo, concus-

sa

sa terra, dissiliens monumentis, totus orbis agnovit. Et de istis egimus.

Alios videbis qui Religionem quidem admittunt, verum non totam: ut amotis, quæ minus placent, partibus, appareat quam sapienter Christiani sint, qui, ut ajunt, non cæco quodam impetu id omne amplectuntur, quod timida plebs, ut legem certissimam mentis, nullâ prævia disquisitione suscipit, ingens piaculum putans seligere quod credas. Isti tamen quia non ad Calvinî, aut Lutheri mentem, sed ad suam, insaniunt, foelicius, nomen sortiti, viri fortes etiam appellantur, cum diu patimur Ecclesiæ Catholicæ hostes, & qui professio odio famosi, sub ducibus suis certant. Nihil enim interest utrum legionarius, an vagus miles patriæ infestus sit, ut pro hoste habeatur. Quisquis desertor, civibus suis, & publicæ securitati nocet, etiamsi in nullius certæ factionis partes transeat, bellum regno indixit. Et ut quis hæreticus fiat, & inviso nomine dignus, præceptor erroris non requiritur, quem olim damnaverit Ecclesia, cum ad illud sufficiat motu proprio, & domestica quadam sententia aliquid de integritate fidei detraxisse, quæ nisi tota non manet.

Quid stultius quam per partes Religionem admittere, quæ si in aliquibus jure insincera existimatur, in cæteris quoque verior nullo modo putanda est, nec perjuri aliàs testis in quacumque causa recipienda autoritas!

Virginitati Religionem simillimam dixerim. Illa enim virtus nunquam partim corrum-

corrumpitur, & partim servatur, toto dedecore ruit, aut toto honore invicta floret: eadem prorsus Religionis conditio, depravari nisi omnino non potest. Quid ergo, vir fortis, mediam quamdam in Catholica Ecclesia puritatem imaginatus, media etiam fide, aliquid probas, aliquid respuis, quasi tibi mendacio inserta veritas ab orthodoxis proponeretur?

An non Alchymix ineptus & infœlix labor, qui argentum purgaturus, id tantum efficit solertiâ suâ, ut vel edacibus aquis lique scat, vel ignis ardore ita solvatur, ut jam non recte metallum appellaveris, sed aut pretiosam lympham, inutilem licet ad necessarios tuæ fortunæ usus: aut divitem fumum, qui multæ expectationis materies, tandem per varios orbes, in se ipsum sæpè revolutus, & motu inani ultimas frustratæ spei delicias agens, deluso possessore evanescit?

Virorum fortium, qui Religionem se commendare existimant dum funditus delent, operosior non est sapientia. Divinus enim ille radius, cujus beneficio intellectus noster ea certissimè credit, quæ nec sensibus, nec ipsâ ratione argumentum sui faciunt, ille inquam radius, unus est, & ideo à Theologis, licet varia, & lentè etiam servato quodam temporum ordine prodeuntia, nobis exponat, non multiplex vocatur sed unica revelatio. Cum igitur unâ prorsus luce omnia nobis innotescant, quæ credentes ab infidelibus secernunt, si illam in uno doctrinæ cœlestis articulo non admittas, eadem animi pertinaciâ in ceteris excludes; nec alia, tanto lumine extincto, ti-
bi

bi jam fides supererit, quàm humana quædam de mysteriis, quorum reverentior fuisti, existimatio, & amissæ Religionis inane vestigium.

In eo statu planè definit homo esse Christianus, cum integram fidem partium rescissione, incogitans licet, abnuat. Et quia Baptismi æterno charactere insignitus, ubique circumfert prioris instituti notas; similis est omnino urbibus illis, ita Dominos ex fortunæ ludo alternantibus, ut constantissimâ nomenclaturâ, quem prius sub alio hero obtinuere, titulum servant.

Nequaquam animi, sed morbi vis, ea est quæ Religionem penitus absumit, & cum ingens sustulerit bonum, tantâ infamiâ miserrimi hominis cerebrum versat, ut ipse qui desertor Evangelii infidelium turmis accessit, perfidiam suam ignoret. Quis adeo hebes, ut illustrari suam domum opinetur, eodem quo perit incendio, & inimicum lumen præferat dulcissimæ nocti, cujus secura cæcitas?

Fortes isti qui se cæteris splendoribus existimant, stultissimum Calanum, qui se iudice flammis dignus, se quoque carnifice coram Alexandro crematus est, videntur imitari; sua enim luce pereunt. Fœlix ille, & inter sapientes justissimè reponendus, cui sufficit ea quæ toti Ecclesiæ conceditur à Deo claritas, cur enim uni non satis sit, quòd cunctis satis?

Alij quidam sub nomine virorum fortium, integrâ Religione se illa omnia credere profitentur quæ Catholici. Sed in uno non obscurè insaniunt: firmitatem enim mentis
autu.

autumant non pavere ad cœlestes minas, & hanc addunt nequissimis voluptatibus audaciam, ut iratum Numen, non tantum videantur contemnere, sed provocare. Isti multum absunt à vera sapientia, cum illius sit (Davide teste) principium, timor, neque minus à laudabili fortitudine, quæ nusquam pericula subit, nisi per illa sit necessarium iter ad gloriam, quæ his emi mereatur.

Mortem non timere, cæteraque quibus miseri mortales infestantur vitæ incommoda, laudabile est; ubi enim metus nihil proficit, inhonestè admittitur, & ad inevitabile malum firmandus est animus, ut si feriri necesse sit, saltem intrepidè ab immoto, gravique fato, vulnus excipias: sed aternæ damnationi cum utilissimè occurrat timor ille Religiosus, quicumque adversus divinas comminationes mentem obfirmat, fatuus est; & fortitudinis nomen ineptissime usurpat, audacia illa animi quæ offenso Deo, & etiam ad obsequium iustissimæ vindictæ suppliciis properantibus, nihil vereri se, neque aliud, quam quod turpissima voluptas insusurraverit, consilium accepturam, impie jurat.

Quamquam ego existimem sceleratam impudentiam fingi potius ab iis qui Evangelium admittunt, quam aliqua deceptæ mentis infania concipi; ut scilicet, palam contemptis quæ obscenæ vitæ parantur sempiternis ignibus ad breviora pericula, variasque adversæ fortunæ injurias, inconcussi habeantur, & quietis non precariæ constantissimi possessores, intrepidus tamen non esse, qualibet

obvia

minas, &
us auda-
n videan-
multum
(Davide
us à lau-
ricula su-
ad glori-

uibus mi-
mmoda,
proficit,
ile malum
eccessu fit,
ique fato,
tioni cum
osus, qui-
ones men-
udinis no-
illa animi
quium ju-
erantibus,
quod tur-
filium ac-

ratam inl.
vangelium
mentis infa-
contemptis
ernis igni-
ue adver-
habeantur,
limi posses-
e, quolibet
obvia

obvia calamitas adeo ostendit, ut nemo dubitet fortitudinem illam, qua se immobiles jactitant, frontis esse non animi.

Hic Leontius, qui virorum fortium acta ex conversatione noverat, postulavit se audiri, habere se professus non injucundam narrationem, qua serios sermones intermixta festivitate condiret, nec displicuit, scientibus quidquid ille proferret ad sapientiam pertinere. Sic igitur, cæteris sereniori vultu jam in eum intuentibus, Non commentum, inquit, exponam vobis, sed nostræ ætatis lepidissimam historiam.

Cromatius quidam fuit in notissima urbe, vir non ultimæ nobilitatis; hic ex Seneca omnibus instructus sententiis, quibus fortis videri posset, stoicum etiam vultum induerat, ut severum omnino crederes, nisi cum dempta persona, inter paucos, talem se secretus exhibebat, qualem natura finxerat, mobilem, &, supra quam credibile est, effoeminatum. Inter fortes tamen censebatur præcipuus, nec obscure ferebatur illum ad acerbissimos casus eo semper vultu fuisse; quo cæteri omnes ad conspectum fortunæ placidioris; eorumque omnium, quorum est expectatio, aut cupiditas. Ad mortem, ut agebant, amicorum humanus quidem sed miserabilis nunquam, nec dignus qui & ipse ploraretur; ad bonorum jacturam, poenæ latior quàm tristior, & fornicum instar, quos saxa invicem prementia, & incumbantium corporum moles in statu suo continent, ex pondere firmissimus. Cæterum nullus ad divina sensus Chris-

stianum arguebat, & hoc præcipuè in laudibus apud suos, quod Religionem facillimam sibi libertate mentis effecerat, quod conscientiam suis moribus amicam, nec cum illâ luctaretur.

Vir ille duos omnino habebat filios, unum quem sublata è vivis uxor triennem reliquerat, alterum, qui viginti annos natus jam Principi debebatur & regno, filia illi unica quæ jam matura viro, jam plenis nobilis annis. Accidit, ut ad arma natus juvenis, in necessario bello postularetur à Principe, ipso etiam adolescente domum paternam exoso, ubi nihil ætati suæ consonum, nullusque quem ad juventutis solatium adhibere misero liceret, præter Senecam & Patrem. Ut filius dimitteretur, bellum urgebat, imperium Regis, honor ipse, cujus pars maxima, ubi pericula adeunda sunt, celeritas.

Hic acerbè flere inter domesticos vir fortis, querique se supra cæteros mortales incolitissimum, qui charissimo filio vivum funus ornare juberetur; totus enim belli apparatus, arma, sagula, tubæ, sarcinarum ad militares usus collectio, signa, splendor equestris, doloris ampla materies moerentissimo patri, ante vulnera, ipsamque dimicationem efferenti filium suum.

Totos viginti dies lugens pater, Regem, fortunam, Deum devovit, quòd se derelictum vellent, nec unâ domus orbitate placarentur. Interim si quis ex vicina nobilitate Cromatium visurus accessisset vir fortis sui Senecæ non etiam tunc immemor, admotâ gelidâ temperabat,

rabat, ne quod signum doloris appareret, tumorem oculorum; & ad constantiæ specimen grandia verba, ex semota præ dolore Philosophia iterum sumebat, vix ipse advertens ridiculam se comoediam exhibere spectantibus. Quid plura? discedenti filio tanquam non redituro, ultima oscula posuit miserrimus Pater, & longo mœrore prosequutus abeuntem, testes etiam, quotquot erant in conclavi, esse voluit se à cæde filii immunem, se invitum privari charissimis amplexibus; sanctissimeque juravit, non ideo se liberos suscepisse, ut bellicis immolaret. Post hæc alta solitudo, ut lacrymis totum se permitteret licentius; ipseque inquirenti mihi, utpotè amico, cur per totum mensem publico abstinuisset, minime negavit, se filij exequias menstruo dolore perfecisse, neque enim minus deberi acerbissimæ morti, quam certissimam existimaret. Hoc solum restabat desperato, ut lugubria indueretur, sed admissus, non ostensus dolor faciebat hominis Philosophiam.

Filia ineptum patrem æque experta est: nubilem enim à se avelli vix tulit in matrimonium peritam à multis, quia solatio dilecta sibi virginis carere non poterat, eamque sine viro vetulam asservare domi constituerat, crudelis ideo Pater, quia mollis, nec amoris modum imponens.

Ecce vobis imaginem fortissimi viri, nec dubito plures esse ex iis quos strenuos esse ajunt, & ad omnia invictos, qui non minus effœminatè peccant. Quàm multi sunt, quos occultus sub fortitudinis larva dolor conficit, a-

cultus sub fortitudinis larvâ dolor conficit, atrox invidia, timor ingens, & ob hoc violentior quia collectus, nec finitur ab animo in ipsum corpus se effundere, ut in latiori minus noceat! fortitudo apud plurimos virtus est non ad soliditatem animi, sed ad famam, & ad spectaculum serviens; coloribus illis similis, quos in iride pulcherrimos ostentat natura, apparent enim nec sunt, & extra illos numerantur qui veri in purpurâ, in herbis, & in floribus nitent.

Ita Leontius, ad quem ego, dissertationi finem facturus. Satis de impiâ fortitudine, satis, Leonti, quam parentes nostri foeliciter ignoravere, & quam nos non sine magnâ animi moestitiâ jure recensemus, inter hujus ævi notissimas calamitates. Sed cur majoribus invideamus? infoelicitatis hic ordo est, ô Amici, ut quælibet ætas propriis malis laboret, & veluti quædam Nili stagnantis, & femina perversè miscentis, exundatio, suis monstris signetur.

V E R I T A S T O G A T A.

SEPTIMA DISSERTATIO.

INTER eas artes quæ ad oculorum voluptatem inventæ sunt, illa summopere mihi semper placuit, quæ corpora humana, licet sine anima & sensu, educit ex lapide; & superflua materiæ, ea prudentia refecat, ut quæ componendo operi partes relictæ sunt, ad naturæ invidiam, quod illa verius, simpliciusque
for.

formavit, gratissima fraude adumbrent.

Artis amor viam sternit ad artificem; & videndæ manus, ejus industria placuit, sæpe fit desiderium. Eo animo, ad Sarrazinij, sculptoris nostræ ætate eximij, domum quadam die me contuli; & ne solus innocenti voluptate fruerer, Cyprianum mihi focum adhibui, ejusmodi artis admiratorem egregium, cum ritè procedit, cum vero aberrat à præceptis, severissimum castigatorem.

Varix in illa domo statux erant, authore suo dignæ; & quæ Dædali etiam possent videri, nisi quod vincitæ non erant, nec fugatimebatur. Sed cur veritatem togata ingeniosissimus sculptor fecisset in marmore, cum satis non intelligerem, illum rogavi ut me consilij sui vellet esse participem. Tum ille, ostensa Christi in crupendentis imagine; Si veritatem amas sine vestibus, ecce tibi nuda veritas; in hoc opacissimo sæculo vix eam sine amictu extra crucem invenies. Hoc ab artifice, fateor, non expectabam; quid enim subtilius à Theologo? nam certè veritas Christus est, & dum Iudaica perfidia Domino patienti detrahit vestes, scelerata manu, nec generi tamen nostro inofficiosa, veritatem nudavit.

Suavissimum hominem invenisse me gaudens, postquam argutæ sententiæ applausi, ad illum denuo signum versus in quo veritas sub virginis repugnantis specie, palla operiebatur; non enim sponte vestiri adparebat, sed ab alia ex eodem saxo figura, ad hos cogiornatus; petivi à sculptore, an in sexu reverentiam, novitatem hanc sine Poëtarum

licentiâ, induxisset: turpe enim est muliebrem statuam, absque modestiâ conspici, & apud castos, inverecundæ imagini jure præfertur, etiam rudiori manu incisum, pudicum marmor.

Idem ferè quod ego Cyprianus: Cùm hoc signum fingeres, inquit, tene Christianum meministi, vir egregie? Et ideo timor invasit animum, ne adolescentum facilis amor, ad conspectum saxeæ formæ exardesceret, si non tunicata sed nudata cerneretur? an te potius cogitasti veluti parentem figuræ istius? opus enim tuum illa est, & filix vestes commodavisti, optimus Pater, ne illam videreris leononio more, quibuslibet officinam tuam intrantibus, inhonestè prostituere.

Ad hæc sculptor ingeniosus. Non ea artis nostræ castimonia est, ut studeamus illas corporis partes abscondere quæ, licet religiosius tegerentur, ostensæ tamen majorem in artifice peritiam arguunt. Præcipuum apud nos studium est, ea speculari, quæ medici alio sine curiosissimè observant. Illi enim hominis constitutionem diligenter pervestigare consueverunt, ne in incognito corpore erret medicina, si illud ægotare, aut lædi contigerit. Nos verò idem objectum non minori curâ intruemur, ut naturâ duce dirigatur ars nostra; & quia in patientissimâ materiâ homines formare, honestâ libidine audet, generationis quasdam regulas, ac præscripta, à doctiori percipiat.

Artis nostræ summus labor, summa laus, nudum exhibere humanum corpus, quod tantâ

tantâ charitate tanto vestium ambitu obvelat, imperitorum sculptorum coacta ad pudicitiam ignorantia. Si studium illud tuo iudicio crimen est, artem tolle, quæ cæteras observationes adeo parvi ducit, & infra se habet, ut prorsus negligat, si istam prohibeas. Non ergo Religione ductus puellam vestivi, cur enim sola inter tot nudatas imagines stolum haberet, & Dianâ illâ quam videris, esset castior, quæ me, licet adventantis Aëtronis aspectum horreat, vestimentum non obtinuit?

Meliori ævo, veritas nuda conspiciebatur, & eam velo obducere, pretioso licet, ac eloquentiæ manibus contexto, nefas erat: nunc verò ita contegitur, ut nulla sub polis mulier, ad frigus arcendum, densiori veste utatur. Summa jam illius audacia est, aliquam sui partem ostendere; etsi aliquando pristinæ libertatis memor, & tam alto vestitu condi non ferens, vultum exerit; statim adsunt qui moneant, virginem non benè virorum aspectibus patere; & cautius decentiusque facturam, si contremiscat, sileat, quærat tenebras, quàm si impavida hominum cœtibus intersit, & ea intrepidè dicat, quæ raro benevolos auditores inveniunt.

Hoc ergo cùm observavissem signum istud confeci, ut ex illo spectatores agnoscerent veritatem olim apertam, ita hodie abscondi, ut vix aliqua parse ejus, absque involucro & sincerè appareat. Quia autem novissimi temporis opus est, ea veritatis latebra; Saturnum cum suis insigniis, non severum, & annosum, qualis apud Poëtas fingitur, sed juvenem feci,

qui reluctantem puellam, iratamque ad novi officij ingratum munus, ipse ridens, infueto amictu circumvestit. Non ego igitur, ut ajebas, veritatem operui, quæ nuda apparere gestit, sed curiosus ævi observator, ostendi in marmore quid circa illam egerit sæculum præfens.

Probata sculptoris industria, non licentia artis, quæ pudoris jactura, studiisque audacioribus naturam æquare contendit, laudatisque cæteris operibus, quæ non minori artificio, sub variis formis, admirationem fecerant, ab officinâ digredimur. Domum deinde reversis, placuit in sculptoris mentem diligentius querere, rectane essent quæ de veritate dixerat. Cyprianus diu in aula exteri Principis versatus, ultrò fassus est, se nunquam in ea veritatem nisi palliatam vidisse; neque mirum, ajebat; quicumque enim tumultuosæ huic vitæ se suamque quietem committit, fortune amore id facit, cui cum sæpè inimica sit ex occasione veritas, tutius assentationis via, ad honores & divitias itur, quàm simplicitate morum, orisque libertate. Gemmarum veluti piscatum, in hoc aulæ fluctuantis oceano, dulcissima quidam spes avaris mentibus proponit, in periculorum præmium; nec alias naves inter infidos scopulos, ventorumque immanes rixas ferri videbis, quàm quæ in aquis placidioribus inutili labore divitias prosequuta sunt, aut virium fiducia actæ, neglexere amnes ubi minus questuosa, verùm multò securior navigatio.

Cum itaque id sibi omnes, qui in aula vivunt,

vunt, proponant, necesse est eos, ut optatis fruantur, viris principibus placere, quorum opulenta, & non raro etiam prodiga charitas ad illam felicitatem gradum facit, Ut autem placeant, utilis silentij ars quædam summo studio addiscenda est, omni oratione & verborum ornatu efficacior. Non enim Turca solus mancipiis mutis utitur ad quædam suæ potestatis obsequia; ubique terrarum illud receptum est, ut nemo nisi elinguis, viris principibus adsit, ubi de regiminis seu sævitia, seu mollitie, promendus est animi sensus, dandumque in Reipublicæ laborantis mala, consiliū.

Calamitosa planè atque destituta veritas! Etenim pauperum more, nullum in loquacissima turba Patronum invenit qui causam orret: velut majestatis ream, omnes negant, timent, fugiunt, ne amicitie suspicione & ipsi rei, trahantur in communionem calamitatis, & plerumque illam nosse, fileas licet, si non scelus at culpa est.

Principibus non minus invisum veritatis jubar, quam cometæ lumen; ad utrumque enim pavent, nec benè quiescunt, donec omnino desierit, hoc penitus novere, qui ad Regum studia facti, quoties de noxia silentij fide, tanquam proditores potestatis à plebe accusantur, nihil aliud respondere solent, quam non teneri se in perniciem suam loqui; veritatem in aula damnatam; legem Corneliam revocatam hoc sæculo esse, quæ proscriptum juvare vetat, & in ipsa humanitatis officia, si misero conferantur, sævit; veritatem denique, quam post tot tenebras lucere ij omnes

oprant, qui premuntur, regnantibus non videri amicum sydus. Quis neget quod tam ingenuè fatentur; ideo illam tot nubium densitate obtenebrat, aulicorum sagax adulatio, nec aliam lucem regios oculos videre finit, quam quæ oculos demulcet & tristes eventus, labantis scilicet imperij fata, negotiorumque turbines non prænuntiat.

Sic dicente Cypriano, Cletus adolescens, illius ex sorore nepos, qui nostro colloquio supervenerat, velle se in id argumentum aliquid proponere, modestè ostendedit: quod ubi advertit Cyprianus locum fecit quæstioni. Mox Cletus: Audivi inquit, iis qui ad imperium nati sunt, ferè semper dari à naturâ non vulgare ingenium: quomodo igitur, pulcherrimæ veritatis formâ læduntur, & ad conspectum illius, quasi altera quædam Medusa esset, attoniti primum hærent, mox duri & intrastabiles, monitoribus suis lapidescunt? Tum Cyprianus. Putas, ô Clete, quicquid pulchrum est necessariò amari? non ea est, crede mihi, rerum formosarum fœlicitas. Quid sole isto speciosius! & tamen illum quem omnes adeo libenter flores admittunt, &, ut licet, vario etiam motu sequuntur, nunc erecti, nunc in terram adductis foliis cadentes, plurimorum animalium debilis acies reformidat; nec alia ex causa tenebrosa conscientie poena est ipse Deus, quam quia lux, & radiis suis eo ostendit, quæ videre non tantum dolor animi est, sed etiam metus ac pudor.

Ut pulchra amentur, prius debent ab amante cum omni dignitate sua concipi; idæa enim est

est causa amoris, & nisi illa arrideat, forma ipsa, cujus imago censetur, non placet. Petis qui sit, ô Clete, ut formosissima veritas, Principibus sit odiosa; picturam illius in mente habent, non ad exemplaris fidem delineatam sed corruptam, & qualem ex aula assentatrici Genio sibi fecerunt, quid ergo mirum, si ex tristissima imagine eam æstimantes, respiciant, ubicumque illa se obtulerit, potestatis errores utilissimè & modestimè increpatura?

Veritas certe cum arguit, punit, nec nisi patientibus prodest. Quis Principum quæso, inter tot adulatores suo quotidie lateri adherentes, ita ad patientiam est eruditus, ut medentis manum ferre queat, si duram senserit; ad salutaria vulnera ab ita mansuetudine majestas, & pro miraculo habetur quoties ad rigidum obsequium, pacatos finit esse Reges, voluptarij regiminis & quodlibet audendi, absque ullo censore, consuetudo.

Deinde, timeri à suis magnificum est, sicut amari ab illis dulcissimum. Hinc illud, quod cum molesta veritas exponi principibus viris sine quadam animi audacia non possit, dignitatis injuria censetur aliquid ex eo timore deponere quem cæteri habent, putanturque ij omnes, qui non postulatum consilium ultrò dedere, charitatis poenam mereri, peccasse quippe officiis, reverentiam abjecisse.

Alia etiam ratione invisi sunt regnantibus, veritatis nuntiatores. Nemo nisi egens oblata ab alio bona accipit, & in suos usus transfert. Quid autem magis indecorum,

quam si illa deprehendatur in summo imperio egestas? sed quis inveniri negaverit, cum Princeps proprii consilii penuria laborans, agendi regulas à quocumque sibi dari patitur, & publicus indigentiae suae professor, omnes eos audit, qui inopi, expectantique, suam volunt infundere sapientiam? ut illa igitur paupertatis labes non appareat, oblata veritas, tanquam stips esset, trahitur in dedecus majestatis, & optimi consilii rejectione, ambitiosè probatur consiliorum abundantia.

Injucundum præterea est illis qui fortunarum arbitri sunt, à subditis accepisse beneficium, quod nulla rependentis gratia æquare unquam possit; ita enim, quicquid solvant, perpetui debitores manent, & hoc maximè videtur, cum quis apud Principem utilissimæ veritatis delator, famam illi seu servat, seu restituit, ab iis rebus eum abducendo quæ majestatem dedecorant; etenim cum fama nihil sit pretiosius, qui illam alteri contulit, in eo statu est, ut nihil nisi ea vilius à magnifico etiam datore possit accipere: & in altissima Regum fortuna, opibusque ingentibus, probri quoddam genus est, reddendi beneficii impotentia.

Illud quoque adverte: ad populi gustum imperare quisquis se credit publico licet odioso, maxima voluptate fruitur, & in ea probati regiminis opinione securus vivit. Hanc decepti animi tranquillitatem, captatamque inconsulta plebe gloriam cognita veritas excutit, turbinis instar; nec fieri aliter potest,

potest, quàm ut illi qui eam detulerunt, velut Regii doloris authores habeantur, eorumque gratia prorsus indigni, quorum pacem turbare.

Cletus, etsi differentem avidè audiebat, nova tamen cogitatione incitatus, dicentis sermonem iterum interciderè non dubitavit. Fœlix, inquit, Gallia nostra, quæ regem habet in ea ætate positum à qua nihil tale metuendum est. Duodecim namque annorum Princeps, antequam suæ dignitatis totam majestatem induat, placidè audit, quodcumque illum scire Reipublicæ interest; & licet immaturus adhuc negotiis, utiliter tamen percipit ab iis qui ad formandos ejus annos electi sunt, regis potestatis documenta, quæ adulto vix aliquis forsitan Aristides instillare auderet.

Neque dicas puerum ineptè ad tanta erudiri; consiliorum enim imagines teneræ ætati creditæ, ad senectam usque manent; ut etiam si in posterum tota aula, adulationi, de more suo, serviens, taceret, semper tamen illæ, nihil majestatem reveritæ, nolenti loquerentur. Interim dum Princeps adolescit, & optimi regiminis forma, inter serios iusus, jucundissimasque variæ historiæ narrationes, imbuitur, sapienter administrant regii tutores, acceptam potestatem: hos enim, quia supremi domini insigniis non fulgent, nec nisi ad paucissimos annos, & serviliter etiam potentes sunt, veritas non pertimescit. Nam qua fronte eam nollent audire, aut exilio mulcarent libertatem ipsius; cùm igitur Cal-

Gallia Regem ad summa omnia natum, atque educatum habeat, & veritatis eximios cultores regni ministros. quibus innoxie referri potest, varius Reipublicæ status, & lassatæ plebis, seu calamitas, seu furor, nihil nobis deesse videtur, ad spem maximæ felicitatis.

Fruere, ait Cyprianus. Clete mi, ea consolatione quam tibi creat ætas nondum calamitatibus instructa, naturæque benignitas, Id omne spera, & etiam crede quod optandum. Certè si Princeps, eâ quam tu retulisti curâ excolitur, ante pubem virum habebimus, dolensque hostis cito mirabitur in puero rege prætextatam sapientiam. Sed de aulâ nostrâ quæso ne sermo sit, sacra nobis est; quid autem in cætero orbe hodie agatur cum in pueriles manus regnum incidit, non cunctanter, & cum libertate referam.

Nondum adultos Principes utiliter ea audire, quorum memoria in licentiori ætate potestati stimulos, vel frænum admover, ubi jam nemo tarditatem, aut vehementima regiminis culpæ audeat, certissimum est, Clete; sed rari sunt qui regiam pueritiam molestante velint seriis sermonibus, & ab iis rebus avocare quæ maximè illam delectant. Non instituere Principem, sed propensum habere studium est illorum, qui etiam sinceriores existimantur, & tanta circa majestatem assentatio, ut senex aula cum juvene Rege minimis tota impedita sit, jocos amet, juvenescat. Etenim non pudet plurimæ ætatis viros, indecoris narrationibus, futili alacritate, canos suos inhon-

honestare, aviculis immorari; & quasi ad crepundia, post tot annos, à natura ipsa revocarentur, ea tantummodo laudare, quæ primam ætatem inani solatio detinent, & dulciter fallunt. Inter hæc, veritatis maximum est silentium, nullusque, nisi perrarò, qui sapienti sermone lusus interfecet, & futuro viro prodesse velit præmaturis consiliis.

Est etiam quandoque in ea veritatis suppressione iniquitas maxima; timetur enim ab aulicis foeliciores, Principis solertia, & in distinguendis personis sagacitas. Sciunt periculum esse fortunæ, si Rex aliquando advertat se malè effundere opes in immeritos, neque satis subditorum delectum habere in conferendis honoribus. Statim namque ut erubescit Princeps ad immodicæ liberalitatis conspectum, fit parcior, gratiam non amplius inconsultè projiciens, sed ex justitia dispensans; tarditate etiam quandoque commendans beneficia, quæ minus chara accipientibus esse solent, cum maturè adveniunt. Ideo tanta arte providetur ne impubes Principes, annis licet procedentibus, iuviros evadant, ut durante ad rugas ulque infantia perpetuos tutores habeant, sub gratiorum titulo, istos regis benevolentia occupatores.

Ubi cautus Princeps, & rerum suarum providus, privatorum fortuna aut omnino non insolescit, aut citò ruina premitur, veluti quoddam Reipublicæ incendium; sub novitio Rege, nec ad imperium sapientibus consiliis factò, quisque audet quod utile est, atque pos-

possibile. Exhaustis regni opibus saginatur rapax illa quorundam hominum ambitio, qui divites se esse non credunt, nisi cæteri egeant; nec dignitatis crimen arbitrantur, tot miserrum sordibus sibi comparasse fulgorem; tot quotidie lacrymis inebriari; & quasi puderet ornatus humanioris, civium quoque suorum sanguine purpurascere.

Commoda certè est illustrium prædonum aviditati extensa Regum infantia, & vasis hominibus non placueris si tolles à Principe puerile ingenium. Gratiam illorum vis aucupari? discere loqui Domino tuo de venatu aut choræis; & frequenter illudingere, non ideo nasci Reges ut ingentibus curis conficiantur: optimè distingui à subditis, voluptate, vestium pompâ, & cæterarum rerum apparatu, quæ plebi admirationem faciunt. Ministros equidem deligendos ex eorum numero, qui sapientiâ præcipui habentur, ut onus regium suscipientes, etiam in caput suum totas plebis iratæ querelas miserrimi adducant; si fortè aliquid in negotiosâ regni administratione sævum est, & publico odio dignum. Servilem esse Principum illorum diligentiam, qui omnibus intenti, patrem familias agunt, & nimiam sollicitudinem suam sollicitatem perturbant. Pulcherrimum haberi, si Rex ingentium fortunarum creator sit; illud enim ostendere Deo proximam auctoritatem, quæ ad tantum opus sufficiat, & depressos quosque homines in eam excelsum statum possit evehere, quæ montium altitudinem æquet.

Si

Si in sua aula foelicius, ut tu memorasti, annos pueriles rex agit, si permittitur ea audire, quorum notitia regis auribus, à cunis ipsis infundenda est: si jam veritatem non tantum pati, sed amare assuescit, variisque suorum antecessorum fortibus eruditur ad illam regiminis formam, quæ secura, & optima; foeliciter & justissimè sine dubio imperabit: virtutum namque omnium semina, ut audio, natura posuit in illo Principe, & labore modico amplissimam messem dabunt.

Iam serenâ gravitate conspicuus, jam secretorum animi custostenax, pauca, sed sapienter, ut fert ætas, loquitur; oculi nobiliori igne quàm qui cupidinis incensi sunt; neque tamen invenustiores, generosam quandam mansuetudinem præferunt, quam nemo possit intueri, qui illicò Principem suavissimum non amet simul, ac tremat. Totus corporis habitus ad fortia & regia habilis: sincera, sed & acuminata indoles. Melioribus sanè principiis non potuit natura commendare sequentium annorum eximias dotes, nec flore pulchriori uberrimos fructus prænuntiare in spei nostræ solatium.

Quanquam Gallus natalibus, & Sacramento ego sum, longa tamen peregrinatione, à quâ & recens sum, ut scitis, adedò patriam ignoro, ut certè quid in aula nostra circa Regem agatur, prorsus nesciam. Hoc tantum de Principe lætus accepi, quod scientibus vobis retulisse, mihi fuit nova voluptas; nempe nihil esse moribus ejus auspicius, nec lente in virum

virum promoveri, ut pueri solent, sed festinantur grandescere, & ad vota eorum, qui diu vicaria potestate regi minimè optant. Fortunatus ille, si adeò sinceris officiis colitur, ut non desint qui eas res illum moneant, quarum tam altum est in cæteris regis silentium!

Quòd ajebas, veritatem apud nos non odisse regni ministros, tu videris Clete; in aliis certè regionibus vix aliquos invenies, qui in eminenti dignitate illam animi mansuetudinem fervent, quam habuerant antequam ad istud munus assumerentur, cui commissæ est publicorum negotiorum cura, & excellentissimæ potestatis non expetita minus quàm ponderosa sollicitudo. Illi penè omnes qui felicitatem regni in manu habent, & velut sydera quædam, influxu suo subdite plebis varia fata constituunt, sævos adeo foribus suis janitores adhibent, ut sæpè non pateant nisi priùs oblata pecunia, tanquam bellua quædam transmarina ostenderetur, custodem clementiam emas, qui vacuis nihil gratuitò dare consueverunt præter atrocia verba, & fustium ictus.

Admitti in conspectum virorum illorum, ingens favor, dignusque quem multorum dierum inutili cursu, & patientia tibi compares. Accessistim tandem? quid oquaris vide; ora supplex, lauda; parum est, fortunam in fastu suo adora; & si aliquid ab ea non importunus petitor exigas, habebis propitiam. Veritatem dicturus superbissimas ædes intrasti? vel abjice consilium, vel desine sperare iterum
audiri

audiri ab offensis, neque ferentibus inscitiae, aut negligentiae, suam sic insimulari sapientiam. Hujus enim libertatis, utinam non iniquius, certissimum præmium est, æternum vale. Pudet quippe in summo honore constitutos, ea peccasse quæ noxia adeo consentur, ut in suis etiam ædibus, ubi tanta veracium sermonum parcitas, monitores invenerint: & tolerabilius est, perire omnino rem communem, quàm communitatis proviso es ad salutaria consilia coram hortatore suo erubescere.

His à Cypriano ita dictis, me diu silentem ipse invitavit ut id loquerer, quod animo versabam. Illud autem erat; nihil admodum novi esse quod veritas in Principum aulis non admitteretur; quamvis hoc certè ævo durius cum illa agatur, nec minori periculo gestare eam possis, quàm si adulterina quædam pecunia esset, & lege aliqua prohiberetur perniciosissimam mercem in publicos usus ferre.

Nostra ætate veritas, privatæ fortunæ certissimus morbus existimatur, sed ne Regibus quoque sit, abesse jubentur ii omnes, qui contagiosa narratione communicare illam regnantibus possent; hoc apud Iberos frequentissimum, vocaturque aulæ securitas, utilissimorum hominum, vel honesta sub remotioris administrationis specie ablegatio, vel profectum exilium.

Et hæc quidem cogitabam; sed stupendum magis videbantur concionatores ipsos, qui præcones veritatis à Deo sunt constituti, tantumquam

quam jacentes tubas, amisso spiritu, in hoc aulae silentio obmutescere. Sapienter certe debent loqui, sed tamen loqui: voces sunt, si officium spectas; cur autem non audiantur ubi sacer expectatur sonus, ad tam ingentia utilis, nullam, ut puto, causam prætendere possunt, nisi injuriosam majestati, cum vox incarnati Verbi prænuntia, nec sub ipso Hero-de tacuerit.

Suspensas in salicibus cytharas cernere, magnum apud Hebræos captivitatis indicium; sed nunquid apud nos, tot concionatorum otiosum munus, qui in materiis communioribus verbosi, & ad auditorum tædium acres, veluti pendentes herent quoties de veritate aperienda coram caligante potestate occurrit occasio? verbum Dei non esse alligatum, Paulus dixit: idemne dicturum Apostolum existimas si adhuc viveret? cum in Hispania concionatori non liceat audiente Principe loqui, nisi prius aliquis ex sacerdotibus aulicis ostensam in scriptis orationem judicaverit dignam delicatissimis auribus, eaque verborum temperantia concinnatam quam ferre possit, non assueta rigidioribus majestas?

Eadem servitute teneri vult suos concionatores alius in Italia Princeps, ne imperatae modestiæ terminos excedant, ubi plebis concursus est, neve fortiori eloquentia exagitent eminentissimæ dignitatis licentiam. Adsint pauci, inter domesticos & familiares, veritatem, licet vehementior sit, neque ad aurium mollitiem accommodara, non omnino exturbari ajunt; sed nunquam publicè in ista aula

sine

sine f
nihil
in con
rumq
Ve
cionat
quent
numq
misce
prode
queas
nissim
as. A
tur, p
dissim
deman
nume
tripud
ad pie
ipsi læ
ut null
fectum
à rudic
purato
rem an
Nov
orbem
ma cur
lentes p
ea arte
luptate
aut ext
candid
ut tace

sine fræno illam videas; ut balbutire coacta, nihil prorsus eorum nitidè loquatur, quæ nisi in conspectum ponat Ecclesiastes, audici plerumque vitio, ruborem incutiunt.

Verùm, placet inquirere, unde illa concionatorum tam cauta, tamque urbana eloquentia, quæ in dominantes quoslibet reos numquam incitatur, & ea suavitate poculum miscet, quod nisi amarum morbo affectis non prodest, ut illud jam non immeritò vocare queas, vinum quoddam nectareum, humanissima porrectum manu, ad sumentis delicias. Adeo namque molliter in vitia invehuntur, paucos excipio, concionatores illi, quibus disseminandi in aula Evangelium Provincia demandata est, ut Cytharædis simillimi, suis numeris, sua modulatione publicum potiùs tripudium excitent, quàm ullum mortalium ad pietatem accendant. Latissimos auditores ipsi latissimi, decenti venustate ita exhilarant, ut nullus quæri possit se tædio, se dolore affectum, aut aliquid ex iis rebus audivisse, quæ à rudiori Ecclesiaste in nobilissima tot purpuratorum corona, effusa fuissent, ad terrorem animorum.

Novo plane Genio lepidissimi Apostoli in orbem Christianum inveci sunt, qui maxima cura hominum auribus, non salutis consulentes periodos librant; vocem, corpus omne, ea arte dispensant, flectunt, ut nihil abeat à voluptate, etiam cum de pœnitentia sermo est, aut extremo judicio ostensum, vestis elegans, candida manus, eos adeo spectabiles efficiunt, ut tacentes quoque, si fortè labascat memoria,

audi-

auditoribus placere nihilominus possint.

Dum ejusmodi paratur concio amici invitantur, qui mirabundi excipiant; qui ad singula verba, vel levi risu, vel elato supercilio, decentissimum oratorem incitent, moneant limatam ad lychnum orationem, foeliciter eum pronuntiare, ad famam loqui.

Inter hæc ubi veritas? ubi vitiorum, ubi vanitatis profusissimæ, ubi sævissimæ voluptatis quæ suspirantem populum nusquam miseretur, increpatio? unde ista in Ecclesiaste orationis comitas animique mollities? quis ab Evangelio separavit quæ acriter prosunt, quis sustulit vehementiam?

Dum mihi facio quæstionem solutio oritur, luxque subita nubem discutit. Non sine consilio isti concionatores à veritate se abstinant. Aliqui ex iis, sperant; aliqui quod sperabant, jam sunt adepti. Futuræ fortunæ officere illi metuunt si rigide loquantur; hi, accepti beneficii memores, officiosissimâ urbanitate rependunt gratiam, indignumque judicant illis semper non placere, quibus olim utiliter placuerunt. Aliqui, quos neque spes, neque gratitudo ad illud veritatis silentium cogit, alia ratione obmutescunt.

Dulce est, secundas habere Principum aures. Si illis arrideas, tot laudatores certè habebis, quot ipsi adulatores, & circæ etiam populi concursio fiet, ex more illa loca cæco impetu replentis, ubi convenit, quicquid illi majus à fortuna potest ostendi. Illo cœtu privari, ubi semel gustaveris, magnus dolor; & quia, Principe averso, distrahitur ista concitata plebis frequen-

frequ
que in
quem

Sic
dum
homo
stes. l
palati
tur: l
res, &
Princ
tum
solvit

Pu
anim
ita,
terro
sui fa
asper
que a
place
heme
quæ f
est E

Ian
illoru
Princ
signis
vange
conci
retur
siste
sic en
bo,

frequentia, gratissimis sermonibus, prudentique silentio, sit, ne ille non reversurus abeat, quem cæteri sequuntur.

Sic nominis claritas latior quotidie evadit, dum à quibuscunque obviis iteratur illud, en homo notissimus aulæ, en Principis Ecclesiastes. Illa veritatis reticentia veluti clavis est, quæ palatii fores, multis non perviæ, facile referantur: hac salutationes comparantur frequentiores, & etiam demissiores. Nam quos reveretur Princeps, alii colunt, libenterque illis tributum honoris debere se omnes fatentur, quod solvit primus.

Putatis autem illos concionatores Principum animos demulcere, æqualitate orationis? non ita, interdum namque inchoationes quasdam terroris habent, ne suavitate nimia fastidium sui faciant. Sciunt enim dulcia quæque nisi asperis misceantur non diu jucunda haberi, neque avidioribus convivis exquilitissimas epulas placere, sine sale & aceto. Verùm ea arte vehementes sunt, quæ diversitatem pariat, non quæ flectat ad illum animi mœrorem qui finis est Evangelii.

Iam aliquod tempus effluxit, ex quo unus illorum orationem habuit coram Ecclesiastico Principe, qui Regio licet diademate non insignis, Regiæ tamen audire consueverat Evangelium, militibus stipatus, & suos potius concionatores territabat quàm ab ipsis terreteretur. Quid expectas à prudentissimo Ecclesiaste? etiam Principi visus est multa minari, sic enim ille. Audacter coram te pronuntiabo, Eminentissime Princeps, nec dignitatis
qua

qua per totum orbem fulges, habeo rationem. Silere me non patitur populi clamor, communisque calamitas. Ad hæc verba nemo non fuit, qui maximam dicentis libertatem expectaret; fulgurationem tamen ejusmodi nec leve tonitru subsecutum est. In publica peccata quæ tot miseras in orbem invexerant, totam bilem effudit; illi omnino similis Imperatori, qui victimam immolaturus, nam & sacerdos erat, non expectato ictu, miserrimum hominem qui proximè stabat, ipsa, quam in bovem paraverat, securi percussit.

Ille profecto concionator etsi sæpiùs legerat Ecclesiam sponsam Domini sui, instar ordinatissimi exercitus esse terribilem, expavit tamen ut insuetis armis ferocem vidit; & providus veritatis amator timuit quoque, ne prodita ante Principem, à tot spathariis, qui vel ad decorem, vel ad præsidium dignitatis, longo ordine stabant, miserrimè trucidaretur. Certè ait Cletus, virum istum, veritatem vehementissimè amasse crediderim, cùm eam à seegredi non permiserit: totamque in pectore gestans, tanquam thesaurus aliquis esset, effundere sit veritus, ne sibi pretiosissimam raperet, circumfusa multitudo. Avara, sed utilis providentia. Nulli justius dici possunt curatores veritatis quàm isti concionatores, qui tanta eam cura contegunt; ne, ut odoribus contingit, vase aperto evanescat & pereat. Quid ad hæctu Firmiane?

Mirum referam, inquit; maius veritatis silentium forte non fuit, illo quod obsessa nuper regis armis præcipua regni civitate, ab
omni-

mnibus omnino concionatoribus servatum est. cur dilectissimam antea urbem sedem imperii, irata majestas deferuerit, sparsoque milite, compectu prohibuerit ea anni tempestate, quæ armorum licentiam compescere solet, Mysterium est. An digni quibus fames inferretur cives fuerint, & communem culpam æquaverit, aut superaverit trimestris prope modum poenitentia, alta etiam quæstio; sed donec solvatur, illud notabo, nullum tunc Ecclesiastem ausum fuisse, pro Rege aut Regina loqui, ut religione non armis cogerentur miferi cives, ad utile sibi, justissimumque obsequium.

Famosis ubique libellis, scelerati auctores, nullo arguente, deturpabant reverendam post Deum auctoritatem. Augustissimæ Principis honor à petulanti plebe proscribebatur; nefariæ obrectationis, in eos omnes quos absurdum vulgus reos censuerat, nulla cessatio, aut modus; ut linguæ pariter ac calami sevities, hyeme, aquis in mediam urbem irrumpentibus, bello quoque, & fame esset atrocior.

Apud Christianos tamdiu calumniæ damnatur quamdiu stat pietas, & convitia prohibenti Deo; honor defertur. Quis tamen ex tot concionatoribus furentem contumeliam verbis insequutus est, ostenditque non eandem esse debere armorum & sermonum libidinem; etiam cum ex justissimâ causâ sævit populus, postulatque ense & tumultu, quod precibus & longâ lacrymarum profusione à Principe non obtinuit?

Mirati sunt plerique, quod potestas iustos non haberet in obsessa civitate concionatores, qui subditos jam longa fame maceratos, adhuc tamen dubitantes regi parere, revocassent ad officium. Nunquam adeo extinctus in Christiana plebe divinorum sensus, ut vehementi Spiritu excitari non possit. hunc si admoveant Evangelici Oratores, statim emicabit Religio, latensque sub civilium armorum rabie conscientia, ad cœlestis iræ minas concutitur humanum pectus, & pauci sunt, qui bellum obstinare velint, ubi ostenditur à Theologis non minus in Principem geri, quàm in ipsam pietatem.

Cur ergo inter tot militares tubas, quæ tum martem acuebant, ex buccinis sacerdotalibus nulla audita est, qua populus admoneretur eas illum leges accipere debere quas Rex dedisset; & si quid durius in illis censeretur, nunquam tamen licere mitiores morbos atrocioribus sanare, & quærere patriæ excidio, turbidinis scil. quibus placandis una sæpè ætas non sufficit, patriæ ipsius foelicitatem.

Omnibus tributis, quæ regiam gazam augere à pluribus annis consueverant, graviores esse illas ostiorum & capitum exactiones, quas jam ferre cogebatur exhaustum vulgus; nunquamque pacem sub rigidiore ministerio adeo acerbam fuisse, ut bello, & tot fortunarum periculis exturbari mereretur. Iras ergo poneret exasperata plebs, & eam potestatem jam veneraretur, quæ rogata, non laceßita illud dare consuevit quod æquum est non negari supplicibus,

Num.

Numquam salubrius Reipublicæ consuli, quàm quiete, & malorum, si quæ in illa sunt, patientia; præterea, Aulam in dies mutari, ipsamque rerum humanarum inconstantiam quæ calamitatem adducit, brevi ipsiusmet daturam remedium, si non maturare illud velis, sed expectes. Cogitarent omnes, nunquam subditos defecisse à Principe, qui prolixâ poenitentia brevem noxam non eluerint; plebs denique saniora loqui disceret, quàm quæ quotidie jactabantur, magno Christianæ charitatis detrimento, non in ipsos tantum regni ministros, sed in Regem ipsum, quia in matrem.

Hæc certè decens erat non tacere concionatores; nullus tamen ex illis suscepit læsi Regis patrocinium: Grassabatur impunè per totam civitatem adeo audax calumnia, potensque ut nec in templis ipsis castigaretur, præcisis concionatorum linguis, majusne in hoc negotio veritatis silentium, vel gauderes seditiosus, vel doleres regi fidus? & hoc forsitan miraberis, Oratores Ecclesiasticos, quorum maxima laus, oris pudor & sermonis temperatura, modestiâ tamen peccare potuisse.

Ubi velut factò agmine plurimi in eodem corpore morbi conveniunt, iis qui mortem periculosius urgent, promptior cura adhibenda est; nec medici crimen censetur cæterorum ad breve aliquod tempus negligentia. obsessæ civitati existima, si lubet, non defuisse flagitia illa quæ pacatis temporibus concionatorum zelum justissimè accendunt; at certè plurima ex iis, subtracta annona lan-

guebant; & in communi hominum calamitate ipsa quoque scelera calamitosa, querebantur eripi sibi dilectissimum otium, amicas opes, subsidium voluptatum, tot vitiis majori ex parte inter arma, inter terrores, ipsamque pauperiem, quæ jam & divitum esse coeperat, quiescentibus, unum odium delecta fronte, & publicè furens insaniebat, ad infamandam potestatem quotidie solertius, atque atrocius; & quasi illud esset leve aliud in Christiana civitate malum, convitiis exsaturari, professo odio illud omne fingere quo foedari queat invisi nominis claritas, quilibet concionator in ea tantum vitia invehebatur, quæ tum aut nulla erant, aut certe latebant.

Quàm foelix eâ tempestate obrectatio, quæ fari, quæ scribere omnino sinebatur; & novè quasi privilegio donata, in immanis libentia, non excusationem modò, sed laudem, tumens proferebat, ubi criminari eam velles, oratorum silentium!

Ex his intellige quanta sit nostra ætate veritatis reticentia, quæ jam nec regibus in gratiam miseræ plebis, nec plebi in Regum favorem deferretur: ut hodie prorsus nescias, turpior ne in Principes, quàm in ipsum vulgus adulatio.

Egregium volumen, ait Cyprianus, Clarissimi viri, apud Hispanos, Crossæi, intra paucos dies habebimus; ultima enim manu perpolitum opus lucem expectare, aliquis mihi retulit. à candidissimo authore plurima veritas tractabitur, ut qui audire eam nolunt. saltem legant, & quod fastidiunt aures, ad

men.

mentem perveniat patientiori oculorum ministerio. frustra opus illud speraveris, inquam, mi Cypriane; & si non omninò extingui conceditur lentissima disceptatorum sententia, saltem castratum habebis, ne aliquid potestati invisum in lectoris mente, libertate sua generet.

Certe æquum est, ait ille, ea sævitia ad castitatem cogi authores quosque libidinosos, qui obsceno calamo legentium mores inficiunt; sed pudico operi hanc inferri violentiam dolens audio, timendumque est, ne à scriptione, fecundissimi ingenii viros, atrox poena deterreat. Sed quia severissimæ animadversionis in probatos authores legem ignoro, quæ, ut ais, eximium scriptorem inter reos incerto exitu detinet; dic quæso quæ causâ tot quæstionibus exagitantur scriptores veritatis?

Unum hoc restabat, ô Cypriane, inquit, ut Principes à mortuis discerent quod viventium nullus illis retulerit; sed illud quoque damnatum est, & in libros poena constituta, qui vel modicè tractarent de abusu potestatis, doctores Catholicos illis præfici, qui de fide authoris cognoscerent, non satis fuit: revisores inventi sunt, qui severiori calamo illud omne rescindere omnino jubentur quod noverint hodiernæ administrationi gratum non fore; ita fit, ut qui de rebus politicis hodie scribunt, molliter, & palpando scribant; vel si audaces fortiori stylo peccantem potestatem pupugerint, castigentur acerrimè.

Crossæus ille, de quo mihi tu, doctores quibus cura fuit nihil irreligiosum sine censura in opere prætermittere, benignissimos habuerat, & illorum testimonio dignus censebatur, qui de Christiana Politia scriberet, ob singularem prudentiam. Sed miser, cum omnia se absolvisse, quæ ad quietem authoris pertinent, arbitraretur, in revisorum manus delapsus est. vix credas quanta, & quam utilia abarserint homines isti, totos articulos sustulerunt, ne in paucis viderentur perdidisse operam, & ruina minori spectatiliæ fidei mercedem meruisse.

Cum Herodes infanticida filium quoque suum in cunis jugulari imperavisset, Augustus, qui tum Romæ degebat, accepto nuntio, pueri sortem miseratus dixisse fertur; meliori conditione apud Herodem porcos nasci, quam liberos; cum ille, qui religione ductus ab ejusmodi animalibus abstinere solitus erat, regię proli non parceret. Nec malè etiam quis dixerit, impuris plerumque authoribus, hoc perditissimo sæculo, melius esse, quam iis, quos commendat argumenti sanctitas, atque mundities. Nam quis nesciat liberos qui fictitiis amoribus veros ignes foveant, & creant, nullo opponente prælo dari, ut narrationum luxurie corrumpantur virginum mentes, & quid delusis parentibus peccare possint, otiosæ discant adulterio veritatis?

Librum scribe qui gratissimis erroribus, & varia rerum specie jucundus sit; qui amoris ingenium, fletus, somnia, furta, desperationem, fidem, non impuris omninò verbis enuntiet

nuntiet, obstat nullus, nec à revisoribus periculum erit correptionis. Sed heus te miserum, si in bonum Reipublicæ ea scribis sinceritate, ut qui te legerit, agnoscat id verè non agi in regno, quod agendum esse ratio docet, temporumque calamitas hoc jam Cossæus didicit suo impendio, non nimia certè libertate reus, nam prudentissimè illum scripsisse certissimum est, sed Genio sæculi intecelix, qui fabulas amat, neque finit absque fūco, & blanditiis veritatem ostendi. An ergo insulsè egit sculptor, qui marmorea veste eam operuit, ut quàm periculosè nuda appareat, nemo ignoret?

S C R I B E N D I L I B I D O.

OCTAVA DISSERTATIO.

Q Uadam die inter festorum otia, postulataverat Marcellinus, ut de Genio sæculi aliquid quod utile, jucundumque videretur, proponerem; necdum de argumento convenerat, cùm ille subita recordatione iectus, Dialogum sequendam, ab amico acceptum, eo fine attulisse, ut nobis ostenderet, chartam protulit; & quia mihi jam debilior acies minutissimas literas, confusis characterum imaginibus, adèd miscebat, ut cohærere omnes viderentur, non secari intervallis, & ad suos usus distingui, juniorem rogavi, legeret

ipse, qui sinceris adhuc oculis, senum ophthalmia, eaque lucis ambiguitate non laborabat. hic ~~vero~~ erat Dialogus, quem ad multos pertinere, & ad te forsitan, si tu quoque legas, scies.

ECCLESIASTES

PLAGIARIUS.

DIALOGUS.

Æmilius.

Crito.

Æmil. I Nunc & magistratus tuos lauda, quos tam sepe jactasti, velut iuris amantissimos, & legum propugnacula: moriar! si prisca ætas unquam tulit iniquiores.

Crito. Quis iste sermo tuus *Æmili*? ex quo nos conjunxit quotidianæ vitæ consuetudo, non memini te cuiquam durum fuisse; si qui peccant, plus soles misereri quam irasci; & adeo te mirem præbes iis qui plecti meruerunt, ut non desint qui hanc animi mansuetudinem vitium putent, & naturæ mollioris temperamentum. Ergo hucusque vixisti placidus, ut in iudiciis nostris faceres rudimentum iracundiæ? Sed dic, quid peccavere tribunalia, vel potius, quid illis non dignum fecere, ii quibus tam acriter succensuisti?

Æmil. Nihilne censes *Crito*, quod publici fures impunè vivunt, sub oculis patientissimi Senatus? quòd proborum spoliis fortunam suam

am augent, exornant, & hoc in Regia urbe?

Crito. Mentem tuam non capio, *Æmili*; proponis ænigma, an oraculum? si vis intelligi, memineris te homini loqui, qui nec Oedipo magistro subtilitatem edoctus, nec in spelunca Sybillæ, Tripodi admotus est, ut Apollinem reciperet. Quid vidisti, quod nostrorum judicum integritati tam malè conveniat, ut veluti constituat nocentibus pares, & in purpura reos!

Æmil. Audisti Philebum, Crito? illum dico concionatorem, qui nuper apud plurimos in pretio fuit, habitâ, de sanctis quibusdam panegyrica oratione?

Crito. Quid hoc ad judices, in quos ipse tu iudex, jure an injuria nescio, dixisti sententiam?

Æmil. Ah, Crito, Philebus iste; hoc crederes? famam sibi quæsit alienis sudoribus; quicquid in illo stupuit imperita multitudo, furtum est, & ut veriùs dicam, sacrilegium. Cur enim sacrilegium non sit, sacræ rei, & sacra in æde, usurpatio? DEUS bone! ubinam gentium sumus? ante ipsa altaria, notissimæ frontis homines conveniunt rapiendis concionibus, & hoc tacent judices vestri, nec unquam tantæ audaciæ fures citantur ad tribunal.

Crito. Ergo hoc est, quod volueras, *Æmili* charissime? jam non laboro ad tuam mansuetudinem absentem animum revocare, qui ab illa non discessit, ut video; & iræ specie, in latrones inultos, tam suaviter suos sales effudit: fateor lepidissima simulatio

decepit me; & jam in mentem venerat lenire indignantis animi acerbitem; cū locus ut res erat, mihi visa est, & risum prementis, ut ita dicam, severitas festiva. Sic ludis amicos, Æmili, & frontem adeo fingis, ut qui tibi conjunctiores sunt, quando non placet, motus tuos non sentiant? numquam mihi deinceps imposueris.

Æmil. Et inde scias, Crito, tenon omnes personatos benè nosse, qui, quod non sunt se exhibent mortalibus, ut pessimæ artis ingenio, improbitatem non sensuris utiliter placeant, & vel sibi fortunam concilient, vel famam. Nihil communius in aula vultibus istis, qui iram, gaudium, benevolentiam, mœrorem etiam, præ se ferunt, ad gestantis arbitrium, æque in omnem scenam parati, & etiam daturi lacrymas, in summâ mentis alacritate, si ita postulerit adulatio. Sed ad nostrum concionatorem revertamur. Nihil suum proposuit auditoribus, præter vocem & audaciam.

O infelicem! paucis ante diebus illa ipsa, quæ velut nova, & tanquam ex propria penu, tam ambitiosè promebat à Crescentiano, qui verè author, & magni nominis vir est, audiveram; & quia prima vox illa, aures adhuc meas quoddam modo feriebat, declamatoris sermo, mihi alterius echo omnino visus est, nisi quod majore tumultu diffundebat se, lassabatque fastidientem. Putas fortè me solum, parum solertem audaciam animadvertisse? vix finierat alieni operis prædo, cum rumor excepit è suggestu descendens ultima verba; non qualem excitat publicè laudata vir-

virtus, vel apud populum foeliciter dicens eloquentia, sed qualis est furem indicantium, & poscentium raptoris meritas pœnas. Certè in tanta frequentia latere vix poterat misera avis, plumis non suis cuncta; quas etiam ita malè concinnaverat, ut non in totum nuditatem suam velarent. Cutis enim quandoque inter tot colores foedissimè se prodens, festivis ingeniis risum ciebat, aliis miserationem, vel etiam pudorem. Quid ad hæc dicis, ô Cito? non tibi videtur Plagiarius, qui sic alienis bonis imminet, ut nec vellet uti suis, si quæ forsitan, ingrata, & illiberalis natura laboranti concederet?

Crito. Plagiarium dicis, *Æmili.* sed cur, non satis video; facilius caperem si diceres Pelagianum; sed fortè vir ille cui tam prolixè maledixisti, non aliter fuit gratiæ injuriosus, quam illam abiiciendo, quæ oratores efficit auditoribus gratiosos.

Æmil. Non audisti quid lex vetus statuerit in latrones, qui insciis dominis servos alienos, spe fortunæ mitioris, vel etiam violenta manuum injectione, ad suos lares trahebant; illorum usuri ministerio, in quos nullum jus haberent? isti quos Plagiarios vocabant, non ignobili furto, ut cæteri raptores, peccabant in legem; non vestis, non pecunia, non ampla supellex sollicitabat improbas mentes. nihil aliud, nihil utilius ipso homine rati: Quicquid industri, quicquid virium esset, in hoc facinus adornabant, ut furtivis mancipiis, non ut purpura, serico, aut metallis ditarentur. Verè Philosophi, si non fures, qui gene-

ris humani dignitatem tam benè nossent, ut nihil astimarent pretiosius.

Peiores habemus Plagiarios, Crito; quid mereri enim exillimes concionatores illos, qui non servos tantum dominis, ut isti, sed liberos, tantâ spiritus, tantâ laterum contentione in lucem editos, veris parentibus subtrahunt; ut steriles animæ, laudis quidem avidæ, sed laboris non patientes, matrum fruuntur privilegiis, imponant multitudini, fœcunditatis opinione?

O sæculum infelix, in quo Salomon nulus qui jus matris discutiât, & dicat iterum, in non dispari causâ, Date huic infantem, ipsa enim mater ejus est! interim miseri fœtus, ab amplexu matrum avulsi, frustra gemunt in alieno sinu, dum de illorum natalibus nulla fit disquisitio; & inter tot fictitias matres, nulla pendè plures liberos ostendit; quam quæ nullos enixa est.

Crito. Fallor, Æmili, vel tantâ animadversione plecti non debent qui tam commode studioforum laboribus utuntur, ut suis partant. Quid quereris? nulli meo judicio ampliori laude digni sunt, quam qui sedulo curant, ne sermo divinus illis excidat; cujus, vel syllabæ omnes, tot gemmæ sunt, quarum ingens pretium, quicumque oblatas non colligit, videtur ignorare. injustus planè es, Æmili, qui vis manna concessum inedia laborantibus, ad spectaculum solum effundi, non ad usum mortaliū. Quis unquam ex agricolis noluit succidi messem suam? an propter eâ seminas, ut nemo sit, qui sublevetur egregiis.

giis laboribus, & qui te conservatorem vitæ suæ toties dicat, quoties tuis vigiliis utetur in subsidium suum?

Æmil. Dicam fortasse, Crito, quod ne scias. Nulli, minori fructu, concionibus intersunt, quam qui scriptis tam sedulò mandant quodcumque audiverint. dum enim intenti suo furto, inhiant conceptibus, sententiis Patrum, orationis vel floribus; vel nervis totum illud quod animo insidere debuerat, nempe pietas, illos præterit: & sic miseri auditores, egent dum pleni sunt; quodque certè mirum est, illos videas in tanta rerum affluentia, quibus saginantur, tenues, &, ut ita dicam, sine temperantia sobrios.

Crito. Saltem fatere, *Æmili*, istorum de quibus agitur, laudabilem esse diligentiam. Quid? ergo crimen erit, auris suspensa, promptus animus, & manus expedita?

Æmil. Si hos laudas, Crito, lauda quoque furum diligentiam, qui non expectata saltem aurora, ante suum cursum implevere, quam sol primis radiis oculos nostros refecerit, confecta itineris sui media parte; & vigilantiores sunt utique, excubitoribus ipsis, qui servandis Principibus adhibentur ab custodiis. Non diligentia illa laudanda est, Crito, quæ ordinatur ad malum; sed illa quæ virtuti præsto est, sequi parata, & etiam currere quò vocaverit. Cæterum nunquam mihi persuaseris, apum diligentiam imitari has vespas, quæ numquam mel conficientes, semper comedunt. Quid mihi curam illorum memoras, qui totas noctes insumunt transcriben-

bendis concionibus? otiosorum est planè ista occupatio. Neque enim videtur illorum æstimanda diligentia, qui ne unquam laborent, paucissimis horis laborant, & torporis amore, aliquas vitæ suæ partes, probrosissimæ simul, & ineptissimæ occupationi serviliter addicunt.

Crito. Unum hoc saltem concede, *Æmili*, fieri, non multâ impensâ, doctiores, qui sic colligunt.

Æmil. Immò, magnâ eruditionis, quam habere posset, jacturâ, hoc literatorum sordidum genus fruitur alienis laboribus. Sic enim animus, à quo nihil unquam suum extorqueas, atescit, velut ubera, quæ lac copiosè datura frequenter fugentibus, neglecta siccantur, nec amplius ministrant. Aliquos novi, qui cum possent non multo labore, eruere quod in illis natura posuerat, non parcâ manu, ita tamen prædæ assueverant, ut à se nihil unquam exigerent, de alieno fundo semper victuri, & paupertate, quam sibi suâ negligentia fecerant, necessariò raptores, si non vellent egere.

Paucos ex mendicis videas, qui, etiam facultate oblata artium ulli mancipare se velint, quæ illis foedissimam hanc, sed dilectam libertatem adimeret, quâ, semper errabundi, & in patriâ suâ velut exules, omnibus penè sunt oneri, qui in suo consistunt. His, ne dubita, *Crito*, concionatores illos annumerare, qui arte projectâ, tanquam fœlicitatis non patiente, se torpori ita dederunt, ut nunquam moveantur nisi ad furtum, cum turpis, nec minus

minus audax necessitas, pauperes ambitiosos admonuit diligentiae. Tunc enim mirum est, quantum viae conficiant isti languidi, ut alienis opibus subleventur; qui proprias, & honestè quidem conquistas, ignaviae amore, habere noluerunt.

Nulla fit concio celebris, cui non intersint homines isti, ita sine armis minaces, ut etiam illos cum solo calamo concionatores timeant: Non enim, ut quidam fures honesti, & in ipsa sua sevitia non inclementes, aliquam partem bonorum quae invenerint, spoliatis relinquunt; nihil est quod non rapiant manus acerbae, & ita assuetae latrociniiis, ut nihil illas praetereat, nisi somnus obstiterit. Sed quam raro dormiunt isti latrones, qui, non secus, ac ille Poëtarum Argus, plures videntur oculos habere, quam cæteris mortalibus, in legitimum usum natura concesserit!

Crito. Perge, perge, Æmili, delectatenim ad longum audire quid sentias de concionatoribus istis, ex genere mendicantium, qui voto paupertatis celebres, ordinem quemdam fecerunt in Ecclesia; quem tamen, ut verum fatear, nec suadet Evangelium, nec curia Romana satis approbat, nullum Ordinem suis unquam diplomatibus honestatura, nisi cujus utilitatem viderit.

Æmil. Benè est, Crito, non enim pro illis ita pugnas, ut non saltem dignos aestimes, quos irrideat vir sapiens & peritus: quando tu quoque meritos pungis dieteriis, & ad scommata provocas, venustissima defensione. Sed quoniam ad partes nostras accessisti, antea hostis.

hostis, si non re, saltem verbis, & vultu; dicam ferio quid liceat concionatori decerpere ex alienis laboribus, quos non ideo suos æstimare debet, quia, fontium more, sitientes advocant pulcherrima unda & publice funduntur.

Aliud est, flumen haurire, ut de Xerxis exercitu prodigioso narrat Historia, aliud ita opportuno amne uti, ut aliis relinquant. Licet quidem, ô Crito, delibare conciones virorum illustrium, sed illos non probo qui glutunt. Fit enim eo modo sæpissimè, ut ipse, cujus labor est doctissima & exactissima concio, non plus semel suis bonis utatur, suadente scilicet verecundia; postquam isti fures, nullo pudore, ubique velut sua sparserunt improvidis auditoribus:

Quid ergo? Ecclesiastes, maximè novus, & rudis, ab alio concionatore nihil accipiet? facit quidem, sed modeste, non enim tetum rapiet quod invenerit, sed aliqua, ut vir bonus, & non sine benefactoris reverentia, si opus est, mutuabitur.

Quis ferat Poëtam, qui Virgilii Æneidem, vel etiam Pastoralia, Musæ suæ partum diceret? scis quanta infamia vapulaverit ille qui paucos ejusdem Virgilii versus, suos dixit, ut scilicet adulatione, & quæ jam apud Imperatorem accepta erat, ignoro licet authore, principis gratiam aucuparetur. Nemo sordidior, quàm qui comptus est, sponsarum rusticarum more, ornamentis scilicet, quæ, nec sua sunt, nec nisi invenustè corporibus aptantur, quæ non ad hoc finxit natura, ut margaritis fulgeant, & in modico lapide circumducant ingens patrimonium.

Prudens

Prudens ergo ille & justus simul, ô Crito, qui sua cuique relinquit; ea quæ audiverit à peritis, & exercitatis, religiosâ conscientia contentus imitari.

Perlecto Dialogo omnes una voce Religiosum furem damnaverunt; & quia tum nullus inter nos lacijs incompetens sacrorum iudex aderat, dictum est sacerdotem reum, cognita causa, auditisque certissimæ famæ testimoniis, jure à sacerdotibus judicari potuisse.

In peccantes quoslibet alios nulla forte unquam fuit diligentia promptior, aut parcior misratio; neque enim excipiendis suffragiis urna petita est, aut amplior expectata à protracto tempore veritas; derepentè singulis visum, æquitatis injuriam fore, si rapacissimi hominis multa vel ad breve tempus prorogaretur.

Damnato Philebo, scriptorum qui nostra ætate, novi cujusdam peculatus rei, malè partis divitiis intumescunt, & ut suas opes jactitant, quodcumque improba manu, melioris fidei viris rapuere, causa expensa est. Authoribus enim plagariis illam indulgentiam concedi, quæ oratoribus negata esset, iniquum videbatur.

Tres omnino mecum erant in cella; Clinias, qui aliquot dierum rurali solitudine detentus, in urbem se receperat, & cum nostro Marcellino, Stenius. Primusque Clinias, vindictæ ardore, dissertationis argumentum, silentibus adhuc cæteris occupans (author enim nescio quis, mutuata ab eo scripta, quasi ad legentis solatium, foedissimo ambitionis

tionis genere, maximaque datæ fidei injuria, tanquam sua vulgaverat.) Diogenem, inquit, non magis in foro cum sua laterna olim impeditum fuisse, quam denuò impediretur, si redivivus in librariorum officinas se inferret, facillimè crediderim. is namque qui in maxima populi frequentia, virum bonum minime invenit, apud Typographos, qui tot volumina ad irritamentum studiorum, prætercuntibus ostentant, vix in aliquos ultimæ ætatis authores incurreret, ita à furto immunes, ut lectoris sui misericordia digni sint. qui audaciores ex illis fure, libros integros patientissima manu excerpserunt, & fronte mutata ita nobis præposuere labores non suos, ut etjam aliquando eximiam laudem ex crimine sint consecuti.

Quid tibi acciderit novimus Clinia, interfatur Stenius; verumtamen furto ansam dedisse dignitate operis, ingens gloria; nec minimum injuriæ solatium est, insidiosi amici jam detecta fraus, improbeque gloriæ ab omnibus stigma inustum. Si cætera deinceps paris insanix ausa idem successus maneat, minori authorum periculo egregii, sed nondum editi, labores infidis manibus credentur! nam quis adeo fatue superbit, ut famæ infœlicis amore, sponte ruat in certissimum dedecus? Injuriam certe accepisti, verum illam æquavit raptoris tui poenitentia: quicquid tibi detraxerat invisa prius, jam æquior, tibi fama restituit. quod sis author scripti, omnes agnoscunt, Sed, ô te rigidum, si tot fures esse existimas in librariorum officinis, quot apud illos novi au-
tho-

thores inveniuntur, quia tu unum passus es. Ubi lampas unica ardet, plures videre lucernas non sobrii oculi est, & te abstemium pro unico fure plures intueri, cur non mirer Clinia? nisi ais, vini & doloris eosdem aliquando esse effectus, iratisque posse accidere, ut ad unius latronis conspectum turbam videant.

Nihil ad hæc Clinias: se acceptis duobus, qui, tanquam iudices expectarent, tum fortè in mensa jacebant, recentiorum authorum libellis utrumque explicuit. Diversa frons, neque idem propositum: sed, ô rem stupendam, nec expectatam! unum è duobus furem esse palam fuit: mutuatæ passim non sententiæ modò, sed voces: transfusa in chartam audacem tota capita; nova prorsus librorum Metempsychosi, quam nec ipse Pythagoras agnovit. Uter ex illis raptor haberetur, ex phrasis inæqualitate judicare facillimum fuit: verùm, quod mirere, is erat qui grandiore titulo, & venustiori charactere, fortius ad sui conspectum lectorem invitabat.

Tum Clinias risu plenissimus, & foelicissimo casu tumens: da alios, inquit, ô Steni; paucissimos licet ministraveris, nullo negotio, nisi mavis experto toties mihi credere, inter illos furem ostendam.

Et ego idem sæpius animadverti, inquit, Marcellinus; plurimosque inveniri authores, qui scrupulosè ad eò quod in aliis placuit excusant, ut ex nimia fide nocentes sint. Ab Genio autem sæculi esse existimas, ô Firmiane cum animi motum qui calamos agit, illosque omnes ad furtum incitat, qui justissimo labore expetitam

expetitam famam assequi, vel minimè optant, vel omnino non possunt?

Ita est, mi Marcelline: aliquis in cœlo Mercurius, qui verbosos auctores minimè tacere imperat, & quod ab aliis acceperunt, repetitis vocibus ita importune iterare, ut sæpè cum plures libri apud te sint, si ex rebus ipsis, non ex voluminum mole, aut specie. Bibliothecam tuam æstimes; unum habeas. Quoddam quædam sectæ supra modum vocales extiterint, & inter cæteras; loquacissimis scriptoribus qui eas acriter tutarentur, fecundissimæ, multi autumant referendum in sydus, cujus imperio premebatur orbis, cum natæ sunt.

Ad hæc Clinias, tanquam cœli Apologismum suscepturus, in quod ego nolens peccassem. Ineptiis nostris astra oneras, inquit, ô Firmiane, qui garrulitatem mortalium sideribus impingis, quâ ergo cœli positura emerferit sæculum istud, quoddam jam novo rerum ordine fluit, petendum erit ab Astrologis, ut tot librorum, quos in sui pœnam ferax ætas non plus facit, quam patitur, latentes causas invenias?

Miserissimi certè cœlestium orbium per scrutatores; si illos cruciat adeo infœlix diligentia, & ad nullos usus profutura observatio. Quis enim superbissimi laboris fructus, aut gloria, sæculi tui Horoscopum in tabula delineasse, cui nemo credat, nisi qui ita insanit, ut brevem, vexatamque superstitioso calamo chartam, existimet complecti fata Regnorum, plurimæque ætatis certissimam Prophetiam. Qui in brevissima statua sculptor erravit,

vit, in colossio turpius à justa partium ordinatione discedet, artem namque ipsam turbat immensi operis vastitas, & vix in maximo peccatur, nisi maximè. Credam ego sæculi totius Horoscopum recte Astrologos constitutere, qui in privatis fortunis adeo hebescent, ut jam apud plebem nihil habeatur Mathematicorum inscitia famosius? nisi aliam dās quam quæ à Mercurio petitur, molestissimæ loquacitatis causam, nihil agis Firmiane, nostra ista garrulitas, cœlum innocens.

Si aliquis Mercurius scribendi libidinem indidit mortalium ingeniis, ille profecto est, qui apud *Ægyptios* Trismegisti nomine clarus, scripsit aliquando, eos homines prorsus Deo invisos, qui absque liberis migrant è vita: & quia jam larinitate donatus, peregrinus esse desit apud nos celeberrimus author, liberos pro libris, ex Typographorum scilicet incuria positos, plurimi ex nostris sunt arbitrati, infinitorum jam propè voluminum Patres, ut ampliori generatione sibi Numen concilient.

Venuste, ô Steni, in duplici Mercurio ludis, inquit: sed cur notissimæ experientia suffragium neges, quæ verbosos nasci sub cœlesti Mercurio homines, quotidie ostendit? ideo fabulosus ille Poëtarum *Hermes* eloquentiæ Pater est habitus; cæterisque cœlestibus aptior ad ea significanda, quæ ex Deorum decreto referenda mortalibus erant sive adundi illi essent soporis aptissima hora, sive insomnes. Loquendi certè necessitatem sydera minimè imponunt, cum & tacendi sit libertas.

bertas, sed eam tribuunt facilitatem, cui silentium, si durat, & maximè si imperatur, non leve supplicium est. Verùm, si à Mercurio aut aliqua alia potestate superiori, loquax esse sæculum negas, garrulitatis importunissimæ causas etiam apud nos inveniam.

Olim rariores qui studia colerent: nulla jam pene familia sine literis: & sæpius licet modicæ sint, eos tamen ad scribendum dant animos, quibus incitatur profundior eruditio, speratque, si diutius latere desinat, posse se aliquid conferre in publicam utilitatem.

Lux non facile absconditur; libertati nata, si illam opprimis, carceris sui rimas scrutatur, quærit effundi. Putas autem patientius ingenii lumen, scientiam dico, cujus radiis existimat ille qui studuit, posse illustrari famam suam? labor est, sed & dedecus putatur, latentes Musas continuisse. Si exitum negas, animum certissime pulsant, & iratæ non sinunt inultum diu vivere custodem suum.

Quis Rhethoricam, quis Philosophiam eâ condicione velit accipere ut fileat; cerebri non tantum morbus est, coactus humor, & frustrâ per oclusos meatus viam quærens; scientia quoque ingens capitis dolor, si exire non conceditur, acerbissimaque agritudinis nullum omninò remedium, nisi lingua, aut calamus. Verum quia tot Professores publice docere, quot literis operam dederunt, ridiculum æque ac incommodum, nec spes datur innumerabiles Magistros ferre posse auditorum patientiam, quilibet sciolus cartham sibi pro scholâ habet, eoque animo le-

ctores

ctores quærit, quo & auditores quæreret, si co-
actis undecumque discipulis, liceret in maxi-
ma hominum frequentia habere concionem.
Sciolos dixi, illorum enim qui se multa scire
arbitrantur, cum paucissima noverint, diffici-
lius est silentium. Minus solida magis fluunt: &
ideò plurimorum qui hodie libros conficiunt,
effusior eruditio, quia liquidior, illique deest
ad continentiam firmitas.

Accessit ex recenti opinione sterilitatis vere-
cundia: pudet enim inter tot scriptores non
scripsisse, timeturque ne incitiæ loco habeatur
illa modestia animi, quâ multi sapientissimè
famæ suæ consulunt, & ad maximum generis
nostri commodum, silent.

Olim apud Iudæos nulla virgo quæ mater
esse non cuperet, spe scilicet promissum in
lege Messiam concipiendi, suoque partu eam
comparandi apud mortales nominis clarita-
tem, quæ nunquam esset interitura. Non omni-
nò dispar plurimorum authorum ambitio, ex-
pectanti orbi ingentem se daturam filium adeò
sperat, ut nulla ei pœna decerni à iudicibus pos-
sit, virginitate atrocior. Verum quam misere
decipiatur, ipsa prolis nativitas ostendit: &
pro masculo mollis fœmina, imbelli vagitu
implorans nutricum opem, cui etiam sæpi-
sime deest, quæ maximum censetur solatium
sexus, venustas.

Plures certè authores calamo parcerent, si
lectorum suorum, qui in utilibus & sæpe no-
xiis libentissime incumbunt, minor esset pa-
tientia; aut à Magistratu æquissima severitas
castigaret illam proeli, cui indiscrete credun-
tur

tur quæcumque vel improbus author somniaverit, loquacitatem.

An Cuthemburgius qui hanc artem in Germaniâ primus invenisse fertur, in posteriorum commodum laboraverit, certe ambigo; nam ad eò jam facilis, Typorum ope, cujus libet operis, rumor ut qui nomen suum spargere ambit, modico pretio fiat notissimus, neque Notariis indigeat. Multiplices enim manus ars illa habet, volentique centies in pluribus chartis citò exhibebit, quòd semel in unam scripserit.

Lapidum populum Romam olim incoluisse ex Historia accepimus. tot namque propemodum in illâ urbe statuae erant, quot cives; sed jam fere apud nos librorum, quam hominum turba densior. Quid ergo mirum, si in numerosâ plebe latrones multi, & etiam sine furto, aliis de causis, tot nocentes inveniuntur? in pacem publicam aliquos, in castitatem plures peccare, lector dolebis si sapiens, & maxime si Christianus.

Unico Apelli, Alexandro imperante, fas erat regio vultus pingere, cæteri artifices à Principe amovebantur, ne operis ignobilitate dehonestarent majestatem imperantis. hanc apud nos legem ferri in authores, ut nemo deinceps scribat, nisi qui optime, æquum certe non existimo; sæpiissime enim in multorum usum cedit ignobilis labor, & plebis auctoribus plebem delectari ita certum est, ut non sine maximâ illius injuriâ, istos à scribendo calamitas arceas, qui de rebus bonis quandoque utiliter scribunt, non servatâ licet argumenti dignitate.

Apud

Apud agrestes, cibi viliores, dummodò abundant, conviviasunt, nec protinus mensa damnatur quia illam fastidit gustus delicatior, omnino utiles censentur illi artifices, qui luteas domus construunt, licet ad secandum marmor, & ad Vitruvii præcepta, quibus illi author venustatem ædificiis in ditiorum usum contulit, ineptissimi.

An ideo pannus rudior emptorem non inveniet, quia sericis dignitatem suam probant viri nobiles? Civem in bello servasse præclarum erat apud Romanos, etsi hostem urbe exigisse, præclarius; cuilibet certanti, vincentique sua corona: modica virtus, si non auro insignitur, saltem quercu, neque tantillum præmium sine invidis.

Stellarum, quæ nomen apud Astrologos non meruere, sua est etiam utilitas. Minutissimæ ex illis lacteum iter conficiunt: & cœlestem viam similiter ostendet, obscuriorum authorum turba ignobilis, si de pietate ceterisque virtutibus, sincerè agent, & in eum lectorem incident qui res bonas ferre queat sine ornatu.

Sed quis, oro, istorum librorum usus, qui ad hoc solum modo editi videntur, ut authoris sui nomen præferant? Totum quod ab illis expectare debeat lector, titulus est, vel Epistola.

Quæ Herculis fuerat, mox Claudii, nec multo post Neronis statua, non multo labore effecta est: cum artifex adulatio in solo capite luderet, & robustissimo Herculi, molles vultus addere, in Principum suorum gloriam,

præclarissimum opus arbitraretur. Multos certe libros reperias qui facie tenus novi sunt. Albertus Magnus qui tot annos in Cœnobiis malè jacuerat, jam sorte meliore, prælo datus est. Hunc, cum adhuc temporum incuriâ in solitudine ageret, multi authores invilire: & non repugnantî fastulere plures tractatus, quos jam vetustatis opera fuisse, prælum ostendit. Quid nobilissimo labori fures addidisse autumas, ut ex illo non debitam sibi gloriam captarent? frontem & nomen. Sacra etiam apud infideles sepulchra fuisse novimus; at hæc nostris temporibus videtur oblitterata Religio; cum functos à pluribus annis authores, ipsumque Albertum, securos à latronibus non præstiterit, cinerum suorum sanctitas.

Fures hos inutilia scripsisse, licet præclara ediderint, quis neget? acta enim agere superfluum est, & otio proximus labor. Cumque diutius latere vix posset præclarissimorum authorum eximia lux, eamque in disquirendis authoribus jam diligentior ætas, velut quædam aurora prænuntiaret; quid nobis, quæso, præstare illi scriptores, qui radios cito emeris authoribus, tanquam plus justo dies illa expectaretur, ad eò turpiter surripuerunt? alieni duces splendoris, neque Phaëtonte illo fortunatiores, qui solis Auriga, sed imperitus, orbem non illustravit, sed ussit.

Tenebrarum causam agis, ô Firmiane, inquit Stenius, qui in eos authores inveheris, quorum ope promptior dies abstulit plurimorum caliginem, in Albertum quoque officio-

se

sè peccasse authores istos, aliquis non ineptè dixerit: illum namque è tenebricoso carcere, charitate ducti benefici homines eruerunt; nec meriti detractio est, nobilissimum scriptorem, ut securius erumperet, alienis vestibus, novoque titulo occuluisse; justius in illos impetum facies qui libellis suis orbem inquinant.

Adhæc ego; Optime mones, ô Steni, incendiarii namque latronibus sunt deteriores: neque ulla unquam Respublica eos tulit, qui testis ignem subiiciunt, cum tamen apud Spartanos furtum nulla lege prohiberetur, si arcanum; ut eâ occultè subtiliterque rapiendi licentiâ, quisque civium in asservandis quas comparavisset facultatibus, redderetur vigilantior.

Adeò benigne nobiscum egit amantissima parens natura, ut noxiæ stirpes paucissimæ sint, & ita ferè lateant, ut nisi diligentissimus inquisitor abditam in arduis, aut sole carentibus locis, perniciem investigaveris, in venena non incidas. Plantæ utiles, & dandis fructibus natæ, ad manum sunt, ut cultorem facilis inveniant. Nulla penè ubertas nisi illorum, quibus vita aut servatur, aut efficitur commodior. Utinam & sic delibris! sed heus! plures habemus qui venena virtutibus, quàm qui alimenta tribuunt; & publicæ salutis ea jam negligentia est, ut nullus ideo liber malus censetur, quod pestem conferat suo lectori. Miraris non timeri morbum? emitur, & toxica, quibus intereat animorum sanitas, ita non obscure cuilibet perire volenti apponuntur in

compitis, ut ex ipsâ sapissimè fronte librorum, religio, an pudicitia pulsetur, facillimè agnoscas.

Malus liber, malo homine perniciosior omnino existimandus est, eadem enim cum loquatur, hoc plus habet, quod hæc ipsa semper loquitur, invenitque latebras commodiores. Etenim cum impiis, aut obscenæ vitæ hominibus, colloquia miscere nemo audet, nisi & ipse perditissimus sit, nullaque ei superfit fama quam servare speret, aut cupiat. Verùm cum pessimis libris agendi, nullus pudor; laritant enim quantum volueris; & verendus, ut plurimum, in publico animus, in abdito, ubi nullus studiorum testis, aut iudex, cum impurissimis scriptoribus inquinari non metuit. quasi honestius leno liber admitteretur, nefariis illis, & ad voluptatis ministerium sponte damnatis, qui scortorum prostitutione quæstum faciunt.

Tot libros amorum indubiè edit solito acrior sæculi hujus salacitas; cui, ut omnia in pejus ruant, accessit etiam hac tempestate, urbanitas quædam sermonis, decorandis vitis aptissima. Hac impuros quotidie calamos urget, ut quàm suaviter nocere, & incogitantem pudicitiam, gratissimis narrationibus, fictisque variarum rerum eventis, perdere possint, omnes sciant.

Musici qui se ad aurium solatium vocem infectere arbitratur, ubique non rogatus cantitat, & frequenti modulatione ita sæpè molestus est, ut nullos auditores habeat, nisi iratos. Quod plurimi authores amatorii libellis.

libellis publicos mores inficiunt, facit eloquentiæ cujusdam, innatæque venustatis conscientia, quia licet in Næniis totam operam consumant isti authores, existimant tamen eâ gratiâ ornare se fabulas posse, ut propitios lectores habeant, eos omnes quibus ex animi levitate, aut inscitiâ, viluit argumentum solidius. Quàm miserum, virtutes interire, mores fœdari, ut inanissimi scriptores, nomen sibi apud otiosos, fictis amoribus comparent, verborumque blanditiis!

Dissertationem absolvit Marcellinus, exhaustis imbribus cœlo, plerumque accidit magna siccitas, inquit ille, & nimis aquis obrutæ prius, stirpès sitiunt. Tantam librorum copiam, ni ordinem suum natura mutaverit, excipiet sine dubio maxima scriptorum sterilitas, & loquacitatem sæculi hujus, fortunatioris ævi silentium æquabit.

INDEX.

A.

- A** Cherontius 93 *seqq.* Arma veterum. 13 Arma
Adulatio in aulis 176 mulierum. 135
seqq. ARREBATUS. 162
Aëris regiones 164. Arrius. 128
Æthna 29. ARTEMIUS. 117
Agatho *passim.* Artium penuries. 11 *seqq.*
Albertus Magnus. 218 Assenatio. 194 *seqq.*
Alchymia. 166 Astorum vis. 50, 213
Alexander cum Roxane de- Astrologorum miseria. 2 13
pictus. 135 *seq.*
Amatorum vita. 151 Augustinus. 26, *seqq.* 133
Amazones. 119 *seqq.* *seqq.*
Ambitiosi. 150 Augusti artifices. 13
Americus. 82 Authores qui legendi. 85
Amici solatium egritudinis.
57 B.
Amor Virginum quomodo
in Belgio pastores strati 5,
conciliandus? 75 *seqq.* 17
Amoris natura 178, Bellum justum sequendum. 45
Amoris causa, 111, 113, Biblia qui tollunt. 142 *seq.*
Amorum libri. 217 Bibliotheca. 85
Angliae status. 24 *seqq.* Biliosi. 91, 92.
Animus gaudet ad ea revocari
Bono diuturno lassantur mor-
quibus inspiciendis una con-
templatio non suffi. it. 31 tales: 20
de animæ immortalitate 146, Bucerus. 105
151 & mult. *seqq.* C.
APOLLONIUS. &c.
57
Apum odia. 129
Aquila occidit canem. *ibid.*
Argumentis disputandum.
103 *seqq.*
Aristoteles. 140 Calumpnia punienda 196 *seqq.*
Camce.

Camce.
Capti
peri
Caral
Causi
Censu
Cereb
Char
Clali
CLE
CL
Con
20
in
18
Con
seq
Con
Con
Con
Con
I
Con
ta
Con
3
Cor
v
Cre
Cre
CR
Cro
Cut
CU
D
ex
De
De

INDEX.

Camœnæ 123

Captivitas principum virorum
periculosa 34 seqq. 40

Cataloniæ status 30 seq.

Causidici non admissi 97

Censura librorum 198 seqq.

Cerebri dispositio 96

Charondas 143

Clælia 137

CLETUS 178

CLINIAS 138, 209

Concionatores mendicantes
208 Hispanici 188 aulici
in aulis veritatem tacent
189. seqq.

Concionatorum furti 201.
seqq.

Conjugium quid? 145.

Constantini artifices 13

Contrariorum eadem ratio
III

Convitia triumphum nobili-
tant 110

Consiliarii ex quibus eligendi
38

Corpore robusti, mente non
valent 140 seqq.

Credulitas 152

Crescentianus 202

CROMATIUS 169

Crossæus 196, seqq.

Cuthembærgius 116

CUPRIANUS 178

D.

Dæmonum potestas 3, 6
seqq.

ex Dania ortum malum 14

Defectionis excusatio 42 seqq.

Deucalion 78

DEUM esse Sol testatur 154.
qui negant? 155.

Dionysius 67

Disputandum quomodo 102.
seqq.

Discordia creditorum 88

Divitiarum privatarum com-
paratio 45

Dulcidius 149

E.

Ecclesia Christi qualis 76.
seq. caput habeat unum 52
seqq.

Ecclesiæ Sapiëntia 48 severitas
48 seqq. humanitas 48 seqq.

in Ecclesia num ille qui ipsius
regimini inobsequens est? 46
seqq.

Ecclesiastes plagiararius 201
seqq.

Echo 132

Eloquentia conculcata revive-
scit 11

ELPIS 122

Episcoporum auctoritas im-
minuta 55

Erricus 99

Eruditiio hujus ævi inquieta
84 seqq.

Eruditione audaci nihil pe-
riculosius 66.

Excerptenda ex authoribus
quæ? 208

Exscribendi ars 201 seqq. 203
F.

Fama per iniquam comparatio
99 seqq.

Fauftus 66

Fides christiana unde? 145.
151

- 151, 160 *asse dicunt 60*
 Flagitia *successu minime nobi-* Gigantes 149
   litantur 41 *Gloria cupido 115*
 FOELIX *passim* Gratioli 164
 Fortis quis? 147 *segg.* Gynomachia 117 *segg.*
 Fortitudinis *improba schola* H.
   158 *Sinula 10 120 segg.* Hæreses 125
 Fortunâ abuti maxime solent, Hegesias 78.
   qui ea uti aliquamdiu probi- Hercules 134
   biti sunt 37 Herodes filium interficit 188
 Frontis fides 91 Hispanici concionatores 138.
 Fulmen 3, 7. Homo res delicata 20
 Fulmine tacti 4 Horti quibus sacrandi? 57.
 Fures religiosi 200 *segg.* *amœnitas 56 f. 99.*
 Forum diligentia 205. Hyades 90.
   G. Hyparcha 75 *segg.*
 Gallus Indicus 109, I.
 Galli amant monarchiam 21 Iesuferti 111 *segg.*
 Gallis futuras calamitates Ignorantur plura *felicitate*
   predicit sæculi genus 5 123
   segg. Illuminatus quidam 84
 Gallorum in suos reges reve- Immortalitatis studium un-
   rentia 21. bella unde? 22 de? 157
 Gallie status 22 *segg.* 197, ad Imperium nati 178
   150, 152 *segg.* 122. *segg.* Impietas pro virtute 138 *segg.*
   181 *segg.* 185 Ingeniorum mutatio 10
 Gallicis copiis quid viam fecit Insolita miramur 125
   in Cataloniâ? 30 seg. Invenisse jucundius quam in-
 Garrulitas hominum unde? vento frui 82 *segg.*
   212 Joanna quæ Anglos fugavit
 Genius nostri sæculi 15 *segg.* 115 *segg.*
 Genius Sæculi 5 ISACIUS 139
 Genium suum quæq; provin- Judicium hominis 96.
   cia habet 8 Juliani artifices 14
 Genii hominum ex angelis ne L.
   boni, an vera malis? 8 seg. Lapidium quorundam mira
 Geographia 63 *qualitas 131*
 Germanos audaces loquendi Legationes mulieribus com-
   formulas in theologia excogi- *missæ 126.*

INDEX.

LEONTIUS 138

Libri inutiles præ utilibus prælo dantur 190

reum incentiva 17 singularis ironica laudatio 101 seq

Librorum metempsychosis 207. seqq. multitudo 210

in Libros poena constituta 197 in Luna montes 69

Lusitaniæ status 29 seq.

Luteria unde dicta? 158.

Lutherus 107, 114 165, M.

Magia 99

MARCELLINUS passim.

Marcion 127

Maris refluxus 8

Matrimonium orarum qualitas 14

Matrimonium 75 seqq.

Matrimonii persuasio 75 seqq.

Medici officium 49

Melancholici 92, 93

Memoria 96

Meretrices 99

Metempsychosis librorum 211

Milites quàm sæpè mercedem ferant? 44

Minerva 87

Ministri principum. 185 seqq

Ministris fides sublati, ipsa regia potestas cadit. 26. seq.

Monarchia encomium 22.

Monastica vita 70. seqq. 73

Montanus. 127.

Morbus non omnis in cute. 40

Morbi novi. 14

Morbi genus 63.

Mortem non timere, laudabile. 168.

Mulieris fortitudo. 114. seq. 121

Mulieres quanam scire debeant? 122. seq. apte spargendis novis opinionibus.

121. seqq. militares 119

seq. cum theologis certantes 122. seqq. qui audierunt?

137, 138.

Mulierum verbositas. 125. 126. Loquacitas 100.

Mulieribus gentes quaedam committunt legationes obundas 126.

Muta mancipia. 177.

Mutos facit aspectus quorundam lapidum, 131.

N.

NAVINUS. 144.

Neapoleos status 29

Necessitati parendum. 37.

Nicolaus Antiochenus. 127

NICON. 162

Nili quali a. 156 fors. 54

Nocturni conventus. 159 seqq.

Nuditatis. 173

Nummi. 13

Nuptiarum commendatio. 75 seqq.

O.

ODIA apum. 130.

Odii natura III. seqq.

ex Odio multi sunt turbidi.

110 seqq.

Odiffe quod placet, maximum

INDEX.

- mum est voluntatis humanae
 cruciamentum. 52.
 Opinionis vi. 144.
 Opiniones nocte amantur.
 125.
 Origenes 67.
 Ottomannica potestas. 31.
 P.
P Apæ authoritas 24. seq.
 imminuta. 54.
 Pastores in Belgio strati. 55, 17
 Pithmos altera. 63.
 Patientia in regno nimia, est
 noxia. 32
 de Patribus veteribus judi-
 cium. 104. seqq.
 Paulus in cœlum raptus. 67,
 68.
 Pauperum conditio. 177.
 Penthesilea, 118, 120.
 Peregrinatio. 63.
 Perianther num unus ex Græciæ
 sapientibus? 48.
 Phenomenia. 61 seqq.
 PHILEBUS. 201
 Pictura. 118, 135
 Pietas primorum Christiano-
 rum. 49
 Pileus Errici. 99
 Plagiarius Ecclesiastes. 200.
 seqq.
 Plato 141.
 Pœnitentiam suadere peccan-
 tibus res ardua. 52
 Poloniæ pestis. 14
 Porphyrius. 62
 Prædones illustres, 184
 PRÆMESIUS. 101
 Princeps quomodo invisus
 reddatur? 66 seqq. neces-
 sati. pareat. 37. quos ami-
 cos eligere debeat? 38 quo-
 modo formandus? 183 seqq.
 Principis comparatio cum
 Cæc. 31. seqq. nimia pa-
 tientia noxia. 32.
 Principe ab extero regi, grave
 est. 29
 Principum tutores. 183. cap-
 titas & pœna periculosa.
 34 seqq. in Europa ambo-
 ritas vel sublata, vel debili-
 tata. 19
 Principatus fastidium unde,
 19, 20.
 Providentia Dei. 86,
 Plapho. 127.
 Pygmaei. 134
 Pulchritudinis argumentum.
 99
 Puniendorum scelera frant
 nota. 34, 35.
 R.
R Atio humana. 8;
 Rebellio. 32.
 Rebelliones unde. 20,
 Regia potestas quomodo tolla-
 tur 26.
 Regiminis consueti impatien-
 tia. 19
 Regna non patiuntur socium.
 52
 Regnorum morbi secreti. 31.
 Religio per partes admissa.
 165 seqq. similis virginita-
 ti. ab fortuna servit. 16,
 Religiones omnes unde 144
 seq.

Re-

INDEX.

- Revisores librorum. 197, 199, 156.
 Rex parentis loco habendus. 42. qui vere? 37.
 Reges nunquam sic attolluntur, ut deprimi non possint. 31. teneat stuprum colendum amor. 57.
 S.
 S. Ancitas Christiani 69.
 Sanguinei. 91.
 Sanguinem suum adspexisse, satis fuit ad spiritum defensionem. 23.
 Sapientia cum fatuitate 94. seqq. omnibus mobilibus mobilior 47. seqq.
 Sapientes quot in Græcia olim 148.
 SARRAZINIUS. 173.
 Scholæ lous maxima, hareticis esse odio. 110.
 Scholastici 109.
 Scribendi libid. 199. seqq.
 Sculpendi ars. 173. seqq.
 Seditio. 32, 33.
 Seditionum causæ. 38. seqq.
 Sepia. 93.
 Sicilia. 149.
 Signa militaria mulierum. 129.
 Silentium quomodo à mulieribus obtineatur? 131. 132.
 Silentii ars. 177.
 Simon Magnus. 127. seqq.
 Simulatio. 202. fortitudinis. 169. seqq.
 Simulatores. 91.
 Sol testatur Deum esse. 154.
 Somnus lethi tentamentum.
 Specilligenus. 69.
 Spectrum. 4. 16.
 Status. 173. seqq.
 Stellarum vis. 13.
 STENIUS. 210.
 Stoicus. 11.
 Studiorum supplicia. 139.
 Superbiæ natura. 110.
 Surdos facit cadentis Nilifragor. 156.
 Sybariticus exercitus. 136.
 T.
 Temperamentum sequuntur hominis mores. 14.
 Temperamenta. 91. seqq.
 Tempestas. 1.
 Templum admirationis. 131.
 THEOCRITUS. 141. seqq.
 Theologi turbati 89. seqq.
 septentrionales. 61.
 Theologorum nimis impetrus 66. seqq. 81.
 cum Theologis mulierum confictus. 117. seqq.
 Theologiæ cujusdam novæ periculosa sublimitas 56. seqq.
 Thomas Morus 62.
 de Thoma judicium. 104. seqq.
 Timor religiosus 167. seqq.
 Titanes 149.
 Tonitruum 2.
 Triumphus non præclare agitur de prostratis virtutibus 43.
 Trojanum excidium. 118.
 Tumultus 32, 33.
 Turbatores amant nocturnos

I N D I X

<i>Æternos conventus</i> 159. <i>Turbidi ex occasione</i>, 115. <i>Turæ status</i> 177. <i>Tutores principum</i> 183. <i>Typographiæ inventio num</i> <i>utilis?</i> 116. V. <i>Verbosi an semper docti</i>, 100. <i>Veritas invisa</i> 177. seqq. 10. <i>ga</i> 172. seqq. <i>nuda</i> 173. <i>morbus existimatur</i>, 187 in <i>principum aut non admit-</i> <i>titur</i>, 182. seqq. <i>Veritatem in libris Principi</i> <i>offerre non permittitur</i>, 196 seqq. <i>ipsi concionatores in</i> <i>aulis tacent</i>, 188 seqq. <i>Viperæ non solum crudeliter sunt</i> <i>antequam edantur in lucem</i> 28.	<i>Vitæ apud mulieris</i>, 132. <i>Virgilius</i> 86, 119 <i>Virginitas</i>, 75. seqq. 79 seqq. <i>Virginitate similis religio</i>. 165. <i>Virentis n. ura</i>, 112 <i>Voluptatibus homines cruci-</i> <i>antur</i>, 19, 20 <i>Votum quid?</i> 72 <i>Vota monastica</i>, 70 seqq. <i>Utopia</i>, 62, 64 <i>Vulgus quomodo in theologia</i> <i>infermandus</i>, 60 <i>Vulgi cum mari comparatio</i>. 35 <i>Vulgo quaestiones duræ non</i> <i>sunt proponenda</i>, 95. <i>Vulnera na libenter nemo</i> <i>det</i>, 23.

F I N I S.

79 seq.
religio.

s. cruci-

q.

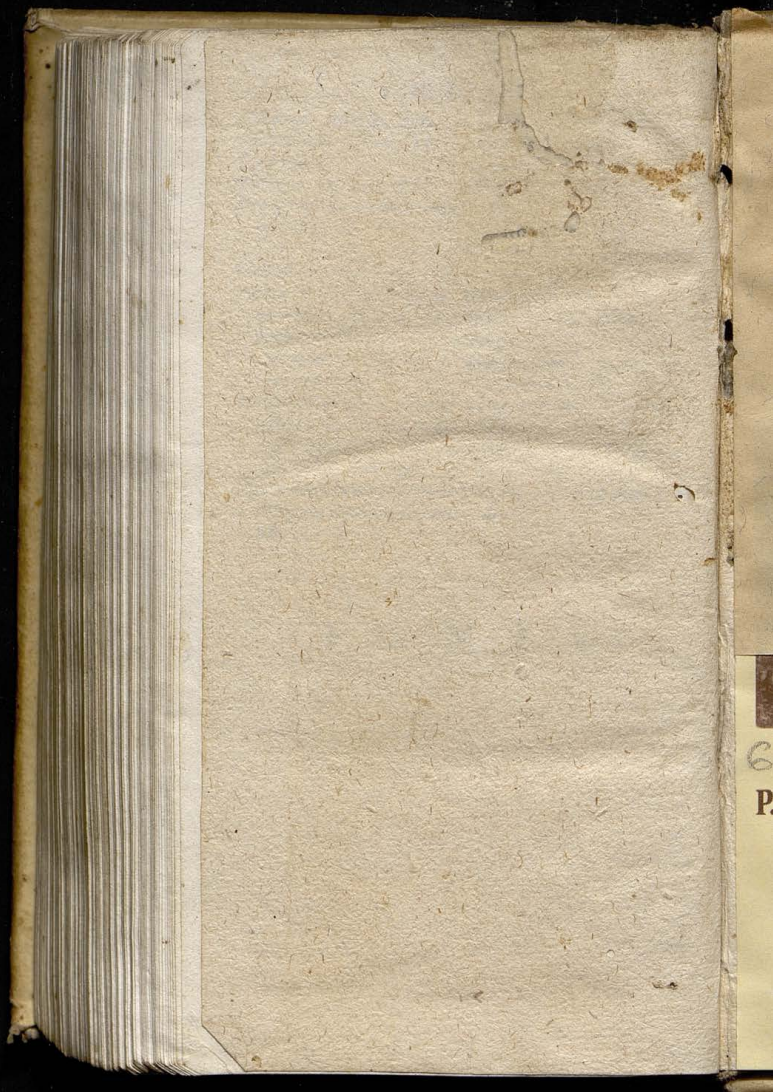
oeologia

paratio.

ae non

mo

610241 **Bibliotheca** 1000 ✓
P.P. Camaldulensium in Bielany

Depozyt w Bibliotece Jagiellońskiej

03243

a.1.3

610241 **Bibliotheca** 1000-
P.P. Camaldulensium in Bielany

Depozyt w Bibliotece Jagiellońskiej

03243

a.1.3

